

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 66.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA KIRÁLY ISTVÁN

66. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XVI.

1883. épr. – aug.

1972

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XVI.

1883. ápr. – aug.

1972

Sajtó alá rendezte:
REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
DOLMÁNYOS ISTVÁN

56474

© *Akadémiai Kiadó, 1972*

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Dolmányos Istvánné Műszaki felelős: Fülöp Antal
72.71698 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

[ápr. 3.]

Mintha rég nem látott ismerős tájakra vetődik az ember, olyan boldognak érzem magamat, hogy megint itt ülhetek a folyosón.

Körülöttem az ismerős fák, cserjék, tusk... akarom mondani, körülöttem az ismerős képviselők, Prileszky a zöldturi süvegben, Komjáthy legényesen piros rózsával a gomblyukban, Isaak Dezső a fényesre kisuvickolt csizmáiban, most is úgy néz ki, mint egy örökös vőfély. Minden mosolyog, örül, minden rajta van a tavaszi napfény, még azon az ezüstrojtos fekete zászlón is, melyet a lány szellő lenget odakünn...

Teleki Géza gróf csak az imént érkezett a vonatról, ő most a legszívesebben hallgatott szónok itt künn, mert ő a csángókkal jött egy nagy darabon az éjjel.

— Mindenütt kitűnően fogadják — beszéli. — Annyi szalonnát, bort hoznak nekik az állomásokon, hogy mind gyomorhurutosnak eszi magát, s mikor hozzányúl az ember valamelyiknek a testéhez, hát annyira tele van szíva borral, hogy szinte csicsog az érintésre. És a vasúti tisztviselők, az állomásbeli kellnerek is mind fanatizálva vannak már a megváltás művével.

Debrecenben nem bírtam ételt kapni, mikor aztán magam vettem magamnak a konyhán, s elmenetkor fizetni akarom, rámrivall a kellner durván:

»Hagyjon az úr békét. Fizet, amikor fizet. Most nem érek rá. Nem hallja az úr, hogy ott egy csángó szólít?«

S elrohant, mint a vihar, hogy kiszolgálja a csángóját, ki per »ételes uram« szólingatta. Egyszóval sehogy sem fizethettem. A vonat háta mögé néhány külön kupét csatoltatott az állomásfőnök, ahová a szörnyen szaporodó »kollációt« rakják.

De a csángó elbeszélésnél is sokkal nagyobb szenzációt okozott, hogy Verhovay új frizurával köszöntött be a Házba. Haja rövidre nyírott, s simán tapad oda halántékaihoz, mint az öreguras parókán. Senki többé meg nem ösmerné így!

Ez pedig nem közönyös dolog a »Bolond Istók«-nak vagy a »Borsszem Jankó«-nak. Mert most már a kliséket újra metszheti Polónyi Géza.

De Verhovaynak nem ártott a formaváltozás. Ha vannak emberek, akik minden rendszer alatt följebb mennek, Verhovay azok közül való, akik minden párbaj után megfiatalodnak.

De tekintsünk be a Házba is már, ha itt vagyunk, habár panaszkodnak a folyosón, hogy rossz, fojtó levegő van odabenn.

Bizony meglehetősen gyéren vannak benépesülve a padok. Akik eljöttek is, azok is arra jöttek el, hogy a jó öreg Péchy ültette fel őket a múltkori *mondókájában*, jelezvén, hogy »rendkívül fontos ülés lesz«.

Persze csak fogás volt, hogy becsődítse az embereket, kik a húsvéti tojások és a sonkaszeletek tömegében könnyen elfelejtik, hogy édesebb annál a Kék Macska húsa idefent Pesten.

A kis Kemény János elnökölt. Akár egy gnóm király, úgy ült ott a trónuson. Összeszorított kis körte képe éppen nem fejezett ki méltóságot, de arra nem is igen volt szükség a mai beszédekhez.

Aztán különben is nem ünnepeltek itt senkit úgy, mint az én »tót szerecsen«-emet, Baross Gábort, ki körül egész udvar képződött a hajdani pajtásokból.

Megnézték elülről és hátulról, oldalt, szemét, fülét, orrát (Azon át csurog bele a kegy a magasból), s sehogy sem bírtak hozzá szokni, hogy immáron e részletek egytől egyig egy *méltóságos úrnak* az ő elválaszthatlan tartozékaivá lettek.

Ott kezdtek pedig a munkát, ahol elhagyták, a közép-tanodai javaslatnál.

Az előadói székben még mindig ott ül Szathmáry Gyuri, de már megöregedve. Pedig még fiatal korában ült bele.

— Kitavaszkodott, Gyuri! — incselkednek vele.

— Látom. . . — feleli szomorúan — a Mészáros beszédjéből.

No de Mészároshoz még nagy ugrás Herman Ottótól, habár egy várost képviselnek is, mégpedig jellemzően, mert Herman hasonlít a csukahalhoz, Mészáros arca pedig valóságos paprikás, ha beszél.

A sorrendet követve Hermanról kell szólanunk előbb. Mert Herman ma is eredeti volt. Belekötött a kalendáriumokba, támaszkodva egy olyan rendeletre, amit a tridenti zsinat hozott.

— Nem gilt! — kiáltja bele Kőrösi Sándor, kit Tisza Kálmán egy kézszorítása egész mai napra elméssé tett. — Debreceen nem volt ott!

A tridenti zsinat ugyanis azt határozta, hogy Boldogasszony napját mikor kell megünnepelni, s ez az ünnep mára esnék, s ha benne volna a naptárban, ma nem volna ülés, s ha ma ülés nem volna, Kemény János sem elnökölne . . . és tovább menve a logikai fonalon, Herman Ottó se beszélhetne . . .

Honnan, honnan nem, előgurul erre Göndöcs apó, s felszólal ő is amellet, amit váltig állított, hogy az összes ünnepeket át kellene rakni vasárnapokra.

»No iszen kikapsz ezért, Benedek, a püspöködtől!«

S míg e szent dolgok folydogálnak ilyen szépen, azalatt valami hóbortos fej elhíreszteli lassacskán, hogy Spanga, az üldözött Spanga, ott van a karzaton, s édesdeden hallgatja a vitát.

Minden szem a karzatra fordul. Nem Spanga az — mondják némelyek —, ámbár hasonlít kissé hozzá. Mások ellenben haboznak.

— Nem lehetetlen, hogy ő? — szól az egyik képviselő.

— Föl lehet tenni róla — mond egy másik.

— Azazhogy nem is annyira róla, mint inkább a rendőrségről.

Végre is bebizonyul, hogy nem Spanga. S kívül, hogy egy »jó apa« csinálta az egész izgatottságot cselből, mivelhogy fiatal szép leányát ma hozta fel a felesége első ízben »mutatóba« a karzatra, virtus volt hát mesterségesen odafordítani a közfigyelmet.

De a szép leányzónál is szívesebben látott vendég volt ma Falk Miksa. Már hónapok óta nem jelent meg a Házban betegsége miatt. Sokan siettek üdvözölni az »oreget«.

Semmi változás nincs rajta, csak a haja lett megint kevesebb. De ő különb legény Sámsonnál, mert az ereje nem ment el a hajával.

Sőt ő öregségéreszilajodott bele, tavaly Edelsheim-Gyulayt vágta földhöz, az idén Andrásyt gyúrte le . . .

Ő az egyetlen mameluk még, aki néha megharagszik. Kár, hogy nincs még vagy száz példányban, s hogy folytonosan új bőrbe lehetne bekötni.

De most jöjjön az első §. Mert hiába, legnehezebb a kezdet. Az első paragrafust még maga Trefort szoptatja meg, mint az úri anya az első gyermekét.

Hosszan beszél. . . de hogy mit beszél, senki sem hallgatja, csak Szász Károly, ki az írói karzaton van elragadtatva a kegyelmesnek beszédje által, bólongat a fejével, izeg-mozog, amiből minden okos ember mindjárt megértse, hogy őneki is része van ebben a beszédben. . .

Utána Mészáros Nándor áll fel. Ominózus csend és mély fölháborodás, Herman Ottó szétnéz, s odamegy közvetlen Mészáros mellé, leül Beniczky Gyulához és tölcserít csinál a tenyeréből.

Mészáros látja e figyelmet, s csupa merő udvariasságból az egész beszédet Herman Ottónak mondja el. Egy szív, aki megérti őt, egy fül, amely meghallgatja őt. El volt érzékenyedve.

Mikor a szegény Herman végighallgatta, mogyorónyi izzadtság-csöppek gyöngyöztek végig arcán. Ki volt merülve az összerogyásig.

— Mit szólsz hozzá? — kérdék.

— Azt — lihegte —, hogy nagy hálával tartoztam eddig Szegednek. . . de most. . . most már örökre kvittek vagyunk!

»Tisztelt környék! — szolt ma Németh Berci a körülötte ülőkhöz, elhelyezkedvén a szomszéd padok egyikében. — Ma Halász Géza fog beszélni. Tehát ma van április elseje. S mivel ma van április elseje, hát elmondom nektek azt a bolondságot, amit éntőlem kérdezett a kellner, hogy ím most húsvétkor szobát váltottam egy helyütt. Azt kérdezte ugyanis: „Hány személyre fűttessek be, nagyságos úr?” Oh, te oktondi! — rivalltam rá, pedig nem volt igazam, tisztelt környék, mert hallottátok, mit mond Tomy az elnöki székről? Azt mondja, hogy benyújtja az Olay Lajos megbízólevelét. Lesz most már itt ecet olajjal, s én is bátran megkérdézhettek benneteket, hogy most *ugyan hány személyre kell már kiszellőztetni a Házat?* No de „sapientis pauca”. Nem akarok előre galibát csinálni.«

Pedig hát kár volt Berci bátyánknak Halász bátyánk alól rángatni a gyékényt, mert Halász éppen a »Berci iskola« szellemében kanyarította ki dikcióját, élcelkedve elméskedvén a német nyelv ellen, de a *görögöt* (Trefortpolust) ütötte, aki német stílusban sürgönyözött a királynak.

Mindamellet a görög nyelvre azt mondja a bácsi, hogy arra nincs semmi szükségünk, a németről azonban elősmerte, hogy néha hasznát veszi az ember.

Szász Károly az írói karzatról hallgatja e színméz bölcseséget, s eladomázza ott mindjárt, hogy a Géza bácsi észjárása a görög és német nyelvről hasonlít az egyszeri ember feleletéhez arra a kérdésre: »Mire van nagyobb szükségünk, a napra-e, vagy a holdra?«

»Természetesen a holdra — mondja az —, mert a nap nappal jár az égen, s akkor úgysis világos van, de éjjel a hold nélkül egészen sötétben maradnánk.«

Amiből az következik persze Szász Károly szerint, hogy mind a kettőre nagy a szükség.

— Hanem azért — mondja Móricz Pál —, mégis legtöbbet ér a nyelvek között . . .

— Melyik?

— A füstölt sertésnyelv — véli Pál úr.

Szerencse, hogy a Ház nem maradt meg a Halász beszédénél, de szerencsétlenségére átvitte az idő kereke az Éles Henrik beszédéhez.

»Henrik« úr az egyetlen »Henrik« a képviselőházban. Politikai szereplése akkor érte tetőfokát, mikor őrá bízta a Hieronymi-bankett rendezését. De a szakács elrontotta az ételeket e banketten, s Éles fényes karrierje megakadt.

Mai beszédje alkalmával is azok zavarták maliciózus közbeszólásokkal, akik akkor részt vettek az ebéden. A rossz beszédet megbocsátják Magyarországon mindenkinek, de a rossz ebédet soha.

Különbem nem is volt az olyan nagyon gyatra beszéd. Hallottam már én annál rosszabb beszédet, de az igaz, hogy csak Kemény Gábortól.

Legcsúnyább mameluk tempó az volt tőle, hogy az istennek erőnek erejével még egy napszámot igyekezett szerezni. Ugyanis hét napra tette a világ teremtését. Pedig csak hat volt. A hetedik napon megpihent, s akkor gondolta ki a minisztertanácsosi hivatalt a mamelukok számára.

Polemiát is kezdett Éles Henrik a teremtés ellen, hogy hát miképp lehetett világosság az első napon, ha a nap és hold csak a negyedik napon lett teremtve?

Forgós teremtette! Mégiscsak valami az, hogy ezt a félszeg ellentmondást egész Éles Henrikig még nem vette észre senki!

Különbem ellene van a görög nyelvnek, mert olyan az már, mint a régi bronz lámpák, melyek világítanak még, de a modern lámpák már sokkal jobban.

S végül, hogy ezt argumentálja is, a szeme fehérjét felfordítja, s Mekka felé. . . akarom mondani Tisza felé fordított arccal elszavalja a következő görög klasszikus idézetet:

Ek nefeleisz fereteisz chioros menos éde chalodzes
Bronté dék lamprás aspherotesz feretisz.

Hú fordításban ez így hangzik:

(El ne felejts füreszteni kegyeidben
engem, ó édes, hallod ezt?)

A bronz lámpa ha nem világít is, csak te szeress!)

Nem mondom meg, hogy ki fordította, mert mindjárt fölön fogják akadémiai tagnak. Szász Károly még mindig ott loselkedik a karzaton, hogy hol fogjon meg egy új tagot (lévén a tagajánlások ideje), de úgy van vele, mint az egyszeri cigány, kinek a legszebb gyereket kellett volna megkoszorózni, s végre úgy találta, hogy nincs sehoh a világon olyan, mégiscsak legszebbek otthon az ő tulajdon rajkói.

No de ne vicceljünk Szász Károlyra, mikor olyan kövér falat van itt, mint Göndöcs Benedek, aki legjobban tudván a teremtés sorrendjét, folyton korigálja Éles Henriket.

Miközben híre támad, hogy Spanga Pált elfogták. Most nincs szenzációsabb név, mint Spanga Pál.

Ilyenkor hiába kel fel Mocsáry Lajos. Most tán Móricz Pált is szívesebben hallgatnák, mert denique mégis legalább Pál.

Mit, elfogták Spangát? De már erre kirohan Göndöcs, Roszival István. S kirohan mindenki, aki érdeklődik a dolog iránt a folyosókra. S ki ne érdeklődnék Spanga iránt? Mit, elfogták? Lehetetlen. Ki mondta? Honnan tudjátok? Ki fogta volna el? Hol a pokolba akadhettek rá?

— Hogy hol? — beszéli Németh Berci, aki szereti felültetni az embereket. — Csodálatos módon, kedveseim! Hát képzeljétek, beállott a gazember tegnapelőtt rendőrnök. Thaisz felvette. A fickó egészen jól érezte magát ott, s ő is Spangát fogdosta két nap óta olyan ügyesen, hogy ma Thaisz vállon veregette az imposztort, és megcirógatta az ábrázatját. Sez okozta vesztét. Mert amint simogatni kezdi, hát lehull róla egy festett vékony hólyaglemez, s ez alul egyszerre előtte áll a Spanga Pál ábrázata.

Németh Bercinek persze senki se hiszi az ő igaz történetét, pedig bizony lehet benne valami. Kisül, hogy vak lárma volt az egész, de azért a Mocsáry beszédét már mégis megölte Spanga: a honatyák mind ott maradnak a folyosón, hol óriási füst kékmacskák közt folyik a hangos triccs-traccs, ahol pedig ott áll a táblácskákon:

»A folyosón dohányozni és beszélgetni nem célszerű, mert a füst és hang a tanácsterembe hatolhat.«

Pedig arra kellene vigyázni inkább, hogy a tanácsteremből ne hallassanak ide a hangok!

A tisztesség immár azt követelné, hogy a mai ülésről ne írjak többet, de hát mit tegyek akkor Láczy Gyulával?

Uraim! Hiszen ez a Láczy Gyula sokkal nagyobb ember, mint amilyenek el tudja magát hitetni. Legyenek önök jók. S ne nézzék azt, hogy sokkal nagyobbnak teszi magát, mint amilyen.

Ha ő megereszti is a rőföt, mért ne maradhatnánk mi objektívek?

Okosan, röviden, kereken a magasabb szempontból beszélt. Sok okos dolgot mondott, és pedig mulatságosan, érdekesen. Gesztusai is egészen megfeleltek a beszédje szerkezetének: olyan formán esett az ki, mintha staniclikba gyűrve dobálna tapasztalatait . . .

— Csak azt nem szeretem — jegyezte meg szavaira Szon-tagh Pali a tömérdek idézetekre célozva —, hogy nagyon sok embert szólít segítségül. Az rendesen a gyenge ember szokása.

Láczy után Herman rázta meg sörényét, s felállt a görög nyelv ellen.

Mikor Herman beszélt, lélekszakadva szalad hozzám egy képviselő a rosszabbik oldalról.

— Vette ön észre, uram?

— Mit, kérem?

— Hogyan, nem látta?

— Mit, kérem?

— Azt, ami történt. Hallatlan dolog! Húsz esztendeje nézem már, de még sohasem láttam. Ma először . . .

— De hát mit látott, kérem?

— Nézzen ön oda. Nem látja?

— Nem én!

— Oh, uram . . . uram . . . Irányi elnevette magát . . . még most is nevet . . . ni . . . nézze, nézze . . .

— Hát bánom is én, hadd nevensen . . .

— De uram . . . hisz akkor önből sohasem lesz államférfi, ha ennek a jelentőségét föl nem fogja . . .

— Hát mi ennek a jelentősége?

— Az, hogy valami borzasztó fog ma történni.

— Ön babonás! — szóltam nevetve a t. képviselő úr naivitására. — Micsoda borzasztó történhetnék most? Csak nincs tán szólásra följegyezve Biassini Domokos?

Podig igaza volt. E nevetés Irányi ajkain felkölté az istenek bosszúállását. Vagy öntudatlan jelenség volt, valamely csoda, aminő a természetben szokott előfordulni szokatlan események hirdetőjeképpen.

Hallgatja, hallgatja a szemérmes férfiú édes andalgással Herman Ottót.

S íme, mi történik? — Egyszerre csak egy rettenetes mondat csattan ki Herman szájából, s mint egy harangnak oldobott nyelve megüti Irányi füleit.

— Jaj! — szisszen fel Irányi, és arca lángba borul.

Mi volt az a mondat? Hogy mit csináltak a görögök? Jaj, jaj!

Megmondjam? Ne mondjam?

Nem mondom meg, mert engem az asszonyok is olvasnak, s szeretném már őket egyszer megharagítani. Hát nem mondom meg.

Hanem bezzeg rohant is haza felháborodva Irányi, s rögtön fölkereste az inasát:

— János, kérem, én beteg vagyok... oda vagyok... hasonszenvileg akarom magam kikúrálni, legyen oly szíves, menjen a Népszínházba... és váltson nekem egy jegyet, hanem az első padba.

A T. HÁZBÓL
vagy
A 3-DIK § VISZONTAGSÁGAI,
vagyis
A GÖRÖGÖK ÉS A SZKÍTÁK

[ápr. 5.]

Kezdjük a mai ülést, ahol a tegnapi ülést elhagytuk, Irányi Dániellel.

Annyira érezte a tegnapi Herman-féle mondat rossz szagát, hogy nem ült a Herman környékére, hanem átment a túlsó oldalra, s ott foglalt helyet valahol a Csernátony tájékán.

Hanem azért a világ éppúgy forgott azért, mint tegnap, mégpedig a 3. § körül.

Valóságos görögtűz mellett folyt le a vita. »Alloi men ratheoi the kai aneres hüpokorisztai«. . . . Az akadémikus hellének mind ott ültek, és drukoltak a karzaton, s mind meg van hívva. De bizony csak tanuljuk a görög nyelvet, ha ilyen hájakat lehet vele produkálni!

Ámbátor e kövér hellének ázsióját nagyban lohasztotta két szinte tömött szittyának felpáncélozott dühe Hellász ellen, az egyik a »glaukapos« Göndöcs Bence, a másik pedig a »politroposz« Móricz Pali.

E két státusférfiú szörnyű Éles Henrik-i magatartást foglalt el a görög nyelv tanulása ellen, s még a folyosókon is izgattak nagy erőfeszítéssel ellene.

— Nézzetek ide, szógám — mondja Móricz Pál. — Rólam vétessék példaadás. Én sohase tanultam görögül, s fikom adta, mégis megbírok egzisztálni a nyáj körül.

Göndöcs pedig így kapacitált:

— Salvavi animam meam. Én tanultam is görögül, s mégse tudok. Móricz Pali nem tanult, s mégse tud. Világosan látszik hát ebből, ki járt jobban kettőnk közül.

Hanem ezekkel az argumentumokkal nehezen szédítettek el valakit, mindössze gróf Teleki Gézárt ejtették némi habozásba . . .

— No, ugye a görög ellen szavazol, Géza?
— Éppen azon gondolkodom magam is, de...
— Micsoda »de« lehetne itt?
— Hát az, hogy a feleségem görög leány lévén, a kis hároméves gyermekem már most is úgy beszél görögül, hogy egész nap a nagy Komundurosz beszédeit szavalja... isten nyugosztalja meg szegényt! Hát mondom, az én fiam már tud görögül; eb ura fakó, tanulja meg hát a többi is!
— Rosszul okoskodik pedig, Géza! — inti Móricz Pali.
— Inkább ne tanulja a többi gyerek. Hiszen a te fiad akkor marad meg raritásnak.

Meghökken erre Teleki Géza.

— Hüm! Mondasz valamit, Pali. Ez megzavar... Ez már államférfiúi griff benned. A talentum mégiscsak talentum. No, már erdélyi ember nem fundál ki ilyet soha, még ha görögül tud is. Meggondolom a voksot, Pali.

S hamleti tünődéssel és Nagy Imre-i léptekkel ballagott odább.

A vitát Vidovich kezdte s Móricz Pali végezte, de az alfától az omegáig még igen sok vatta jött közbe.

Mészáros Nándor ma is szerencsét próbált, s ma több sikerrel. Kézze-lábbal dolgozott a görög nyelv mellett, s olyan is volt utána, mintha meleg fürdőt vett volna, míg a Ház megfordítva, mintha zuhany alatt lenne.

Nem is igen hallgatta senki, pedig több figyelmet érdemelne, mert jóakarátú ember, aki kevesebbet mutat, mint amennyit tud. S ez nagy érdem. Hiszen az ellenkezőjét szidjuk mindég.

Hanem iszen segítettek őrajta is az istenek, kikkel a görög mítosz megnépesíti az Olümposzt, a liliomkeblű Héra leszállott, s láthatlan fehér kezével megsimogatta a gróf Hunyady László gégejét, amitől az egyszerre szólni kívánt.

Hunyady Lászlót megelőzőleg szólni pedig nagy szerencse minden népeknél, a helléneknél és a rómaiaknál éppúgy, mint nálunk hajdan és most. Ha Mészárosból még most se lesz államtitkár, akkor minden kombináció suviksz!

Mikor Hunyady felállott, mindenki meglepetve nézett rá, s mikor Rostaházy, aki szinte felállott, hogy ő szól, megpillantá a vorgängerjét, örömteljesen leült.

— Vagy úgy? Maga az, kedves? Maga akar beszélni? Akkor hát leülök addig.

S Hunyady Laci csakugyan beszélt.

Kezét hosszú, térdig érő lajblija zsebébe mélyeszté.

Pompás magyar fiziognómia. Hanem ezek a magyar szavak borzasztók! Hogy honnan szedte ő össze mindezeket?

Van szó, amelyeken meglátszik, hogy a német kammerdienerjétől hallotta, a másik már jó magyar zamatú, egy harmadik tót származású a negyedik a talján kucsébertől van annektálva a grammatikájába.

Summa summarium Laci gróf nem akarja a görög nyelvet, s azzal végzi mágnásosan, hogy semmi közünk ahhoz, mit mondanak erre a külföldön.

Míg ez itt benn folyik, azalatt híre megy, hogy név szerinti szavazás lesz, s kezdenek gyűlni apródonkint a »podusz oküsz«, a gyorslábú mamelukok, hogy be ne vehessék Tróját a szkíták.

Jókai is eljön, s jó kedve lévén végignéz pártján, s az állati belekből kezdi jósolni a folyosón Hermannak:

— No, Ottokár fiam! Nem kedvezők a szelek! Nagyot esel most ezzel a görög ellenzékeskedéssel. A harmadik emeletről esel.

— Semmi az — mondja nyugodtan Herman —, hiszen Móricz Pálra esem, ha esem.

Hanem maradj Homér fénydús egeddal . . . hagyjuk ott Jókait, mert immár Rostaházy beszél. Ami pedig nem tréfa dolog. Mert Rostaházy Éles Henriket kívánja áldozatul leszúrni az isteneknek, hogy kedvöket töltsse.

Rostaházy azt mondja, hogy azok a tegnap felolvasott passzusok abból az obskúrus könyvből, nem úgy hangzanak ám, mint ahogy Éles mondta. S ezt majd be is bizonyítja neki az ülés után.

De már erre dühbe jön Éles Henrik. Micsoda? Hogy ő ne tudná jól lefordítani, amit elolvas, vagy pedig szándékosan meghamisítaná. Jó, ő meg azt bizonyítja majd be Rostaházy-nak, hogy de bizony azért is úgy van, ahogy ő lefordította.

— Ez párбай dolog! — kiáltja közbe Verhovay.

Szellemi párбай bizonyára. Éles kikötötte magának, hogy az eredményt, »kinek lesz igaza«, bejelentik majd a Háznak.

S ez lesz az első komoly párba j az idén !

De immár csend . . . csillapodj tenger, a habok vetődjenek szét, maga a természetes Achilles Tisza Kálmán lép a sorompóba.

S valóban az embernek — ha ellenzéki — fájdalommal kell beismerni, hogy ez a mi Tisza Kálmánunk még mindig halad, folyton halad, s mindenik beszédje új meg új . . .

A mai úgyszólván három epigrammából volt összetéve. S mindenik epigramma végén egy cukros bonbon, mely nagyot csattant és fénylett, mint egy rakéta, megfényszerítvén a görögök ábrázatait.

A vakmerő szkiták közül a túlsó oldalon némelyek beszélgetni kezdének.

— Halljuk ! Halljuk, kérem . . . — csitíták őket türelmetlenül.

— Sohase, kérem — szólt közbe kedves szatírával Achilles —, majd inkább én bevárom, míg kidiskurálják magukat.

A szkiták megszégyenlék magukat a finom görögtől, s oly méla csend lett, hogy Achilles teljes figyelem közt végezhető beszédét, mely Mucius Scaevola virtusával ért föl, mert a diákok előtt örökre népszerűtlenné tette magát.

— Nesze nektek most ! Amiért bevertétek az ablakaimat.

Tisza eldöntötte a vitát, a szkiták, mint a lomha békák, szanaszét görögtek e beszédre. A professzorok sírva fakadtak örömlükben a karzatokon. Treforopolusz két darab cukrot nyelt le. Csak még Csanády irányzott egy nyilat a Menelaosz emberei ellen, s aztán örömet fejezte ki, hogy egy hajóban evezhet Móricz Pállal. Pedig már akkor az ellenséges hajóra kezdték kiírni, hogy »heuréka !«

A név szerinti szavazás következett. Biz az furcsán ment, mert összevissza történt.

A mamelukoknak még hagyján, ezek mesterségből úzik az »igen«-t, ha nincs napszám, könnyű nekik a »nem« elzengése.

De a civilizáltabb szittyák is a görögök mellett szavaztak. S ezeknek esett zokon kimondani az igent.

Törs Kálmán, Prónay Gábor és Helfy »igen«-jeit egy karzaton levő zeneszerzőnk, mint raritásokat kottára szedte:

Szegény Törs! Mikor leszavazott, kirohant a büfébe, s egy pohár vizet kért, hogy megöblítse a torkát.

— Ez volt az első és utolsó. Sohase teszem többé!

Prónay Gábor nagyot csuklott, Helfy Ignác pedig elpirult.

— Istenem, de nehéz *okos embernek* lenni!

A T. HÁZBÓL,

vagyis

APPONYI GRÓF ÉS A BÁRÁNYOK

[ápr. 6.]

Csip-csup dolgok ezek már a tegnapi nagy összeröffenéshez képest!

Egy nagy csatatér a mező . . . A sebesültek még nyújtogatják ugyan a karjaikat, még rángatóznak a lábaikkal, de már semmire se mehetnek.

Göndöcsöt az éjjel annyira megnyomkodta a lidérc, amiért a klasszikusok ellen dolgozott tegnap, hogy ma aztán megjavult, s egész erővel nekidőlt, hogy jól van hát, isten neki, akkor a másik klasszikus nyelvet, a latint pedig vigyük be a reáliskolákba. . . ez legalább eredeti lesz.

Hanem Móricz Pál, az már elült. . . a hellének tomboló győzelmi zajgása egészen elkésérítette a mai napra. Szeidlitz pulvereket vett be folytonosan a háznagyi szobában.

Legjobban járta meg Odescalchy, aki elhozta a csángókat, aztán hazajött *görögnek*. Bizony csak sokon megy az ember keresztül egy életen át!

Néminemű elevenség csak a nemzetiségi §-nál volt. Wolff, Zay és Mocsáry Lajos nemzetiségiek el akarták magukat prüsszenteni még egyszer. Conducat sanitati!

Általában rettenetes unalmas, hosszadalmas lassú lefolyású ülés volt, melyet nem érdemes megviccelni se.

Mindenki elálmosodott. Az öreg Prileszky bácsi kiment a folyosóra, s ott összegyűjté maga körül hallgatóit.

Fejébe nyomta a zöld kalapot. Valaki cigerettákat osztogatott szét.

Prileszky nagy füst-macskákat eregetett a levegőbe, aztán így szólt:

Most olyan mesélős idő van, gyermekeim! Üljetek körbe. Mondok nektek egy igen szép mesét. De kérdezzük meg előbb, ki beszél odabenn?

— Apponyi Albert!

No, hát akkor éppen órála mondok egy mesécskét és a kis bárányokról. De hát csend legyen, gyermekeim. Hallgassatok

Most húsvét előtt történt egy ködös reggelen. Bizony nem emlékszem hányadikán. A pénz fölvevés előtt-e, vagy a pénz fölvevés után-e? Hanem iszen mindegy. Egészen mindegy, gyermekeim.

Hát, mint tudjátok, a keresztények is szeretnek vért ontani húsvétkor. Az ártatlan bárányok véréért. Lelketlen kereskedők országszerte összeszedik erre az időre a kedves kis korán ellett állatkákat. S a sakterek aztán ezeken a báránykákon teszik le az érettségi vizsgát.

Mondom, egy reggelen éppen reggelizni sietek. Harapni lehetett volna a ködöt, de én borjúpörköltre vagyok rászokva. Ezt az egy államférfiúi sajátságomat nem bírom levetkőzni, még delegátus koromban sem.

Amint megyek, mendegélek a kávéházam felé, hát egyszer csak látom kimagaslani egy csoportból Apponyi Albertet a Váci körúton.

Asszonyok, kufárok, kupeczek, sajátságos öltözetű emberek veszik körül a nemes grófot, ki rettentően ágál a kezeivel, s kézzel-lábbal igyekszik magát megértetni tótul.

Kéjesen rezegtették meg füleimet a hazai édes hangok még ilyen rossz dialektusban is. Könyörgőknek, szomorúaknak tetszettek nekem e hangok, de nem értettem belőlük semmit. No, ez szegény, gondoltam magamban, ugyan sohase lesz a »Matica« tagja Turócszentmártonban ezzel a stílusával!

Megvallom, könyörgő, panaszos hangja azt a benyomást tette rám, hogy valami baja akadt szegény Albertnek a tótokkal, s mostan bocsánatot kér tőlük, s életemben először törént velem, hogy meggyorsítottam lépteimet.

— Szervusz, Albert! — kiáltám odaérve. — Mit csinálsz te itt?

A gróf megfordult, s örömragyogás festette meg arcát látásomra.

— Jó, hogy jössz. Te tudsz beszélni velük. Engem nem értenek meg. . . vagy hogy nem akarnak megérteni — tette hozzá szomorú melankóliával.

— Nos, mi a baj?

— Hát nem látod? — szólt fölháborodva, s hosszú kezével az országútra mutatott.

Odanéztem, de a köd s még inkább szemeim miatt nem bírtam kivenni, mit mutogat. Valami magas, sötét tömegeket láttam ugyan az úton, túl a lóvasúti vágányokon, de azok úgy tűntek fel nekem, mint egymás sorjába rakott szénakazlak.

— Rosszak a szemeim, barátom. Hát mi az ott?

— Hogy az mi? — kiáltá Apponyi. — A legnagyobb barbarizmus, barátom, ma a XIX. században. . . Embertelenség, neveltségessé tétele minden humánus törekvéseinknek. Ezeknek a pogányoknak nincs érzékük. . . hiszen az igaz, hogy nem bírom úgy a nyelvet, de mégis meg kellene érteniök, mire kapacitálom őket, ha csak egy csöpp szív volna bennök. . . de nincs, nincs. . . pogányok ezek.

— De hát kik? Ezek az emberek, akik itt állnak? Ezek a jámbor tótok? Hát mik ezek tulajdonképpen?

— Ej, hát báránykereskedők. Fölháborodik bennem minden érzés, mikor erre menve megláttam, hogy ezeket a szegény ártatlan báránykákat hogy kínozzák. . . Nézd, nézd, valamennyinek kilógatják a nyakát a kocsis rekesztékeken át. . . a nyelvecskéjük is ki van öltve. . . irtóztató. . . irtóztató!

Most csakugyan magam is kezdtem észrevenni, hogy bárány-szállító tót társzekerek azok, aminőket százával láthat ilyenkor az ember.

— Hát szóba álltam velök — folytatja Apponyi, mialatt közelebb értünk a szekerekhez —, kértem őket, rimánkodtam

nekik, de csak összemosolyognak, és úgy tesznek, mintha siketek volnának. Hanem már most jó, hogy te is jöttél, eszközölj ki valami enyhítőbb eljárást a kis boldogtalanoknak, hogy jobban érezzék magukat. . .

— Ne búsulj, Albertkém. Nem kell azoknak protekció. Jól érzik azok magukat egészen! Nem cserélnének már azok a püspökkel sem!

— Hát te is? — riadt fel Apponyi méltatlankodva.

— Mert hát azok már egytől egyig *néhai bárányok*, édes fiam.

— Meg vannak ölve? — kiáltá csodálkozva.

— De megám, valamennyi, hiszen azért lóg le a nyakuk. . .

— Lehetetlen!

Odaszaladott, s izgatottan tapogatott meg néhányat.

— Igazad volt — szólt aztán restelkedve. — Ki hitte volna? Persze, persze. De nekem úgy látszott. . . azt gondoltam. . .

— Hja, kedves Albertkém, nagy különbség van a látszat és a valóság között, vagyis az elmélet és praxis között.

No, gyerekek. . . ebből a történetből levonhatjátok a tanulságot. Nekem, valahányszor beszélni hallom Apponyit, mindig eszembe fognak jutni a bárányai.

S mielőtt helyeselném, amit állít, előbb mindig meg fogom tapogatni, amit állít, ha ugyan van-e benne élet?

De már elégett a cigarettám. S Péchy barátom is csenget odabenn. Úgy látszik, Urunk kezd szólni. Menjünk be, gyerekeim, mert mi vagyunk az úgynevezett »zajos helyeslés«.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 7.]

Van hát végre egy könyv, mely iránt melegen érdeklődik a közönség.

Lehetséges ez? Igenis, lehetséges, mert ez a könyv most olyan, mint a pisztolyeső kendővégrül, okvetlenül meglő valakit.

Ez a könyv pedig a *Gury erkölcstana*.

Vén kéjenc, öreg Gury, hitted volna-e valaha, mikor bolondos erkölcstanodat megirtad, mely szerint a »Fekete hajó« is szent passiójáték lenne, hitted volna-e valaha, hogy ez a könyv lőni fog, s hogy vagy Éles Henriket, vagy főtiszteendő Rostaházy uramat teríti a küzdhomokra?

A »karcolások konzorciuma« gúnyos mosollyal fogadja az újmódi párbajt, melyhez olyan szekundánsokat keresnek, mint aminő Hegedüs László és Brezovay tanár.

A folyosókon mindamellet hol az egyiket, hol a másikat veszik elő a heccmeiszterek, nehogy el találjon aludni az új botrány. Isten ments! Nincs már semmi hetek óta. Olyan becses ez, mint az egyetlen uszkáló zsírfolt a sovány levesben!

— Ez a legelső modern párbaj — jegyzi meg bölcsen Madarász Jenő, ki most lábadt fel hetekig tartó betegségéből, melybe Komjáthynak egy zajos vacsorája döntötte, mert amilyen ártatlanok a pisztolyai, éppen olyan veszedelmesek a vacsorái.

— Na, tudjátok — szól Wahrmann Mór fumigative —, nem lehet őket csodálni, mind a kettő *vérszegénységben* szenved.

Bent a tisztelt Házban ma három kacsot végeztek el. Meglehetősen változatos szónoklatok közt.

Herman Ottó Steinackerral koccont össze, egymásra kiabálván külső ismertető jegyeiket.

— Az úr mennykő nagy paksamétákkal jár az utcán — csúfondároskodék Herman Ottó.

— Az úr meg a hosszú sörényével teszi magát nevetségessé — vagdalkozott vissza Steinacker.

*

Künn a büfében és a zugokban Thaisz Lexi ellen készült valami. De a tornyosuló föllegeket gondosan simítgatta egy gondos kéz.

»Ne csináljatok most esőt fiúk . . . mikor magától nedvesedik alatta a talaj.«

*

Általában a Spanga fiaskó s a Mailáth halála és az azzal összefüggő részletek, körülmények nemcsak a köznépet tartják folytonos izgatottságban, hanem a képviselői körökben is (ahol a dologtalansággal együtt születik a pletyka), rendszeren ez az ügy képezi a triccs-traccs tárgyát.

Az egyik kombinál, a másik méltatlanodik, a harmadik csak kíváncsi. Van aki szatirizál, sok akad olyan is, aki hasonlónak tetsző dolgokra visszaemlékezik.

S ki lenne a visszaemlékező más, mint Eötvös Károly.

Őneki különben is minden alkalommal van egy története mindenki számára, amelyik apropóra jön, s amelyikben benne van a tanulság s a finom irónia is a viszonyokra. Úgy csurog ajkairól, mint a méz.

S ha már tegnap megtettem azt, hogy a szép tehetségű Prileszky Tádé elbeszélését tettem közzé Apponyi grófról és a bárányokról, miért ne közölhetném az Eötvösét is, úgy, ahogy elmondta a t. Ház fiatalabb része előtt, fölírván elé önhatalmúlag a következő címet:

RÉGI URAK, RÉGI CSELEDEK, RÉGI RABLÓK

Beszéli: Eötvös Károly

[A rajz szövegét ld. Krk 34. köt. 91—93. l.]

*

Ejnye... most veszem észre, hogy Eötvös egészen elvette a helyemet az elbeszélésével.

Most már kénytelen vagyok rövidebbre csapni össze a történeteket.

S csak az fáj, hogy most már még Pulszky Gusztit is nélkülözni fogják olvasóim, mint ahogy mi is nélkülöztük ma az ő beszédjében az »sz«-t és a »cs«-t.

Pedig Gusztiról már írni kell. Mert elfelejtik.

Nem is csoda... mikor olyan ritkán beszél most Szilágyi Dezső!

Tisza, mint igazi református ember, dacára a pénteknek nem akart ma bőjtölni, s (azon kis időt kivéve, míg ő beszélt) a folyosón tartózkodott, menekülvén az idegen beszédek elől,

hol is csángó dolgokat intézgetett, ami hovatovább feltűnőbb jelleget vett fel.

Legelőször a kis Thallóczy került elő valahonnan, be- küldte a miniszteri szobába. Ez az oláhországi csángó. Azután Somssichot sikerült neki a piros szobába juttatni. Ez a főcsán- gó. Végre pedig Odescalchy Artúrt, a bukovinai csángót tusz- kolta be a miniszteri szobába. De ő maga nem ment utánuk.

Szent isten, mi fog történni?

Az újságírók kíváncsi arccal cirkáltak a szoba előtt.

»Mi folyik, mi történik vajon?«

A legvalószínűbbnek az látszott, hogy rájuk csukja leg- előbb az ajtót, azután rájuk gyújtja a házat, így aztán vége lesz szimpliciter az egész bejövetei galyibának.

Csakhogy akkor Hoitsy még mindig elevenen maradna?

És Jókai? Hátha az is bent van már szegény, és az is ott ég!

Micsoda rettenetes csapás lenne ez az országra! Mert akkor a megkezdett »Damokosok«-at mint töredéket Gyulai Pálnak kellene befejezni a »Nemzet«-ben.

S lenne mégis legalább egyetlen egy jó magyar regény!

De nem! A tanácskozó csángók elevenen kerültek ki a piros szobából. Nem esett rajtok egyéb szerencsétlenség, csak az, hogy nem hallhatták Lessko István beszédjét.

Azt pedig, ha az embernek jó kedélye van, még ki is lehet heverni.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 8.]

Ma végre sebes trappban nyargaltak Treforték a javas- lattal.

Ami pedig azért volt lehetséges, mert mindenben szeren- csésen találkoztak össze a külső körülmények.

Komjáthy egy nagy beszédre készült el az éjjel, mert teg- nap este megjöttek a választói, s megígérték, hogy benéznek a Házba is, azok előtt akarta magát produkálni. De nem jöt-

tok el őkegyelmeik. Amilyen lusta pedig Komjáthy, hát mármost hiába bizony ő sem mondta el a dikcióját.

Éppen megfordítva történt Mészáros Nándorral. Ő meg négy módosítványra készült el, de — oh, quel malheur! — ijedten pillantja meg a karzaton, hogy ott ül a szegedi választói-ból vagy három darab, kerekre lapult ábrázatokkal a kíváncsiságtól.

— Tyú! Most már csakugyan célszerűbb lesz, ha nem beszélek. Mert ezek azért jöttek, hogy engem halljanak. Ha pedig engem egyszer meghallanak, soha többé meg nem választanak.

Ezen monológ is lefaragott egy csomó szóbeszédet.

A derék Szathmáry Gyuri, aki pedig szintén beszélt volna ma, tökéletesen maródi lett az új államtitkárral, Barossal egyetemben.

Az ember azt hinné az első tekintetre, hogy talán meg-siketült a sok beszéd-től. Oh, nem, kérem, hiszen ez lenne rá nézve a legnagyobb szerencse!

Oh, nem a beszédek ártottak meg neki, de egyelőre a levegő.

Trónja (a Dózsáénál is rosszabb trónus) ott áll azon a helyen, ahol a különböző ajtókon betóduló légáramlatok adnak egymásnak randevút. Jobb keze tehát végképp megdermedt, valamint a szomszédságában ülő Baross jobb arca, mely szemmel láthatólag föl van dagadva.

Le a kalappal, uraim! Ők a szónoklasi művészetek szol-gálatában bénultak meg!

E két férfiú illetén való bűnhődése, melyet minden gondolkozó fej (igaz, hogy olyan kevés van) isten ujjmutatásának kell, hogy vegyen, szinte nagy mértékben lohasztotta a vita tovább szövési kedvét.

Magán kegyelmes urunkon is kiütött a végelkeseredés, s otthagyván miniszterelnöki székét, letelepedett a Széll Kálmán mögötti és a Szontagh Pál előtti padba, egyenesen Pulszky Guszti mellé, s ővele diskurálta meg a legközelebbi politikát. Szilágyi féltékenykedve tekintgetett oda, Móricz Pál pedig irigykedve.

Dobránszky is beszélt volna, de azt meg Herman Ottó kedvetlenítgette folytonosan.

— Mi az ördögnek beszélnél, Péter? Mikor látod, úgyse hallgatnak rád.

— Mert nincs izlésük, barátom... abszolúte nincs...

— Tudod mit, Péter? Adok én neked egy jó tanácsot, ha te azt megfogadod, meglásd mindenki meghallgat.

— Megfogadom.

— Próbáld meg, szőj bele minden beszédedbe egy viccet. Látod, Deákot is az adomái tették nagygyá.

— Mondasz valamit... — szólt Dobránszky elgondolkozva. — Igen, igen, ezután minden beszédembe teszek egy élcet. Jól van, Ottó, addig nem szólok fel, míg egy viccem nem lesz...

S így nem szólalt fel Dobránszky sem. A paragrafusok tehát szerencsésen potyogtak alá a rostán.

»Hiszen megy az magától« — mondá Tisza, s kiment a folyosóra, ott sétált, nem is törődve a javaslat további sorsával, hiszen ott benn van Trefort. Még Szász Károlyt is magával hozta, hiszen megvédik azt ők is ilyenkor, midőn senki sem támadja már...

Csak a 14. § után állította meg a tanácssteremből izgatottan kijött Helfy Ignácot.

— No, hát hogy mulattál odabenn?

— Úgy, hogy fölszóltam én is, és...

— No és?

— És megbuktam.

Sétálnak, beszélgetnek együtt hosszabb ideig, egyszer csak megszólal a Péchy csengettyűje belülről.

— De már bemegyek, Náci — mondja Tisza —, megnézem, hogy hát most meg ki bukott meg?

— Akárki — feleli neki —, de te, fájdalom, bizonyosan nem!

A T. HÁZBÓL

[ápr. 10.]

Ma már én lettem volna az első ember, aki kijön a türelméből (persze csak itt a karcolatban) a vita hosszadalmasága miatt, ha véletlenül maga Tisza Kálmán nem fakad ki,

hogy már unja, s meg nem fenyegeti a t. Házat, hogyha ez így tart, behozza az esti üléseket is.

Hüm! Ha Tisza unja, az már más. . . az már egészen más! Akkor csak csinálni kell a beszédeket erősen. Legyen lúd, ha kövér! — hogy a Csanády stílusával éljek.

Ámbátor ha az esti ülések behozatódnak, akkor vége van a pártéletnek egészen, akkor kivált a függetlenségi pártból nem lesz semmi.

Mert ami a pártot összetartja, az egyedül a *tarokk*.

A nagyságos klubban van tíz kártyaasztal. Minden asztalnál ül négy ember, ez negyven ember. Minden embernek van egy gibice, aki vele érez és vele szenved, ez már összesen nyolcvan ember.

Ez a nyolcvan ember összevéve a klub. Amint a tarokk megszűnik, megszűnt minden. Az a selyemszál, melyre partnerek, gibicék összefűződnek, szét lesz szakadva, s ha az a cérnaszál egyszer szétszakad, még kötéllel sem fog magának embert Mocsáry Lajos, akinek eldiskurálgassa az ideáit, hogy mit *nem kellene* tenni, mert hogy mit kellene, azt mindig elhallgatja.

Okosan! Hiszen ebben az *elhallgatásban* van az ereje. . .

De ne csináljunk magas politikát, hanem térjünk vissza a Házba, melynek már napok óta ijesztő kígyója ez a 22-ik §. A vörös posztó a felekezeti szemeknek.

Meg is vadult Mocsáry megint, s jó Thaly nem különben meghúzta a debreceni nagy harangot. De ki is hólyagosodott a tudománya ebben a sok harangozásban.

Dobránszky ma is sikerülten el tudta titkolni szellemes voltát, Tisza pedig ügyesen el bírta árulni, hogy mégis kálvinista.

Hát persze meg volt elégedve magával mind a kettő.

Hanem legjobban meg lehetett elégedve Baross Gábor, aki itt se volt, pedig ma búcsúztatta el az elnök.

Szegény tót szerecsenkém! Én vesztettem benne legtöbbet!

Nincs, oh, nincs arányban az én veszteségemmel, amennyi keveset benne a kormány nyert!

Hanem azért summa summarium mégiscsak Thaly Kálmán volt a nap hőse.

S amellet valódi hős, aki úgy cselekedett, mint a történelemben Szécsi Dezső, magára vette ugyanis a Mocsáry ruháit, hogy ő haljon meg inkább helyette.

De Mocsáry is hős. . . ő meg a Thaly ruháit szedte magára, s utána iramodott a zászlóval.

Nem tudom én, melyik volt szebb, melyik dicsőbb, melyik nagyobb. . .

Csak azt tudom, hogy a jó Göndöcs papa egy mesécskét kezdett elbeszélni az autonómiáról és az államról.

Az autonómia elment az államhoz. . . vagy mit beszélek, egy szegény ember elment a szomszédjához, s kölcsönkért tőle egy bögrét.

Mikor a bögrét visszavitte, vett még négy-öt kisebb bögrét is, s azt odaadta a bögre-tulajdonosnak.

— Hát ezek mik? — szólt a bögre-tulajdonos.

— Hát megfiadzott nálam a bögréje, kedves szomszéd.

Ezek a kis bögrék.

A fősvény ember igen megörült a bögréknek, s ezentúl mindenféle engedményt megtett a szegény szomszédjának.

(Ejnye, Göndöcs pap! Hát hol ebben a mesében a célzás?)

(Hát abban van, fiaim, a historikum, hogy az autonómia azokkal a levegőt lázító pátens dolgokkal többet adott vissza az államnak, mint amennyit kapott, de csak hallgassátok hát még végig a mesémet!)

Mint mondám, a szegény szomszédban nagyban bízott a fősvény ember, s mikor az egyszer eljött hozzája, hogy a drága télikabátját kölcsönkérje, egész készségesen odaadta azt is.

Hanem a kabátot nem hozta vissza többé a szegény ember. Úgyhogy rá kellett menni a nyakára.

— Hol a kabátom?

— A kabátod? — szólt a szegény ember. — Meghalt, eltemettem, odavan.

— Meghalt? Az lehetetlen, ne beszélj bolondokat! Nem hiszem. Gyerünk a bíróhoz.

Elmentek a bíróhoz, és a bíró azt az ítéletet mondta, hogyha a bögre megfiadzhatott, és azt akkor elhitte neki, bizony azt is el lehet hinni ezek után, hogy a kabát pedig megüdvözült.

Ebből pedig az a morál, hogy az autonómia jó szolgálatot tett, nem tagadom, de azért vigyáznunk kell, hogy ezentúl

ne tehessen rossz szolgálatokat az államnak. Mert így megy az stb. . . .

*

A derék Göndöcs papa különben ma nagyon el volt keseredve, hiszen az újságban is olvashattuk az okát, hogy névjegyeket hamisítanak a nevére.

Ahogy benne van a vádaskodásban, holnap majd meglehet, rám fogja, hogy én meg ezt a mesét hamisítottam a nevére.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 12.]

Minden ember el van már keseredve. Már rég elunták volna a középtanodai vitát a képviselők, ha Mocsáry nincs és Thaly. Ezek még tudnak némi érdeket kölcsönözni a hétnek: van kin szörnyülközni és kit szidni.

Az ő beszédek odavitték a pártot, hogy ma a következő párbeszéd folyt le két szélsőbali képviselő között:

— Ki beszélt most?

— Helfy.

— Tetszett nektek?

— Nem tetszett.

— Biztosra veszem hát, hogy nagyon okosan beszélt.

S úgy is volt. Okosan beszélt. Formális hadjárat indult meg ellene a pártja részéről. De Helfynek helyén van az esze. Megszokta ő már a hordárokat.

A folyosón Zichy Jenő gróf mesélgetett Mailáth meggyilkolásáról s azzal összefüggő körülményekről. Roppant irigyli Spangától, hogy a neve annyiszor előjön nyomtatásban.

Különben a nemes gróf egyszerű módját javasolta annak, hogyan kell elbánni a rablógyilkosokkal.

Egyszer egy éjjel őhozzá is beállított egy marcona fickó, ki a Mailáthéhoz hasonló módon szintén a tornácon mászott fel.

Jenő gróf a hálósobájából vette észre a keletkező neszről, hogy valaki jár az erkély szalonban.

Felugrott ágyából, benyitott, s ott látta a rablót, esetleg gyilkost egy nagy törrel a kezében s egy égő makrapipával a szájában.

Villámhirtelen ott termett mellette.

— *Itt nem szabad pipázni!* — mondá, s úgy arcul vágta, hogy a pipa rögtön kiesett szájából, s millió darabra tört össze.

A marcona ember elrestellte magát, hogy ilyen illetlenségen kapták rajta, s szelíden engedte magát kituszkolni a szobából.

A gróf öt forintot adott aztán neki, s legurította a lépcsőkön.

Már csakhogy sok mindenféle dolog történik meg ezzel a mi szegény Zichy Jenő gróffunkkal!

A Házban ezalatt rendkívüli dolog adta magát elő, a 31-ik § szó nélkül fogadtatott el. Igaz, hogy az egész paragrafusban csak az van megírva, mi a direktor. S ez csak a diákokat érdekli.

Trefortnak nagy örömet okozott ez, Madarásznak ellenben nagy bosszúságot.

Az öreg Madarász ugyanis az egyedüli ember, aki mindig jelen van az üléseken.

Egész dicsősége, múltja abból áll, hogy *mindennél mindig jelen volt*. Nagy események történtek meg a szeme láttára. Ez az egész.

E *jelenvalóságra* annyira kényes (tudja a kis ravasz, hogy mitől hízott meg), hogy még sétáit is ott végzi a »Házban« a szélsőbali padsorok mögött. Izgatottan járkál fel s alá, s szüntelenül belebeszél a szónokok beszédjeibe, de csak dűnnyögve, alig hallható mormogással. Úgy, hogyha jegyezné valaki, az öreg naponkint több árkus beszédekkel mond el magamagának.

S ezek a beszédjei bírnak maradandó értékkel, ezek kormányozzák hátulról Krisztinkovichot, Szabó Kálmánt és Nagy Ferencet.

Azok a beszédek, melyeket nyilvánosan mond el, szintén igen ügyesek, de ezek már ártnak emezeknek és hasonlitanak a bolgár hímezési mintákhoz, hogy aki egyet lát közülök, a többit már kitalálja.

A karzaton is nagy pangás volt. Mindössze egypár vidéki ember gubbaszkodott ott, kérdezősködve, mutogatva.

— Ki ott az a szép arcú öreg képviselő a Trefort háta mögött?

— Nem képviselő az.

— Hát mi?

— Szász Károly, miniszteri tanácsos.

— Hát annak a haza sorsán keserűvé vált ábrázatnak amott ki a gazdája?

— Az meg Szathmáry Károly. De az se képviselő.

— No, hát akkor a tüzes istennyila érte az egész Házat. Hogy válogatják ki ezek az urak magukat, ha szavazni akarnak?

Azután így monologizált tovább: »Bizonyosan a hangjukra vagyon ráütve a háznagyi stempli, arról ösmérik meg, melyik igazolt képviselő«.

A tisztelt Ház rendesen olyan, mint a tojásfőző gép, mely két üveggömbből áll, melynek hol az egyikéből száll alá a homok a másikkba, hol a másikkból az egyikbe.

Ma minden homok a folyosón volt. Elevenség, élet uralkodott itt. Vidáman csevegő csoportok alakultak. Polónyi kapacitálta Szerb Gyurit, hogy prenumeráljon a »Nemzeti Újság«-ra, vagy ha azt sokallná, csapjon át a szélsőbaloldalra.

A jó öreg Pulszky papa szintén ott mesterkedett ma szelemes ötleteivel s találó megjegyzésekkel.

— Istenem, milyen egészen más volt ez a Ház, míg én benne voltam! Most már nincs nagy embertek ugye? Kivévé a fiamat, a Gusztit.

— Nincs, Feri bácsi, mióta te elmentél.

Hetykén igazítja meg veres virágos kendőjét, melybe a nyaka van begöngyöltve.

— Elmentem. Mert semmi dolgom sem volt itt. Kossuth összevesztette a nemzetet a monarchiával, ezért volt nagy. Deák azután összebékítette. S ő ezért volt nagy. De hát én most már mi az ördögöt csinálhattam volna?

Tisza is ott künn tartott cerclé-t a folyosókon; de azután megunta a dolgot, vagyis inkább szökött a Torontál megyei atyafiak elől a Házba.

Hanem ott sem hagyták békén. Turgonyi nyomban meginterpellálta a regálé megváltás tárgyában.

Azonnal felelt. Azonban nagy volt már a nyüzsgés-mozgás az ülés végén, egy szavát se lehetett érteni, csak azt látta

az ember, hogy áll, hogy a száját mozgatja, s hogy a kabátját gombolgatja ki-be a jobb kezével, míg a ballal úgy tesz, mintha köpülne.

Ezek a jellemző gesztusai.

Ha árnyéka vetődnék a falra, egy köpülő embert mutatna az.

S ez a köpülő ember valóban köpül, egyre köpül, s mindig vajjá tudja tömöríteni a sok híg folyadékot.

A T. HÁZBÓL,
vagyis
MÓRICZ PÁL MINT KÖLTŐ

[ápr. 13.]

Esős időben aluszékonyabbak az emberek. A morcos idő odakünn leverőleg hat a kedélyekre. A »Ház« öregebb tagjainál kiüti magát a köszvény, a fiatalabbaknál pedig a tegnapi katzenjammer.

Künn a ruhafogasok horizontján egész parupli-erdő, száz kipeckelt óriás denevér egy sorban. Parupli alatt még csak egyszer csináltak forradalmat az emberek, amióta a világ-história emlékezik.

Parupli alatt csak temetni lehet.

A parupli a szomorú, borús hangulat jelképe.

Ilyenkor nem jó beszélni. Az üvegfedél, melyen nagy eső-csöppek gurulnak, szürke s olyan bántó világosságot szűr át, hogy még Móricz Pál arca is melankólikusnak, merengőnek látszik.

— Talán szerelmes? — mondja mellettem valaki.

— Kibe? Tisza Kálmánba?

— Nem, nem tréfálok. El kell olvasni a »Pesti Hírlap« keddi apróhirdetéseit.

— Mi van bennök?

— Azokban van meg a nyitja, mért bántja Bartók a »Bolond Istók«-ban Palyát.

— No, ugyan miért?

— Mert Pál úr maga is költő. Nézzétek, olvassátok el.
Én kivágtam:

Prizellim
Szerelemnek szerelem az
ára:
Rajongó szívemnek szíved
tündérvára,
Csókkal fosztogatom csók-
termő kis szádat
Szeresd azért Te is szerető
2425 *Palyádat.*

— Szép, nagyon szép! Adta Palyája, de kemény gyerek!
No, most már legalább két Pál fog tündökölni a költészet egén:
Móricz Pál és Gyulai Pál. Csak azt szeretném tudni mármost,
ki lehet az a Prizellim?

— Gyanakszom, gyerekek, hogy az mégiscsak Tisza
Kálmán, respektíve az ő álneve.

Ilyen hívalkodásokban telik el az idő. Vizenyős tréfák
és élcek kerekednek.

Az írói karzaton is csevegnek. Dóczi—Csiky ügyet szellőz-
tetnek, csak Neményi Ámbrus veszi még komolyan a dolgokat,
de tán ő is csak addig, míg *lejjebb* nem jut egy-két arasszal,
magába a tisztelt Házba.

A karzatokon szintén unalom. Egy asszony a kisfiát is
elhozta. Egyedül az néz még körül érdeklődve: nagyon éret-
len még szegényke!

— Hát az a bácsi kicsoda ott?

— Melyik? Az, aki ott a függönyök közé húzódott?

— Az, az. Ugye az a király, édesmamám?

— Nem biz az, ficskám! Az Péchy bácsi.

— Ugye búvócskát játszik, édesmamám?

— Oh, te kis bolond! Hát miről gondolsz?

— Hát arról gondolom, mert lekötötte nyakáról a csön-
gettyút, hogy meg ne találják a hangja után.

De míg én itt bolondságokat beszélek, addig ugyancsak
fogynak ám a paragrafusok. A 36-iktól eljutott a Ház egész
a 60-ik paragrafushoz. S olyan simán ment az egész, hogy alig

történt egy kis felszólalás s jelentéktelen módosítvány. Mindenki pihentette az eszét. Még Herman is.

Az ülés elején Szapáry Gyula két kellemes törvényjavaslatot nyújtott be.

S erről a két javaslatról, melyben ki lesz mutatva, honnan fizetjük meg tartozásunkat (no, már arra csakugyan kíváncsi a t. Ház, hogy *honnan?*), erről a két javaslatról egyszerre eszébe jutott néhány művelt embernek, hogy ma *Gyula napja* legyen.

Nosza híre terjedvén, hogy Móricz Pál nagy versifikátor, nyomban megbízták, készítsen egy névnapi poémát, mire Pálunk elkezdte faragni a következő vereszetet:

Pálinkába jó a keserű mandula,
Kabinetbe jó a gróf Szapáry Gyula,
Pénze ugyan nincsen, de ész van ám szépen,
Amit vett tőle az ország kölesönképpen,
Nagy kamatot fizet tőle a hon, noha
Tilalmazva legyen kártékony uzsora.
Dehát hiszen minden csak lárifári,
Éljen tehát a jó Szapáry!
Kívánom én, alázatos szolgája,
A kormány szerető Palyája.

Lassan készült a vers, de elkészült, csak hogy mire készen lett, a pénzügyminiszter akkorra már elhagyta a Házat, s nem volt kit megtisztelni.

Csak nagy keresés után fedeztek fel végre még egy Gyulát, Odescalchy Gyula herceget. Jó szerencse, mert Palya már annyira bele volt dühödve a gratulációkba, hogy a véginségtől szorongattatva, talántán Verhovay Gyulát köszönti vele fel, s utoléri még virágzó férfi korában a kegyvesztés.

Az ülés végén Tisza azt az ígéretet tette Helfy Nácinak, hogy szombaton *olasz politika* lesz.

— De már erre eljövök, édesapám — mondja Madarász Jenő —, mert énnekem úgylis olasz levegőt preskribált a kilógus.

Az egész Ház megnyugodott a mai eredmény fölött, csak Komjáthy Béla feszengett nyugtalanul, kuruc szeméit merően Paulerre szegezve, mintha mondaná az Ebergényi István ügyben:

— Hát velem mi lesz, kegyelmes uram?

Az »örök javaslat« ma megint lassan ment. A **60-dik** paragrafus nehéz zátony lett.

Pedig rendes logikai mértékkel mérve az emberi szenvedélyeket, azt kellett volna hinni, hogy Spanga elfogatása el fogja némítani a felszólalókat, mivelhogy előre látható dolog, hogy ily eseménydús napon a dikciókkal nagy eroberungot tenni nem lehet.

— Spanga el van fogva! — kiáltá örvendezve Pauler.
— Legalább nem akad fel az igazságszolgáltatás kereke!

— Spanga el van fogva! — szólt Tisza. — Mégis van hát rend országomban!

— Spanga el van fogva! — rikoltott fel Dávidházy Andor (álnéven Kármán Lajos). — Nem adom száz forintért, hogy nem Thaiszék fogták el.

— Spanga el van fogva! — nevetett a markába Verhovay. — Most már nyugodtan áttérhetünk megint az *eszlári ügyre!*

És mindenkinek igaza volt.

Csak Szemző Gyula károsodott rettenetesen. De előbb hadd mondjam el, ki az a Szemző Gyula.

Szemző Gyula tökéletesen hasonlít mindenben Reviczky Károlyhoz.

De mindebből igen nehéz fogalmat alkotni róla, mert Reviczky Károlyt személyesen senki sem ismeri. Egy név, mely néha fordul elő a szavazási lajstromokban a távollevők között.

Magyarországon sokan híresültek el már azon a címen, hogy »jelen voltak«, most végre megtörtént, hogy valaki azért lesz híressé, mert örökké távol van.

Ez Reviczky Károly. — S ennek a képmása Szemző Gyula.

Gondolkozó körökben azt állítják, hogy Reviczky Károly valószínűleg nem is létezik. Hanem csak egy megbízó levél az egész, mely egyszer Eszergom megyéből beérkezett az elnökhöz.

S valóban a derék esztergomiaktól kitelik az a fufang, hogy csak egy költött nevet szerepeltetnek, s annak az öt

forintjait összegyűjtik, s bedobadják a papok perselyeibe, mert az ilyen dolgokat mind megengedi a Gury erkölcstana.

Csakhogy ezt a vélelmet nagyon megrontja az, hogy Reviczkynek a hasonmása, Szemző Gyula, most csakugyan megjelent és tényleg látható.

S ha Szemző Gyula tényleg megvan, miért ne lehetne meg tényleg Reviczky Károly is?

Szemző Gyula pedig megvan. Sőt ma beszélni is akart. Egy javaslatot gondolt ki a napokban, hogy miképp kellene elfogni Spangát. Csalhatatlan, pozitív javaslattal lépett volna elő, mely azon esetre is biztos, ha Spanga felismerhetlenné tette volna is magát.

Fogja el a rendőrség Pestnek minden férfi lakóját. E tömeges elfogatásoknál egy bizonyos, és ez az, hogy valaki okvetlenül a legutolsónak marad az elfogatásnál. S ez a legutolsó lesz Spanga.

De hát malőr!... A pozsonyi elfogatás tönkretette a praktikus javaslatot úgy, hogy az ma már csak a folyosóknak esett ádáz martalékul. Ott is mint elkésett, rossz vicc.

Bent a Házban Herman excellált. Igazi bagoly, aki a Minerva lábainál novekedik. Bagoly szempontból fogta fel a dolgokat, de saskeselyű lett mihelyt Zay ellen fordult.

Ma a szegény Zayn szántottak. Még Trefort is megpróbálta az ő szegény kivérett hátán, hogy milyen az, ha ő is üt, ő, akit mindég csak ütnek.

Végül meg akarok még emlékezni egy »szűz« szerepről is. Szabó Kálmán lépett ma ki először a sorompóba, s a tanári képesítéshez a teljes testi épséget és egészséget is indítványozta.

— Ez a tanárnék dolga! — dűnnyögé elmésen Odeschalch Gyula.

Végre még Missics kívánt szólni, de nem akarták már ma meghallgatni. Denique nincs többé auktoritás, még a földig érő szakállban sem.

KARCOLAT AZ ORSZÁGHÁZBÓL

[4pr. 15.]

A derék néhai Kemény Istvánról beszélnek, hogy nem sokba vette a demokráciát, pedig tulajdonképpen maga is csodálatos vegyülete volt a demokratának és arisztokratának.

Mindegy, haragudott a demokratákra, annyi áll, s e feliratot hordta az esernyőjén egy időben:

»Oh, demokrata! Ha eltulajdonítanád ezt az esernyőt, gondold meg, oh, demokrata, hogy az a szegény báró Kemény Istváné volt!«

Ez az esernyő-felirat nem tűnt ám el egyszerre az esernyővel. Ott van az sok helyütt. Megtaláljuk azt hol kidomborodó, hol elmosódott betűkben társadalmunkban, parlamentünkben lerí mindenünnen, meglátható mindenütt, még az úgynevezett demokraták beszédjeiben is, a törvény kerüli ugyan, de el nem hagyhatja, a törvény őrei, a miniszterek, elhagyják ugyan, de utánuk kullog ezerféle alakban, ott ólalkodik az ajtóküszöbökön, ott csillog a bérszolgák kabátgombjain, ez a gúnyolódó bolondos felirat: oh, demokrata... hahaha, demokrata!

De sehol sem látja az ember jobban, mint a Házban... De mégis a folyosón. A nagyurak ott járnak-kelnek, s mintha valami sajtászerű suhogás támadna körülöttük. Mint mikor a sasok repülnek. Pedig ők nem repülnek. Legfeljebb egymás után húzogatják a podagrás lábukat. Az orruk fel van húzva. Maguktartása negédes. Raccsolnak. Nem nevetnek, csak mosolyognak. Beszédük halk, mozdulataik kimérték, s a homlokukra fel van írva a gúnyos szó: Oh, demokrata...

Így haldoklik, vérzik, s múlik ki szó nélkül, csupán egyetlen gúnymosoly árnyalatával ajkán, a magyar arisztokrácia.

Még ma ők vannak túlsúlyban, s az ő gúnymosolyuk tükröződik vissza mindenben, de ez a fénye a keserű mosolynak mindig halványabb, gyengébb.

Az esernyő lassankint egészen a demokrácia kezeibe jut, s még a felirat se fogja mondani, hogy »gondoljátok meg, hogy nem a tietek volt.«

E mulatságos, de sok tekintetben elszomorító processzus ezzel az esernyővel magyarázója mindannak, ami történik. A középtanodai törvényjavaslat is így készült, így lett tárgyvalva. Hát még, ami ezután fog majd következni!

A főrendiház reformja.

No de ne vágjunk eléje a jövőendő időeknek. Nem jól áll nekünk filozofálni. Még Dobránszky se teszi. Pedig neki jól áll.

Hiszen mi csak a napokat jegyezzük, nem az időket, s azokban is csak azt, ami tréfás dolog.

De a tréfás dolog vajmi ritka.

Íme, uraim, nézzék önök Missics Jánost! Mert Missics János megvan még és beszél. Missics János, miképpen a leányzó, nem halt még meg, hanem csak aludt.

Régen nem hallottuk már az öreget. Azóta ő sokkal fiatalabb lett, mi pedig megöregedtünk. Szakálla megfeketedett, és a memóriája megnagyobbodott. Mennyi tömérdék idézet! Csak úgy hemzseg minden lépten-nyomon. Honnan emlékezik ő mindezekre?

»Babilon vizeinél ültünk és sírtunk, midőn Szionra gondolánk.« Bibliás Kiss János óta nem élveztük a szent idézetek üdítő szagát. Mintha egy-egy egész tavaszt hozna le a tömérdék szóvirágban, mely mellé hallani véljük a temesvári erdők zúgását is, amint enyeleg lombjaikkal a tavaszi szellő.

E virágok közt láttuk meg Missicset újra. A beszéd nem volt jól kigondolva, de a jóakarát is valami. Se nem volt jól elmondva, de így talán jobban hatott.

Voltak kitűnő helyei is.

»Nemzetiség, hazaszeretet azon titok, mely mindent egyesít.«

(— Ejnye, János!)

»Legyen a nemzeti szellem ébredése áldásos, mint a napé, melynek első fénysugarait a zefír szárnyán, örömmel üdvözlük a munkálkodó méhecskék.«

(— Ejnye, János! János!)

E rettenetes chria elmondása után mély csend következett be, mindenki át volt hatva attól a gondolattól, hogy hallgatni arany, csak Wenrich Vince nem.

Vince csak kettő van a Házban, ő meg Tischler Vince, de egyik se tele pince. Még kevésbé születtek burookban. Olya-

nok mint a »girigári« a ferbliben, hogy meg lehet velök nyerni a kasszát is talán, de erre soha senki se gondol. Rossz blatt! A rossz blattnak pedig az a tulajdonsága, hogy nem tesznek rá. A Wenrich módosítványát nem fogadták el.

Amire aztán kedvet kapott szerencsét próbálni a »le-fűrészelt oszlop«, aki senki más, mint Győry Elek.

Isten után ő legtöbbet köszönhet arra nézve, hogy tekintélyes ember lett, a magas csizmasaroknak. Néha azonban egy-egy beszéd is emelőrúdjává válik.

Ma is sikerült neki korigálni. Értelmes ember, annyi bizonyos. De nem a teremtők, hanem a korrektorok közül való. A korigálás pedig végre is unalmas és hálátlan munka.

De hát ez mind csak lirom-lárom azon összecsapáshoz képest, mely Wolff, Tisza és Orbán Balázs között lefolyt.

Csudálatos, hogy meg nem unják ezek a szászok a folytonos nyelveskedést. Valaki találóan nevezte el őket a »nagy köpködőknek«. De viszont nem lehet tartani jóízlésnek, hogy minden vakkantásukra csatarendbe állnak a magyarok, s egész komoly szóharcot visznek ellenök. Kár a sok beszédért. Hadd csevegjenek kedvök szerint a kis kedvesek!

Wolff ma a primást is belekeverte. Hogy azt mondja, egy titkos egyezmény van a primás és a kormány között, azért vannak a javaslat mellett a katolikus papok.

No, lett erre a leleplezésre nagy ijedelem. Lesz itt haddel-hadd, ha ezt meg találja hallani Mocsáry vagy Thaly Kálmán. Azok előlről kezdik! Ni, Kiss Albert már hegyzi is a fülét.

De szerencsére nem vették észre. Mind a kettőnek a háta mögé odaült jó taktikával egy-egy mameluk, hogy disztrahálja őket. Az egyik a Kék Macskáról beszélt mulattató kalandokat, a másik pedig Mocsáryt dicsérte. Ti, az, aki Mocsáryval diskurált.

Így múlt el a nagy veszedelem, s lőn megint nagy diadala a miniszterelnöknek, aki olyan szikrázó feleletet vágott oda Wolffnak, hogy még az öreg Horvát Boldizsár szemében is fölcsillogott lassan-lassan e beszéd hatása alatt a nemzeties harag és kevélység.

Azután még Orbán Balázs rúgott nagyot a szászokon punktumnak.

Azok megszegyenülve, feldühödve, összetörve, vörösre, fehérre, zöldre válva hallgatták a csihi-puhit. Tudom, lesz este szomorú szász vacsora a »Virágcsokor«-ban!

Ezalatt Tiszát magasztalták a hívek és nem hívek a folyosókon, ahol nagyon meglátszott ma az *utóbbi esős napok nyoma*.

Hogyan? — fogja kérdezni a nyájas olvasó.

Hát úgy, hogy a folyosó minden szögletéből egy vízi ember feje bukkant ki.

Ott cikáztak Jankovich Miklós, Horváth Gyula, Károlyi Sándor, s az isten tudná még, mennyien, akik az esők által megrongált töltések sorsának megreparálását viselik szívükön.

Mert a magyarországi időjárás minden alakban itt ezen a folyosón végződik.

Ha esik, deputáció jön a vízvédelem iránt.

Ha nem esik, akkor is deputációk jönnek, adóelengedés iránt a szárazságnak miatta.

A t. folyosó olyan, mint a barometrum. Minden időjárást megmutat fokok szerint.

S akik kint voltak a folyosókon, egyszerre megdöbbenve hallják a nagy hírt, mely szájról szájra száll:

— Uraim, tudják-e, mi történt?

— Ugyan mi. Bevallotta?

— Kicsoda?

— Hát Spanga.

— Dehogy. Nem az történt. Hanem bevégeztük a közép-tanodai javaslatot.

Valóban, minden jel arra mutatott. Trefort és Szathmáry György hanyatt-homlok rohantak ki az ajtókon. »Isten veletek, kedves ülőhelyek!«

E búcsú csak a szemeikben tükröződött. Mészáros Nándor arcán csak a mély levertség igazolta, hogy így van: »Én most már eljártam játékimat.«

Dobránszky Péter felsóhajtott: »Elmúlt pohár, miből fogom szomjamat oltani ezentúl?«

Csak Madarász bácsi mondá kedélyesen:

— Én bizony sajnálom, hogy bevégeződött. Már egészen beleszoktam.

— Valóban én is — vágott közbe Beniczky Gyula —, én bizony akár ítéletnapig eltanácskoztam volna fölötte.

— Most hagyják el — panaszkodék Bölöny József szemrehányón —, mikor már *mindnyájan szakemberek lettünk!*

Most pedig hadd vegyek én is búcsút e rettenetes javaslattól, mely immár törvénné lépzen, s mely negyven napig táplált emléjén, s hullatta fényes haját karcolatoknak.

Isten veletek, kedves százszok! Isten veled kukorikoló kakas a kálvinista tornyokon!

Fordítsuk meg a címerpajzsot a kihűlt beszédekre és a végelgyengülésben kimúlt ideákra.

A többi, ami még következik, majd kitudódik a jövőben a diákokon.

Nekünk jó az, ha úgy nevelik őket, hogy semmit se tudjanak.

Mert így, csakis így lehetséges, hogy okos embereknek tartsanak bennünket, apáikat.

..De iszen van ennek a Trefortnak sok előrelátása!

A T. HÁZBÓL

[ápr. 17.]

Rövid ülés volt. De jobb talán, ha még rövidebb lett volna. A legvégét bizvást elengedtük volna.

Az ülés legelején felolvasták a középtanodai javaslatot. No, ezt is elengedtük volna.

Azután a kérvények jöttek. A kérvények mindig mulattatnak engemet, mert azok amellettt tanúskodnak, hogy még mindig nem vesztek ki az egészen naiv lelkek a világon, akik szentül hiszik, hogy a t. Ház megorvosolja az ő bajaikat.

Pedig ezzel a *legjobb esetben* is csak időt vesztenek a kérvényezőök, mert a »Ház« nem tehet egyebet, mint hogy a legigazságosabb dolgokat is legfeljebb illetékes elintézőjükhöz utasíthatja.

Dacára a limonádé petícióknak, melyek közül csak a békéscsabai katolikus kérvény engedett egy kis kalász-böngészetet, felszólalásra készítettén Apponyi Albert grófot, Pulszky Gusztit (ez a Guszti kezdi magát pompásan viselni

egy idő óta!) és még Göndöcsöt is, a Ház minden részeiben bizonyos forrongás uralkodott.

— Dinamit-szagot érzek valahol! — mondogatta Prileszky. — Pedig ez az orr. . . (már ti. az ő saját orra) ez az orr kemény egy orr!

Dinamit-szagot? De hát hol? Ki? Kit? Miért?

Szétnézek, hát látom, hogy az egész folyosón megyei főispánok ülik a padokat. Teringette, ez csakugyan valami! De hát mi? Mit keresnek itt a főispánok most, mikor az ország »örökös ura«, Tisza Kálmán nincs jelen?

A »főispán járás«-ra fektetvén kombinációimat, gyanús szemekkel méregettem a tekintetes vármegyéket.

Mert ezeket az urakat meglehetősen könnyű kiösmerni.

Ha nekik van valami kívánságuk, egyenként kullognak be a folyosókra, ha azonban a kormánynak van valami kívánsága, akkor jönnek csapatosan, mint a ludak.

De hát mi kívánsága lehetne a kormánynak? Aztán van is most kormány, ha Tisza nincs jelen? Láttam ugyan, hogy Futtaki barátságosan veregeti meg egyiknek-másiknak a vállait, de már az mégse látszik egészen valószínűnek, hogy Futtaki rendelte volna be a főispánokat. Azazhogy Futtakitól kitelik, hanem a főispánok nem jöttek volna be neki.

No, ezt a rébuszt nem fogom megfejteni. Hacsak. . . hacsak az nem történt, hogy harminc megyei pénztárt vittek el egyszerre az uralkodó tolvajbandák, s most egyszerre harminc főispán jön a szomorú jelentéssel.

Nem itt van a dinamit, nem itt. . .

A csángó bizottság cikázik sötéten. . . súgnak-búgnak a szögletekben. Holla! A csángó bizottságban lesz a hiba. Bizonyosan Nagy Gyuri csinált valami bajt.

László Miska mutogat is valami bukovinai levelet, s minden haja szála az égnek meredezik!

Keresik Somssichot. De Somssich nincs sehol. Keresik Odescalchyt. De Odescalchy azt mondja, hogy mikor Álmos behozta a magyarokat, átadta az egész mesterséget Árpádnak. Keresik Hojtsyt. Hojtsyt meg is találják. De ő már olvasta, azt mondja, a levelet és el van keseredve. Erre elcsüggednek, s olyan embert keresnek, aki még nincs elkeseredve, hogy azt keseríthessék a levéllel.

Végre megtalálják Bánffy Bélát. Nagyot lélegzenek. Bánffy még nem olvasta a levelet.

A levélben az áll, hogy a csángók nagy része már eladta földjeit, ingóságait, jönni akarnak. Kezd beállni a rettenetes nyomor, összepárosítva a türelmetlenséggel. Csinálni kell valamit. Telepítsük őket sürgősen.

— De hová?

Mindenkit ez a kérdés üt hátba. Hova, merre? Hol van ilyenkor Jókai? Ó leleményes elme. Ha már most mi a fantáziánkkal megcsináltuk a tündöklő telepítési regényt, gondoljon ki neki valami jó véget.

Végre is nem jut eszébe több hely senkinek Magyarországon, mint az Eötvös Károly egy csángójáé. Ez az egy elhelyezési terv már megvan. De a többi csak a levegőben függ. Hanem az Eötvösé, az biztos. Mintha már látnánk az »Egyetértés«-ben a tárcát: »Az én saját külön csángóm. Írta: Eötvös Károly«. Micsoda kedélyes csángó lesz abból, majd meglátjátok!

Meggyőződtem, hogy ebből áll a csángókérdés most, de hát ez nem dinamit, hanem inkább *nedves puskapor*.

S míg én így töprengtem a dinamiton, azalatt az egyik oszlopnál ott pipázott makra tajtékpipából egy igénytelen alak. Bánk bán »Tiborc«-a nézhetett így ki, de még mielőtt kitört volna belőle az elégedetlenség. Úgy ül ott, mintha nem is gondolkoznék, s olyan fehér, mintha az Albina fajból volna. Pipaszár lábszárait amint átrakja, hol az egyiket a másik fölébe, hol a másikat az egyik fölébe, mindég meg-megcsördül csizmáján a sarkantyú. Mintha mondaná: »Hallod-e Füzesséry Géza, én szereztem a mandátumodat«. Azután a másik lábon csördül meg a sarkantyú: »Igenis, én, én«.

Hát ki hitte volna, hogy ennek az utolsó magyarnak van a belső zsebében az a dinamit, ami itt mindjárt elsül?

Pedig úgy volt. A reporterek, akiknek még jobb szaglásuk van Prileszkynél is, már érezték, s nem egyszer vetettek sanda szemeket egy kék papiros fölé, melyet a nagy honatya kihúzott, elolvasott meg betett a zsebébe.

Egészen az ülés végére hagyta, hogy ott csattanjon, mint az ostor hegye. Ki volt már az számítva.

Mikor az Ugron mondókája folyt, a két sarkantyús láb megindult befelé.

A Házban csak kevesen sejtették, mit fog beszélni, midőn felállott.

Óróa, aki mindég csak védeni szokott, nem képzelhették el, hogy vádolni fog. Pedig nem érdekes már a magyar parlamentben semmi, csak a vád.

Halk hangon kezdte, van-e tudomása róla a belügyminiszternek, hogy a gráci rendőrség Glavocsnik nevű biztost Pestre küldött, hogy itt egy tolvajbandát kinyomozzon. . .

Azután felemelte fejét, s hangja a pátoszba csapott, hogy de már most ide vigyázzatok ám. . .

. . .és van-e tudomása, hogy a följegyzett rendőrségi névsorban egy országos képviselő neve is fel van írva?

Ez a mondás fölrázta a Házat egészen. Meghökkenve mozdult meg minden ember.

— Ki az? Ki az? — kiálták.

— Nevezze meg! Hallani akarjuk.

Az elnök elsápadt, idegesen nyúlt a csengettyű után, de csak a kalamárist markolta meg, az pedig nem cseng.

Az egész Ház, mintha összebeszélt volna, Tiszát keresték. Minden tekintet azt látszott kérdezni: »Hol a gazda?«

A képviselők izgatottan tódultak a szélsőbal felé. Mint mikor egy nagy követ dobnak a vízbe, bizonyos gyűrűzés keletkezett egy helyen. Látni lehetett, hol ül a gyanúsított képviselő.

Szerencse, hogy úgyis vége volt az ülésnek, mert nem lehetett volna tovább folytatni az izgatottságtól.

A szárnyas ajtókat felszakították a szolgák, a képviselők zszibongva tódultak kifelé.

Polónyi mély indignációval mondá ott künn:

— Engemet gyanúsított!

Nagy csoport vette körül a megsértett képviselőt, ki reszketett felindulásában. Kínos jelenet volt ez. A nagy zajban magyarázni kezdte, hogy ő ugyan levelezett Grácba, de a megkárosítottak érdekében, mint ügyvéd. Ennyi az egész. A hangja elenyészett a tolongás és sürgés-forgásban, s a »Ház« a legnagyobb indignációval oszlott szét.

— Szegény függetlenségiek! — sóhajtottak fel némelek. — Megeszik egymást apródonkint, s még csak azt se mondhatják nekik: »kedves egészségükre válják«.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 18.]

Hova lett mosolygó arcod? Micsoda szomorú »Ház« ez most? A képviselők mind úgy néznek ki, mint a római szenátorok a nemzeti színpadon. Komolyság minden arcon, némelyiken pláne méltóság ül.

A szemöldökök össze vannak ráncolva. Tegnap még ope-rett dallamot füttyörészve, kissé féloldalra csúszott cilinderekben lejtettek be quadrille lépésekben a képviselők, még ibolyacsokor is volt a gomblyukaikban, ma már ugyanezek az arcokon felhő borong, s lépéseik tompán, hatalmasan dübörögnek. A szemek is tele vannak haraggal, némelyekben pláne villámok égnek. Hermané tüzes rakétákat szór. Prónay Gábor orrlukaiból forró pára gőzölög.

Aki tegnap piros ember volt, az ma sápadt-fehér a megdöbbenéstől, aki pedig tegnap fehér színű volt, az ma vérvörös a haragtól.

Némán üdvözlik egymást a folyosókon; ha szólnak is, halkán beszélnek, vidám, csengő kacaj nem hallik, sem kedélyes szó, mély csend van, mint a tengeren szokott a vihar előtt.

...Hogy írjak én most ezekről tréfás, kedélyes karcolatot?

Humorisztikus alakjaimat meglátom sorba. Itt jön ni, Göndöcs apó; de most egy csöppet se kedélyes. Nagy feje úgy néz ki, mint egy rettenetes bomba, amely most mindjárt el fog sülni, és felrobbantja az egész Házat. Itt lépeget kedves Dobránszky Péterem is. Jönnek sorba a Farkasok. Móricz Pál lihegve csörtet be. Az izzadtság verejtéke gyöngyözik homlokán, és olyan a magatartása, hogy nem tudok rajta nevetni.

Különöseket ezek a mi magyarjaink. Hogy ím erővel *kisebbé* akartak tenni közülök *egyét*, egyszerre *nagyobb lett valamennyi*.

Még fülemben cseng a tegnapi ülés utóíze a csángó értekezletből.

Még kedvem volna megcsattogtatni a szatíra ostorát Szontagh Pál feje fölött, aki csak azon föltétel alatt adta rá a fejét, hogy elnököljön, ha nem tart sokáig.

Mert ha sokáig tart, akkor inkább ne is jöjjenek be a csángók. Nagyobb dolog az, hogy őneki ebédelni kell menni, és azután tarokkozni, mint az, hogy ezer lélek beköltözzék. Várják meg, amíg Somssichot elhagyja a nátha.

Szeretném föleleveníteni ugyancsak a csángó értekezlet-ről Szilágyi Dezső szavait is, hogy:

— No, uraim, még ilyen bizottságot sem láttam, mely minden héten kétszer hal meg, kétszer támad fel, s melynek tagjait senki sem ösmeri, de amely azért országos nagy dolgot intéz.

Bizony szeretnék én erről egyszer egy szatírárt megkomponálni. . .

Hanem ennek nem ma van a napja.

Már kezdődik is az ülés. Szól a Péchy csengettyűje; mint-ha tompább volna ennek is a hangja, mint a múltkor. Az is félrevert csengettyű ma.

— Helyre! Helyre!

Mindenki a padokba vonul, s mindenki lehetőleg közel igyekszik jutni a legszélső padsorokhoz, mert az lesz ma a színtér. A Háznak nagyon impozáns külseje van. A karzatok is tömve vannak. Az írói karzatok megtelnek mindenféle csöcselékkal. Nekem már nem is jut hely. De az ember nem mer sétütöni köztük. Mert hátha ott ül a hatalmas gráci Glavocsnik is, sub titulo hírlapíró, s mindjárt lajstromba jegyezi az embereket, akikre gusztust kap.

Az egyiktől mégis megkérdeztem:

— Hát ön hogy jut ide?

— Én a »Hon« tudósítója vagyok, uram.

— A »Hon« már nincsen az élők között. Ön alkalmasint a másvilágról jön. S eszerint igaza van. Mert mi csak a szellemet képviseljük, de ön valóságos szellem.

Ilyen szellemek közül kellett végighallgatnom a mai ülést. És ezek a szellemek átkozottul tolongtak, feszelegtek és döfködtek.

Polónyi volt az első felszólaló. Mély csend lett, mikor felemelkedett. Oly mély csend, hogy meg lehetett hallani, amint Karátsonyi Guidó a nyakacsigáját vakarta, s amint Gromon Dezső mandzsettái suhogtak, ha a kezeit mozdította.

A napfény elé valami felhő tolakodhatott ott künn egy percre, s az óriási padlásablakon szürke borulat vetett árnyékot a tanácsterem falaira. S ez a szürke ónszín bizonyos keménységet kölcsönzött az arcoknak, kivéven a két Keményét, mert ezeken nem volt, csak kíváncsiság a Jánosén és tréma a Gáborén, hogy »Istenem, istenem, ilyenkor megy el otthonról. . . éppen ilyenkor húzza ki a lábát Bécsbe. . . istenem, istenem, de jó most, hogy engem nem tartanak semminek a kormányban, legalább senki sem tőlem várja, hogy intézkedjem !«

Míg Polónyi beszélt a síri csendben — nagyszerű volt egy-egy tekintetet vetni a Ház bármelyik tájkára. Bármely részlet kiszakítva úgy vette ki magát, mintha Marat, Danton, Robespierre ülne ott a padokban, s mintha Mirabeau beszélne. . . s amint megnyílik az ajtó, mintha a nyaktilót hoznák.

De hát hiszen csak káprázat ez az egész. . .

Nem Robespierre az ott, hanem csak Halász Géza, se nem Danton, de csak Bölöny József, se nem a guillotine-t hozzák, hanem csak Szathmáry Károly bátyánk nyit be egy csomó paksamétával.

És nem is Mirabeau beszél. . . csak a figyelem az, mely Mirabeau-t illette, és a hatás az, melyet csak ő volt képes előidézni.

Oh, nem, nem Mirabeau. Polónyi nem is a Ház rokonszenves szónokai közül való. Nem is az elokvenciája korbácsolja fel a haragot, nem a hang, nem a beszéd frázisai, hanem a puszta tény. . . a sértett becsület szavát hallgatják.

. . .Le a kalappal a magyar parlament előtt mindaddig, míg a becsület a legnagyobb orátor benne !

Úgy rémlik előttünk, hogy a »tekintetes karok és rendek« ülnek itt, hogy megint diétán vagyunk. Nem jut eszünkbe kikeresni, hogy egyik-másik miképp jutott mandátumához. Mindegy ! Az apák látszanak a fiakban.

Amint fölzúgott viharosan: »Szégyen, aljasság, galság, gyalázat !« Amint megmozdult egy-egy ököl is idegesen, amint kitört a harag egyes ajkon: mindebben volt valami méltóság és erő.

S ez a kettő szülte a *mérsékletet*, mely oly impozánssá tette a mai ülést, hogy teljes lehetetlenség abban nevetséges oldalt találni.

Azért hát nekem nem jut itt semmi feladat, leteszem tollamat . . .

Azaz hohó . . . nem teszem biz én le. Hiszen valami mulatságos mégis volt. A szegény, jámbor, magukra hagyott miniszterek, kik mikor az elnök a zárt ülést kimondta, kezüket tördelve informálták híveiket, hogy az isten szerelméért, ne csináljanak addig semmit, míg a gazda haza nem érkezik. . . mert hátha nem lesz aztán meglegedve?

— De hátha sohase érkezik meg a gazda? Az országnak azért mégiscsak egzisztálni kell *talán*.

— Meglehet, de nem bizonyos — dadogta Pauler.

Egyszóval a miniszterek egészen elvesztették a fejüket. Különben nem irigylem azt, aki *megtalálta*.

— Kérem a karzatok közönségét — mondá az elnök —, szíveskedjenek eltávozni.

S ezzel az ülés be volt zárva.

A szép asszonyok, a főrendiek, a népek kivonultak a felső galériákról; az írói karzatról szintén nagy kelletlenül távoztak a hírlapírók.

Hanem ezek sokkal makacsabbak a többi halandóknál.

— Hej, teremőrök! — kiáltá az egyik (Futtaki-tanítvány). — Mennyiért adnak bérbe egy kulcslyukat?

A ZÁRT ÜLÉSBŐL

Vice-karcolat

[ápr. 18.]

No, Scarron öcsém, ugye meg vagyunk most szorulva odakünn? Ugye jó volna most idebenn lenni, Scarron öcsém? Ugye belátod most, hogy azzal a csöpp ésszel nem messzire jut az ember, ha nincs melléje még egy darab mandátum is?

Én mindig úgy fogtam fel a zárt üléseket, hogy például a szép Fenyvessy Feri kiveszi a kulcsokat a Kovách Laci

mellényzsebéből és ránk csukja az ajtókat, mert úgy gondoltam, hogy azért zárt ülés a zárt ülés, hogy mi ne *szökhessünk*, és nem azért, hogy mások be ne jöhessenek.

De uraim, hiszen ez rettenetes sivár tájék így! Sehol egy oázis, egy szép arc. . . A tátongó karzatok, az óriás üresség! Én nem tudok így gondolkozni. Mikor azelőtt jegyzeteket csináltam magamnak, mindig meg szoktam a Sturm Albert hoglyas fejét nézni. Minden ideám annak a haja között lebegett!

Aztán hol van Maszák Hugó? Szörnyű egy hely ez! Ehhez én hozzá nem szokhatom. Úgy néz ki a tanácsterem, mintha burcolkodnának belőle. A java bútor már mind ott künn van. Csak a limlom maradt itt. No, én pedig olyan helyen, ahol hurcolkodnak, nem tudok megmaradni. Még otthonról is elszököm.

Gyorsírók tolla nem perceg. Úgy tűnik fel nekem enélkül ez a *kompánia*, mintha mindnyájan *süketek lennének*, s amit elmond az ember, azt senki sem hallja, az annyi, mintha el se mondta volna. Nem, nem érzem magam jól, borzong a hátam ez óriási sükettségben!

Aztán milyen ünnepélyes ma ez az Eötvös is! Mert ő beszél. Feje búbján az a tenyéryi fehérség mintha arra való pergament lenne, hogy egy halálítéletet írjunk oda elzevir betűkkel.

De meg kell adni, hogy szépen beszél. Mégiscsak jó néha az ilyen okos ember nagy veszedelem idején. Hanem hétköznapi használatra elég jó Mocsáry is.

Eötvös parlamenti bizottság kiküldését indítványozta. Mindenki helyeselte. Csak Pauler fészkelődött nyugtalanul, nagy korrespondenciába elegyedve Szapáry Gyulával, hogy melyikük itt a kormány feje.

— Te vagy a régiebb miniszter! — mondá Szapáry.

— De te meg mágnás vagy.

— Neked már ősz hajad van.

— Neked is az lehet. Mert ki tudja, nem szoktad-e festeni?

— De te vagy az igazságügyminiszter. Itt pedig éppen az igazságot keresik.

Ez az argumentum győzött. Pauler kelt fel Eötvös indítványa után.

Mindenki nagyot, lélekemelőt várt az igazságügyminisztertől. Nagyon fanyar arcot vágott, még fanyarabbat a szoktónál. De hát hiszen éppen a penészes haraszt alatt nő a jó fű.

Pauler azonban egyéb szert a Ház megtámadott tekintélyére tapasztal nem bírt preskribálni, mint hogy várjuk meg a doktorok doktorát, Tisza Kálmánt. Anélkül nem lehet csinálni semmit.

— Természetesen — mormogta Németh Berci. — Igazán csodálatos, hogy az isten megteremtette a világot anélkül, hogy előbb megkérdezte volna Tisza Kálmánt: »jó lesz-e így?«

Szilágyi Dezső is így vélekedett, csak hogy ő ki is mondta.

— Hogyan? Ha a miniszterelnök távol van, akkor már ne volna felelős politikai közeg?

A miniszterek a kezeiket dörzsölgették.

— Hiszen ami azt illeti... hiszen egyébiránt van vagy mi, hogyne volna... izé... de tulajdonképpen... már csak mégis várjuk be őexcellencia... akarom mondani a kollegát...

Az értekezlet komolyságán nagy csorbát ütöttek a gúnymosolyok, melyek a miniszterek szorongó lelki állapotának láttára önkéntelenül is kiültek az ajkakon.

Madarász bátyánk mennydörgő szavakkal kívánja, hogy a belügyi államtitkár adja meg a választ.

— Hát van belügyi államtitkár is?

— Hát hogyne volna? Megvan. Minden hónap *elsején*.

— Ki az?

— Hát Prónay.

— Az ám, el is felejtettem.

Madarász beszéde alatt egyszerre megnyíltak a teremajtók, s belépett Füzesséry Géza.

Ez úgy jött deus ex machina, mint a szenzációs regényekben.

Az elnök kezéből kiesett ijedtében a ceruza.

A képviselők mind megrezentek, hogy talán egy kísértet, egy vízió. A meglepetéstől senki sem hallatott egy hangot sem.

A kínos csendben végigment Füzesséry a padközön, s beült az egyik szélső padba. A szomszédja, aki mellette ült, tovább húzódtott.

— Gyalázat! — zúgtak most fel a képviselők, s ez a tömeges hangzavar úgy csattogott végig a termen, mint egy fergeteg.

— Nem áll idejönni! — kiáltotta több hang.

— Ez már mindent felülmúl! Hallatlan dolog!

A jó öreg Füzesesély látta, hogy ez nem tréfa dolog. Ez egyszer elhajtotta a sulykot. Ezt nem lehet egyszerű nyelvvaltsággal helyreütni. Persze a felfogás rossz. . . ezek az emberek nem értik, mi az az ügyvédi felfogás. Gondolta magában: »No, én ugyan rossz kompániába jutottam«, s szedte hirtelen a sátorfáját.

Még csak egyszer se pendült meg az a hazafias sarkantyú a két csizmáján, mikor elhagyta a termet. A puha szőnyeg felfogta a léptei nesztét. De a képviselők zúgását nem fogta fel. Ez a zaj kikísérte egészen a folyosóra, mely olyan néptelen volt és rideg.

Az öreg előkereste ott künn a tajtékpipát, kicsiholt, rágyújtott, aztán szomorúan megriadva, nagy füstmacskák kíséretében hagyta el a folyosót. Talán azt is gondolta útközben: »Füst, füst, minden csak füst«, amint azok a macskák ott ugrándoztak, ott kóvályogtak a feje körül.

Hát arra gondolt-e vajon, hogy jobb volna ide vissza se térni soha többé?

A T. HÁZBÓL

[ápr. 19.]

Ma minden ember azzal dörzsölte ki reggel szemeiből az álmot: »Vajon megjött-e Tisza?«

Mert ha Tisza nem talált megjönni Bécsből, akkor tessék az úristennek visszavezényelni a napot, mely teljes pompában kelt ki a hegyek közül, mert akkor, ha Tisza nem jött meg, minden hasztalan, semmi sem fog történni. Minden ember bátran a másik oldalára fordulhat lutri számokat álmodni. Ha ugyan nem lehetetlen ez is. Mert ha »ő« nincs itthon, álmodni is alkalmasint csak pusztá *zérusokról* lehet Magyarországon.

E *gúnyos tükör* tulajdonképpen a tegnapi napot mutatja, mert tegnap aratta Tisza a legnagyobb diadalát itthon, mikor Bécsben volt.

De siessünk a Házba. Nézzünk körül ott. Sokkal vígabban ropog már a Szapáry Gyula cipője. S ringatja természetét kevélyen a Ház folyosóin, mint a nimfa. Pauler se olyan kesernyés. Csak Bedekovichon látszik az örök egykedvűség. Neki már csak a földrengés imponál. Mosolyog, s udvarias, mint mindég, még a teremőröknek is ő köszön előre.

No, aki ezekből a jelekből se látja, hogy Tisza itthon van, az már nem államférfi. Márpedig olyan ember, aki ne legyen államférfi, tán nincs is a képviselőházban. A magyar ember ebbe mindjárt beleszületik.

Igenis itthon van Tisza, s roppant adja a morózust.

— Ejnye, hát ilyen izé miatt jöttök zavarba? Ezért sürgönyöztök utánam? Hát érdemes ez annyi tömérdek szóbeszédre? Hamar gyerünk hát be abba a zárt ülésbe, hadd csináljam el a dolgot. Hiszen csak *egy öltés* az egész! Ami pedig azonkívül illeti, a széttépett lajblit, azt a Házon kívül aztán férceljük össze ők maguk, ha akarják.

Ilyenformán szólt, s körülbelül így is cselekedett a zárt ülésben.

A kisdetek csillapodni kezdének, a megnyúlt arcok kigömbölyödtek, úgyhogy mikor a zárt ülésnek vége lett, a Házon a csendes nyugalom ömlött el.

A zárt ülés *titkairól* nem írok — minek is —, hiszen a zárt ülés csak annyiban különbözik a nyílt üléstől, hogy a zárt ülésről sokkal bővebb referádákat hoznak a lapok, mint a nyílt ülésről szokás; s e részletesebb referáda önként teszi fölöslegessé a további kiszínezést.

Hanem a nyílt ülés, az megérdemelte, hogy az ember megerezzse a tekintetét mindenfelé.

A színtér egészen zsúfolva, mind a nyolc excellenciás test a maga helyén a piros székekben, s fent a nézőtéren egy almát sem lehetne eldobni. Piros, kék virágos női kalapok, kopasz férfiúi fejek egy rakáson. A főrendiek karzata is egészen megtelt. (Soha sincsenek ezek annyian »otthon«!) Az írói karzatokon Sverteczky csizmadiától kezdve az újságíróknak dolgozó mesteremberek légióján át fel egész a sarki borbélyig.

(»No, Hugli, ilyen beszappanozást se látott még, kend, aminő itt lesz ma!«).

Psz. . . Felállt Tisza! Halljuk! Halljuk! Mezei Ernő bánatos tekintetet vet Hermanra.

Oly mély esend uralkodik, hogy meg lehet hallani a fű növést a Steinacker fejében. A miniszterelnök hal-kan kezd beszélni. Minden szava végigszalad az ember ide-gein, felkúszik a karzatokra, s röpköd, zizeg, csiklándo-oz szanaszét.

Mindenki tudja már, hogy azt fogja mondani: nincs rajta a tolvajlistán a Polónyi neve: légből kapott volt az egész interpelláció, és mégis mindenki nyeli a szavakat.

Maga Polónyi nincs bent a Házban. Ő ott künn járkal a folyosón. A séta megizzasztja, mintha a svájci hegyeket mászná, pedig csak a könyvtár szobától jár fel s le a miniszteri szobáig. Nem is tréfádolog azt végig élvezni, hogy egy ország foglalkozik az emberrel odabent!

Hát a másik? A jó öreg Füzesséry hol van vajon?

Nem nehéz kikeresni a fehér hajáról.

Ott áll a *médiumon* az előadói emelvényhez támaszkodva. Nyugalom ül az arcán. Hiszen veszekedésben, pörlekedésben nőtt fel. Elementuma ez neki, mint a víz a halnak. Hanem hát ilyenbe még bele nem ugrott. Itt nincs replika, duplika, ellen-irat, viszontválasz, végválasz, se halasztás, itt nem lehet rá-kiáltani a miniszterelnökre: »Hohó! Mért nem tett az úr ötven krajcáros stemplit előbb a beszédjére«, itt csak úgy forma nélkül verik el valahogy az emberen a port.

De nem, nem. . . az öreg nem véletlenül van ott ma a médiumon. Akaratosan választotta ezt a helyet. . . ott kell végighallgatnia a leckét, s onnan kell megfelelnie, s ott kell levezekelnie azt, amit tett.

Bocsánatkérés volt beszéde, de védelem is egyszersmind, s elég jó hangon tartva. Pedig az öreg gyermek tévedésének beösmérése nem mindig impozáns, némelykor pláne ízetlen. A bűnbánó Magdolna azt hiszem jól vehette ki magát, hanem iszen az öreg Füzesséry sem festett éppen rosszul.

Mindegy. Nemes alakba volt öntve a beszéd, annyi bizo-nyos, s hangját is érzés rezegte át nem egy helyütt.

A Ház magatartása jéghideg volt iránta. A tegnapi fenyegető arcok már sehol sincsenek ugyan, de a harag még mindig tart. A harag tovább él egy nappal a fenyegetésnél.

Midőn felemlítette, hogy nem akarta a Házat sérteni, mert hiszen ő is tagja a Háznak, a baloldaltól dörögte egy hang:

»Érdemtelenül!« S egy másik a jobboldaltól: »Elég kár!«

S azután is folyton jegyezgették Maszákék a szaporodó sorok közé azt a kelletlen, istenverte szót, hogy »mozgás«, aminek ikertestvére az »elleutmondások«, mind a kettőnek pedig édesapja az úgynevezett »zúgás«. Aki ezt mind a hármat egyszerre kóstolja végig, annak már csak kéjkirándulás lesz a purgatórium.

Hanem hát akármilyen keserű volt, elmúlt. Mégpedig baj nélkül. Mert attól lehetett félni, hogy Tisza eret fog akarni vágni a házszabályokon, amelyekről azt mondta Deák, hogy csak tisztességes emberek számára vannak csinálva.

Hanem Tisza szelíd volt. . . Kimondta, hogy a Ház becsületének e bocsánatkéréssel elég van téve, s ez az ügy befejezettek tekinthető *idebent*.

Mintha csak azt mondta volna hozzá: Most pedig hadd jöjjenek hát a Komjáthy-pisztolyok — odakünn.

Az eredménnyel mindenki meg volt elégedve, mindenki úgy találta a dolgot, hogy pompásan van az ügy elintézve, mert íme a kecske se lakott jól, de a káposzta se maradt meg.

Csak a harcias Wahrmann rázta gömbölyű fejét elégedetlenül.

— El van intézve. Lächerlich! Hát hogy van elintézve? Hol a Polónyi elégtétele? És hol van a tízezer forint, amibe ez a dolog belekerült az országnak? Mert négyszáznegyvennégy képviselő napi diurnuma per 5 frt, két napig: összesen kilencezer forint . . . Hát a minisztereké hozzá? Hát ki fogja most ezt a pénzt visszafizetni az országnak? Ez ez!

— Ej, bagatell! Küldjünk egy deputációt Szilágyi Dezsőhöz, hogy ne beszéljen egy fél esztendeig, s busásan be van hozva az egész kárunk!

*

Az ülésnek folytatása is volt. Egy félóra múlva megint benéztem a Házba.

Micsoda megváltozott panoráma!

Vagy huszonnégy ember könyököl a padokban. De ezek közül is csak Berzeviczy van ébren.

A karzatokon nincs egy lélek sem.

A habarékpárton Fenyvessy Feri szavalja az egyszerűet nagy szónoki pátosszal!

Scitovszky János ül mellette, s rettenetesekeket bólintgat neki.

Az előadói széken Hegedüs Sándor ül. S szörnyen csodálkozik rajta, hogy miért is van ma háromszor ülés egyvégben?

A T. HÁZBÓL,

vagyis

KOMJÁTHY MINT KISVIRÁG

[ápr. 20.]

Ha két ember találkozik folyosón, könyvtárszobában, a büfében, a vagy korridoron, összemósolyognak, s ez annyit jelent, hogy:

»Sikerült!«

Herman Ottó újjá van születve. Csupa ruganyosság. Olyan, mint a vőlegény a nászjé után. Ha ismerős arcot lát, odanéz, Stellungba teszi magát, s ravaszksásan hunyorít a bal szemével.

Ebben a hunyorításban van benne a diadalkiáltás.

»Megtörtént. Consummatum est!«

A mameluk szemekben is a kaján öröm sugára ég. Hogy-ne? Hisz ő már kiszzenvedett.

Eszembe jut egy kis bonmot a múltból, midőn egy excellenciás képviselő, aki kaszinói tag is, egy plakátot látott meg az utcasarkon, mely előtt tolongott a nép, s odaküldé mellette haladó titkárját, hogy menjen és olvassa el.

— No, mi van a plakáton? — kérde a főúr a visszaérkező titkártól.

— Piszkolódás Verhovay Gyula ellen.

— Hüm! — mondta a nagyúr elgondolkozva. — Kozareket akasztják.

... Hanem azért Kozarek életben maradt.

A függetlenségi pártkör tegnapi tanácskozmánya képezi a beszélgetés tárgyát mindenfelé. Váratlan kilyukadása volt ez a Füzesséry—Polónyi ügynek.

Nem énrám tartozik megítélni, hogy hol van ebben az ügyben az igazság, mert én csak azért vagyok itt, hogy a mulatságos dolgokat keressem.

Azt az egyet mégsem állhatom meg, hogy kár ennek az emberevésnek úgy elharapódnai. Hát már mindennap emberhúst egyék a t. c. közönség?

Ezt a nézetemet említettem a folyosón is, mire rámförmedt egy öreg, tekintélyes képviselő.

— Fiatal maga ahhoz, kedves öcsém. Hallotta-e hírét az anglus királynőnek? Az is szép asszony volt valamikor. Régentén az volt szokás Angliában (csak húsz év előtt törölték el), hogy a miniszterek pünkösdi napján összegyűltek a királynő fürdőszobája előtti teremben, s midőn a királynő kilépett a márványkádból, odajárultak öccellenciáik poharaikkal, s hódolatuk jeléül egy-egy kortyot ittak abból a vízből. Történt azonban, hogy az egyik miniszter ellökte a poharat, hogy ő bizony nem iszik a herkopáternek sem.

»Miért?« támadtak rá a többiek.

»Azért, mert ha a levesből innám, bizonyosan kedvem jönne a húsrá is.«

Ebből a történetből pedig az a tanulság, kedves öcsém, hogy nem kellett volna velünk előzőleg annyi keserű levest megitatni, most nem fájna a húsrá. Nem mi vagyunk az okai. Verhovay az oka!

De hát ez már bevégzett ügy. Isten tudja, hogy lesz, mint lesz, a rossz csillagok járása mit hoz.

Egy azonban bizonyos, és ez az, hogy Polónyi Géza fényes elégtételt kapott. Ő is elénekelheti Gyulai Pállal:

Fecském, fecském, édes fecském!
Jól elvitted Grácba levelecském!

Hanem ha már benne vagyok a nótázásban, a jó öreg Füzesséry nem járt el egész helyesen. Nem tapasztalatlan ifjú ő már, akinek jól állana a panasz, hogy mások ugrasztják be valamibe.

Minek volt egymásután előszólitgatni a médiumra, teszem azt Komjáthyt is, hogy

Helyettem kis virág, tégy vallomást.

Komjáthy Béla azután tett is. Az volt a mai ülés legérdekesebb része.

Szépen, nemesen beszélt, az igazság rezgett át hangján. Előadásában erő volt és kerekdedség. Hasonlított az saját magához.

Komjáthy Béla egyike a párt legtehetségesebb tagjainak, aki a légynek sem árt. Igazán nem lehet érteni, honnan szerezte ellenségeit.

Egyszerűen pechje van, ez az egész.

Ha valahol egy házról lehull a vakolat, neki esetleg éppen arra kell akkor elmennie, hogy az őt is meghorzsolja.

Mért van ez így? Pöreiben a szerencse kíséri és a magasztalás, s még azokat is megnyeri, amelyeket elvesztett.

Egyszer a következő telegram jelent meg a néhai »Ellenőr«-ben.

(Szeged 8 óra 7 p. Komjáthy nagy hatással védelmezte Szabó rablógyilkost. A bírák egyhangúlag halálra ítélték.)

Politikai pályáján is így megy. Ha Komjáthy jeles beszédet tart délben, este ennél fogva a pártban infesztálják.

Csak hogy az ügyvédi pályán az szerencse, ami itt határozott malőr.

Ma is kitűnt, hogy egészen ártatlan, s Füzessérynek éppen ő mondta, hogy a világ semmi kincséért be nem adná azt az interpellációt, s íme mégis órá borítják rá a vizes köpenyegét.

És ez a fátum meglehet, talán azért üldözi, mert mikor Verhovayt a Majthényi golyója leterítette, ő a maga köpenyegét akkor Verhovayra borította.

Hja, köpenyegét köpenyegért!

*

A Ház egyébiránt az 1881-diki zárszámadásokról tanácskozott. Senki sem hallgatott, senki sem akart beszélni.

— No, megjött végre az én időm is — mondá Prileszky Tádé.

S folytonosan, négy ízben, ő beszélt. Támadta, védelmezte magát, egyszóval parlamentet játszott egymaga.

Az is csak őtőle telik ki.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 22.]

Szerencséje gróf Szapáry Gyulának, hogy ő nem Tisza Kálmán.

Hogyhogy? Hát úgy, hogyha ő is olyan okos ember és olyan nagy taktikus lenne, mint Tisza, most több mint bizonyosnak látszanék, hogy a házbeli botrányokat ő inszenírozta, csak azért, hogy észrevétlenül körösztülni csúsztassa az adójavaslatait.

De ennyi már csakugyan nem telik Szapárytól, s a Hegedüs Sándor őszinte arca is azt bizonyítja, hogy nincs intrika a dologban, csak a szerencséjük nagy.

Ma igen kevés figyelem közt tárgyalták a közadókról szóló javaslatot. Elég szégyen az! Csak úgy kongott a terem.

Szomorú jele az időknek, hogy a képviselő urakat jobban érdekli, ha egymás tyúkszemére taposhatnak, mint mikor a nemzet vagyonáról van szó.

Néhány ember beleszólt ugyan, mint Ferenczy, Orbán, Mocsáry, de ezekre se figyelt a Ház, még maga az ellenzék sem, jobban érdekelte mindnyájukat a hevesi manifesztum. Hogyne, a második Almássy-összeesküvés!

A szalonellenzékéből pláne senki se mondott egy mukkot se.

Persze ez is taktika. Hadd legyen zavarban Európa, tetszik-e, nem tetszik-e nekik a javaslat.

*

Szegény ellenzék biz ez a miénk!

S ha soká így megy, Tisza Kálmán abba a helyzetbe jut, amibe a kedive volt egykor, midőn parlamenti reformokat léptetett életbe.

Európai útja közben meglátott valahol valami országgyűlést, s megtetszett neki olyan formán, mint ahogy más embereknek megtetszik egy különös formájú köpenyeg vagy paletot, s kedvet kap rá, hogy ugyan őrajta hogy venné az ki magát.

Nosza, parlamentet hív egybe. Megfaragják az elnöki emelvényt, beleültetnek egy Péchy Tamást, megfaragják a piros székeket, a képviselői padokat, összehívja a képviselőket, megvan már minden, csak még valami hiányzik, *nincs ellenzék.*

Amit akar, arra azt mondja a parlament fejbólintva, hogy ő is azt akarja. Parlamenti vita hát lehetetlen.

Dühbe jön erre a kedive:

- Miért nem mondanak az urak ellent?

— De ha mind meg vagyunk győződve a kormány bölcsességéről.

Tuszkolta, nógatta őket, de csak sehogy se ment a dolog.

Végre is nem maradt egyéb hátra, mint hogy ő maga kiválogatta a parlament egy részét, s azokat *kinevezte* ellenzéknek, akiknek nagy ovációkra kellett készülniök a kormány ellen *jó fizetésért.*

A mi Tiszánk is ott áll már körülbelül, hogy maholnap a memelukok közül nevez ki magának ellenzékét, egyelőre persze *fizetés nélkül.*

Ez ellenzék vezéreül hír szerint Láng Lajos van kiszemelve, kit Kemény János fog beoktatni az »Angol királynő«-nél az ellenzéki magatartásra.

A memelukok közül szabadon teljes utólagos amnesztia mellett mehet az új ellenzékhez mindenki, Lukács Bélát kivéve, mert azon már bebizonyult, hogy nem jól áll rajta a civilruha.

*

Hanem hát szó, ami szó — beszéljünk komolyan.

Hiszen a Ház nem is lehet másforma, mint az ország, mert ennek az arcát kell, hogy mutassa.

A publikum se jobb a képviselőknél. Nincs mit szemükre vetni egymásnak.

A karzatok teljesen üresek voltak, mert nincs botrány.

Köröskörül minden emberi lélek megszökött a hallgatóság közül.

Csak egyetlenegy szép asszony, Kürthy Emilné, hallgatta figyelmesen Prileszky Tádét, aki úgy tette magát, mintha heves ellenzéki támadások ellenében küzdene, magasra emelvén behorpasztott páncélját, s flastromokat ragasztgatván a beütögetett kormánypárti fejekre.

A szép asszonyt nagyon mulattatták az öreg szónok két ádázul felemelt öklei és szörnyű csatakiáltása.

— Bizony, igazán mulatságos — mondá —, hasonlít ez megfordítva ahhoz, mikor a »Próféta« című operában hull a hó, korcsolyáznak, de a teremben nagy hőség van.

*

Volt egyszer egy ismerősöm, akit beasszentáltak huszárnak. A fiú néha vígabb óráiban nekimelegedett a rá váró dicsőségek, s kevélyen megveregette a saját mellét.

— Hiszen csak én egyszer fölvegyem a mundért, majd akkor hallják meg idehaza, hogy miket csinál az Terepetye Mihály!

Hát mi is csak most halljuk, hogy miket csinál az Terepetye Mihály: Polónyi Géza.

Nincs itt már többé semmi baj. Sőt az az ellenzék-figurázó karcolat is immár tárgytalanná vált.

— No, mi újság, Géza? — kérdé egy azóta érkezett képviselő.

— Hát nem olvastad? — szól az csodálkozva.

— Dehogyan nem. . . mindent olvastam.

— No, akkor hát tudod, mi történt. Látod, pajtás, meguntam már azt a tömérdek apró galyibát. Biz én nekirugaszkodtam. *Rendbe szedtem a pártot egy kicsikét.*

— Azt ugyan okosan tetted, Terepetye Mihály! Csak egytől kell félni.

— Kinek? Nekem?

— Hogy Ugron Gábor megharagszik, mint Nagy Sándor, amiért *neki már nem maradt semmi tennivalója*.

*

A folyosón a csángó ügy alkonyodóban borút hintegetett a bizottsági tagok ábrázatára.

Ott búsultak könyökökre dülve Prónay Dezső, Hoitsy Pál és Apponyi Albert.

Ott járkal egykedvűen az öreg Lázár Ádám is elmondandó beszédjét hömpölygetve elméjében, miközben ráér a világ hiúságai fölött is monologizálni:

— Ni, az a Lukács Béla, hogy udvarol ott annak a fekete ruhás hölgynek. Az ember ki se nézné belőle. Lám, lám! Szerencséje, hogy észre nem veszi Hoitsy, mert mindjárt kiütné a nyeregből. De mi az ördögnek eresztenek már a folyosóra is asszonyokat? Legalább már itt lehessünk komolyak. . . Nem való az. . . Aztán mennyien veszik körül a szegény asszonyt. . . Oh, ez a fiatalság. . . ez a fiatalság! Megyek is mindjárt, meginterpellálom Kovách Lacit.

Kovách Laci átjött megnézni.

— Ejnye, Ádám, hát már te is a Füzesséry-iskola embere vagy. Interpellálsz, de nem szerzel alapos meggyőződést. Hiszen nem asszony az ott, hanem csak Samassa, az egri érsek.

— Oh, oh, gyengülnek már a szemeim. . . rövidlátó vagyok.

— Ne mentegesd magadat. Én inkább azt tartom, hogy a fiatal fantázia dolgozik benned!

A T. HÁZBÓL

[ápr. 24.]

Halálos unalom — ez a hét szignatúrája. El vagyunk készülve a legrosszabbra, ha csak valami váratlan be nem üt.

Ha nem lett volna »gázsi napja«, ki tudja, mi történt volna?

De a gázi napokat már a megboldogult Kállay Ödön nevezte el »kompakt idő«-nek, s ha valamely ülésszak vége felé járt, mindig tréfálózott vele, hogy »No, ugyan bemegyünk-e az ígért földjébe?« Ami mai napig is annyit jelent parlamenti műnyelven, hogy mikor valamely ülészak bevégeződnék, teszem azt június 29-én, ki kell valahogy húzni július 2-ikáig, mert akkor már a július hónapra is járni fog a sallárium.

A szegény Kállay Ödön idejében ezek még csak kedélyes tréfák voltak. Változott az idő. Ma ezek már komoly mozgató kérdések!

És az akkori komoly kérdések?

Azokat csak most hadd intézze Hegedüs Sándor meg Szapáry.

No de ez már unalmas szemrehányás és nem új. Csak az imént cikkeztek sorban a lapok, hogy a képviselők és a közönség nem érdeklődik komoly ügyek, hanem csupán a bo'rányok iránt.

S a közönségen fogott is a panasz, de a követeken nem. Hiába, ezeknek következetesebbeknek illik lenni.

A közönség ma szépen megtöltötte a karzatokat. Meg akarta mutatni, hogy de bizony törődik ő a komoly dolgokkal is.

S ezt látván Tisza Kálmán, érdemesebbnek tartotta a karzatra ülni, mint idelent.

Fölment tehát ő is, de nem a Majoros István kedvéért, aki szintén onnan nézte elborult arccal a hazát miképp temetik, hanem ez egyszer Szapáry István grófnőnél s bájos menyasszony lányánál vizitelt. No iszen csak az kellett, hogy ezt lássák a kollegák. Uram, én istenem, mi lesz ebből?

A szónokok zavarban vannak, s megszokván Mekka felé fordítani arcukat, mind a karzatnak beszélnek kinyújtott nyakkal.

Meg kellene valahogy menteni a *földszint* becsületét! Hüüm, hüüm. Valami fiatal mágnást kell fogni. Vajon merre van Pejachevich vagy Bissingen? Igen, igen, hadd mennének fel, hogy kiszorítsák onnan Urunkat!

Végre is Tisza Lajos vállalja magára. Neki sikerült is. Csakhogy ez még veszedelmesebb dolog, mert amibe Tisza Lajos kezd, az egyszerre divattá válik.

Lassankint az egész minisztérium a karzatra cihelődik. Sőt már az öreg Péchy is fészkelődni kezd, hogy ő is menne . . .

Madarász meggondolta magát, hogy ki az ördögnek beszéljen, s eláll.

Amivel olyan örömet okoz a Háznak, hogy az az öröm testvérek közt is megér két Lázár Ádám-beszédet.

Még Hegedüs Sándor ereszt meg egy érzékeny búcsúiztatót, s ezzel megfőtt a tojás fix und fertig. Kezdődjék a szavazás!

Hanem Madarász azért, hogy elállott, még nem adta meg magát.

Így gondolkozott magában:

»Minden Démoszthenésznél szebben beszél a tett.«

S átment ülni a mamelukok közé. Miért ne? Mikor Gön-döcs meg a Verhovay helyére hurcolkodott ma!

És ha már ott ült Madarász a pogányok között, bizony nem restellte a szavazáskor a kabátjánál fogva lerántani két főlemelkedni készülő státusférfit. Könnyebb volt a lelkének, hogy ezzel a két fával is ritkább lett a felemelkedő erdő.

Ott künn a folyosón se volt élet.

Lánczy Gyula Móricz Pált perszvadeálta, hogy tanuljon meg görögül. Nem tudni, mire ment vele.

A társalgóban gróf Andrássy Manó magyarázgatta, hogy a gazdag embernek bajos megélni nálunk.

Mert hát olyan bolond ország ez!

Valahányszor ő vagy a barátai valami nagy parádéval rukkolnak ki, ez mindig szemet szúr a demokráciának.

»A minap is, a trónörökös lakodalma után, Eszterházy névtelen levelet kapott, hogyha egy bizonyos helyre le nem tesz húszezer forintot, hát agyonütik.

Éntőlem ugyanakkor nyolcezeret követeltek.

Dühbe jöttem. Hogy hát engem csak ennyire becsülnek a gazemberek?

S azóta nem szenvedhetem a tolvajokat.«

A T. HÁZBÓL

[ápr. 25.]

Ha az ember a csárdához hasonlitaná a Ház tárgyalásait, az általános vita lenne a *friss*, a részletes lenne a *lassú*.

Pedig tulajdonképpen amaz a lassú sokszor, s ez megy frissen néha.

Hanem az andalgás, a merengő aprózás, az a részletelnél van, azért hát mégiscsak ez a lassú.

A pártok most jobban ráérnek kokettírozni. Egymást körül nem kapják, ki nem forgatják, messze vannak egymástól, s mégis sokkal közelebb. Mérséklődnek a temperamentumok, egyik is, másik is enged a tűzből, egy-egy nyájas szó innen is, onnan is, egyszóval a Ház udvarol egymásnak.

Szelíd diskurálások folynak a padokban. Ellenzékiek, kormánypártiak össze-vissza telepednek. Ha így most elsüllyedne ez a nagy cirkusz, ezer év múlva az ásatásoknál ugyancsak nehéz volna megismernie az akkori Rómer Flórisnak, melyek ezekből a szélsőbaloldali, s melyek a mameluk csontok.

De a legnagyobb zavarba akkor is Éber Nándor ejtené a tudományt, hogy hát az ugyan mi lehetett?

No de ne beszéljünk fantasztikus dolgokról most, mikor ilyen szomorú téma van tárgyaláson, mint a közadók.

Miniszterek és sajtó csodálkoznak, miért nem érdeklődik a közönség e javaslat iránt.

No, ma megmagyarázta valaki.

— Hát, csak azért nem érdeklődnek, mert olyan ember sok van, akire adókat vetnek, de olyan ember is sok van, aki meg van győződve arról, hogy már azokat nem fogja megfizetni. S annak mindegy, akárhogy kezelik is azt, amit ő be nem fizet.

Ez aztán olyan vaslogika, hogy élőlöttem tökéletesen ki vannak mentve az abszens képviselők, a közönyös adózók és a közönyös adókezelők.

Ennél fogva gyerünk ki a folyosóra, mint rendesen. Nyugodjunk bele abba, hogy most nincsenek nagy kérdések (mióta Szalay Imre szabadságot vett), elégedjünk be az apró versengésekkel, melyek a nagy vihar lezajlása után még megmaradtak.

Hiszen minden attól függ, hogy miképp tekintjük, nagyítva-e vagy kicsinyítve?

Ha egy hölgy azt mondhatta a minap a karzaton, hogy Móricz Pált nagyon szeretné ezerszeresen megkisebbitve zszunak az óraláncára — miért ne törekedhessünk mi kis dolgokat megnagyítani?

De tovább megyek, hiszen ezek tulajdonképpen nem is kis dolgok.

Sőt inkább bizonyos fontossággal bírnak, mert a pártok erő kifejtésének határozott szimptomáit viselik magukon.

Andrássy Tivadar addig-addig gondolkozott, addig tanulmányozta a szabója javaslatait, míg egyszer olyan ruhában állított be a tisztelt Házba, hogy derék Lits Gyulánkat kiverte az irigység szeplője.

Látván ezeket Meszlényi Lajos, éjt nappá egybefűzve még egy különb, tarkább öltözetet fundált ki . . . Lits Gyula most már lázba esett.

György Endre megtekintvén mind a két urat, mint zsüri nem bírta még mai napig sem elmondani az ítéletet, melyik a fessebb, melyik az elegánsabb.

Hanem erre vérszemet kapott a habarékpárt. Hát már mindenben hátrább maradjunk? Hát már mi éppen ne számítsunk semmiben? Küldjünk mi is bajvívót a vitézi tornára.

Pulszky Gusztira esett a választás, ő álljon versenyre. De Guszti azt mondta, inkább megházasodik. Végre is Fenyvessy Feri bízott meg, hogy vegye fel a kesztyűt a függetlenségi párt Meszlényijével és a kormánypárt Andrássyjával.

S azóta napról napra folyik a három párt közt a rettenetes ádáz verseny! Lehetetlen színű mellények, csodálatos alkotású kabátok, halhatatlan emlékű nadrágok jelennek meg az érdemes képviselők külső idomain élő tanúságául annak, hogy igenis van izmos pártélet, s van még nemes küzdelem Magyarországon.

Ma az Andrássy napja volt. . . hanem hát ez végre is egy örök vita, melyben nem lehet pontot csinálni.

De ez a kérdés csak a fiatalságot foglalkoztatja, az öregek a csángó kérdésen tépelődnek.

A legmérgeesebb valamennyi között gróf Bánffy Béla, aki különben eleitől fogva mondogatta, hogy lassabban a testtel.

Ma egyébiránt többen fakadtak ki keserűen.

— Nem kellett volna belekezdeni, míg biztos egzisztenciát nem csinálunk valamennyiünknek.

Valaki jellemzően jegyezte meg:

— Ami eddig történt se egyéb, minthogy Kutlány a vállalkozónak behoztunk közkölségen ezer munkást!

Legboldogabbak ilyenkor a függetlenségié, az ő vállukon semmi gond. A diadal mómora is tart még. Herman vidáman méregeti a folyosókat a »megtisztított levegőben«.

— Miről gondolkozol, Ottó? — kérdi a megérkezett Ugron.

— Szellemileg füttyörészek — felel I. Ottó. Mert így vannak ők: Eötvös az I. Károly, Mocsáry II. Lajos, Ugron pedig I. Gábor. Irányi penzionált monarcha. Cím, civillista nélkül.

Általában ma nagyon fiatalos volt a folyosó, úgyhogy az ember első pillanatra azt hihette volna, hogy az egyetemen van, ha ott nem látta volna otthonosan diskurálni egy szögletben Biasinit. De már így mégse lehet! Biasini nem volna ott így otthon.

— Ki az ott, olyan ismerős, aki Berzeviczyvel beszélget?

— Berzeviczyvel? Hát hallotta-e már, hogy Berzeviczyt viszik?

— Hova viszik?

— Jegyzőnek.

— Hála istennek. Megérdemli. Okos fiatalember.

— Hüm! — mondja Herman — nem szeretem, ha az okos emberek emelkednek a kormánynál, mert ezek nem követnek el annyi hibát.

— De ki az a másik mellette?

— Az? Hát még nem mondtam? Reviczky Károly, a mi emberünk. Jeles, derék fiatalember.

— Lehetetlen. Hiszen én egyszer arról azt írtam, hogy nem létezik, mert soha sincs itt.

— Ejnye!

— És a jámbor esztergomiak elhitték. Pedig hát ha ő az, akkor ismerem, mindig látom, hiszen egyike a legszorgalmasabb ülöncöknek.

— No, hát írja ki ezt is az esztergomiaknak.

— Megteszem. De jól ösmerem Esztergomot. *Ezt már nem fogják elhinni.*

Elég a trics-traccsból ennyi, tán mégis nézzünk be még búcsúzóul a t. Házba, hol is immár a 30-dik § felé jár a bölcsesség óramutatója.

Erről a szerencsétlen paragrafusról pedig az volt elvégezve, hogy ki fog a nyaka töretni, s kificamított lába helyett tesznek oda egy csámpásat, a görbe orra helyére egy piszét, s mindezt *atyai engedelemmel.*

Szapáry maga csinálta ki Teleszkyvel, hogy a 30-dik §-nál milyen módosítványt adjon be.

A jeles státusférfit elvállalta, hogy mindezek a megállapított dolgok az ő fejében villannak meg a 30-dik paragrafusról.

De Teleszky kiment a folyosóra, s magával vitte a fejét is. A 30-dik § pedig közeledett.

— Hol van Teleszky?

Kezdi Teleszkyt keresni.

Valaki azt mondja: »Teleszky hazament«.

— Meg kell nézni a felsőkabátját. Itt van-e?

A felsőkabát ott volt, de Teleszkynek se híre, se hamva. Szapáry izgatottan, kétségbeesve fészeng. Panaszolja öreg praktikus minisztereknek, mi a baja, mit kellene tenni.

Végre is Trefort találja el:

— Gyerekség az egész! Ha nincs püspök, csinállok egyet, de mindég megígérem kettőnek. Ha nincs Teleszky, te is csinálj egyet, mert ha aztán kettő van, sebaj. A prakszis beszél belőlem.

Szapáry hát hirtelen betanította Hegedüs Sándort pót-Teleszkynek. Az adta volna be a módosítványt, már éppen a száját illesztgette hozzá, mikor éppen knapp megjött nagy lihegve a valóságos, igazi Teleszky.

— Látod — mondja Trefort elérzékenyülve —, a mameluk nem vesz el, barátom, sohasem.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 26.]

A Ház baj nélkül eljutott egész 48-ig (ne ijedj meg jámbor olvasó) csak §§-okban.

A negyvennyolcon túl aztán elkezdődtek az egyes kacsok viszontagságai váltakozó szerencsével.

A felszólalókat rendszeren csak a legközelebbi rokonaik, sógoraik, komáik hallgatták. A negyedízigleniek már nem érezték magukat kötelezve, s eszeveszetten menekülének.

A miniszterek közül csak a jó Bedekovich. ült ott mereven, élettelenül.

„Egész Horvátország bűneit ő vezekli le, szegény!”

A Tiszákból a »kisebbik gazdánk«, Tisza Lajos lógatta ott magát. Szegedi paprikaszínű nyakkendőjére sóvár szemeket vetetett Meszlényi Lajos.

Tisza Lajos most az egyedüli népszerű mameluk Magyarországon. Ő szerzi Kálmánnak a fele nimbuszt, Kálmán pedig szerzi neki a fele erőt. S így aztán egy fedél alatt nagyon jól megvannak szegények!

Az egyik mindig beszél, és pedig mindig okosan, a másik mindig tesz, és pedig mindig hasznosat. Nem is olyan nagyon rossz familia az! Ha az ember olyankor gondolja meg, mikor vezércikkeket nem olvas.

... Nekem pedig még nem volt ma lap a kezemben, azért beszélek így éhgyomorra. Arra a következtetésre jutván természetesen, hogy Tisza Kálmánt csak Tisza Lajossal lehet megbuktatni.

Hogy miképp kellene összeharagítani a két testvért, s Lajost megnyerni az ellenzék élére, az már egészen a pártok dolga. Ezt még tán Szilágyi Dezső se tudná kigondolni, hanem Prileszky Tádé tudja hír szerint, csak hogy el nem mondja. Mert neki már természete mindig csak olyat mondani, amire senki sem kíváncsi.

A folyosókon semmi sincs. Ott Herman uralkodik most elmésségeivel, nagyokat ásítván közbe-közbe, mint a vérrel jóllakott tigris.

S ha Orbán vagy Mocsáry is felüti fejét mellette, részt kérve a dicsőségből, hatalmas talpaival egykedvűen kaparja meg:

— Mit akarsz te? Te csak olyan voltál itt, mint azokban a régi időkben, mikor még az volt a tempó, hogy minden vitéznek egy török fejet kellett hozni, hát egyik dicsekedve csak egy kezét hozott fej helyett.

»No, miért nem a fejet hoztad el?« — rivalltak rá az ott-honiak.

»Hogy miért nem a fejet? Azért biz én, mert már akkor nem volt feje.«

A folyosó valóban üres most, szomorú elhagyottság látszik rajta. Legalább én érzem úgy: bántólag hat rám a nagy meg-ritkulás. A megszokott szöglet hiányzik nekem, mert olyan szükséges volt egy háztartásban, mint a *»lúgzó kád«*. — Hol mossák ki ezentúl a Ház szennyesét? Ott szólt eddig a szapuló lapát szakadatlan, s csurgott a lúg sűrű csöppekben... Most minden zajtalan, néma, rideg...

Miből írom én ezentúl a karcolatokat?

Még ma hagyján, mikor az isteni Laura ül a karzaton. Ki ne meritene ma inspirációt?

...Ha Solymossy azért jár az akasztásokra, hogy ott a *halált* tanulmányozza, ő aki sohase hal meg a színpadon, hanem csak *gyöngélgedik*: egész logice van, hogy Helvey Laura meg az *unalmat* jár ide tanulmányozni — ő aki sohase untat — hanem csak bódít...

Leróván Laura iránt a magasztalás *közdóját* (bocsánat e szójátékért, Kürthy Emil ült mellettem a karzaton), át-térhetek a mai *»szűz beszédre«*.

Homo novus állt ki ma a sorompókba. Még meg se melegedett, máris beszélt. Szokatlan jelenség. Deák Ferenc is így kezdte.

Olay, az új siklósi követ, az a homo novus, aki mindjárt bebizonyította, hogy ért a csízióhoz.

Kiválasztotta a Ház két legtermetesebb tagját, Lits Gyulát és Reviczky Károlyt, akiken keresztül nem lát még egy Bismarck sem, ezeknek a háta mögé helyezkedett, akképp olvasván fel a háta által maszkírozva beszédét, mintha akkor gondolná ki eleitől végig. No lám, a kis hamis!

Pedig úgy nézett ki az a rögtönzött beszéd, mintha még a hatvanas években készült volna.

Per »uraim« beszélt a Házzal, s dörgedelmesen szavalta el a gömbölyű periódusokat, amik nagy örömet okoznának Cicerónak, ha még élne. De Cicero már nem él, szegény, hanem igenis él még Madarász, s az is elég ezekben a mostoha időkben.

Az effektussal különben meg lehet elégedve. Mondott már itt rosszabb beszédet régiebb ember is.

Egy baja van csak Olaynak: az, hogy arca hasonlít a Hazafi Verayéhoz.

De ez sem éppenséggel nagy veszedelem, mert ő még bizonyosan messze van attól, hogy az arcképét kiadja a »Vasárnapi Újság«.

A T. HÁZBÓL

[ápr. 27.]

Difteritisz van a Házban, de csak a zsurnaliszták közt pusztít.

Soha olyan észrevétlenül nem pusztítottak ki még népfajt, mint a zsurnalisztákat!

Csernátony madarakat nevel, s azoktól ő szelíd lett. . . Láng Lajos fiatal mamelukokat nevel. . . s azok őtőle lesznek szelídek. Verhovayt legyömöszölték, Szathmáry Gyurit agyondolgoztatták a múlt javaslatban, most pedig Hegedüs Sándort ölik. Okvetlenül tüdőgyulladásba esik ebben az előadáságban.

Nincs már meg senki, csak Urváry és Csávolszky Lajos.

Urvárynak az a szerencséje, hogy olyan párthoz jutott, mely hermetice el van zárva egy befőttes üvegbe. . . Neki nem eshetik baja. Kár is lenne érte; Rohonoczy után ő a leg szebb ember a Házban.

A legcsodálatosabb Csávolszky Lajos: olyan, mint az erényes asszonyok, semmi híre nincs. Pedig az alól a mennykő nagy lepedő alól ugrálnak elő az események nem egyszer.

Hiába mégis, őt azért sohse szidja senki. Ennyi virtus is csak nógrádi embertől telhetik ki!

Ha nem mondanám is, mindenki tudná, hogy még mindig az adókezelés van napirenden.

Az pedig igen hasznos tárgyalás, mert az emberek unalmukban ráfanyalodnak arra is, hogy a bizottságba elmenjenek.

Most a jogügyi bizottság van in floribus. A tagokhoz halommal jönnek a névtelen levelek abból az alkalmából, hogy a zsidók és keresztények közti házasságot tárgyalják. Egyik így szeretné, a másik úgy. Fenyegetőznek is minden-félével e levelekben, többi közt azzal is, hogy *megrövidítik* az illető honatyát.

A megrövidítés természetesen olyan helyen helyeztetik kilátásba, ahol a zsidó és keresztény vallás közti eklatáns különbség van szabályozva, hogy hivatalos stílusban fejezzem ki magamat.

No de ettől már kevesen tartanak, s inkább csak megmosolyogják a merényletes leveleket, melyeket egymás közt köröznek a Házban, mialatt a paragrafusok leórlódnak lassankint.

A tárgyalásra senki se hallgat, csak »a kormánypart plajbásza«, Jónás Ódön, no meg természetesen Földes.

Ez a Földes a legmakacsabb ember a földön.

Négy nap óta folyton nyújtogatja be a legkülönbözőbb módosítványokat, miközben mindig reménytelenebben rezeg a szakállá.

Még eddig egyet se fogadtak el. De ő azért nem csügged. Mint Anteus mindig erősebb lett, hogyha a földhöz vágták: ha egy javaslata elbukik, hármat húz ki az oldalzsebéből.

Végre azonban belátta, hogy isteni végzet ellen küzd, s kezdte könyörgésre fogni a dolgot.

— Legalább már egy szót fogadjanak el, kérem.

— Nem... nem lehet.

— De kegyelmes uram, ne legyenek kegyetlenek...

Apró nevetlen gyermekeim vannak odahaza. Túl nem életem ezt a csúfságot.

Madarász ugyanis azzal szekírozta, hogy pénzügyminiszter akar lenni.

Szapáry végre is mint büszke arisztokrata be akarta bizonyítani, hogy nem félti székét, a 82-ik szakasznál elfogadta egy módosítványát.

Földes arcát mennyei öröm derűje öntötte el.

— Az átok ereje meg van törve. Most már előre!

— Ki lesz az államtitkárod? — kérdezte gúnyosan Madarász.

Földes körülnézett, mígnem észrevette, hogy a Gyórrffy Pető érzékeny tekintete pihen rajta, kevélyen, bámulattal.

— Én Gyórrffyt fogom választani.

— Két ilyen szakáll valóban teremthetne tán *hitelt*
— »még« Szapáry után is.

A legnagyobb eroberungot most Ráday csinálja. Már a második éljenzést aratja a Házban a mai ludoviceum-javas-lattal.

Kormánykörökben nagy titokban tartják már hetek óta e javaslatot, mert előre arra volt számítva, mint a tetszetős cotillon figura, hogy mindenkit meglepjen.

Meg is lepett az mindenkit, hanem olyan formán, hogy no, ez ugyan szépen szól, hanem kell, hogy valami rossz oldala legyen valahol.

Hogy hol?

— Majd kitudódik — véli Pulszky Guszti, aki most az egyedüli haditalentum a t. Házban.

*

A folyosón szezon kezdődik. Megjött Horváth Gyula! Híre is megy mindenfelé, hogy itt a vízi ember.

— Nem víz kell már nekem, hanem vizikátor! — mondja kedvetlenül a »Ház kedvence«.

— Talán beteg vagy, Gyula?

— Nem érdemes ma már betegnek se lenni ebben a komisz korrupciós világban. Minden svindli már. A dokto-rok is svindlerek.

— Mi bajod velök? Miért haragszol?

— Hogyne haragudnám? Valamikor még nyolevan pírulát etettek meg velem a hideglelés ellen, ma már három pírulával gyógyítottak ki a gazemberek — ugyanazon az áron!

S úgy adja, mintha nagyon el volna keseredve a dokto-rokra emiatt, pedig csak a minden jó reformmal *elégedetlen-kedő* elemeket *szatirizálja* itt, az ő folyosójukon.

A T. HÁZBÓL

I. Plachy Tamás a mennyországban

[ápr. 28.]

Földes még mindig nem nyugszik, Gyórfy még mindig nem pihen.

A javaslat letárgyalása után úgy fog kelleni őket megállítani, mint a »Háromcsőrű kacsza« táncoló polgármesterét.

Oly desperátus hangulat uralkodik, annyira egyhangú, hogy már mindenki ásít öt nap óta, hogy mikor egyszer Csánády változatosság okáért elprüsszentette magát a 90. §-nál, lelkesen megéljenezték.

A padokban vagy hetven-nyolcvan ember ült.

Széll Kálmán, ki irigykedve nézte Hegedűsben a nagy adókodeifikátort, s Földesben a nagy modifikátort, báró Plachy Tamás, ki édesdeden szunnyadozott hátul, álmodván, hogy a mennyországba ment, hol Péter kíváncsian kérdezi:

— Ki vagy, jó öreg apó?

— Én Plachy Tamás vagyok.

— Micsoda cífraság az a melleden?

— A Szent István rend kiskeresztje.

— Hüm! Az szép dolog, Arany János barátom is olyat hozott magával, a Jókai Móric öcsémnek is az van, hallom. Bizony-bizony nagyobb érdemekért adják azt, mint az aranygyapjút. Hát te ugyan mit írtál, édes öreg apóm?

— Nem írtam én soha semmit.

— De hát mit csináltál teljes életedben?

— *Barátkoztam.*

— No, természetesen. Arany is, Jókai is azért kapta a kiskeresztet, mert a múzsákkal barátkozott. Hát a te múzsádat hogy nevezik?

— Tisza Kálmánnak — szólt Plachy szemérmesen.

Szent Péter ráncba szedte a homlokát.

— Tamás, Tamás! Hát nem tudtatók okosabbat csinálni azzal a Tisza Kálmánnal?

— Uram, szent Péter. Én ártatlan vagyok. Én csak aludtam. Tizenhat évig aludtam.

Szent Péter elnevette magát.

— Mindenesetre enyhítő körülmény, de azért még be nem jutsz hozzánk. Hanem eredj még vissza, öreg, egy időre, s ha valami istennek tetsző dolgot akarsz csinálni, *szavazz a polgári házasság ellen.*

Plachy Tamás ijedten riadt fel álmaiból, s ott látta maga mellett ülni Rostaházyt s szemben Göndöcsöt. Megrázkódott. Remegve nyúlt be a zsebébe, hogy ott van-e a hivatalos lap mai száma. Ott volt. Szelíden mosolygott. Azután megint elszenderedett.

II. A pénzügyminiszter reggelije

[Szövege megjelent a Krk 34. köt. 94—95. lapján, a hozzá fűzött jegyzetek ld. uo. 302—304. l.]

A T. HÁZBÓL

»Már minálunk verbuválnak lötöllel.
Elviszik a szegény honvédet zsandárnak erővel.
Thaly Kálmán«

[ápr. 29.]

Ez a Hazafi-Veray poézis csengett-bongott. S ehhez a poézishez teljesen megfelelő logika.

Tárgyalták ugyanis a csendőrlegénységről szóló törvényjavaslatot. Két miniszter interesszáta magát érte, Tisza és Ráday.

Az egyik el van törődve az úti portól, a másik el van kényeztetve az éljenzésektől. Mind a kettőnek kezében erősen dolgozott a plajbász. No, ebből, ha az isten is úgy akarja, még kerekedhetik is valami!

De legjobb lesz az elején kezdeni az ülést, a választásoknál.

Ugyanis a Baross kinevezése miatt támadt egy üres hely a jegyzőségben. Azt töltötték be ma, minél fogva az a kérdés vetődött fel a folyosón, hogy:

Mekkora úr a képviselőház jegyzője?

Hát bizony nem nagy úr, beszéli egy régi mameluk. Mikor még Huszár Imre öcsém volt a jegyző, egyszer elnéztem hozzá látogatóba korán délelőtt. Az előszobában azt mondja az inas, hogy még nem kelt fel, hanem már mindjárt fölébred, addig is azonban várjam meg a szalonban: már úgy is van ott valaki, aki várja.

Mint hogy Ghyczy minisztertől vittem Imrének valami üzenetet, okvetlen beszélnem kellett vele. Elfogadtam tehát az inas indítványát azon módosítással, hogy menjen be és költse fel: míg felöltözik, megvárom.

A szalonban egy torzonborz bajusz mellé nőtt tüskés fej gazdája járt föl és alá pipázgatva. Sarkantyúja csakúgy hasított a szőnyeget. Első pillanatra fel lehetett ismerni, hogy vidéki táblabíró-maradvány.

Szótlanul üdvözlöttük egymást, s szótlanul várakoztunk Imrére. Se nekem, se neki nem volt kedve beszélni. Egyszer azonban nagy sokára mégis megszólalt, merev szemeket vetvén rám:

— Hej, nagy úr volt ám ez valaha... nálunk otthon.

— Kicsoda? — kérдем önkéntelenül.

— Hát ez a Huszár Imre — sóhajtott fel, s azután megint elhallgatott. Furkált a kíváncsiság, meg nem állhattam, hogy ne kérdezzem:

— Hát mi is volt ő odahaza?

— Hogy mi volt? Hát első aljegyzője volt Komárom megyének. Úgy az... valóságos első aljegyző!

— Hiszen hova beszél, kérem, mikor most már az ország jegyzője!

— Ej, ér is az valamit — mondá egy megvető mozdulattal. — A megye, mindig megye marad. Maguknál itt Ghyczy is miniszter, nálunk meg csak másod vicispán lehetett.

*

Ez a vármegyei gondolkozás már tizenöt év óta meglehetősen elvesztette a színét, mint az öreg kelme, s ma már mindenki szerencsét kívánt Berzeviczy Albertnek a grádushoz.

Általában el lehet mondani, hogy a kormánypárton van egy erőteljes ifjú nemzedék, amely kezdi komolyan venni a dolgokat. Ez pedig az úgynevezett Csernátony-csoport. Az

öregúr összegyűjti ezeket a kiválóbb fiatal elemeket olyan előszeretettel, mint a kanári madarakat, s ott röpködteti őket abban a kalitkában, amit »Nemzet«-nek nevezünk. Ez a csoport, mely a parlamentben is kezd magának tágasabb helyet szorítani, kinyúlik a közélet sok más rétegébe is, mindenütt látjuk őket dolgozni.

Egy biztató jelenség a sok elszomorító között!

— Berzeviczy maga Szathmáry Gyurira szavazott — mondja valaki az olvasószobában. — De hogy ki szavazott Székely Elekre?

— Igazán érdekes volna megtudni.

— Az a legegyszerűbb — véli gróf Andrássy Manó.

— Kitzűzők egy Raffael képet annak, aki bebizonyítja, hogy ő szavazott rá. . .

— Lehetetlen! Megválnál az egyik képedtől?

— Nem bíz én — mondja a gróf ravaszán mosolyogva.

— Mert odatenném a föltételek közé, hogy ő maga Székely Elek nem pályázhat.

Most pedig ekképp leszámolván a választással és a szavazatokkal, térjünk át ismét a csendőrvajaslatra.

Hoitsy Pál van napirenden . . .

Hát bizony ez a Hoitsy is biztató látvány a mi oldalunkon. — Kár, hogy nem lehet megsokszorozni. Mindössze még egy példányban van meg: Prónay Gáborban. Ezen a párton ők a jövő vezetéi — Eötvös után.

Ha Bartha nem volna erdélyi, többet érne. Nem gyűlölné olyan nagyon az oláhokat, és nem szeretné annyira Ugront.

Mert az erdélyi emberből nehéz státusférfiúnak lenni éppen amiatt. Az erdélyi ember egész Európát az oláhoktól védi, s egész Európát erdélyi ember által szeretné kormányoztatni. Ami nem erdélyi, azt ő nem látja meg. Az ő gyöngeségeik az ő erényeik.

Az európai látkör azonban nekik nem kell. Bánják is ők, akármit csinál Bismarck vagy a muszka, csak az oláh pópákat húzatnák örökké nyársra.

De nini, hiszen nem az erdélyiek, hanem mint mondám, Hoitsy Pál van a napirenden.

Nyugodtan, szépen beszélt és logikával. A Ház legkiválóbb szónokai közé fog emelkedni nemsokára. Nincs benne

annyi kifejezési erő, mint Barthában, nincs annyi név, mint Ugron Gáborban, sem olyan erős judicium, mint Eötvösben, de mindenből bír eleget s oly kellő arányban, hogy tőle méltán sokat várhat a párt.

Utána Thaly bicsaklott el megint. Ő zengte el a jelmondatul választott nótát is, mely után felkiáltott valaki:

— Füttyülje hát el. . . hogy hangzik!

A mamelukok örvendezve hallgatták a divatból kiment frázisokat, mert bizony van elég gyenge oldala a javaslatnak; meg lehetett volna azt támadni komoly argumentumokkal is.

— De hát az mégis borzasztó dolog, hogy ez a Thaly mindig ilyen — csodálkozott valaki a karzaton.

— Miért csodálkozik?

— De uram, egy akadémiai tag, egy tudós. . . mégis csak lehangoló.

— Ej, Akadémia ide, Akadémia oda. . . Többet ad ő arra, hogy a választókerületében tartsák okosnak, hát ide már mindég úgy lép be, hogy a tudományát otthon felejtí.

— De a Ház, uram, a Ház. . . itt, ennyi tömérdek okos ember előtt.

— Hagyja el, kérem. . . Oda lát ön innen az előadói székig? Nézze meg Tischler Vincét. De jól nézze meg. Ez jót fog önnek tenni. No, ugye mondtam? Ön már is élvezetet talál a Thaly előadásában, nemde, uram?

A T. HÁZBÓL

[máj. 1.]

Tudtam, mindig reménykedtem én abban, hogy Tischler Vince egykor még nevezetes lesz, de már azt sose hittem volna felőle, hogy lesz idő, amikor ő ugrasztja szét a parlamentet.

És pedig anélkül, hogy királyi jogokat gyakorolna. Mert ezekkel nem virtus.

Hát úgy volt ez, hogy Tischler Vince nem szokott járni esténként a »Katakombák«-ba (mert most már ez a tanya, nem a »Kék Macska«), szörgalmasan dolgozgat otthon, a múlt éjjel is készített egy rettenetes jelentést.

Mikor felébredt reggel, megtapogatta magát egész hosszában, hogy meg van-e még. Megvolt. Hirtelen magára szedte a ruháit, melyeket külön gyárban szokott öntetni, s elment újságokat olvasni a kávéházba, hol a kellner mindig a »Slovenszke Noviny«-t teszi eléje legelőször.

Az újságokból megolvasta, hogy Győrben két pandúrt agyonütöttek.

— Milyen szerencse — dűnnyögé —, hogy már nem őseink állították fel a csendőröket. Mert akkor most már két csendőrt ütöttek volna agyon a cigányok!

Azután jókedvűen kezdte dúdolgatni:

»Nem ütik a zsandárt agyon,
Sajdaridi rozsmaringom, galambom.«

Ezen államférfiúi ötlet, hogy a halasztással íme két zsandárt gazdálkodtak meg az országnak, arra indította Tischler Vincét, hogy egy »pálinkás jóreggelt« mégyen kívánni a honvédelmi miniszternek, hóna alá szedvén az előadói iratokat és a megírt jelentést; az időből úgyis kifutja, mert a Ház még csak egy félóra múlva ül össze, s akkor is először még az adókezelési javaslat két utolsó paragrafusát rágja meg. Eltart az öreg délig is. Hisz azóta már megint pihent erőben van a két nagy szakáll!

Szólt és elindult Rádayhoz, hogy egyúttal aláíratja vele a jelentést is, amit az éjjel elkészített.

Az ajtónálló mérgesen ránézett és megfenyegette:

— Itt tilos a kéregetés! — mondá.

— De nem kéregetni jöttem. . .

— Pedig leégett embernek néztem az urat, olyan jó síró arca van.

— Jelentsen be őexcellenciájánál.

— Mit mondjak?

— Hogy Tischler van itt.

— Ej, most nem lehet — szólt az ajtónálló elutasítólag.

— Majd megigazíthatja déltájban, ha őexcellenciája itthon nem lesz.

— Hogy mit igazíthatok meg?

— Hát az íróasztal megdagadt fiókját.

— Kihoz a türelemből. Nem vagyok én asztalos. Én országos képviselő vagyok. Őexcellenciájának az utódja.

— Hát mért nem tetszett mondani?

Ilyen nehezen jutott be hősünk a miniszterhez. Ki felette el volt foglalva, az újonnan kinevezett tisztek tisztelgését fogadván.

— Elhoztam a jelentést, kegyelmes uram!

— Nem olyan az, mint a leves, Vince fiam, hogy félni kellene a kihűléstől. Majd aláírom . . . De látod, nyakamon vannak a generálisok.

Vince egy félóra múlva megint türelmetlenkedni kezdett. Hogy így, hogy úgy, a Házba kellene elmenni.

— Nem szalad az el, ne búsulj, majd én is veled megyek, hű mamelukom.

Együtt menni a miniszterrel. Ez is ér valamit! Hátha még nyitott kocsin mennének!

Tischler leült, de nem volt nyugalma, százszor is kihúzta az óráját.

— Már féltizenegy, kegyelmes uram!

— Ühüm! Most körülbelül Földes módosít. . . ne búsulj.

A kardok ezalatt folyton csörömpöltek kimenet, bemenet. Már maga a miniszter is elunta:

— Ha tudtam volna, hogy oly hosszan tart, kevesebb generálist neveztem volna ki az idén!

Tischler minden neszre megrándult. Feszelt, fejét vakarta, majd idegesen járt fel s alá. Valami kínos nyomás nehezedett a lelkére. A tót népnek csodálatos előérzetei vannak.

— Ugyan, ne mozogj, jó szolgám, Vince. . . Hiszen nem lehet ott nélkülünk akasztás!

Lőn tehát, hogy immár tizenegy felé járt az idő, amikor elindulának az országházba, s amerre csak mentek, s ahol csak rozmaring virág nyílt, az ablakokban szép leányfejek mosolyogtak a két siető daliára.

Végre odaértek nagy lihegve, ahová tartottak. Tischler futott előre.

A Sándor utca egész zajtalan.

— Rossz jel — dűnnyögé Tischler.

A kapus nem volt ott az ajtóban. A fogasokon egyetlen kalap sem.

Szent isten, mi történt?

— Hej, teremőr! Mi van itt? Hová lett az országgyűlés?

— Eloszlottak, kérem alássan!

— Dehát mért oszlottak el?

— Nem tudhatni, kérem alássan... hanem hát úgy hallottam félfüllemmel, hogy ím mert az excellenciás Tisza úr ideát vagyon a Múzeumban, mind átmentek oda a képviselő urak is vizitbe.

— No, mi baj Vince? — kérdi az előjövő miniszter.

— Elkéstünk, kegyelmes uram! Úgy látszik nélkülünk fogadták el a javaslatunkat.

— Az borzasztó lenne! — szólt Ráday elgondolkozva.

De nem így történt, hanem úgy, hogy ma Tisza el lévén foglalva a főrendieknél (meleg nap lehet ott, két nap óta tele van a város jóízű főispáni ábrázatokkal, minden harmadik ember főispán Pest utcáin), előre látható volt, hogyha ő kihúzza a lábát, megint veszedelem lesz.

Lett is. A két hiányzó paragrafust az adójavaslatból hirtelen letárgyalták. Földes véletlenül rekedt lett, Gyórfy Pető pedig elérte célját: a »Styx« kiadta az arcképét. Erdélyi embernek elég ennyi!

Tehát a csendőrökről szóló javaslat következett volna, mikor az éles szemű Madarász felfedezi, hogy nini, hiszen se Ráday nincs itt, se Tischler.

— Pap nélkül nem misézünk! — csinálta Madarász a hangulatot.

Szegény jó Bedekovich, ki árván ült ott a piros széken Szapáry mellett, egész fülig pirult erre a nagy szégyenre...

Nem azt szégyellte ugyanis, hogy azok nincsenek itt, hanem hogy ő itt van.

— Nincs előadó. Nincs miniszter! — kiáltották a szélső-balról.

Mit csináljunk? — töprengett Szapáry, s felfüggesztetni kérte öt percre az ülést. Addig tán át lehetne üzenni Tiszának a Múzeumba s megkérdezni, mi a teendő?

De a felfüggesztésbe se egyeznek bele az ármányos ellenzékiek.

Kelletlenül dörzsölte a homlokát, s szeme révedezve kereste az ajtót, hogy hátha jönnek, hátha jönnek.

Szomorúan sóhajtott fel:

»Hej, csak akkora kis Tisza lenne itt most, mint a kis-
ujjam!«

S íme az isten meghallgatta mindjárt. Felállott Tisza
László. Ejnye no, hát él még ő is?

László úr felállott, s merészen kinevezte Csiky Kálmánt
a Tischler helyettesének.

S az, mint illő egy igaz mamelukhoz, ha a legkisebbik ura
rendeli is, nyomban előugrott, és a mellét verte.

— Igenis, én vagyok a helyettes előadó.

— Hol az írásai? — kiabálták a szélsőbalról.

Nosza egy pere műve volt, összekapkodni a padokról
egy nyalábnyi írást (ott volt azok között a mai Pesti Hírlap
is), s felmutatni a békétlenkedő tömegnek.

— Itt az akták!

— Ugyan ne szóljon! — zúgtak az elkíváncozók, s a jó
öreg Péchy végre is kénytelen volt bezárni az ülést, melynek
matériája a Tischler Vince fejében és hóna alatt rekedt.

Hej Vince, Vince! De ünnepelt derék hazafi is leszél te
ezért odahaza, hogy most már egy egész nappal később lesznek
meg a zsandárok!

A T. HÁZBÓL

[máj. 2.]

Hiába erőlködnék ma t. Házat írni, mikor minden ember
arról kérdezősködik: »Mi volt ma a méltóság Házban?«

Hogy Tischler híres lett, az még hagyján, de hogy a fő-
rendház *érdekes* lett, az már igazán felfordult világ! Ezt még
Kemény Gábor sem bírta volna soha megjósolni!

Mindegy, mi azért ne legyünk hálátlanok saját külön
alakjaink iránt.

De menjünk át. Úgyis csodálatos ellenzék vagyott ott!
Olyan, mely ékes beszédekkel vág ki a javaslat ellen, de minden
beszéd mégis úgy végződik, hogy »egyébiránt elfogadom
a javaslatot«. Bámulatos egy refrén!

Háromféle elemekből áll a méltóság Ház, azokból, akik
panaszkodnak, de mégis meg vannak elégedve, akik elégedet-

lenek, de mégse panaszkodnak, s végül azokból, akik nem gondolkoznak, csak szavaznak.

Mátyás király lustáit ott lehet látni színről színre.

— Tűz van! — mondják a papok. — Ég a ház fejük felett! — De elegendőnek látják ezt egyszerűen konstatálni.

— Ej, ha kellünk a királynak, majd megment — mondják a mágnások.

— Ugyan, hogy nem restelltek hiába beszélni — gondolják a berendelt főispánok Uruk árnyékában elnyújtózva.

Ne menjünk a főrendiházba. Nincs ott semmi. Igaz, hogy úgy látszik, mintha lenne valami. Falláció! Az van ott csak most is, ami nem látszik: pénz.

*

Jobb nekünk itt. Ahol mindig új és új esélyek vannak, mint a tarokban. . .

Hiába állítja a közmondás, hogy sero venientibus ossa — nem igazak itt még a latin klasszikusok sem!

Ráday és Tischler dúltak ma egész nap, még nekik állt feljebb, nemhogy szépen meghúzták volna magukat, bűnös voltukban, ahogy illik.

Tischler nekirontott Hoitsy Palinak. És leckéket adott a függetlenségi pártnak, mért nem erősebb emberrel rukkolt ki, hogy a vita nívója meg legyen mentve.

Mindenki nagy szemeket meresztett. Az öregurak, akiknek már gyöngébbek a szemek, megtörülgették azokat, hogy jól lássanak, s egymást döfködték oldalba.

— Ki az, aki beszél?

— Hát Tischler, az előadó.

— Mégis jól láttam hát. . . — mondta egyik-másik, s még azután is sokáig rázta fejét csodálkozva.

. . . Mert igazán olyan hihetetlen az, hogy Tischler *erősebb* ember után kiabál.

— Sőt nagyon természetes — jegyzi meg Németh Berci —, csakhogy összetévesztette, mert (Hoitsyra mutat) nem erősebb ellenfél, hanem (Rádyra mutat) erősebb segedelem után kiáltana a boldogtalan, ha magyarul tudna.

...Derék Tischler! Milyen kár, hogy nem úgy néz ki, mint legalább Tisza László: kész Falstaff lenne a kis kedves!

*

Ráday az eddigi zsandárok dicséretére ereszti meg az elokvenciát.

T. Ház! A zsandárok azért zsandárok, mert zsandárok. Én csak jót hallottam eddig róluk, mert sohase hallottam semmi rosszat. Nagyon jó emberek azok, tisztelt Ház, ahol máris megvannak, ahol pedig nincsenek még meg, ott se rosszak. (Helyeslés.)

T. Ház! Annyit mondhatok (Halljuk!), hogy ahol eddig már fel vannak állítva a csendőrök, mindenütt látható az az örvendetes eredmény, hogy a börtönök megteltek, s ez, remélem, így lesz ezután is (Zajos tetszés). Ismétlem, hogy a zsandársági intézmény úgy meg fogja tölteni — a jelekből is látható — a börtönöket mindenkoron, mint soha még Magyarországon (Úgy van).

Tischler el van ragadtatva, s hátra hajlik Rakovszkyhoz.
— Istenem, de okozs. . . de okozs!

S azután még sokkal nagyobb fölénnyel vet egy-egy bágyadt tekintetet Hoitsy Palira!

A M. HÁZBÓL

[máj. 3.]

Ma reggel, ahogy felkeltem, elindultam a Franklinba. Ott találkoztam a kapuban Szász Károllyal.

Vidám pacsirtahangon üdvözölt, jókedve volt, s ruganyosan lépkedett odább a járókelők tömegében.

Azután úgy kívánták a napi teendőim, hogy elszaladjak onnan az Akadémiába egy kicsit. Éppen akkor jött onnan Szász Károly.

Az Akadémiába érve megnézem a klepszidrámat, s ijedve mutogatja a tizenkettőt.

— Teringettét, hiszen nekem a Házba kellene elmennem! Milyen szórakozott vagyok egy idő óta! Tegnap is a kis Mesz-

lényi beszélt, s elfelejtettem megdicsérni, pedig jól beszélt.

Rohantam a Házba. Útközben találkozom egy közoktatásügyi miniszteri titkár barátommal.

— Hova, hova?

— Megyek az »Angol királynő«-be villásreggelizni.

— Hát a hivatal?

— Nem törődünk most vele. A miniszter a főrendiházban van elfoglalva. Nem dolgozik most, barátom, senki. Csak éppen Szász Károlyt hagytam ott görnyedni az íróasztalánál.

Beérek a tisztelt Házba, beakasztom az esernyőmet, a kabátomat a jobboldali karzat camera obscurájába, s elindulok szokás szerint cirkálni.

Máskor is konstataáltam már néptelenséget, borús hangulatot, unalmat, de most valóságos levertséget vagyok kénytelen hangsúlyozni a tisztelt Házból.

A nagy Prileszky jár a korridoron, s olyanokat ásít, hogy minden ásításával elnyelni látszik egy szélsőbaloldali kerületet.

A csángó herceg újra nyakába kanyarította a csángó tarisznyát s vele a tíznapi sanyarúságot. Zordonan jár-kél, s morogja magában: »Isten segíts!«

Ott ógyeleg Madarász is, s minden érkező embert a főrendiházhoz küldöz. Itt ma nincs semmi. Ma oda kell átmenni. Ma ott mutogattatódik az medve!

Bent a tanácsteremben is fülledt levegő van. Annyi mindenféle javaslatot tárgyalnak, hogy senki sem tudja mit tárgyalnak. Mert míg félre pillant, vagy amíg valami konvulzív köhögési rohamon megy át egy-egy tisztelt honatya, addig már elfogadtak egy javaslatot, s egy másikat tárgyalnak a végefelé.

A szabolcsi csoport valahol együtt mulatott az éjjel. Átfáztak: minden szabolcsi követnek náthája van.

Steinacker kirakja az egész nagy paksamétáját maga elé, mely úgy néz ki mikor a hóna alatt van, mintha boncoló eszközöket hordana.

Göndöcs apó félrevonul a leghátulsó padba a habarékországba, s nagy titokban valami levelet komponál. . . s amíg megírja, százszor is elmosolyodik. No, ha az se szerelmes levél, akkor nincs pszichológia a világon!

Egy már nem egészen fiatal képviselő a jobboldali karzat alatt olyanokat nyújtózkodik unalmában, hogy csak úgy ropog deli tagjain a mider.

Az előcsarnokban van egy kis asztal, melyen a napi érdekű nyomtatványok szoktak állani, ma legkapósabb közülök egy zöld cédula, levén az pakszus a főrendiház karzatára.

Vége felé már úgy elfogynak a követek, hogy Péchy rimánkodni kezd, ne menjenek, maradjanak itt, mert ő beteges ember, álomlátásai vannak, fél egyedül lenni.

Beláttam, hogy itt már magamnak sincs maradásom, s elballagtam én is a méltóságos Házba!

Bizony méltóságos az, s festői látványt nyújt a szemnek. Éppen abban a percben értem oda, mikor szavaztak.

A jobboldalon ül vagy huszonkét püspök; a leeresztett lila selyem pluviálék baljukon élénk pompában suhognak, hát még a kis lila sapkácskák a tonzúrákon. De iszen szép foglalkozás az mégis!

Elöl a padok előtt Haynald ül, bíborszín selymével beborítva, szellemes feje úgy néz ki, mintha egy havasi rózsa volna oda kistikkelve.

A miniszteri padokon a kis Trefort hánykolódik, mint egy giliszta.

Túlán egymás mellett két görög püspök, ezeknek a fején is ott a barett élénk vörös bársonyból, szép hosszú hajuk hátul lazán bogba kötve vagy pedig szabadon hullnak le izmos vállaikra.

Gyönyörű látvány így együtt. A mágnások egészen elenyésznek egyszerű polgári öltözetükben. Csupán Andrássy Gyula kelt némi feltűnést. De kelthet is, mert a hajdani barna emberből most már *szőke szépség* lett. Csodálatos változásokat hoz az idő!

Az elnöki széken Szögyény-Marich László ül, akit most láttam először nem a személyi hírekben. Egészen jóízű alak.

Mivelhogy név szerinti szavazás vagyon, a szegény jegyzőnek mindig egy negyed óráig kell olvasni, míg egy »igen«-t összehoz: amivel nem azt akarom jelezni, hogy csupa »nem« hangzik, mert »nem« csak egy volt, a Splényi báróé, s arra is idegesen kapta fel fejét Cziráky figyelmeztetve a teremőrt, hogy »óug« van valahol.

Nem volt ott »cúg«, csak a »nem« futott végig az idegein, mint hideg áramlat.

A beszédett szavazatok után egy egészen középkorias jelenet következett.

Belépett a kis Fenyvessy Ferenc atillában, kardosan. Nagyon csinosan nézett ki.

Szapáry háznagy eleibe ment öt lépésre, azután elvezette a méltóság Ház mediumára.

A deli levante meghajtá nyakát a nagyméltóságú elnök előtt, azután meghajtá a főrendiház jobboldala, majd a baloldala előtt, s átadta az alsóház üzenetét.

Az asszonyok a karzatról ebben gyönyörködtek legjobban.

Mert mégis többet ér egy huszonötéves alsóházi jegyző, mint egy hetvenéves főrendiházi elnök !

*

Az ülést felfüggesztették öt percre. Püspökök, főurak az előterembe vonultak. (Nincs szegényeknek folyosójuk.)

Az előteremből egy nagy zöld szoba nyílik, abban van az ideiglenes büfé, hol sonkát, madeirát szolgálnak fel a méltóságos gyomroknak.

Benézek, hát az egyik asztalnál ott látom diskurálni Szász Károlyt.

Andrássy Gyula Haynaldot tartja szóval, Ipolyi Czirákyval enyeleg, néhány alsóházi tag is ott ácsorog, de ezek úgy néznek ki fakó ruháikban s demokratikus magatartásukban, mintha azért jöttek volna ide, hogy most itt fölszedjék az *elhajigált szivarvégeket*.

*

Ma aztán bezárkóztam egész nap, nem mertem elmenni sem a csángó értekezletre, sem a filológiai gyűlésre, sem a honvédségélyező konferenciára, de bizonyosan tudom, hogy mindenütt ott volt Szász Károly.

*

Ui. Hanem hogy még egyszer visszatérjek a főrendekhez, nem olyan bolond dolog ám az, mint gondolnánk, ami ott történik.

Eötvös Károly emlegeti sokszor mint csodatüneményt, hogy egyszer az ő kertjében egy teljesen kiszáradt barackfa meggondolta magát, s mindenek bámulatára *kivirágzott*.

Éppen ez az!

Csakhogy azt is hozzátette Eötvös rendesen, hogy:

... »de gyümölcsöket mégse hozott ám«.

A T. HÁZBÓL

I. Jókai Mór künn a folyosón

[máj. 5.]

Gyermekkoromban mindig azt hittem, hogy amerre olyan nagy ember jár, mint Jókai, még a földnek is meg kell ott dobbannia, s még a levegő is összezsapódik, s titokzatos csend támad háta mögött az örök természetben.

Nem támad biz ott semmi, sokkal nagyobbakat lép annál Kállay János is a folyosón, azazhogy csend talán támadna, ha ott nem zajongnának a cum gentibus visszatért Verhovayék a rendes szögletben.

Ma jöttek be először vidáman, hetykén. Hja, Cegléd csak mégis Cegléd!

Herman Ottó már nem füttyörész szellemileg. Bosszantja, hogy a Ház *megint túl van tömve*.

Megörültem, hogy Jókai jön felénk. Talán a »Magyarország és a Nagyvilág« számára megígért novelláról lesz valami híradással.

Meg is interpelláltam azonnal.

— Mikor lesz már meg a novellám?

— Éppen most is abban járok, öregecském! — mondja Jókai, ki következetesen öregecskének nevez, alkalmasint arra az időpontra helyezkedve, amikor a novellát kapom. . . hogy akkorra már megöregszem.

— Csak légy türelemmel, öregecském — bíztat jókedve aranyos sziporkáival —, mondom, *abban járok*, de persze úgy, mint a mádi csizmadia, amidőn megkérdezte a kuncsaft, mikor készül már el az az ígért csizma? Azzal nyugtatta meg

a békétlenkedőt: »Most is abba járok«. Persze úgy értette, hogy most is a lábán van.

Jókai jó színben van, vidám, ruganyos, fiatalos. Minden-
kivel szóba ered, s mindenkinek mond valami kedélyeset,
mintha csak öntené.

— Nagy isten áldása rajtunk — mondja Helfy — ennek
a nagy embernek az örök jókedve.

— Ha olyannak teremtette volna az isten a földünket,
mint őt, sohase lenne Magyarországon rossz termés. Lenne
miből fizetni az adókat.

Jókai, mialatt mi így megszóltuk a háta mögött, végig-
klavírozta összes ismerőseit a folyosón csendes megjegyzései-
vel, hol őt fogta el majd a miniszterelnök, majd Visy Imre,
Kármán Lajos, hol ő fogott meg valakit, míg újra visszakerült
a csoportunkhoz.

— Nini, nini, itt van Verhovay is — jegyzi meg csodál-
kozva. — Na, csakhogy eljött. Mert mindég a lelkemen feküdt
a sorsa szegénynek. Ki látott már olyat? Sárospatakon járt
iskolába, mégis Pápán csapták ki.

— Ne gyanúsítsd, ne szidd a pártunkat! — kérlelgeti
Helfy.

— Ne haragíts, Náci, mert mindjárt megmondom az iga-
zat. Olyanok vagytok, mint Bernát Gazsi volt az inasával,
mikor az őt meglopta. Te, Jancsi, mondja az inasának, semmi
kifogásom a lopás ellen, ha mástól lopsz, de hogy éntőlem lopj,
az ellen kereken tiltakozom. . . Hát te ugyan mit nézel úgy
rajtam, öregecském?

— Ezt a kis veres medvét, hogy leírhassem a holnapi
karcolatomban.

Ugyanis egy szép művű, nagy karneol tű volt beszúrva
a Jókai nyakkendőjébe.

— Nem medve az, te bolond, hanem kutya, mely a ma-
meluk hűségét jelenti. Azt szoktam hát mondani, hogy ez az
én arcképem. Velencéből hoztam.

— Nem lehet az kutya — jegyzi meg valaki. — Nem jól
nézted te azt meg, Móric!

— Hogyisne! Mit tudtok ti ahhoz! Velencében ilyen a
kutya!

Pedig bizony medve volt az még Madagaszkárban is.

— Hanem tudod mit, kedves öregecském, ha erővel le akarsz írni valamit, írd meg a tisztelőim elrettentésére a minapi esetemet. Egy vidéki bámulómtól levelet kaptam, hogy aszongya, van öneki egy régi órája, hát hogy számos összeköttetéseimnél fogva járjak valami vevő után, az óra egyébiránt üt, de nem jár. Én járjak vevő után? Dühbe jöttem, és azt feleltem neki: Kedves uram, *én is ütök, de nem járok.*

Még tán tovább is beszélt volna, ha e pillanatban meg nem rázza ott benn a csöngettyűt Péchy Tamás.

Egy édes pillantást vetett szelíd szemeivel a karneol kutyára, mely a hűséget jelenti, s besietett.

Hanem útközben még elmondta, hogy van egy osztrák delegátus ösmerőse, aki fiatal korában portás volt. Valahányszor meghallja a csöngettyűszót, mindig az órakulcsáért nyúl legelőször, mert azt hiszi a szegény, hogy a kaput kell kinyitnia.

II. Benn a Házban

Benn a Házban semmi se volt. Azazhogy a pénzügyi közgazgatási bíróságokról diskuráltak, már ti. akik diskuráltak.

A többiek pedig pletykáztak, mert pletykázásra volt anyag tömérdek.

A folyosón híre járt, hogy Apponyi Albert meghasonlott a pártjával, alkalmasint az agrárius kérdésben. A kormánypárton beszéltek, tehát nem valószínű. A szélsőbalon mindjárt elhitték, tehát bizonyosan nem igaz. . .

A mamelukok közt még az a kombináció is felütötte magát, hogy hátha átjön a kormánypárthoz.

Lett riadalom és összeröffenés a jobboldalon.

— Nem szeretem, fiúk — mondja egy vén praktikus mameluk —, ha egyszer még ki talál sülni, hogy csak mi járunk *igaz úton*, mert az igaz úton való járásért senki sem ad semmit. Veszedelmes pozíció az, gyerekek. . . becsületesem mondom. Én akkor elmegyek valahova — de hova?

A képviselők kevés számmal voltak jelen, s azok se figyettek a tárgyalásra.

A karzaton alig volt öt-hat lélek, de ezek közt egy feltűnően szép asszony, akit unalmukban a jelenlevő miniszterek is meggukereztek:

— Jó volna megtudni — elmélkedék magában méla pszichológusok közt Gromon Dezső —, hogy szükség esetén »igen«-nel szavazná-e vagy »nem«-mel?

Jókai ezalatt is folyton Kármán Lajossal diskurált.

Hiába inti Szontagh Pali:

— Móric, vigyázz! Ha még sokáig beszélgetsz Kármánnal, sohase írsz többé jó regényt.

III. Wahrmann a Szentföldön

Lonkay az idén Lourdes-ba készült, de nem bírta összehozni a kompániát. Nincs már itt keresztény, nem áll már itt semmi »valláserkölcsei alapon«, csak az ő Zöldfa utcai háza.

Hanem ha Lonkay itthon maradt is, felkerekedett hős Wahrmann, kit a Jehova megmentett a gyilkos golyótól, elment érte hálákat adni a Szentföldre.

A nagy Wahrmann elutazott, nincs többé vicces ember a tisztelt Házban.

Wahrmann-nak pedig ez a legkiválóbb tulajdonsága, meg az, hogy rossz szónok és jó zsiráns.

Pedig nincs igaza a közvéleménynek, mert ő mindenekelőtt nagyon okos ember.

Elmegyek a Szentföldre — gondolá. — De hát hm, mégiscsak furcsa lesz az egy zsidótól? Mit szólnak ehhez a keresztény istenek? Talán le is süllyed alattam a Szentföld. S a szentek sírjai megnyílnak s elnyelnek. A magam istenével meg vagyok alkudva, mivelhogy mint mártír vagyok bejegyezve a tavalyi protokollumába, s ebből az erkölcsi tőkéből elkölthetem most az évi percenteket.

Addig-addig gondolkozott, míg a keresztény istenek egyik szolgálját, a derék Magyar Jánost csábította magával. Mert ez már ötlet! Így már nem eshetik semmi baja.

Különben is a képviselőházban tanulta meg ennek a griffnek a megfordított oldalát, ahol az a szokás, hogyha valaki mameluk létére nem akar elmenni szavazni, becsületbeli kötelessége visszatartani egy ellenzékít is, így aztán egalizálva vannak a szavazatok.

Lőn tehát, hogy Wahrmann és Magyar János elutazának a szent sír látogatására.

— Valóságos tetemrehívás! — mondta ma Istóczy.
— Nincs mennyország, se pokol — hajtotta elkeseredve
Göndöcs apó.

A Házban nagy szenzációt keltett a két férfiú ilyen útra-
kelése.

Sőt üzenet alakjában átment a főrendiházba is a Kovács
püspök füleihez. Számítottak rá, hogy megharagszik.

— Tudja-e már, nagyméltóságod, hogy az egyik papja
kiment a Szentföldre?

— Tudom — mondá a püspök nyugodtan.

— De hát azt tudja-e, méltóságod, hogy Wahrmann-
nal együtt ment.

— Okosan tette, hogy kiment.

— Csakhogy vissza is jön ám. . .

— Oh. . . oh — szólt csendes fejcsóválással a püspök
—, sokkal tapintatosabb ember az!

S úgy eldicsérte Magyar Jánost, de úgy eldicsérte ebből
az ötletből, hogy az egész Jeruzsálemig csuklani fog.

IV. Még egy séta a folyosón

Még mi itt Wahrmann-nal utazunk a Krisztus sírja felé,
addig a folyosó egyik szöglete átváltozik egy varázsvessző
érintésére múzsa-berekké.

A képviselőház ábrándos része poéma faragásokban töri
hazafias fejét.

— Mit csinálnak az urak?

— Herman kadenciát keres.

— Mire? A ceglédi bizalomra?

— Nem az! Komoly verset ír. Ért ő ahhoz is. Majd ha
meglesz, átadom az elaborátumot önnek.

Így jutottam a következő zöngéményhez:

Papban legszebb ember Cselkó,
Dandyben Fenyvessy Ferkó,
Olyan hangja, mint Luccának,
Nincs másnak, csak a Dukának,
Aki beszél prima vista,
Az a híres Rakovszky Pista.

Rakotkodácsol, mint a tyúk,
»Igen«-t sok jámbor mameluk.
Üssön beléjük a lottó,
Ezt kívánom. . .

Herman Ottó.

A folyosó egészen élénk ma. Horváth Gyula vízi ügyeket intéz gr. Károlyi Sándorral.

Jókai is künn van megint és gr. Zichy Jenőt dicséri, hogy mennyit áldoz mindenféle dologra, most is megvette a Huszár-féle szobrot.

— Olyan az csak — mondja egy fiatal hírlapíró képviselő —, mintha én egy brittanika szivart vennék meg.

— Hát mikor adtál te egy brittanika szivart a városnak? — förmed rá Jókai.

Hát azt bizony nem tudta megmondani, hogy mikor, s szép csendesesen elsompolygott a másik szögletbe, ahol egy másik nagy ember, az öreg Pulszky Ferenc alakított maga körül kaszinót.

Tiszát dicsérte az öregúr szokott csevegő modorában:

Kemény ember, meg kell adni. . . és csak ebbe a bolond agrárius kérdésbe bele ne mentünk volna. Mert ez teljesen lehetetlenné teszi az oppozíciót.

Kénytelenek leszünk mindnyájan a kormánnyal menni, akik okos emberek vagyunk.

Az eddigi kormányelnököknek mindig az volt a bajuk, hogy kevés barátjuk volt, s ezeket is megették apródonkint. Tiszának csak egy baja van. Hogy nagyon sok a jóbarátja. S ezek őt fogják megenni apródonkint.

S hogy jutott ebbe bele? Malőrje volt. Át kellett vennie a Deák-párti mamelukokat is, s átvette a saját mamelukjait is. Két mameluk tábor sok.

Sokat esznek, sokat isznak, s mert sokan vannak, nagy a tolongás. . . sok tányért és poharat törnek.

. . . De már erre elmosolyodik Tibád Antal:

— Ej, Feri bácsi, ne búsuljon. . . messze van még nagyon az *utolsó pohár!* . . .

A T. HÁZBÓL

[máj. 6.]

Szegény Komjáthy napja volt ma. Mivelhogy nem volt semmi különösebb dolog kilátásba helyezve, csak az ő interpellációjára a válasz.

S mert nem volt kimondva, mikor lesz, ott kellett lesni tíz órától kettőig. A többi ember jött, távozott szabadon, csak őneki kellett veszteg maradnia, figyelve minden mozzanatra étlen, szomjan. Istenem, de mégis nehéz dolog a hazafiság!

Hítták is némelyek.

— Nem jössz, Béla? Borzasztó unalmas ülés van. Mit csinálsz itt?

— *Várok* — felelte makacsul.

És várt.

Meg volt különben kenekedve mindenféle zsírokkal. Így fog, úgy fog megfelelni Paulernek. Volt háromféle válasza is. Mérges, mérgesebb és legmérgesebb.

El is mondta mind a hármat Horváth Gyulának, mintegy belevetve azokat az ő elméjének a kalapjába, hogy az aztán húzza ki találomra valamelyiket.

Horváth Gyulának nagy szerencséje van. Mind a három pártnak ő az intimusa. Egy láthatlan kéz, mely csekély eszközökkel rángatja a gyepelőket.

Az ő nagy tekintélyének az a titka, hogy sohase beszél, csak ha kérdezik, s hogy mindig azokat szidja, akikkel beszél. S így azok azt *viszsa nem mondhatják* senkinek.

Mindenkinek a gyenge oldalait kapja ki s állítja előtérbe, de olyan sajtóságos tapintattal, hogy azokkal mintegy elfedje a *még gyengébb* oldalakat. Ezért lett a Ház elkényeztetett cukros babája öreg napjaira.

De igaz, hiszen a Komjáthy viszont-válaszról van szó.

— Ma nem szabad lanyhának lenned! — biztatják. — Mert ma úgyszólván rossz napja volt a prókátoroknak. Szapáry adta ki a jelszót: Szavazzuk le az ügyvédek — és le is szavazták. — Légy hát nagyon mérges, kedves Bélácskám!

Hanem hát amint így feltüzelnék, egyszer csak odatipeg valahonnan lassú csárdás lépésekben maga Pauler, a váll-lapoc-

kái közé behúzott kis fejével és azzal a rettenetes világgyűlölettel a zöldes szúrós szemeiben.

— Jó, hogy talállak — mondja megpillantva Komjáthyt.

— Még meg se mostam a fejedet, hogy olyan kemény hangot használtál irányomban az interpellációban. Bizony nem vártam volna meg éppen jogász embertől.

Komjáthynek kínos volt ez a diskurzus, de szerencsére eszébe jutott egy jó mentség, mely ezenfelül szatírizálni fogja a helyzetet.

— Nem tettem volna, kegyelmes uram. . . a világért se. . . hanem ez a Füzesséry Géza vett rá. Az ő lelken szárad a dolog.

— No, ne viccelj! Inkább ígérd meg, hogy most magadba szállsz, s tudomásul veszed a válaszomat.

— Az bajos lesz. De isten neki, ha kielégít. Csakhogy egy baj van.

— Mi az?

— A barátaimnak már megígérttem, hogy *rendkívüli dolgot* fogok mondani, amin mindnyájan el fognak bámulni.

— Ugyan ne bolondozz! Tedd meg nekem ezt az apró szívességet.

— Isten neki, három föltétel alatt.

— Hadd hallom a kívánságot.

— Az én kívánságom az, hogy a Mezei kerületébe huszonöt keresztény hittérítő küldessék a kormány költségén.

— Hát még?

— Hogy Verhovay megkapja az aranygyapjút.

— Gilt. Nagyon szívesen. És még mit parancsolsz?

— Tetejébe még azt, hogy a viszont-válaszom ne vétesék komolyan.

— Tehát megállapodtunk?

— Meg, kegyelmes uram.

— Tehát nem mondd el most azt a *rendkívülit*?

— Nem, kegyelmes uram.

S így lőn békés végkimenetel a sok port fölvert ügynek. Pauler az ülés végén a választ megadta, s Komjáthy tudomásul vette.

Hanem nagy hiba történt, a *párbajok ellen* beszélt a viszont-válaszban.

Tyűh! Kapott ezen a miniszter. Hát hogy mersz te a párbajok ellen beszélni, aki gyilkos arzenált tartasz odahaza, aki kikölesönzöd a pisztolyokat percent nélkül? Ejnye, ha ez se rendkívüli, akkor aztán semmi se rendkívüli. Akkor még én se vagyok rendkívüli talentum. Nem úgy alkudtunk, most már én se tartok be semmit.

S így nem mennek Miskolcra keresztény hittérítők, s így nem kapja meg Verhovay az aranygyapjas rendet, s így vétett komolyan Komjáthy.

Pedig hajszál híja, hogy *megfordítva* van.

*

Ma különben változatos volt az ülés, de mégis szegény eseményekben.

Legérdekesebb volt a Tisza liberális megjegyzése, hogy a munka nem bűn, még pünkösöd első ünnepén se.

— A pogány! — dűnnyögte Rostaházy. — Ez már mégis sok a magyar állam szájából.

Mit szól ehhez a »Magyar Állam«?

*

A büfébe is benéztem. Szapáry megint ott reggelizett. Hallatlan! Hát már csakugyan nincs a sajtónak semmi ereje? Bosszantó az, hogy ilyen csekélységekben sem enged a miniszter, s még mindig reggelizik. . .

A T. HÁZBÓL

[máj. 8.]

Bevégezték a pénzügyi bíraskodásról szóló törvényjavaslatot.

Fenyvessy, a Háznak ez a kellmes, rokonszenves apródja, vitába elegyedett az elnökével a házszabályok felett.

Micsoda? Hát már a csirke többet akar tudni a tyúknál, szörnyülködött Péchy szemrehányó tekinteteket vetve a saját nótáriusára, hanem azért a kis Fenyvessy mégsem hagyta magát.

Hja, az már így megy! Az országgyűlési ciklus első felében azért nem szelíd az ember, mert még nincs messze a kerületben tett ígéreteitől, a második felében pedig már azért nem szelíd, mert már közel van az új ígéretkehez.

Még Szilágyi módosítása ejtette bámulatba a Házat. Lényeges módosítás volt, s mégis el lett fogadva.

— Ez gyanús — mondogatták a jobboldaliak. — Ilyen még sohase történt. Össze voltak beszélve a miniszterrel.

Azok az emberek, akiken még sohasem történt az, hogy a módosítványukat elfogadják, összenéznek, s a fogaik közt sziszegik:

— Szilágyi miniszter lesz.

S ez a szó úgy hangzott itt, mint egy rémletes jóslat, mintha azt mondanák, hogy óriási üstökös van az égen, vértől fog ázni az egész ország.

»Szilágyi miniszter lesz! S most már csinálják neki a lét-rát.«

A karzaton régen nem volt annyi hölgy: a Zirzen Janka egész nevelőintézete ott ült abból a célból, hogy egy kis hazafias levegőt szívjanak be.

Az intézeti orvos azonban meghagyta nekik keményen, hogy amint Lázár Ádám elkezd beszélni, ott ne maradjanak tovább. Mert az már ártalmas lenne. Gondoljanak a migrénre.

Lőn hát, hogy amint Lázár beszélni kezdett, mind felkeltek, eltávoztak, és nem hallották Lázár Ádámot.

Pedig aki Lázár Ádámot még nem hallotta, annak nem teljes a nevelése. Mert aki nem tudja, mi a rossz, hogyan ösmerje fel aztán a jót?

*

A folyosón pangás. A szegedi főjegyző, a derék Vass Pál csinálgatta ott a közvéleményt a harmadik egyetem mellett, melyről délután lesz bizottsági ülés.

A szegedi követek konzíliumot tartottak.

Mészáros Nándor még reménykedik, de Herman már a fejét rázza. Ő már végig birkózott mindenféle portentummal ebben az ügyben, hónapokig járt-kelt az egyetem mellett, összefogdosott minden kilincset, keresztül próbált minden kigondolható receptet, de nem megy, sehogy se megy.

Herman vérszegénységet konstatál Trefortban és az ügyben.

— Mégis mit kellene itt tenni? — kérdezé Vass Pál elszomorodva.

— Hát itt bizony csak egy mód van — vág közbe ott egy elmés ember.

— Ugyan mi?

— Hirtelen le kellene csapni Trefortot, s egy pozsonyi embert tenni meg helyette miniszternek.

— Hogyan? Pozsonyit?

— No igen. Mert a pozsonyi embernek nem a tudományát kell bizonyítania, ha valami lesz, hanem a hazafiságát. S erre mindjárt meg volna az alkalma: *Szegedre vinni az egyetemet.*

Morál

(Egy agglegény elbeszélése)

De hogy miért olyan konok ez a Trefort? Azt kérditek ti. No, hát én majd elmondom. Nem konok az, mert az nagyon jó ember, csakhogy ügyetlen udvarlók. Ez az egész.

Tehetetlen helyzetbe jutott, az a baja. Én is jártam úgy fiatal koromban.

A Micinek udvaroltam. Szép, szőke lány volt. Tetszett nekem. Én is neki. De hát a dolog nem ment, sehogy se ment. Makacs volt. Megígértem, hogy elveszem. S ő nem volt többé makacs.

Akkor megösmérkedtem egy gesztenyehajú szépséggel. Özvegyasszony volt. Annak is megígértem, hogy elveszem. Eszembe se volt házasodni, becsületesemre mondom.

Végre egyszer egy gyönyörű fiatal leányt ajánlottak, egy árvát, aki igen jó lett volna feleségnek. Kedvem is volt hozzá.

De eközben vele keveredvén hírbe, a két előbbi kedvesem elkezdett fenyegetni, rokonaik kígyótbékát kiáltottak rám, üzeneteket küldtek nyakamra, ha nem tartom be a szavamat, úgy nem leszek, úgy nem leszek becsületes ember stb.

Mit tehettem egyebet, mint mentetőzni, örökké mentetőzni s örök csalódásban hagyni mind a hármat.

Csak így maradhattam becsületes ember. S hogy becsületes maradhassak, sohasem házasodtam.

Itt állok előttetek siváran, mint köszvényes, öreg agglegény. S kérve kérlek, ne haragudjatok a szegény Trefortra, aki szinte három helyen udvarolván, mind a három helyen elszólta magát.

Nem rossz ember az, kérlek, hanem csak ügyetlen, és malőrje van!

A T. HÁZBÓL

[máj. 9.]

Ráday Gida az én miniszterem. Nem azért, mert két kellemes javaslattal rukkolt ki. Hiszen ezek a javaslatok olyanok lehetnek, mint azok a bizonyos kínai dobozok: hogy van először egy nagy doboz, aztán egy kisebb benne, s abban a kisebbben még egy kisebb és még egy legeslegkisebb, amelyből kigrik egy ijesztő béka.

Hát nem ezért kedveinc miniszterem nekem Ráday Gida, hanem mert váci ember, és mert olyan jó kemény ábrázatja van, mintha ő csinálta volna meg az összes kuruc-háborúkat a Rákóczi idejében.

S mégis nekimegy ez a Thaly... Elnevezi szegényt »osztrák«-nak.

A kisebbik, de mégis a nagyobbik Gida feláll ekkor, s azt mondja, hogy ő rekedt, de azért olyan harsányan beszél, mint Németh Albert, ha hangjánál van. És jól is beszél. De iszen a kisebbik Gidának van ám esze, ha nekibátorodik. S ő nekibátorodik, s megveregeti a mellét, hogy ő nem osztrák.

A t. Ház untig beelégednék ennyivel, hanem Thaly Kálmánnak ez nem elég, ő kiszakítja ezt a kifejezést, s *megkék-ceruzázva* nyomban küldi Bécsbe.

Mert ha a miniszter hallgat ilyenkor, jó, vessék szemére: nem mer szólni. De ha mer — ne vessék azt: hogy *elszólta* magát.

De meg nem is a kék ceruzában van a tapintatlanság, de *abban*, hogy kinek a számára van *kijegyezve*.

Egy goromba mameluk azt mondta Thalyra: »Pompás ember lenne, ha be tudnátok varrni egy keveset a szájából. De hol vegyetek itt hamarosan egy szabót?«

Az pedig bizony nem nehéz. Hiszen ni, éppen ott ül a negyedik padban Szabó Endre, akinek nagy szerencséje, hogy csak szabó, mert elmenne ő kisebb helyen csizmadia számba is.

— Ne bántsátok szegény Szabó Endrét. Ő képviseli még egyedül a parlamentben Lengyelország történelmi létezését a nadrágjával.

Az öreg Madarász idegesen járt-kelt, mint rendesen, a padok háta mögött, s haragosan belebeszél a beszédekbe.

— Ül le, apám, és hallgass! — figyelmezteti a közszerepetben álló Jenő, akinek biztosítva van az örökös képviselő-sége, mert választói mindig elfogadják eredményes beszámoló-nak, hogy: »Atyám nem engedett szóhoz jutni«.

— Nem ülök — mordul rá mérgesen az öreg. — Széchenyi István is így járkált, mikor gondolkozott. Miért ne jár-kálhatnak én is így, mikor nem gondolkozom?

Ráday ma magával hozta Szász Károlynak Forinyágot, olyan naiv örömmel, mint a poéta az első kinyomatott versét. Édesdeden nézegetett vissza a vadonatúj tábornoki kabátra, mintha mondaná:

— Nézzetek oda! Ezt már én csináltam!

Hanem ez a napja nem sült el olyan jól, mint várni lehetett volna, pedig bizony megérdemelte volna, hogy elsüljön, mert a fiatal Gida az első honvédelmi miniszterünk, aki kapkodás közben fogott is valamit a markába.

Vagy hogy csak úgy beletették.

Mindegy! Az is csak váci emberen eshetik meg.

— No, lássátok! — hajtotta Andrassy Tivadar. — Meny-nyit tesz egy jó kabát az emberen! Ki látta Forinyágot az ezredesi ruhában? Nem mutatott semmit. Most csupa öröm ránézni. Én csak azzal a gazemberrel szeretnék megverekedni, aki először merte kimondani szemtelenül, hogy »nem a ruha teszi az embert«.

Minthogy a közönséget megszoktattam már, hogy a folyosón szétnézegessen: hát vessünk oda is tekintetet.

Orestes és Pylades, Prónay Gábor és Hoitsy Pál búsulnak egy szögletben. Olyanok ők, mint a régi pogányoknál a gyász-

bálványistenek voltak. Ha valami csángó baj esik, akkor kiteszik őket az esőre, ha pedig semmi sincs, akkor beteszik őket a padlásra.

Megint csak ismétlődik a százszor leírt szcéna.

— Hol van Somssich?

— Beteg.

— Hát Bánffy Béla?

— Elutazott.

— Hát Szilágyi Dezső?

— Az sincs. Az olyan, mint a Komjáthy pisztolyaiban a golyó, hogy mikor megtöltik, vele töltik meg, de mikor ki kell löni, magától elvész.

— Csak legalább Jókai jönne. Mert nagy a baj.

No, végre jön valaki! Horváth Gyula. Bravó! Hiszen ő is bizottság.

— Olvastad a lapokat, Gyulácskám?

— Olvastam valamikor. Volt egy nagybátyám odahaza Erdélyben, azt örökké szekirozták a szolgilók (pedig igen csinos szolgálókat tartott), hogy adjon nekik papirosokat a guzsalyaikba — hát akkor prenumerált egy hetilapra (pedig takarékos ember hírében állott) — abból olvastam el másfél számot, lábujjamban idején . . .

— Eredj az erdélyi anekdotáiddal, beszéljünk komolyan.

— No, hát komoly vagyok már — szólt, mord arcot vágva. — Mit akartok?

— Itt áll, barátom, a mai lapokban, hogy a szegény csángók éheznek.

Horváth Gyula egykedvű arcot vágott, vállat vont, s szokott szórakozottságával továbbment.

— Hát tehetek én arról?

Kevés vártatva találkozik Bornemiszával a korridoron, aki már egy kicsit átidomította a hírt.

— Hát olvastad-e, Gyulácskám, a mai lapokban, hogy a szegény csángók *szomjaznak*?

Horváth Gyula üvegesedő szemekkel nézett reá.

— Igaz lenne ez? Borzasztó dolog! Ezen segíteni kell. Istenem, istenem, ezért hoztuk be eszegényeket? Ezt már nem szabad hagyni! Ki kell küldeni valakit. Ha más nincs, magam utazom.

Egészen el volt érzékenyülve. S rohant a folyosókra, a karzatokra, a büfébe, a könyvtárszobába összekeresni az embereket, hogy sürgősen lehessen intézkedni.

S mire e sorok olvasóink elé kerülnek, már akkorra a csángók nem szomjaznak, sőt már ki is aludták magukat.

A T. HÁZBÓL

I. A *Gregarina*

(Tudományos bevezetés a mai üléshez)

[máj. 10.]

Egy szép hercegné azt mondta egyszer a férjének:

— Maga ismeri ugye Herman Ottót? Tudja-e, hogy az a legérdekesebb ember. Egy óserő az eszmékben, egy ember-evő a teóriában s egy kezes báránka a gyakorlatban. Hanem hát az mind semmi. Én csak azt szeretném tudni, igaz-e az róla, amit hallottam, hogy miért növeszti azt a nagy haját. . .

— Hogy miért? — kérdezte a herceg-képviselő kíváncsian.

— Hát hogy vannak valami különös apró pókok, amik, azt mondják csak az emberi hajban nőnek meg, és hogy azért nem nyíratkoznék Herman Ottó, hogy legyen neki egy helye, ahol ő a pókjait nevelheti — szólt a szép hercegné és nevetett.

Mert hát olyan halálra mulattató is az, hogy valaki a pókoknak tartson frizurát, és tenyésztési intézetét a fején hordja magával, s mindazt csakis a tudomány kedvéért.

A herceg maga is kíváncsi volt erre, s magát Herman Ottót kérdezte meg a folyosón.

— Igaz-e, hogy a nagy sörényedben neveled a pókokat?

Hanem meg is járta ezzel a herceg. Mert Hermanból egyszerre kikérdzkedett erre a szóra a tudós. Megragadta a herceg karját, s szemei felcsillogtak. Nem haragudott meg a csipkelődésre, hanem felbuzdult általa.

— Kitől hallottad, kegyelmes uram? Igazán azt mondták? No, hát elmondom most, kegyelmes uram, hogy *honnan* mondták. Mert már látom az alapot, s látom az apró vékony ereket, amint szivárog a tudomány, s amint lassankint ke-

resztül szeli folyton izmosabb, izmosabb barázdákkal az emberi látkört. Oh, érdekes dolog ez!

S a szegény herceg nem bírt megszabadulni többé, pedig szívesebben vette be a medicinát is, mint a tudományt.

— Hát van egy apró bogár, kegyelmes uram. Sokszor láthattad volna már magad is, mert sokat foglalkozol magad is a tartózkodási helyével. A kis kedves állatkát úgy híják, hogy Gregarina.

— Szép név... csinos név! — mondá a herceg ásítva.

— De mi közöm nekem e bogárhoz?

— Mindjárt rájövök arra is. A Gregarina a női álhajakban terem meg, az úgynevezett chignon-ban. A hölgyek ismerik a Gregarinát, s innen gyanították a dolgot. Oh, szép az ismeretek ezen átköltözése, kegyelmes uram. Mert arra mutat, hogy a természettudomány immár népszerűsége kezd vergődni. Az emberek gondolkodni kezdenek és kombinálni. Igaz, hogy ez átköltözökésben úgy megkopnak az ismeretek, mint a bútor hurcolkodás közben, alig lehet rájuk ösmerni. Hanem az én éles szememet ki nem kerüli e sajtászerű proceszszus, s nagy örömet okoz. Egyet azonban jegyezz meg. Az igazi hajban sohasem terem meg, kegyelmes uram, a Gregarina.

— Nono — mondá a herceg —, jobban tudják azt az asszonyok.

*

Ez a diskurzus vagy négy nap előtt folyt le. Most, hogy ma reggel megjelent a Függetlenségben a Verhovaynak küldött bizalmi szavazat Szegedről, éppen a Herman kerületéből, a herceg találkozáván Hermannel, utána kiáltott:

— Nem volt igazad, Ottó! A Gregarina megterem az ember *saját hajában* is!

II. A szöglet in floribus és a »zöld könyv«

És ez a bizalmi szavazat sokat változtatott a folyosó ábrázatán.

Megvan a régi szöglet egészen.

Ma mind együtt volt a párttalan párt, s együttléte majdani évfordulóinak alapkövét tette le.

Ott ült Almássy miniszterelnök, mellette Verhovay belügyminiszter jobbról, Hentaller közlekedésügyi balról (azért lesz közlekedés, mert igen gyakran fáj a lába), távolabb a leendő igazságügyminiszter, Komjáthy s legvégül a király oldala melletti miniszter, Madarász Jenő.

A kultuszminiszter Szalay Imre pedig tarkabarka ruhájában előttük izgett-mozgott, egy díszbe kötött zöld könyvet forgatván a kezében.

Pénzügyminisztert nem említettem. De ez a hely nem lesz betöltve. Mert adó nem lesz, hát pénzügyminiszter se lehet.

A zöld könyv volt az általános figyelem tárgya. Ezt hozta le Szalay Somogyból. Rá van nyomtatva arany betűkkel: »Szalay Imrének 1883. A választói«.

De csak azt az egyet szeretném tudni, miért zöld! Hiszen a Szalay színe a vörös! Vagy hogy mégis több jussa van a zöldhöz? . . .

Értékes könyv ez: tele van antiszemita nevekkel. Vagy ezer antiszemita, kacsakaringós manu propriák és keresztvonásokkal. S mindez bizalom Szalaynak a magatartásáért!

— Ha ez így megy! — gondolá magában Orbán Balázs, de ki nem mondta: akkor a »Bizalmat« nemsokára ki lehet törölni a földi erények közül.

Igen-igen kimegy a divatból. Mint ahogy mindent megront némely ember. Ha Schossberger még egyszer nyert volna a tegnapi futtatáson, nem lett volna többé úri dolog jó lovat tartani. Vagy ott van Wahrmann. Ő is lehetetlenné tette immár a Szentföldet. A keresztények Galíciába fognak zarándokolni ezentúl.

A zöld könyv oda volt téve közszemle céljából egy székre. Szalay megmutatta mindenkinek.

Még a miniszterelnöknek sem engedte el azt a keserűséget, amikor arra ment.

— Nézd meg csak, kegyelmes uram, ezt a zöld könyvet. Látod-e, hogy bíznak bennem otthon.

— Jobb is hát neked akkor hazamenni innen.

— De vagy háromszáz kormánypárti név is van benne.

— Sajnálom, hogy eltértek a jó útról.

S ezzel bement Tisza Kálmán anélkül, hogy megnézte volna a zöld könyvet.

De azért Imre meg volt győződve, hogy mégis imponált neki.

Meglehet. Hiszen hány minisztert ölt meg a »vörös könyv« — miért ne lehetne megfordítva is, hogy egyszer már egy minisztert szül egy »zöld könyv«.

Az Almássy kabinet leendő tagja ilyen gondolatokkal ábrándozott el a jövőről, mely olyan szépen zöldül, mint a nád, amint tömötten növi be a mocsaras talajt.

III. Itt is a mumul

Ideje azonban benéznünk a Házba is. Szélcsendes idő van. Tengerit morzsolnak. A nagy politikát künn hagytuk a folyosón: Trefortot, aki Haynald érsekkel konferál, Bedekovichot, akibe a nagy Szécsen Antal öntögeti bele világra szóló ideáit egy fülkében.

Szegény Bedekovich! Micsoda nagy különbség idebent hallgatni, ahol ezt száz ember megosztja, egyre alig jut valami, s odakünn hallgatni egyedül, éhgyomorra és Szécsen Antalt!! Oh, istenem, istenem!

Vajon mit beszélhet az örökös külügyminiszter-jelölt?

Bizonyosan a Kálnoky széke alatt tesz egy-két kapavágást. Rettenetes sírásó, olyan mint a doktor, elősegíti a temetéseket, de nem ő örököl.

A Házban tarkabarka quodlibet volt. Először honvédelmi dolgot tárgyaltak. A kisebbik Gida beteg, tehát a »bácsi« vette kezébe a dolgot. (Jó sokszor a nagybátya — még ha nem amerikai is.) Azután vasúti dolgot tárgyaltak. Hegedüs sose beteg. Én már úgy megszoktam őt abban a katedrában, mint a papot. Ha ő ott ül, vagy temetés van, vagy keresztelő. Vagy megfogyunk, vagy megszaporodunk, valami okvetlenül történik.

Mennyivel mások a sollemnis előadók! Akkor csak ceremónia van, s az ember mulatni jön a Házba.

De változik a színtér. Megint új tárgy következik. A főrendi módosítások. S innen vettem e cikkecske címét, a »mumul«-t.

Azazhogy nem innen vettem, hanem a Törs Kálmán holnapi vezércikkéből. (Lásd a fölapon.) Mert az már az ő

témája régi idők óta, sokat ábrándozik ő azon, hogy milyen szép volna, ha azokat a törvényeket, amiket az országgyűlésen hoznak, meg is lehetne érteni a magyar embernek.

Régen töri már ő a fejét, hogy lehetne egy nyelvi bizottságot összehozni. (Hadd lenne már mégis egy téma, amiben a miniszterelnök nem szakértő.)

S íme, ma igazat ad neki a »mumul«. Ami nem egyéb, mint a maximum szónak az ő odacsapott járuléka.

Mert arról folyt a vita, hogy »maximumnak« mondassék-e vagy pedig »maximumul«. (Milyen kár ilyenkor Ürményi Maxiért, hogy beleszólhatott volna !)

Hát mumul lett. . .

S ez a »mumul« rontja meg, keseríti el a Szarvas Gábor egész életét, hacsak a korrektorok véletlenül ki nem javítják az államnyomdában, mikor a törvényt szedik, mert végre is ők az utolsó fórum.

Szerencsétlen ez a mi magyar nyelvünk.

Fordítani nem lehet.

Hiszen éppen Rohonczy Gidán esett meg, mikor arra kérte egy angol, hogy fordítsa le ezt a két szót: »A kúria elnöke«, így fordította le jelesen: »Az *utolsó ítélet* elnöke«, mire az angol ijedten ütötte össze a két markát, hogy ilyen jó előre el vagyunk látva az igazságszolgáltatásban.

De az hagyján, hogy műfordítóink nem bírják visszaadni a nyelvet.

Nagyobb baj az, hogy törvényhozóink nyelve vissza nem tudja adni a saját gondolataikat.

Mindennek azonban Prileszky Tádé az oka. Tőle tanul beszélni a mai generáció, pedig az ő nyelve nem kifejező.

De nála nem baj. Mert nincsenek gondolatai, amiket kifejezni kellene.

A T. HÁZBÓL

Ez egyszer a hölgykarzatról

[máj. 11.]

Ma két részre lehetne osztani a képviselőket: absentes et clamantes.

A clamantesekről egy félév óta írok már mindennap, ma végre már az absenteseknek szentelem időmet, gondolám, mivelhogy ők jobban is érdemlik meg, levén számra nézve sokkal többen, összesen 274 távollevő képviselő. Szép népes Házat lehetne velök tartani!

Már éppen mérgesen be is mártom tintába a tollamat, mikor egyszerre kapok gyöngéd női kézből egy karcolatot, melynek az a címe: »*A t. Ház hölgykarzatáról*«.

Ez éppen jól jött. Minek koptassam én a saját eszemet, ha sokkal kellemesebb csevegőnek adhatom át a szót.

Önöknek is jobb, nyájás olvasóim, nekem is kényelmesebb.

Íme a gyöngéd ujjacskák karcolása:

T. Scarron úr! Ön legalább is nagyon különös ember! Honnan írja ön ezt a t. Házat? Hiszen én sohasem látom sima fejét abban a ketrecben, ahonnan minden olyan rózsaszínű.

Vagy úgy, odakünn ügyelgünk ugye a folyosón? Vagy a büfében szüröcsöljük be a humort? Az országos gondok és ügyek azon az üvegen át nézve válnak oly tréfásakká, melyet nem az orrukon viselnek önök, hanem melyet a szájukhoz emelnek.

Tudja-e, hogy ön nagyon is veszedelmes? (*Oh, kérem.*) Ön egy kis szúhoz hasonlít, mely a nagy fába beveszi magát, s elkezdni örölni.

Mióta az ön »tisztelt Ház«-át olvasom, azóta lett előttem a Ház nem »tisztelt«, de még csak nem is Ház, hanem csak egy nagy bazár, hol mindenki a szellemi portékáját árulja. Az »Olcsó Jánosok« egész sora kavargó előttem.

Ön tönkre tette az illúzióimat. Meg vagyok zavarodva. Vagy ön fog fel mindent ferdén, vagy én.

Oh, istenem, istenem, mikor azelőtt hallottam mennydörögni a nagy bajuszú székelyt, s láttam kigyúlni szemeiben, arcán a hazafias tüzet, mit tudhattam én azt, hogy talán egy-két kupica szilvóriumot hajtott fel öt perccel előbb, s az adja szavainak a zománcot?

Minek is írta meg, hogy Hébék vannak a büfében? Lássá, mi itt a hölgykarzaton arról semmit sem tudtunk.

És ha azt a sok rejtelmeset olvasom, *amit megír*, mindig eszembe jut arról, hogy hát még az, *amit már meg nem ír*. (*De hát az, amit meg sem írhatok.*)

Ön felébresztette kíváncsiságomat, uram, de tönkretette illúzióimat is egyszersmind.

Mert tudja meg, uram, hogy én anya vagyok. (*Jaj, most meg már kegyed teszi tönkre az én illúziómat.*) Két eladó lányom van, mind a kettőt képviselőnek szántam.

Most már vége van.

Ön annyira kicsinyekké nyomta le az embereket, hogy most már államtitkáron alul szóba sem állhatunk.

Ha jó kabátot látok a Házban, elmosolyodom, mert ön kigúnyolta a jó kabátokat; ha kopasz fejet látok, nevetésre fakadok, mert ön neveltségessé tette a kopasz fejeket. Megszólta a festett hajakat is. És fintorokat vágott a zománcos ifjonti fürtökre. De hát milyen fej kell akkor önnek? (*A fejtelenség, asszonyom. — Nekem az a legjobb téma.*)

S aztán mennyire részrehajló ön! Mennyire elfogult. Nekem van egy cousinom! Azt ön sohase említette. Pedig ott ül a jobboldalon és három tantárgyból volt eminens harmad éve, s ön mégsem foglalkozik vele.

De ahelyett örökké hallanunk kell valamit Horváth Gyuláról, különben kedves ember, nem haragszom rá, hanem annál inkább a másik főalakjára, Komjáthy Bélára.

Határozottan kiállhatatlan ember, s én úgy érzem mindig, hogy hiányzik valamije. Egy hegedű a hóna alól. (*Hát ha elsülne!*)

Nos és aztán mért nem írja ön meg a Kemény Gábor kalandjait? Mert van ám bőven. Mért szereti annyira Hoitsyt és Prónayt?

Hát szegény Csejtheyre, a mi képviselőnkre sohase gondol? Pedig az mindig ott ül. (*Csakhogy nagyon láthatlan*

színben.) És higgye el, van ott ész is szépen, határozottan iparkodó ember. (*Ej, én csak egy i p a r k o d ó embert ösmerek a Házban — Zichy Jenőt.*)

Jöjjön fel egyszer, uram, a hölgykarzatra. Innen nézzen ön le, innen minden más stb, stb . . .

*

F e l e l e t: Nem közlöm egész végig a kedves karcolást, melynek éle e rovat ellen irányul bizonyos szeretetre méltó naivsággal.

Bárcsak így szidnának teljes életemben!

Hanem egy dolog van, amire már egyszer szeretnék megfelelni, mert csakugyan nemrég a szemembe is mondta egy képviselő, hogy az ilyen dolgok ölik a Ház tekintélyét, mint az én szegény jámbor irkafirkáim.

Hát erre nézve van P. Szathmáry Károlynak egy esete (amit még eddig meg nem írt történeti regénynek).

Valami felvidéki faluban nyalka honvéd huszárok szálltak meg, s azok között volt egy nagy tehetségű piktör (most már abból is zsandár lesz).

A piktör, minthogy több hónapig szállásoltak ott, szentképeket festett az odavaló templomba, mert a falunak igen csúnya népe volt, s az öregek ezt annak tulajdonították, hogy az asszonyok az eddigi rút képeket csodálták meg a templomban.

Gyönyörűek voltak az új képek, angyali arcok, madonna fejcskék, a női és férfi szépség mintaképei. No, ezeket már bátran nézhetik az asszonyok.

S valóban meglett a várt eredmény, csupa kedves arcú gyermekek születtek a következő évben. . .

—Megszépül a falunk! Íme mit érnek a jó képek! — mondogatták örömmel az emberek.

Hanem talán volt olyan is, aki gondolta:

— Megszépül a falunk. Íme mit érnek a szép huszárok! . . .Morál ebből, mélyen tisztelt gáncsolóim, hogyha egyre *csúnyul a falu*, talán azt sem a mi rútító karcképeink okozzák, hanem ők, maguk a huszárok.

A T. HÁZBÓL
(*Búcsúkarcolat*)

[máj. 12.]

Az utolsó ülés volt. A tüzes nyelvek leszállnak holnapután, s ebből az incidensből elnémulnak a közönséges képviselői nyelvek egész május 21-ig.

Tisza Kálmán hazamegy Gesztre kuglizni a kis székörökösssel, Istvánnal, szerető Palyácskánk (Tekintetes Móricz Pál úr) görögül fog tanulni, Jókai kidomborítja a lócsei fehérasszonyt a Svábhegyen, Komjáthy új tajtékipipát kap prezentbe, de nem a saját választóitól, Kállay János Kossuthfalvára költözködik, Irányi Dániel beletemetkezik Holzwarthba, Madarász József leveti az ünneplő ruháit.

Egyszóval üres lesz az országháza. Mint egy szétbontott kulcs-csomag, nagy és kis kulcsok, melyek eddig szépen összeesengtek (már akik összeesengtek) szétesnek most, s mindenik a saját kulcslyukába illesztetik, ahová való. Aki kapukulcs volt, kaput fog nyitni, aki Wertheimkassza kulcs volt, a Wertheimbe fog járni, aki pedig csak órát húzott fel, marad ami volt, apró órakulcs.

A mai ülésről szólva, elég népes volt utolsónak.

S még az az előnye is megvan, hogy gróf Apponyi Albert egy igen jó élcet mondott.

Kár, hogy nem később mondta néhány perccel; hadd élvezhette volna gróf Karátsonyi Guidó is.

Mert Karátsonyi szintén eljött a mai ülésre, amint rendszeren csak akkor, ha valami nagy dolog történik vele. (Ebből láthatja az olvasó, hogy sohase jár az ülésekre.)

Guidó gróffal ugyanis az történt, hogy erénydíját tegnap adták ki Vörösvárott az erényes hajadonoknak, de *hat forintot* levontak belőle kincstár-illetékben.

Apponyi Albert azon botránkozott meg, hogy íme már az erény is jövedelmi adót fizessen.

Gromon Dezső pedig azon botránkozott meg, hogy mi-képp botránkozhatott meg ezen Apponyi.

— No, nem jó az ilyet túlságra vinni — jegyzi meg idősb Ráday Gedeon. — Ami sok, az sok. Én például teljes életemben nem voltam ellensége a tolvajoknak. No mert azoknak

köszönhetem a nimbuszomat. Hanem egyszer mégis dühbe hoztak. Egy napon azt olvasom az újságban, van annak már vagy öt esztendeje, hogy a kapukról lelopkodják a rézkilincseket. Oh, a gazemberek, mondom magamban, hát nem tudnak valami okosabbat csinálni? Másnap azt olvasom, hogy az épületanyagokat lopják el. Barmok! — kiáltám. — Hiszen annyi munkáért kétszer annyit kapnának nappal, mint amennyivel elhordják a téglákat az orgazdának. De még mindig nem jöttem ki a flegmából, csak akkor, mikor azt olvasom harmadnap, hogy az *Orbán Balázs ruháit* tolvajlották el. De már erre kitörtem. Mert ez már nem szemtelenség, de őrült ostobaság. A túlzás, higgyétek meg, a legingerlőbb szer a forradalmok előidézésére. Hat forint adót vesznek az erényen? Halhatlan! Feküdjek a *saját bölcsőmben*, ha ez nem analóg eset amazzal! Becsületemre mondom, analóg.

Nem beszélhette ki magát, mert az ülés igen rövid volt, nem is egész egy óráig tartott. Déli harangszóig végezték el a kincstári telepesek terhére felveendő jelzálogkölcsonról szóló javaslatot. Persze úgy végezték el, hogy elfogadták.

A folyosókon nem volt semmi élet. A büfében nem volt semmi étvágy. Az olvasó szobában pedig nem volt semmi politika.

Az utolsó ülések olyanok, mint a végelgyengülés. A lélegzet is lassú, az érverés is, a hang is elhaló. Mindenki kezében tartja már a kalapját, s az ajtót nézi. A mamelukok a »kezeit csókolom«-ot rebegik, az ellenzékiek pedig már betették a bicskát a csizmaszár mellé... most már restellik kihúzni.

»Menjünk már, menjünk!«

Az óra homokszemei lassan peregnek. Az öreg Péchy még egyszer megrántja a csengettyűt. Tisza begombolja a legutolsó gombot is a rokkján, a teremőrök nyitják szét az ajtókat. Berzeviczy az egyik lábát lassan, méltósággal leereszti az emelvényről, Prileszky még egy hálás tekintet vet a piros székekre, Bittó felkel és nyújtózkodik. Mindenki feláll, s megindulnak zsivajjal, útközben hallgatván az elnök búcsúszavait: ...Boldog ünnepeket kívánok.

Azután csend támad a teremben, majd a folyosókon hangzik a lábak robogása, tódulnak kifelé a kalapokhoz, felöltők-höz, csak egyetlen szó hallatszik még a tömegben át:

— Guszti, hol vagy? Add ide a kezedet. Hogy el ne veszítselek valahol!

... Apponyi megfordul, hogy ki kiabál. Pedig úgyis tudhatná.

A T. HÁZBÓL

[máj. 22.]

No, csakhogy megint itthon lehetek!

Annyira megszoktam már a rendes alakjaimat, hogy most, mikor tíz napig nélkülözni kellett őket, s megláttam tegnap az ülést összehívó fehér plakátokat a falon, feldobogott a szívem örömemben.

»No, holnap már leteszem özvegyi fátyolomat«. Mert özvegy voltam önelkülök. Nem volt kiket szeretnem s kit csipkednem. Még a szegény Akadémiának is nekiestem, csupa szűkölködésből és éhségből.

Csak az az egy vigasztal, hogy míg én *sovárogtam* utánuk, addig a szegény haza *megpihent* tőlük.

Most végre itt vagyok, s mintha valami régen látott kedves tájékon futkároznék, hol pajzán gyermekjátékaim folytak le, alig tudok betelni velök.

Elémbe tűnnek az ismerős bokrok, fák és tornyok.

A tornyok ugyan ritkábbak, mint a bokrok, mert bizony, bizony Széll Kálmán is csak harangláb, Éber Nándor pedig csak kútgém. Hát meg a »stb«?

Az egész Ház különben olyan volna most már, mint az olvadó hó tavaszkor: szemmel láthatólag kisebbednék, ha egy kényszer-kapocs össze nem tartaná.

Erre a hónapra nézve ugyanis rosszul csinálta meg Gergely pápa a kalendáriumot.

Vagy előbb lett volna a pünkösöd, vagy később, csak éppen akkor ne, mikor a havi napidíjakat szokás kiutalványozni. A mennyei tüzes nyelvek roppant messzire tolták ezt a napot.

S ez a leendő nap nem ereszti szét a t. Házat, hanem mint az enyv a forgácsdarabokat, odaragasztja őket a helyeikhez.

Gergely pápa kegyelméből tehát elég népes ülés volt.

Mentelmi ügyeket intéztek el. Három emberre vicsorítja fogát odakünn a törvény.

Az egyik a »szörnyű Iván«, a pozsonyi hős, a másik a legyőzhetetlen Istóczy Győző, a harmadik pedig a legyőzött Pázmándy Dénes.

Iván maga is bent ült. Neki csak kismiska az, kiadják-e vagy nem? Mégis kipked-kapkod a fejével, s olyan ideges, mintha csak a moszkvai koronázásra készülne.

Mellette Rohonczy Gida ül. Gida a szélsőbalon! . . .

Gyönyörködve nézi Csanády bácsi, mint a jó gazda a piros kukoricacsövet, mikor kiakasztják a hijun. Mert ez egy tiszta ajándék Tisza Kálmántól!

Szegény Iván. Jóformán szó nélkül hagyják vérzeni. Bezzeg nem így Istóczyt.

— De már olyan nincs! — morogja a kemény Szalay Imre. — A »zöld könyv« kötelességeket szab rám.

S elindítá eszméi jachtját a nyilvánosság tengerére.

— Uraim! — mondá többek közt. — Sajtóvétségért nem volna szabad kiadni senkit, ha az nem a becsület ellen irányult. Kossuth Lajos úgy értelmezte a sajtószabadságot, hogy meg lehet írni mindent, ami igaz. . .

— Ohó! Csakhogy az nem igaz, amit mondasz. Mert azt nem Kossuth mondta, hanem Deák — vágták közbe a körülötte ülők.

— Hiszen most még nagyobb sajtószabadság van — dünnyögé Szapáry Gyula, ki épp erre a szóra lebeg be a büféből —, mert most *a nem igazat is meg szabad írni*.

Ez a hibás idézés arra bátorít fel egy zsurnalista képviselőt, hogy kihívja a környezetét a folyosóra, hol ma nincs senki, csak Lónyay Menyus tipeg ott hajdani emlékektől körülrajzva.

— Gyertek, gyerekek, elmondom nektek — beszéli a vén zsurnalista —, hogy jártam én egyszer, körülbelül tíz év előtt, amiért rosszul idéztem valamit.

— No, hát hogy jártál?

— Hadtani cikket írtam, a Pulszky Guszti »1848«-ába. Ebben aztán megírtam, hogy az olasz hadsereg a leggyávább. Mert éppen ez passzolt bele a kontsrukcióba. De hogy erősebbé tegyem az állításomat, hozzá tettem, hogy Kossuth néze-

te is ez. Hát harmadnapon beállít egy hegyes szakállú, fehér mandzsettájú úr a redakcióba, s kérdi, ki írta azt a cikket.

»Én írtam« — mondtam.

»Hol vette ön ahhoz az adatokat? Hát csakugyan mondta azt Kossuth?«

»Hogyne mondta volna — felelém merészen. — Ön csak nem teszi rólam fel talán, hogy az ujjamból szoptam. És végre is, uram — folytatam felfortyanva —, minek köszönhetem ezt a szertelen kíváncsiságot? Kihez van szerencsém?

»Én az olasz konzul vagyok«.

»Hm! — szoltam meghökkenve. — És kérem, mi célból kérdi?«

»Egyszerűen azért, hogyha Kossuth ezt mondta, azon országra, amelyben él, szükséges lesz erre figyelmeztetni a kormányomat.«

»Ez már más — dadogtam elsápadva. — Így már bevallom önnek, hogy *Thiers mondta az idézett szavakat.*«

A konzul elmosolyodott, s ezóta talán nem veszi komolyan az idézeteket, de ha idézek, annál komolyabban veszem én. . . no, mert már nem vagyok zsurnalista.

Amíg Szalay beszélt, s amíg Szalaynak bólingatott az öreg Urbanovszky (mert Urbanovszky már évek óta bólingat minden beszédre), addig a függetlenségi párt zömében megint megszületett egy hadi fortély.

Hogy valahányszor felszólal a Verhovay frakció, mindig fel kell kelni egynek a párt közül, s úgy tettetni magát, mintha eddig még függetlenségi ember nem adott volna hangot.

Hallhatatlanná kell őket tenni! — ez az új jelmondat.

S ha arról van szó, meg nem kell hallani valamit, erre a legalkalmasabb Herman Ottó.

Herman Ottó beszélt Szalay után a Ház kitörő helyeslése között, szellemmel. . . és hévvel, helytel elmésen.

Elmondta azt is, hogy mikor a 48-diki mozgalmak idején Nyáry Pál akart felszólalni, rákiáltott a dadogó Sükey:

»Eláll! Nem kell most az okos ember!«

S csodálatos, mégis azt sütötte ki beszéde további folyamán, hogy Istóczyék sohasem fognak forradalmat csinálni a zsidók ellen.

Egyebekben pedig maga Herman is olyan okosan beszélt, hogy egy-egy Sükey (mert van ám sok Sükey a Házban) majdnem bele kiáltott:

»Eláll. Ebben a kérdésben nem kell az okos ember.«

*

Az ülés különben igen rövid volt, amit a jól táplált előadónak, Dánielnek lehet köszönni, ki olyan sebesen beszélt, mint Szana Tamás, s olyan keveset, mint Tacitus.

A T. HÁZBÓL

[máj. 23.]

Megint rövid ülés volt. Valóságos »apróságok« vagy mint Csernátony mondaná, igazi »Rovás«.

Mert azok az apróságok tárgyalattak, amik a rováson vannak.

A párbajozók kiadatása folytattatott, az összes meggyülemlett bűnök bűnhődése.

Mednyánszky, Verhovay, Pázmándy, Békássy, Prónay Gábor és Incze József fölött hoztak határozatokat.

Legkönnyebb volt a Verhovay pártját fogni.

Mert őneki két ügye volt. Tehát ki lehetett adni még egyszer. S ki is adták.

Ő maga elhagyta a tanácskozó termet, s odaült az írói karzatra azalatt, míg döntének.

Németh Albert éppen most jött be faluról, s csodálkozik, amint ott látja.

— Hát te mikor köszöntél le a követségről? Bizony okosan tetted, kedves barátom.

— Nono, no. . . még nem köszöntem le, hanem csak innen nézem, hogy ti mit csináltok velem.

Németh Berci nem jött zavarba.

— No, ne is köszönj le, azt mondom. Neked még szép jövőd van köztünk. Ne félj addig, míg engem látsz!

A mentelmi ügyeket megelőzőleg Irányi indítványát olvasták fel a csángó betelepítésekről. Pénteken kerül tárgya-

lásra. Úgy látszik, ez lesz még az egyedüli tárgy, mely némi élenkséget hoz be a végkimerülésbe, mely a t. Ház mostani üléseit jellemzi.

A méces utolsó pislogásai ezek.

A jobboldali írói karzaton máris ott volt közvéleményt csinálni tegnap egy csángó parasztgyerek nemzeti viseletében. (Hihetőség az Eötvös csángója lesz.) Olyan érdeklődéssel nézték a kíváncsi honatyák, mint egy püspököt. S róla folyt a diskurzus a folyosón.

— Miféle gyerekről beszéltek? — mondja Tisza Kálmán egy ilyen diskuráló csoporthoz lépve.

— Egy csángó gyerekről a karzaton.

— Hála istennek! Már megijedtem, hogy valami Móricz gyerek lesz.

— Mondasz valamit, kegyelmes uram. Egy kissé több beneficium a csángók részére, s valószínű, hogy Palya csángóknak öltözteti fel a familiabeli növendék-hajtásokat.

Ma a büfé, a karzat, a folyosó olyan üres volt, mint valami tudósnak a feje. Pang, minden pang. A holtszezon kezdi előre vetni az árnyékát.

Még Bedekovich miniszter megelégedett arca se látható. A habarékpártból összeviszsa hét ember búsul a padokban. Szegény Sztupa Gyuri! Hogy hozza az ezeknek össze most már a partikat esténkint?

A kormánypárt is megritkult. A melegség megolvasztotta őket. Csak a csúcsok maradtak meg a két oldalon: amott Fekete Zsigmond sötétlik, emitt pedig a »fehér szerecsen«, Kállay János fehérlik. No, meg izé is itt van, Prileszky Tádé. Mert neki itt kell lenni végig. Hogy a miniszterek el ne felejtsek a rangjukat soha, hogy minden reggel, mikor belépnek, figyelmeztesse őket egy mélyen meghajlott derék s egy alázatosan bólintó tisztas fej: »Üdv nektek, vizek és szárazföldek urai, üdv, hogy ide jöttek közénk, apró porszemek közé«.

A képviselőház ábrázata különben megöregedett, s csodálatos, mégis sokat vesztett méltóságából.

A tavasz tömérdek szürke és kockás kabátot plántált be. A vörös orrokból eltűnt egynéhány. A fagy kiengedett rajtok. Némelyek letették a téli parókat, s óriási homlokok tátognak a szemek elé, melyekről azelőtt fogalmunk se volt.

Széll Kálmánnak új lajblija van. Jókai kék blúzt húzott fel. Herman sörényében most költenek a Gregarinák. Horváth Gyula feje fehérrel kezd virágozni. . .

Hja, hiába tavasz. . . aranyos tavasz.

A famíliák teljesen megfogytak: a Tiszákból egy van csak, a Farkasokból kettő, a Rádayakból egy, a Zichyekből egy sem.

Csak a két Lázár tartja keményen a posztját, s mindkettő dühbe jön, ha azt kérdezik, hogy rokona-e a másiknak?

Ádám most néma gyászban van: halottai fölött mereng. Értem tömérdek módosítványát, melyeket agyonütöttek.

Lajos pedig most került haza szegedi útjából.

Mielőtt elutazott, azt kérdé Komjáthytól a korridoron:

— Javasolj nekem valami kalauzt, kérlek, aki engem elvezet Szegeden mindenüvé.

— Adok neked egy kártyát a Napló szerkesztőjéhez, Enyedyhez: elvezet az téged még a »Kék Ház«-ba is, ha akarod.

— No, nem azt értem. Nekem olyan kalauz kell, akit megfizessenek; nekem nem kell szívesség. Mert én két forintért senkinek sem mondom ki ezt a szót, hogy »köszönöm«.

— Elhiszem — mondja Komjáthy —, hiszen csak nem is licitálhatsz lefelé magad ellen. Mert az »igen« szó kimondásáért öt forintot fizetnek. Hát miképp is mondhatnál ki egy hosszabb szót olcsóbban?

Így nézte meg Lázár Lajos Szegedet kalauz nélkül, de nem cél nélkül. . .

Legalább valószínű, azt gondolja Herman Ottó.

A T. HÁZBÓL

I. A pólusok

[máj. 26.]

Ott volt a folyosón Tallián Béla, a derék fiatal torontáli alispán. Vidám-mosolygó arccal pattogott ott:

— Ejnye, ki ösmeri azt a László Mihályt? Hogy néz ki? Csak én azt a kezembe kaphatnám! Hát hogy meri az azt mondani, hogy a csángóknak jó dolguk van?

Kevés vártatva kocog be a kapun búsan László Mihály is. A csángó nép összes bánata visszatükröződik a szelíd kék szemeiből.

— No, Miska, itt van Tallián Béla.

— Bár csak itt lenne. Hadd néznék a szeme közé. Hogy meri az azt mondani, hogy a csángóknak rossz dolguk van?

De már azt a jó tréfát el nem engedheti magának Rónay János, hogy össze ne hozza őket, s be ne mutassa mind a kettőt egymásnak.

— A pólusok! A pólusok! — zsvajognak a képviselők, s egy egész csoport gyűlik körülöttük, hogy miképpen eszik meg most ezek egymást? Hogy éheznek-e hát a csángók vagy jól vannak-e lakva?

A víg és a bús ember mindjárt a témájukon kezdik.

Csak az a csodálatos, hogy a víg ember beszél szomorú dolgokat, s a szomorú ember víg dolgokat.

— Uram, higgye meg, töltöttkáposztát ettek a csángók, mikor én ott voltam — hajtja László Mihály.

— Lehetetlen az, uram, mikor én láttam őket — vág közbe Tallián Béla —, sárgarépát ebédeltek. Fi donc! Az egy rettenetes étel, uram!

László Mihály: Egy csángó, kérem, roastbeef-ot evett á l'anglais, mikor én láttam. . . Mind roastbeef-ot reggeliznek.

Tallián Béla: Hiába licitál ön, uram! Mert tanúim vannak, akik négynapos kenyeret láttak egy csángó leányka kezében.

László Mihály: Önök tévedésben vannak. Nagy Gyuri éppen akkor hozatott nekik negyven mázsa mazsolaszőlőt. Micsoda élet az ott! Micsoda levegő! Egy paradicsom!

Tallián Béla: Honnan tudja ön azt, uram, hogy a paradicsom egy mocsár? Egyébiránt annyit mondhatok önnek, hogy egy eleven csángót felbontattam a kerületi orvosommal, s az egy követ talált a gyomrában. Úgy-úgy, uram, követ esznek a szegény csángók.

László Mihály: Szavamra mondom önnek, olyan kosztal élnek, hogy kezdem őket komolyan félteni a gyomorhuruttól.

. . .Tíz óraker kezdtek ezt a diskurzust. Kettőkor ismét bementem a Házba. Még akkor is ezt a kérdést hánytákvetették.

Csakhogy már akkor egy-egy sült ökröt evett reggelire a csángók az a része, amelyik nem haldoklik az éhségtől.

II. *Hogy készül a vasút?*

A városok napja volt. Még pedig a vízi városoké.

A szentesiek vasutat akarnak. Ott volt egy kemény deputáció a főemberekből. Balogh és Sima vezetése mellett.

Horváth Gyula boldog volt, hogy egy egész várost protesztálhatott. A szentesiek pedig boldogok voltak, hogy egy mameluk, Horváth és egy ellenzéki képviselő, Törs van a hátuk mögött. Már itt csak nem történhetik semmi hiba!

Aztán milyen rokonszenves ember mindkettő. Keményszív kellene ahhoz, hogy ezektől megtagadjon valamit a kormány.

Én egy folyosói székről néztem azt a csodálatos műveletet, hogy miképpen készül egy vasút.

Hát nagyon egyszerű az egész.

Horváth Gyula beszél egy negyedóraig Hegedüs Sándorral, s ezzel a sínek már le vannak rakva.

Azután átszalad a miniszterelnökhöz. Azzal is beszél két percig. Ezáltal a hidak vannak megépítve.

Akkor lóhalálban átrohan a reggeliző pénzügyminiszterhez: azzal is beszél három percig.

S mire visszatér a miniszteri szoba előtt hagyott deputációhoz, ott már az az érdekesítő kérdés van felírva minden arcon:

— No, hát meg van-e a vasút?

A Horváth Gyula arcáról azonban nehéz leolvasni az »igen«-t. A »nem«-et még nehezebb.

Hanem a születési aktusnak már vége. A vasút már vagy *megvan*, vagy már *meg se lesz*.

III. *Bent a tanácsteremben...*

Bent a tanácsteremben éppen megfordítva ment a dolog a csángó-ügyben, mint a fent megírt jelenet László Mihály és Tallián Béla között. Ott mindig távolodott a két pólus. Itt mindig közeledett, míg összeért.

Tisza is engedett, Irányi is engedett. Végre megegyeztek abban, hogy minden úgy van jól, ahogy van.

Ezen szerencsés kimenetel után Tisza Lajos valahonnan nagy sietve jött.

Mészáros Nándor már éppen ebédelni készült, de most visszaült a padjába.

— No, itt bizonyosan szegedi dolog lesz. Mert Tisza Lajos itt van, de a veres nyakkendője nincs rajta.

Annyi parlamenti prakszist már Mészáros is szerzett hogy akkor Tisza Lajos beszélni fog, ha barna nyakkendőt kötött. S hogyha beszélni fog, azt akkor Szegedért teszi.

S richtig kigomolyodik a spárgakötelékből, a kérvények közül nemes Kiskunhalas instanciája.

— Hohó, Kiskunhalas! Résen legyetek kálvinisták!

Halasnak az a baja, hogy a belvízi csatornáit hivatalosan betömötte a miniszter, azokat kívánja újból megnyitvatni, nehogy elvigye az árvíz.

Mocsáry a szószólója. Mocsárynak pedig az a szokása, hogy mikor valamit védelmez, azt rendesen úgy teszi, hogy valamit megtámad.

Azt mondja Thiers vagy Széll György. . . már nem emlékszem melyik, hogy ez különben jó taktika.

Mikor a protestánsokat védte, megtámadta a katolikusokat, most Kunhalast védte, megtámadta tehát tapintatlanul Szegedet.

Herman töviseken ült, ugrált, izgett-mozgott, s integetett élet-halálra Mészárosnak:

— Szólj már te is, more!

De Mészáros fejét rázta: Nem kell, nem iszik a halasi csatornavízből.

Hanem bezzeg résen volt Tisza Lajos és Herman. Felfogták a Szegedre irányzott vizet, s a halasi csatornák valószínűleg bedugva maradnak ezután is.

IV. A Lázár Ádám adománya

Az ördög azt a jószágát kérte el az egyszeri szegény embernek, amiről az nem tudott.

Németh Albert tanult az ördögtől, s addig szorongatta a takarékos Lázár Ádámot, hogy adakozzon valamit a csánógokra, hogy az végre megadta magát.

— No, hát tudod mit, Berci, odaadom az egész júniusi fizetésemet.

A júniusi fizetést illetőleg pedig minden ember tudja, hogy abból nem lesz semmi. Élég szomorú, de el van határozva, hogy a Ház még e hó napjaiban megy szét. Fizetés tehát nem jár júniusra.

Németh Berci azonban tette magát, mintha nem tudná, s rettenetesen el volt érzékenyülve a jó öreg Lázár nagylelkűsége miatt.

— Ember vagy, öreg bajtárs! — kiáltá lelkesedve, s megszorongatta a kezét melegen. — Gyere, no, hadd vigyelek Tisza elé. Ne nevezzen ki mindjárt vice jókedvű adakozónak.

— No, ne bolondozz. Ne szorítsd olyan nagyon a kezeimet, Bercikém.

— De bizony, szorítom. Mert megérdemled pajtás. Emberelem vagy. Hanem tudod mit, Ádám, add ki nekem azt a nemes adományodat írásban.

— Szívesen — mondá Lázár s ravasz módon mosolygott hozzá, hogy mint teszi ő most bolonddá ezt a szegény Németh Bercit.

Megcsinálták az írást, a jókedélyű Berci még két tanúval is aláíratta, hadd legyen hiteles egészen. S ezzel aztán útjára eresztvén Lázárt, zsebre vágta, s elment vele a miniszterekhez, akik mind attól tartanak most, hogy a vita el talál húzódni júniusig.

— No, hát mit adtok nekem, hogy most biztosra elnémítottam a legveszedelmesebb *vitanyújtogatót*.

— Kit?

— Lázár Ádámot.

— Az lehetetlen! Agyonütötted?

— Nem biz én, életben van, hanem csak kontraktust vettem tőle, hogy a júniusi fizetését [nekem adja.]

— Hallatlan — mondja Szapáry nevetve. — Kedvem volna most már belemenni júniusba!

Péchy Tamás pedig elkérte a kontraktust, s ezt jegyezte alája: »Ha így állnak a dolgok, úgy csak húzzuk ki az üléseket júniusig; hogy azonban a csángók hasznából az országnak ne legyen kára, ősszel egy hónappal később, szeptember helyett októberben gyűljünk össze«.

A pénzügyminiszter elolvassván az elnök sorait, odakanyarította maga is, »semmi kifogásom ellene!«

Híre ment hamar ennek az esetnek, kivált a szélsőbalon, mibe sántikál Németh Berci. És sikerül is neki bizonyosan. Belemegyünk a júniusba. Okvetlenül belemegyünk.

Mikor Lázár Ádám meghallotta ma reggel, majd sóbálvánnyá lett ijedtében.

Szomorúan, némán ült összehúzódva a helyén. Lehetetlen, hogy belemenjünk! — dűnnyögte. — Annak nem szabad megtörténni.

Szomszédjai folytonosan bizgatták.

— Nyújtani kell a vitát. Mennyi érdekes tárgy, mennyi változatosság! Mért nem szólsz már te is, Ádám bácsi?

— Nem, nem teszem! — szisszen fel dühösen, majd mélabúsan hozzát teszi. — Nem tehetem . . . igazán nem tehetem, be vagyok rekedve, édes öcsém . . .

. . . Rossz éjszakái lesznek szegénynek elsejéig.

A T. HÁZBÓL

I. Milyenek a klubok?

[máj. 27.]

A jó Pantocsek Rezsőről hallgat a sajtó, és olyan konokul hallgat, mintha Pantocsek Rezső nem is volna nagy ember!

Pedig az. Csakhogy nagyon határozatlan. Azahogy talán éppen ebben nagy.

Ezért pártonkívüli. S úgy van örökké a pártokkal, mint XIV. Lajos a mellényekkel volt. Pantocsek se tudja, melyiket vegye magára.

Egy ideig sorba járta a klubokat. Mert ő úgy kereset magának a politikai programját, mint ahogy más ember kvártélyt szokott keresni.

Elment a szabadelvű klubba. Jó hely, szép hely, pompás kilátás, az elnök, Vizsolyi is finom, rokonszenves gentleman. Itt meg lehetne maradni, csakhogy igen *nagyba* játszanak. Nem, ez nem neki való klíma!

Fogta magát, átrándult máskor a szélsőbaloldali klubba. Ott éppen élénk eszmecsere volt akkor. Gyufatartókkal hajigálták egymást az emberek. Dulakodás közben Pantocseket is oldalba döfte valaki. Pantocsek pedig békés ember. Ki-sompolyodott, és azt mondta:

»Nagylak, itt hagylak!«

Most már mondanom sem kell, hova ment. Ahova mehetett: a habarékos klubba.

Illetőleg megindult. Útközben összejön báró Bánhidy Bélával.

— No, mikor megyünk Marienbadba, méltóságos uram? — kérdezte tőle Pantocsek.

— Soha többé — mondá Bánhidy. — Mióta a habarék-pártból kiléptem, nincs rá többé szükségem.

Ez nagyon gondolkozóba ejtette Pantocseket, hanem azért mégis csak elment a habarék klubba.

A klubban igen udvariasan fogadták. Senki sem ösmerte. A szolgák foteleket toltak eléje ott, ahol megállt, s fidibusszal rohantak rá, ha a szivartárcájához nyúlt.

S nevezték őt per »méltásád«.

Eléje hozták a »Figaro«-t. A száját biggyesztette.

Rohantak mind, hogy eléje hozzák a »Daily News«-t. A nagy Pantocsek azt is eltolta fumigatíve.

Meg voltak győződve, hogy ennek éppen csak a »Times« kell. Mást nem olvas. Prenumeráltak tehát a »Times«-re a Pantocsek részére.

Úgy érezte ő itt magát, mint a hal a vízben. Boldog volt; arca mosolygóvá lett, termete majesztetikussá, meg is hizott ott a sok jól táplált főúr között.

De minden mulandó ezen a világon.

Tegnapelőtt feljött a körbe Sztupa Gyuri, s meglátván ott Pantocseket, bizalmasan vállára tette kezét a szolgák előtt, és így szólt:

— Hogy van, hogy, *kedves kollega?*

Pantocsek nem felelt. Sértve érezte magát. Szó nélkül ment el, hogy vissza ne jöjjön többé soha.

Most már megint pártonkívüli.

II. Ma jó nap volt. . .

Ma jó nap volt, minden ember kapott valamit. Péchy Tamás a vaskorona-rendet kapta. Széchenyi Pál, Széll Kálmán belső titkos tanácsosságot kaptak. Szögyény megkapta a főrendi elnökséget, Cziráky a másodelnökséget, Kállay megkapta interpellációjára a választ Tiszától, Szapáry Gyula megkapta a magáét Szilágyi Dezsőtől. A többi képviselők pedig, akik semmit sem kaptak, megkapták a májusi fizetésüket. Igaz, a királyi fiskus meg megkapta Barthát. Kiadták neki.

Öröm volt mindenfelé. Tisza Jókait ölelgette a folyosón, Jókai Odescalchy-t ölelgette a korridoron. Hogy Odescalchy is ölelgetett-e aztán valakit, azt nem tudom.

Egyszóval ez jó nap volt. S ha a vég jó, akkor minden jó.

Mert ez már csakugyan a legutolja. Hétfőn még fel fogják olvasni az ülészakot berekesztő királyi leiratot, s azzal vége jó hosszú időre — a *rovatomnak*. Királyi leirattal lesz beszüntetve.

Hát eszerint nekem is jó napom van.

Mert nagy mártíromság lehet ezeket a dolgokat, amiket egy félesztendő alatt naponkint összeírtam, megolvadni, de hát még megírni.

Aki ebbe bele nem unt, az megérdemli, hogy már ne keserítsem tovább, aki pedig beleunt, az beösméri, hogy már én is beleunhattam.

Tehát a viszontlátásig !

Post scriptum. Referálnám még röviden, hogy milyen nagy összeháborodást okozott a főváros kérvénye. Szapáry és Ország adván a szóbankot, el kellene mondanom, hogy Pulszky Guszti annyit járt ma a miniszteri szobába, hogy a gyanú vésses magvát hintette el éppen az utolsó napon.

De ő jól tudja, mit csinál. Három egész hónapig szájukban lesz az íze azoknak, akik látták, hogy ő ott mennyire bennfentes.

Össze kellene csapnom tenyereimet, hogy csoda esett: megszólalt Királyi Pali.

De nem, ez mind apró esemény, nem bíbelődöm vele, csak a »fehér szecsen« reményeit és magatartását említem még meg finálénak.

Tegnap Tisza Kálmán odalép a folyosón Kállay Jánoshoz, és melegen megrázza a kezét.

— Holnap felelek az interpellációdra.

Meglátja a miniszter kézszorítását az irigy Szalay Imre, s rápörköl a szegény »fehér szerecsen«-re.

— János! Ez sokat jelent. Te leszel a szabolcsi főispán.

Meghallja ezt a kis remarque-ot Németh Albert, s megkéri Prileszky Tádét (aki nagy státusférfitű hírében áll mindég a legeslegifjabb generáció előtt) beszélje el Kállaynak, hogy a szabolcsi főispán, Gräffl, állása nagyon meg van ingatva. Kisült róla, hogy kompromittálva van a cári koronázásra készülő dinamit-összeesküvésben.

Lehet, hogy a mondott incidensnek volt aztán következménye az, hogy Kállay ma olyan »lelkes örömmel« vette tudomásul a Tisza választát.

A kormánypárt megéljenezte.

A fehér szerecsen vörös lett a dicsőségtől, sose álmodott ő ilyen éljenzésről, s zavartan rohant ki a teremből.

Ott várta már az ajtónál Mefisztó arccal Szalay.

— János, János! Mit tettél, János?

De János elfordította fejét. János most már státusférfitű lett. Nem állott szóba Szalay Imrével.

A T. HÁZBÓL

(Pótkarcolat)

[máj. 29.]

Amiképpen előre megírtam, rovatom csakugyan *királyi leirrattal* lett beszüntetve, ma — éppen mikor délre harangoztak.

Mint hű alattvaló, jobbagyi voltomnál fogva nem folytathatom tehát odább.

Még csak azt említem meg, hogy a Péchy Tamás díszatillájának látására sokan gyűltek össze. Hátha még az új vaskorona-rendet is feltűzte volna!

A jó Lázár Ádám megelégedve hallgatta, míg Tibád felolvassa a legkegyelmesebb szavakat, s beleegyezőleg bólintott a fejével Urbanovszkyval egyetemben. Mert enélkül tán nem is lett volna »gilt« a berekesztés.

A képviselők élénk örömmel búcsúztak egymástól. Zsivaj, barátságos tónus és meghatottság jellemezte ezt a kis félórát, melyet a tisztelt fedél alatt együtt tölthettek még, hogy azután majdnem négy hónapra kimenjenek a zöldbe. Már csak igaz, hogy sose változtatják a *színeket*.

A déli nap forrón sütött be, a kézszorítások is forrók voltak. Az elnöki csengettyű lágyan szólt A sugarak pajkosan táncoltak a piros miniszteri székeken és a Grünwald Béla kopasz fején. Grünwald Béla egy újságot tartott a kezei közt. Valami elmés ember azt jegyezte meg a hátam mögött: »Nini, nini, ott valaki a térdekalácsával olvas«.

A szélsőbalon még egyszer megbíztatták Csanádyt, hogy szóljon közbe:

A fejét rázta az öreg.

— Azt szeretném én csak tudni, ki fogalmazza a király öfelsége iratait, mert nagyon szép *stélus*.

Aminthogy igaz is.

A kis Meszlényi még egy utolsó kádenciát szorított ki vetélytársaira:

Az idő a korzót gyönyörűn megnyesi,
Hazamegy Lits Gyula, éppúgy mint Fenyvessy.

Ezt a versét még elmondta megbírálás végett Szabó Endrének, s ezzel az ülés véget ért.

*

S most már én is még egy pótbúcsút veszek olvasóimtól. Őszig nagy idő. Vagy látjuk egymást valamikor, vagy soha. Mert csodálatos időket élünk.

Egy *mameluk*, Szontagh Pál a következő szavakat jegyezze be a debreceni »Május« című emléklapba:

Valaki hízelkedést szól az ő barátainak: annak fiainak szemek elfogyatkoznak. Jóh könyve XVII. r. 4 v.

Ezért maradt nőtlen Szontagh. S ha az, amit ő most Jóbbal jósol, bekövetkezik, Magyarországnak a fele vakul meg.

Én még látom majd őket, de ők már nem láthatnak többé engem.

Ilyen sötét árnyékot rajzolt bele Szontag Pali a »Május«-ba. De a »Ház«-ban tudom nem merte volna elmondani.

TÁRCÁK, CIKKEK, TÁVIRATOK A NYÍREGYHÁZI TÁRGYALÁSRÓL

A TÁRGYALÁSOK ELŐTT

Nyíregyháza, jún. 18. [jún. 21.]

Nem olyan kis város ez a Nyíregyháza, amilyennek gondoltam. Van itt minden, csak a bora rossz, mintha az is rabvallató lenne. A kerti vinkóról sohasem tettem föl, hogy ilyen makacs meggyőződéseket nevel. (Mind azt kellene itatni a politikusainkkal államköltségen.)

Mert itt minden embernek meggyőződése van. Az egyiknek az a meggyőződése, hogy Scharfék teljesen ártatlanok, a másiknak az, hogy határozottan bűnösök. A kétely ki van zárva ott is, itt is. Itt mindenki bizonyosan tudja, amit tud.

A hangulat különben egészen nyugodt. Semmi sem mutatja, hogy itt egy nagy háború kezdődik holnap reggel, legfeljebb a sok idegen fiziognómia: a hetedik nagyhatalom képviselőinek az ábrázatai. Ezek csinálták a háborút, és ezek most már csak nézik.

Sokkal kevesebb ember jött össze, mint amennyit vártak. A hírlapírókon kívül alig van itt valaki, de azért a tárgyalási terem mégis zsúfolva lesz holnap (hihetőleg reggel jönnek be sokan a vidékről), mert a jegyek igen keresettek. A külföldi sajtó még eddig nincs képviselve, csupán egyetlen berlini antiszemita lap kereste meg a törvényszéki elnököt jegyért, de képviselőt még az sem küldött ekkoráig.

A törvényszéki palota úgy néz ki, mint a Nemzeti Színház udvara — egy nagy előadás előtt! Sürgés-forgás. Az utolsó hajdútól fel a várnagyig érzi mindenki, hogy ők most London. S szinte bosszantja egy kicsit a büszkeségüket, hogy Bismarck még eddig nem kért jegyet ő maga és gyerekei számára.

Különben nem olyan fekete az ördög, mint amilyenek festik. Nincs itt semmi abból az izgalomból, amit egy ilyen esemény mögé úgyszólván mint elmaradhatlan következ-

ményt képzel az ember. A törvényszék emberei egykedvűen ülnek a cukrászda előtt, vagy kugliznak, s az egész ügyet majdnem úgy veszik, hogy azzal is több lesz egy számmal elintézve az évi kimutatásban. Abból a veszett zsidóüldözésből kevés lehet igaz. Korniss Ferenc, a törvényszéki elnök, humánus ember, akinek hosszúkás barna arcában van valami keménység (de az is inkább a bajuszának a formájában rejlik), másképp olyan lágyszívű ember, hogy az ugyan egy légynek sem ártana, az igazság mellől tágitva. Igazi antik alak, még a Gyürky előtti világból. Az meglehet, hogy az igazságot fel nem ismeri, hogy a szemét nem bírja jól *kinyitni*, az is meglehet, de nem lehet, hogy szándékosan *behunyja*, ha fölismerte.

Annyira meg van győződve arról, hogy minden embernek azt a benyomást kell merítenie az ügyből, amit ő, hogy abban a sorrendben fogja tárgyalatni, amint az megindult. Alfától omegáig. Legelőször a pletykát fogja hallani a hallgatóság, azután kronologice, amint folyton nő, nő a végzetes ügy, míg a hullacsempészettel kinövi magát világhírűvé. Az ügy hasonló »szemléltető metódusa« nemcsak hogy jó gondolat, hanem ebben az egy esetben, midőn a kérdésnek nemcsak igazságügyi, de társadalmi érdeke is van, s az is éppoly fontos, amit mi *hallani* fogunk, vagy talán még bizonyos tekintetben fontosabb is, mint amit ők ítélni fognak, nem lehetett közönyös, hogy *miképp* történjék a tárgyalás. »A feltálatástól sok függ!« Ezt tartják most Nyíregyházán.

A köznép nem is látszik tudni, hogy milyen nagy napnak néz elé Nyíregyháza holnap. El van foglalva a mezei munkával.

Az a rozsdá, mely az igazság pallosára ülepszik le, ha ugyan leülepszik, nem bántja őt annyira, mint az a másik rozsdá, mely már leülepedett a búzákra.

A dolog természeténél fogva legjobban érdeklődik a tárgyalás lefolyása iránt a zsidóság. De nem annyira a nyíregyházai, mely meglehetősen egyetértésben él az itteni lakossággal, hanem a vidékbeli zsidók, kik a Nyíregyháza felé jövő vonatokat ellepték tegnap, tegnapelőtt; de az a sajátságos, hogy nem jöttek be a városba, ott maradtak a szomszéd állomásokon. Majdnem minden fa mögül útközben előtűnt egy-egy ilyen tincses alak. Ezek leginkább Zemplénből jönnek.

Valaki jelentette az alispánnak estefelé, hogy imákat tartanak a szomszéd helységekből, Jehova szabadítsa ki ártatlanul szenvedő hitsorsosaikat. Mondják, hogy ezek éjjelre mind be fognak jönni Nyíregyházára tanácskozni, tudakozódní, s mire újra megvirrad, szétozslanak.

A zsidók imputaremeket várnak a tárgyalástól. Nekik kedvezőket. Talán, hogy a kis Móric gyerek visszavonja vádjait. De ez nem valószínű. Móric ma is nagy tanújelét adta antiszemitaságának, azt mondván, hogy fel kellene akasztani a saktereket. Amiben különben némi álpátosz látszik.

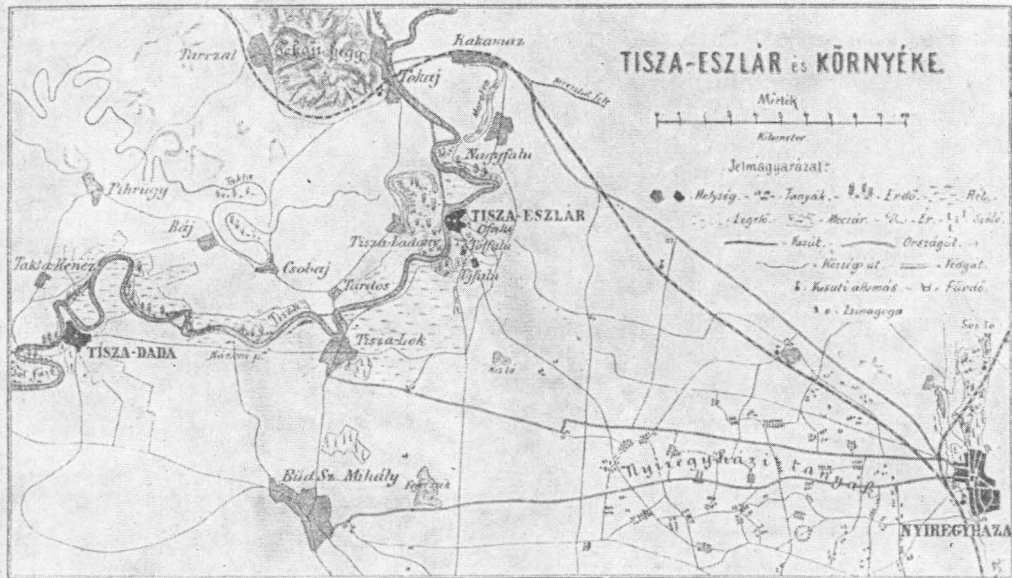
A védők is megérkeztek. Itt van Eötvös. Kézzel-lábbal előkészíti védencét a holnapi premierre, mint a mama, a nyilvánosságra lépő leányait. A nagy Funták is megérkezett. De ő nem csinál semmit, csak kvaterkázik. A Pupák nem fog most beszélni. A Pupák most csak arra való, hogyha Eötvös hirtelen *megnémulna*, hát legyen aki *megsiketüljön* helyette.

A lapoknak az a híre, mintha kilátás volna rá, hogy a törvényszék Eszlárra is kimegy a védők azon tegnapi új fel-födözése folytán, hogy az eszlári zsinagóga kulcslyukán nem lehetett belátni, egészen alaptalan, mert mint minden egyéb bűnjelek, úgy a zsinagóga-ajtó is itt van, s esetleg bele lehet nézni a kulcslyukba itt helyben is. De azért a tárgyalások, a tömérdek tanú után ítélve, mely ebben a bűnygyben szerepel, eltarthatnak három hétig is.

Itt általában nem úgy gondolkodnak, mint a budapesti szakkörök. Nem tartják lehetetlennek az elmarasztaló ítéletet sem. A keresztény körök el vannak keseredve a sajtó ellen. Több oldalról hallottam ma, természetesen mismás formában, de mindig egyet fájlalva: »No, iszen volt mért felszabadítanunk a magyar sajtót a cenzúra járma alól, hogy most meg már, mikor szabad lett, zsidó járom alá kerüljön«.

És az a csodálatos, hogy a zsidó körök is a sajtót szidják, hogy az fújta fel az egész ügyet előfizetési célok végett.

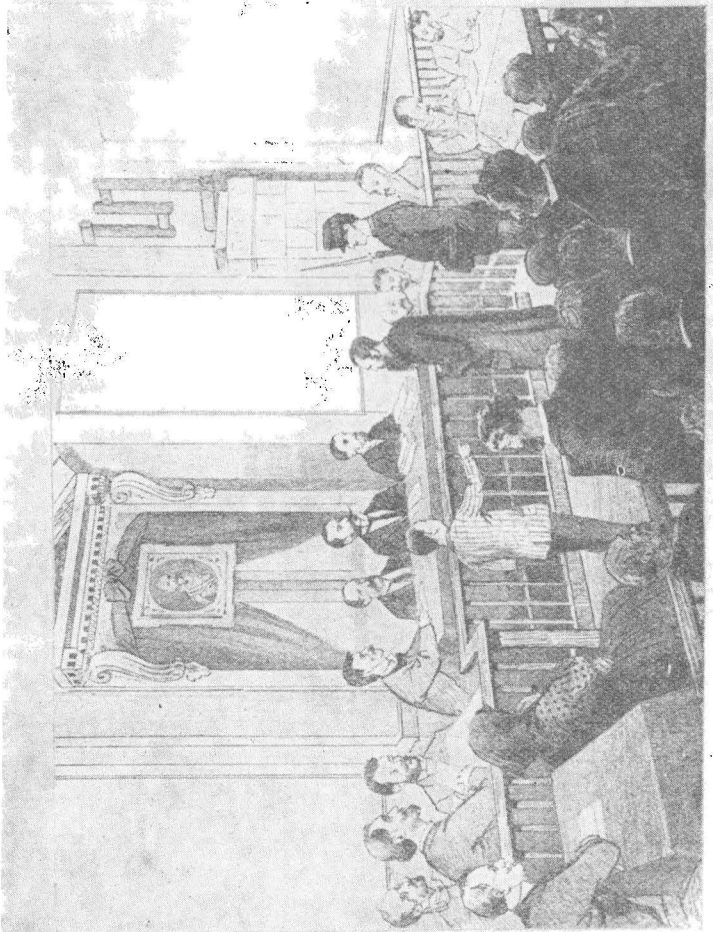
Egyszóval nem vagyunk grata personák. — Csak az az egy vigasztal, hogy itt van Futtaki is. Hátha — mivel itt *megfordított világ* van —, őrajta megint belénk szeretnek.

A NYIREGYHÁZAI TÁRGYALÁSROL.

...nok, tud uralkodni arcizmai fölött. Nagy, kopasz
homlokán egy pillanat alatt ül ki, kezecskéje...

Tiszaeszlár és környéke

A NYÍREGYHÁZAI TÁRGYALÁSI TEREMBŐL. ...

A nyíregyházi tárgyalási teremből

... a közművelődés, melyek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek

... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek

... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek
 ... a köznevelés, melynek célja az, hogy a népnek

[TÁVIRAT]

[jún. 19.]

Nyíregyháza, jún. 18. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A tiszzaeszlári bűnügy holnap kezdődő végtárgyalása Budapestén bizonyára nagyobb izgalmakat okoz, mint itt; legalább eddig a hangulat teljesen nyugodt. A városban azonban ma már sokkal nagyobb élénkség volt tapasztalható, mint tegnap. Okozza ezt a sok hírlaptudósító, vidéki érdeklődő és a beidézett tanúk egy részének megérkezése.

Ma falragaszok jelentek meg, melyekben a polgármester nyugalomra inti a lakosságot, ami szinte fölöslegesnek látszik. A városi lakosság intelligens része — keresztény és zsidó egyaránt — a legnagyobb vendégszeretetet tanúsítja a szállodákból már kiszorult idegenek iránt.

Ma már itt vannak a holnapra beidézett tanúk közül a t[isza]dadi szolgabíró *Jármy*, a segédszolgabíró *Zoltán*, továbbá *Recsky* Bandi, *Vay* György csendbírtosok, *Péczely* Kálmán írnok, *Karancsay* József fogházőr, *Horváth* Géza orvos, *Juhász* és *Fürst* csendőrök, *Iványi* tiszalöki gyógyszerész s több eszlári parasztasszony.

[TÁVIRAT]

[jún. 20.]

Nyíregyháza június 19. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A tárgyalás első napja impozáns volt s hatásában inkább gyengítette, mintsem erősítette a vádat. A terem zsúfolásig megtelt; a hölgyek egy szomszéd szobából nézték a vádlottakkal szemben a tárgyalást; a nagy termet hírlapírók, valamint helybeli érdeklődők töltötték be, kik tetszészajjal fogadták az elnök tapintatos, ügyes kisiklásait, valahányszor a védők zavarba akarták hozni.

A vádlottak mind ki lettek hallgatva. *Solymosiné* nem tette az igazi anya benyomását, valamint antipatikusok voltak a sakterek is nyugalmukkal. *Schwarz Sámuel*, aki a gyilkossággal van vádolva, még ásított is. *Braun* pedig úgy beszélt, mint egy betanított színész, kezeit szüntelenül hátracsapva vagy elül keresztbe vágva.

Legizgatóbb volt *Scharf Móric* szembesítése a vádlottakkal; szemébe mondta a vádat, de olyan hivatalos stílusban és sebesen, hogy sokakra azt a benyomást tette, mintha betanulta volna, s most leckét mondana. Legtermészetesebb volt *Scharf, az apa*. A fiú féltéken állott a sorompóknál, s *nem mert ránézni azokra, akiket vádolt*. *Scharf* dühösen, türelmetlenül fenyegette meg néhányszor. A vádlottak közül *Braun* volt egyedüli, ki *ellentmondásokba* keveredett. A jelenet a fiúval mindenkit megindított.

A védők azt hiszik, hogy holnap, midőn ők tesznek hozzá kérdéseket, *sikerülni fog őt összezavarni*. Ettől várják a *kedvezőbb fordulatot*, erre készülnek nagy furfanggal.

A közönség még a Huri Andrásné vallomására és viseletére is kíváncsi. A tárgyalás nem fog tartani hat napnál tovább. *Nem lehetetlen, hogy váratlan fordulatok történnek*. Múlt éjjel a zsidók kísérletet tettek Mórichoz beférni.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Nyíregyháza, jún. 19. [jún. 21.]

Azon kezdődik a dolog, hogy az ember kéri az elnöktől a jegyét, mert boldog az, akinek jegye van.

A jegyen ez áll: a 37-ik szék. No, ez bizonyosan elől lesz!

Bemegyek a kicsi terembe (nem nagyobb, mint a Redout kistermének fele), szétnézek a padok közt, hát látom, hogy az első szék a 178-dik, s az én 37-ik székem valahol a padsor legutoljáján van.

Ez a kis eset is jellemző. Itt Nyíregyházán *nem jól számolnak az emberek*.

Hanem iszen csekélység az egész. Úgy lehetett, hogy a kisebb rangú emberek kapták az első számokat (mert a szegény ember előbb mozog), a nagyurak később jelentkeztek, ők kapták a nagyobb számokat, s miért ne lehetne változtatni a nyomorult hitvány arabs számokon, hadd legyenek az utolsók elsőkké. Ezt a biblia is így ígérte.

Nyíregyházán a törvényszék és a megye is csak vendég abban a csinos épületben, ahol a sakter-dráma első »bemutatója« volt ma. Az épület a városé, de igen csinos, kivált kívülről.

A nagyobbik teremből jobbra-balra egy-egy kisebb terem nyílik: az egyikben a tanúk vannak százon felül, a másik terem (hogy egészen olyan legyen a benyomás, mint az országgyűlésen) amolyan büfefeje, hol a gavallér törvényszéki elnök vendégli meg azokat frissítőkkel, akiket nagyon elcsigázott már a nagy hőség és fáradságos izgalommal járó hallgatás.

Ugyanennek a büfének az ajtaján kedves női fejecskék kandikálnak ki, szőkék, barnák vegyesen. A kedves fejecskék tulajdonosai mind kíváncsiak a sakterekre, s noha kivétel nélkül antiszemiták, ónagyságaik még talán meg is sajnálják vallatás közben a lányos arcú Buxbaum Hermant. Sőt érdekes fej a Wollner koldusé is.

A hölgyeknek van a legjobb kilátásuk, ők szembe láthatják az eszlári dráma személyeit. Frissen szakíthatják a benyomásokat. Láthatják a közönséget, csak éppen a bírákat és védőket nem, mert ezekkel mi közönség vagyunk szembe.

A tekintetes törvényszék tagjai közt az elnök a nap. Magas délceg férfi, nagy bajusszal, mely szüntelenül mozog nyugtalan ajkain. Hasonlít Krajcsik Ferenchez, aminő az még négy év múlva lesz. Méltóságosan és mégis fesztelenül ül ott a széken. Igazi nagyúrnak látszik. Minden porcikája arra emlékeztet, hogy ő itt egy hatalom.

De ezzel a hatalommal nem él vissza. Aztán az esze is helyén van. Gyorsan ríposztíroz, s éppen nem lehet megzavarni. Pedig rajta vannak a fiskálisok. Éjjel-nappal azon török a fejüket.

Az elnök tesz fel minden kérdést, ő felel, ő intézkedik, ő figyel és gondolkodik. Az ember egészen *otthon* érzi magát: hogy ím itt is megvan Tisza Kálmán.

A csengettyű ott áll előtte, de az egész tárgyalás alatt csak kétszer kellett hozzányúlnia, mikor egyszer őt éljenezték, s mikor egyszer Eötvöst pisszegték a közönségből. Vajon melyikért haragudott jobban?

A másik főalak Eötvös. Balról ül egészen meghúzódva kissé hátrább, mint a többi védők. Eleinte halvány volt egy

kicsit, de azután belemelegedett lassan-lassan. (Lehetett is neki, szörnyű meleg volt a teremben.)

A terem zsúfolásig tele van hallgatókkal. Különösen a dzsentri van jelen nagy számban. A vidék majdnem egészen bejött. Ott ül a kedves arcú, rokonszenves alispán, Zoltán János is, aki egyike a legnépszerűbb embereknek a megyében. Jelen van a főispán. Egy padban Elek Gusztávot pillantom meg. Az én »fehér szerecsen«-em, Kállay János is megérkezett. A hallgatóság, leszámítva az újságírókat, majdnem kivétel nélkül keresztényekből áll. A köznép éppen nem érdeklődik a dolog iránt. Igaz, hogy a megyeház előtt nagy tömeg ácsorog, de ezek inkább a város proletárius része, csőcselék és napszamosok, akik azért ácsorognak künn, hogy talán valami megbízást kapnak a nagyszámú idegenektől, kik óriási futkosásban élnek a távirtda hivatal és a megyeház között.

De térjünk vissza a hallgatóságra. Ott ül egy pad szélén (mint egy antiszemita újságíró megjegyzé: *éppen útjában az érkező és távozó tanúknak*) Bary József is. Beteges kinézésű, erősen barna, testileg vézna, finom arcú fiatalember, de bizonyos határozottság látszik összevont szemöldjei felett. Néha ki is megy a tanúk közé a mellékszobába, meg visszajő. Nyugtalanság látszik egész lényén. Hogyne! Olyan ő most, mint a poéta, amikor első nagy művét először teszik ki az auslagba. Kapós munka, annyi bizonyos. Az ügy notabilitásai közül Ónodyt láttam egy szögletben s Verhovayt egy másikban. Még csak Istóczy hiányzik, mert Szalay Imre, úgy, mint hajdan Deák Antal, az öccsét küldte maga helyett. Pedig ide eljöhett volna ő maga is: itt senki sem szidta volna a borát, mert az itteni még rosszabb.

A teremben mély csend van és semmi izgatottság. Nyugodtan hallgatják a szereplő alakokat. Abból a komor, fenyegető hangulatból, melyet a lapok jeleztek, egy szó sem igaz.

Csak egy bizonyos, hogy az »intelligencia« meg van győződve a sakterek bűnösségéről.

Hát a nép? Az nem okoskodik. Ma megkérdeztem egy jó kinézésű parasztot a Kossuth utcán.

- Hát kend, mit gondol erről az eszlári dologról?
- Nem gondolok én, uram, semmit.
- De csak mégis van valami észrevétele.

Ókigyelme vállat vont kelleetlenül.

— Nincs az nekünk kiszólítva, teens uram. Az urak majd csak megigazítják a maguk eszivel.

*

A csengettyű megszólalt, az elnök elfoglalta helyét, s elvégezvén a szokásos formalitásokat, és a közvádoló is eldűnnyögvén a maga dolgát, felgördült a függöny, akarom mondani, beszólították a vádlottakat.

Minden szem odanézett, amint sorba jöttek ezek az érdekes alakok. Mindenike egy-egy tanulmány lehetne.

De mindenikét be se lehet mutatni egyszerre.

Kezdjük az elején.

Az első volt Solymosiné. Feketébe volt öltözve, mint ahogy illik egy gyászoló anyához. Kis fekete kendő a fején, ugyanolyan vizitke, csak a szoknyája babos. Hosszúkás, intelligens arcú asszony, apró kékes szemekkel, melyek megtört fényükkel szomorú jelleget kölcsönöznek a napsütött arcnak.

Halkan beszélt, némi fájdalom vibrált át szavain. Ámbár nem csoda, hogy nem tettek mélyebb benyomást, mert az igazi érzés melege már lekophatott azokról, hiszen mióta s hányszor kellett már neki mindezt elbeszélnie. Az emberrel el lehet untatni még a búbánatot is.

Solymosiné eleinte mintha lámpalázt érezne, annyi nagyúri nép előtt, de aztán belejött, s mindinkább emeltebb hangon adta elé panaszát.

Az elnök valóságos művész a kérdések föltevésében, oly értelmesen markol bele az előadási fonalakba, hogy éppen a velejét véteti ki velők annak, amit mondani akarnak, el tudván hagyni a fölösleges cafrangokat.

De azért mégis előadja magát egy-egy mulatságosabb intermezzo; s főleg maga Solymosiné igen naiv, igen együgyű asszony.

— Írja le a leányát, hogy nézett ki — szólt közbe az elnök.

— Nem tudok írni, kérem alássan.

— Nem is úgy értem, hanem hogy rajzolja le.

— De rajzolni se tudok, kérem alássan.

Később azt a kérdést intézte hozzá Korniss, milyen volt Eszter testalkatra nézve.

— Olyan volt, mint Zsófi.

— Hát Zsófi milyen?

— Zsófi is »nyif-nyafa«, kérem alássan. — Ami nyilván azt jelenti, hogy vézna.

Mindebből pedig csak azt akarom kihozni, hogyha a kis Móric ellen az a kifogás, hogy nagyon is hivatalos stílusban beszélt, a szegény Solymosiné éppen az ellenkezőjében leledzik.

Félénken jött, s szomorúan távozott a teremből, fejét szelíden lecsüggesztve.

*

Amilyen szelíd a vádló, olyan kemény szemtelen fickók a vádlottak.

Amint ott ültek a padokon a hevenyészett sorompó előtt, amely a bíróságot elkülönítette, olyan nyugodtan ülének ott az órára tekintgetvén, mintha csak valami indóházban lógnának a lábukat, várván, mikor érkezik már a vonat.

Wollner, a fekete koldus, néma álmodozásba merült, Schwarz Salamon lekonyította a fejét, mint egy haldokló veréb, de szemeiben bizonyos kajánság ragyogott derült fényben. Még fiatalember, de már aggastyánnak néz ki. A tutajos Smilovics bután nézegette a plafont, a vén Scharf pedig az ujjával játszadozott.

— Ezek most is azon gondolkoznak bizonyosan — mondá valaki a hátam mögött —, hogy ugyan milyen most a piacon a búza ára.

A vén Scharf csinálta az első kedélyességet.

Az elnök ugyanis mikor elősorolta, ki mivel vádoltatik, kifelejtette valahogy a vén Scharfot, mire az sértődve ugrott fel helyéről:

— Hát én eszerint haza is mehetek? — mondá kihívó gúnnyal.

De hogy csak egy csöppet is képet adhassak a vádlottakról, foglalkoznom kell kissé a főbekkel, kik ma szerepeltek. Lássák őket önök is egyenkint.

Válasszuk ki a legvisszataszítóbbat. E tekintetben különben nehéz a választás.

*

De mégis *Schwarz* Salamon érdemli meg az elsőséget.

Valóságos madárképe van. Felül széles koponya, mely alul hegyes csúcsban végződik. Különben az egész ember ilyen csúcsokból áll. A benőtt fekete szemöldöke is egy hegyes éket képez az orránál. Sőt a sűrű hajzata is hegyes ékben nőtte be a homloka közepét. Fekete hosszú köntös van rajta, s lengyel tincsek lógnak le nagy vörös füleire. Ravaszság látszik ki belőle.

Ő van vádolva a gyilkosság elkövetésével.

A tárgyalás alatt két ízben ásított.

Unta magát. A világ egyetlen bűnügyi krónikája sem mutathat fel olyan esetet, hogy a főgyilkos unná magát a saját tárgyalásán.

Az ördögbe is, ha már ez se érdekli! . . .

Talán azért is volt olyan kíváncsi az elnök, hogy azon általános kérdés után: mi a foglalkozása: (»sakter«), még azt is megkérdezte fölöslegesen: mi a vallása?

Hátha azt felelte volna, hogy angol unitárius.

Mert ilyen ember ilyen flegma után megérdemli, hogy fel ne akasszák, hanem kinevezzék tiszteletbeli angolnak.

*

Originális gyerek a maga nemében Buxbaum Herman.

Lengyel zsidócska, gyermeteg, inkább nőies arccal, csinos legény lehet — otthon Galíciában. Szép fekete szemei vannak, igazi kökény szemek s hegyes veres szakáll. A bajusza még csak most kezd serkedni.

Különben zseni. A börtönben tanult meg magyarul. Nyíregyházán a börtön is magyarizál.

De mint minden zseni, ő is naiv. Sok ostobaságot csevegett össze-vissza, s mert a »köpködők«-höz tartozik, száját minduntalan a könyökével törülgette.

Élete folyását elbeszélvén, nagy derűtséget támasztott, midőn egy lengyel falucskát említ, hogy »dort hab ich studiert«. Olyan kevélyen mondta ezt, mintha csak a cambridge-i egyetemet említené.

— Ön is sakter? — kérdé az elnök.

— Mii! Hogy volnék én sakter? Visszautasítom azt, hogy én sakter vagyok.

S a nyála szétfreccsent a levegőben nagy sugarakban mindannyiszor, ha valami bosszantotta.

Ez pedig nagyon bosszantotta. Még mikor leült is, mérgeesen csóválta fejét, göndör tincsei csak úgy röpködtek feje körül, hogy kicsoda skandalum, őt itt sakternek nézik, őt, aki annyit studiózott.

[TÁVIRAT]

[jún. 21.]

Nyiregyháza, jún. 20. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A mai tárgyalás iránt rendkívüli érdeklődés nyilvánult és méltán. A védelem ma készült elsütöni a legerősebb lövegét: Móricot venni keresztűzbe a kérdezősködéseikkel; feleleteiből kellett kiderülni, hogy *szejkó módjára van-e betanítva?*

Harmadfél óráig állt a fiú a sorompók előtt az ingerült sakterekkel, s a fogas kérdezősködéskészült ügyvédekkel szemben nem ingott meg, szemükbe mondta a vádakat, s oly leleményesen vallott, vagy olyan ügyesen kisiklott a kérdések keresztűzéből, hogy a nagyszámú, majdnem kizárólag antiszemita közönség sokszor adta tetszésének jeleit.

Tegnap már határozott antiszemita is ingadoztak: nem-e csak hazug mesét mond a gyerek; ma azonban újra szabadabban lélegzik a panaszosnő pártja. Móric azt a benyomást tette, hogy *egy rendkívüli kivételes példánnyal* állunk szemben, aki éles elméjével *hozzá intézett kérdések intencióját is hirtelen felfogja*; sőt az is kitűnt, hogy *leckézve hadarása pusztán modor, úgy, mint a hivatalos stílus is.*

A védelem mai rohama nem aratta hát azt a sikert, amit vártak tőle, hanem egy mégis kitűnt a kicsinyes kérdezősködéssel: az, hogy Móric egyetlen színező részletre sem emlékezik a végignézett gyilkosságból.

A közönség indignációval fogadta Szeyffert vádló ügyész magatartását, s midőn az *új tanúk beidézését* követelte, a teremben ily kiáltások hangzottak: *»Tudjuk már, azok a hamis tanúk!«*

Nyíregyháza, jún. 21. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A mai tanúvallomások után a büntügy sorsát jogász-felfogás szerint eldöntöttnek tekintik. Solymosi Zsófi és Kohlmayer vallomásai lényegesen ellenkeznek a főpontra nézve Móricéval. A zsidóság és a védőügyvédek, kiknek mai, sok érdekes momentumot nyújtó keresztkérdései idézték elő ez eredményt, döntőleg vélik azt érvényesíthetni.

A Móric elleni tegnapelőtti merényletről keringő hírek csúfos véget értek; kiszült, hogy két hírlapíró: Tóth Béla és Weisz Julián voltak tudakozódni Móric tanítójától annak neveltetése s egyéb körülményei iránt, de otthon nem találván őt, névjegyeiket hagyták ott. Ebből keletkezett a rémhír, mely most sok derűtséget okoz, kivált a zsidóság közt. A mai tárgyalás sok tekintetben megnyugtató, mert bebizonyult ama gyanú alaptalansága, mintha az eszlári tanúk preparálva volnának. A semmi befolyás által meg nem zavart közvetlenség látszott rajtok. Huriné vallomása is őszintének látszott, s eloszlatta némi-lyen a rávonatkozó különböző kombinációkat.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Wollner, a koldus

Nyíregyháza, jún. 19. [jún. 22.]

Ennek van az a sokat emlegetett bibliai feje.

Wollner koldus, de ép, erőteljes férfi. Koldus, de neje van, és családját neveli. Furcsa koldusok az ilyenek. Nálunk a kisebb hivatalnokok se nősülhetnek.

Határozottan érdekes alak. Bár alattomoság látszik belőle, sötét olajbarna arca, nagy fehér karikájú szemei s orrán egy kékes folt, mely olyan kicsiben, mint a lovak fején a »lámpás«, sajtyszerű antik zsidó jelleget kölcsönöz neki. Inkább rokonszenves, mint antipatikus. Persze ő sem tud

semmiről semmit, éppen mint a többiek, bár zavart feleleteket ad.

Munkácsy képére lett volna való ez a zsidó. Egyébiránt valami melankólia borong a homlokán, valami mély borulat az egész lényén.

Soha olyan fekete haját, mint ez, akár csak a bársony.

Wollner az egyetlen a vádlottak közt, aki nem kihívó és szemtelen, hanem bizonyos tiszteletet tanúsít a törvényszék iránt.

Hanem annyi tiszteletet mégsem, hogy kivallaná, hova tűnt el az eszlári nap óta, s miért bujdosott, mikor hírét vette, hogy nyomozzák?

*

Amit azon a néven nevezünk, hogy »kekk fráter«, annak a megtestesülése Braun Lipót. Hasonlít kissé Buxbaumhoz. Csakhogy nem olyan csinos fiú, hanem a veressége, az megvan belőle.

Egy Lenhossék-féle boncoló köpenyegbe van bele adjusz-tírozva. A tincsei ennek is göndörek. A kezeit, hol hátracsapja, hol elöl keresztbe teszi, s fesztelenül sétál fel s alá, olyan hangon felelgetve a tekintetes törvényszéknek, mintha az Orczy kávéházban tartana cercele-t.

— Sohase láttam még ilyen szemtelen embert! — mondja megbotránkozva Futtaki a hátam mögött.

Amíg beszél, folytonosan pózban van. Apró szemei pedig, melyek körül sárgák, mint a libáé, nyugtalanul fürkészik a hatást, melyet szavai előidéznek.

Ő volt az egyetlen, aki némi ellentmondásba keveredett.

Már-már úgy látszott, ki sem mászik belőle, midőn Heumann, a híres nyíregyházai prókátor jött segítségére, s egy eleven ötlettel visszazökkentette az ártatlanság kerékvágásába.

*

Legvégire hagytam az öreg Scharfot a vádlottak között.

Az öreg az egyedüli, aki természetes apa volt. A többi vádlottakból mind kilátszott, melyikből beszél ki Funták vagy Eötvös; meg lehetett ösmerni a stílusokat. Az Eötvösé sokkal jobb.

A vén Scharf hallgatagon ült a pad szélén csíkos blúzában. Neki nincsenek hajtincsei: meglátszik rajta, hogy a császárt szolgálta. Erős, vállas ember. Arcán nincs semmi rosszaság.

Hallgatagon ült, de mégis türelmetlenül, gyakran fordulva felénk, jönnek-e már a tanúk. Azokat várta nagy nehezen. Majd meglátja ő, hogy fog-e merni szólni valamit őelőtte az a fattyú! No iszen csak azt próbálja meg!

Eközben delet mutatott szemben a toronyóra. Az elnök felfüggeszté az ülést egy félórára.

A fáradt férfipublikum rohant, ki a sörházba, ki a cukrászdába, csak az asszonyok maradtak.

Ebből láttam, hogy bizonyosan meg van ígérve nekik a kis Móric.

A kis Móric

Mert Móric volt a nap hőse. Mindenki csak órá kíváncsi. Akik a saktereknek drukkolnak szerencsét, egy »non putarem«-ről ábrándoznak már egy hét óta, s az a non putarem abból fog állni, hogy Móric gyerek, ha megmagyarázzák neki, hogy ezentúl szabadon eresztik, az *övéinek* szeme láttára eláll a vádtól.

Akik pedig a sakterek ellen drukkolnak, azok is Móricba helyezték bizodalalmukat.

Maga Móric ezalatt szinte nyugtalanul várta szobájában a pillanatot.

Sajátságos lélektani jelenség ez a fiú.

Napok előtt örült neki, s alig várta a percet, amiko ő beszélni fog abban a fényes teremben sok száz ember előtt. Valami nagy diadalnak tetszett az előtte. Ki tudja milyennek színezi azt ki az ő fiatal egzaltált lelke!

Tegnap színházba hívta valaki:

— Nem lehet ma — így szólt —, majd holnap, holnapután talán, mert most már az én szerepem kezdődik.

De ma már felénk volt és ideges reggel. Erőt vett rajta a megdöbbentő pillanat közeledése.

A vérvádban Móric vallomása az egyedüli támpont.

A fiú viseletétől nemcsak sok függött, de majdnem minden attól függött. Mert az asszonyok vallomásai, kik a kiáltásokat hallották a zsinagóga tájékán, csak ezzel együtt bírnak jelentékenységgel. Egyszóval Móric körül forgott az eszlári ügy első része.

A dzsentri közt fogadások történtek, hogy Móric vissza fogja vonni a vádat vagy sem.

Mindenki lázban volt, a mai látványosság legérdekesebb pontja előtt, mely a Móric szembesítése.

A gyermek megjelenik, és szemükbe fogja mondani, amit vallott.

De hátha nem fogja? Hátha az apai szemek ereje megállítja?

Korán reggel hírek szivárogtak ki, hogy az éjjel újra megkísérlették a zsidók Mórchoz jutni. Az elnök megerősítette e hírt.

Tehát legalább mégsem jutottak hozzá. Az alispán nagy gonddal vigyáztatott rá, s óvta mindenféle külbefolyástól. Ha amott felhasználtak mindenféle furfangot ennek kijátszására, itt se ijedtek vissza az ilyentől. Egész adomakör van a kis Mórchról.

Funták tegnapelőtt addig-addig kérte a várnagyot, hogy legalább hát mutassa meg neki a fiut, hogy miképp néz ki, ő ugyan hozzá se fog szólni, sat., egyszóval addig kérte, míg a várnagy egy jó percében megígérte, hogy isten neki, hát jöjjön el délután, majd megmutatja. Itt a parolája, hogy megteszi.

Funták el is ment délután.

A várnagy szívesen fogadta, leültette, kikiáltott a cselédjére:

— Hozzon be valamelyitek egy kis bort.

A bort behozta egy csinos úri fiú, azután szívtart kívánt a gazda, azt is behozta, ott sürgött-forgott, felszolgált. Mikor aztán elvégezte, egy jó óra múlva így szólt Funták:

— No, most küldje ki ezt a fiút.

A várnagy ráparancsolt.

— Eredj a szobádba, fiam, és ne mutasd többé magadat.

Mihelyt magukra maradtak, persze hogy megsürgette Funták.

— Egyedül vagyunk: hol az a fiú? Most már meg lehet mutatni, senki sem tudja meg.

A várnagy elnevette magát:

— Amit ígértem, megtörtént. Hiszen egy óra óta mindig őt látta, ügyvéd úr.

Így látta Funták a kis Móricot, de nem beszélhetett vele.

*

A tárgyalás félegyre ismét megnyílt. A vádlottak leültek padjaikra.

Az elnök intett. S Móric belépett.

Majdnem futva jött, sehova se nézett a világért, szemeit merőn a földre szegézé.

Fehér vitorlavászon ruha volt rajta, csinos cipő, hófehér gallér, nyakkendőtüvel. Egy valóságos kis úrfi ez.

Móric megállt a sorompó előtt. Szorosan odalapult a korláthoz, s kezeivel görcsösen belekapaszzkodott alul a sorompólécekbe.

Mély, idegbántó csend keletkezett a teremben. Mindenki a csodálatos gyermekre szegezte szemeit, annak mozdulatait fürkészte. Mert ő a szifinx. A megdöbbenő rejtély kulcsát benne keresi mindenki.

Kínos jelenetek következtek. Poéták fantáziája illet ki nem gondol. Ez még a színpadon se igaz! S itt mégis megtörténik szemünk láttára, fülünk hallatára.

A fiú tagjait mintha csendes reszketegség fogná el, még szorosabban simult oda, ahol a bírák ültek, egy félóráig kellett ott állnia, mikor szóhoz jutott, egyetlen mozdulatot sem tett.

A sakterek arcán nem látszott semmi gyűlölet, nyugodtak voltak és mosolyogtak. A görnyedt Schwarz Salamon egyet köhintett. Mert ő mindenre köhintett. Arra is, hogy »Őn azzal van vádolva, hogy megmetszette Solymosi Eszter nyakát«, ő csak köhintett. Legokosabb is. A köhintést nem lehet belevenni a jegyzőkönyvbe.

Az apa is egykedvűen nézte a fiát.

Kínos várakozásban telt el néhány perc. Az elnök egypár szép szót intézett hozzá, hogy a fiú nem köteles vallani szülei

ellen, de mások ellen igen. Azért hát szüleit kihagyhatja, anélkül beszélje el az eszlári véres tettet.

És a fiú most belekezdett.

Még a lélegzete is eláll az embereknek. A légy röpülését is meg lehetett volna hallani.

Öregembereket, egészen közömböseket láttam elsápadni, oly rendkívüli, oly természetellenes volt ez a szcena.

A fiú elmondta, amit tudott. A zsidó újságírók arcára kiült az aggodalom felhője, de csakhamar gúnyos mosollyá változott.

A kisfiú olyan leekeszerűen ledarálva mondta el a vádat, hogy önkéntelen azt a gyanút keltette fel a hallgatóság nagy részében, mintha betanulta volna.

A vén Scharf dühösen tombolt a lábával, halántékai lüktettek, öklét fölemelte, fel akart ugrani, az elnök nem győzte rendreutasítani.

Eötvös is felkelt, s kiadta a legerősebb, legmaróbb tromfját, mert tromfra tromf ment már reggel óta. . . az elnök és Eötvös közt.

Úgy tűnt fel az egész dolog, mintha két nagy játékos sakkozna, s az ott »jelenlevő« figurák (hogy a Móric stílusában beszéljek) csak arra valók lennének, hogy ők sakkozhassanak.

Móric leckéző vallomása jelentékenyen gyengítette az elítélés esélyeit. Hanem Eötvöstől mégis erős dolog volt kissé, megkérni az elnököt, hogy mondassa el a fiúval a vallomást versben is, talán úgy is tudja.

Az elnök nagy erélyt és nagy tapintatot tanúsított a tárgyalásnál s oly rendkívüli éberséget, mint aminőt még sohasem tapasztaltam. Nem közönséges ember. Oly sima, ügyes, mint a gyík és oly gyors, mint az evet. Csakis ennek köszönhető, hogy a sok nagy fogású ügyvéd nem csinálhatott nagyobb galyibát.

Az majd holnap lesz, mikor a kis Móricot próbálják ellentmondásokba keverni.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Nyíregyháza, jún. 21. [jún. 23.]

Ma még nagyobb hallgatóság volt, mint tegnap. A nagyterem zsúfolva, s ugyanazok a szép női fejek a mellékterem ajtajában, melyet zöld drapéria körít felül a Ferenc József király arcképével.

A női fejcskék nagyon is nyugtalanok, s éppen nem titkolják el, amit éreznek.

Midőn Friedmann felállt, hogy arra kérje a törvényszéket, adja át a kis Móricot az ő éles, boncoló bicskájuk alá, de úgy, hogy az elmezuhanyból ki ne vegyék addig semmi esetre, míg őnekik tetszik őt dörzsölni, az asszonyok voltak az elsők, akik dacosan rázták a fejüket: »Abból ugyan nem lesz semmi«.

Hanem az elnök beleegyezett, s délben elkezdődött a tegnapi kínos jelenet folytatása.

I. Az apa

Hanem délig is még sok történt, amit nem lehet elhagyni.

A derék Scharffel most ösmerkedtünk meg voltaképpen.

Ő a legkulturáltabb a zsidók között, és azonfelül is sok »muttervice« van. Csíkos rövid blúza van, és tincset se hord.

Hol ingerült volt, hol kedélyes. Néhol a vádlott szólt belőle, ki indulatosan emeli fel öklét, s nagy szemeit dühvel fordítja fia felé, amiért az vádat emelt ellene. Össze akarná morzsolni mérgében. Felszökik meg leül az elnök egy szigorú pillantására. Majd a fejét csóválja, és egy keserű sóhajtás tör ki melléből. Összecsikorgatja fogait, belemarkol a hajába. A bosszankodás valamennyi fázisán keresztül megy minden órában.

— Te, gazember — sziszeg ki belőle a *vádlott* —, mondd meg nekem, hogy szól a negyedik parancsolat?

Móric nem tudja.

— Ejnye, akasztófára való — tör ki belőle az *anya* —, hát azért fizettem én érted negyven forintot az iskolában?

És így megy ez több változatban.

— Hazudsz! — ordítja a vén darázs később egy pontnál, s megvetőleg fordul el fiától.

De azért mégiscsak odanéz a gyerekre lopvást, s hirtelen elfelejti, hogy ő a vádlott, s éppen őmiatta vádlott, az apa kerekedik benne újra meg újra felül, s pironkodva kiált rá:

— Móric, ne dülj úgy oda a korlátokra a nagyságos urak elé. Nem látod be, te kölyök, hogy az nagy illetlenség!

A fiú pedig csak mindig jobban-jobban odalapul azokhoz a korlátokhoz, mintha szeretné átfúrni magát, hogy egy sorompó válassza el legalább *ezektől* . . . akiket gyűlöl, akiktől el van szakadva örökre.

Nincs őneki senkije, mindenkitől megrezzen . . . csak egyetlen egyben hisz már ő is, mint akár Móricz Palya, a magyar királyi minisztériumban.

Ezeket az embereket, akik itt állnak, mind ő hajtotta a veszedelembé, fél rájuk nézni, nem csoda; e rettenetes szemek tekintetei összetörnének erősebb embert is, nem egy gyereket.

Csupán egyetlen embertől hall nyájas szót, szelíd beszédet: az elnöktől, ki amíg e kínos vallatásokkal rogyásig engedi kitanulmányozni, addig lelkében bizonyosan megsiratja a szerencsétlen gyermeket.

Mert átkozott az ő élete örökre. Átkozott, ha nem beszél igazat, és átkozott, ha igazat beszél. Az ő szerepe a legszomorúbb. Hol veszi hozzá vajon az erőt vagy a gyengeséget? Hol van ezeknek a csodálatos forrása? Jó volna tudni, hogy be lehetne hányatni örökre, soha senki se meríthessen ebből a forrásból ilyen erőt vagy ilyen gyengeséget.

Nagy bűnök mindig voltak, melyek megdöbentették az érzékeny lelkeket. Ember megölt embert gyakorta. De hogy a természet megöli önmagát valakiben, annak most itt az élő példája.

A vén Scharfnak durvaságában is élénken nyilatkozik az apa. Sokszor úgy látszik, mintha az fájna neki ebben a dologban a legjobban, hogy fia kolbászt eszik macesz helyett. Kétszer is szemére vetette már két nap óta, s ilyenkor elborultak nagy szürke szemei, s erősen fújtt, mintha a nagy fölháborodását siettetné kihűlni.

Nehéz napja volt ez a mai. Szemben állani a gyerekekkel, s nem merni őt mégsem ráncba szedni.

... a megaprobált részietenig kiterjeszkedi adurva, újra belekezdve, ha egy szót el eszített.

Atyja, Scharf József férfias, kissé durva a au, erőteljes ember, eszlári zsidó egyházi.

Scharf József.

ázmadia, most a legnagyobb föndulással grik föl a vádlottak padjáról s dühtől rész

Scharf József

a Rosenbergnék azt az állítását, Esztert utolsó találkozásuk alká runak mondta volna.

Scharf Józsefné.

Scharf Józsefné, Móricz mostoha asszony. Arca nem szép s értelt

Scharf Józsefné

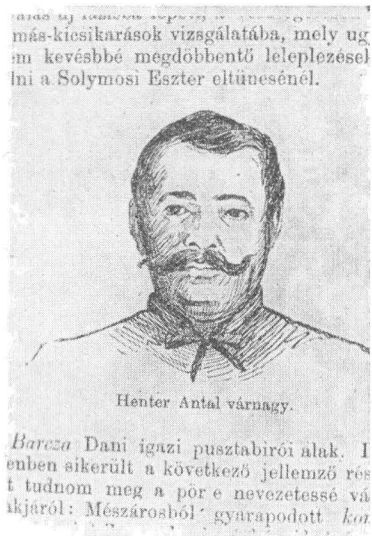
SCHARF MÓRICZ,
(Pénzkegyetlen.)

Scharf Móric

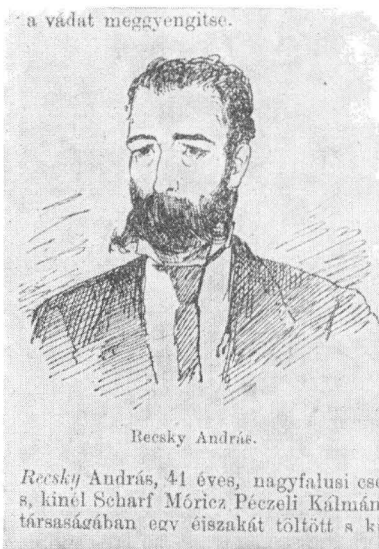
IV.

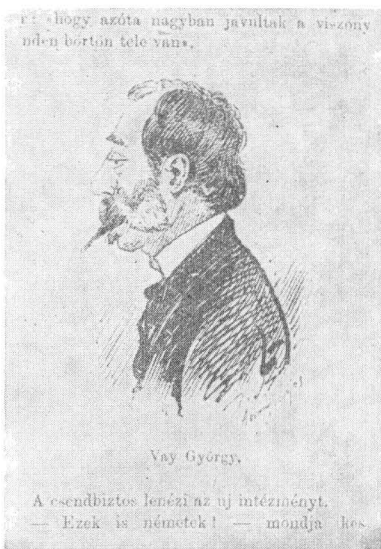
Zoltán János

Henter Antal

Recsky András

Vay György

Ha egy-kettőt üthetne rajta izmos ökleivel, könnyebben szívlelné a nagy veszedelmet, amibe került, s még neki is hamarabb megbocsátana a szívében.

II. A fiú

A kis szörnyeteg!

Mert szörnyeteg a kis Móric, akárhogy vesszük is a dolgot.

Egy anya ült mellettünk, az így szólt Ónody Gézához:

— Hallom, amit beszél, és látom őt, de mégsem hiszem, hogy az igaz, amit hallok és látok.

Ezzel ki van mondva Móric felett az ítélet. Aláírja minden ember. Borzasztó volna a fenevadnál is az az idegenkedés, az a vérfagyasztó érzéketlenség, mellyel szülője irányában viseltetik.

A feleletek, melyeket már azóta megoldvastak a lapokból, meg fogják fagyasztani az emberekben a vért, hogy »milyen ez a fiú?« Hol kell megkeresni ennek a pszichológiáját?

Ott állt készen a nagy examenre, mely mindenkit félelemmel töltött el, csak őt nem: Móric sokkal nyugodtabb, mint tegnap. Sőt bátrabb is.

Szeyffert kezdte el a zaklatást, ezer aprólékos kérdéssel, melyek finom rafinériával közelítették meg.

Okvetlenül labirintusba viszi. Még Ónody is e szavakkal fordult hozzánk aggodalomteljesen: »Félek, ez a fiú nem kóser, már-már arról kezdek gondolkozni tegnap óta, hogy hátha csakugyan hazudott eddig«.

Ha hazudott, meg fogja fogni ez a sok okos ember, az kétségtelen.

De csalódtak. Móricnál csak modor volt az a tegnapi darálás, ilyen gyorsan darálja ő le a válaszokat azokra a kérdésekre is, amelyeket a védők tesznek. S mindig slágfertig. Egyszerre kész a felelettel. Roppant csalódott a közönség (persze kellemesen a nagyobbik része), mert Móric nem szóltá el magát. Nem beszélt mindig nyomon, de jelentékeny lapszust alig tett.

Annyira eszes, hogy a legkapciózusabb kérdéseknél is már előre kitalálta, hova vág, s mindjárt úgy felelt, hogy a következő kérdéseket szinte lehetetlenné tette.

Eleinte halovány volt, de azután átmelegedett, s könnyű pír borítá el jól táplált arcát, mely egyébként a legkevésbé sem kellemetlen. Egészen felbátorodott. Még polemizált is Eötvössel.

Egyike a legidegbántóbb jeleneteknek volt az apjával szembesítés.

Az öreg türelmetlensége nem ismert most határt. Neki-ugrott, mint a hörcsög. Az öröknek minduntalan hátra kellett őt rángatni.

De Móric se félt. S bizonyos hányavetiséggel felelt neki. Ez a nonchalance bántotta legjobban a vén Scharfot.

Ej, hazugság! — kiáltott fel Scharf mindannyiszor, s leült. De csak tövises volt neki az a pad, megint csak felugrott, megint csak szóba állt a fiúval.

Az pedig egészen belejött, olyan elevenen ríposztírozott, hogy csupa gyönyörűség volt hallgatni — már persze nem a saktereknek.

Hiába keltek fel egymásután a fiskálisok száz meg száz kérdéssel, hogy lépett a kulcslyukhoz, mit látott ott. Móric mindig ki tudott bújni, s olyan elegáns megyei stílusban, hogy vicispán lehetne vele valamelyik kisebb vármegyében.

Ellentmondásokat lobbantottak szemére, ő azokból is kimászott, igyekeztek szívére hatni, hogy tudja-e, mit tett az apjával és annak ismerőseivel? Miért tette azt? Érzékenysége apelláltak, minden áron meg akarták indítani. Előhozkodtak neki a Samukával, a kis öccsével, akivel együtt játszott; az se használt. Akkor elővették az ijesztgetést, a kis Samu azt vallotta, hogy ő is részt vett volna a gyilkosságban. Még csak egy arcizma se rándult meg, bánja is ő a kis Samukát. Mikor az ijesztgetés sem ért semmit, még egy kísérletet tettek az ellenkezővel, *felbátorították*.

Neked most már szabad kimondanod mindent, amit akarsz. Mert neked nem urad többé a vármegye, mikor elmondod a dolgodat, nem mégy vissza többé a börtönbe, hanem szabad leszel, mehetsz ahova akarsz, játszhatsz te is, labdázhatol te is, mint a többi ilyen gyerekek!

De a kis Móric minden tűzpróbát kiállott.

Bánja is ő a többi gyerekeket, bánja is ő a játékot! Ki

tudja, micsoda gondolattal van tele a feje, amint dacosan lehorgasztja?

— Majd megtanítalak, ha hazakerülsz. . . hiszen majd — fenyegetőzik a vén Scharf.

Oda se néz. Mintha nem is hallaná. Nem készül ő vissza többé a piszkos eszlári házba.

A vallását hozzák fel? A vallását is eldobta. Remegő ajkakkal beszélnek róla az öreg zsidók a városban, hogy az imádságos szíjakat, melyeket magával vitt, most játékszernek használja.

Egy kuttyája van Henternek: annak a nyakára szokta tekergetni, s a bolond eb ezekkel a szent szíjakkal szaladozik szanaszét az udvaron.

Milyen nagy csúfságot hozott Móric a zsidóságra!

Mikor már jó másfélóráig kínozták a kérelmekkel, azalatt folyton állt, mint a cövek, csak néha-néha törülte meg izzadó homlokát. A közönség minden új kérdésnél visszatetszés moráját hallatta.

— Ez már kínzás, ez már sok. . . lehetetlen, hogy kiállja, összerogy, elájul. Hallatlan! Egy tanút nem szabad ennyire elcsigázni. Ilyenkor vallottak a Spangáék is.

De a védelemnek éppen az volt a célja, hogy először kifáraszák testileg, azután szellemileg. Ha majd kimerül figyelme, megszibbad akaratereje, megzavarodik. Lehetetlen, hogy bele ne zavarodjék.

Az elnök mégis megsajnálta.

— Nem vagy fáradt, fiam?

— Nem.

— No, hát akkor felelj az uraknak tovább.

Megint újra kezdődött az attak. Nincs a prókátorságban szebb, mint e leleményes játék, ez a »fogdosócska«, messziről jövő, de biztosan markoló kéz, mely látszólag közönyös szálakat rángat meg. Az, akit kérdez, megfelel rá meggondolatlanul, hiszen egy közönyös, semmitmondó kérdés, a közönség még mosolyog is rajta, hogy miképp lehet ilyen naivságra kíváncsi, mikor aztán egyszerre közeledik a kérdés veszélyesen, alakot öltve. . . majd kidomborodva, s többé ki nem eresztí a megfogott áldozatot, hanem magával ragadja, míg egész össze nem ér a nyaka körül, s hurokká lesz.

Móric felel, egyre felel, gyorsan, mintha nem is gondolkoznék, de már erősen látszik rajta a kimerültség, féloldalt dől a sorompóknak, egyenesen állva összeroskadna.

— No, most már tönkre van téve az ébersége — gondolja Eötvös. — Most már én veszek elő, fiam.

— Milyen tantárgyakat tanulsz?

Móric ránéz, s rögtön lepergeti, olyan sebesen, mint egy darálógép.

Eötvös megcsóválja fejét, s leül.

— Több kérdésem nincs. Ilyen gyereket még nem láttam. Szerencse, hogy nem kérdeztem, mi van könyveiben, mert elfújta volna szóról szóra valamennyi könyvét egyhuzomra.

— Jól van, Móric. Bevégezted. Elmehetsz — mondá az elnök. — A tárgyalást bezárom.

Az antiszemiták szabadabban lélegzenek fel. A zsidók között pedig, akik odalenn a törvényszéki épület előtt ácsorogva várják a kimenetelt, hirtelen terjed a leverő hír.

— Megbuktunk. Móricl nem tágitott. Nem anya szülte azt a gyereket.

[TÁVIRAT]

[jún. 23.]

Nyiregyháza, jún. 22. (Saját tudósítónktól.)

Ma többé-kevésbé jelentékeny tanúvallomások történtek részben terhelő, részben vádосzlató irányban. A kihallgatott tanúk mind eszláriak; köztük *Varga Kati*, Ónody szolgálatában álló cseléd, ki *Buxbaum alibijét igazolta*.

Fontos vallomást tett *Lengyel Istvánné* is; hallotta ugyan, hogy valaki nevét kiáltotta, de hogy ki volt az, nem tudhatja; *Esztert nem is ismerte*. S míg a vizsgálóbíró előtt azt vallotta, hogy a kiáltás tompán hangzott, most azt mondja, hogy tisztán kivehette azt, de *délután három óra tájban hallotta a kiáltást*.

Egy másik tanú, *Fekete Jánosné*, déltájban hallott sírást a zsidótemplom felől, látott is ott két felnőtt zsidót, de gyereket nem.

Terhelő vallomást tett *Solymosi János*, aki *este látta a zsidókat a templomba menni*, s a templomban még éjjel után is világosságot észlelt.

A bizonyítási eljárás leginkább az *időpont körüli differenciák* tisztázására törekedett.

A tanúk alig fogytak meg jobban, mint amennyire szaporodtak.

A gyilkosság tárgyalása holnap hihetőleg befejeztetik, s *hétfőn* következik a *hullacsempészet*.

A tárgyalás befejeztével, midőn a törvényszék visszavonult, hogy a tanúk meghiteltetése fölött határozott, mulatságos eset történt. Az ott maradt vádlottak közül *Braun* egy most lejárt váltóját prolongáltatta ügyvédje által.

Friedmann védőügyvéd, mint hallom, a jövő hét napirendjére nézve *helyszíni szemlét* fog kérni *Észláron*.

A közvádoló pedig *Barynak* mint *tanúknak megidézését* van elhatározva indítványozni.

A hullacsempészet vádjában a védők a *szakértők vitájától remélik* úgy a mellék, mint a fő bűnvád tisztázását.

A közönség ma is elég nyugtalan volt, noha a tárgyalás elején az elnök rendreutasította.

A közvádoló, mint mondják, naponta fenyegető leveleket kap.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Nyíregyháza, jún. 23. [jún. 24.]

Tarkabarka alakok vonultak el a tek. törvényszék ábrázata előtt festői változatosságban. Egy-két zsidó leányzó, aminőket Tóth Ede »Tolonc«-ából ismerünk; *Lichtmann* Jakab stereotip zsidó gavallér, kesztyűsen; *Lichtmann* Mórné beteges öreg dáma, ki minden kérdésre azt feleli, gyengélkedése miatt most is ülve: »Kérem, nem emlékszem, mert émyegésem volt«.

Lassan, vékonyan ingott ide-oda az igazság mérlege, melyet más szemekkel néz itt mindenki; az apró-cseprő val-

lomások alatt alig került ide-oda egy szemnyi is, ami megnehezítené a serpenyők valamelyikét; nem súly volt az, ami aláereszkedett, hanem csak köd . . .

A közönség aluszékonyan vette ma a zavaros víz csendes folydogálását. Unalom terült el a teremben; az ügyvédek is spleen fogta el, úgyhogy kénytelenek voltak ők csinálni egy kísérletet.

Eötvös odanézett unalmában Güntherre, Günther visszaneézett *Eötvös*re, *Eötvös* felállt, kifogásolta a lapok hézagossá tudósításait, tiltakozva az ellen, hogy ilyen legyen a jegyzőkönyv.

De hát hiszen nem lesz az ilyen, *Eötvös* tudhatja legjobban: a gyorsiroda két teljes példányt is készít, egyet pláne egyenesen *Eötvös* számára, melyet kétszáz forintban alkudott ki; ez lesz a legdrágább könyv Magyarországon!

Azután *Bary* ellen fordult a szél: csipkedték, mint a darazsak; aminthogy tény is, hogy szabálytalanságok vannak jegyzőkönyveiben: az írni nem tudók keresztjét néviró helyett maga rajzolgatta oda.

A védők erős fulánkja a türelmes bárányokat hirtelen átgyúrta sziszegő kígyókká: a közönség minden oldalon mozogni kezdett, püsszegéseket hallatva; de csakhamar lecsendesült kívülről behallatszó kedélyes intermezzó segítségével.

Egy dörgő hang tulajdonosa be akart jönni a nyitott ajtajú terembe. »Nem lehet« — mondá az úr. — »Azt szeretném én látni« — hangzott a dörgő szózat. — »Ne *illetlenkedjék* az úr — figyelmezteti a másik —, majd csak akkor lehet, ha már *benn* lesz a tárgyalási teremben«.

Erre aztán elcsendesült a publikum, pironkodva. Az ügyvédek pedig elégedetten ültek székeikben, mintha csak azt mondanák: »Neszttek, egyetek mérget«.

Hanem erre a túloldalon is volt készen in petto egy kemény tromf: egy *új fordulat*, mely határtalan izgatottságot okozott.

A vádló ügyész olvasni kezdi, hogy Tiszaeszláron egy nő fontos vallomásokat jelentett be a község bírójánál, *Bary* pedig jelenti, hogy *elutazik a helyszínére, fölvenni a vallomásokat*.

Lett erre izgatottság!

Hárman-négyen is fölugrottak egyszerre a vádlottak

közül, kik között általános mozgás és aggodalom támad. Az öreg Scharf odahajlik a háta mögött ülő Schwarzhoz: »hogymár kicsoda komédia ez megint?«

Az antiszemita még a lélegzetüket is elfojtják. Mindenki azon gondolkozik, mi fog ebből kisülni. Vak lármának vagy komoly, döntő bizonyítéknak fog-e mutatkozni az Eslárról jöszött hír?

Mély, temetői csendben föláll *Szeyffert*, a »vádoló-védő« (ahogy gyűlöletteljesen nevezik), s tiltakozik Bary kiküldetése ellen. Majd *Eötvös* is szót emel. Megcsillogatva remek hangjának meggyőző erejét, ő is tiltakozik Barynak ezen újabb szereplése ellen, aki — úgymond — a kimutatott szabálytalanságoknál fogva nem képes ily vizsgálóbírói föladatra.

— Azt már nagyobb fórum dönté el, hogy képes rá — jegyzé meg az elnök, mire éljenek hangzottak fel a terem túlsó szögletéből, hol a Móric gondviselőjének, Henternek (kit elmésen neveztek el »nyelv-mesternek«) antiszemita hangulata uralkodik.

Majd *Friedmann* ugrott fel, ugyancsak tiltakozva Bary kiküldetése ellen, azután *Heumann*, s így sorban valamennyien a védők közül, Funtákot kivéve, aki csendesen ül és hallgat. Ő még csak egyszer szólt, de akkor olyan okosat mondott, hogy megél belőle egy hétig.

Végre is a törvényszék akképp intézkedett, hogy ő maga fogja kihallgatni az új nagyérdékű tanút, Cseres Andrásné.

A rendkívül szenzációs eset, melyből új vérlüktetés támadhat a már vérszegénységben haldokló ügyben, a következő:

Cseres Andrásné, tisztaeszlári lakos, megjelent a községi bírónál, Farkas Gábornál, s előadta neki, hogy az ő lelkiismeretét súlyos teher nyomja, vallomást akar tenni. A bíró ismeretlenül kihallgatta az asszonyt, ki azt állítja, hogy neki tudomása van arról, hogy *Groszberg Leoné adta oda Eszter ruháit* azoknak, akik később a dadai hullát azokba felöltöztették. Vallomásában előfordul egy romantikus éji jelenet is azon éjszakán, mikor Eszter eltűnése tény lett a faluban. Cseres Andrásné kihallgatta Groszberg és nejének beszélgetését; *Groszberg* ásóért, kapáért kiabált kétségbeesve, *Groszbergné*

pedig kezeit tördelve jajveszékelt: »Oh jaj, mit tettünk, mit cselekedtünk!«

A bíró rögtön értesítette lovasember által az alispánt. A hatalmas erélyű *Zoltán* János ugyanily gyorsasággal küldé Jármý szolgabíró négy csendőrrel a helyszínére, hogy haladéktalanul ejtse meg közigazgatásilag a rendőri vizsgálatot, s hogy úgy a vádlottakat, mint a váratlanul támadt új tanúkat óvja meg esetleges külbefolyásoktól. Egyidejűleg jelentést tett az alispán a törvényszéki elnöknek is, ki Baryt küldte ki rögtön.

Ónody, ki délig még a vizsgálati teremben ült, délben szintén hazautazott a »jó hír« folytán.

Ez az eset, mely a kedélyeket ismét fölzavarta, s mely a letaposott nyomot megint fölfrissíté, az *első non putarem*. A beavatottak, de fecsegők hozzáteszik, hogy nem az utolsó.

[TÁVIRATOK]

[jún. 24.]

Nyiregyháza, jún. 23. (A Pesti Hírlap eredeti távirata.) A mai tárgyalás iránt az eddiginél csekélyebb érdeklődés mutatkozott. Folytatták a tanúkihallgatást, melynek legérdekesebb része akörül forgott, hogy *Wollner koldus* szombaton *Lichtmannál ebédelt-e*. *Lichtmann* és cselédjei ez iránt *ellenkezőleg* vallanak, mint a vizsgálat alkalmával; általában feltűnő összhang uralkodik a mentő tanú vallomásaiban, különösen azon pontokra nézve, melyekben korábbi vallomásaiktól eltérnek.

Érdekes, hogy *Klein* tanú nem mert vallomására hitet tenni, azért újabban is kihallgatják.

Megütközést kelt *Szeyffert* ügyész magatartása, aki a mentő tanúkkal szemben egészen passzív marad, ha még oly ellentmondók is vallomásaik; ellenben a terhelő tanúknak minden szavába belekapaszzkodik, jobban mint maguk a védők.

Nagy szenzációt keltett *Szeyffert* előterjesztése az *Eszláron legújabbán fölmerült bűnnyomok* tárgyában. Az *elnök* határozott fellépését, mellyel erélyesen vissza-

utasította az ügyészség beavatkozását a bíróság ügyvitelébe, a közönség zajosan megéljenezte. Bary időközben már kiment Eszlárra; tehát az elnök *lovas embert* küldött utána, hogy visszahívja.

*Nyíregyháza, június 23. (A P. H. eredeti távirata.)
Az új bonyodalom rendkívül felzavarta a kedélyeket városzerte. Még a következőket hallom jó forrásból:*

Cseresné *egy líba miatt* vezett össze Grossbergnével, akivel jó viszonyban élt eddig. Más verziók szerint *szerelmi bosszú* törte meg hallgatóságát.

Feszült izgalommal néznek az eset elé minden körben.

Az *elnök visszavonta* a vádló és a védő ügyvédek fel szólalása folytán a *Baryhoz intézett rendeletet*.

A városban beszélnek, hogy a vett zavaros hírek után két zsidó is rögtön Eszlárra utazott.

A védők nem tulajdonítanak nagyobb fontosságot az »eseménynek«.

IDEIGLENES CELEBRITÁSOK

I. A jókedvű vádlott

Nyíregyháza, jún. 22. [jún.24.]

Ez Lusztig úr.

Lusztig úr sajtáságos alak. Vörös sátán arc, kiborotvált áll, keresztbe néző szemek.

Különben igen vicces ember és nagy orátor, aki túltett minden védőjén.

Olyan dikciót vágott ki, hogy a gyorsírók csodálva csodáltak azon tűnődve, nem jó volna-e elkérni a beszédje eredeti szövegét.

Móricka magatartásának is pszichológiai képét adta. Persze modoros egy kicsit.

Lusztig úrnak már saját külön helye van a vádlottak padján. Mindennap oda ül balra a haute-crème padja elé, a bagoly szemű Taub Emanuel mellé, akinél már csak egy

rondább alak van, a vén proletár Hersko, ki most is szabadlábban jár.

Lusztig úr a világ legmozgékonyabb teremtése. Ezerszer is felugrik a padról, minden megjegyzés mélyen érinti, hol a fejét kapja hátra, hol a karjait emeli fel, majd a lábát nyújtja ki, meg lekapja a pad alá, s ez nála mind a megbotránkozás vagy az elégedetlenség jele.

Az még szerencse, ha közbe nem szól. Mert majd mindenbe belebeszél.

És Lusztig úr mindig szellemes igyekszik lenni.

S amellé zsarnok is egy kicsit. Nagy kordában tartja társait. Ha szólni akarnak, visszarángatja őket. Fél, hogy valami bolondot fognak mondani. Lusztig úr nem bizik csak a saját eszében.

Jaj volna annak, aki a helyére merne ülni, s azt ma már olyan nagyra nyomkodta ki, hogy egész kényelmesen elterpeszkedik rajta.

Ha a védők beszélnek, ő azt folytonos tetszés vagy nemtetszés jelekkel kíséri. Funták legjobban imponál neki.

De a legnagyobb tulajdona a kedélyes röhögés és vigyorlás, s az az undok kihívó nézés. . . mely az egész publikumot dühössé teszi.

Ma az elnök is pirongatta.

— Lusztig, magának ugye nagyon mulatságos ez a helyzet?

Lusztig ránézett, és szemtelen konfidenciával felelte:

— Mindenki úgy mulat, ahogy akarja. Miért ne mulatnék? Nem kerül nekem semmi pénzbe.

Ez a rendreutasítás különben igen felingerelte, s az egész tárgyalás alatt faché volt az elnökkel és a korláton túli részekkel.

Oda se nézett. Ebből állt megvetése.

Hanem az eszlári tanúkat fikszírozta változatosság okáért, irtózatossábnál irtózatosabb szemeket vetve Solymosinéra, s mindenféle grimaszokat csinálva.

II. Barcza Dani

A híres debreceni komisszáros, a sokat emlegetett »új tanú«, megjött.

Barcza Danit ezelőtt a nótából ösmertük:

Csapó utca végig sáros,
Barcza Dani benn a komisszáros.

Most meg onnan ösmerjük, hogy az ő beidezésének indítványozásánál hangzott fel a hallgatóságban: Az első szerzett tanú!

Persze csak olyanok hiszik el az ilyet, akik körülbelül olyanformán képzelik most a világ sorát, hogy Tisza Kálmán bejárja Móricz Palyával az országot hamis tanúkat gyűjteni, s azokat társzekereken szállíttatja Eszlárra.

Barcza Dani hatalmas alak, s megérdemli, hogy e néhány sorban leírjuk, mert bizonyára ő már az utolsó alakja a régi nyalka komisszáros-világnak. Teringtett! Szép ember lehetett valamikor. Hosszúkás szabályos arc, tele kifejezéssel, deres haj, amellé fiatal, tűzben égő szemek. Hajlékony, délceg termet. Gyönyörű egy példány.

Hát még fiatal korában milyen lehetett?

Ő maga így dicsekedett egyszer:

— Ha én a nyeregben ülök, ha szereti az isten a lovat, nem hiszem, hogy ő is ki ne nézne az ablakon.

Barcza végiggombos sűrű nadrágot visel, a dereka körül festői öv szarvasbőrből, s abban köröskörül kisebb-nagyobb rekeszek készítve töröknek, pisztolyoknak.

Híres Barcza Dani azonban ez egyszer a törvényszék elé fegyver nélkül jött, mert ő maga is fegyvernek jött.

[TÁVIRAT]

[jún. 25.]

Nyiregyháza, jún. 24. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A tegnapi tárgyalás eseményei folyton lázban tartják a közönséget.

Krúdy ügyvéd ma értekezletre hívta össze az itteni keresztény ügyvédeket, hogy *Szeyffert visszahívását* és más vádló kiküldetését kérelmezzék az igazságszű-

miniszternél. Az értekezleten egy rész az ügyvédi kamara elé határozta vinni az indítványt, a másik rész ellenben rögtön aláírt egy a lapokban közlendő nyilatkozatot.

Az Extrablatt (bécsi újság) egyik tudósítóját, ki a Cseresnő-féle bonyodalomban kiment reggel szaglászni Eszlárra, karhatalommal utasították ki az óvatos közegek a faluból.

Baryt tegnap este már vizsgálat közben találta Eszláron az elnök visszahívó rendelete. — Groszbergné házához két csendőrt állítottak, kik a külvilággal való érintkezésben megakadályozni hívatvák.

Barcza Dani csendbiztos, kinek vallomása elé feszült érdeklődéssel néz a védelem, *visszautazott Debrecenbe*, mert csak szerdára van beidézve.

APRÓSÁGOK A TÁRGYALÁSI TEREMBŐL

Nyíregyháza, jún. 22. [jún. 25.]

Bary útban van

Most már minden ember specialista igyekszik lenni Friedmann is az. Az eleven szemű apró emberke, kinek finom disztिंगvált modora általánosan megnyerte a közönség tetszését, egy állandó témát teremtett magának, melynek az az örök refrénje:

— Bary útban van!

Ma is, mindennap felhossa, s ezután is fel fogja hozni mindennap, hogy Baryt távolítsák el annak a padnak a legszéléről, mely mellett a tanúknak kell elhaladniok.

Az elnök szénfekete bajusza mindennap megmozdul idegesen. . . ránéz Friedmannra azzal a megütközését kifejező arisztokratikus tekintetével, és nem felel.

Bary pedig útban marad.

— Nagy kő! — morogja Funták Sándor.

— Ej, békasó, szétmállik — vigasztalja Eötvös az ő dunántúli hetykeségével.

Két fekete folt

A lapok szidják a közönséget. Pedig nincs egészen igazuk. Mert ez a bűnpör csak alul bűnper, a legtetején társadalmi kérdés, melyhez mindenkinek van hozzászólása. Legalább úgy érzi mindenki.

Innen van, hogy belebeszélnek, tetszés és nemtetszés nyilatkozatokat kockáztatnak meg a teremben pro és kontra.

Hiszen a bűnügy maga nagyon szomorú, s megfagyasztaná a szavakat az emberek ajkain, ha csak azt látnák.

Ha csak azt, hogy egy gyermek megtagadja szülőjét.

És azt, hogy (megeshetik, az sül ki majd a jövő héten) egy szüle meg megtagadja a gyermekét.

A bölcs ebből majd, úgy lehet, azt a következtetést fogja levonni: »Összevág a dolog, ahol olyan szüle van, csak ott lehet ilyen gyermek«.

S hogy ez így összejött most egy kalap alatt, talán egy isteni ujmutatás. Így szembeállítva a fiú és az atya kiegészítik, mert megmagyarázzák egymást.

Ez a szörnyű világosság, mely áttör már lassan-lassan, ez lesz ennek az ügynék a legsötétebb árnyéka.

Két fekete folt, melyet le nem törülhet a közvélemény szivacsa. Két fekete folt, mely olyan, mint a holdvilág, hegyek, mezők vannak benne.

És még csak tubus sem kell hozzá.

A hangulat

Nem is éppen olyan rossz. Senki se haragszik itt senkire, hanem úgy gondolja mindenki, hogy ő haragszik.

Mikor idejöttem, útközben megismerkedtem egy dzsentrivel. Mert itt nemcsak a zsidó a külön faj, hanem a dzsentri is.

A dzsentri úrral jó barátok lettünk. Ő is ott ül makacsul naponkint a tárgyalási teremben. Olyan hű hallgató, mint akárcsak Madarász papa otthon, vagy hogy innenről szolgáljak példával, akárcsak Zoltán János, a szeretetre méltó művelt alispán.

Az én új barátommal, aki persze antiszemita, minden áldott nap eszmét cserélünk, pláne kétszer is. S hogy jobban megkedveljen, én is antiszemitát játszom előtte.

Első nap megkérdeztem:
— No, hát mi benyomást gyakorol rád az ügy?
— Azt, barátom, hogy a saktereket felakasztjuk. Biztos
dolog.

Másnap délelőtt ismét megkérdeztem.

— Nos?

Vállat vont, s nagy kelletlenül jegyzé meg:

— Ördög legyen, aki ebben kiigazodik.

Ugyanaznap délután újra elfogtam, mit gondol.

— Kutyául *állunk* — dűnnyögé keserűen.

Harmadnap kíváncsian interjúvoltam megintelen.

Elbiggyesztette az ajkait, s félvállról lökte oda:

— Kutyául *álltok!*

Már mint mi? És ő már nem? Alázszolgája! Nem kérde-
zem többé azóta. . .

E kis epizód a helyzet és a hangulat szignatúrája.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Nyíregyháza, *jún.* 25. [jún. 26.]

A medium tele volt tanúkkal, vádlottakkal; festői csoportozat: jobbról *Solymosiné* ül bánatos arcával egy külön széken, lábánál leánya, *Zsófi* guggol. Ha megszólalnak ők ketten, mint kígyók sziszegnek rájuk a zsidó asszonyok és leányok, s valóságos nyelvelés tör ki a színpadon, akarom mondani: a teremben.

Távolabb *Szalay* ül, a magánvádló, árván egy asztalnál. Hangját még eddig nem hallotta senki. Attól tartanak, hogy a feje begyepesedik.

A sakterek még mindig unatkoznak. *Buxbaum* a markában gondosan elrejtett tubákpikszisét *Scharf* háta mögött lopva egyre előveszi megszagolni, mintha csak azt mondaná: »türelem, kedves orrom, türelem«. *Scharf* kezeivel legyezi magát.

Huriné kidülledt szemei kísértetiesen forognak szerte a mintegy harminc főből álló aktuális pörszemélyzeten, mert a

többi még bent van a nézőtér mögötti tanácsszobában, melynek ajtajából épp e peroben üldözi el Baryt Friedmann örökös gyarkodása.

A kihallgatandók egy része, melynek pad nem jut, a sorompók előtt a földre telepszik. Képviselve van itt minden kör és minden réteg; a nyolcvanéves, összetöporodott anyókatól, Feuermann Sárától kezdve egész a falusi »bakfis«-ekig, kiknek üde tavasz feslik az arcukon.

Ott áll *Huri* András uram is, ki egy zsidó birtokosnál tanyás gazda. Mesélik, hogy ő tudna csak beszélni, ha akarna, de a száján aranylakat van. Ama végzetes éjszakán bezárkózott — persze a pletyka szerint — az urával, sokáig tanácskoztak együtt; azután éjfélkor lóra ült a zsidó úr (volt is valami a köpönyege alatt!), ki tudja, hová mehetett... Reggelre otthon volt.

De *Huri* tömött, rőt bajusza alól fösvényen folyik a beszéd; azzal ugyan nem lesz okosabb a törvény, amit ő megdiktál.

Egyébiránt a többiek sem igen kedveznek az új előfizetési évnegyednek; úgynevezett »mozgás« csak akkor van a közönségben, ha vagy *Szeyffert*, vagy *Eötvös* felszólalnak. Ilyenkor felébred a bírói széken álmadozó *Gruden* bácsi is.

Eötvös az alispán intézkedését rosszallja, hogy csendőrök őrzik *Eszláron Groszbergéket*, úgyszólván letartóztatva. »Hisz ezt tenni — mondja *Eötvös* — még a királynak sem szabad.« *Zoltán* alispán jelen van, éppen mellettem ül; kedves és köz-tisztetben álló fiatalember; hangjában, modorában a régi oligarcha alispánok ereje, hatalma lüktet, s amint dacosan megrázza arisztokratikus fejét, mintegy mondani látszik: »Hja, a királynak sok nem szabad«.

Miből következik az intézkedés fenntartása; bár *Cseresné* asszonyomról kisült, hogy bizony nem látott semmit, csak hallott egyet-mást, elejtett szavakat.

Szombaton megsürgönyözött részleteket megtoldom azzal, hogy mikor — *Cseresné* vallomása szerint — *Groszberg* megérkezett onnét, hova *Eszter* ruháit vitte, *Cseresné* akkor is kihallgatta, mit beszélt nejével. »Attól félttem, valami bajod esett — aggódék az asszony —, sokáig maradtál.« »Rossz szelek fújtak — mentegétdzék *Groszberg* halkán —, és sok

vesződségem volt a tutajosokkal.« Ezeket hallotta volna határozottan... Nemde címeres valószínűtlenség?!

Bary és Jármy előtt — mint hallom — Groszbergék mindent tagadtak.

A mai tárgyalás legizgatóbb része utoljára maradt poénnek. Egy csendőrt, Recsky pandúrját és egy megyei írnokot (szelid öregúr) hallgattak ki arra nézve, hogy kínzás miatt vallott-e Móric vagy önként.

Mély csend támadt; minden fej előre nyúlt; a sakterek eltorzult arccal lesték a tanúk minden szavát, minden mozdulatát. Most lesz, ami lesz! — Kisült, hogy *Móric önként vallott*.

Az öröm fölszisszenés hallatszott az antiszemita közönségben; de a vén Scharf felugrott, belekiáltott az öreg írnok szavaiba ingerülten: »Nem igaz! Maga adta legelőbb szájába a vádat! *Maga volt az első tanítója!*« Az elnök csendre inté szigorúan; Scharf vállat vont durván: »No bizony, mi bajom eshetnék? Legföllebb a börtönbe visznek. Tessék!«

Most egyszerre hatan is beszélni kezdtek; kiütött a zenebona; összegabalyodtak zsidó asszonyok, keresztény asszonyok, vádló, védő; az elnök csengettyűje hiába cseng-bong; itt már nem állítja helyre a csendet semmi...

De mégis! Az idegbántó zsvajban egyszerre felhangzik egy csecsemőnek sírása a tanácsszobából. »Psz! Mi volt ez? Csendesség!« Senki sem tudja mi volt, csak Wollner, a fekete koldus; ő tudja, ő már kitalálta: az ő felesége van ott künn tanúnak, s elhozta a kicsikét is. Hálásan emeli föl vad fanatikus szeméit az elnökre, megfordul, odafigyel; bánja is ő már, mit vallanak a Recsky emberei, csak hirtelen valljanak, hogy az a »másfél« tanú jöhessen.

A VÉDŐK

I.

(Eötvös)

Nyíregyháza, jún. 24. [jún. 26.]

Eötvös a vezér. Hatalmas, kopasz, széles koponyája olyan köztük, mint egy nagy holdvilág a bolygók között. Ő ül elől.

Ha szólni kezd, szívesen hallgatják, ajkairól úgy csurog a szó, mint a méz.

A szemitáknak édes színméz.

Az antiszemitáknak olyan méz, melybe beleesett a *kenyér-morzsza*.

...Azért hát őnekik egy kicsit savanyú, de csak mégis méz!

Szívesen vennék, ha mindig ő beszélne, de tán mégis szívesebben vennék, ha sohase beszélne.

Ha szól, mindig okosat mond, mert ha bolondot mond is, olyan pompás dialektikája van, hogy rögtön be tudja bizonyítani, milyen böles dolog volt az!

Az eszlári pör sokat ártott neki népszerűségében: de szorencséje van, Szeffert visszaszerezte azt neki apródonkint. . .

Mert a rosszat is túrhetővé teszi a rosszabb.

Eötvöst rehabilitálta Szeffert.

*

Eötvösről már megírtam valahol, hogy kézzel-lábbal védi, akit véd.

Neki nem elég, hogy kifaragja a védbeszédet, hogy ébren van örökké a tárgyaláson, s hogy kinézi a tanúkból a gondolatokat is, ő az asztalnál borozás közben is örökké véd. . . és pedig mindenféle eszközökkel.

Ezek között nem utolsó az, hogy adomákat komponál az antiszemiták ellen, s azokat kiröpíti a jámbor újságírók közé. Azoknak az csinálja meg a hangulatot legjobban.

Csak a legújabb adomáját mondom el.

Hol volt, hol nem volt, 1796-ban is ráfogták a zsidókra, hogy egy fiatal gyereket sakteroztak meg.

Amelyiktek nem hiszi, nézze meg az országos levéltárban, ott van szórul szóra.

Erős tanúk voltak mindenre, akik eskü alatt erősítették, hogy saját szemikkel látták, mikor két léket vágtak az áldozat nyakán. . .

Már éppen elítélték volna a vádlottakat — hiszen követelte a tömeg —, midőn váratlanul előkerült a holttest.

A bírák elcsodálkoztak, nem volt annak a nyakán semmi lék, még csak egy karcolás sem.

— Hát hol a lék? — kérdeék a bírák szemrehányólag.

— Hogy hol? Ej, ej, nem látják be az urak, hogy a zsidók megijedtek, és beenyvezték hirtelen?

Így történt, s így fog történni most is.

Ha a tömeg téved, kitalálja az minden áron, hogy mégis neki van igazza.

(*Funták*)

Eötvös olyan ember — helyesen mondta egy ismerősöm a minap —, akinek ha macskazenét adna a tömeg, s aközben neki bátorsága lenne kihajolni az ablakon, hogy beszéljen, százat lehet tenni egy ellen, az lenne a vége, hogy lelkesen megéljeneznék.

Funták meg olyan ember, hogy némán is megéljenezni való. Csendes, szelíd s igazi demokrata. Nem is csoda neki: aki már fejedelmet is látott a vérpádon.

Funták az a védők közt, mint a dinasztikiákban szokott lenni a kisebbség ág. Ellentétes.

A védők azt határozták el maguk közt, hogy egy népszerű emberre mégis szükségük lehet egyszer-másszor, akinek szívesebben elnéznek egyet-mást, s aki könnyebben visz ki némely dolgot.

Hát hogy ilyen is legyen, mesterségesen elhíresztelték Funtákról, hogy titokban antiszemita.

Úgy is viseli magát. Ha nagyon sakteres dolgot beszélnek a társak, olyan savanyú képeket vág, hogy a »nagyságos pad« se különbeket, ha pedig valami kellemetlenség esik a védőkön,

onnek ő olyan édesdeden mosolyog, mintha mennyei hurik vakarnák a talpait.

Pompásan adja a szerepét. A tárgyalások alatt csendes szunnyadozásba merül némelykor. Megkérte Heumannt, hogyha valami fontos tárgy van, hát költse fel ilyenkor. De mintsem felköltse Heumann, sokkal gyöngédebb és sokkal óvatosabb.

Különben is ők ketten Heumannal kiegészítik egymást.

Heumannak az állán közepütt ki van borotválva a szakálla, Funtáknak ellenben éppen csak a közepe van meghagyva. Úgy veszi ki magát a dolog, mintha egyetlen szakállon ketten osztoztak volna meg ökonómiai szempontból.

Funták kétségtől kívül nagy ökonómus.

Ő az egyedüli magyar ember, aki gazdálkodik nemcsak idővel, de a szóval is.

Az idővel úgy, hogy mindig hozzátoldja az éjszakát is. A szóval pedig úgy, hogy néha két-három napig se szól egy mukkot sem a tanúkhöz.

Társai kötekednek vele emiatt.

— Szólj már te is, Sándor bácsi — bíztatják.

Sándor bácsi felocsudik merengéseiből, s szokott naiv kedvességével mondja:

— Nem vagyok kíváncsi, fiacskáim!

[TÁVIRAT]

Leleplezés Péczely múltjából

[jún. 27.]

Nyíregyháza, jún. 26. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Izgalmas nap volt a mai. Rendkívül meglepő jelenet történt mindjárt a tárgyalás elején: Péczely öreg úrnokról, ki tanúként szerepelt Recskly mellett, Eötvös izgalmas szóváltások után kijelentette, hogy társas gyilkosság miatt tizenkét évi fegyházat szenvedett Illaván.

Az ősz úrnok lábai reszketni kezdtek, s roskatagon tántorgott odébb; «alávaló személyeskedés» dadogá tompán.

Eötvös megrendítő szúrós tekintetét szögezve rá, csak azt jegyzé meg: »*Engem nem sérthet, hanem a törvényszék méltóságát igen*».

A közönség alig bírt felocsudni e drámai jelenet izgalmából, de amikor felocsudott, *Szeyffert ellen* méltatlankodott, aki felmutatta a Péczely rabságára vonatkozó okmányt. »Nem állhat tisztjében — jegyzék meg az elégedetlenkedők — a terhelő tanú megsemmisítése, kivált ha az törvényszabta büntetését kiállotta.«

Péczely gyilkosságára vonatkozólag biztos forrásból hallom, hogy ő szerelmi viszonyban élt egy fiatal nővel, kinek férje ezt megtudta, s így a viszony zavarva lett; Péczely tehát elhárította az akadály elhárítását az útból, gyilkos tervébe beavatta kedvesét is, s ezzel szövetkezve orozva megölte a férjet, s testét darabokra vagdalta. Tizenöt évi fegyházi fogságra ítéltetett szörnyű tetteért; ebből hármat Horvát Boldizsár rezsimje alatt engedtek el neki.

Kihallgatták ma még *Recskyt* és *cselédjeit*. Ezek semlegesen vallanak. *Lesko* Mária azonban, ki tavaly *Recskynél más név alatt* szolgált, s kit mostani gazdájától Tokajból, saját vallomása szerint, gazdája engedelmével hozták el a zsidók, azt vallja, hogy *Recsky kegyetlenül kínozza Móricot*.

Recsky korántsem teszi ránk afféle darabos csendőrbiztosok benyomását, hanem a modern magyar tisztviselőt. Szemébe mondta *Lesko* Marinak, hogy »*felbérelt hamis tanú*«, mi a közönségre nem tévesztette hatását.

A VÉDŐK

II.

(*Székely*)

Nyíregyháza, jún. 26. [jún. 28.]

Mindenki elvesztette népszerűségét a védők közül, csak *Székely* nem. *Székely* is csak azért nem vesztette el, mert nem volt neki.

Mint ismeretlen fiatalembert ismertük, most már híresebb Székely Mózesnél is.

Funták őt irigyli a legjobban, mert egy lap azt írta róla, hogy rokonszenves arca van.

Az antiszemita le akarják rajzoltatni Ábrányi által, hogy hadd lássa Európa, mennyire ámitja az embereket a szemita sajtó.

Addig is, míg Ábrányi *eltalálja*, megjegyezzük, hogy nyurga, sovány alak, hosszúkás, nyomott arc, nagy lapát fogak és hatalmas orr.

Nem utolsó legény különben. A kérdései semmiben se kevésbé körmönfontak, mint a Heumannéi. Pedig Heumann olyan virtuóz a kérdésekben, mint egy szerelemföltő aszszony.

Székely Miksa maga is csodálkozik rajta, hogy egyszerre híres embernek találja magát, akinek a köhögését is lesztenografirozzák Güntherék.

Eleget vigasztalja Eötvös:

— No, ne búsulj semmit: nem olyan nagyon nehéz az!

Különben ha megdől is, hogy rokonszenves arc, bizonyára rokonszenves egyéniség s igen talpraesett logikája van — némelykor.

Hogy lesz-e belőle nagy ember (ha ugyan a prókatori »nagy« után nem egyéb epitheton jár), azt még nem lehessen tudni.

Azt a védbeszéd teszi meg.

A védbeszédekben már megvan a sorrend.

Először úgy volt, hogy Eötvös beszél elsőnek; de ebbe bele nem nyugodtak, mert Eötvös beszédje után hátha nem *hallgatja* meg őket a közönség?

Akkor aztán úgy lett, hogy Eötvös fog szólani utoljára.

Ekkor azonban az merült fel a mindig finom, udvarias Friedmann fejében:

— De hátha az Eötvös beszédét hallva, rögtön *elfelejtik* a mienket?

— Az bizony meglehet — szól Székely *vigasztalódva*. . .

S azóta Székely Miksa nem trémázik többé olyan nagyon az első nagyszabású fölléptétől.

Mind ebből az tűnik ki, hogy szerény ember.

Pedig kevély lehetne eddigi nagy sikerére, hogy megcáfolta azt a közmondást, hogy senki se próféta a saját pátriájában.

Ő az lett. Tessék ezt, kérem, konstatálni!

Szeyffert

Miért veszem be a védők közé a vádlót. Miért? Hódolok a divatnak.

Hiszen az egész világ erről beszél.

Pedig az egész világnak nincs igaza, mert a világ vádlókból és vádlottakból áll. (Mióta kriminalista lettem, nem vagyok képest másként osztályozni az embereket.) Igenis! Gondolják meg önök, leendő vádlottak, hogy még egyszer meg fogják kívánhatni az ilyen vádlót.

... Tehát ne vádoljanak.

Azt mondja Hamlet, hogy sok megfoghatatlan van a föld felett és a nap alatt.

És van sok megfogható is.

Szeyffert a legbátrabb ember, akit valaha láttam.

Külsejéről éppen nem látszik. Magas, sovány ember. (Ha kövérebb lenne, sokkal lustább lenne, mintsem a *mások dolgát* csinálja.)

Hosszú nyaka van, laikus ember azt hinné, hogy hajlékony ez a nyak. Pedig makacs kálvinista természetű.

A háta meg van egy csöppet görbülve, fejét sűrű deres haj köríti, s épp ilyen tömött szakáll az arcát, apró, kékes szemeivel szelíden néz.

Halkan beszél, nagyon rossz szónok, nagy műveltségű ember, kellemes modora van. Arcán sohase látszik semmi. Örökösen egykedvű. Egy csöpp izgatottságot sem árul el, s éppen ez ingerli legjobban az ellenfeleit.

Vonásaiból, melyek lágyak, senki sem venné ki a roppant akarakterélyt, és azt a rettenetes csökönyösséget, mellyel egy egész országot dühbe hozott.

Oly bátor ember, hogyha katona lett volna, bizonyosan ő vette volna be Boszniát.

Így pedig csak velünk veteti be minden nap a mérget.

Ámbár neki is jut ki szépen.

Tegnap azt mondja valaki a vacsoránál:

— Ni, mennyivel jobb kedvű ma Szeyffert, mint tegnap!

— Lehet is: hiszen ma csak négy lapban piszkolják össze, tegnap meg kilencben mosdatták.

S valóban meglátszik rajta a könnyebbülés, jókedvű volt, sőt még adomázott is az illavai börtönökről, amikben persze egyetlen rab se lenne, ha minden közvádoló hozzá hasonlítana.

— Most értem már — mondá ez adomázás közben Eötvös —, miért nincs megelégedve velem, mint védővel, az öreg Scharf.

— Hogy ugyan miért?

— Mert hasznosabbnak találja a vádlóját.

*

A Sóstón szokta eltölteni délutánjait egy antiszemita társaság.

Az antiszemita asztalnál esett meg a következő jellemző párbeszéd.

— Ha én király volnék. . . — mondá az egyik cimbora.

— Hát ugyan mit csinálnál?

— Legislegelőször lenyakaztatnám Szeyffertet.

— Hát azután?

— Hát azután Eötvöst.

— No és a sakterekkel mit csinálnál?

— A sakterekkel? — szólt vállat vonva. — Azoknak megkegyelmeznék.

És ez mutatja leginkább, hogy a szomorú eszlári ügy kibontakozásával milyen személyes irányban kezd összebonyolódni.

[TÁVIRAT]

[jún. 28.]

Nyitregyháza, jún. 27. (A Pesti Hírlap saját tudósttójának távirata.) Izgalmas jelenetekben gazdag volt a mai ülés. Mikor Móricot mostohaanyjával szembesítették, Eötvös így szólt:

»Megpróbálom a szörnyű munkát, könnyet csinálni szemébe e sziveteknek».

Faggatta is mindenféleképpen, de Móric hajthatatlan maradt. Mindössze egyszer szólt a magát, elősmervén apja előtt, hogy azt újságolta egyszer otthon, mintha az Eszter megkerült volna. »Pedig hát ha tudta, hogy megölték Esztert, hogyan mondhatta, hogy megkerült!« — jegyzé meg helyesen az apja.

Még izgatóbb volt a tárgyalás délutáni része; páratlanul gazdag, gyorsan váltakozó jelenetekben.

Barcza, a híres debreceni csendbiztos tett vallomást. Mint valami középkori kalandhős dicsőségszomjtól vezetve indult ő a rejtélyes bűntény szálaít keresni, s többek közt Henterhez férközvé, egy ízben *kiszorította Móricból azt a vallomást, hogy semmit sem tud, semmit sem látott*. Elszavalta tovább Barcza Péczely írnökkel való találkozását; Péczely ezúttal bevallá, hogy ijesztgette Móricot, rárivallva: »Börtönben rothadsz meg, ha nem vallasz; kutyá a kezedből ki nem veszi a kenyeret!«

Mindez frappáns lévén, hatást gyakorolt. Barcza vallomása egyszerre megvilágítani látszott az egész ármányos bűnügyet.

Jöttek azonban ellentanúk, s egy perc alatt újra homályba borult minden.

Mikor Henter a mindinkább ellentmondásokba keveredő Barczának szemébe mondta, hogy őt *boldog életre* való kilátás célzataival csábítgatta, percekig tartó tetszés-moraj zúgott a teremben.

A Barcza által előadottakat *gyengítették* a szembe-sített Móric, Recsky, Péczely és egy megyeházi hetes vallomásai.

Midőn Henter elmondta, mint idegenedett el Móric a vallásától, s mélyedt el a kálvinista tanokba, apja ezalatt nem gyözte homlokát törölgetni, nagy zseb-kendőjével. »Ha nem tért ki még, nem megy egészen a pokolba« — mondogatá, és mikor Móric megjegyzé, hogy mesterségre megy, ingerülten rá kiáltott: »Nem fogod te azt megérni«.

Nyíregyháza, jún. 28. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Kevésbé érdekes volt a mai nap. A sorrendből elmaradt tanúkat hallgatták ki.

Elsősorban *Tanyi* Gábort, ki legény szemmel nézegette Esztert jövet-menet azon a napon jóval *harangozás* előtt.

Eredeti alak lépett be utána: piszkos, kócoshajjú, rongyos emberke, a *Móric* volt *tanítója*; nem tett lényeges vallomást.

Mészáros Julis, a *Recskyék* volt szobaleánya, vallomásából hasznot húzhat a vád is meg a védelem is: nem tud a *Móric* kínzatasáról, de szorgalmasan látta *Móric* körül forgolódni *Péczelyt*, minden vizesborogatás nélkül.

Jármy és *Csabai* kikérdezése után befejeztetett az ügy gyilkossági része.

Hétfőn a *hullacsempészet* kerül sorra, *Szeyffert* szerint is »komoly dolog«.

Ma mindössze három messze földről jött tutajost hallgattak ki, kereten kívül, hogy haza mehessenek a szegény emberek.

Humoros alakok mind a hárman: bocskorban, nagy hajjal, piszkos ingben, gatyában. Orosz tolmács útján vallják, hogy *Vogel Amsel Körtvélyestől Szolnokig mindig a tutajokon volt*, nem távozva szemük elől. E vallomás tehát a védelemnek kedvezett.

Néhány, előnyomozásra vonatkozó okmány felolvasása után véget ért a tárgyalás.

Funták és *Friedmann* ma délután elutaztak, hogy a három napi szünetet a fővárosban töltsék.

Az intelligencia köréből néhányan, megbotránkozva egy bécsi lap tudósításán, melyben becsületsértő célzás van egy nyíregyházi hölgyre, ama lap itteni tudósítóját a város elhagyására szólították fel.

A hangulat mérsékelt, csendes.

NYÍREGYHÁZI APRÓSÁGOK

A két huszár

[jún. 29.]

Az alispánnak két huszárja van (még a régi megyéből valók).

Ma együtt beszélgettek a kapu alatt. Nagy keservesen mondja az öregebbik, hosszú deres bajszát megsodorva:

— Nem jól megyen az így, öcsém, nem jól megyen. . .

Feleli a másik:

— Majd másképp menne az — s gúnyosan a túlsó agyarára csapja a pipáját —, ha én igazítanám, Samu bátyám meg a protokullumot vezetné.

— Az kén' csak, öcsém. . . jól mondod. . . itt ez a vén nyakam, hogy huszonnégy óra múlva minden kisülne.

— Ki bizony, még az is, ami meg nem történt.

A legnagyobb antiszemita

Meg nem nevezem. Mert a zsidók már nagyhatalom, s ha kiírnám a nevét, még a maradéka se lehetne semmi.

Pedig már nagyon is rászorul a hivatalra. Hiszen éppen azért antiszemita, mert már rászorul.

Makacs csont, egy kicsit ragyás az öreg. De a ragya is csak neveli arca keménységét.

A kuglizóban szokott lenni esténkint. Ez az antiszemita gyűlhely és a Brenner fogadó. Az Európa a szemitáké.

Itt látogattam meg a barlangjában. Igen kíváncsi voltam, hogy hát ő mit mond a dolgok folyásához. »Mert mindekelőtt meghallgassátok — mondja a biblia — s ami érdekes, azt táviratozzátok.«

Az öregúr éppen ferblizett a kertben, ő osztott, s irtóztosan káromkodott, mert »zsidó« volt a kártyájában.

Mikor elmondtuk neki, hogy meg akarom interjúolni, egypárszor elcsapta a blattot, nem adva meg a vizit, hogy üres perceiben belém csepegtesse szilárd meggyőződését.

— Igenis, kedves öcsém, fel kell akasztani a saktereket. . . fel kell még akkor is, ha ártatlanok.

- Hát azt hiszi, hogy ártatlanok?
- Hiszi a kánya, édes öcsém, de nem én. . . meg vagyok győződve a bűnösségükről, de szentül. . .
- Hogyan? Akkor tán nem méltóztatott olvasni a tegnapi tárgyalást.
- Nem olvastam én egyiket sem.
- Azután büszkén hozzátette:
- Úgy nézzen meg engem, öcsém, hogy én sohase szoktam újságot olvasni.
- Akkor hát máshol hallgatja meg a részleteket.
- Jegyezze meg — szólt élesen —, hogy én ebben a vármegyében sohasem hallgatok semmit és senkire, ebben a vármegyében mindig én beszélek.
- Ebből hát azt kell következtetnem, hogy nem is tetszik ösmerni a részleteket.
- Nem én. Nekem csak egy kell, édes öcsém.
- Kíváncsi vagyok arra az egyre.
- Hát először is az, hogy az Eszter leány megvan-e vagy nincsen-e meg? Hát ugye nincsen?
- Nincsen.
- No, lássa! Ez egy. Ha hát nincs meg, oda van; elveszett valami módon.
- Az igaz. De milyen módon?
- Hm! Hiszen éppen ez! Lássa, olyan élelmeselek a zsidók, hogyha valami más módja lett volna az elveszésnek, azt már okvetlenül kiszimatolták volna.
- Persze. . .
- De lássa, nem szimatolták ki. Hát bizonyos, hogy azon a módon veszett el, amin mi mondjuk. Ergo, fel kell őket akasztani. Olyan bölcsesség ez, öcsém, hogy ezt még Kossuth se perorálhatná agyon. Punktum. . . Itt az öthatos vízi, a besszert hozom. . .

A TÖRVÉNYSZÉKI TEREMBŐL

Valjean János

Nyregyháza, jún. 29. [júl. 1.]

Hugo Victor »Nyomorultak« regényében van benne ez a jelenet. Ott elragadóbb, impozánsabb, itt meglepőbb.

A szelíd arcú öreg írnok másnap is megjelenik a törvényszék előtt.

Hosszú, sovány ember, csak úgy lötyög lábszárain a barna nadrág, mely alul le van taposva. Minden öreg írnok nadrágja ilyen.

A fekete blúzon át, mely szinte hosszabb a kelleténél (valamelyik törvényszéki bírósé lehetett valamikor), sovány vállcsontjai helyet nyomkodnak maguknak, deres haja tisztességet keltő, diószín szemeiben nincsen semmi rosszaság. Egy valóságos írnok ez, aki talán sohase csinált egyéb hibát, mint legfeljebb egy-egy »disznó«-t az aktákon, de azt is hirtelen kivakarta a penecilusával.

Büszke rá az öreg, hogy ő vallatta ki Móricot. . . Nem utolsó dolog az! Hogy fogják őt most megbámulni!

Évek óta jár lesütött fejjel az emberek közt, félénken néz körül gyakorta, összerézzen némelykor. Hallgatag, komor, órákon át minden ok nélkül. Mindenkinék kitér, »tedd ide, tedd oda« ember lett. . . fél valamitől, ami talán ott ül az emberek ajkán. Ha egy hideg, fagyasztó tekintet éri, abban is azt látja, amitől fél. . .

És íme egy nap a fátum szerepet tol eléje, föl kell vennie. Meg kell jelennie a nagy, hatalmas társadalom előtt, amelytől reszket, amelyet kerül.

De sikerül neki. A tömeg úgy van hangolva, hogy tetszik neki, amit az öreg beszél. A tömeg tetszése kíséri szavait. Tetszés! Van is már őneki joga a tetszéshez?

Mikor hazamegy a törvényteremből, újra érezni kezdi, hogy ő valami, hogy ő egy ember, akit a társadalom számbavesz, akinek a szava szinte erő, lök, ront vagy javít.

Talán először alszik évek óta édesdeden, elhagyott sivár szobájában. Talán még álmodik is. Ki tudja miről? Talán arról, hogy az emberek elfelejtették »azt a dolgot«, s őneki joga volt szemébe nézni mindenkinék.

Mikor reggel felkelt, s leírta a nevét, talán először történt rajta, hogy nem utálta meg. Mert őneki minden nyűg, még a novo is.

De most már nem. Semmit sem tudnak! Hiszen elhangzott ez a név tegnap száz meg száz ember előtt, s ő maga odavált a közvélemény auslagjába, de senki sem tett rá semmi megjegyzést. — Nyugodt lehet. . . istenem, de szép, de boldogító ez a napfény. Embernek lenni emberek között.

Sokkal bátrabban jött hát fel ma az öreg írnök. Szembe állt mindenkivel. Édes kéj volt neki szemtől szembe beszélni, s azt mondani, amit akar. Hiszen évek óta mindég csak azt beszélheti, amit mások akarnak.

Még goromba is volt; sokat mert. A nélkülözött élvezet elkapta, nem tartott benne mértéket. Kissé kekk is volt. Egy öreg írnöknek nem szabad így beszélni.

De tán a fátum ingerelte. A kérelhetlen fátum, mely ott lebegett a háta mögött, mialatt ő nagy durva kezeivel gesztikulálva oda-odacsapkodott a védők keresztkérdéseire.

Volt a modorában valami kellemetlen, a hangjában valami visszataszító. . . de azt talán most *utólagosan* érezzük.

Ott volt Reesky is a fórumon, ahol a tanúk s vádlottak, de ő kimutatta, hogy úr, nem ült le se a székre, se meg nem állt, hanem ott sétált köztük büszke úri magatartásával, mintha a saját folyosóján volna.

Az öreg írnök is úgy gondolta talán ma először, hogy neki is szabad önérzetesnek lennie. Ő is sétált bizonyos nonchalanceszal, s csak úgy séta közben felelgetett némelykor talpraesetten.

Minden feleletére kiújult a tetszésmoraj.

Arca kigyúlt, szemei fénylettek. . . Oh, ez szép egy nap, gyönyörű nap!

Ekkor emelkedett fel helyéről Eötvös. S elkezdett szokatlan hangon mesélni egy történetet. . . egy »visszaomlékezést«, mert ez legjobban illik hozzá. Elmondta, hogy mikor ő nemes Veszprém vármegye fiskusa volt, akkor ment át az ő kezein egy liszta a megkegyelmezett rabokról.

S mindezt olyan mesélő, kedélyes modorban tette. De a közönség önkéntelenül érezte, hogy valami nagyot fog mondani. Tudták, hogy ennek a történetnek okvetlenül csattanni kell a végén.

És csattant is.
 — Ebben a lisztában előfordult egy rab, aki kegyetlen gyilkosság miatt tizenötévi fegyházra lett elítélve.
 És most már mennydörgéssé vált a hangja.
 — Ezt a rabot Péczely Kálmánnak hitták.
 Minden ember hátán végigborzongott a hideg. Vért-fagyasztó csend állt be.
 S e félelmetes csendben süvített át a termen Eötvös megrázó kérdése:
 — Ön az?
 A vénember halott sápadt lett, lábait lassú reszketegség fogta el.
 — Ez aljas személyeskedés! — hörgé elfojtott hangon.
 — Ennyi a felelete? *Elég!* — mondá Eötvös és leült.
 Elég? Talán sok is. Talán nagyon is sok.
 Leírhatatlan hatást eszközölt ez a jelenet a közönség közt, melyhez foghatót kevés ember élt át.
 Az antiszemiták lesütötték szemeiket, a szemiták édesen vigyorogtak.
 Eötvös egy nagy kombinált húzást tett megint: elütött egy bástyát e rettenetes sakkjátékban.
 Csakhogy szabad-e eleven, érző emberekkel sakkozni?
 A vén írnok bűnös, kétségkívül... szerelem vitte a bűnre, nagyon kegyetlen volt, talán nagy szenvedély dúlt benne. De végre is megbűnhődött, a társadalom visszafogadta.
 Hát nincsen-e a bűnhődésnek vége sehol, éppen sehol?
 Mióta kiszabadult, kifogástalanul, becsületesen élt, mint más ember. És a betűi is, amiket karmolt az irodában, éppen csak olyan jó betűk voltak, mint más emberéi.
 A szörnyű fátyolt, mely a nagy erkölcsi sebet takarta, senki sem bántotta itt, nem is sejtették, mit takar.
 Minek volt azt föllebbenteni? Miért volt nem hagyni meg eleven embernek: mikor lehattunk volna többen eggyel.
 Hát nem elég már ebben az untató tragédiában egy hulla, amelyet felöltöztetnek.
 Okvetlenül kellett-e még egy másik hulla, amelyről lerántják a takaró ruhát?
 ... Fuss innen Valjean, ha még tudsz hova.

A társadalom elítélt téged kegyetlen gyilkosságért.

Ha volna a társadalomnál nagyobb úr, kvittelhetnél, mert az meg a társadalmat ítélné el kegyetlen gyilkosságért.

De a társadalomnál nincs nagyobb úr. Azért hát hiába futnál akárhova, szegény Valjean!

A Scharf pechje

Hovatovább az öreg Scharf mindjobban meghódítja az embereket a tárgyalási teremben.

Hosszú ábrázatán a kedély derűje csillog örökké. Ajkain a fanyar mosoly, szavaiban az örök humor.

Bizonyos intelligenciát nem lehet eltagadni tőle, fifikus észjárása van, feleletei, kérdései, közbeszólásai mind természetesek és rokonszenvesek.

Ha ez sokáig így tart, az apa elszedi Móricka elől a népszerűséget.

Csak néha tör ki, ha a »gyerek« fölmérgesíti, egyébkor rendkívül érdeklődni látszik a pör iránt, megvigyáz minden részletet, odafigyel, de nem a vádlott trémájával, hanem a publikum kíváncsiságával és érdeklődésével.

Nevet, ha nevetni kell, bosszankodik, ha bosszankodni való fordul elő, de különben mély nyugalommal várja a fejleményeket, melyek napról napra jobb kedvűvé teszik.

Ma a tárgyalás kezdete előtt kevéssel odabiceg a védőjéhez, Eötvöshöz, s a következő jelenet történik köztük szóról szóra:

— Hát csak lehetetlen, ügyvéd úr, azt a gyereket egy negyed órára *megszorítani*?

— Minek? — mondja Eötvös vállat vonva.

Az öreg megvakarta rövidre nyírott fejét, és sajnálkozva folytatta:

— Elég volna egy negyed óra is, kérem alássan, hogy *készen legyenek* velem. Bizonyosan tudom, hogy készen lennék. Otthon sírt, elájult a szavaimtól.

— Tisztelem én azokat a szavakat. De nem is érnének azok semmit.

— Hát azt hiszi nagyságos uram is, hogy *olyan nagy ereje van annak a kolbásznak?*

Nevetett ironikusan, aztán nagy bizalmassággal odahajolt az Eötvös föléhez, s halkán súgta:

— Kérem azt a kis borocskát, amit meg tetszett ígérni.

— Várjon hát, mindjárt szólok az elnök úrral.

Bement a gyülekező terembe, de csakhamar azzal az indorsatával jött ki, hogy az elnök megtagadta a borocskabevitelét a börtönbe büntetésből. Mert Scharfnak e napokban levelet csempészték be a zsidók, s ő azt nem jelentette fel a börtön szabályokhoz képest.

— Se bor, se fiú! — sóhajtott a vén Scharf elkedvetlenedve. — Már az igaz, hogy semmibe sincsen szerencsém.

[TÁVIRATOK]

Szeyffert inzultálva

[júl. 1.]

Nyiregyháza, jún. 30. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Ma este színielőadás közben egy Zarándi nevű antiszemita újságíró névjegyével odaküldte a jelenlevő főügyési helyettesnek a »Kecskemét« című lapot, melyben Szeyffertet gyalázó cikk foglaltatik. A névjegyen szintén gyalázó szavak voltak. Szeyffert a lapot visszaküldte, de a névjegyet megtartotta és a sértést megtorolni szándékozik. Az eset híre elterjedvén a színházban, nagy izgalmat szült. Szeyffert azonnal elhagyta a színházat.

Nyiregyháza, jún. 30. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Szeyffert tegnap Pozsonyból fenyegető levelet kapott, aláírva: »antiszemita végrehajtó bizottság«. Ebben tudatják vele, hogy halálra ítéltetett, s az ítélet a végtárgyalás után fog végrehajtatni. Eötvös tucatszámra kapja a fenyegető, piszkoló leveleket, de ideje egyáltalában nem engedi, hogy elolvasásukkal mulassa magát. A Szeyffertnek ment fenyegető levelet sem tartják egyébnek, komoly számba nem vehető deákcsinynél.

A hangulat

Nyíregyháza, jún. 30. (*A Pesti Hírlap* saját tudósítójának távirata.) A város tegnap és ma teljesen nyugodt, mintha tiszaezslári eset sohasem is lett volna. A budapesti lapokból, melyek a tárgyalás napjai alatt százával keltek el, ma már csak a rendes számú példányokat lehetett eladni. A rendes antiszemita társaság tegnap óta Tiszaezsláron Ónodyéknál mulat.

A végtárgyalás folytatása

Nyíregyháza, jún. 30. (*A P. H. eredeti távirata.*) A tiszaezslári pör végtárgyalásának folytatása, amennyiben az a *hullausztatás* vádjára vonatkozik, valószínűleg már nem fog sok időt igénybe venni, miután ebben az irányban nem kell sok tanút kihallgatni. Némileg késleltetni fogják a tárgyalás menetét azon kihallgatások, melyeket néhány tanúnál tolmács segítyével kellend megejteni. A védelem azon követelésének, hogy az államügyészségi tisztviselők, nevezetesen Nagy László államügyész jelentései, valamint a Scharf Mór közigazgatási felügyeletére vonatkozó belügyminiszteri rendelet felolvastassanak; előreláthatólag hely fog adatni. Az illető okmányok ugyanis már Korniss elnöknek rendelkezésére bocsáttattak. Valószínű ellenben, hogy a királyi törvényszék az akkori ügyészségi tisztviselőt, valamint a vizsgálóbíró tanúkként való megidéztetését most sem fogja elrendelni, bárha Magyarországon erre már ismételt precedens fordult elő. Az *orvosi szakértőknek* a felboncolt, illetve exhumált dadai hullára vonatkozó fejtegetései csak a bizonyítási eljárás befejezése és az irományok felolvasása után fognak sorra kerülni. Ez a diskusszió, valamint a *védbeszéd*ek valószínűleg három vagy tán négy napot fognak igénybe venni. — A tárgyalási terembe szóló belépti-jegyeket, melyeket eddigi tulajdonosaik ismét visszaadtak, Korniss elnök a nagyszámúban előjegyzett igénylők közt osztotta ki.

[TÁVIRAT]

[júl. 2.]

Nyiregyháza, júl. 1. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Zarándit, aki tegnap Szefffert a színházban inzultálta, ma a kapitánysághoz idézték, és rendőrileg megintették nyilvános helyen okozott botrány miatt. Szefffert különben nem kíván megtorlást.

Korniss elnök fegyelmi vizsgálatot rendelt el Péczely írnok ellen, mert az hivatalra pályázása alkalmával hamis életleírást mellékel.

Szefffert és Eötvös naponkint kapnak fenyegető leveleket. A közvádlót a »pozsonyi antiszemita liga« már halálra is ítélte, s névtelen levélben a végtárgyalás utánra helyezik kilátásba az ítélet végrehajtását.

Ma Eszláron parasztból van. Az ottani zsidóság közt nagy a félelem, habár a főispán megtette a rend fenntartása céljából szükséges intézkedéseket.

A végtárgyalás során holnap folytatni fogják az *írományok felolvasását*, melyek közül különösen érdekesnek ígérkeznek egy *múlt századbeli rituális gyilkossági perre* vonatkozó s az udvari kancellária levéltárából az ügyészség által megszerzett akták, mely rituális gyilkosság állítólag Közép-Szolnok megyében történt. Érdekes, hogy az e *pörre vonatkozó eredeti akták eltűntek*, és csak a kancelláriai levéltárban őrzött másolatok maradtak korunkra.

[TÁVIRAT]

[júl. 3.]

Nyiregyháza, júl. 2. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Rekkenő hőségben kezdődött ma a hullacsempészet tárgyalása. Nem szalonba való dolgok — Eötvös kérdései Váradi András kerülőhöz — elriasztották a nőket a hallgatóságból, csak néhányan maradtak még ott, de utóbb eltűntek az idősb nők is, és remélhetőleg nem is jelennek meg addig, míg a dadai hullalész napirenden.

A további időt *Smilovics* alibijének bizonyítása töltötte be. A hullacsempészetben *Hersko* és *Smilovics* a

középső láncszemek. Smilovics visszavont vallomása megegyezik a Herskoéval, pedig elfogatásuk előtt nem találkoztak, hogy megállapíthassák az elmondandó mesét. A vizsgálati iratok is kizárják együttlétüket a két fej által kigondolt *azonos* mese előtt.

A rőthajú, rendkívül hosszú arcú Smilovics veszélyes dilemmába kezd már bonyolódni, mikor segítségére jön az ügyes *Heumann*; hogy nem voltak-e már előbb olyan szembesítések, melyekről nem vétetett jegyzőkönyv? Smilovics menekszik a zavarból a nyitva hagyott ajtón, hirtelen rámondja: »voltak«; a vizsgálóbíró *sokszor éjjelente vallatta, sőt részt vett a törvényszék előtti szembesítésnél is.*

Ez Eötvöst felhőgyűjtő felszólalásra készítette Bary ellen, kit a törvényszék elé kér idéztetni s addig is kizárni a közönségből.

Az elnök kijelentését, hogy míg valaki a tárgyalási teremben tisztességesen viseli magát, kizárni nem lehet, éljenzéssel fogadta a harcias hangulatú közönség.

Ezután zavartalanul folyt a tárgyalás, de Smilovicsra nézve kedvezőtlen eredménnyel, mert a *Grosz familia*, melyre hivatkozik, hogy nála hált és étkezett volna, *semmit sem akar róla tudni.*

A mai tárgyalás még jobban összezavarta a már eddig is kigombolyíthatlan szálakat, melyeket véletlen és ember-praktika oly csodálatosan összefont.

A szakértők, kik Móric színvaksága iránt lesznek hivatva határozni, mint hallom, *helyszíni szemlét fognak kérni Eszlárra* s ott Móricot a kulcslyukhoz állítva, megállapítani, mennyire terjed a látköre.

SLAVNA SEDRIA

Nyíregyháza, júl. 3. [júl. 4.]

Már az igaz, hogy sok hibája van a törvényszéki teremnek. De hiszen nem is annak készült.

Először kicsiny (ma oly hőség volt benne, hogy az egyik szakértő, dr. Flegmann rosszul lett), másodszor pedig olyan

alkalmatlan, hogy nemcsak a vádlottaknak, de a tanúknak is a közönség közt kell keresztülmenniük.

Innen naponta a sok felszólalás. Az egyetlen csodálni való: a jegyző balról s a pótbíró jobbról, kik úgyszólván beszélnek a »slavna sedriá«-t, s olyan egyformák, mintha ikrek volnának; lehetetlen felismerni egyiket a másiktól: egyik se szólt még eddig semmit.

Valaki azt kérdezte Kornisztól:

— Ugye, hogy ők ketten csak teremdecoráció?

»Slavna sedriá«-nak mondom pedig a tek. törvényszéket, mert az volt a neve ma, rusznyák lévén a diplomatikus nyelv, úgyhogy mi csak tolmács útján hallhattuk, mit vall Hersko Dávid.

Ez a *Hersko* még a csirkefogók közt is túlságosan elhanyagolt külsejű lenne; sárgaszínű haja, ahány szál, annyifelé áll; egyik helyen hosszabb, a másikon rövidebb, a ruha cafatokban lóg le róla; buta, vörös arcán semmi kifejezés, mintha csak egy víziborjút látna az ember. Festők ecsetjére méltó ritka alak!

Tagadja, mit azelőtt bevallott.

— De hát miért vallott akkor? Nemde kínozták?

Hersko bevallja, hogy egyszer csakugyan megütötték.

(Általános öröm-mosoly a védő padokon.)

— Hol ütötték meg?

— Azt biz' ő már nem tudja, mert nem érezte az ütet.

(Általános föllélegzés a közönségben.)

— Hát vízzel nem kínozták a Dávid urat... mert a nyíregyházi víz nagyon förtelmes ital?

Hersko úr elismeri, hogy csakugyan itattak vele sok vizet.

(Általános indignáció a védőpadokon.)

— Aztán mikor itatták önnel a vizet?

— Amikor szomjas voltam, kérem alássan.

Ilyen originális alak a tutajok proletárja.

Ember legyen, aki eligazodik a szaván; mert egész a művészetig vitte, hogy amit mond, azt azon módon lerontsa.

Eötvös mérgesen rázza fejét. Funták az orrát vakarja.

Pedig a java még hátra van. Ma az antiszemitáknak kelt föl a nap.

Matej Ignác rusznyák paraszt kenegette hájjal a dzsenti hátát. *Matej* rusznyák beszéde dallamos, édes zene az ő fülekben.

Matej tisztességesen van öltözve; tiszta, egész felsőtestét olcdó inget visel (nagy luxus és pompa már az ilyen!), hozzá szűk gatyát és újdontúj bocskort.

Értelmesen beszél s bizonyos határozottsággal; beösméri visszavont vallomását egészben, s elmondja a hullacsempészet részleteit körülményesen.

A tolmács szavait helyeslő moraj szakítja meg több ízben.

Az elnök tömött szénbajuszát mosolygás aranyozza meg alulról.

Eötvös izgatottan emelkedik föl, s a falnak dőlve bús iróniával hallgatja.

Heumann lehorgasztja fejét.

Szóval általános levertség a védőpadok közt.

Székely megdöbbenve nézi Szeyffertet, de Szeyffert olyan egy idő óta, mint egy bezárt pörakta.

A nézőtérén a lankasztó hőség dacára is egyszerre megélenkül mindenki.

A debreceniek, kik egy csomóba verődtek a jobboldalon, örömteljes fészkelődésükkel az elnöki csengettyűt provokálják.

Szász Károly is jeles műfordító, de ilyen hatást még nem ért el, mit ez a tolmács, pedig nyakravalót se visel.

Matej vallomása beláthatlan következményű, s az egész pör folyama óta a legfontosabb, legterhelőbb vallomás, melyet a Smiloviccsal és Herskoval történt szembesítés sem gyengített.

Csak azt az egyet nem magyarázta meg *Matej* jól: miért vonta vissza a máramarosszigeti törvényszék előtt a hullatálat részleteiről korábban tett vallomásait.

Kissé haloványan emelkedett föl Eötvös, s mély csendben, mely minden nagyobb fölszólalását kíséri, hangoztatta: hogy mindenből úgy látja, itt egy *tanú kikészítő* szövetkezet működik; addig is, míg holnap kideríthetné keresztkérdéseivel *Matej* kikészítését, kéri a tanúkat szigorúan elkülöníteni a közönségtől.

Szegény Matej!

Hát ilyen kevés ideig lehattél te hős és becsületes ember, dicsőséged színhelyén, e teremben?!

Eötvös szavai, melyeket imponáló hangsúlyozással vágott oda, meghökkentették a közönséget egy pillanatra, de csakhamar kitortek egyik-másik ponton a nemtetszés hangos nyilatkozatai.

Az ülés nagy izgatottság közt ért véget.

Mindenki érdekfeszülten néz eléje: hogy eszik meg holnap a keresztkérdések Matej igaz történetét.

Az ülések iránti érdeklődés most még nagyobb, mint azelőtt.

A terem zsúfolásig telik meg. Messze vidékről jönnek naponta buzgó műkedvelők.

Ma itt láttuk gróf *Zichy Gézát*, *Náway Imrét* Csanád megye főjegyzőjét, *Kiss Albert* debreceni képviselőt, gr. *Bethlent* Erdélyből, stb.

A legérdekesebb hallgató azonban *Józsa* volt, a híres kállói doktor, ki a szakértők vitájánál mint tanú fog szerepelni.

Az élénk, mozgékony ember, kinek széles tudományát nagyra becsülik e környéken, erősen bizakodik amellett, hogy a Scheuthauerék argumentumait nem nehéz kontrakarirozni.

A dadai hulla lábának spirituszba eltett *meghajlott* kisujja azért fontos szerinte, mert a szakértők az elküldött láb *elálló* nagy ujjából azt következtették, hogy okvetlenül parasztleány lába; ám a behajtott ujjból meg az következik, hogy *úrilány*.

A szakértők másik érvére, hogy az agyvelő rothadt csokoládé színű volt, *tüdőgümő* a magyarázat; mert a gümőkör, mely a dadai hullán észleltetett, gyakran idéz elő velőgyulladás, s egy ilyen gyulladáson velő négy-öt nap alatt is úgy elrothad, mint egy egészséges velő hónapokig sem.

Ahogy lesz úgy lesz, majd meghalljuk, de meg nem esszük.

Különben sem fontos a doktorok véleménye, mert abban ugyan nem hisz senki.

Móric éleslátása holnap dől el. A szakértők mellé Megyery törvényszéki bíró van kinevezve.

[TÁVIRAT]

[júl. 4.]

Nyíregyháza, júl. 3. (A Pesti Hírlap saját tudóstírójának távirata.) Az utóbbi tárgyalások részletei s azok a szárnyaló hírek, hogy Eszlárról tanúk kívánnak jelentkezni, a védelmet egészen elkeserítették.

Eötvös mai kifakadása a tanú kikészítő szövetkezet-ről csak első kitörése volt az elkeseredésnek.

Annak lehetőségét hánytorgatják, hogy *az úgy itt és így talán nem is lesz befejezhető*, s beáll a remonstráció szüksége a kormánynál *más törvényszék delegálása* iránt.

Úgy hallani, hogy ez eshetőséggel komolyan foglalkoznak a védők.

Más oldalról úgy értesülök, hogy erre *Matej Ignác* mai terhelő vallomása volt befolyással mint olyan, mely a védelmi vonalon nagy részt ütött.

E hír a közönség közt nagy izgatottságot okoz.

[TÁVIRATOK]

A mai tárgyalás izgalmai

[júl. 5.]

Nyíregyháza, júl. 4. (A Pesti Hírlap saját tudóstírójának távirata.) *Matej* összetörésére koncentrálódik a védelem.

Három órán át faggatták ma ingerülten, folyton nagyobb verve-vel; *több ellentmondásba* is keveredett, de a védők kombinációja, hogy *Matej* vallomása és az újabban feltűnt *Cserésné* között mesterségesen csinált összefüggés van, valótlannak bizonyult.

Azt hitték, *Matej* vallomása arra való, hogy a *Cserésné* által ruhaátadással vádolt *Groszberg* nében legyen, akire ráösmerhessen.

De a két dolog rovátkái össze nem vágnak, *Matej* azt mondja, hogy nem ismer rá a »zsedkára« (zsidó asszony), aki a ruhát hozta, mert esti szürkület volt.

Eötvös indulatosan ugrott föl, s mennydörgő hangon

mondja, hogy Matej hamis tanú, ki színleli magát abban is, hogy magyarul nem tud; kéri tehát letartóztatását.

(Egy hang a közönségből: »Hát franciául tud-e vajon?«)

Szeyffert ellene van a letartóztatásnak. (Egy hang a közönségből: »Meg kellene éljenezni *Szeyffert*et!« Egy másik hang: »Még korán lesz!«)

Elnök dacosan ellene mond a letartóztatásnak.

A többi tanúvallomások jelentéktelenebbek.

Izgalmas jelenet fejlődött ki a tárgyalás befejezése után, midőn a közönség már eloszlott, s az elnök több tanút jelentett be, ezek közt *Vámosi Julcsát*, ki múltkor azt vallotta, hogy *Solymosi Esztert* délután egy óraker láttá, de most vallomását az eszlári bíró előtt visszavonta.

Friedmann közbekiált: »Igen, a konzorcium műve!«

Leírhatlan jelenet következett erre. Mindenki beszélt, s éppen nem válogatták a kifejezéseket.

»Hát ez igazságszolgáltatás?!« — zúg közbe *Eötvös*. — »Látom, hogy ezzel a törvényszékkel sohasem lesz ítélet. Mert gombamódra nőnek a tanúk, s akik egyszer vallottak, visszajönnek még néhányszor mást vallani.«

Nagy izgatottság közt oszlottak szét védők és bírák. Még útközben kimenet is élénken polemizáltak.

Szeyffert örökké közbebeszélt, de gyöngé hangját nem lehetett kivenni.

A trónörökös — antiszemita

Nyiregyháza, júl. 4. (A *Pesti Hírlap* saját tudósítójának távirata.) *Zichy Géza* gróf, ki egy tárgyalást szintén végignézett, *Laxenburgból* jött ide, hol a trónörökös-pár vendége volt. Őfenségeik rendkívül érdeklődnek a tárgyalás iránt, s nagy kíváncsisággal várják naponkint a postát és kombinálják a csodálatos ügy esélyeit.

Antiszemita körökben ma az a hír van elterjedve, hogy a trónörökös antiszemita érzelmű, míg a fenséges asszony a zsidókhöz hajlik.

A HELYZET KÉPE

Nyíregyháza, *júl. 3.* [júl. 5.]

Annyi tömérdek ferdítés van a lapok telegramjaiban, s kivált annyi túlzás, hogy noha éppen nem akartam belemenni a »dolgok közepébe«, mégis kénytelen vagyok nekifanyalodni a komolykodásnak.

Pedig semmi sem hálátlanabb dolog annál. Mert — bocsánat, de ki kell mondanom — Magyarországon most alig van ember, aki ebben a kérdésben az igazat akarja megolvasni a lapjában.

Senki sem tárgyilagos. Kivált itt Nyíregyházán senki. A véleménykülönbség iránti érzék egészen kiveszett az emberekből.

A sakter-pör hasonlít a felhőhöz vagy a ködhez, amelyből kiki olyan képeket lát, aminőket az ő fantáziája bír kiszínezni magának.

Azok, akik a vidékről jönnek, csodálkozva beszélnek, hogy milyen nyugodt, milyen csendes itt a hangulat magában a darázsfészkekben, míg az ország távolabbi részeiben valóságos forrongásban vannak a kedélyek.

Hogy miért nyugodtak itt az emberek? Ez a nyugalom ez egyszer nem megnyugtató. Az szintén annak a jele, hogy a kedélyek nem hullámszanak a végtárgyalás váltakozó esélyei szerint. A tárgyalási teremben mindenki valami meggyőződéssel ül, s azt őbenne se el nem halványítja, se meg nem élénkíti semminemű új fordulat. Az antiszemiták meg vannak győződve, hogy a gyilkosság megtörtént, és úgy történt, ahogy a vád jelölte; a filozemiták pedig szinte csökönnyösen ragaszkodnak hozzá, hogy őrült mese az egész. Szekerce-eső hullhat őmiattuk; vádlottak, védők, tanúk beszélhetnek, ami őnekik tetszik, az a dolog lényegén nem változtat, arra itt vállat von mindenki, s úgy el tudja magyarázni, hogy mind a két rész *ugyanazon egy vallomástól* folyton erősödik rendíthetetlen meggyőződésében.

Innen van, hogy a pör lefolyása nem hozza mozgásba az idegeket. Eötvös Móricban tételezi föl a színvakságot. Nem csodálom, mindenki abban szenved itt. És ez a rettenetes merevség, ez a vakság ridegebb, bántóbb s mélyebb örvényt

hagy a társadalomban, mint a fölkorbácsolt szenvedélyek bármily lázas kitörése.

Hogy a pörnek mi lesz a vége, nem lehet tudni. Az antiszemiták kétségbeesve mondják: »Fel fogják őket menteni. A filozsemiták szepegve gyanítják: »Elítélik őket«. A bírák nem szólnak semmit. Russu, a fiatal, szende arcú bíró, kit itt nagyon tisztelnek, hallgatag, véleményt nem mond a viláért sem, Gruđen még kevésbé, csak az elnök arcán csillan át néha a pszichológus előtt egy jel, hogy a terhelő vallomásokat jobban hiszi el. De ez is talán csak rémlik az embernek. Sőt meglehet, azért teszi, mert a vád egészen árva gyermek, ha ő nem fogná néha pártját -- táplálék híján -- idő előtt elsorvadna.

Hát a védők? A védők, egyedül a védők táplálnak jó reménységet. Ezek között is különfélék az árnyalatok. Eötvös a legvérmesebb, Funták a legkételkedőbb. Az igazság, azt hiszem, közepütt van, Szeyffertnél. (No, ugyan jó helyre tudott költözködni az is!). Szeyffert azt tartja, hogy a hullacsempészet sokkal nehezebb kérdés, mint a pör első része, annyival is inkább, mert hogy nehezedő erővel bír erre. Nem hiszi a hullacsempészetet, de nem reméli, hogy egykönnyen el lehetne oszlatni.

Talán ő az egyedüli a »védők« között, aki nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egy új vizsgálat lesz a bűnügy legvége, hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon.

S ez a kombináció nagyon sok valószínűséggel bír. Mert vegyünk csak a dolgot úgy, amint áll. A bűnügy első részének »omlatag alapja« a Móric vallomása, ebben a vallomásban okos ember nem hisz, lehetetlen hinnie, de két dolog bizonyos, s ez az, hogy Eszter nincs meg, s hogy Esztert a zsinagóga tájékán látta halandó emberi szem utoljára. Az *egész első részből* nem maradt fel egyéb figyelemreméltó tény. De ez a kettő legalábbis figyelemreméltó.

Most már itt következik a regényes hullacsempészet.

A hullacsempészetet bolond mesének mondják a filozsemiták. Egyetlen szó sem igaz belőle. Eötvös memoranduma a dadaí hulláról a bibliájuk.

Eötvös maga úgy nyilatkozik e kiváló művéről, mely őt kétségkívül egyik legnagyobb magyar ügyvédé emelte:

»Én magam is nagyon prekáriusnak láttam először ezt a hulla dolgot. S mikor a memorandum megírásához fogtam, őszintén megvallom, hogy abból a szempontból indultam ki, hogy vagy „igaz” vagy „nem igaz”, hogy az a Solymosi Eszter hullája, s két eltérő üvegen vizsgáltam nyomról nyomra a felmerült részletek minden morzsáját, s csakis e vizsgálódás folytán érlelődött meg bennem szent meggyőződés, hogy a hulla okvetlen a Solymosi Eszteré.«

Meglehet. Sőt megvallom, hogy a romantikus, sok kalandos és vakmerő részletet föltételező átöltöztetésnél sokkal valószínűbb az egyszerű megoldás, még a jelen esetben is, de nem hiszem, hogy sikerülne Eötvös várákozása, melyet a szakértők holnap, legfeljebb holnapután bekövetkező vitájához köt.

Ha nem Solymosi Eszteré a hulla, könnyen kiszülhet, hogy nem az; de ha Solymosi Eszteré, alig van rá lehetőség a kiderítésre, hogy az.

Mert valóban, nehéz megnyugodni a laikus közönségnek abban, hogy egy holttestet, melyről azt mondják az anya, a testvér és mindazok, akik életében ösmerték, hogy nem Solymosi Eszter, a tudós doktorok, akik nem ösmerték, a Solymosi Eszterének deklaráljanak. Ez nem lehet. A szakértők csak annyit mondhatnak ki, hogy nincs kizárva, mintha nem lehetne az eltűnt fiatal leány holttesteme.

S ha csupán ennyit mondhatnak ki, mivel jutottunk előbbre e szomorú ügy földerítésében, mely nem annyira a szerencsétlen sakterek ügye, mint a magyar társadalmat élénken mozgó napi kérdés — melyet a sanior pars szeretne levenni a napirendről.

Semmivel sem jutottunk előbbre. A rettenetes homály megmarad továbbra is. S ki tudja mivé gömörödik össze a szét nem oszlatott felhő a társadalomban, mely ha még nem is szaturálva, de már érintve van a szociális mozgalmak levegőjével.

Alig lehet kétség, hogy a Hersko és Smilovics-féle úsztási történet elolvad a törvényszék előtt, de nem lehetetlen, hátrahagy sok megfoghatatlan, de gyanús szálakat, amiket a zsidók túlságos buzgalma, s tisztázkodási törekvése is idézhetett elő.

E szálak és a hulla fel nem ismerése az ismerősök által elég lesz, hogy a szörnyű rejtély — ha valami képzelhetlen véletlen fel nem fedi — még sokáig vesszőparipája maradjon azoknak, akik gyűlölettel viseltetnek a zsidók iránt és azoknak, kiknek ellenszenvét felköltötték a divatba jött jelszavak.

Az ügy lemegy a napirendről, de az antiszemitizmus marad. És ez elég szomorú dolog.

A hulla-agnoszkálás felületes volta volt a legnagyobb hiba, ami elkövetetett. Ezt többé helyreütni nem lehet. Az elnöknél ugyan ott őrzik a hulla egyik lábát spirituszba téve, melyen rajta vannak a körmök s melyen a láb kisujja áthajol, s odatapad a többi ujjakra. Ez annak volna a jele, hogy a láb csizmákban vagy szoros cipőkben válhatott csak ilyené. Meztláb járó parasztleányok lábujja nem nyomorodik el görbének.

De ez mind kevés a *teljes* világosságához.

Legfigyelemreméltóbb megjegyzés ezekre a dolgokra nézve egy orvos ismerősömé.

— Mondja meg nekem, orvos úr, kérem, ön ismerős a helyi viszonyokkal, vannak-e olyan tanúk is, akik ráösmertek Solymosi Eszterre?

— Vannak!

— Erős tanúk?

— Nem érnek semmit.

— Hogyan, doktor úr? Ön az első zsidó, aki így beszél.

— Azért uram, mert én orvos is vagyok. És én jobban hiszek azoknak, akik Esztert fel nem ismerték, mint azoknak, akik felösmerték.

— És miért? — kérdém elcsodálkozva.

— Egyenesen azért, mert meg vagyok győződve, hogy *nem lehetett fölismerni*.

Hát ez mind meglehet. De az emberek, fájdalom, nem mind szakértő doktorok, hanem csak gyenge lelkek, akik az anyának hisznek jobban. Az anya nézése élesebb a tudomány látásánál. Meglehet nem igaz, de poétikusabb, valószínűbb, emberibb.

Nagy bonyodalmak nagy tévedéseket szülnek. Egy csodálatos esettel, egy komplikált életdrámával állunk szemben. A boncoló agy latolgató munkájába beleavatkoznak a

szonvédélyek, érzelmek és vastag ködréteg borítja el azt a szívet, ha van olyan, mely a kioldáshoz vezessen. Alul, nagyon alul lehet az!

Emberek munkája lenne? Lehetetlen! Ember oly tökéletes gonoszságra nem képes, aminek a másik ember nyitját ne lölje.

Véletlen ez? Ezt hiszem inkább. Istenek incselkedése. Rossz játék az együgyű halandókkal. »Ti, jámborok, íme egy kis sötétség, s ti okvetlenül el fogtok benne botlani.«

Előrelátható mindezekből, ami nemsokára bekövetkezik, hogy az eszlári ügy ma holnap be lesz fejezve (vagy tizenkét nap múlva), az ítélet kimondatik — s mi, akik itt végig tanultuk, hazamegyünk disputálni és újra találkozni: vajon hogy is történhetett hát ez a dolog?

A végtárgyalás nem oszlatja el a kételyeket, csak megösmerteti az emberekkel az anyagot.

Egy barátom így szólt hozzám tegnap a tárgyalás előtt:

— Lássá, uram, én teljesen meg vagyok győződve róla, hogy ezek a sakterek nem ölték meg azt a leányt. Kész volnék némelykor megesküdni.

— Nem vettem eddig észre.

— Nem is vehette, mert lássa, uram, mindannak dacára, hogy a pro és kontra tények közt latolgatva kigyógyulni látszom magam előtt is, mihelyt a tárgyalási terembe lépek, vége mindennek. . . a legelső zsidó-ellenes tanút önkéntelenül megéljenzem.

Úgy van! Az antiszemitaságot teljesen kigyógyítani nem lehet. Olyan az, mint a titkos betegség, mikor már elmúlt is egy helyen, nyomban kiüt más helyen.

Ez különben csak annyiban tartozik a bűnügyre (mely magában véve is elég lenne szövevényeinél és tárgyánál fogva, hogy fölizgassa nagy körben az embereket), amennyiben az antiszemitaság az a ráma, amelybe a bűnügy bele van helyezve.

S talán ez a ráma is olyan ráma, amely miatt nem lehet jól kivenni a képet.

Nyíregyháza, júl. 5. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A börzén nem hullámszik úgy az árfolyamok, mint itt az esélyek és kombinációk.

Tegnap Smilovics zsidó levele rendkívül erősítette a vádat. Ma minden vallomás a védelemnek kedvezett, úgyhogy a védők tegnapi ingerültsége egészen lelohadt, ügyvédek képe kigömbölyödött.

Vogel Amsel, Grosz és Klein a maguk kínzásáról súlyosan terhelő részleteket vallottak, részben *Vay György* csendbiztos, részben *Bary ellen*.

Azután *Galsi István* magyar napszámos, ki a tuta-jokon utazott, vallott egy sajtószerű körülményt, hogy mikor a hullát kifogták és a kezében levő kendőt megpiszkálták, a festék köröskörül megfestette a vizet, pedig a festéknek el kellett volna olvadni, ha annyi ideig volt a vizen, mint ameddig *Solymosi Eszter* volt.

Móric szemeit ma délután három órakor vizsgálták meg a szakértők.

A Móric szemei

Nyíregyháza, júl. 5. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Scharf Móric szemeit a szakértők ma délután megvizsgálták, s az eredmény az, hogy színvakságnak nincs nyoma. Jobb szeme gyöngye ugyan, úgyhogy személyeket négy méteren túl nem igen képes fölismerni, de balszeme teljesen ép, úgyhogy negyven méternyire is jól lát.

Való avagy rossz tréfa?

Nyíregyháza, júl. 5. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Korniss törvényszéki elnökhöz ma levél érkezett a Zemplén megyei bodrogközi járás körjegyzőjétől, mely szerint a körjegyző gyermekei a Bodrogban fürdés közben bepecsételt levelet s abban levelet találtak. A levél írója Lőki nevezetű gépészmérnök elmondja, hogy öngyilkos lesz, de halála előtt fölfedezi, hogy

tavaly meggyőződve: kedvese hűtlenségéről, *fejse-csapással meggyilkolta*, azután június 23-án Dadánál a Tiszába dobta; ez tehát az a hulla, mellyel az eszlári ügyben csempészetet követtek el. További részletek még hiányzanak.

[TÁVIRAT]

[júl. 7.]

Nyíregyháza, júl. 6. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A mai tárgyalás délelőtti része igen unalmas, meddő volt. A regényes palack nem talált hitelre; csak mosolyogtak rajta.

Délután a *hulla-agnoszkálásra* vonatkozó tanúk hallgattattak ki; ezek közt Solymosiné s az eszlári ref. pap és tanító és még több eszlári lakos.

Mindnyájan azt állítják, hogy *a hulla köpcösebb és sokkal hosszabb volt, mint Eszter*. Határozottan tagadják, hogy Eszter lett volna.

Solymosiné azt vallja, hogy egy tekintetre belátta, hogy a hulla nem az ő leánya; ahhoz semmiben sem hasonlatos; ennek nagy lábai, izmos tagjai voltak és görbén nőtt lapátfogai, míg Eszteré olyan apró volt, mint a rizskása.

Nagy megütközést keltett azonban, hogy mind Solymosiné, mind a többi tanúk *kéknek* mondják a hulla szemeit, holott az *orvosi láttelel fekete-barna szemekről tesz hiteles tanúságot*.

Továbbá *szókének* állítják a *szemöldjei színe* után, holott a *láttelel szerint már nem voltak szemöldjei*.

Kényesb természetű kérdézősködések miatt nőhallgatóság nem volt jelen.

[TÁVIRAT]

[júl. 8.]

Nyíregyháza, júl. 7. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A hulla-agnoszkáló tanúk ma is nagy kunfúziókat csináltak a *kék* szemekkel, elanyira, hogy a

védők kivitték, hogy nagy és sokszoros ellentmondásaik miatt a törvényszék esküre nem bocsátotta őket.

A vád kezd apródonként összeesni.

Stefezius, alias Zarándi, ma megint megjelent Nyíregyházán, s benn is volt a tárgyalási teremben. A főispán ismét intézkedett kiutasítása iránt.

A szakértők hétfőre érkeznek ide.

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Nyíregyháza, júl. 5. [júl. 8.]

I. Az, aki tárgyilagos

A tárgyaláson minden van, csak tárgyilagos ember nincs. De mégis. . . A védők között van egy, akit »targyilagossnak« neveznek.

Nem nevezem meg, melyikök. A dologra nézve úgymint mindegy. Se önök nem ismerik, se én, mindössze kétszer találkoztam és beszélgettem vele, ez pedig nem elegendő, hogy kimerítő képet adjak róla.

Csak azt írom le hát, amit beszélt.

Első találkozásom még akkor esett vele, mikor a kis Móric vallomása volt napirenden.

— Nos, uram — így szólt —, mit gondol ön?

— Semmit. És ön, ügyvéd úr, mit gondol?

— Ej, uram, mit gondolnék? Meg vagyok róla győződve, hogy hamis tanú. Hamis a mája, lelke, minden gondolata hamis.

— Lehet. De honnan meríti ön ezt?

— Honnan? — kiáltá gúnyosan. — Hát nem vette ön észre, hogy az a fickó *semmi részletre sem emlékszik*. Ha látta volna, bizonyosan tudná a részleteket is. De nem tudja; világosabb hát a napnál is, hogy *be van tanítva*.

A doktort úgy ismeri mindenki, hogy nagy pszichológus. Tisztelem az auktoritásokat. Némán hajtottam meg fejeimet. . .

Azután sokáig nem beszélgettem a »targyilagos emberrel«.

Végre tegnap feltűnt a láthatáron a hullacsempészet Mórica — Matej Ignác.

Matej nagyon elszomorította a védőket. Búsan, leverten jártak-keltek a városban a tárgyalás után. A részletes vallomás a hullacsempeszetről egészen váratlanul jött nekik.

Eötvöst is meghökkentette a vallomás. De meg bosszantották is a félantiszemiták. (Mert vannak ilyenek is.)

— Látod, Károly, milyen a világ! Sic transit gloria mundi! Milyen szép, milyen remek a memorandumod a dadai hulláról, s íme most előáll egy bocskoros rusznyák paraszt és megeszi az egészet. Bolond dolog ez a háború. . .

Eötvös szerényen mosolygott, mert legjobb mosolyogni ilyenkor. Ki tudja, mit gondolt? Talán azt, hogy hát 'iszen nagyon gömbölyű ez a kocka, fordul az még másképp is.

Én pedig alig vártam, hogy előkaphassam a »tárgyilagos embert«. Hogy ugyan mit szól ehhez a »tárgyilagos«?

— Nos, uram, tud-e mármost kádenciát mondani erre a Matejra.

— A Matejra? Oh nem, hiszen a vak is látja, hogy be van tanítva. Hamis tanú, nem lehet más, mint hamis tanú.

— De hát honnan gondolja?

— Honnan? Hát nem látja ön, hogy *olyan részletesen nem tudná elmondani a dolgot*, lehetetlen, hogy el tudná mondani, ha be nem tanították volna.

§ Ez az igazán megtörtént esetke eléggé jellemzi az óriási elfogultságot, mely *mindkét részből* nemcsak a szíveket, de az elméket is fogva tartja.

Így se jó, úgy se jó, sehogy se jó.

Uraim! Nincs többé egyetlen igaz tanú sem, hanem igenis van ebből a nagy elfogultságból sok tanúság.

II. Ponson du Terrail szövevénye

Smilovics Jankel kutyagyerek. Matej nagy a vallomások különféleségében, Smilovics nagy a vallomások különösségében.

De most hagyjuk el Matejt, Smilovicsért teszem le a garast. Smilovics ugyanis visszavonta vallomását, de bizonyos illemmel semmi rosszat sem vallott se Recskyre, se

Vayra, se Baryra. Smilovics végre is talpig gentleman. Ő csak visszavonult, mint Andrássy, de nem járta le magát. Őbelőle még lehet érvényes tanú itt is, ott is.

Hanem Smilovics visszavonulása bizonyos váratlan hullámokat vetett fel. Ugyanis az elnök felmutatott egy levelet, melyet a börtönből intézett egy eszlári zsidóhoz, s melyet elfogtak. A levél héberül van írva, s hú fordításban arról szól, értesíti barátjait, hogy »ők itt« (már tudniillik az »ők« Smilovicsék, az »itt« pedig a börtön), bevallottak mindent a »másik ügyben«, hát az otthon maradottak is valljanak be mindent stb.

Egyszóval a szöveg nagyon kompromittáló.

— Ön írta ezt? — kérdé az elnök.

— Én írtam — szólt Smilovics.

— Senki sem sugalmazta? Nem tanácsolta valaki? --
tompítják a védők serényen.

— *Senki!* — hangzik a síri csendben.

A levél mint felette terhelő nagy szenzációt tett, s az érdeklődők egyszerre megrohanták a védőket, hogy »Jézus Mária, mi van ezzel a levéllel? Mi fog mármost történni?«

— Semmi — mondja az egyik védő a legtermészetesebb hangon. — Nincs semmi baj. A dolog igen egyszerű. . . Smilovics azért vonta vissza a zsidókat terhelő vallomását, hogy ez a mesterségesen készült levél, mint ellenféltől nagyobb hitelességet nyerjen. Smilovics nagy selyma. A dolog különben, mint mondom, igen *egyszerű*.

És most már fogalmat szerezhetsz magadnak arról, higgadt olvasó, hogy Nyíregyházán mi az egyszerű. De már arról nehezen szerezhetsz fogalmat, hogy hát mi lehet itt a *komplikált*.

III. Két fül különböző ambitusa

A tárgyilagosságról szöve kis történeteket, meg kell említenem, hogy ma itt volt a fiskálisom.

Nálam ez a szó »fiskálisom« nem azt jelenti, amit a nagyuraknál, hogy egy prókátor, aki az ügyeimet viszi; az én fiskálisom az, aki a hitelezőim ügyeit viszi ellenem. (Már ez csak igazi dzsentrifelfogás, ugyebár?)

Ez volt ma itt. Én kerítettem neki jegyet a tárgyalásra. A fiskálisom filoszemita, mert ő maga is zsidó. Nagy figyelemmel hallgatta a tárgyalást. Közvetlen előtte az ungi viceispán ült, Kende Péter; az is figyelmesen hallgatta.

A mai (csütörtöki) tárgyalás, mint a táviratokból láthatják, rendkívül kedvezett a védelemnek. A nagy Matej ellentmondásokba keveredett. A vádlottak kínzatosokat vallottak. Egyszóval az antiszemita »épülete« erősen ingadozik. Bocsánat az »épület« szóért, honni soit stb.

Az én fiskálisom boldogan hagyta ott a termet. Ugrált vígan a lépcsőkön, mint a fűrj.

— No, mit mond hozzá?

— Azt mondom, hogy halomra össze van zúzva minden.

— Én magam is azt gondolom — szóltam közbe —, s szinte sajnálom azt a jó antiszemita arcú ungi alispánt, hogy olyan rossz napon jött. Tegnap gyönyörűsége lehetett volna. Ma már csak keserűsége lehet. . .

Éppen kapóra jött ki az alispán.

— Végig méltóztatott hallgatni?

— Végighallgattam, és meg vagyok győződve. . .

— Miről?

— A bűnösségről — mondá határozottan.

— Hogyan? A Vay csendbiztos bűnösségéről? Pedig olyan jó kedélyes arc. . .

— Dehogy! *A sakterekéről.*

— De hisz kérem, azokról ma szó sem volt.

Az alispán szánakozón mosolygott.

— Látszik, uram, hogy ön nem jogász. Hiszen minden szó világosan ellenök hurkolódott.

Igen, én nem vagyok jogász, hanem inkább doktor, aki első[nek] figyelmeztetem a szakköröket, hogy a tárgyalási teremben minden ember *fulhártya-gyulladásban* van.

[TÁVIRATOK]

A szakértők

[júl. 9.]

Nyitregyháza, júl. 8. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A szakértők részint az esti vonattal jöttek ide, részint reggel érkeztek meg.

Scheuthauer ma előre küldött postán egy hullapreparátumot Flegmann törvényszéki orvoshoz, mely annak bizonyítására szolgál, hogy *levált körmök helye miként látszik sokáig vízben volt hulláknál valóságos körmöknek.*

Szeuffert botrányosnak mondja a védelemre, hogy az agnoszkáló tanúk nem szakértők előtt hallgattattak ki; meggyőződése szerint *halomra dönthették volna a tanúvallomásokat.*

A szakértők elkülönített kihallgatását *Eötvös* óhajtotta, kinek csillogó napja lesz ekkor széleskörű tanulmányaival e vitában. Amaz a védelemnek lett volna hasznosabb; ez neki dicsőségesebb.

Az öngyilkos tanú

Nyíregyháza, júl. 8. (*A Pesti Hirlap saját tudósítójának távirata.*) Némi szenzációt kelt itt, s különféle kombinációkra szolgáltatott okot a következő eset:

Miklós László főjegyző kocsisa, aki hír szerint egyik fontosabb tanú lett volna e bűnügyben, tegnap befogta a lovakat, de mikor már a bakra kellett volna ülnie, nem volt sehol, míg végre fölakasztva találták meg, már hidegen. Az öngyilkosság oka ki nem deríthető.

Korniss lemond

Nyíregyháza, júl. 8. (*A Pesti Hirlap saját tudósítójának távirata.*) Baryt e héten erősen készül megostromolni a védelem, de *nem hiszik, hogy az elnök beleegyezzék megidéztesébe.*

Az elnök, kinek kiváló tehetségei és imponáló modora kivált ebben a pörben tűntek ki előnyösen, el van határozva: *a törvényszéki közegek eljárását végig szankcionálni, annál is inkább, mert érezvén maga is, hogy némi szabálytalanságok csakugyan történtek, mint biztos forrásból tudom, el van határozva a pör befejezése után négy havi szabadságidőt kérni, s azután lemondani.*

A KÉK SZEMEK

[júl. 10.]

A harmadik hete már, s ott vagyunk, hogy még mindig nem tudni hosszát, végét az eszlári pörnek. Hanem a homály tisztulni kezd. Az utolsó három nap határozottan a védelemnek kedvezett. Egy dolog már bizonyosan áll, hogy a saktereket elítélni nem lehet.

Három nap előtt még úgy nézett ki a dolog, hogy bajos volta nagy útvesztőből kiigazodni; kinek van igaza, kinek nincs?

Egy ilyen szomorú téma fölött is elméskedő ember így szólt a törvényszéki elnökhöz:

— Legjobb volna, nagyságos uram, kompromisszumra lépni a zsidóknak a keresztényekkel ebben az összegubáncolt ügyben. Be kellene tenni a Szeffert alapjába két cédulán a felmentő és elmarasztaló ítéleteket, aztán hadd húzná ki Ónody Géza, melyiket applikálja a törvényszék.

Ma már vígabban lélegzenek a zsidók, s mindezt a nagy csodát a »kék szemek« idézték elő.

Sok bajt, sok örömet okoztak már az emberiségnek a kék szemek. De soha annyit, mint most az egyszer.

A pör első részét Móric tartotta a vállán Atlaszként, a második részt, a komplikáltabbat, Matej Ignác. Ezen a két kacsalábon forgott a vár, ahogy a mesékben szokás mondani. Az pedig itt igen helyes hasonlat, mert ez a pör is nemsokára mese lesz, mióta a vár, kártyavárrá olvadt.

Móric és Matej voltak az oszlopok; az agnoszkálás volt a bástya. Innen el lehetett sütni a legnagyobb ágyút, melynek dördülése megrezzentette az ellenfeleket.

Az anyától, aki holt leányára rá nem ösmer, nincs apeláta forum. Hiába csődíti ide Eötvös Scheuthauer, Virchow uraiméket. Hiába kérdi minden védő: »Ha nem Eszter volt, mondjátok hát meg, ki volt a dadai hulla, míg a szíve dobogott?«

Hiú kérdés lett volna ez csak.

Az anyának joga van azt felelni:

»Semmi közöm nekem a ti dadai hullátokhoz, akárki volt. Én a saját gyermekemet keresem, akit a szívem alatt hordtam. Adjátok vissza gyermekemet, bírák! Ti ide dobtok

nekem egy testet. Nem ösmerem. Nem kell. Ez nem az enyém.»

...Mit ér ilyen szavakra feleletnek a világ összes szakértőinek tudománya?...

Ez tette majdnem lehetetlenné a tisztaeszlári rejtély teljes kiderítését. Nem is volt már remény hozzá.

Hanem a fátum úgy akarta, hogy az antiszemitizmus diadalát megrontották a közbejött kék szemek.

Eleven leányok kék szemei csináltak már nem egy drámát, amióta ez a világ jár, de egy holt leány kék szemei, ki számítana az ilyenekre?

S ezeknek a kék szemeknek is az volt tulajdonképp a bajuk, hogy inkább fekete szemek valának.

A dadai Csonkásban kiállított jegyzőkönyvekben legalább ilyen színűre vették fel azokat azok a becsületes, tudós, derék urak, akikre többet ad Eötvös Károly, mint az egész falu tanúságára.

Bezzeg keveset ad ezekre a jó derék urakra, ha olyan járatban találja, ahol ártnak.

Csodálatos, mi módon láthatták kéknek az eszláriak az ismeretlen hulla szemeit, még azok is, akik előzőleg azt vallották, hogy barna szeme volt? Honnan támadhatott vajon ez a zavar? Onnan-e, mert parasztésszel csak annyit tudtak, hogy nem Eszter a hulla, s mert az Eszteré bogár-fekete szem volt, ennek eo ipso szőkének kell lennie, s így kell bevallani a törvényszék előtt, hogy a *valóságos* igazság (mert van már nem valóságos is) kitudódjék.

— Rosszul voltak kitanítva; Farkas Gábor uram nem elég okos ember — vigyorogtak kárörvendő arccal a védők.

Pedig éppen ez mutatja legjobban a ki nem tanítást, mert ha tanítják, okosabb vallomásokra tanítják.

Ezt az összefüggő erejű ellentmondást csupán úgy lehet magyarázni, hogy valamelyik vicispán erejű nénémasszony Eszláron addig-addig bizonykodott a szóval: nem Eszter a hulla, hogy elővette argumentumnak a szőke szemöldököt és kék szemeket is, tulajdonképp véleményének erősítésére, de eredményében a gyenge paraszt emlékezetek megrontására. Mert annyiszor hallhatták a többiek, hogy lassan-lassan az ő szemeivel kezdtek nézni.

A hulla felismerésére vonatkozó tárgyalás két érdekes tanút vetett fel, ezekkel s azzal, amit mondanak, nem érdektelen megismerkedni.

Az egyik Szakolczai Julcsa, egy girbe-gurba képű, pohos vászoncseléd. Egészen formátlan; a feje nagy, a nyaka rendkívül vékony. Fiatal leány még, de a fiatalság kellemeiből éppen semmi sem jutott neki. Minden második mondatnál hirtelen megcsuklik, s olyankor villámhirtelen elfogy a nyaka, fejét és vállait görcsösen összerántván.

Ez a zsidók tanúja volt azelőtt. Ő felösmerte Esztert a régibb tanúkihallgatási jegyzőkönyvben, s a *tehéntaposásról* is tudomása van. Ott volt a forradás a lába fején. Megmutatta a saját cserzett lábán a tekintetes törvényszék előtt, hogy milyen tájon volt.

Hanem Julcsa meggondolta magát azóta, s ma azt vallotta, hogy csak a szája járt el, ő éppen nem ismert rá Eszterre, sőt nem is látta a dadai hullát.

— Hogyan, nem láttad? Hiszen az lehetetlen! A vizsgálóbíró előtt te írtad le a legkörülményesebben. Hát hogyne láttad volna, ha ott voltál?

— Néztem, kérem alássan, de nem tudom én miért, nagyon rám vicSORította a fogait. . . hát nem mertem.

Nagy derűtség támadt a teremben. A mord antiszemita és a fázékony sémi arcokra mosoly ült ki.

Julcsának komikus figurája, komikus előadása jótékonyan hatott, s egypár elbágyadt ember, kiknek fejét lenyomta a nagy buzgóság és a cudar hőség, kezdte kitörülni szemeiből az aluszékonytságot.

Julcsa után Juhász Andrásné következett. Juhászné asszonyom szelíd természetű, áldott teremtés, ki mindent érzékenyen fog fel. Őkigyelme már nem éppen tavalyi asszony: nem hiszem, hogy több foga lenne még mutatóul négynél. A haja is megderesedett. Egyszóval öregasszony és csúnya, 48 évet vallott be, de megvan ötvenhárom.

Őkigyelme nagyon furcsa dolgokat regélt el, hogy miképp csalta be szobájába a zsidó asszony, miképp bízatta meg, hogy hétszáz forint van letéve azoknak, akik a hullának Eszter voltára vallanak.

Mindez igen jól ízlett a közönségnek, mert szereti hal-

lani, amit óhajt, de Juhászné mégis nagyon naivul viselte magát.

A vén szipirtó előadta novellai stílusban, hogy mennyire megijedt, mikor bizalmas diskurzus végett a belső szobába hitta a zsidó asszony, és bezárta az ajtót.

»Egész testemben remegtem, minden porcikámban, mert félttem, kérem alássan, hogy az én nyakamat is megmetszik.«

Scharf közbedünyögte gúnyosan: »Ugyan kinek kellene, vén csámpás«.

A közönség pedig vidám hahotára fakadt. Csak úgy harsogott a terem. Alig lehetett megállítani. Meg is maradt azon féltve ez a vidám hangulat.

Vidám hangulat ennél a szomorú témánál!

Ej, a téma kezdi veszíteni apródonkint előbb a fenyegető, sőt most már még a komoly alakját is.

Mikor a magyar ember nevetni kezd, már akkor engesztelékeny és nem haragszik. Jó jel az nagyon. Zsidók és keresztények, kik eddig zordonan, idegenül ültek egymás mellett, kezdik egymást megösmerni, s még mosolyognak is egymásra.

...El merem mondani, hogy ez azoknak a nem létező kék szemeknek a mosolygása.

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

A mai tárgyalás

I. Eszter ruhái

[júl. 11.]

Már négy nap előtt hoztak be a bűnjelek raktárából három kis csomagot: az Eszteren talált ruhákat. A csomagok erősen be voltak pecsételve.

Azok, akik szeretik az idegrázó jeleneteket, nehezen várták a drámai hatást. Mi lesz odairva vajon az öreg Solymosiné arcára, ha ezeket a ruhákat meglátja, amiket leánykája viselt, amiket ő varrt, ő foltozott a tulajdon kezével.

És Solymosiné amint ott ült kiélemedett csizmákból készült papucsában, mert a csizmát a nagy melegtől már ő sem állja, valahányszor odanézett a csomagokra, mindig könny gyűlt apró kékes szemeibe.

Ma végre felbontották a csomagokat. Egyenkint szedték ki a rejtélyes eltűnés halovány magyarázatait: a bizonytalan színű ingvált, mely úgy néz ki, ahogy az egyik nőtanú halkán mondá: »mintha a tenger siratta volna meg«, a parasztos viganót, mely foszlányokban van csak meg, a festékes kendőt (melyet *sárgának* mond Móric) és a szinte barna nagykendőt.

A közönség felállt a székekre, hogy jobban láthassa a végzetes ruhadarabokat. Solymosiné pedig mélyen sóhajtott, és elfordította fejét: egész testében reszketni látszott, nagyon meg volt indulva.

Szegény ruhák, ti tanúi voltatok annak, hogyan veszett el.

De ti hallgattok, s csak a szétáradó nehéz szag beszéli. . .
Bennünk rothadott el. . . Mi túléltük őt!

II. A védelem drágakövei

Ma rendkívül nagy érdeklődés volt. A közönség sűrűn lepte el a padokat. Nő egy se volt jelen. A pesti tanárok jelentése fokozta fel ismét a már csökkenő érdekeltséget. Az öreg gömbölyű Scheuthauert és két fiatalabb társát nézte minden ember. Mert ezekkel a jámbor tanárokkal fenyegetőzik Eötvös már hetek óta. Ezek fogják megfordítani a bűnügyet.

Az első tanú Zurányi patikárius. Talán alig van ember, aki ne ösmerne, ha legalább egy gyógyszerészt. De már arra egyetlen ember sincs, aki tanúságot tehetne, hogy az ismerős gyógyszerésze *nem hiú*.

Zurányinak ugyancsak kedvezett a szerencse. A nagynevű tudósok előtt brillírozhatott az ő elmebeli képességével. Nem minden patikuson esik meg ilyen.

Zurányiról, mihelyt belépett a terembe, szétfutott a vélemény a közönség közt.

— Zsidós tanú!

S amint beszélni kezdett, csakugyan nőttön-nőtt az izgatottság. A nagy antiszemiták, kik az első padokban ülnek, nyugtalanul fészkelődtek a helyeiken.

Zurányi úgy vallott, mintha Eötvös diktálta volna neki, s Eötvös olyan lelkesedéssel hallgatta, mint a fősvény a pénz csengést.

Vallomásában legfontosabb, hogy a tehéntaposást csakugyan mutatta a hulla jobb lábán a hüvelykujj fölött egy fekete folt, mely ráncossága által is gyaníttatja, hogy seb lehetett valamikor. A hulla szemei piszkos barna színűek voltak szerinte, szemöldjeiből pedig a széleken öt-hat hajszál látszott, de az is barnás volt.

Utal arra is, hogy a jegyzőkönyv impúrumában ez a kifejezés, hogy a hulla *melle nem kifejezett*, a tisztázásban a következő metamorfózison ment át, hogy a *melle elsoványodott*.

Éötvös plajbásza sűrűn jegyezett, nagy széles ajkai mosolyra nyíltak, amint elméjében elrakosgatta a nyert becses anyagot képzeletében előtte álló nagy beszédjébe.

A közönség ingerülten izgett-mozgott, sokszor pissegett, némelykor egy-egy »no lám« kifejezéssel könnyített lelki elégedetlenségén.

Mikor Szeffert kijelentette, hogy ő nem kíván kérdést tenni Zurányihoz, valaki közbeszólt a hátulsó padokból gúnyosan:

— Hát persze, hogy persze. . .

Azután Scheuthauer kezdett kérdezősködni, de a tudós méregkeverőt ő sem ejtette zavarba, ki nagy apparátussal tarkította előadását »pupilla«, »karbolsav«, »praeparatio« szavakkal. Azonképpen Éötvös is, mit a vén Scheuthauer igen mulatságosnak találhatott.

Egyszer, úgy rémlik nekem, el is mosolyodott.

Nem tudom, a mosoly a patikáriust illette-e vagy Éötvöst? Vagy mind a kettőt.

Hanem a patikárius még sohasem kevert ilyen émelygős medicinát.

Az antiszemiták gyűlöletteljesen pillantottak rá.

Csak egyikök súgta hátra vallomásai bevégeztével a többieknek:

»Nem tesz semmit. Borúra derű. Nem kell csüggedni. Barcza után is így volt. Jött Henter és agyonütötte Barczát. Meglássátok most is jönni fog valaki. Mert már ez ilyen okosan van itt berendezve.«

Az elnök kikiáltott:

— Horváth Géza!

III. Gruden megbetegedett

Meddig tart még a nyíregyházi ügy? Ki tudhatná azt előre?

Amennyire emberileg kiszámítani lehet, jövő szerdára hiszik az ítélet kihirdetését. Mert Eötvös és Szalay beszédjeit kivéve, a többiek röviden fognak szólni, minden védő csak egy-egy részét világítva meg a vádnak.

De közbe jöhetnek non putaremek is. Az öreg jóarcú Gruden bácsi a nagy hőségben beteg lett, s az ülést még tizenkettő előtt kellett bezárni. Azután több új tanú behívása is felmerülhet.

Horváth Géza orvosnövéndéket nem lehetett tehát kihallgatni. Annyi bizonyos, hogy az ő vallomása a jelen körülmények közt nagy fontosságú lehet.

A bűnügy hallgatóságát a Móric gyerek érdekli legjobban. Holnap vagy holnapután még egyszer utoljára látni fogjuk a »rokonszenves gyermeket«. Az Eszter ruháit mutatják fel előtte.

A vén Scharf már előre fél attól a naptól.

»Az a fattyú megint felbosszant majd«, panaszolja Eötvösnek.

De csakhamar szokott kedélyességével ismét megnyugszik.

— Az ördög vigye el a dolgát. Ha meggondolom, hogy én magam csináltam, még nem is haragudhatom arra a fattyúra. Mert én csináltam, nagyságos uram, ezt az egész bajt. Az ördög ültette a szájam hegyébe azokat a bolond szavakat, amiket Solymosinének elmondottam a zsidókra ráfogott vérmeséről. Ihol ni, mi lett belőle. Mennyi tudós nagy úr turkál az eszével a semmiben.

A MAI TÁRGYALÁS

[júl. 12.]

Ki hitte volna, hogy az öreg flegmatikus Gruden dől ki a nagy munkából legelőbb, pedig ő olyan szelíden, olyan nyugodtan nézte kék szemével a váltakozó jeleneteket, mintha szalmacséplést vigyázna ott.

Kornisson ellenben meglátszott, hogy nem bírja ki sokáig. Az idegesség megtöri konstrukcióját. A folytonos izgalom, a csodálatos éberség ki fogja meríteni. Mert őt minden szó megsúrja: a védőké úgy, mint a tövis, a jó tanúké úgy, mint a tündérujjak csiklandozása. Különben is szívbijos ember.

És mégis állja a sarat még most is törhetetlen erővel, s olyan friss, eleven dialektikával, mely akár a Tisza Kálmánéval is összehasonlítható kicsiben.

Gruden volt az első áldozatja a pörnek, de bizonyosan nem az utolsó *onnan*. Helyét Fehér Barna foglalta el, aki eddig is a tribünön ült, mint pótbíró.

Fehér Barna (akinek neve is ellentmondásból áll) a nyíregyházai törvénytörvényészék egyik legfiatalabb bírása. Értelmes, beretvált emberke, ki tükör nélkül is látja magamagát, mert a felösmerhetlenségig hasonlít az elnök balján ülő jegyzőhöz. S ő maga is annyira megszokta magát annak tartani, hogy amikor a jegyzőnek az övéhez hasonló csinos frizurája megolvad a nagy melegben, a saját fején igazítja azt meg.

A védelem csak nyerni vél a cserével. Mert Fehér Barna lírai kedély. Álnév alatt verseket is szokott írni a fővárosi lapokba. Puha szívű poéta nem lesz majd kegyetlen a vádlottak iránt.

*

A mai tárgyalás olyan viharos, izgatott volt, mint még egyik sem. *Scheuthauer*, az ősz professzor nagy elevenséget hozott magával, s valljuk meg, egy csomó gorombaságot. Élesen beszél, s ha ilyen a tudomány hangja, bizony kellemetlen egy hang ez.

Hanem az öreg elhibázta, ha azt hitte, hogy Nyíregyházán a tudománnyal agyon lehet valamit verni. Vékony fegyver ez a fokosok hazájában. S még ez a modor hozzá!

Sokkal többet ártott a vádnak nálánál *Szűcs* János tanú, ki kampójával kifogta a holttestet. Egy zsinóron vall Zurányival.

S ezek ellenében áll *Horváth* Géza, ki mindenben úgy vallott, hogy a talált hulla nem az Eszteré. *Scheuthauer*t ez hozta dühbe.

A patikáriusnál és a primadonnánál csak még a doktor auktoritás érzékenyebb.

Lázás dühbe hozta, hogy egy orvosnövendék mer vele feleselni.

Rá akart térdelni a tudományával egészen, mint egy oroszán az ürgére. Jó szerencse, hogy az elnök közbeszólt: »Nem orvosi rigorózum ez«.

Ádáz szóvita fejlődött ki, mely egyre fokozódott. Kitöréstől lehetett tartani.

A közönség elfojtott lélegzettel hallgatta: hol ér ez véget? Csak néha-néha tört ki a rokonszenv elfojtott moraja, ha jót odavágtak a tudósak a »kicsinyek«, akiket meg akart examinálni.

Scheuthauer még nagyobb indulatba hozta a közönség pisszegése és zúgása, valamint az elnök folytonos rendreutasítása, nem bírt magával. Mikor Horváth közbeszólt: »Nem vagyok vádlott«, Scheuthauer odakiáltotta: »Még lehet«.

Igazi vihar keletkezik erre.

— *Ez sértés!* — kiáltja Trajtler.

Az elnök idegesen kap a csengettyű után. A csengettyű hangját nem lehet hallani.

A publikum megbotránkozott hangon hallatja közbe véleményét: »*Meg vannak vesztegetve. Öt-öt ezer forintot kaptak. Gyálázat. Vége a kereszténységnek!*«

Scheuthauer szemei szikráznak a méltatlankodástól; hatalmas hangját egészen kiereszti. Az elnök lesújtó tekintetekkel méri végig a professzorokat: az ő szemei is szikráznak a *haragtól* s a közönség szemei is szikráznak a *gyűlöletől*.

Csak Funták ült ott mefisztói mosollyal meglapulva, s fejével csendesesen bólingat magamagának, mintha azon tündődnék, hogy »de jó most nem lenni szakértőnek«.

Az ülés szünet utáni része már sokkal nyugodtabban folyt. A dadai hulla preparált lába, melynek ujjai egymásra vannak növe, s ahol körmöknek látszik lenni a körmök helye, sokakat lehangolt. Mert amint a rejtélyes ügy valamelyik oldaláról kibonyolítani kezd, ez min'járt rossz vért szül a közönségnél aszerint, amint nem vág a kibonyolódás az óhajaikhoz.

Érdekfeszítő volt a Szücs János vallomása, bár alapjában semmi új momentumot nem eredményezett, csak megerősítette Zurányi tegnapi vallomását. Mikor Solymosi Gáborné-nak szemébe mondta, hogy még biztatta Eszter anyját, ismerje csak el leányának a hullát, az asszonyok szörnyű méregegre fortyantak ellene, s a közönség egy része majd hogy szét nem szedte a szegény Szücsöt, aki azonban emberül megállta helyét, nagy meglepetésére a védőknek, kiknek ma is jó napjuk volt.

[TÁVIRATOK]

[júl. 12.]

Nyíregyháza, júl. 11. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) *A hangulat ma a tárgyalási teremben történt részletek miatt rendkívül izgatott városszerte. Mint biztos forrásból értesülök, Gräßl főispán zsebében titkos felhatalmazás van a kormánytól, melyet ha a szükség kívánna, fölbonthat, s ebben kormánybiztosi teljhatalommal ruháztatik fel a leghigorúbb intézkedések megtételére.*

Nyíregyháza, júl. 11. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) *Szeyffert naponkinti korrespondenciában áll Kozma főügyésszel. E korrespondenciából az a hír szivárgott itt ki, hogy a bűnügy befejeztével, külön vizsgálat fog indíttatni az ezen ügy körül felmerült bírói mulasztások és szabálytalanságok miatt.*

Nyíregyháza, júl. 11. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) *Scheuthauer nemcsak preparált lábakat hozott magával, melyeken a körmök helye valóságos körmöknek látszik, még a kiálló körömrészeket is a csalódásig mutatja a megnyúlt körömbél. Scheuthauer a hüvely vízben való kitágulására nézve is két bizonyító példányt hozott preparálva.*

Nyíregyháza, júl. 11. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) *Scheuthauer mai föllépése általános megbotránkozást szült. Különböen ő, mint értesülök, azt mondja, hogy nem akarta Horváthot sérteni, és első alkalommal*

nem akarta őt vádlottnak nevezni, hanem megtámadottnak, és így az egész incidens nyelvbortlásból eredt. A holnapi ülésen ily értelemben nyilatkozni is szándékozik.

A holnapi napot *egészen a szakértők* fogják igénybe venni.

AZ ANTISZEMITIZMUS

[júl. 13.]

Nem oda néz, ahová vág.

Az antiszemitizmus, ez a kancsal mézárós. Nem olyan fiatal ez a mi mézárósunk, amilyennek látszik. Megvan ő már régen, csakhogy azelőtt nem volt kancsal: hát nem villogott olyan rémletesen a taglója.

Mikor a tisztaeszlári eset kezdődött, s itt Pesten a sajtó által felzaklatott kedélyek nagy ingerültségben voltak, találkoztam az utcán egy zsidó vallású országos képviselével.

— No iszen, szép gyerekek maguk újságírók és keresztények — szólt nekem szemrehányó panasszal —, mondhatom jól csinálják az ország dolgát.

— Hogyhogy?

— Hát máris látszanak az izgatásnak gyümölcsei.

— Hogyhogy?

— Egy rokonom megvett Dunántúlon ezelőtt hat évvel egy paflagoniát, azt azóta igazi mintagazdasággá változtatta. Most, hogy az agitáció folyik ellenünk, egészen elkeseredett. Áruba bocsátotta a jószágát, s kiköltözik az országból. Bécsbe megy lakni. Nos, mit szól ön ehhez?

Megvallom, énrám kellemetlenül hatott ez az argumentum, de nem olyan irányban, ahogy a képviselő gondolta.

— Hát csak hadd menjen az ön tisztelt rokona isten hírével. Az antiszemitizmusnak — mondám — éppen ez a célja és ez az oka. Hiszen az antiszemiták argumentuma is éppen ez.

— Hogyhogy? — szólt most ő.

— Hát úgy, hogy amelyik ember elhagyja az országot, amikor itthon egy kis baja van, az csakugyan nem érdemli meg, hogy itt lakjék.

— Nem bolond, kérem, hogy itt maradjon.

— Legyen bolond. Mi protestánsok, mikor üldöztek bennünket, mind bolondok voltunk, mert sokkal jobban szerettük a hazánkat, mint az okosságot.

Ez a diskurzus akkor igen elszomorított engem. Erősen frivol gondolkodást tanúsított a tisztelt képviselő úr, hogy ilyenekkel akart hatni. Gondoltam is magamban: hej, mégis-csak más az olyan ember, akinek ebből a földből nőtt a gyökere.

Az ilyenekért bizony kár volna levenni az antiszemitizmust a napirendről. Hadd menjenek ezek Bécsbe lakni.

Hanem Nyíregyháza megnyitotta a szemeimet. Ott mindjárt harmadnap megösmékedtem »a talpas kecskével«, ahogy a városban nevezik a legélelmesebb zsidó szabót.

A talpas kecskének (aki különben tanú is lesz még a bűnügyben) van a legélesebb nyelve a városban. Még a hatalmas Czincz bácsi is sokat ad a véleményére.

— Kikergetnek az országból, Talpas! — haragították egy ízben a keresztények.

— Engem? — mondja a »talpas kecske« dühösen. — Azt szeretném én látni. — S hatalmas pozitúrába vágta vézna tagjait, és a szemei szikráztak. — Semmim sincs, csak az az egypár kabát a boltban, könnyen beférnének egy nagy ládába. Kimehetnék könnyen, de nem megyek innen semmiért se. Még ha a király parancsolná se. *Mert nekem jussom van ehhez a levegőhöz.*

Kiderült az arcom. Ez volt az első zsidó, aki olyan valamihez formált juszt, aminek nincs semmi értéke.

. . . Mindjárt nem voltam olyan nagy antiszemita.

Ugyancsak itt Nyíregyházán ösmékedtem meg egy egészen magyarrá vált zsidó családdal.

Többször beszéltem a familiával egy szép kis kertben, melyet a derék háziasszony keze egész paradicsommá változtatott.

Két lugas is volt benne.

Az egyikben Róza kisasszony, egy gyönyörű, karcsú, tizenötéves leányka a Beöthy magyar irodalmi történetét tanulta. A prelekeió, amit tanára tartott, hozzánk hallatszott töredezve. A nagy eperfa alatt a diákgyerek, a kis Adolf hasalt, s olvasta a »Damokosok«-at Jókaitól.

Mi pedig a másik lugasban diskuráltunk a háziasszony-nyal, kinek magyaros csipkés főkötő volt a fején.

Miről folyt volna egyébről a szó, mint az eszlári pörről.

— Ne higgye ám, kérem — vigasztaltam, látván, hogy nagyon lehangolja az ügy —, ne higgye, hogy ezt mindenütt így fogják fel a magyarok. Vannak ám felvilágosodott emberek is. Pesten például. . .

— Oh, kérem, mit bánom én Pestet. Akármit hisznek is Pesten vagy Bécsben vagy akárhol. Nekem csak ez az egy helyem van, ez ahol születtem. Ezek a fák, amiket ültettem, amiknek minden egyes levelét ismerem. Ezek az emberek, akikkel együtt játszottam, együtt nőtem, együtt öregedtem. . . Ez a kék ég itt, amelyik a mi utcánk fölött van. Nem kell nekem a többi. Mit bánom én a többit.

S ezalatt nagy fekete szeme megtelt könnyekkel.

Kényelmetlenül éreztem magam. Mit mondjak én erre? Szerencsére ő beszélt.

— Miért akarják ezeket elvenni tőlem? Oh, uram, nagy dolog az, szomorú, szívhez szóló dolog az. Mikor ez a kérdés kiütött, s mikor először kimentem otthonról az utcára, megdermedten láttam, hogy régi ismerőseim hidegen, ellenszenvesen néznek rám. Meg voltam törve, de dacból megszoktam lassankint. Föltettem magamban, nem megyek többé sehova. Itthon leszek a fáim, bokraim között. Hát egyszer csak ezek a fák is elkezdtek haragosan, hidegen nézni rám. Az én fáim! Vagy már talán nem is az én fáim ezek többé? És a kék ég is? Jaj, hiszen az is magyar ég! Önöknek aranyozott mosoly a képe, énnekem csak sötét felhő. . .

— Nem kell ezt, kérem, olyan komolyan venni.

— Hogyne venném komolyan, mikor nagyon komoly, mikor minden emlékeztet rá. Férjem azzal vigasztal: »Megmaradnak még a gyermekeid, ne búsulj. Az antiszemitizmus nem veszi el a gyerekeket, a zsidó gyerekeket. Azoknak örülj. Azoknak örüljek, uram? Szép, jó gyermekeim vannak. Felneveltem őket magyaroknak, más nyelvet nem tudnak. Néha előszólitgatom őket a kertből. Kisírt szemmel jönnek elém. Tagadják, hogy sírtak, elvonulva valami zugba, de én anya vagyok, tudom, hogy sírtak, és megértem, hogy titokban mért sírtak. Azért, hogy zsidóknak születtek.

... Egész elkedvetlenedve ballagtam vendéglőmbé, s útközben azon gondolkoztam: »Szegény gyerekek! Érdemes volna csupán értetek levenni az antiszemitizmust a napirendről!«

A vendéglőbe érve, ott állt az ajtóban a zsidó korcsmáros, kinek két-három háza van már az uzsorából, ki kártyabarlangot tart az első emeleten, s tripla krétával számít az odaesődült idegeneknek.

Kezeit dörzsölte, s alattomosan vigyorgott.

— Meddig tart még, kérem alássan, ez a hecc?

— Bizony eltart még vagy két hétig.

— Hála istennek. Bárcsak tartana tovább is. Mert rop-pant nagy árendát kell fizetnem, tekintetes uram... rop-pant nagy árendát. Máskor pedig nincs vendég... Ez az eset hozott néhányat.

Ránéztem ördögi szatír arcára.

Ej, hátha ez az antiszemitizmus mégis hasznos lehet valamire.

Hasznos? Meglehet. De igazságtalan minden esetre. Mert íme éppen azoknak fáj, akik jók, akik ellen nincs irányozva, s azok, akikre céloz, azok vagy észre sem veszik, vagy ha észreveszik, abból is hasznot csinálnak.

[TÁVIRATOK]

Hogyan halt meg Eszter?

[júl. 13.]

Nyíregyháza, júl. 12. (A Pesti Hírlap saját tudóstőjének távirata.) A végtárgyalás folyamán számos kombináció merült fel arra nézve, miképp halt meg Eszter, leginkább a védelem köréből, mert az antiszemita kére-ven ragaszkodnak ahhoz a nyomhoz, amit a vád kijelölt.

Eleinte gyilkosságot gyanított maga Eötvös is, s a bűnpörök egyik tanúját (Hurinét? A szerk.) érintették leginkább a sötét találgatások. De a tárgyalás folyamán egybevetett vallomások (minden eszlári zsidó tanú, akár kérdezték, akár nem, azt vallotta, hogy Eszter szomorú volt, mikor utoljára látták) az öngyilkosság eshetősége felé terelték a közhiedelmet. De ez éppen nem valószínű.

Legvalószínűbbnek azt tartják a védelem körében, hogy Eszter, ki *aznap vette le először lábáról a télen viselni szokott csizmákat*, a Kohlmayer boltjából hazamenet a *Tiszához térhetett a lábát megmosni, s belefordult a vízbe.*

S innen van megmagyarázva ama minden más esetben sajtóságos körülmény, hogy a festékes kendőt, a helyett, hogy a nedves partra tegye, míg kezeit a lába megmosására kell használnia, a karjára kötötte.

Ha öngyilkos lett volna, bizonyára nem kíméli a festékes kendőt, hanem ellöki a parton; ha pedig meggyilkolták, a gyilkos nem folyamodik vala olyan erőltetett cselhez, hogy a kendőt kezére köti két görcsre.

E magyarázat, mely nem antiszemita körökben egyedül vétetik lehetségesnek, ha mint pusztá kombináció nem is bír súllyal a titokzatos rejtély megoldására, mégis rendkívül érdekes azért is, mert a bonyodalmas ügy legbehatóbb tanulmányozóitól, a *védőktől* származik.

A mai tárgyalás

Nyíregyháza júl. 12. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A mai ülés nem volt olyan érdekes, mint aminőnek a tegnapi nap után várni lehetett. Többé-kevésbé, inkább kevésbé érdekes, mert már nagyon ismert iratokat olvastak fel. A szakértők közül pedig csak Belky tanárt hallgatták ki, aki rokonszenves modorban részrehajlatlannak látszó feleleteket adott. Feleletei a fennforgó esetre nézve itt-ott meglehetősen határozatlanul voltak tartva, s a kételyek közül alig oszlattak el egyet is. A *közönség* Belky kikérdezése alatt jobban figyelt, míg dél előtt dr. Kiss Jenő kihallgatása, s pláne az okmányok felolvasása alatt *unatkozott*, s nem egyet nyomott el padján a buzgóság a nagy melegben.

Meddig tart még a tárgyalás?

[júl. 13.]

Nyíregyháza, júl. 12. (A P. H. eredeti távirata.) Most már kétségtelen, hogy a *végtárgyalás* a legkedvezőbb esetben is, ha ugyanis nem hallgattatnak ki újabb tanúk,

és hétfőn is tárgyalnak, július 21-e előtt nem fog befejeztetni. Még öt szakértő hallgatandó ki, és ha ezek vitatkozása nem is engedtetnék meg, ami azonban végül mégsem kerülhető el, azok szombat előtt nem készülnek el. Ezenkívül még 32 már megidézett tanú, köztük néhány szerfőlött fontos, hallgatandó ki. Az ügyiratok felolvasása — amint ma a leletjegyzőkönyv és véleménynek három óránál többet igénybe vett felolvasásából látható — nagyon sok időt rabol el. A bizonyítási eljárás 19-ike előtt nem ér véget. A magánpanaszosnő képviselője három-négy óra hosszát eltartó beszédre készül, hogy — szavai szerint — *a vádló szerepét átvegye*. Az államügyész is behatóan fogja indokolni indítványait, és hogy az öt védő nem lesz rövid, önként érthető. Ily körülmények között könnyen eljöhét a 25-ike vagy 26-ika, míg az ítélet kihirdetetik, mivel a törvényszéknek az indokolás szerkesztésére egy-két napra szüksége lesz.

KORNISS FERENC

vagy:

HOGY VÁG A BAJUSZ?

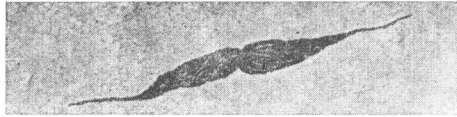
Az elnöki csengettyű pihen. Az elnöki kezek pedig örökké babrálnak a kékszínű iráthalmazban. Minden nyugodtnak látszik, csak a bajusz mozog. Mindenféle szeszélyes formákat öltve a benyomások szerint.

Ez a bajusz ékesenszólóbb Eötvösnél és nyugtalanabb az örökké fészkelődő Ónodynál.

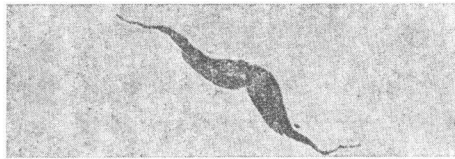
Elnök: (gyöngéden) Ne ess zavarba, Móric! Ha olyat

kérdeznek tőled, amire nem tudsz felelni, mondd azt az uraknak, hogy »nem emlékszel«.

Eötvös: Nagyságos elnök úr! Még egy kérdést óhajtánék tenni tanú Péczely Kálmánhoz.

Elnök: (mérgeesen) Tessék!

Elnök: (Szokolczai Julcsához) Több kérdésem nincs. (Szeyfferthez) Nem méltóztatik?

Szeyffert: Nekem sincs kérdésem.

Elnök: (gúnyosan) Igen? Jó.

Elnök: (kikiált harsányan) Vezessék be Matej Ignácot!

Scheuthauer: Rendbe akarom hozni ezt a dolgot, amit itt elrontottak.

Elnök: (szendén) Rendbe akarja hozni? Akkor hát be-rekesztem a tárgyalást.

AHOGY NYÍREGYHÁZÁN BESZÉLNEK

[júl. 14.]

Remekelt az ördög szakácsnéja (aki nyilván a legvénebb boszorkány), amikor megfőzte ezt a keserű koktumot, ezt az eszlári ügyet. Ami cudarság ebben össze van halmozva, abból megél a pokol öt esztendeig. Tudom, dicsérik is egymásközt odalenn a takarékosabb sátánok, hogy micsoda bő aratásuk volt az idén.

Móric a vérpadra vinné apját a vádpadról; Solymosinéra úgy szól a védői gyanú, hogy megtagadja holt gyermekét, s engedi hurcoltatni világnak, főzetni, süttetni a csontjait. Vámosiné az élő leányát taszítja hamis eskü vádjával a börtönbe. De még ez mind nem elég. Zsidók előjönnek, és *megcsalják* a keresztények istenét hamis vallomásokkal. Keresztények előjönnek, és *hizelegnek* a saját istenöknek a zsidók elleni vallomásokkal.

Így megy elejétől kezdve végig a megkapó rémdráma, melynek cselekvényét, személyeit, bonyodalját eléggé ismerjük már.

Én most a nyelvezetére akarok kiterjeszkedni. Mert ez az egyedüli szép benne.

Soha életemben nem hallottam még olyan originális magyar nyelvet s olyan hatalmas erőteljes észjárást, mint itt.

Móricot állítólag ezzel ijesztgették:

— Vallj be mindent, fiam, mert ha nem vallasz, *kutya a kezedből soha ki nem veszi többé a kenyeret.*

— Hát olyan nagy baj az — kérdém attól, aki ezt nekem elbeszélte —, ha a kutya meg nem eszi a kenyerét?

— Baj biz az, uram, olyan helyen lenni, ahova a kutya be nem juthat, mert az a börtön!

Tanyi Gábor katonának, aki legutoljára látta Esztert, azt mondta egy megjegyzésére a fölingerült öreg Huri:

— Madzagon tarthatnád a nyelvedet, öcsém! Azért, hogy katona vagy? No bizony. A mai katonát, ha hazajön, *még a kutya is megcsóválja.*

— Hát olyan lealázó az — kérdem egy szabolcsi embertől —, ha a kutya megcsóválja a katonát?

— Hát biz az rövid virtus — felelte — mert az olyan

katona, akire otthon a kutya ráösmer, bizonyosan keveset ehetett még a császár kenyeréből.

...Édes kedvteléssel hallgatnám holtomig ezt a kerülgető stílust, ha nem ilyen szörnyen árnyékos helyen csurogna ökegyelmeik ajkairól.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, júl. 13. [júl. 14.]

Ma először *Mihálkovic*s szakértőt hallgatták ki. A közönség a termet egészen megtöltötte, s érdeklődéssel csüggött a szakértők feleletein.

*Mihálkovic*s fenntartja előbbi véleményét; ami pedig a közegészségügyi tanács és az ő véleménye közti differenciát illeti, erre nézve nem ereszkedik a magasabb fórum bírálatába. Feleletei kimérték, rövidek, csupán a tett kérdés keretében mozgó.

Scheuthauer sokkal határozottabb és saját iniciatívájából terjengősebb volt az egyes kérdéseknél; látszott rajta, hogy minden feleletében *célzat* van, arra gravitáló, hogy a hulla és Eszter azonosak, s ez az átlátszó törekvés rendkívül csökkentette iránta a bizalmat.

Mindamellet ma ő is nyugodtabb, mérsékeltebb s a közönség is vele szemben. Előadásaiban a terjengősség mellett néhol zavaros és kapkodó. Ha kevesebbet akart volna elérni, hihetőleg többet ér vala el. A fogakra nézve állítja, hogy a bölcsességfogak a tizennegyedik évben keletkeznek, de mert ezek már kinőtteknek találtattak, a 15-ik évre mutatnak; ezt terjedelmesen fejtegeti, de a hallgatóságban senkit sem győző meg. Nagy tudománnyal s szinte kétséget kizáró hangon bizonyítja, hogy a *hulla halála megfúlás által következett be*. A publikumban sokan a fejüket csóválják. Egy elszalasztott hang az ajtó mellől nagy derűtséget okoz: »Kötve hisszük a komának«.

Eötvös szakképzett kérdései mindenkit megleptek, még *Scheuthauer*t is. A közönség viharos jelenetet a *Scheuthauer* és *Trajtler* szembesítéstől várt.

Trajtler csinos, barna 30—31 éves fiatalember, ki egyébként katonatiszt is és igen kedvelt egyéniség az itteni dzsentri körökben. Most egykori tanárával áll szemben, ki előtt csak pár év előtt tett rigorózumot.

Trajtler határozottan, meggyőzően felel; elősmeri, hogy a hullajegyzőkönyvet nem szerkesztette meg elég pontosan és kimerítően, mert mit tudhatta ő azt, hogy e hullá valamikor olyan nagy fontosságra fog emelkedni; *azokra nézve azonban, amiket ő észlelt*, fenntartja összes állításait. Csak azt nem, amit a homlokvarratra mondott. Némely kérdésre meglepő találékonysággal, nagyon talpra esetten és meggyőzőleg válaszolt. A közönség minden szavát, bár a hangja nem igen kellemes, rokonszenvvel kísérte.

AZ ELNÖK ÉS A VICISPÁN

Az elnök

[júl. 15.]

Az elnökről már árkusokat írtak össze a lapok. Európának a leghíresebb elnöke ő. Talán még Grévy is irigyli. Mert Grévy is elnök, de csak köztársasági elnök.

Szénfekete bajusza és haja van, álla közepüttl kiborotválva. Mosolyában kellem nyilvánul, bosszankodásában dac és erő.

Szemeiből zöldes láng lövell ki, mikor ingerülten emeli Eötvösre vagy Szeffertre, ha azok kötekedni kezdenek. A bajusza pedig sebesen jár le s fel, mint a megbolygatott falóra pondusa.

A közönség azt hiszi: »no, ez most mindjárt megeszi ezeket az embereket«. (És bárcsak megenné mind a kettőt!)

De nem eszi meg. Bent a mellékteremben a szünet alatt egyszerre átváltozik, nyájas, előzékeny lesz irántuk.

Még azt is megteszi Eötvösnek, ha a szünet alatt ki nem szítja a cigaretlijét, megtoldja néhány perccel a szünetet.

— Olyan jól esik önnek az a cigaretli, hogy igazán kár volna érte.

Majd hozzáteszi:

— Úgyis csak füst az élet!

Némelykor tréfál is a védőkkel.

— No, urak, most már kezdek én is Tamás lenni ebben a Matejben.

Mire aztán Funták adja elő a terveit, hogy el van tőkélve két palaok pezsgőt fizetni Matejnek, ha visszavonja az ötödik igaz vallomását.

Hanem ott bent megint átváltozik az elnök !

Eszes, erős, éber, hatalmas és erőszakoskodó. Szemeit szenvedély gyújtogatja, arcát is ez színezi.

A szelíd, hallgatag, szőke Russu és Fehér Barna előtt, valamint a védők kezében is egy-egy perrendtartás van és több másféle segédkönyv.

Az elnök előtt nincs semmi.

S ha hivatkozik valaki paragrafusra, gondolkozik kissé, mialatt csodálkozva néz rá, hogy ugyan mire való itt ilyenekkel előhozakodni.

Aztán egy szigorú ránc, majdnem rángás fut keresztül homlokától kezdve egész arcán, nyakát dacosan megszegei féloldalt, s fitymálva int kezével, hogy nincs ingyére az a paragrafus, úgy veszi hát, mintha nem volna.

A hatalmas ránc elfogy onnan, kevély ajkai köré gyűl egy szinte leolvasható kevély szó:

»Én magam vagyok a törvény.«

A vicispán

Az eszlári ügy óta minden nevezetes, ami Nyíregyházán van. De senki sem emlegetettebb az elnök után az alispánnál.

Szemita lapok valóságos sárkánynak képzelik a derék Zoltán Jánost, akik saktervért reggelizik tejföllel, s egész prelekciókat tart a tanúknak.

Soha ennél nagyobb csalódás.

Zoltán János egy kedves fiatalember, akinek a haja már ugyan őszülni kezd, de a szíve az még feldobog, a Sáron rózsáira is.

Egyike a legmodernebb embereknek, mai műveltséggel, nagy talentummal, kevés tudománnyal, a természettől gaz-

dagon megajándékozva mindazon virtusokkal, amelyek a »magyar nemes ember«-t bővebben ékesítik, mint más emberfiát e világon.

Csak egyetlen baja van, hogy naiv egy kicsit, de éppen ez teszi szeretetreméltóvá.

Nem bánt az hiába egy legyet sem. Olyan akár a bárány. Hanem hát ott ül a hatalmas szabolcsi viceispánok székében (s elfelejti, hogy ez a szék most Tisza Kálmán óta már nem támaszték többé, csak úgy össze van enyvezve), s azon törekvésében, hogy ő se legyen vékonyabb ember a nagy elődöknél, nem akar megijedni *senkinek az árnyékától*.

Pedig ugyancsak tömérdek árnyékot rajzol neki a falra ez az ügy.

Arisztokrata, de nem oligarcha.

Önérzetes, de nem kevély. Török inkább, de nem hajlik.

A vármegyét szilárd kezekkel tartja féken. Ő nevelte a nagy Hentert, aki azt mondja: »Amit nekem az alispán úr parancsol, azt én megteszem. Még a burkus királyt is vasra veretném, ha ő rendelné«.

(No, már ezt én is szeretném látni.)

Zoltán a leghívebb publikuma az eszlári ügynek. Elejétől kezdve ott ül szorgalmasan az első padban. Ő gyűlöli legjobban Eötvöst és Szeffertet. De azért nemes ellenfél. Elősméri, ha igazuk van.

Az igaz, hogy nincs soha igazuk.

Csak messziről tűnik fel rettenetesnek. Zoltán Jánost Nyíregyházáról kell megítélni, s akkor aztán nevetni kell azok állításán, akik azt híresztelik róla, hogy az antiszemitizmus szálait ő tarja kezében.

Nem tart az a kezében semmit — kivévn, amikor ő oszt. Összes bűne, hogy a megye keze alá vette a »rokonszenves Móric fiút«.

De hát iszen a szegény Móric gyereknek is csak kellett valahol lenni!

Zoltán ma is népszerű és köztiszteletben áll még az odavaló zsidók közt is.

Nemrég szó volt róla egy társaságban, hogy a zsidók alkalmasint jelöltet állítanak ellene. Mégpedig egy olyan embert, aki egy idő óta nagyon játssza a filoszemitát.

— Nem hiszem — mondta egy zsidó —, mert a zsidó olyan természetű, hogy az okos embertől szívesebben veszi a pofont, mint az ostobától a simogatást.

Egy azonban bizonyos, hogyha minden alispán olyan volna az országban, mint Zoltán János, az emberek nem mosolyognának gúnyosan a »tekintetes vármegye« szónál.

És Tisza Kálmán sem kuglizna olyan nyugodtan odahaza Geszten.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, *júl. 14.* [júl. 15.]

Ma Horváth László orvos kihallgatása és Scheuthauer replikája az orvosok ellen volt a tárgyalás főeseménye. Régi-módi doktor az öreg Horváth, aki sehogy sem tud megbarátkozni a tudomány haladásával, sőt még a mostani mértékkel sem, a centimétert egyre eltéveszti a milliméterrel. Eötvös kálvinista ravaszysággal nevetségessé igyekszik tenni az öregét ódonszerűsége miatt, de nem igen sikerült neki. A maga módja szerint, de érti ő a maga dolgát. Több mint száz vízi hullát boncolt már. Erre hivatkozva mondja el, hogy a dadai hulla friss volt, körmei is megvoltak. Meg van győződve róla, hogy mindössze néhány napig lehetett a vízben. Biztosan emlékszik arra is, hogy barna szőrt látott a hóna alatt. Az öregurat sem Szeffert, sem Eötvös kérdései nem hozták zavarba. Összes vallomásai abban összegezhetőek, hogy a hulla nem Eszteré.

Dr. Kiss Jenő, kit szintén ma hallgattak ki, hasonlóan vallott. E két szakértő tanú néhol ugyan sántikál, de mégis biztos és határozott feleletei elkedvetlenítették a védelmet.

A védelem utoljára is kicsiségekbe kezdett kapaszkodni. Friedmann azt kérdezte Kisstől, hogy mondja meg, mennyi a gyűrűjének kerülete, ha olyan biztos szemmértéke van. Az orvos találomra mondott is egy számot.

Kedden meglesz Eszláron a helyszíni szemle, s olyan formán, mint régebben is sürgönyöztem, hogy Móricot is kiviszik, hadd mutassa meg ott helyben, miképp történt meg az általa leírt gyilkosság.

Az *ítélethozatal*, mint újabban hallom, *huszonötödikénél előbb nem várható*, mert a bíróság a véd- és vádbeszéd után, csak néhány nap múlva hozza meg az ítéletet, melynek terjedelmes indokolására kétségekívül idő kell.

[TÁVIRATOK]

Bary elégtételt kér

[júl. 15.]

Nyiregyháza, júl. 14. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Nagy feltűnést keltett itt Eötvösnek a mai tárgyalás végén Baryra vonatkozólag tett nyilatkozata. *Bary* — mint hallom — *elégtételt akar, mégpedig nyilvános ülésben.*

A rejtélyes palack

Nyiregyháza, júl. 14. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A Bodrogolasziban talált levélre vonatkozólag Zemplén megye alispánjától beküldött jegyzőkönyv szerint *Löki János* és *Timár Julcsa* nevű egyének *Olasziban teljesen ismeretlenek.* Feltűnő az is, hogy beküldtek most egy *tokaji boros palackot*, mely állítólag a levelet tartalmazta; az első értesítésben és jegyzőkönyvben pedig az áll, hogy az *üveget el kellett törni*, különben nem lehetett volna kivenni a levelet.

MI A FOGLALKOZÁSA ?

[júl. 17.]

Az elnök belenézett az aktákba, s monoton hangon kérde az előtte álló tanútól:

— Mi a foglalkozása ?

S e szavak bizonyos fürkésző kedélyességgel voltak hozzá intézve.

Én csak akkor pillantottam oda. Alacsony, tömzsi ember állott a sorompók előtt originális öltözetben, mely vegyüléke

volt az összes nemzetiségek és osztályok ruházatának. Egy kékes gérokk volt rajta, de ujjak nélkül, oldalán piszkos rác tarisznya lógott, dereka körül rusznyák szíj, ezt egy újdonatúj pantalon egészíti ki és bocskor, melynek szíjai a nadrág alsó részét odaszorították a lábszárakhoz.

— Mi a foglalkozása? — ismétlé az elnök, mert a tanú tétovázni látszott e kérdésnél.

— Kereskedni szoktam — szólta aztán vontatottan.

— Tessék csak beírni, hogy »kereskedő«.

S ravasz bagoly arca a jámbor együgyűség jellegét vette fel.

Az elnök mosolygott.

— Jól van, jól. Menjünk tovább. Mit tud ön azon tutaj-ról, melyen Vogel Anselm sáfár tavaly nyáron fát szállított?

Elkezdte mondani, amit tud, olyan sebesen hadarva, hogy a szegény gyorsírók egy szót sem értettek belőle. Az elnök is csak nagy nehezen bírta kihalászni a szörnyen zavaros szó-áradatból, hogy semmit sem tud. Vagy semmit *nem akar* tudni.

Engem leginkább az lepett meg, hogy a foglalkozását akarta az elnök gúnyosan kiemelni. Hátrafordultam a közönség felé: ott bizonyosan felvilágosít valaki.

Aminthogy éppen ott ült a vármegye legbőbeszédűbb embere, az öreg Harkály bácsi, aki minden szabolcsi embert ösmér, s aki valamennyiüket a gúnynevükön szólítja. Még a zsidók gúnyneveit is tudja: az öreg Scharfnak az a neve »Hatvékás«, mivel olyan erős ember, hogy egyszer az Ónody szerűjén hat vékát emelt fel; a Schwarz sakter gúnyneve »csirkepecér«, amazé a szóke zsidóé amott »kutyakorbács«.

Ilyeténképpen szokta ő nekem ezeket megmagyarázni, hát hátrafordulva, tőle kérdeztem meg, miféle kereskedő a tanú?

— Melyik tanú?

— Az, akit most kérdez ki az elnök.

— Ühüm, látom már. Hiszen az a »lőjavító«. Jaj, kedves öcsém, jól nézze meg ezt a rusznyákba oltott magyar imposz-tort, mert ez itt a legnevezetesebb ember!

— Mindjárt gondoltam. Mi a foglalkozása?

— Hiszen éppen az! Eredeti hivatala van, annyit mondhatok.

- Kereskedő?
- Olyan valami. De tudni kell körülményesen. Mert ilyen csak egy van ebben az országban.
- Milyen portékával kereskedik?
- Milyennel? Hát a vásárokra jár, kedves öcsém, a lóvásárookra.
- Tehát lócsiszár?
- Dehogyan az, dehogyan. Sose vett az egyetlenegy lovat sem.
- Hát akkor mi az ördögöt csinál ott?
- Ott van minden vásáron, és pedig végig ott van. Megnézeget minden lovat, beleüti az orrát minden alkudozásba, s ha nem vigyáznak a felek, nagy előszeretettel rontja meg köztük a vásárt.
- De mi haszna van ebből?
- Van haszna. Mert az úgy van, öcsém, hogy minden lónak a gazdája vált egy pakszust otthon a nótáriusnál a vásárra. Ha az eladás nem sikerül, hiábavaló volt a pakszus. A következő vásárra már új pakszust kell váltani.
- Természetesen!
- No, mármost! Ezeket az elavult pakszusokat összeszedi a »Lójavító« a vásár után négy krajcárjával. A petreszelymes lovak gazdái odahordják neki, mint a záport, a lacikonyhába, ahol a pakszus-beváltó intézetét felüti.
- Bolond ember! Minek neki az a sok ócska pakszus?
- Minek? Éppen ezen alapszik az ő tisztességes keresete. A négy krajcáros pakszusokat eladja három és öt forintjával. Egy egész szuszékja van otthon tele ilyen lóbizonyítványokkal. Nagy pénzt reprezentálnak azok!
- Szép haszonnal forgatja a tőkéjét, ha igaz. . .
- Már hogyne volna igaz? Nagyon egyszerű hivatal az egész. A környék tele van lókötőkkel. Erre a passzióra alapította ő jövedelmét. És ez biztos fundamentum, édes öcsém, mert a lopott ló négyszer olyan áron megy el, ha bizonyosság vagyон hozzája. . .
- Aha, kezdem sejteni. . .
- A lótolvajok mestersége áll pedig két részből. Először ellopják a lovat, azután fölkeresik otthon a házában a lójavítót, eléje állítván a portékáját. A lójavító műértő szemmel

végignézi a lovat, megméri, vizsgálatot tart a fogai fölött, azután bemegy a kancelláriába, kiveszi az egész raktárt, hol hivatalos rendben szortírozva vannak, pej, szürke, fehér, fekete, sárga lovakra az okmányok, amilyen kell, olyat keres ki, mert van ott mindenféle.

— Tehát ez a foglalkozása.

— Ez. Biztos portéka, édes öcsém, sem a jégeső el nem veri, sem a ragya. Sőt a pakszusok közt van egypár értékes darab is. Azok, amelyek a »különös ismertető jelekre« is passzolnak. Ezekért tíz forintot is elkér a lovak becsületének reperálója.

— De hát a vármegye, kedves bátyám... Mit mond ehhez a téns vármegye?

— Semmit, öcsém, az már maga *is hamis lovon* nyargal az örvény felé.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, *júl. 16.* [júl. 17.]

A szombati tárgyaláson gyér közönség volt, már azt lehetett volna hinni, csökkent az érdeklődés, ha ma megint meg nem telik a terem zsúfolásig.

A nap főhőse *Matej Ignác* volt. Matejről azt híresztelik itt már napok óta, hogy még egy hatodik vallomásra készül, de nem, *Matej* mereven megmaradt múltkori vallomása mellett.

Kihallgatták a M.-Szigeten felvett jegyzőkönyv funkcionárusait, kik közül *Mihályi* aljárásbíró (ki mint tanú írta alá a jegyzőkönyvet) nem tud oroszul, s csak a magyar jegyzőkönyv szövegét ismeri, azt, hogy *Matej* oroszul mit vallott, nem tudja.

Kerner segédjegyző, ki a jegyzőkönyvet írta, nem ismeri fel sem *Matejt*, sem *Csepkanicsot* (*Csepkanics* vallomása összeegyezik a *Matejével*), de vallomásaikat el tudja mondani, amire *Fehér Barna* azt jegyzé meg, hogy ez »feltűnő körülmény«.

Matej és *Csepkanics* merészen szemükbe mondják a jegyzőkönyvet aláírt tanúknak, hogy ők azt sohasem vallották, ami a jegyzőkönyvekben van.

Eötvös fölszólal, hogy a hivatalos jegyzőkönyvek hitelességében kétkedni nem is szabad a bíróságnak.

(Több hang a közönségből: »Igen? Hát a Baryében szabad?«)

Az elnök erre azt jegyzé meg majdnem nyersen: »*Ez nézet*«. S tovább kutatott ez irányban.

Matej hitele mindazáltal a mai kihallgatás után sem igen növekedett meg. A többi tanúk vallomása semmi lényegesebb dolgot nem foglalt magában.

Holnap *Eszlárra megyünk*. Velünk jön nemcsak *Móric* és a végzetes ajtó, hanem *Eötvös* felszólalására az *öreg Scharf is*. Az *öreg* el van készülve még egy végső ostromra a gyermek szíve ellen.

[TÁVIRAT]

Mi várható még?

[júl. 17.]

Nyíregyháza, júl. 16. (P. H. eredeti távirata.) Még mintegy negyven tanú vár kihallgatásra, akikkel alig fognak csütörtökön végezni. Ezután kezdődnek meg a vád- és védbeszéddek; összesen hét. Először a közvádló beszél, ezt Solymosiné képviselője, *Szalay Károly* ügyvéd követi, aki sokáig szándékozik beszélni. A védők következő rendben beszélnek: *Funták*, a fővádlott, *Schwarz* képviselője, aki az esetleges gyilkosság kérdését fogja taglalni, dr. *Friedmann*, aki *Scharf Móric* vallomásait boncolja; dr. *Székely* a kérdés jogi oldalát fogja megvilágítani, dr. *Heumann* a hullacsempészet ügyében beszél. Legutoljára fog *Eötvös Károly* beszélni, aki az egész ügyre ki fogja terjeszteni figyelmét, s a védelem egyes pontjait reasszumálja. A vád- és védbeszéddek három-négy napot fognak igénybe venni. A védbeszéddek és az ítélet kihirdetése közt több napi szünet lesz az indokolás kidolgozása végett. Azt hiszik, hogy a törvényszék nem fogja igénybe venni a törvény adta jogot, hogy az ítélet kihirdetésére nyolc napot tűzzön ki, hanem talán három nap múlva már ki fogja hirdetni.

HELYI SZEMLE AZ ESZLÁRI ZSINAGÓGA PITVARÁBAN

Nyíregyháza, július 17. [júl. 18.]

A tárgyalás 23-ik napja éppen négy héttel a pör megkezdése után Eszláron folyt ma le. Az időjárás az expedíciónak nem igen kedvezett. Az utóbbi napok trópusos hősége alább hagyott ugyan, de egy formaszzerű vihar, mely az esőt az emberek arcába vágta, s a korán reggel érezhető hideg, elég kellemetlenné tették az utazást.

Nyíregyházáról jókor reggel egy egész karaván kelt útra. Elsőnek Scharf József haladt, ki két börtönőr által őrizve egy parasztkocsin hagyta el a várost. Később Henter várnagy hajtott gyors ügetéssel az országuTON Eszlár felé, kocsiján Scharf Móriccal; a várnagy kocsija még Eszlár előtt utolérte Scharf József kocsiját, s a fiú lesüté szemeit, egyetlen tekintetet sem vetve apjára.

Ugyanazén időtájt már néhány hírlapíró is útrakelt, hogy idejekorán megérkezessenek Eszlárra. A törvényszék tagjai, az államügyész, a védők s néhány hírlapíró reggel 6 óra után indultak el; Nyíregyháza összes bérfogata mozgósítva van.

A kocsik majdnem egyidejűleg érkeztek meg Eszlárra. Móric, ki korábban érkezett meg, elhagyatott szülőházát közönyösen nézi. Az öreg Scharf, ki ritka erőteljes férfi, kezeit tördelve tekint szét a zsinagóga pitvarában, azután felocsudva, a széttördelt kevés bútordarabot, egy asztalt, egy padot, néhány széket eredeti helyére állítja, és sarkaiba emeli az ajtót, melynek kulcslyukát eddig hivatalos pecséttel megerősített takaró fődte, mely az ajtó sarokbaemelése alkalmával leszedetett; az ajtó eddig bűnjel gyanánt a törvényszéknél hevert.

Az út majdnem négy órát vett igénybe, s ezért az elnök csak 11 óraker foghatott tisztjéhez.

A templom és a ház pusztítás nyomait mutatják. A falak be vannak piszkítva, a vakolat letördelve, az ablakok mind bezúzva, az agyagpadló feltúrva.

A védők egy része elmaradt volt, s azért a törvényszék elnöke várt egy ideig. A templomot 6 csendőr egy szakaszvezetővel őrizte, kik visszatartották a mindinkább előre

tóduló néptömeget. Az öreg Scharf ezalatt még felállított egy összetört pléhkályhát a sarokban, s most kijelentette az elnök előtt, hogy a szobát lehetőleg úgy rendezte be, mint azon a szerencsétlen napon volt.

Ezalatt megérkeztek a védők is, és a törvényszéki elnök kijelentette, hogy a hírlapírók mint bizalmi férfiak mindenütt jelen lehetnek. Móric ki ezen idő alatt Henterrel oldalt állt, most az elnök által a pitvarba hívatott, hogy mutassa meg, hol és miképp látta a gyilkosságot.

Előhoztak két agyagtányért és egy agyagfazekat is, s bevitték a 8 lépés hosszú és öt lépés széles előkamrába, ahol mintegy ötven személy szorongott. Az elnök a hatósági személyeken és a hírlapírókon kívül mindenkit fölszólított a kamra odahagyására, és kezdetét vette a szemle s illetőleg a *huszonharmadik napi tárgyalás*.

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

Vay Gyurka

[júl. 19.]

Gyurka a mai nap hőse. A triász utolsó alakja. Barcza Dani és Recsky Bandi után ő is elécítáltatott a mediumra.

A harmadik komisszárosra se várt ott szerencse. Dicsőségesen csak Recsky Bandi menekült. Barcza Dani ott hullatta el virtusainak színes tollait, Vay Gyurkát meg formaliter agyonütötték.

Már három hete leste ott szegény Gyurka az ambituson, mikor szólítják. Nagy tréma az ! Mert hej, aki maga az úristen, nehéz annak bakancsosnak lenni !

Nehéz annak kiállani a tekintetes bíróság elé, mint közönséges beidézett tanúnak, akinek a tek. bíróság eddigelé csak kuncaftja volt, akinek a kikészített bőrtököt szállította.

S most egyszerre a saját bőrét kell odavinnie.

Vay Gyurka sovány, vékony, hórihorgas alak, akiben van még valami a dzsentriből, de van valami már a pandúr-ból is.

Hosszú, madáréhoz hasonlatos arc, óriási orr, kissé vörös, hosszú lobogó szakáll, középtűt kiborotválva, ugyanolyan alakú hosszú bajusz: színre nézve az is vörös.

Sokat is bosszantották a barátjai, akik Vay Gyurkát mind nagyon szeretik.

— Látod, Gyurka, most már mi lesz vajon belőled? Barczáról még csak azt referálták, hogy hetyke, daliás alak, rokonszenves arc, Recskyt az mentette meg, hogy előkelő megjelenése van. Kérdés már most, rólad mit fognak referálni az újságírók. Terólad már nem lehet semmit se mondani. Elvesztél, Gyurka.

Gyurka mindig elszomorodott ilyenkor, s idegesen forgatta kezében a lovaglóstorát.

— Hiszen csak ezek az újságírók ne volnának itt — jegyezte meg szelíden.

Mert igazi szelídség tükröződik vissza a szemeiben és hangjában. Könnyebb volna föltenni róla, hogy lírai verseket ír, minthogy a »kínzó gyűszű«-vel dolgozik.

Mikor aztán nagyon kihozták a flegmából, mégis oda-bökte a saját véleményét:

— Az olyan csendbiztos, aki úgy csinálja, hogy kitudódjék, megérdemli a huszonöt botot az ügyetlenségnek miatta. Egy más alkalomból így szólt mély indignációval:

— Szomorú világ ez a mai, a gazemberek liliommal vannak kirakva: ha nem vallanak, nem lehet őket elítélni, ha pedig vallanak, akkor mibennünk keresik a hibákat.

A hosszú várakozás, mert még a múlt hó végére volt megidézve, kifárasztotta csöndes türelmét, azért volt ma olyan szúrós, mint a csalán.

De lássuk az ülés lefolyását.

*

A mai ülés

A mai tárgyalás Matejjel kezdődött. Tegnap Móric, ma Matej. Mind a kettő rendületlen. Sőt Matej bizonyos tekintetben megzavarhatatlan. Nyomon beszél és higgadtan. Vallo-mása igaznak látszanék egészben, ha a *motívum* megvolna hozzá. De a motívum megfoghatatlansága gyöngíti.

Matej után Vay György, volt csendbiztos vétetett kérdőre. Az érdeklődés hullámváza a közönség közt, midőn belép hanyag szürke öltözetében, de úri, önérzetes magatartással.

Vay mindent tagad, vádlottak azonban szemébe mondják, sőt Klein érdes effronteriával »hazugnak« deklarálja Vayt, mire Vay sértődve szisszen föl.

Az izgatottság tetőpontra rúg. A közönség, mely Vayval rokonszenvezik, lezúgja az ellene záporként omló támadásokat. Elnök a csengettyűhöz kapkod, s idegessége láthatólag növekszik.

Vay maga is izgatott lesz. A védők szándékosan ingerlik. Heumann felkiált:

— Elnök úr, ne engedje meg, hogy védencemet, Vogel Anselmet tegezze.

Vay egy rettenetes tekintetet vet Heumann felé. Előjele volt ez a később kifejlődött sajnálatos jelenetnek. Az elnök többször rendre utasítja Vayt. A közönség zúgni kezd az elnök ellen is. Az elnök rendreutasítja a közönséget oly erőteljes hangon, mint még egyszer sem. Az érdekfeszültség leirhatatlan. A védők egyenkint ugrálnak fel. Eötvös rásüti Vayra, hogy már több ízben volt vizsgálat alatt kínzás miatt, sőt most is vizsgálat alatt áll. Főlemlíti, hogy egyszer meg is büntették már ilyen okból 100 frt bírságra. (Mozgás a közönség között, s méltatlankodó kifakadások.)

Friedmann gúnyosan jegyzi meg, hogy ez ügynek az összes iratai elvesztek.

Vay fokozatosan ingerültté tétetik. Mikor Heumann felszólal, hogy minek használta Herskoval szemben azt a cselekedést, hogy »Valld meg az igazat«, a következő szavakban fakad ki: »Az ügyvédek is éppen ilyen cselekedéseket használnak«.

Az elnök, *ki ma ballábbal kelt fel*, ezért is megint Vayt.

— De kérem — mentegetőzik Vay —, hisz az ügyvéd úr mondta előbb cselekedésnek.

— Igenis — feleli Heumann —, annak mondtam azt, ha rosszhiszemű kérdés intéztetik a vádlotthoz.

— Kérem, ne menjünk ilyen vitába — pattan föl Vay —, mert igen sokat tudnék mondani én is.

— Mit? — kérdi Heumann elhalványodva.

— Az ügyvéd úrra vonatkozólag. A csempészetről.

Halálos csönd támad e szavakra.

A közönség elérti, miről van szó. Mert antiszemita körökben most is azt rebesgetik, hogy Heumannnak tudomása van a csempészetéről, s gyakran hallani bizalmas mendemondának: »Ha Heumann meg akarna szólalni. . . ő tudja jól«. Heumann maga is nemegyszer hallotta már e gyanúsítást, s ilyenkor jóízút nevet rajta. De ma így szembe mondva előbb elhalványítá, azután arcába kergette a vért.

— Nagyságos elnök úr — szólt reszkető, de emelt hangon. — Ezt nem tűrhetem. Méltóztassék felszólítani a tanúurat, mit tud az én személyemre nézve ezen ügyben.

Elnök kemény hangon követeli, hogy vagy mondja el a gyanúsítást igazoló körülményeket, vagy pedig meg fog dorogáltatni.

— Én csak a közvéleményt fejeztem ki — feleli Vay visszavonulónak.

— A törvényszék előtt nincs közvélemény. Itt csak tények vannak. Üljön le.

Így ért véget a nyíregyházai izgatott jeleneteknek ez az *utolsója* is, mert valószínűleg most már csendesebb napok következnek. A kihallgatandó tanúk teendő vallomásai többnyire lényegtelen körülményekre vonatkoznak.

Az ezután kihallgatottak is tagadják a kínzátásokat, sőt Karancsai is visszavonja előbbi vallomását.

A MAI TÁRGYALÁS

[júl. 20.]

Olyan ez a tárgyalás, mint a mesebeli tarisznya. Minél többet vesznek ki belőle, annál több marad benne. Mikor már azt hittük, hogy az érdekes részletek legalján turkálunk, íme megint egy érdekfeszítő napot lök ki a sors. Mintha a lapok megrendelésére volna inszcenírozva az egész pör.

Ma végre Eötvöstől is hallottunk egy tárgyilagos megjegyzést:

— Két tábor áll itt egymással szemben. Mindenik őrzi a maga tanút.

Jöttek is a tanúk sűrűn, tarkán, lendületes változatosságban pro és kontra. Amit az egyik leleplez, azt a másik megint letakarja. Nincs vége-hossza a hullámnak. A káosz nemhogy fogyna, növekszik. A ügy nemhogy unottá lenne, hanem még a *kiszögellései* is érdekesebbé válnak.

Eötvös megint fedezett fel Péczelyt. Szerencsés keze van az ilyesmihez. Az új Péczely Kakóczy, kit Vay ajánlott tanúnak; de kinek jelöltségét sietett lerontani Eötvös, hogy: Kakóczy uram már egyszer be volt emberölésért csukva!

Nevetés támadt a hallgatóságban, mert igen mulatságos dolog az már, hogy a nagy visszaemlékező, Kakóczy múltjára is visszaemlékezik.

Róka uram állt ma a színen. s így lőn Vay Gyurkából »róka fogta csuka«, hancm a róka is kelepcebe jutott, mert kisült róla, hogy valami Pollák nevű izraelita hozta be vallani, s ott őrzik, etetik, mint egy pókot Nyíregyházán már hetek óta Brüll nevű fogadónál öt forint napidíj mellett.

Eötvös eleven esze mindjárt kikombinálta a mentésget számára, s el is mondta aztán privátim:

— Elösmérem, hogy a mi táborunkban is vesztegetnek. De csak arra vesztegetik meg a mieink a tanúkat, hogy vallják be az igazat.

Alighogy felocsudott leveretéséből Vay, jön *Kazimir*, aki szemébe mondja a kínzatos vádakat.

Kupaktanács előtt szokásos jelenet fejlődik most ki. Vay szemére veti Kazimirnak, hogy tolvaj, Kazimir rágalma-zónak nevezi Vayt. S ez így megy tovább a gyanúsítások és piszkolódások szöözöne. egy egész sártenger. Egymás fejéhez vagdalják, ami rosszat tudnak egymásról.

Ebben a vitában már-már alámerülni látszik Vay, mikor egyszerre, mint a csatákban szokás, segítség érkezik: *Bakó* és *Mozga* lépnek a sorompók elé, s kezdik kiegyengetni az össze gyűrt volt csendbiztost.

Bakó Ignác rápörköl Rókára, hogy hamis tanúnak csábítgatta, Mozga a Recsky exkertésze pedig azt vallja, hogy a zsidók fű-fát ígérgettek neki, etették, itatták, hamis tanúságtételre való csalogatásképpen a hajdani ura ellen.

Vay dereka kezd kiegyenesedni, fejét kevélyebben emeli fel. A közönség elszörnyűkőző zajt hallat a megvesztegetések

hallatára. Eötvés percről percre ingerültebb, s mikor Mozga egy jelentéktelen kérdésre azt feleli: »Nem tudom«, gúnyosan közbevág: »Erre elfelejtették ugye kitanítani?« — mire a közönség pisszegése és méltatlankodása viharzik föl.

Mert a közönség még egyszer se volt ilyen érzékeny, úgyszólván ideges. Minden szó megmozdítja, mintha minden szó tövis lenne. Ezt a túlságos izgalmat *Szeyffert* indítványa okozza, ki Ónody Gézát kérte a tárgyalás folyamán kihallgattatni arra a körülményre, miképp terjedt híre még a boncolás előtt annak, hogy a talált hullának mi volt életében a *foglalkozása* és hogy tüdővészben halt meg?

Szeyffert e felszólalását mindjárt úgy fogja fel mindenki helytelenül, hogy az sértő dolog Ónody ellen, s fölteszik, hogy Ónodynak tenni kell ez ellen valamit.

Nagy sürgés-forgás, halk suttogások a közönség közt. A nyitott ajtón át egyes emberek kiosonnak meg bejönnek, új suttogások mindannyiszor. Egyszóval minden azt mutatja, hogy *kívül is készülhet valami*, s innen a nyugtalanság.

Még a derék *Matejt* sem nézik türelmesen. Pedig az meg lehetős ártatlan mulatozásban tölti most idejét. A tekintetes törvényszék egy kis tutajkát készíttetett neki, a nagy tutajnak a mintájára.

Szakasztott olyan, mit az igazi tutaj. *Matej* még mosolyog is, mikor meglátja, mintha gyönyörködve mondaná: »Ejnye de csinos, kedves jószág«.

Azután a tolmács magyarázza meg neki, hogy ezen a kis tutajon kell most megmutatnia az uraknak, miképp törént a hullausztatás.

Az ám ni: ott a hulla is, azazhogy egy kicsiny porcelánbáb.

Matej rögtön kiösmerte magát, és megmutatta szögről-végről apróra, minden fennakadás nélkül. S neki magának is megtetszett ez az ötlet!

Matej denique lépést tart *Móric*cal mindenben: tegnapelőtt *Móric* játszogatótt a saját vallomásával, ma már *Matej*nek jutott ki a játékszer, hogy egyik se legyen megrövidítve.

[TÁVIRATOK]

Ónody támadása Szeffert ellen

[júl. 20.]

Nyíregyháza, júl. 19. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A szokásos déli szünet alatt oly sajnálatos eset történt, mely — minthogy híre villámgyorsan és százféle alakban terjedt szét — attól kezdve folytonos izgalomban tartotta a kedélyeket.

Mikor már mindenki távozott, *Ónody megvárta a lépcsőházban Szeffertet, és ott elébe állva, becstelenítő szavakkal illette, »amiért hogy őt — mint indítványából kiteszik — minden áron gyanúba akarja keverni«, sőt folyton nagyobb dühvel kiabálva, végre botját is fenyegetőleg föl-emelte.*

Szeffert halotthalvány lett a felindulástól, de mérsékelte magát és továbbment.

Ónody még sokáig járt fel s alá, *szitkokat szórva* a közvádoló, a sakter-védők, a zsidó zsrnalisztika és az egész zsidóság ellen.

Eötvös csak a szünet után értesült a történetekről, mikor visszatért, de a tárgyalás ekkor már kezdetét vette, s így felszólalása az ülés végére maradt.

Nyíregyháza, július 19. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Már a szünet előtt is nagy nyugtalanság volt tapasztalható a közönség közt, de a szünet alatt és után az izgatottság az *Ónody–Szeffert-affér* következtében tetőpontját érte el. Mindenki csak ezt beszélte meg pro és kontra.

Mert nagy azoknak a száma, kik *Ónody* fellépését egészen rendjén valónak, sőt jogosultnak tartják.

Ezek *Eötvös* ellen is nagyon fel vannak ingerülve. Egy öregúr a *Szeffert* inzultálása után a folyosón egészen hangosan e szavakat mondta:

»*Mikor fogják már azt az Eötvöst is megverni; hiszen az már tőrhetetlen, amit ő tesz!*«

Úgy hallom egyébként, hogy *Ónody* nyomban a tárgyalás megszakítása után *Hadik-Barkóczy* és *Lónyay*

urak mint segédei által elégtételre szólította fel Szeffertet, s csak miután ez arra hivatkozott, hogy indítványa hivatalos jellegű tény, melyért nem tartozik felelősséggel, támadta meg őt oly heves módon a lépcsőházban.

Nyitregyháza, július 19. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A Ónody—Szeffert-ügy városzerte nagy izgalmat keltett.

Ma délután a védők tanácskozást tartottak a további teendők megbeszélése végett, de határozatukat Szeffert holnap előterjesztésétől és az elnök esetleges intézkedésétől tették függővé.

Némelyek azt várják, hogy az elnök Ónodytól meg fogja vonni a belépti jegyet.

Holnap ismét zajos ülés várható; annál is inkább, mert ma itt az a hír terjedt el, hogy tegnap reggel Cseres Andrásné, Sós né és Bátoriné jelentést tettek az eszlári előjárásnál, hogy a zsidók ellopták a zsinagóga zárját és kilopták Eszternek a pitvarban még mindig elásva volt hulláját; a megejtett vizsgálat állítólag csakugyan konstataulta a zár hiányát és egy frissen ásott gödröt a pitvarban; a további nyomozás azonban azt eredményezte, hogy Sós nénél találták meg a zárt, mire Sós né be is vallotta, hogy két más asszonnyal ők főzték ki az egész mesét. A bírósághoz még nem érkezett hivatalos jelentés az esetről, de ha a hír megerősítést nyer, a védők holnap szóba hozzák ezt az ügyet is.

A MAI TÁRGYALÁS

[júl. 21.]

Amennyi piszkot és salakot ez a pör fölvet, azt elősorolni is hajmeresztő. *Alig van nap, hogy legalább egy hamis tanú ne vetődjék fel.* S *alig van tanú, hogy vagy az egyik, vagy a másik tábor hamis tanúskodással ne gyanúsítsa. Szüle saját gyermekét vádolja azzal. Sőt az emberek maguk járulnak a bíróság elé bevallani, hogy hamisan esküdtek. Csodák ezek. De nem tesszük ki az ablakba ezeket a csodákat.*

Az *Ónody—Szeyffert-ügyből* nem lett akkora nagy baj, aminővel a haragos Jupiter-Eötvös fenyegette meg tegnap az országot, hogy ti. ha Szeyffert nem kap elégtételt, a védők kivonulnak a teremből, s otthagyják az egész ügyet. (De hiszen nem cselekszik ők azt most, mikor már készen vannak a véd-beszédek is!)

Szeyffert nem igen kapott elégtételt, vagy ha annak vesz-szük, akkor nagyon kelletlenül volt adva. Az elnök — éppen úgy, mintha ő parlamenti elnök volna — mély sajnálkozását és rosszalását fejezte ki az eset fölött, ami felette mulatságos dolog volna, ha olyan szomorú nem volna. S ezzel a teg-napi botrány véget ért, vagy ha nem, legalább *elodáz-tatott*.

Ha csak ennyi eredménye lenne a lótás-futásnak, a sűrű sürgönyváltásoknak, Kozmához, Tiszához, Paulerhez meg vissza, s azok közt összevissza, bizony *kevés* lenne. Ez csak a másfélórai *magán-tanácskozás* szülötte volt, melyet az *elnök, védők* és *vádló* folytattak a mai tárgyalás kezdete előtt. Az elnöktől azt kérték, hogy Ónodytól vonja meg a belépés jogát a terembe. De az elnök nem érezte magát erre jogosítva. S így aztán be kellett elégedniök a minimummal. A drót-megütésnek azonban lettek fontosabb következményei is, úgy hírlik, *Szeyffert felhatalmazást nyert Kozmától, hogyha hasonló megtámadásoknak lenne kitéve ezentúl, rögtön hagyja ott a várost, s most Ónody ellen tegye meg a formaszzerű bűnvádi följelentést.*

Ma a tárgyalás elején tett is ez irányban előterjesztést. Nagy mozgás lett erre a közönség között, mely ma nemcsak a termet töltötte meg, hanem a lépcsőházat is, érdekeszülten várakozva a történendőkre.

Azután a *tárgyalás* kezdődött. Rendkívül meglepte a hallgatóságot, hogy *Hatalovszki*, aki arra vallott a pör elején, hogy délután három óra táján hallotta Hurinét beszélni Eszterrel, ma megjelent, s visszavonta vallomását, azt állít-ván, hogy őt e vallomásra a zsidók (név szerint Szüszman és Alter) vették rá. Szánja-bánja bűnét, hogy már meg is eskü-dött a hamis vallomásra, de nem tehet róla, akkor hirtelen nem volt ideje átgondolni.

Az egész ügyet *megvilágítja bizonyos oldalról*, oly rend-

kívül jellemző az a párbeszéd, mely Eötvös és közte folyt le a törvényszék előtt:

— Ki beszélt rá, hogy vond vissza állításodat? -- kérde Eötvös fürkészőleg.

— Instálom alássan, senki sem.

— Senki?

— El voltam ítélve, hogy hamis vagyok, magam is beláttam ezt.

— Ki ítélt el?

— Az egész falu; az újságba is ki voltam téve, hogy hamis tanú vagyok.

— Ki olvasta fel az újságot?

— Hisz mindenfelé olvassák. És zúgott ellenem az egész falu. Nem mertem hazamenni.

Vádló s védők bebizonyítva látván a hamis tanúskodást, melyet a büntettes maga se tagad, *azonnali letartóztatását* kéri, de a törvényszék kíméletesen csak a rendes útra utasítja az ügyet.

Ma a »megtért juhok« napja volt. Hatalovszki után *Vámosi Julcsa* jön, aki szinte beösméri, hogy hamis esküt tett a »keresztények ellen«, s hogy bevallja az igazat. Esztert ő csak *tizenegy óra* táján látta, mikor Zsófival beszélgetett.

A közönség látható meglepéssel, s nagy figyelemmel kíséri az új, »sokat ígérő« fordulatokat. Illő példája ez annak, hogyan fordul a világ sorja.

A megdagadt arcú Julcsa és a hetyke Hatalovszki, kik eddig haza sem mertek menni, most mint népszerű alakok rokonszenves tekintetekkel találkoznak mindenütt.

A vád nyugodtabban alszik (azaz dehogy alszik) a mai nap után; Hatalovszki és Vámosi Julcsa vallomása, habár nem jelentékeny körülményre vonatkozik egyik sem, megint vérmes reményeket támasztott azokban, akik már kezdtek lemondani kedvenc »eszméjükről«.

S a mai napnak az eredményéhez hozzájárul a törvényszék azon a védelem és vád részéről ellenzett határozata, hogy *Kakóczy Károly* kihallgattassék.

Kakóczy Károly volt fogoly azt fogja elbeszélni, hogy miképp adta elő neki Hersko a börtönben a hullausztatást.

[júl. 21.]

Nyíregyháza, júl. 20. (A Pesti Hírlap saját tudóst-tóbjának távirata.) A mai tárgyalás iránt rendkívüli érdeklődés mutatkozott. Feszülten várta mindenki az Ónody—Szeffert-ügy lebonyolítását.

A közzvádó és a védők a tárgyalást megelőzőleg az elnökkel tanácskoztak a nyújtandó elégtétel módja iránt. *Szeffertnek utasítása volt a főügyésztől, hogy ha kellő elégtételt nem nyer, hagyja el azonnal Nyíregyházát; ő azonban kijelentette, hogy személyére nézve kész elmenni az engedékenység legszélső határáig és csak az állás sértett tekintélyének követel elégtételt.*

Midőn elnök rosszalását kijelentette, *Ónody jelen volt a tárgyalási teremben, és benn maradt a szünetig, azután eltávozott.*

A tárgyalásnak különben is sok érdekes mozzanata volt. Ilyen volt különösen *Hatalovszki esete*, aki ma meghazudtolta eskü alatt tett múltkori vallomását, s ezért ellene hamis tanúzás miatt bűnvád rendeltetett el. — Ugyanez a sors érte *Vámosi Julcsát* is.

A tiszaeaszlári pör ez áldozatai valóban megérdemlik rokonszenvünket, mert mind a ketten megdölgöndolatlanul bár, de *nem rosszhiszeműleg* cselekedtek. *Funták* annyira megindult sorsukon, hogy maga ajánlközzött őket védeni. Ami különben nem is lesz nagyon nehéz feladat, mert a büntető kódex értelmében *nem büntetendő* az, ki hamis vallomását visszavonta, mielőtt ellene följelentés történt vagy vallomásából másra kár háramlott volna.

A keresztény és zsidó tanúk közt ma is *heves jelenetek* fejlődtek; nevezetesen midőn *Vámosi Julcsát* szembesítették *Löwenthalnéval*, ez utóbbi oly dühös lett, hogy Heumann kérte az elnököt, intse őt mérsékletre, nehogy összeverekedjenek; később meg *Vámosiné* és *Weiszstein Háni* ököllel fenyegették egymást, úgyhogy az elnöknek erőlyesen kellett közbelépni lecsillapításukra.

Az »eszlári legújabb ügy« eddig még hivatalos megerősítést nem nyert; a bírósághoz ma egész estig semmiféle jelentés nem érkezett e tárgyban.

Holnap *Farkas Gábor eszlári bíró* kihallgatása következik, kinek állítólagos üzelmeit a védők annyiszor főlemlegették a tárgyalás folyamán, *Eötvös* erősen sarokba készül őt szorítani.

A mai budapesti lapok némelyikében *rendkívüli intézkedésekről* közölt hírek teljesen valótlanok. *Sem a tárgyalási terem őrségét nem kettőztették meg*, sem Szefffert lakása előtt őr nem áll.

Most már alapos a remény, hogy *a tárgyalás jövő héten véget ér*, s talán július 30-án vagy 31-én az *ítélet* is ki lesz hirdethető.

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

(Nyíregyházi képek)

I. Az eszlári bíró

[júl. 22.]

Az enyingi bíró óta, akit Vas Gereben Köntös Mihály név alatt örökített meg, nem volt még olyan nevezetes bíró, mint őkigyelme Farkas Gábor uram.

Külső országokba is eljutott vala az ő híre-neve, ánglius újságok toporzékolnak őkelme ellen.

Mi ugyan itt még színét se láttuk becses személyében ezen a végzetes huszonöt napon át — de itt volt ő *láthatatlanul* örökké, ha hinni lehet tekintetes Eötvös Károly úrnak, nemes Veszprém vármegye volt magisztratualis fiskusának.

Mert a nemes vármegye hajdani magisztratualis fiskáliusa olyan hatalmas alakká építette meg Farkas Gábor uramat, hogy ahhoz képest talentum és providencia dolgában Bismarck burkus princ is csak közönséges ostoros gyerek.

Ugyanis Farkas Gábor uram csinálta volna az egész eszlári esetet ékesen kikombinálva azt, miképpen a »talpas

kecske« a kacskaringós sujtásokat a dolmányokon, hogy ezen az eseten aztán annyi tudós pápaszemes ember sem tudott egyenesen elmenni egész a mai napig.

Természetes dolog, hogy ma, mikor bíró uram az első szünet után belépett — minden fej kíváncsian arra hajlott, amerre őkegyelme lépkedett —, mogyorófa botját, a hatalmi jelvényt szerényen ott bent hagyván a tanúszobában.

Szinte a föld is megrengeni látszott a talpa alatt. A közönség bizonyos pietással nézte a nagy alakot, a védők gyűlöletteljesen.

Pedig nem is olyan félelmes ember ez a Farkas Gábor. Legalább külsőleg nem. Akárcsak Deák Farkast látná az ember maga előtt, csakhogy még jámborabb. Alacsony emberke, ritka hajjal. Kár, hogy a híres fekete gubáját nem hozta magával, hogy imponálhatna vele. Félelmetes voltát bizony csak a nimbusz és a dicsőség szőtte olyan nagyra.

Tudom bizony, hogy meg is forgatják kegyetlenül. De hát hiszen nem mai gyerek Farkas uram. Nem ma először forog a törvényben. Jártas ő ott, minden csinját-bínját ismeri. Senki sem tudja nálánál jobban a csíziót. Dobálhatják a védők, akár az almát, ő azért talpra ugrik mindig.

Ki is mosta magát ő legott, de úgy, hogy egyetlen makula nem sok, de annyi se maradt rajta. Akár a ma született gyerek olyan ártatlan mindenben. Amit tett, azt mind a *hatóság rendeletéből* tette.

— Én kérem, mindig »óvatos perszóna« voltam.

Akármit kérdeznek tőle, mindenre azt feleli: Ezt se tettem. Oh, kérem, azt se tettem. Sokkal óvatosabb ember vagyok én annál!

Eötvösék a fejüket rázzák, nem hiszik neki, hogy óvatos volt. Faggatják ezentúl is. Hiszen őt szeretnék megfogni az agnoszkálás éjjelébe gyertyavilágnak.

De hiába rázták a fejüket. Ő vallotta a tárgyalás folyamán a *legigazabbat*. Hogy ti. »óvatos« volt.

Kisült, hogy az volt, mert semmi sem sült ki.

Eötvös huszonöt napon át szított gyanúja egyre olvadt, kisebbre, kisebbre, míg nem legutoljára csak ennyi maradt meg:

— Magának feltűnően sok a sógora és komája a faluban.

A nagy férfiú elmosolyodott erre, és vállat vont.
Igaz is, mit tehet ő arról, hogy annyi atyafiság maradt rá az apjáról, s hogy annyi gyereket kereszttelt.

... Legény ez az Eötvös! Hogy mégis talált olyat, amit csakugyan nem felső rendeletről tett a bíró.

A közönség is nevetett.

S így lett abból a félelmetes sötét alakból, melyet Eötvös bűnösnek rajzolt, egy ecsetvonásra mulatságos jámbor ember.

Aesop jelenetének látszott, amint farkas és bárány disputálnak, ki zavarta fel a patakot.

Eötvös-e vajon a farkas, és Farkas-e vajon a bárány?

II. A főispán ereje

Gräffl főispán ott üldögél a tárgyalás eleje óta a dzsentrípadokban. Úgy ül ott, mintha tojásokon ülne. A viláért sem mozdulna meg. A közönség már rég kíváncsi rá, vajon mit fog kikölneni.

Beszélik, hogy valami titkos mandátum volna a zsebében a belügyminisztertől. A mandátum be van pecsételve, de felbonthatja a kellő percben.

Meglehet. De nem valószínű. Nem úgy néz ki az a kabát, mintha benne lenne a titkos felhatalmazás.

Vagy ha mégis igaz. . . akkor rettenetesen be lehet varrva a titokszerű zseb úgy, hogy igen nagy bajjal járna a szétfejtése.

Annyi bizonyos, hogy már bele kellett volna nyúlnia nemegyszer. S mégiscsak ma először mutatkozik, hogy egy hatalmas főispán is van Szabolcsban, aki megírja a mennydörgős levelecskét Szeyfferhez.

Jó volna, szép volna, ha a levél minden betűje szurony volna, hanem hát nagy hangerővel felolvasva, talán így is meglesz a maga ereje a gyengébbek és a beavatatlanok előtt.

Hanem a beavatottak, azok már ismerhetik őméltósága erejének az ő fogyatkozó voltát, olyan levén az, mint a csuka-hal, hogy vastagon kezdődik és vékonyan végződik.

Mikor a hős Stefeziusnak a múlt napokban meggyűltek feje fölött a felhők, a főispán így szólt ádáz dühvel az alispánhoz:

— Ez már sok, ez már rettenetes! Borzasztó akarok lenni. Kísértesd ki rögtön a városból per sub Stefeziust, mert ha nem, vasra veretem. Takarodjék azonnal. Rendelem.

Az alispán elhivatá a főkapitányt, a kerekkepű Kerek-réthyt.

— Főkapitány úr! A főispán ma ballábbal kelt fel. Nem tudok vele mit csinálni. Eszébe vette, hogy azt a jó fiút nem akarja többé látni a városban. Azt a szegény kis Stefeziust. Ugyan, csináljon valamit!

A főkapitány siet az alkaptányhoz.

— Kedves kollega! Vegyen fekete rokkot, s menjen el Stefeziushoz, tudassa vele kíméletesen azt a jogtalanságot, amit a főispán el akar rajta követni. Adja át, kérem, őszinte tiszteletemet.

— Dejszen, száradjon el a nyelvem inkább, mintsem éntőlem hallja; hanem oda menesztem az Andris legényt.

(Az Andris legény Stefeziusnál)

— Tekintetes ifjú uram... A főispán úr öméltósága vagy micsoda... Mert ő is azon kezdte, amin a zsidók végzik. Árendás féle volt... most pedig azt a dehonesztációt csinálja... hogy aszongya, az ifjú uram láb alatt vagyon itt nekik... az ördög vinné el valamennyiöket... azért, hát abból gyüttem volna, instálom, hogy talán jobb volna itt hagyni ezt az egész frekvenciát, hadd itt egye őket a sistergő istennyila!

*

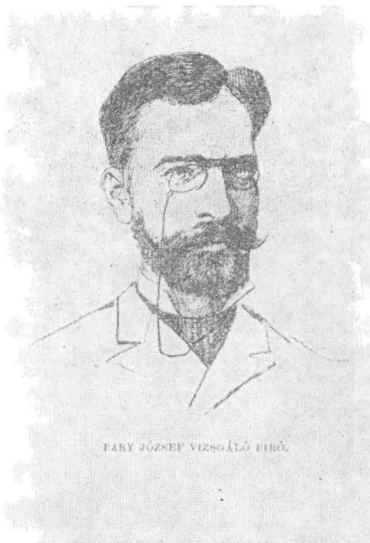
A riporterek tudósítását a következő hangon veri erre a drót:

»A főispán szigorú rendszabályokra van elkészülve. Stefezius karhatalommal utasított ki a városból. Nagy izgatottság a lakosság közt.«

Gruden Ernő

Korniss Ferenc

Bary József

Farkas Gábor

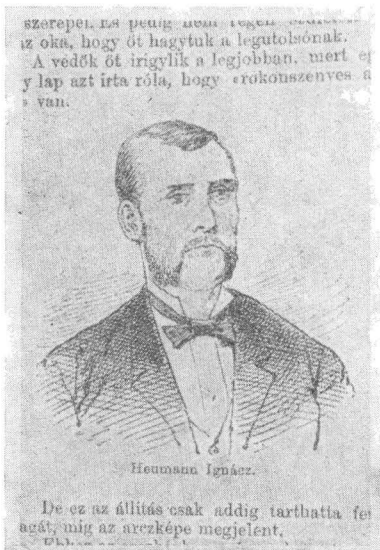
VI.

Funták Sándor

Föltvös Károly

Heumann Ignác

Friedmann Bernát

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, júl. 21. [júl. 22.]

A tiszaezslári monstre pör tárgyalása *teljesen hat hetet* fog tehát igénybe venni.

A *tanúkihallgatás* ma jóformán véget ért, csupán egy tanú: *Kakóczi Károly* van még hátra, aki előtt *Hersko* a börtönben nyilatkozatot tett a hullausztatásra nézve. Ennek kihallgatása és az irományok felolvasása fogja betölteni a hétfői ülést.

Kedden szünet lesz, hogy a közvádoló és a védők készülhesenek a vád- és védbeszédre, melyek előreláthatólag *három napot* fognak igényelni, úgyhogy *hétfőhöz egy hétre várható az ítélet kihirdetése*.

A ma megjelent tanúk jobbára ki voltak már hallgatva, és így többnyire ismert dolgokat ismételtek.

Legérdekesebb volt *Farkas Gábor* eszlári bíró kihallgatása, kit a védelem több ízben gyanúsított a tanúk kikészítésével. De az egyszerű parasztbírónak mai nyílt és bátor föllépése s világos, egyenes feleletei ezt a gyanút nem látszottak megerősíteni.

Eötvösnek azon kérdésére, hogy minő jogcímen avatkozott ő az ügybe, a vizsgálóbíró rendeletére hivatkozott. És amikor Eötvös erre azt jegyezte meg, hogy tehát kém-szolgálatokat tett, sértett önérzettel válaszolt: »Kém-szolgálatokat nem tettem, méltóztassék megengedni«. S midőn Eötvös azon kérdésére, miért nem bocsátott mindenkit a hullához, azt felelte, hogy a bíróság rendeletéhez kellett alkalmazkodnia, mert ő a bíróság felett nem rendelkezik: Eötvös is zavarba jött, és kénytelen volt neki igazat adni.

Utolsó tanú *Róth Borbála* volt, az az asszony, ki állítólag Solymosinénál járt Eszter ingéért. Vallomása sok helyen zajos derültséget keltett; így amidőn elmondta, hogy csütörtök óta ismét férjnél van, *férje tanító, de hogy hol, azt tanú nem tudja*. »Nálunk — úgymond — egy özvegyember meg egy özvegyasszony nem nagy izé«. Máramarosszigeten nem bírt megélni mint bába, mert ott harminc bába van, eljött tehát Tokajba és onnan Tiszalökre igyekezett, mert azt hallotta, hogy az ottani bába Amerikába ment. De Eszláron elfogták,

és a szolgabíró elé kísérték, mert nem voltak nála igazoló okmányai, azokat Tokajban felejtette; Nyíregyházán 15 hétig volt bezárva. Azután Budapestre ment, ott mint koldusnót *három napi* fogságra ítélték, és ott felejtették két *hónapi*g.

A törvényszék mint csavargónőnek megesketését meg nem engedte. A többi tanúk megesketésével az ülés véget ért.

A NYÍREGYHÁZI TÁRGYALÁSRÓL

A védők

[júl. 22.]

A nyíregyházi eset végtárgyalása nemcsak rejtélyessége, izgató jelenetei, társadalmi háttere miatt érdekes, idegcsiklandozó voltát nagyban emelték a védők leleményes csatározásai is.

Elvonult előttünk a »Vasárnapi Újság«-ban az egész pör, a vádlottak, az eljáró bíróság, egyenként ellépkedtek a fölzaklatott Tisza-parti község lakosai, most még a védőket is bemutatjuk, mint kiegészítő részét a nagy drámának, mely ma már a vége felé hömpölyög anélkül, hogy bonyodalmát egészen szétszedné a sok ügyes kéz, mely abban fáradozik.

*

Eötvös Károly a védelem vezetője. Ő intézi a védelem taktikáját, melynek minden részét előleges konferencián állapítják meg.

Nagy eszével és országos nevével is imponál a többieknek. Neki elég azt mondani egy tervbe vett lépésre, hogy »nem helyeslem«, s társai indokolás nélkül is lemondanak arról.

Nagy apparátussal, sok tanulmánnyal fogott védői szerepéhez. A dadai hulláról írt memoranduma nagy szenzációt tett annak idején jogászörökben, kivált orvosi része miatt. Meglehet, hogy orvosi körökben a jogi részét bámulták jobban.

Az egész ügyben ő csak a hullausztatásra fektetett súlyt, s csupán ezt tanulmányozta, azon szempontból indulván ki:

»ha ez nem igaz, semmi sem igaz; ha pedig ez igaz, minden igaz«.

Maga beszéli, hogy mikor a memorandum megírásához fogott, vakon indult el két föltevésből, ki nem zárva a lehetőségét sem az úsztatásnak.

— S csak mikor belemélyedtem — mondja —, latolgatva a körülményeket, nyomról nyomra haladva hideg, boncoló logikával a vád vékonyan jelzett szálain, akkor munka közben jöttem rá egész bizonyossággal, hogy a hullaúsztatás nem igaz.

Matej vallomása és Smilovics levele azonban őt is megököntette.

— No, Károly, — mondják neki a barátjai tréfálózva —, mit szólasz ahhoz, hogy most ez a rusznyák paraszt azt bizonyítja, hogy a híres memorandumod nem ér semmit!

Eötvös ironikusan mosolyog ilyenkor. Ezt a mosolyát látjuk igen gyakran a tárgyalási teremben is, rendszeren a *nehéz pillanatokban*. Mert ha jó szél fúj a védelemre, akkor komor méltóság ül az arcán, s szúrós kékes szemeit megelégedetten hunyja le.

Olyan, mint a kitanult játékos, hogy el ne árulja a játékát, vidám arcokat vág a rossz kártyához, s epészet, nyugtalant a jó szerencsééhez.

Ritkán ideges. Mint minden született szónok, tud uralkodni arcizmai fölött. Nagy, kopasz homlokára egy pillanat alatt ül ki a harag, szemeiben tűz csillan meg, hangja viharrá növekszik, mihelyt úgy kívánja a taktika.

Minden apró körülményt úgy tud kizsákmányolni, úgy tud elhelyezni a pörben, mint az ügyes masamód egy-egy máslit, hogy hol miképp csinálhat nagyobb effektust.

Ilyen griffje volt a Péczely-féle leleplezés, amit Szeffertől kért el mint jól használható anyagot, s egy csattanós napot csinált vele a védelemnek.

A tárgyalásokon uralkodó hangnak és modornak Eötvös a megteremtője. A borsot és paprikát ő kezdte a kellőnél nagyobb mértékben vegyíteni. De a közönség, bár szeret ellene panaszkodni, ha hallatszanak is szemrehányó hangok, hogy jobb lett volna bele nem ártania magát ebbe az ügybe,

használná erejét inkább a parlamentben, mégis őt hallgatja legfigyelmesebben.

Ha fölkel, s kezeit szokás szerint mellén összeteszi, egyszerre mindenki elhallgat a teremben, ha pedig hátracsapja az egyik kezét, s mellét kissé kidülszti (ami annak a jele, hogy pátosszal akar beszélni), akkor halálos csend támad. Csend, amelyet többnyire a visszatetszés moraja szakít meg.

S mert a közönség gyakorta lepisszegi túlzásait, ő is ellenséges szemmel nézi a közönséget. Ritka nap, hogy az elnököt föl ne kérné a hallgatóság megfélemezésére.

Erre a folytonos súrlódására a közvéleménnyel azt jegyezte meg valaki nemrég, hogy nem teszi jól, aki annak a fának az ágait nyesegeti, amelynek az árnyékában pihen.

*

Ha Eötvös a védelem Deák Ference, *Friedmann Bernát* az Irányi Dániele.

Ahogy ez minden országgyűlés elején egy-egy felszólalást intéz a fekete-sárga zászló ellen, Friedmann mindennap Bary eltávolítására kérte a törvényszéket. De hasztalanul. Barynak is éppúgy, mint a fekete-sárga zászlónak, nem árt semmi.

Friedmann ismert nevű pesti ügyvéd: eleven eszű apró emberke, ki említett sepcialitásán kívül még kivált ügyes, fufangos keresztkérdéseiben tűnik ki.

Még fiatalember, de már ősz. Keleties vágású szemei azonban olyan elevenek, mint egy gyermeké. Disztingvált hangon, kellemes gesztusokkal beszél. A védelemben az időközben visszalépett Horánszkyt pótolja. Higgadt, szelíd, mérlegelő és főleg mérsékelt.

A túlzásokra hajlandó Eötvöst nem egyszer csitítja ő maga is:

— Ugyan, kérlek, ne légy olyan nagy zsidó!

*

A legszeretreméltóbb alak a marciális kinézésű, magas, vállas termetű *Funták Sándor*.

Őt a Karagyorgyevics-pör tette nevezetessé. Ennek a hírből szűrődik auctoritása. Ez a pör tart neki meleget télen, árnyékot nyáron:

Csakhogy egy hibája mégis van ennek a pörnek, hogy nem tud beszélni, és minduntalan nem szólal fel Funták helyett.

Mert Funták sokkal lomhább már, hogysesem beszéljen. Ott ül zordon ráncokkal a homlokán s naiv kedves mosollyal ajkai körül a széken, gondolatokba mélyedve, hallgatagon napokig. Olajbarna arcán végigcsurog az izzadság, egész valóján látszik a rettenetes kinszenvedés a hőség miatt és a véghetetlen unalom.

— Mért nem kérdezel már te is valamit, Sándor bácsi, a tanúktól? — faggatják védőtársai.

Funták felocsúdik merengéséből, s kelletlenül mondja:

— Nem vagyok kíváncsi, fiacskám!

S újra mély hallgatásba merül.

Ha már úgy kezdtük jellemezni: ő a védelem Beöthy Aldzsija.

Minden tréfára kész, de a komolykodástól rendesen visszahúzza magát. Minden dologra egy adomát mond.

Szerepe az a védelemben, ami a dinasztikiák közt szokott lenni a kisebbik ágé. Ellenzéket csinál. Talán a védők magok határozták el úgy, belátván, hogy egy népszerű emberre szükségük lehet egyszer-másszor, akinek szívesebben elnéznek egyet-mást, s aki könnyebben visz ki némely dolgot. Messzerségesen elhíresztelték Funtákról, hogy titokban antiszemita.

Úgy is viseli magát. Ha nagyon sakteres tónusban beszélnek a társak, olyan savanyú fintorokat vág, hogy a közönség szeretné megéltenezni a grimaszait, ha pedig valami kelletlenség esik a védőkön, olyan édesdeden mosolyog, mintha paradicsomi hurik csiklandoznák a talpait.

Pompásan adja szerepét. Ő az egyedüli, aki néha elvetődik a dzsentri közé is, hol nagyon kedveltté tette egy hirtelen elterjedt adomája.

— Nos, mit tart ügyvéd úr a pörről? — kérdezték.

— Ezt a hullacsempészetet komolynak tartom magam is. Mert az ellen az én vérem is föllázad, hogy az anyának odaadjunk egy holttestet: »Íme, ez a te leányod«. Ha az anya nem akarja, vége van. A hullára tehát magam is azt mondom, hogy nem az Eszteré.

— De hát a ruha, ügyvéd úr, a ruha... mert a ruha meg az Eszteré, ez egyszer bizonyos.

— Persze, hogy persze — mondja Funták orrát vakarva —, ezzel a ruhával úgy vagyunk, mint a cigány volt, ki almát ment lopni egy kertbe, és zsákot is vitt magával. A kertben ott éri a gazda s rárivall: »Hát te mit keresel itt?« — »Sétálni jöttem, kérem alássan« — feleli bátran a cigány. »De hát akkor minek hoztad magaddal a zsákot?« — süti rá a tulajdonos. A cigány zavarba jön s megrökönyödve hebegi: »Az isten verje meg ezt a zsákot, ha nem hozom, most becsületes ember lehetnék«. Hát persze, hogy az a ruha... az a ruha... .

Funtákat ez az anekdota mentette meg a népszerűtlenségtől. Neki különben is nagy szerencséje van. Az egyetlen keresztkérdése Mórihoz, hogy az Eszter vére ívben szökött-e fel vagy csak lefolyt csendesen, végigkísért az egész pörön, folytonos frissességben tartva bölcsességének e nevezetes gyümölcsét, míg a többiek tömérdek kérdéseit már csak a sztenográfiai jegyzetek őrzik.*

* Funtákról még a következő adalékokat veszünk egyik ifjúkori író ismerőjétől:

Funták Sándor, Vukovits igazságügyminiszter titkára vagy fogalmazója volt 1849-ben. Világostól a fegyverletétel alkalmával miniszterével együtt menekült el. Vukovitsot aztán Rudnay Sándor mint hajdúját ültette kocsija bakjára, s úgy vitte ki a külföldre, *Sándor* pedig, már ti. Funták, itt maradt, és forgatta a tollat a Szilágyi Ferenc hírlapjában *Sükei* nagy meglepésére, aki a publicistát csodálta benne. Gyakran az utcalámpás alatt olvasta fel nagy hangon Funták cikkeit, amit *Sükei*től senki sem vett rossz néven, hisz tőle ered az a halhatatlan mondás: »Csak elveink maradjanak fenn, ha elbukik is a heza!« Funtákat azonban inkább jó fiúnak, mint publicistának tartottuk. Némi hírre mint ügyvéd is kedélyessége által vergődött. Valami Kiss Gyurka nevű útonállót védelmezett egyszer, akibe bele diktálta, hogy ha őszintén megvall mindent, a törvényszék annál könnyebben fölmentheti. A fiú megfogadta a szép szót, s vallott, mire a törvényszék halálra ítélte. Midőn a halálos ítélet előtte felolvasták, gyanakodva tekintgetett Funták mint védőügyvéde felé, és szemrehányólag mondá: »Most szóljon kend mán, Pupák!« Így csinálta Kiss Gyurka neki az utat a Karagyorgyevics-perhez.

*

A védők karában nem utolsó talentumra *Heumann Ignác* nyíregyházi fiatal ügyvéd, ki eleitől fogva (talán kissé nagyon is) érdeklődött az eszlári eset iránt.

Az ügy minden szálát ő tudja legjobban, minden tanút ismer, mindenikről tudja még azt is, körülbelül mit fog valani. A védelemnek ő a leghasznosabb tagja. A külső *láthatatlan* részét viszi. Azonfölül adatokat, anyagot, magyarázatokat szolgáltat a többi védőknek.

Heumann értelmes ember, s valamennyiök között a legraktikusabb ügyvéd.

Ötletei vannak és nagy furfangja.

Ezekkel gyakran képes elfordítani a veszedelmet, vagy pedig — aszerint, ami a legszükségesebb — új homályt borítani a kedvezőtlenül bontakozó fordulatokra.

Mikor a vallomását visszavont Smilovics kihallgatása volt, már-már bizonyossá kezdett válni, hogy a hullausztatás Matej által elmondott története tény, mert két ember egyforma mesét nem gondolhat ki... az lehetetlen.

Kérdezik, ha ismerték-e egymást befogatásuk előtt? Nem. Megnézik a jegyzőkönyveket, voltak-e valamikor szembesítve együtt a vallomás előtt? Nem! Miképp keletkezhetett volna tehát két ember agyvelejében egy mese... s pedig milyen komplikált mese?

A védők megsemmisülve, lesújtva ütek székeiken. Mindennek vége!

Ekkor — midőn már senki sem reméltett köztük — hirtelen feláll Heumann, s kérdi Smilovicstól:

— Emlékezzék csak vissza, önnek bizonyosan emlékeznie kell: nem volt ön valaha úgy szembesítve Matejjel, hogy arról nem vett fel a bíróság jegyzőkönyvet?

Smilovics gondolkozott, és természetesen visszaemlékezett ilyen szembesítésre.

A rést, melyen át világosság kezdett áradni a pörre, így tömte be újra Heumannak egy ötlete.

*

Mondtam föntebb, hogy egyedül Funták nem vesztette el népszerűségét. Nem volt igazam. *Székel*y sem vesztette el, mert nem volt neki.

Mint ismeretlen fiatalembert ismertük. Született Nyíregyházán, s ez az oka, hogy a pörben szerepel. Éspedig nem régen született, ez az oka, hogy őt hagytuk a legutolsónak.

A védők őt irigylik a legjobban, mert egy nagy lap azt írta róla, hogy »rokonszenves arca« van.

De ez az állítás csak addig tarthatta fenn magát, míg az arcképe megjelent.

Ehhez az arcképhez még csak azt jegyezzük hozzá, hogy nyurga, sovány alak, hosszúkás nyomott arc, nagy lapátfogak és »tekintetes« orr, ahogy ezen a vidéken mondják minden tárgyra, ami impozáns.

Székely Miksa maga is csodálkozik rajta, hogy egyszerre híres embernek találja magát, akinek a köhögését is lesztenografirozzák.

Eleget vigasztalja Eötvös:

— No, ne búsulj semmit: nem olyan nehéz az, nagynak lenni. Nekem csak olyan a nagyság, mint a fürdőkád. Ha nem vagyok benne, bele kívánkozom; ha benne vagyok, kikívánkozom belőle.

Székely benne van ez egyszer a kádban, hanem nemigen kívánkozik ki. Kérdés azonban, benne maradhat-e. Hátha kiöntik, mint a gyereket a fürdőből? A tartandó védbeszédétől függ. Félelmek között készül rá.

A védbeszédre nézve különben már megvan a sorrend.

Először úgy volt, hogy Eötvös beszél *elsőnek*, de ebbe bele nem nyugodtak, mert Eötvös beszéde után hátha *nem hallgatja meg őket a közönség*.

Akkor aztán úgy lett, hogy Eötvös szóljon *utolsónak*.

Erre is aggodalom támadt.

— De hát az Eötvös beszédét hallva rögtön *elfelejtik a mienket?*

— Az bizony meglehet — szólta Székely *vigasztalódva*, s azóta nem trémázik többé olyan nagyon.

*

S ezzel bemutattuk olvasóinknak a védelem öt férfiát. Kiváló szerep jutott nekik, de háladatlan feladat. Több gáncs, mint elismerés.

Jellemző és mulatságos volt, mikor a pör folyamán egy vádlott, az öreg Scharf, Eötvös védené, azt mondta:

— Jobb volna, ha magam védeném magamat.

— Hallottad, Károly — ingerlik Eötvöst —, nincs megelégedve veled. . . a védőjével.

— Nem csodálkozom rajta. Hiszen sokkal hasznosabb neki a — *vádlója*.

De ez csak tréfa. Igaz, hogy nem messze jár a valóságtól. Az eső sarat csinál, annyi bizonyos. Az eső ellen jó a parupli. De sarat csak mégis csinál, s az is belelép, aki a paruplit fogja.

Vay Gyurka

Kár volna Györgynek szólítani, ha a nagy Barczának nem derogál a »Dani«, s a híres Recskynek a »Bandi« név, Vayt is megilleti a Gyurka cím. Mert bizony titulus az így kicsinyítve, ha olyan alakok viselik.

Vay Gyurka már nem csendbiztos: lemúlt vagy inkább leszakadt róla a megyei hivatal. Bolond világ ez nagyon! Okos ember fejében nem férhet, hogy a tyúkok egyék meg a rókát, s mégis ilyenformán veszi ki most magát ez a furcsa dolog.

A vármegye kenyerét már rég hogy nem eszi, s mégis most üt ki rajta a csömör tőle.

Rávallottak a vádlottak, hogy vizet itatott velük (pedig hát ezt rendeli az egészségi tanácsadó is), meg is tapogatta volna őket. . . de már ezt kereken tagadja, nem igaz belőle egy szó sem.

Tudományos csendbiztos nem úgy csinálja az ilyet, hogy ki lehessen sütni. Fuser munkát pedig Vay Gyurka nem végez. Mert eredeti működés ez: *úgy van sikere, ha nincs látszatja*.

Tény is, hogy nem lehet kisütni az igazat. Tanú, vádlott, védő, vádló össze van bonyolódva, mint mikor az ördög összeönti estefelé a kölest és a mákot úgy, hogy nem lehet szétválogatni, melyik mi, mert nagyon sötét van. Kinek higgyen itt az ember?

Óriási köd ül az igazság házában. Maga az igazság sem találja magát otthon a fojtó levegőben.

S amint kinyitják az ablakokat, hogy szellőztessék, por és füst jön be a nyílásokon.

Ki tudja, mi lesz ennek a vége?

Vay Gyurka az utolsó volt a csendbiztosok között, akit kihallgattak.

Sovány, vékony, horihorgas alak, akiben van még valami a dzsentriből, de van már valami a pandúrból is.

Hosszú, vörös ábrázat. Minden vörös rajta, az arc, az orr, az óriási bajusz és a középtűt kiborotvált szakáll két oldalt lengő része.

Már hetek óta volt beidézve, ott ácsorgott az ambituson, nem tudván, melyik nap áll a sorompók elé, ami igen bántotta a büszkeségét.

Megvetőleg nézte a fel s alá járkáló csendőröket, akiknek dicséretére azt hozta fel Ráday múltkor: »hogy azóta nagyban javultak a viszonyok, minden börtön tele van«.

A csendbiztos lenézi az új intézményt.

— Ezek is németek! — mondja keserű gúnyjal.

Egyik volt pandúrja is ott ácsorgott zsandárruhában; a szegény Vaynak majdnem könnye csordult erre a szegyenre:

— Látod, András, látod — szólt sóhajtván —, hogy mi lett a világból?

Hát bizony az lett, hogy vége a régi romantikus pandúr-világnak.

A nemes vármegyére olyan nagyon rákönyökölt az idő, úgy fojtogatta, ölte, hogy a csendbiztosi intézményből is kiszorította a lélegzetet.

Ezek már a legutolsó példányok. De nem ám olyan rossz emberek, amilyeneknek a német újságírók befestik. Volt ám azokban szív is sokszor a kegyetlen taktika mellett.

Maga Vay Gyurka se rossz ember. Kék szeméből ki-kinéz lopva a szelídség és a kedély.

S ha néha bor mellett elmeséli egy-egy dolgát a volt foglyaival, biz' isten az tetszik ki a szavaiból, hogy üldözte a gazembereket, talán meg is dirigálta néha (nem tudom, nem állítom), de komolyan mondom, szerette is őket. Ragaszkodott hozzájuk.

S most, hogy bele nem folyik többé életük folyásába, szinte melankolikus, szomorú lett, mint az apa, akitől elveszik a gyermekeit.

Innen van, hogy Vogel Anselmhez még mindig jogot formálván, szeretetteljesen *tegezte*.

Nem is tudom, minek rontották meg a védők ezt a kevés örömét!

[TÁVIRAT]

[júl. 23.]

Nyíregyháza, júl. 22. (*A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*) A bizonyítási eljárás alig ér véget hétfőn, s így a *keddi szünet még nem bizonyos*. A védelem holnap — mint hallom — Buchta Siegfriedné, tiszzaeszlári bába beidézését fogja kérni.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, júl. 21. [júl. 24.]

Meglehetősen érdektelen ülés volt a mai, de azért közönség ma is nagy számmal jelent meg. Azt hitték, hogy *Scharf Mór*hoz fognak még a védők néhány kérdést intézni. Pedig csak *születési éve* forgott szóban, mint fontos körülmény arra nézve, hogy megeskethető-e vallomásra vagy sem. Eredmény, hogy ma már meglehetősen bizonyossággal vehető fel, hogy csakugyan 1868. augusztusban született, tehát *csak a jövő hóban tölti be tizenötödik életévét*. Ezt vallotta hit alatt Buchta Amália tiszzaeszlári bába.

A Vay György által bejelentett tanú, Kakóczy vallomása nagyon lényegtelennek bizonyult. Vay szerint Kakóczy mindig Herskora hivatkozott, s ma mégis Smilovicsban vélte fölismerni egykori rabtársát. Herskoval egyébként már csak azért sem igen diskurálhatott, mert nem tud oroszul.

Mikor az okmányok felolvasására került a sor, a közönség jó része távozott. A kisebb részt meglepte *Eötvös* nagy szakértelemről tanúskodó felszólalása, mellyel kimutatta a Tisza sodrára vonatkozó *vízpróba gyarlóságát*.

Az a körülmény, hogy *Heumann* az iratokhoz csatolni kérte a »Budapesti Közlöny« 1882. június 13-diki számát, melyben az Eszter holtteste feltalálójának 5 000 forint juta-

lom ígértetik, ami azt bizonyítja, hogy 1882. jún. 11-én elkövetett holttest-csempészést e pénz elnyerése végett családi szándékból nem követhettek el, azt a benyomást tette, mint-ha a védelem a hullacsempészés bűnügyében marasztaló ítélet-től tartana.

[TÁVIRAT]

Scharf Móric a közigazgatás kezén

[júl. 24.]

Nyíregyháza, júl. 23. (*A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*) Előre látható volt, hogy a közigazgatási hatóság *nem ad helyet* Scharf József tegnap újra beadott kérelmének az iránt, hogy fiát szolgáltatassák ki Hajdúnánáson lakó fivére gyámkodása alá. Az alispán már ma meghozta a végzést e kérelemre. Kimondja benne, hogy *Móricot ki nem adja*, s az indokolásban előadja, hogy a *belügyminiszter ismeretes leirata őt tette Móric gyámjává*, s ő mint ilyen bízta a fiút Henter várnagy gondjaira; ez a belügyminiszteri leirat ma is érvényben van, s ő még nem látja elérkezettnek az időt, hogy Móricot, a fiú személyes biztonságának veszélyeztetése nélkül kiadhassa a közigazgatási felügyelet alól. Eötvös ma *fellebbezést nyújtott be e végzés ellen*, s egyben fölterjesztést intézett a belügyminisztériumhoz.

A »VÁRMEGYE TANÚJA«

[júl. 25.]

Nehéz napok voltak ezek a gyerekeknek. Más fiú is kiállja ilyenkor az exament, hanem ilyen nehezet egyik sem. Tud-e vajon ez a gyerek játszani? Ott szaladgál-e még a Henter kutyája a vármegyeház udvarán, nyaka körül az imádságos szíjakkal? S Móric kergeti-e a kutyát . . . A kutya a paripa, az imádságos szíj a lóistráng.

Szűk kalitkája az az udvar. Pajtásai a darabontok, búvócskái a levéltár meg a rideg hivatalszobák. A Móric napjai

itt folynak, öreg, elhasznált megyei kalamárisokkal kariká-
zik, régi vasakból csinál magának játékszereket. . . szomorú
vasak ezek is; bilincs volt az egyik, úgy lehet, elfelejtett bűn-
nek corpus delictije tán a másik.

A nappalok még csak eltelnek. De az éjek. Mikor ez a fiú
egyedül van. Mikor megszűnnek csörömpölni odalenn a ke-
vély vasak; a kardok a hajdúk tarsolyán, a szuronyok az örök
kezeiben, mikor csönd van, mikor minden alszik, s alvásában
tehetetlenné lesz mindaz, ami »tekintetes és nagyságos«,
mikor a sötétség és a némaság odaül a zsidógyerek vackára:
mi van akkor?

Mit felel ő annak, ha megszólítja, pedig okvetlenül meg-
szólítja. Mert a csönd csacskább a zsvajnál, és a fekete éj
kíváncsibb, mint a nappal. Ahová ezek elől meneküljön, ki-
tárja-e karját az álom öelötte, akit már mindenki eltaszított?
Talán az álom is óvatos vele szemben. . . De ha nem, miről
álmodik akkor a szegény Móric gyerek? Ugyan miről?

Sokszor gondolkozom ezen, ha nézem dagadtnak látszó,
puffadt arcát, melyet a forróság sem pirosít ki, hanem csak
megmar. Szemei alatt kékes ívek húzódnak, egész lényét saját-
szerű fonnyadtság vonja be.

És még többször gondolkozom azon, amint ott láttam
megriadt tekintettel a bírói sorompókhöz tapadva, ugyan
van-e őneki is valami öröme úgy, mint a többi gyerekeknek?
S ha van, micsoda öröm lehet az?

Rejtély-e hát valóban, akit rejtélynek a természet alko-
tott? Vagy csak a megyei gyöngéd kezelés tette őt ilyen cso-
dává? Oh, megye, nagy vagy, mégiscsak nagy vagy!

Ha a hiúság vitte erre az útra Móricot, ha a szereplés-
vágy, a hírhedség acélozta meg erejét ilyen szörnyűnek,
akkor ma volt a Móric »napszállta«, mint ezen a vidéken szok-
ták mondani.

Ma állt utolszor a deszkán, honnan minden szavát egész
Európa meghallja, hol minden szem őt nézte.

Ő tudta azt, látszott, hogy tudja. Száz jel mutatta, hogy
szereti. Lehet, hogy félt a nagy jelenetektől, mint a színész,
míg bennök nem volt, de akkor aztán beleélte magát.

Lehet, hogy ma is összerezett, és elsápadott, mikor
Henter tudtára adta reggel:

— Móric, ma megint meg fogsz jelenni a bíróság előtt. Le fogod tenni az esküt.

S ott állt megint. Utolszor állt itt. Ma bevégeződött végre a rémes szerep. A színes kő, amelyen állott, most már kifordult alóla, s ki tudja, hová gurul. De ezentúli útján Móric nem lesz rajta.

Kár, hogy a közönség nem tudott a mai látványosságról, s nem jött el. Talán fájt is az a Móricnak.

Az elnök tompa, fátyolozott hangon fordult Szeffert-hez:

— Indítványt kérek Móric megesketésére nézve.

Ez a szó kísértetiesen, megdöbentően hangzott most. A védők arca komor, ünnepélyes lett. Eötvös, kiról éppen tegnap mondta egy ismerősöm: »ezt az Eötvöst szeretném házi orvosomnak«, egy másik meg így szólt: »én meg a bútoraimat óhajtanám vele kipolitúroztatni«, Eötvös ma, mondom, úgy nézett ki, mint egy lelkész, homlokára ájtatosság ült ki, kezét mellén összetette, talán még imádkozott is.

Szeffert is kissé erősebb hangon mondta el, hogy Móric lelkében minden vallásos érzelem kihalt, esküre nem bocsátható. Mindenkinek volt egy-egy rettenetes tövise, amellyel vérig szúrja. Friedmann azt hozza fel, hogy megtagadta istenét, pedig ha a törvényszék esküre bocsátaná, istenére kellene megesküdnie.

Eötvös a »vármegye tanúja«-nak nevezi Móricot. Funták feláll.

— Mi családapák vagyunk, és nem engedhetjük meg azt az iszonyt, hogy a fiú apja fejére tegye kezét, ráesküdve azt, hogy gyilkos.

S mindezt hallani kell annak a fiúnak. És mégsem mozdul meg egyetlen arcizma sem.

A törvényszék visszavonul határozni.

Ez a kínos csend, amely most beállott leírhatatlan. Mit fognak határozni a bírák odabent?

Azt-e, hogy nincs istene, akire hivatkoznia szabad lenne, vagy odaengedik-e lépni istenéhez?

A közönség nem is társalog a szünet alatt, mindenki némán, a saját érzései alatt elzsibbadva ül — csak az apa, a vén Scharf ugrik fel a vádlottak padjáról:

— Azt mondom, fiam! — szólt ökleit figyelmeztetőleg és nem haraggal emelve fel — Vigyázz az életedre, mert eltesznek láb alól, nehogy valamikor eláruld, ki tanított be.

A fiú teste összerándult. Nem nézett hátra, csak a sorompót fogta görcsösen.

A börtönőrök visszarángatták Scharftot, de őbelőle újólágitört:

— Meg fogják etetni, jól tudom.

Jó szerencse, belépett a törvényszék. Kihirdették a végzést. Móricot nem bocsátották tanúságtételre az isten elé. Neki nincs istene.

Szegény Móric! Most már igazán semmije sincs. Istene sincs. Erről a törvényszéki végzésről ugyan alkalmasint nem fog az isten felzetileg értesíttetni, de most már mégis hivatalosan konstatálva van.

— Elmehetek? — szólt a fiú a kihirdetés után, megtörve, halkán.

— Elmehetsz! — szólt az elnök, s a »vármegye tanúja« a becsapódó ajtón elment.

... Elmehet már maga a vármegye is!

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, júl. 24. [júl. 25.]

A tárgyalás iránt ma meglepő csekély érdeklődés mutatkozott a közönség körében. Általában azt hitték, hogy csak a jegyzőkönyveket olvassák fel, s ezért nem tartották érdekesnek, hogy a fulladt levegőjű teremben unatkozva hallgassák az iratok egyhangú felolvasását.

A nem várt izgalmas jelenetnek a közönség köréből tehát kevesen voltak tanúi.

Pedig a hosszú tárgyalás legnevezetesebb momentuma a mai, midőn Scharf Móric meghiteltetésének kérdésében kellett dönten. Feszült figyelemmel nézte mindenki Scharf Móricot, midőn a szünet után az elnök parancsára bevezették.

Az elnök felszólította Szeyffertet, hogy tegyen indítványt Móric megesketésére vonatkozólag. Szeyffert mellőzni kérte

az indítványt, melyhez Friedmann kissé elkeseredett hangon csatlakozott.

Ezután Eötvös dobta el a követ, mely rögtön nagy hullámot vetett föl, vármegye tanújának nevezvén Móricot. Az elnök arcán rögtön lehetett látni az ingerültséget, mely minden tartózkodása és higgadtsága dacára hangjában is észrevehetőleg nyilatkozott; visszautasítá Eötvös e kifejezését, mint amely sérti az alispánt és a közigazgatási hatóságot; s bár Eötvös mindjárt nagy ügyességgel vette el élet kifejezésének, a felizgatott kedélyek csak látszólag csillapultak le.

A bíróság tanácskozássra visszavonulván, újabb izgalmas jelenet ment végbe a teremben. *Scharf József* odafordult fiához és megszólítá: *Vigyázz, fiam, az életedre, mert meg akarnak étetni, hogy ne valld ki, ki tanított erre a hazugságra.*

A közönség felszisszent, püsszegni, nyugtalankodni kezdett. A nyugtalankodást egy pillanatra félbeszakítá *Lázár ügyész*, aki ráriadt *Scharfra*, hogy hallgasson, mert különben kivezetteti. *Scharf József* a kétségbeesett rezignációjával felelé: *Megyek hát a börtönbe.* Ekkor *Szeyffert* is rászólt *Scharfra*, hogy hallgasson. De *Scharf* nem hallgatott. *Elrabolták a rablók gyermekemet —* mondá — *nem nézhetem tovább, tessék kivezetni.* *Lázár ügyész* parancsára a közönség nyugtalankodása közt egy börtönőr kivezette *Scharfot*.

*

Teljes egyórai tanácskozás után a bíróság tagjai megjelentek a teremben újra, s elfoglalták helyeiket.

Halálos csend állott be. Az előbbi izgató jelenet hatása alatt levő közönség elnémult, s lélegzetét visszafojtva leste az elnök szavait. Mindenki érezte, hogy itt a döntő perc, mely határoz a vád sorsa fölött. A védők izgatottan suttogtak egymás közt, mert rendes körülmények közt lehetetlen esküre bocsátani olyan témát, mint *Móric*, de itt előre mit sem lehetett tudni, mióta *Matej* meghiteltetését elrendelte a bíróság.

Az elnök nyugodt hangon, ünnepélyesen kezdte meg szavait. Volt benne egy kis büszkeség is, mely a védők padja felé vágott. Eleinte azt bizonyította, hogy *Móric* igenis esküre volna bocsátható zsöngé kora dacára is, sőt az sem képez akadályt,

men **Vogel** Amsel, **Smilovics** Jankel, **Hersko** Dávid, **Grósz** Márton és **Klein** Ignác vannak vádolva.

A reczekben és mindenféle szárnyas vadakban dúslakodó ingoványok, melyekhez még szokatlan mennyiségű nyul is járul, különösen

Hersko Dávid tutajos.

Vogel Amsel.

Smilovics Jankel tutajos.

A hullacsempészettel vádoltak.

A vádlevel szerint Vogel volt az, a ki Smilovics Jankel és Hersko Dávidot a haláltáncra vezényelték a szabolcsi urak divatossá tettek két sportnemet a szabólesi urak

Hersko Dávid

Vogel Amsel

Smilovics Jankel

VIII.

yt tekint magam sem a tolvett benczjegyz
nyvre. Mikor Mikszáth Kálmán jeles társz
(egykori iskolatársam) interpellálta, mit
an bírányos a jegyzőkönyv, így felelt:

Dr. Schenthauer Gusztáv.

— Nem tehetek róla. Az anyja azt mond
n az ő lánya. Hát én bizony felületesen bá
a el a tetemmel. Mit tudtam én, hogy t
z ebből a dologból. Ha ezt tudom, ma ma

Dr. Schenthauer Gusztáv

ÖZV. SOLYMOSSI JÁNOSNÉ.

özv. Solymosi Jánosné

lgatása következett. Rongyos ruhájú
a haju és szakállu, 36 éves, rendes
ili ember, ki olvasni nem tud, de s

Wollner Herman.

eszel magyarul. Előadja, hogy koldu
irra, délelőtt meglátogatta a templom
zében rosszul lett s az udvaron feku

Wollner Herman

hogy a vizsgálóbíró nem figyelmeztette, hogy apja ellen nem köteles vallomást tenni, valamint vallástalansága se . . .

Megdöbbenve néztek az elnökre a védők, halk moraj futott végig a termen. E percben az elnök hangja öblösebbé vált, s oly *kérelhetlen ítéletet* mondott a természetességéből kivetkezett fiúra, mint tán maguk a védők sem; kimondta, hogy ez a tanú, ki vallásáról s szülőiről ily gyűlölettel szólt, elfogulatlan, de még erkölcsileg számba vehető tanú sem lehet; aztán pontokba foglalta ellentmondásait, a kendőre, a holttest fekvésére s Eszter behívására vonatkozólag, sőt egy sarkalatos állítását megcáfoltnak jelenté ki; ezek alapján a *bíróság esküre nem bocsátotta.*

Soha szavak még ilyen óriási szenzációt nem keltettek. A védelem el volt készülve a legrosszabbra, az antiszemiták pedig a kevésbé rossztól féltek. A védők azt hitték, hogy a bíróság legjobb esetben is Móric korát adva okul nem bocsátja esküre anélkül, hogy reflektálna ellentmondásai, megcáfolt állításaira, erkölcsi romlottságára; az antiszemiták is abban bíztak, hogy legrosszabb esetben a kor ingatag alapján nem engedik esküre Móricot.

Arra nem volt senki se elkészülve, hogy a bíróság elvetve még a kor kérdését is, tisztán a *vallomás valószínűtlensége s ellentmondásai alapján* ítéli el erkölcsi és jurista tekintetben a »fővádlót«.

Móric a végzést némán, könnyel hallgatta.

A védők a váratlan fordulatot természetesen a legnagyobb meglepéssel vették tudomásul. Ma a városban egyébről sem volt szó, mint az esetről. *A sakterek felmentését most már úgy a filo- mint az antiszemita körökben bizonyosra veszik.*

Az *antiszemiták* most abban reménykednek, hogy a *hullacsempészet ügyében mégis marasztaló lesz az ítélet.*

AZ ESZLÁRI ESET KÉT SZEMÜVEGEN ÁT

(*Kinek van igaza?*)

[júl. 25.]

Egy »Európa«-beli ember összejött egy Ázsia... akarom mondani egy »Brenner«-beli emberrel. Ez a két extrémítás van Nyíregyházán. Már meg is írtam egyszer. Az Európában étkeznek a filoszemiták, Brennerben az antiszemiták.

Vendég mindenüvé jut, de cigány nem. Cigány csak egy van, Benczy Gyula. Az meg semleges. Benczytól függ, hogy hova domborodik ki az ügy. Ha Benczy csak egy helyen találna muzsikálni, megint helyreállna »az egy akol és egy kocsmá«; Benczy nélkül nem élhet meg se a dzsentrí, se a zsidóság.

De ez most mellékes dolog... nagyobb, hihetlenebb esemény az mindennél, hogy egy »Brenner«-beli és egy »Európa«-beli ember összejött egy semleges helyen és nem dobta ki egymást.

Ezt indokolni kell; indokolom is azzal, hogy ez a semleges hely a vasúti kupé volt.

*

Az egyik utas — mondjuk X-nek — magas erőteljes ember volt. Kék szemüveget viselt, s bőröndjeihez oda volt kapcsolva egy szürke pléd is.

A pléd a civilizáció nemeslevele. Ikertestvére a paruplinak. Egy ember, akinek plédje és paruplija van, Beksics szerint megérdemelné, hogy már ezen az alapon választó és választható legyen.

A másik utas megvetőleg nézte őt végig emiatt.

— Honnan jön ön? — kérdé.

— Innen Nyíregyházáról.

— Igen? Valóban emlékszem is, mintha láttam volna önt a tárgyalási teremben.

— Ott ülök három hét óta.

— Én is. No és mi az ön véleménye? Azazhogy legyünk előbb tisztában a szemüvegével. Hol szokott ön, ott étkezni?

-- Az Európában.

-- Elég! — süvített fel gúnyosan a másik utas. — Tisztában vagyok.

A másik utas, akit Y-nak fogok nevezni, pocakos, köpcös úri ember, lábait felrakja a bőrülésre törökösen, nagy ezüst óraláncán egy felakasztott zsidó képezi a zsuzsut, s minden harmadik-negyedik szavában fölemlíti, hogy Henternek »pertu« pajtása. Nagy lélegzetet vesz ilyenkor, s böngöly szemeivel ránéz a társaságra, vajon mekkora effektust csinál az a körülmény, hogy ők Henterrel jó pajtások.

-- Nos tehát, uram, hadd halom azt az ön véleményét! — szolt Y.

-- Minek beszéljek, ha ön már eleve azt mondja, tisztában van velem.

-- Azért akarom önt hallani, hogy megcáfolhassam. Mi az ön véleménye?

No, gondolám magamban, ezek most mindjárt össze fognak veszni, de miután mind a kettő a tárgyalásokról jön, érdekes lesz pro és kontra följegyezni a szavaikat, mert okos embernek látszik mind a kettő. Kivettem hát ceruzámat és jegyzőkönyvem, s mert értek a sztenográfiához, lekaptam szóról szóra, amit beszéltek:

-- Engedje meg, uram — így szolt X —, hogy hosszadalmas legyek, és ne szakítson meg, annál is inkább, mert én sem fogom aztán önt megszakítani, sőt becsületszavamat adom rá, ha ön megcáfol, megadom magamat, és beállok az önök táborába.

Y közbeszól:

-- Helyesen van, uram! Én meg azt ígérem önnek, hogyha ön meggyőz, én akkor semmit se szólok. Elállok a cáfolattól, és kidobom az ablakon ezt a zsuzsut.

-- Igazuk van, uraim — szoltam közbe —, látom, hogy önök okos emberek.

-- Miért? — támadt rám Y úr, ki éppen oly nyers volt, mint amilyen finom X úr.

-- Azért, mert véleményük igenis van, de nincs meggyőződésük.

-- Természetesen — felelt X úr. — Akinek egy még be nem végzett bűnügyben meggyőződése van, az nem tarthat

igényt az elfogulatlan ember nevezetre. Egy ilyen ügyben tisztességes ember előtt az adatok határoznak.

— Úgy van! — mennydörgött a zsuzsu tulajdonosa. — Az újságlapok ostobák, mint a csizmám talpa. Az újságlapok feloszlanak anti- és filozsemitákra. Irányt képviselnek. Irányt egy pörben? Hát ne bosszankodjék az ember az ilyeneken? Hiszen egy pör nem politika, egy pörben csak egy szempont vezethet mindenkit: hogy hol az igazság? De most már igazán hallgatjuk önt.

X filozsemita úr előadása

Ugyebár méltóztatott beszélni Szefferttel (Méltóztatott bizony a gólya.) Nem? De legalább látnia kellett. Hogyne! Hiszen ő most a nap hőse. Láthatta ön, milyen hideg ember az! Mint a jégcsap. De karakter, igazi karakter. Olyan fehér lélek, uram, mint amilyen fehér a mellénye. Azt hiszi ön, kérem, hogy valami filozsemita. Nem uram, becsületesem mondom, ő is antiszemita. Hiába rázza a fejét uram... De mindenekelőtt jurista, nagy jurista.

Hát az történt egyszer Szefferttel, mikor még otthon volt a hivatalban, hogy az öreg Kozmának, akit egy időben igen bosszantott ez az ügy, s reggeltől estig méltatlankodott fölötte, nagyon feltűnt, hogy Szeffert sohasem szól egy szót sem erről a dologról, mintha nem is létezne.

— Hát önnek mi a véleménye? — kérdezte.

— Nekem? — szólt Szeffert. — Hát mi lenne?

— De mégis kíváncsi vagyok.

Szeffert letette a tollat, s így szólt:

— Az én véleményem az, méltóságos uram, hogy egy fehércseléd eltűnt Eslárról.

S ezzel megint megfogta a tollat, s tovább írt.

— De hát aztán? — türelmetlenkedék Kozma.

— Aztán? — szólt csodálkozólagon emelve fel kékes szeméit a főügyészre. — *Hát valami egyéb is történt?*

Ezt a diskurzust pedig azért bocsátottam előre, uram, mert magam is azt mondom, hogy egy leány eltűnt Eslárról. Ez az egész. Azazhogy több. Az eltűnt leány holttestét meg-

találták később a Tiszában. Ez az összes tény. A többi mind mese.

Mégpedig igen rosszul összetákolt mese. Amit az a gyerek beszélt, az szín hazugság. Annyira nem igaz, uram, hogyha teljesen bebizonyosodnék a dolog a sakterekre, szóról szóra, akkor is fenntartanám azt a szent meggyőződésemet, hogy Móric nem látta, nem *láthatta* a gyilkosságot, hanem *csak hallotta valamelyik szemtanútól*.

Mert ha látta volna a gyilkosságot a gyerek, lehetetlen, hogy ne emlékezzék legalább egyetlenegy kiszínezett részletre. A mese tarthatatlanságát különben eléggé bizonyítják az ellentmondásai. Látszik, hogy egészen a fantáziájának a szülötte a gyilkosság. S ez a fantázia tetszés szerint forgatja Esztert most is: hol erre, hol arra, majd délnek volt a feje, majd északnak.

De hát a sárga kendő, uram? Hiszen ez a sárga kendő kész hurok annak a gyereknek a nyaka körül. Kitetszik, hogy az ő fantáziája felvette az alkatelemei közé a Huriné egyik *tévedését* is, hogy Eszter a sárga kendőjét vitte a festékért, mígnem a sárga kendő megkerült.

Aztán mennyire hibás, mennyire hamis, elfogult az önök álláspontja, semmi sem bizonyítja jobban, mint a hulla-agnoszkálás.

Hiszen a vízi hullákat (én magam szegedi ember vagyok, láttam vagy százat) mind a ruhájáról szokás felismerni, hacsak nem olyan szerencsés formátummal van megáldva, mint az öreg Pulszky, mert az őselet korában is felismerhető lesz. De itt mi történt? Találnak, kérem, egy hullát, egy leányhullát Dadán, megösmérik rajta az Eszter ruháit. Mit jelent ez? Ez az egész világon arra jel, hogy a hulla a Solymosi Eszteré.

S mit tesznek önök? Éppen az ismertető jeleiből csinálnak regényírói ötlettel hatalmas bűnjelt a rituális gyilkossághoz.

Nos, ha önöknek ilyen élénk észjárásuk van, az igen érdekes dolog, de az igazságra nem vezet.

De úgy látszik, önök teljességgel nem is akarják megtalálni az Eszter hulláját, vagy ha akarják, metszett nyakkal akarják: önök beleélték magukat, s attól nem tángítanak.

Mert ha önök azt akarnák, hogy az igazság kiderüljön, mi jognál fogva vesznek egy *bizonyító* körülményt *tagadó* körülménynek?

Ilyen okoskodásokkal persze hogy sohase sülnhet ki semmi. Ilyen ferde iránnyal, melyet harminc esztendei gyűlölet görbített meg így, lehet izgatni, lehet kombinálgatni, de *ítélni* nem lehet.

Aztán legyünk csak igazságosak egy kis barázdán. . s mindjárt vége van az egész helytelen útnak, amelyen mennek.

Én ugyan azt állítom, hogy a vízi hullát nem lehet felismerni, kivált, ha annyi ideig van a vízben.

De tekintsünk el ettől. Mondjuk, hogy fel lehet ismerni. És már most engedje meg, hogy elmondjam egy esetemet.

Néhány év előtt azt állítottam egy barátom előtt, hogy egyszer egy kétforintos bankóval fizettem, mire ő felkiáltott:

— Uram, kétforintos bankó nem létezett! Ön nem beszél igazat.

— De igenis létezett. Én határozottan emlékszem rá, hogy létezett — szoltam én.

— Én meg határozottan emlékszem, hogy nem létezett — tüzelt ő.

Ezen aztán annyira összevesztünk, hogy igazi elkeseredett vita lett belőle. Ő lépten-nyomon fel bírt rá hozni tízhús tanút, hogy a mi életünkben nem létezett kétforintos bankó, én alig egy-két tanút bírtam összehozni. Pedig a kétforintos bankó tényleg létezett.

Csakhogy ennek a kevés tanúnak több hitelének kellett lenniök sokkal, mint a többi tanúnak ebben a kérdésben. Mert ez nem volt tanú tanú ellen, hanem emberek, akik emlékeztek, hogy láttak egy tárgyat, ami létezett, s olyan emberek, akik nem emlékeztek már a létezett tárgyra. Ilyen esetben nem mindegy, ki mire tanúskodik.

Ha ezer tanú van is arra, hogy Esztert nem ismerte fel, véleményem szerint többet bizonyít, ha három van, aki fölismerte. Ezeknek kell igazuknak lenni. Mert fel nem tudni ösmerni nem azt bizonyítja még, *hogy nem ő volt*, hanem a felösmerés kétségtelenül annyi, hogy *ő volt*.

Hát aztán mi történt még? Az, hogy annyira beleszerettek a meséjükbe, hogy annak a hátterét is vakon fogadják el.

No de ez természetes is. Az átöltöztetett hullához szükséges volt, hogy hozzák valahonnan.

De honnan? Ugyan mondják meg, kérem, hogy honnan? Hol van a kinyitott sír, vagy hol a hiányzó hulla? Hiszen csak hozni kellett volna valahonnan? Nem olyan egészen könnyű dolog az, hogy semmi nyoma se maradjon.

És ugyan miért olyan szent a »nagy elbeszélő«-nek, Matejnek, minden szava? Az ötödik *legigazabb* vallomás.

Lássuk, olyan nagyon igaz-e? Csak egyet jegyeztek meg: *pars pro toto*.

Matejék úgy vették át a hullát — ő maga úgy adja elő —, hogy Eszlár alatt egy zsidó asszony várja a ruhákkal, de sem ők nem ismerték a zsidó asszonyt, sem az őket.

A bírák akkor kikérdezték a tutajosoktól, tudhatták-e, mikor érnek Eszlár alá?

Hát hogy biz azt nem tudhatták. Öt-hat nap differencia lehet, úgy vallják a víz sebjéhez, a víz erejéhez képest, hogy mikor érkeznek meg.

Micsoda logikával lehet hát föltenni, hogy a zsidó asszony öt álló nap, öt álló éjjel várta őket folyvást mozdulatlan ott a Tisza parton, minden arra menő tutajnak jeleket integetve a szegény elveszett leányzó ruháival. . .

És még néhány szó az agnoszkálásról, hogy visszatérjek arra, amit önök a legfontosabbnak tartanak.

Itt tűnt ki a legjobban, mennyit ér az egész.

Hiszen hallotta ön az eszláriakat, miképp vallottak.

Ők azt hiszik, hogy ez a kereszténység harca a zsidók ellen. Ki-kisiklott nem egy tanúnak a szájából.

Innen magyarázható, hogy Vámosiné saját lányát vádolja hamis tanúbizonysággal.

A lány igazat mondott, de azért az anya se bűnös, mert ő azt hiszi, hogy istennek tetsző dolgot cselekszik, ha megsemmisíti a gyermeket, ki a keresztények ellen vall, azok mellett, akik az isten fiát felfeszítették.

Az eszláriak mind úgy léptek oda a sorompók elé: hogy azt valljuk, ami a legtetszetősebb az égieknek.

Eszter kicsiny volt, tehát a hulla nagy volt, Eszter vékony volt, tehát a hulla köpcös volt, Eszternek fekete szeme volt, mondjuk, lehet, hogy a hulláé kék volt. . .

Igen ám atyafiak — csakhogy »mappa« van már róla, hogy fekete volt. Ez a »mappa« a mi szerencsénk.

Ej, uram. . . Mondjam-e még a többit, meg a többit? Minek! Tiszta dolog ez nagyon. Minden ember látja, csak a vak nem látja.

Y antiszemita úr előadása

De hallja az úr, nem úgy van az! Lassan azzal a logikával, mert mi sem megyünk ám észt kérni kölcsön a szomszédba.

Mind igaz az, amit mondani tetszett, beösmérem, hanem hát az is igaz, hogy Solymosi Eszter megvolt, most pedig nincs meg.

Ezt csak nem lehet eldisputálni, ugye?

Sőt az is szent igaz, hogy a zsinagóga tájékán látták az emberek utoljára. És az is igaz, hogy a metszők exament tettek azon a napon. Sőt az is igaz, hogy Scharfék nem tudják igazolni, ki oltotta el a gyertyákat azon a »gyászos emlékeztető napon« — ahogy Székely Miksa mondja.

A Móric meséjére, ha nem adunk is sokat, de ezek a homályos pontok kétségtelenül fennmaradnak.

Aztán, uram, emberek vagyunk, érző lények, akiknek az se egészen semmi, hogy az anyai ösztön mindjárt a zsinagóga tájára vitte a szegény Solymosinét. Mindjárt ott őgylgett, mindjárt ott kereste az elveszett gyermekét.

Persze ez jogilag nem nyomhat semmit, de igenis nyom az aztán eleget, hogy az anya rá nem ismert a tulajdon gyermekére. Van-e jogunk neki — ha mindjárt Scheuthauerrel is a hátunk mögött — egy idegen hullát odadobni: »Itt a leányod, asszony«. Nincs! De neki joga van követelni a bíraktól: »Adjátok vissza az én gyermekemet. Ez nem az enyim«.

Önök az igazságtalanok, nem mi. Önök nem hiszik el azoknak, akik Esztert valaha ösmerték, a vallomását, hogy »ez nem Eszter«, és elhiszik azoknak, akik sohasem ismerték Esztert, hogy »ez ő, ez Eszter«.

Nos, ki itt az elfogult, mi-e vagy önök?

Most pedig menjünk át a csempészetre.

Mondja meg nekem, kérem, honnan tudhatta az elemantumok titkait előre az a két zsidó asszony, aki kevéssel a hullalétkerülése előtt — saját beösmérése szerint is — pénzt ígért Solymosinének azon titokzatos szavakkal: »Solymosiné, ha a leánya megérkezne így vagy úgy, egész életére jól jár, ha ráismer«.

Hej, uram, különös dolgok ezek... azért hát ne is szidjanak bennünket a skrupulusaink miatt.

Az állítják, hogy mese a hullacsempészet is. Igaz, ha az egyik mese, tisztára az a másik is. Csakhogy miképp gondolhattak volna ki egyenlő mesét Hersko, Smilovics és Matej? S milyen mesét? Tele komplikált, fölösleges részletekkel, minő a tokaji pénzletéteményezés.

Hiszen ha Matej ezeket kigondolta, be kell hozni az Akadémiaiba levelező tagnak. Mert akkor az nagyobb talentum Jókainál.

És ha Matej még kigondolhatta volna is, képzelhető-e lélektanilag, hogy ugyanilyen mesét más is kigondoljon?

Az előtt a dilemma előtt állunk, hogy vagy a vizsgálóbíró diktálta nekik a mesét, vagy ha nem, akkor nem mese. Melyiket illőbb inkább föltennünk?

Őn azzal argumentál, hogy Hersko, Smilovics visszavonta a vallomását. S hogy olyan szembesítések is voltak köztük, amelyekről a vizsgálóbíró nem vett fel jegyzőkönyvet. Igen, Heumann állítja ezt. S a vádlottak is rábólintottak, hogy úgy volt. Ezen szembesítések alkalmával eltanulhatta volna a mesét az egyik a másiktól. Csakhogy kérdések kérdése, voltak-e ilyen szembesítések? Mert a bíróság tagadja. S ha jobban kezdünk hinni a vádlottaknak, mint a bírácoknak, ez már veszett állapot, tisztelt uram... Őn nevez bennünket fantasztáknak. Megvallom, az én fantáziám nem ilyen élénk.

Bezzeg, mikor Bary jegyzőkönyvéről van szó, okádja Eötvös a tüzet, hogy a hivatalos jegyzőkönyvekben *hinni nem lehet*; de mihelyt a máramarosszigeti jegyzőkönyvről van szó, Eötvös az első, aki deklarálja, hogy hivatalos jegyzőkönyvekben *kétkedni nem szabad*.

Sic? Önöknek hát csak akkor igazság az igazság, ha beleillik a mesterségükbe? *Így* nem alkuszunk meg!

De tegyük fel, hogy én most mindent elhagyok, jól van tehát, ne vegyünk egyebet, csak *Smilovicsnak a levelét*, melyet a börtönből írt, nem vi coacta, nem besúgás szerint, nem rábeszélés után, hanem saját vallomásához képest, önként, titokban.

Nem-e beösmern ebben a levélben mindent, beszélve az ügy első részének szolgálójáról és a »második szolgálóról«?

Ki volt ez a »második szolgáló«?

Az első szolgáló Eszter, de hát a második szolgáló?

Ki tanította be erre? A tutajosok bűncselekményének a szálain túlmegy a második szolgáló.

Arra már nem volt szüksége a vizsgálóbírónak?

Roppant tanulékony ember ez a Smilovics, hogy mikor egyedül marad, egyszerre többet tud a mesterénél, ha ugyan lett volna mestere.

Föltehető-e, hogy mikor a börtönből levelet ír lopva egyik hitsorsosának nagy veszélyek közt, annak is azt a mesét írja meg, amit a vizsgálóbíró után bemagolt, s amiről az nem tud semmit: hogy »valljatok be mindent, mert már mi bevallottuk a második dolgot«? Hát ilyen kedélyes jukszokat csinált volna Smilovics?

Van-e lélektani lehetőség, amely ilyen abszurdum megmagyarázására vezet?

És ha csak tréfált volna is nehéz helyzetében, vagy ha kényszerítve írja is a héber levelet, nem-e vallaná be most a kényszerűt, midőn minden egyebet visszavon?

Tessék nekem megmagyarázni Smilovicsot, és én mindjárt megeszem a saját antiszemita fejemet.

Eötvös is túloz, kérem alássan, mindenben túloz. Hiú erőlködés minden teóriája.

Kiszámította a hulla fajsúlyát annak bizonyítékául, hogy a hulla szépen alámehetett a tutajnak, kiszámította a meteorológiai jegyzetek alapján a szelek járását, a víz sebjét, hogy a hulla Eszlártól Dadáig annyi töméntelen ideig ment, de ezt mind agyonütötte az az egyszerű paraszt, aki azt vallja, hogy mikor a talált hulla kezében levő kendőt megpiszkálta, a kendő körös-körül megfestette kékre a vizet.

Úgy látszik, uram — mond nevetve Y úr —, ebben a pörben a kék szín az uralkodó szín.

Az agnoszkálásnál a szemek kék színe önöknek kedvezett, itt meg a víz kék színe azt bizonyítja, hogy a festék ugyancsak kiázott volna a Tiszában azalatt, míg a köröm és haj lemállott a testről végképpen, ha Eötvösnek és a védelemnek igaza lenne.

*

Egy éles fütty hangzott fel. Megrezzentem, hogy tán valami láthatatlan publikum ereszti rá füttyét Y úr előadására.

De nem úgy történt: a fütty csak azt jelentette, hogy Debrecenbe érkeztünk.

Az antiszemita és a filozemita összenéztek, egyik is, másik is hirtelen lerángatta a pakkját. Azután a hágsón lefelé lépkedve így szólt Y úr:

— Remélem, meggyőztem önt.

— Nem, uram. Most még jobban hiszem, hogy igazam van.

— Ej, az lehetetlen, hiszen olyan világos voltam...

— No — szóltam közbe, örömmel rakva zsebre jegyzetemet, mert e két szemtanú előadásából bírtam most már az egész per rövid rezüméjét —, nem sokáig kell már várniok. Nehány nap múlva eldől a dolog: megtudjuk, kinek volt igaza — a bírósági ítélethől azután.

Erre dühösen rámrontottak a pálya udvarán X úr is, Y úr is.

— Micsoda? A bíróság? A bíróság nem tud semmit! Ennek a pörnek a homálya harminc esztendeig gyúlt, harminc esztendő kell hozzá, míg el is oszlik.

— Aláz' szolgája.

— Fiáker — kiáltja Y úr —, vigyen engem a »Biká«-ba.

— Kocsis — szólt X úr —, vigyen el valamelyik hotelbe, csak a »Biká«-ba ne.

NYÍREGYHÁZI KÉPEK

I. *Hogy fogy Eötvös?*

[júl. 26.]

Eötvös már annyi mindenféle állásban volt, hogy mikor a minap akadémiai professzorságát emlegette, meglepetve kiáltott fel valamelyikünk:

— Mutassa ki az alibijét!

Mert hihetetlen, hogy oly rövid idő alatt annyi hivatalban mindig ő maga lett volna a maga bőrében.

S ez még mind nem elég. A sok pozíciója közt, amelyre emlékezünk, van még egy, amit leghamarabb elfelejtettünk. Tudniillik, hogy népszerű ember volt valamikor.

Éppen annak vagyok én most az elmondója, miképp fogatkozék abban is apródonkint.

Mikor legelőször küldték fel képviselőnek, nagy népszerűsége volt a megyében. Egy törpe frakció volt csak ellene: a kerületnek egy nyolcada.

Ahogy a Deák-pártra ült, elpártolt tőle a kerület fele.

Fogta magát, akkor ő pártolt el a Deák-párttól, s lett belőle szélsőbaloldali.

Ez se szuperált. A bal-érműiek nem jöttek azért vissza hozzá, a Deák-pártiak ellenben mind faképnél hagyták: nem maradt más híve Veszprémben, csak a legközelebbi atyafiság.

Mikor a védelmet elvállalta az eszlári esetben, még az atyafiság is elfordult tőle. Amint odautazott, nem volt más, aki ráösmert, csak egy komája, valami Varga János és egy útkaparó, Kazy Pál, akit magisztratuális fiskus korában ő maga protezsált be.

Ezek közül is azt mondta Varga János:

— Sok rosszat beszélnek tekintetes komám uramról, de én csak annak a mondója vagyok, hogyha hibádzott is, majdcsak helyre hozza: elveszi a pénzt, de egy mukkot sem szól mellettök. Váltig bizonykodom az emberekkel itt, hogy van az én kedves komámnak magához való esze.

— No pedig hallja, koma, én mégiscsak a zsidók mellett leszek teljes lélekkel, ha egyszer elvállaltam a védelmüket.

— Dejszen, akkor rá is uszítom ám magára, édes komám, a kutyát, ha erre jön. Az isten áldja meg, koma.

Nem volt már Eötvösnek más igazi híve, csak az útkaparó.

Az útkaparóval dicsekedett örökké. Van énnekem egy hű emberem odahaza. Az most az én összes pártom. Hozatok még magamnak egy csángót hozzá, hadd duplázódjanak meg a párthíveim.

Szegény Eötvös, a minap azzal nyit be az Európába:

— No, most már én is független ember vagyok. — S egészen beleszomorodott, hogy ő független ember.

— Mi történt? — kérdék a híréhes riporterek.

— Elhagyott az útkaparóm is. Egy kétköblös földet adtam neki félbe, mikor otthon voltam. Ő maga kérte. Ma azt írja, hogy nem kell neki a föld, mivelhogy isten abba nem adhat áldást, amiért én ő szent felségét olyan annyira csúffá tettem az magamviseletjével.

Mindenki mosolygott az útkaparó észjárásán, csak Eötvös tette hozzá komolykodva.

— Bolond dolog mégis ez a vármegye, gyerekek. . . Itt Nyíregyházán hágok a lábára, s mégis Veszprémből üt hátba!

II. Ad vocem vármegye

Egyszer valaki erősen megtámadta Deák Ferenc előtt a megyei intézményt, elmondott, összehordott róla minden rosszat. Valami nagyon tudós ember lehetett, akire nagyon sokat adott az öregúr, mert figyelmesen végighallgatta.

— Hát ugye igazam van? — szólt az illető modern úri ember egész tűzben, a csattogó argumentációtól.

— Igazad van, barátom — mondá az öreg Deák —, mind igaz az, amit elmondtál. Hanem gondolkozzunk csak! Láttál-e már te valaha valahol egy lódoktori könyvet?

— Láttam egyet.

— No, én is láttam egyet. Hogy mi van benne, nem olvastam el, hanem az első lapján volt egy lerajzolt ló, s az mindenféle vonalakkal tudományosan keresztülhúzgálva; az illető kockákat megszámozta a szerző, s minden szám a ló

illető testrészén egy-egy betegséget jelentett. Ejnye, hiszen magad is olvashattál ilyet!

— Hát persze, hogy olvastam.

— No, látod. Hát én elhiszem, hogy mindazok a betegségek megvannak a világ összes lovaiban, hanem még olyan lovat, akiben ez a sok betegség mind meg lett volna, soha egyet se láttam.

A szegény öregúr talán jól járt, hogy nem élt idáig; mert most már látott volna egyet Nyíregyházán.

Hanem még azért találhatni ám egészséges lovakat is, de ritkán.

III. Az apró füvek

Egyszer, az eszlári eset tárgyalása idejében Nyíregyházán kimentem sétálni Eötvössel a »Bojthos«-ba. Egy elhanyagolt sétány a Bojthos. Fák lombja és a buja fű ott rothad meg évről évre. A fákat nem gondolja, a fűvet sem kaszálja ott soha senki. A föld mind visszakapja, amit nevel; senki se csereberél vele. Kövér is, olyan, hogy szinte égeti a talpainkat.

Csak a közepén van bevetve egy tábla mákkal, színes harangvirágjai kevélyen himbálóznak, tovább pedig sötétzöld kukoricaszárak suhognak.

Ledőlünk a gyepre, s beszélgettünk, természetesen a pörről.

Elmondta, mit fog összehozni társadalmi keretnek a véd-beszédében.

El fogja mondani, hogy ez is egy előre vetődő árnyék a modern harcból, a munkának agyarkodása a tőke ellen. Csak-hogy itt az ősök munkája tör e tőke ellen, a majoritás a minoritás ellen.

Pedig ez nem okos dolog tőlünk, akik *minoritás* vagyunk az egész világon.

És ez a harc igazságtalan is, mert egyenlőtlen.

S szabad-e nekünk igazságtalanoknak lenni, akiket csak az *igazság* tarthat fenn a fészkelődő népek soraiban?

Aztán igazán olyan rossz elementum-e itt az a zsidóság?

Dunántúl — azt mondja — csupa burkusok és hannoverek veszik meg a nagyobb birtokokat, akik propagandát csináltak ott saját telepeiken az országnak, mert ők mind-

nyáján valamelyik nagy nemzetnek a fiai, ahova szítnak, amelyhez *innen is* hozzátartoznak.

De hát a zsidó nem tartozik a világon sehova, az nem csinálhat kolóniákat senkinek . . .

— Persze — mondom kelletlenül —, csak hogyha a nemzetek tévednek is, a nemzeteknek mégis igazuk van.

— Hát aztán?

— Kár volt ebbe a komédiába belemenned. Ha az egész magyar nemzet haragszik a zsidókra, haragudjunk mi is. Úgy dukál. . .

— Miféle nemzet? Hát hol van az a nemzet, hadd lássam? — riadt rám Eötvös bosszankodva. — A proletár elemek háborognak és a pusztuló dzsenti, ez az egész.

Azután rámnézett a szürke szemével gúnyosan.

— Hát tudod te, melyik az a nemzet?

— Ejh, hát ugyan melyik?

— A sok száz megszázezer apró névtelen ember, aki a tíz-tizenöt holdacsckáját szántja otthon, s aki nem törődik veletek, hogy mit írtok az újságokba. . . Ez az a nagy hatalmas nemzet! Ez az erő. . .

— De hátha az is megrázza magát. . .

Nevetett.

— Ne hidd azt. Ősmerem én azt nagyon jól.

Felelni akartam neki. De egy keletkező szélroham egyszerre arcomba vágta a gazos nyíri homokot.

Mire kitörültem szememből a port, s szétnéztem, a fákat hatalmasan rázta a növekvő vihar, gallyaik ropogtak és koronáik fázékonyan csapódtak össze.

A kukoricaszárak és a mákok örülten rohantak a szél irányában.

A sások és a bogáncsok hajladoztak.

A kis füvek meg se mozdultak.

[TÁVIRATOK]

[júli. 26.]

Nyíregyháza, júl. 25. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Az immár hatodik hete folyó *bűnper befejezése ismét kérdésessé van téve*, mert *Fehér Barna* bíró,

aki már napok óta betegeskedett, most annyira rosszul van, hogy kétséges, részt vehet-e a következő üléseken; ha nem, úgy a tárgyalás folytatását felgyógyulásáig elnapolni kellene.

Ha a tárgyalás pénteken folytatható lesz, aznap *Szeyffert* s *Szalay* fog szólni; szombaton elsőnek *Funták*, utána *Friedmann* és *Székely*; ha elmarad idő még *Heumann* is. Valószínűbb azonban, hogy *Székely* és *Heumann* együtt hétfőre maradnak. *Eötvös* maga egész napot fog igénybe venni; e nap hétfő vagy kedd lesz.

Az ítélet kihirdetése csak pénteken, augusztus 3-án várható.

Mit fog beszélni a közvádoló?

[júl. 27.]

Nyíregyháza, júl. 26. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) A holnapi tárgyalás iránt városszerte nagy az érdeklődés, s a terem előreláthatólag ismét zsúfolásig meg fog telni hallgatósággal. *Fehér Barna* bíró ma már jobban érzi magát, úgyhogy betegsége nem fogja akadályozni a tárgyalás folytatását.

Mindenki kíváncsi a *közvádoló beszédére*. Az kétséget sem szenved, hogy valamennyi vádlottnak felmentését fogja indítványozni, úgy a gyilkosság, mint a hullacsempészet vádjára nézve, és azt is hiszik, hogy éles kritika alá fogja venni a vizsgálati eljárást; ebből az incidensből valószínűleg reflektálni fog az elnöknek azon szavaira is, melyekkel a tárgyalás kezdetén megróttá őt a vizsgálatról tett nyilatkozatáért.

Nyíregyháza, júl. 26. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Ma városszerte beszéltek, hogy midőn *Móric* tegnap az általam korábbi sürgönyben említett mulatságról a kis *Henter*-fiúval este kocsin hazament, a vármegyeház kapujánál két egyén megtámadta a kocsit, melyen csak a két fiú és a kocsis ült és *Móricot* le akarta rántani; de a kocsis lármát csapott, mire az ismeretlen

egyének megugrottak. (Talán csak oly merénylet volt ez is, mint mikor két hírlapírót fogtak gyanúba, hogy el akarták tüntetni Móricot. *A szerk.*)

A bűnper következményei

Nyíregyháza, júl. 26. (*A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*) Mihelyt a per be lesz fejezve, hír szerint *fegyelmi eljárás fog indíttatni a vizsgálatnál közbenjárt személyek, nevezetesen Bary József és Egressy Nagy László ellen.*

Vay volt csendbiztos ellen az eljárás *többrendbeli visszaélések miatt* már folyamatban lévén, az a jelen ügyben felmerült körülményekre is ki fog terjesztetni.

Matej tutajos fölmentő ítélet esetén szintén bajba kerülhet *hamis eskü és hatóság elleni rágalom* címén.

Ha ehhez hozzá vesszük a *Hatalovszki* és *Vámosi Julcsa* ellen *hamis tanúzás* miatt indított fenyítő pereket, valamint azt a pert, mely előreláthatólag az *5000 forint* jutalomdíj iránt fog keletkezni, melyre *legtöbb igényvel látszik bírni Cseppanics Jura* tutajos, ki a hullát legelőbb észrevette és *Oláh György* kerülő, ki a hatóságot értesítette: ebből kitűnik, hogy eltekintve a netaláni sajtóperektől, ez az egy ügy *egész sorát a pereknek fogja maga után vonni.*

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, júl. 27. [júl. 28.]

Még nem is ütötte a 8 órát, már tele volt közönséggel a terem, s ezek közt majdnem feles számmal szép és fiatal hölgyek is, kik csak Eötvöstől félnek. A többi orátort, úgy sejtették, nem lesz valami veszedelem meghallgatni.

Szeyffertről ugyan az a hír terjedt el a pesti lapok után, hogy a vádat el fogja ejteni — de itt a lapoknak *már senki sem hisz egészen* — s még mindig reménykednek benne, hogy megfordul, megembereli magát.

Nem biz az. Nem fordult meg. Szeyffert csakugyan *el-
ejtette a vádat*, kérve a vádlottak teljes fölmentését.

A vádló hű maradt magához egész az utolsó pillanatig. Nemcsak hat hét alatti viselete volt olyan, mintha védő lenne, hanem a vádbeszéde is *védbeszéd* volt. Heumann még a fejét is csóválta, hogy semmi elmondani valót nem hagy neki a hullausztatásról.

Szeyffert nem patetikus szónok; már alaknak sem óratori, a hangja pedig olyan, hogy a legközelebbi mellette ülő ember is alig érti: orra alatt dűnnyögi el az egyes mondatokat. Monoton beszél, igaz, hogy természetesen, cikornyátlanul, minden elragadtatás nélkül. Előadása elálmosító. Ha a beszédje elejére szötte volna be valahogy a vád elejtését, mindenki unatkozik; így azonban mély csöndben hallgatták, de igen kevesen hallották.

Innen magyarázható, hogy csak ritkán volt mozgás és nyugtalan fészkelődés a közönség soraiban, leginkább akkor, mikor összegezve a körülményeket a dadai hulláról ezt mondta: *»Most már biztosan el merem mondani, hogy az itt bírói zár alatt levő hullamaradványok Solymosi Eszter hullájának maradványai«*. Halk elégedetlen moraj futott át a közönségen.

Különben is a nagy antiszemita már kipusztultak a padokból. Némelyeket a dolgok rossz sorja, másokat a beleunás, részint a gyilkos meleg pusztított ki a teremből. A hangulat hát, ha nem is békülékenyebb, de legalább csendesebb.

Hanem beszédje vége felé Szeyfferten is bizonyos ünnepléység kezdett előmleni. Tűzbe jött, ha szabad úgy szólani Szeyffertről, aki egy rakás hamunak látszik lenni.

Utána Szalay Károlyt szólította fel az elnök.

Szalay Károly valamikor híres ügyvéd volt Kaposvárott (öccse Szalay Imre képviselőnek, s férje Kisfaludy Atalának). Ma is megmutatta azt, hogy jól érti a mesterségét, s ugyancsak ügyesen csoportosította a terhelő gyanúkokat, úgyhogy az meglehetősen imponált volna, ha annyi szenvedélyességet nem kever össze-vissza a beszédjébe, hogy Kornissnak is több ízben kellett őt mérsékletre figyelmeztetnie. . . amire a közönség éljenezni kezdett. Örök rébusz marad, hogy *kit éljenzett, a rendreutasított Szalayt-e vagy a rendreutasító elnököt?*

Beszéde kimerítő, teljesen felöleli a nagy anyagot, s uralkodik felette. Élénken színezve emeli ki a *terhelő tényeket*, s kiváló ügyességgel zsákmányolja ki a *homályos részleteket* a vád javára. Beszédjének emelkedett helyei is vannak, de nagyobb effektust még patetikus vége sem csinált.

A harmadik szónok és az első »igazi« védő *Funták* volt. Funtákról mindenki tudta, hogy a szívhez fog beszélni. Ez volt a forszja mindég a tárgyalás folyamán is.

Melegen, érzelmesen ecsetelte a sajtáságos szülői és gyermeki viszonyokat, melyek e pörben felmerültek: Solymosi Jánosnét, aki gyermeke miatt üldözi a zsidókat; Scharfot, akit viszont gyermeke üldöz a gyilkossági váddal.

Megindítóan rajzolja a bosszút lihegő anyát és az elvetemedett gyermeket, akinek egy szava sem igaz. Beszédjében nincs valami különösebb új, mint a közönségesen használt argumentumok, amiket úton-útfélen hallani annak bizonyítására, hogy a gyilkosságot nem követték el a sakterek.

A közönség ezt a beszédet is mély csendben, figyelmesen hallgatta, nem zavarván azt semmi közbeszólás sem. . . sőt a keresztény hölgyek is láthatólag megindultak voltak.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, *júl. 28.* [júl. 29.]

A beszédek sokkal unalmasabbak, mint a *párbeszéd*ek voltak. Az ügyvédek bölcsessége nem olyan idegfelesztő, mint a közönséges tanúk össze-vissza való beszélése volt. A bölcseségből elég egy uncia is kedvderítőnek, a többi aztán morpheum: álmosító szer.

Mert a publikumnak jó érzéke van: tudja, hogy amit a tanúk beszélnek, az *történi*k; amit pedig az ügyvédek beszélnek, az csak idomítása annak, ami már történt.

Ma már a beszédek alatt volt ásitás is, pedig Friedmann szépen beszélt, de hosszan. Mintegy rezüméjét adta a pörnek, végigment rajta, s találó remarque-okkal kísérté. Különösen az ügy első részénél, a Móric vallomásánál időzött hosszan, kimutatva annal ellentmondásait, s a *sárga kendő*nek tulajdonítva a nemezis szerepét, mely ezen ügyet megvilágította.

Sok finom megfigyelésről tanúskodó részletet hoz fel, elmondva, hogy miképp követhették volna el a bűnt a sakterek, akik egymást nem is ismerték, s akik nem cinkostársak, hanem inkább vetélytársak voltak, egy ugyanazon állást óhajtván ott elnyerni. Néhol átcsap a pszichológia terére, s ott is otthonosan mozog, sőt a szatíra ostorát is megsuhogtatja, de mérsékelt, diszkrét alakban. Beszéde *kibékítő hatásra törekedett*, s azt el is érte. Ez volt valószínűleg a legtárgyilagosabb beszéd a védelemben.

Utána, de már a déli szünet után dr. *Székely* Miksa vette át a szót. A fiatal ügyvéd semmiben sem maradt mögötte az illusztris prókátoroknak. Mindenütt kellő magaslaton maradt. Székely részben a bűnügy *pszichológiáját* ölelte fel.

Általában elég ügyesnek találjuk a szerepfelosztást. A védelemben Szeiffert tegnap a *külföldnek* szólt, Funták a szívekhez és az asszonyokhoz beszélt az *érzelmekre apellálván*. Friedmann a *bírákhoz* intézte észrevételeit. Székely az antiszemita publikumnak szónokolt. Heumann a zsidó publikumnak.

Székely azt rajzolta, miképp képződhetett az ügy, illusztrálja, mily nagy mértékben működött Eszláron a képzelődő tehetség az emberekben: víziókat láttak és lidérenyomásokat éreztek; aztán rátér a vizsgálóbíróra, ki nem az elveszett leány nyomait kereste, hanem csak a rituális gyilkosságot. Élesen kikel a talmi szakértők ellen.

Beszédét igen szépen azzal végezte, hogy mind e gyűlésnek, mely hozzájárult e mese megszövésehez, a polgári házasság vethetne véget. A beszéd egy óráig tartott.

Egészen frissítő hatást gyakorolt a közönségre *Heumann* Ignác beszéde, amennyiben szenvedélyes volt. Heumannból sok helyütt kitört a hitsorsos sérelme és dühe. Tőle várta volna a védelem a csempészeti vád részletezését, de ehelyett kikelt a vizsgálat ellen, kikelt a megye ellen. Indulatos természetűe mindinkább elragadta. A megyére mondja, hogy »élén a közigazgatás fejével, valamennyien azon igyekeztek, hogy hamis tanúkat szerezzenek, hazugságokat koholjanak és gázságot hajhásszanak«.

A közönség is lassan-lassan ingerültté lesz Heumann beszédje alatt, s itt-ott pisszegéssel, zúgással adja megbotránkozásának jelét.

Az elnök több ízben rendreutasította a szónokot, de nem használt. Heumannt mint a »Háromcsőrű kacsa« polgármesterét, már meg nem állíthatta a figyelmeztető szó: mindvégig heves maradt.

Beszéde, ha nincs ez a nagyon is szenvedélyes eleje, kiváló szolgálatot tehetett volna a védelemnek, mert az anyag, amit elhasznált arra, hogy öklelő nyársakat faragjon belőle, igen jó gerenda is lehetett volna a védelem támogatására.

A MAI TÁRGYALÁS

Nyíregyháza, *júl. 30.* [júl. 31.]

Menjünk most át a *legerősebbre*.

Akármilyen népszerűtlen volt is Eötvös Nyíregyházán, mégiscsak ő volt a *legérdekesebb*.

Ha nem előzte volna is meg az országos nimbusz, karöltve az országos szemrehányással (mert annak veszi legrosszabb néven a közvélemény, ha ellene dolgozik, akit leg többre néz; a nagy népszerűtlenség és a nagy népszerűség csak egy hajszálnyira van egymástól), ha mondom, nem előzte volna is meg Eötvös itteni szereplését az országos hírnév, nagy elméjének, éles, megkapó logikájának annyi jelét adta már e tárgyalás alatt is, hogy méltán fel volt csigázva mindenki, hogy ő mit fog mondani.

Már nyolc óra után tolongott a nép a megyeháza tájékán, az örök alig bírták feltartóztatni a tömeget, mely jegy nélkül is tódult a hallgató terembe. Nők is nagy számmal sereglettek.

Már reggel el volt terjedve a hír, hogy a Tátrafüreden időző alispántól, kivel táviratilag tudatták Heumann tegnapi előtti beszédének sértő passzusait, sürgöny érkezett, s ennek alapján ma újra úgynevezett »jelenet« lesz a tárgyaláson. Alkalmasint a legutolsó jelenet.

És úgy is lett.

Az elnök szarkasztikus hangon utasítja a jegyzőt az alispáni hivatal értesítésének felolvasására, hogy a tiszti ügyész megindítja a rágalmozási pert Heumann ellen.

... Még egy utolsót suhogott a tekintetes vármegye ostromára. Még ütött egyet.

Heumann elsápadt és összeesett. Mintha érezné a felolvasás alatt lassan-lassan vállaira nehezedni azt a rettentő súlyos kezet, melyet királyok, kormányok nem bírtak megbabolázni sokáig, mely a századokat is visszalöki, *ha neki tetszik*...

De aztán mégiscsak kiegyenesedett Heumann is, rektifikálván némileg előbbi sértő állítását, mely nem annyira személyekre vonatkozott, *korainak* mondotta a rágalmazást, mert, amint éllel odavágta: *»még előbb lesz alkalmuk az illetőknek magukat felsőbb fórum előtt kimenteni az általam felhozott adatok terhe alul, csak azután lehet szó: rágalmazás volt-e vagy sem?«*

Csak ezen incidens után kezdett beszélni Eötvös.

Beszéde rendkívül részletes volt, s magába foglalta az egész anyagot.

Eötvös előtt semmi írás sem volt. Csak néhány rövid jegyzet, a slágvortok. Egész beszédje fejében volt, s látszott, hogy nem egy dolog a kiszámított kereten túl ötletszerűleg kerül beszédébe, s ezek hatottak a legjobban.

Eötvös minden fényes tulajdonságának mintegy lerakódó helye volt ez a beszéd. Majd a vezércikkező Eötvös volt, majd a tárcaíró Eötvös. Némelykor a humor aranyozta be átmeneteit, majd kivált beszéde vége felé, gazdagon bugyogott fel belőle az őserő, magvas gondolatokban, eszmékben, sőt megcsillant ajkán a magasabb pátosz, s tagadhatatlan, hogy a hallgatóság elragadtatással csüggött rajta, mégha nem osztotta is nézeteit.

Mert nem osztotta.

Ha a sztenográfusok ráérnek hátra is figyelni, sokszor jelezheték volna a »mozgás«-t, meg »ellentmondások«-at.

Volt Eötvös beszédében sok vaskos és darabos részlet is, ami nem egyszer mozgást idézett elő, s midőn a hullá agnoszkálásnál jelen volt Székely Ferenc királyi ügyészről megjegyzi: »ezentúl nincs többé joga arra, hogy az ügyészség hivatalában még tovább is helyet foglaljon«, az elnök is kénytelen rendreutasítani.

— Annak megítélése nem tartozik a védő úrra.

- Véleménymondás jogomban van – felelé Eötvös.
- De a sértés nincs jogában.

Eötvös beszédje nem az a sablónszerű beszéd volt, mely bármi tekintetben is hasonlítana a világhírű perbeszédéhez. Eredeti beszéd volt minden ízében, erőteljesebb, szebb ezeknél, de kevésbé meggyőző. Mert a szónok merészen bánt a kezei közt levő anyaggal, át meg átgyúrta az anyagot, s mint ha saját elméjének telne gyönyörűsége a szellemi elkalandozásban: szeszélyes alakzatot csinált abból.

Kimondta, hogy ő nem a *közvélemény* végett kívánta tárgyalni ezt a pört. A közvéleménynek semmi köze az igazságszolgáltatáshoz. Ha a nép elfogadta volna a kiabálók közvéleményét, akkor már régen rövid processzust csinált volna.

Ő azért egyezett bele a tárgyalásba, hogy hadd lássa hát a *bizonyítékokat*.

(De azért most egészbeszéde mégis a közvéleménynek szól.)

Gyönyörködik az ellentétekben, s így szól: »ebben a perben van tettes, de nincs tett«.

A közönség a fejét rázza, s hallik imitt-amott:

»Ellenkezőleg, ebben a pörben van tett (mert Eszter csakugyan nem él), de tettes nincs«.

Élesen, jóízűen és az ő egyszerűsége imponáló hatalmával terjeszkedik ki a *mulasztásokra*, melyek a vizsgálatnál történetek, sejtetni hagyva, hogy azok *bűnök*.

Hangsúlyozásában egy egész művészet van, hol rideg, hol kedélyes, hol erős, majd ünnepélyes, néhol zordon.

E hangsúlyozás teszi azt az óriás effektust, hogy a leg-egyszerűbb szavai megzsibbasztják az idegeket.

Mikor kezdi:

»Pedig ha nem Solymosi Eszteré volt a hulla, hát akkor kié volt?«

Megdöbentő csend támadt e kérdés után, mintha a velő-kig hatott volna, s még sokáig bong: »kié volt?«

Az első szünet után, mert három szünet is volt közbe, átment az orvosi részletekre, elmondva azokat, amiket a dadai memorandumból már ismerünk. Csakhogy most még bővebben felhasználva a tárgyalás összes hasznavehető anyagát.

Ebbeli fejtegetései egészen tárgyilagosak, csak néha-néha nyúl a gúny ecsetjéhez és az oratori festékhez. Trajtle-

réket erősen megfojtogatja, amit elhisz neki mindenki, de mosolyt csal az ajkakra, hogy pápai csalhatatlansággal (amely fórum ellen pedig az egyetemi tanárok sem mertek nyilatkozni), az országos közegészségügyi tanácsot egyszerűen *naivnak* nyilvánítja.

(Egy hang a közönségből: Ez a rövid processzus!)

Magáról a holttestről rendkívül hosszan beszél, majdnem szárazon. . . de mégsem úgy, a száraz előadás művészetével. Nem egy helyütt plasztikus szépséggel domborodik ki, amit bizonyítani akar. Egy kis aperçu néha, jó helyre vetve, életet ad a száraz értekezésnek.

Nagy mozgást idézett elő, midőn Kozmának köszönetet mond a magyar igazságszolgáltatás becsületének megvédéseért.

Általában el lehet mondani, hogy monumentális e beszéd, mely Magyarország ügyvédi karának büszkeségére szolgálhat, s melyhez fogható ügyvédi szónoklat, még e században nem mondatott se itthon, se egyebütt.

AZ UTOLSÓ NAP

Nyíregyháza, *júl. 31.* [aug. 1.]

Eötvös Károly monumentális beszéde — mely messze felülmúlta még a hozzá kötött várakozásokat is — nagy szenzációt keltett Nyíregyházán azok előtt, akik közvetlenül hallották. Egész tömegek várják a lapárusító fiúkat az utcákon, hogy nyomtatásban is olvashassák.

Eötvös munkatársa a »Pesti Hírlap«-nak, s épp azért nem akarom újra meg újra ecsetelni azt az elragadtatást, melyet még azoktól is kivívott, kiket a remek beszéd bámulatba ejtett, de meg nem győzött.

Mai nap folyamán minden oldalról (azazhogya csak egy oldalról) tömegesen érkeznek hozzá az *üdvözlő sürgönyök* még külföldről is. *Magá Korniss elnök is élénk elismeréssel nyilatkozik magánkörben a hatalmas beszédről.*

Eötvös a rendkívüli hosszú előadás után éppen olyan üdének, rugalmasnak érezte magát, mint egyébkor. Egy csöpp kimerültség sem látszott rajta, s este egész *pihent ésszel* ado-

mázott magánkörben, rendes szokása szerint, miután előbb még a rengeteg halmaz gyorsírói jegyzetet át is nézte, és kijavította.

Saját állítása szerint sokat nem mondott el, amit még szeretett volna, de már az idő előrehaladottsága nem engedte.

Érdekes volt a beszéd alatt az öreg *Scharf*, ki feszülten figyelt minden szavára, s egy darabon bizonyos elégedetlenséggel hallgatta; hanem mikor aztán Eötvös belemelegedett, s a Móric gyerek dolgait kezdte festeni, egyszerre felvillogott az öreg szeme, majd pedig könnyekkel telt meg, alig bírta törölgetni vörös kendőjével.

— Igaz! Minden szava arany! — motyogta közbe.

Mikor pedig vége volt a beszédnek, s elvezették, így szólt útközben az őrnök:

— Úgy tetszik nekem, mintha én beszéltem volna ki magamat.

(S ezzel jóvátette a tárgyalások elején elejtett mondatát, hogy »jobb is volna, ha magam védeném magamat«.)

Eötvös beszédére választ engedett az elnök *Szalay* Károlynak, aki már pénteken fogas prókátornak bizonyult.

Ma fél kilenckor kezdett beszélni hasonlóképpen nagy közönség előtt, mely ma megint megtöltötte zsúfolásig a termet leginkább azért, hogy még egyszer utoljára lássa a saktereket.

Szalay mindenkit meglepett jó ríposztjaival. Tiltakozik a közönség ki-kitörő helyeslése mellett a »kikészítés« divatba hozott értelmezése ellen, s bizonyítja, hogy keresztény tanúk vallottak zsidók mellett, de zsidó tanúk nem vallottak keresztények mellett, valamint keresztény tanúk saját maguk ösmerék be, hogy *hamis tanúk* voltak. Ki készítette ezeket hát ki, ha nem a zsidók?

Azután a vérvádat bizonyíttgatta. Számos kútfőket hozva fel, részint pedig redukálva a védők ellenkező irányban felhozott forrásait.

Beszédje eleinte higgadt és nyugodt volt, de a közepe táján, újra átcsapott a szenvedélyeskedésbe, s Eötvöst azzal vádolta, hogy *Smilovics* csak akkor vonta vissza vallomását, mikor már előbb Eötvössel értekezett.

Izgatott mozgás és hullámvás volt észrevehető a közön-
ségben.

— *Nem igaz!* — méltatlankodik Eötvös.

Az elnök megróta e kifejezést.

De később meg kellett róvnia Szalayt is, ki megint át-
csapott a keresztnek a sakterkés elleni harcára, s élénk színek-
kel ecsetelte a szemitizmus rombolásait.

Mikor pedig később a »gyilkos vádlottak«-ról kezdett
disszertálni, Braun sakter, ki már egy hónapon keresztül bele-
élte magát a törvényszéki prakszisba, felállt és tiltakozott
Szalay sértései ellen.

Szalaynak *Eötvös* felelt legelőbb. Cáfogatott egyet-mást
azok közül, amiket elmondott, de bizonyos fumigáló modor-
ban. Mikor felállt, a *közönség egy része tüntetőleg távozott* a te-
remből. Azután *Heumann* szólt még néhány szót a maga védel-
mére, állítván, hogy ő Smiloviccsal már csak a vallomás vissza-
vonása után beszélt.

Funták erős bariton hangját is hallottuk még. A Pestre
utazott Friedmann nevében utasítja vissza Szalaynak Fried-
mannra vonatkozó állítását.

Az elnök még egyszer nevenkint szólítja a vádlottakat:
»*Van-e valami mondanivalójuk?*«

Egyiknek sincs.

Az óra már dél felé jár az átelleni tornyon.

Az elnök feláll, rákötözgetve a spárgát a nagy iratnya-
lábra, s végképp befejezettek nyilváníja a tiszaszlári ügy
végtárgyalását.

A közönség megkönnyebbülve tolong ki a teremből, majd
a rabok is elhúzódnak, hogy vissza ne térjenek ide soha többé.

Azután a védők cihelődnek fel, végképp a szomszéd kis
terem ajtaján kopott szalonrokkjaikban, melyek mind új-
donatújak voltak az első napon.

MESEK A »MESE«-RŐL

A közvélemény

[aug. 2.]

Hol volt, hol nem volt, valahol valami régés országban egy csoda órát csináltak az ottani kitűnő órasmesterek.

Az óra jól járt és az egész környéknek mutatta az időt.

Az órárok gazdájának egyszer légyottja volt, nehezen várta hölgységét, s parancsolá az órároknak:

— Menjetekek, igazítsátok meg az órát, hogy *siessen* egy kicsit.

Az órároknak meg tudják úgy igazítani, hogy sietett. És ez igen gyakorta megtörtént.

Egyszer azonban úgy fordult a kocka, hogy az órároknak gazdája édes pásztorórát töltött palotájában, mely már vége felé közelgett.

— Menjetekek — parancsolá újból az órároknak — igazítsátok meg az órát, hogy *elkéssek* egy kicsit.

Az órároknak hátrafelé igazították az órát. Kivettek belőle egy srófot.

S az óra, csodák csodája, ahelyett, hogy csak késett volna, ment, sebesen ment visszafelé.

Az órároknak ijedten röffentek össze erre, hogy megigazítsák; próbálták beléhelyezni a kivett srófot, megkísérlették visszafelé indítani a kerekeket, kijavították a rugókat, de az óra nem állott helyre, s nem mutatta többé az időt, csak az órároknak kontárságát.

A védelem

És mert az óra rosszul járt, senki sem tudhatta, mennyi idő van. Mikor kell a levest befőzni, mikor kell lefeküdni, mikor kell felkelni.

Minden félszegül volt megtéve.

A lakosok, midőn homályosulni kezdett künn a láthatár, izgatottak lettek.

— Jön a felhő, a rettenetes felhő . . . villám van benne!

— kiabáltak némelyek reszketve, mások vidáman.

Összegyűltek a harang alá, és tanácskoztak, mit tegyenek. Az egyik így szólt: »Nekem sok szénám van odakünn, nem szeretném, ha megázna, kergessük szét a felhőt a harangokkal. Védjük magunkat«.

— Nekem repcém van — szólt a másik —, arra meg nem ártana az eső. Hagyjuk a felhőt, atyafiak. Hozzá ne nyúljatok a harangkötélhez, azt mondom.

Az egyik a szőlőre tartotta kártékonynak az esőt, a másik a tengerire hasznosnak. . .

S így folyt a veszekedés az elkeseredésig.

Végre azonban mégis meghúzták a harangot, mind a hármat. . . s lógázták a kihólyagosodásig az egész erejükből.

S csak elharangozás után vették észre, milyen fölösleges dolgot műveltek.

Nem *felhő* volt, hanem csak *sötétség*.

Az ellenszenv

Egy fővárosi ismerősömet, aki ritkán látott nyílt mezőket, igen meglepett az, hogy egy helyütt nagy szürke folt volt a réten, s e szürke folt össze volt repedezve.

— Mi ez? — kérdé. — Miért repedezett itt össze a föld dirib-darab kockákra?

— Mert víz állt rajta.

— Lehetetlen. Hát vizet ennyire nem tűri meg a föld?

— Nem bizony *felül*; csak annyit szeret belőle, amennyit magába szíhat *alulra*.

— Mégis csodálatos, hogy kiöli a vetést, és így összetöri a földet.

— Csak míg megszikkad. A repedések befornak, s a föld gazdagabb kalászokat hoz jövőre.

A fegyelmi vizsgálat

A szúk lakták egy ajtónak a gerendáit. Négy félfája volt az ajtónak a falba beépítve, mint minden ajtónak. Kettő oldalt, egy keresztbe felül, a negyedik pedig alul: ez volt egyszerűs mind a küszöb.

Lakóhelynek ez a legkényelmetlenebb. A szűk egzisztenciája veszélyeztetve volt, mert a küszöbön át nem fúrható piszok-domb feküdt.

A szűk egy napon megriadva kezdtek tanácskozni, hogy melyik gördítette ide az emberek közül e szörnyű dombot, hogy bevádolják az illetőt a csípkedő állatoknál.

Mikor javában foly a tanácskozás, közéjük gurul a pók, s így szól:

— Én az emberek között lakom, ösmerem őket. Bizvást mondhatom, hogy senki sem akart nektek ártani. . . a piszok dombot egyikök sem csinálta.

— Hisz akkor nem volna ott. Valakinek csinálnia kellett.

— Valamennyien csinálták — szólta a pók —, de senki sem tudja, hogy ő csinálta. A küszöbön minden nap átment vagy száz ember, s az mind hagyott egy parányit a maga szennyéből. De hogy ki mit hagyott, bizonyítani nem lehet.

A szűk, mert nem ösmerték a viszonyokat, nem hitték el a pók okos észrevételeit, és még mai napig tanácskoznak.

A FRESKÓK

[aug. 3.]

Nos, hát én végre is láttam valami olyat Szabolcsban, amin nem botránkoztam meg.

Az az ibrányi templom.

Nem értek a régészethez, Rómer Flórist csak híreből ismerem, de az ibrányi templom engem is meglepett. Éppen úgy néz ki, mint a budai Mátyás templom, csak hogy még ódonabb.

Oda van írva, hogy renováltatott a külseje 1625-ben.

Megbolondulni való szám egy régésznek. Mindjárt letérdepelne ide a gyepre, s úgy imádkozva nézné ájtatosan azt a ékesen beszélő négy numerust.

Engem meglehetősen hidegen hagyott, csak Nyíregyházán figyelmeztettek aztán rá, hogy miért nem mentem be a templomba, a kálvinista pap (mert csak a reformáció óta lett kálomista templom, azelőtt anyaszentegyház volt) ideadta

volna a kulcsot, okvetlen meg kellett volna nézni, mert gyönyörű freskók vannak benne, tán még Nagy Lajos korából.

— Hogyan, freskók? Teringette! Ejnye de sajnálom! — mondtam szórakozottan.

— No, nem tesz semmit. Hiszen közel van. Egy délután kimehetünk. Én ezelőtt két évvel láttam a freskókat. Bámulatos dolgok ezek! Meg fogja lepni.

Hát egy délután csakugyan kirándultunk egy nyíregyházi professzorral, s beállítottunk egyenesen a paphoz.

A tiszteletes úr szőke, beteges fiatalember, igen szívélyesen fogadott bennünket.

— Egy kérésünk lenne, tiszteletes uram, szeretnők a templom belsejét megnézni.

— Nagyon szívesen — mondá. — Most igen csinosan néz ki. Mert nevezetes vendéget várnak.

— Kit?

— Ipolyi Arnold püspököt.

— Ő jön le? Csak nem a sakter-tárgyalásokra?

— Nem tudom; Lónyay Menyhért őexcellenciája a minap járt a birtokain, mert idevaló birtokos a gróf, s akkor először kegyeskedett megnézni a templomot. Van annak tán két hónapja is. Tetszett neki. Most vagy egy hete levelet kaptam tőle, saját kezű levelet, hogy a templomnak műtörténelmi becse van, s igen kíváncsi rá a besztercebányai püspök, minélfogva e napokban iderándulnak.

Ezzel levette a nagy kulcsokat a szőgről, s udvariasan előlbocsátott a kis udvaron át, melyet kuszán nőtt líceum kerítés övezett.

Éppen megszólalt délre a harang.

— Újdonatúj harangunk van — mondá büszkeséggel a toronyra pillantva. — Remek a hangja, oly remek, kérem.

A kulcs eközben csikorogva fordult meg a zárban.

— Méltóztassék!

Beléptünk.

Pompás hús levegő csapott meg, a napfény csak szelídítve hatolt be a színes ódon ablakkockákra.

— Nini! — kiáltott fel társam egyszerre a földbe gyökerelve. — Hol vannak a freskóképek?

— A freskóképek? — szólt a tiszteletes úr egykedvűen. — Nagyon régiak és kopottak voltak azok — tette hozzá szerénykedve —, aztán mi kálvinisták is tudjuk ám, mi az udvariasság: a püspök tiszteletére bemeszeltettem őket.

— Barbár! — sziszegte útitársam bosszankodva.

— Kilenc forintba került — folytatta a pap kedveskedéssel. — Szerény az eklézsia. Sok biz az. Hanem hát pompásan is veszi ki magát.

[TÁVIRATOK]

Az ítélethirdetés előtt

[aug. 3.]

Nyíregyháza, aug. 2. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Városszerte izgatottan várja mindenki a holnapi ítélethirdetést. A megyeház előtt egész napon át csoportok képződnek kíváncsiságból, kik biztos hírt szeretnének tudni a bíróság megállapodása felől. Különösen azokat, kik a megyeházból jönnek, ostromolják kérdésekkel, de hiába, mert habár kétségtelen, hogy az ítélet már meg van hozva és csak az indokolás nincs még véglegesen megállapítva, és habár *több mint valószínű, hogy az ítélet minden irányban fölmentő lesz*, egészen bizonyosat ma még senki sem tud a bíróság tagjain kívül, tőlük pedig legtávolabb célzás sem szivárog ki a közönség közé. Hogy zavartalanabban tanácskozhassanak, nem is a törvényszéki helyiségekben, hanem az elnök lakásán szoktak összegyűlni és naponként több órán át tanácskozni.

Az a hír is el van terjedve, hogy nem hirdetik ki holnap az ítéletet, mert a bíróság nem készülhet el az indokolással; ez azonban kevés valószínűséggel bír.

Némely budapesti lapban katonaság kirendeléséről, csendőrség szaporításáról világgá bocsátott hírek — mint biztos forrásból értesülök — teljesen alaptalanok.

Már az antiszemita körök is el vannak rá készülve, hogy a vádlottakat fölmentik, és minden reményöket a *dadai hullára* vonatkozólag újabban fölmerült, állítólag igen fontos adatokra helyezik. (L. alább. *A szerk.*)

Az itteni evangélikus lelkésznek, kiről egyik budapesti lap azt írta, hogy Eötvösnek szerencsét kívánt védbeszédéhez, be akarták verni az ablakait, de szándékuktól elállottak, miután a lelkész megcáfolta a kérdéses lap híret.

Ma délután a *vádlottak nejei tisztelegtek Eötvösnél*, hogy hálájukat nyilvánítsák a védelemért. Eötvöst különben is minden oldalról elhalmozzák üdvözlő levelekkel, táviratokkal és virágküldeményekkel. Szalay magánvádlónak pedig az antiszemita érzelmű nyíregyházi nők készülnek ovációt rendezni.

(A főtebb említett új *adatok* a dadai hulláról a Függelenség következő tegnapi keletű sürgönyére vonatkoznak: Szalay Károly magánvádló meglepő adatok birtokába jutott a Csonkafüzesben feltalált dadai hullát illetőleg. Körülményesen ismeretes, hogy kié volt a hulla, ki kerítette és szolgáltatatta bűnpalástolás céljára. Nevek, helyek, napok összevágóan felderítik e gyalázatos üzelem eredetét. A hullacsempészség más vérlázító bűnténnyel van összeköttetésben. Az, ki a hullakerítésben segédkezett, megölve találtatott a hullaúsztatás idejében. Hatóság ismeretlen emberek által való megöletést konstatált. A csempészségnek orvosi előkészületei, a végrehajtás és preparálás megdöbbentő részletűek. Két adat beszerzésére most tétettek meg a szükséges lépések. Beszerzésük után Szalay magánvádló azonnal megteszi följelentését. Bizonyos továbbá, hogy Móric szándékosan hallgatta el vallomásában atyjának a gyilkosságban való bűnrészességét. Védők óvakodnak ezt feszegetni; még Szalay nyílt föltevése után is hallgattak erről. Móric most már mindent elmond, a gyilkosság képe így kiegészítődik. Szalay kedvezőtlen ítélet esetén Móric megesketésének elrendelését és a vizsgálat kiegészítését fogja kérni föllebbezésében.)

Nyíregyháza, aug. 3. D. e. 9 ó. 30 perc. (Saját külön tudósítónk távirata.) Már tegnap estefelé kiszivárgott, hogy az ítélet minden irányban felmentő lesz, s a bíróság kételyei pusztán az indokokban lesznek kifejtve. A felmentő ítélet híre nagy örömrudalt okozott zsidó körökben. Csoportokká képződtek az utcákon, s többen lakomákat és tüntetéseket terveznek a védőknek és a szabadon eresztett vádlottaknak. Védők lebeszélnek a tervükről, s sietnek azt megakadályozni. A keresztény lakosok lehető nyugalommal várják az ítélet kihirdetését. Az alispán, kiról azt hiszik, hogy már tudja az ítélet indokait, egész ostromoknak van kitéve, mert a bíróság hallgatag tagjaitól kérdezősködni nem mernek. A legkisebb rendzavarás sem fordult elő.

Nyíregyháza, aug. 3. 11 óra. (Saját külön tudósítónk távirata.) Már tíz óra körül nagy néptömeg gyülekezett össze a megyeház előtt levő körülláncolt téren. A felmentő ítélet már szélteben el van terjedve, de azért nem hisznek a saját fülüknek sem, hallani akarják ünnepélyesen kihirdetve. Az örök alig bírják feltartóztatni a tömeget, hogy túlságos számban ne hatoljon a terembe. A lapok tegnapi kalandos hírei az új bünszálak felfedezéséről, nagy hitelt találnak a népnél, s enyhítik a fölmentő ítélet miatti elégedetlenséget.

Nyíregyháza, aug. 3. 11 óra 25 p. (Saját külön tudósítónk távirata.) Kevéssel tizenegy óra előtt bevezetik a vádlottakat a terembe, kiket erős fedezet alatt hoztak át a nagy piacon.

A vádlottak közönyös, úgyszólván hetyke magaviseletet tanúsítottak, kivéven Schwarzot és Jungert, kik sápadtak voltak, és kimerülteknek látszottak.

Pont tizenegy órakor beléptek a bíróság tagjai a terembe. Mindnyájuk arcán ünnepélyesség volt és nyugalom.

Mély csendben kezdte olvasni *Korniss* az ítéletet.

Az úgynevezett »antiszemita padok« a teremajtó mellett nagyobbára elvesztették régi gazdáikat, egészen új alakok ültek ott ma.

Végre elhangzott az »Őfelsége a király nevében«, s azután jött a tizenöt vádlott nevének, életkorának stb. unalmas felsorolása, s elhagyták az elnök ajkait a döntő szavak, hogy »*felmentettek, szabadonbocsátásuk elrendel-tetik, s az okozott rabtartási és más költségeket az állam viseli*«. (Egy hang a terem baloldalából: Szegény állam!)

Csakhogy az volt a fátum, hogy ennek a pörnek a legeslegutolsó porcikája is érdekes legyen.

. . . Ki van már mondva a fölmentő ítélet, de azért az érdek most se csökkent, sőt most támad még csak síri csend.

Még a lélegzetét is elfojtja minden ember.

Halljuk az *indokokat*. Az indokok érdekesebbek az ítéletnél. . .

Az ítéletben kilökték az ajtón a gyanút, a vádat, olyan fürge az, hogy az indokokban nyomban vissza-jöhet.

Nyíregyháza, aug. 3. D. e. 11 óra 40 p. (*Saját külön tudósítónk távirata.*) Az indoklás felolvasása közben elnök fölkéri a hölgyeket, hogy távozzanak a teremből. Alkalmasint a hulla-szórzetről is szó lesz. Az utcákon mindenütt meglátszik, milyen nagy esemény történik fenn a szék-palota első emeletén. Tömeg hullámszik künn: kocsik robognak, a táviró hivataltól meg vissza. A vádlottakat délután kibocsátják. A hangulat kezd izgatottabb lenni. Arról tanácskoznak a bírák szünet közben, hogy a *vádlottakat éjjel kellene kibocsátani*, nehogy megtámadás-soknak legyenek kitéve.

Az ítélet kihirdetése után

Nyíregyháza, aug. 3. D. u. 1 óra 30. (*Saját külön tudósítónk távirata.*) Az ítélet kihirdetettvén, *úgy a köz-vádló, mint a védők megnyugvásukat jelentették ki; ellen-ben a magánvádló bejelentette föllebbezését.*

Elnök ezután figyelmeztetést intézett a vádlottakhoz, hogy tűzhelyeikhez hazatérvén, *békében éljenek keresztény polgártársaikkal*, és a kiállott szenvedést ne a bíróságnak, ne a törvényszéknek, ne egyeseknek, hanem a körülmények találkozásának tulajdonítsák, és nyugodjanak meg sorsukban.

Végül *Eötvös* köszönetet mond az elnöknek és a bíróságnak, és ezzel az ülés egy órákor véget ér.

Ülés után a védők testületileg tisztelegnek az elnök-nél és ismételték köszönetüket.

Tüntetés Eötvös ellen

Nyíregyháza, aug. 3. (*Saját tudósítónk távirata.*) Az ítélet kihirdetését megelőzőleg a városban az izgatottság szerfölött nagy volt. Már széltében beszélték, hogy az ítélet okvetlenül felmentő lesz. *Eötvös Károly védő ablakait az éjjel ismeretlen tettesek beverték.* Éppen így járt *Bartholomeidesz* evang. lelkész is, akiről azt híresztelték el, hogy *Eötvös* védbeszédé által meggyőzetett és ezt ki is jelentette. A jobb érzelmű közönség ma megbotránkozását fejezte ki e gyerkőc-csíny fölött. Maga *Eötvös* éppen nincs fölindulva az eset miatt, s mindössze csak mosolyog fölötte.

Nyíregyháza, aug. 3. (*Saját külön tudósítónk távirata.*) Ma éjjel beverték *Eötvös* ablakait. *Kerekréthy* kapitány reggel odament és mély sajnálkozásának kifejezése mellett *erélyes vizsgálatot* ígért.

Nyíregyháza, aug. 3. (*Saját tudósítónk távirata.*) Teljesen jó forrásból közölhetem, hogy a védők nem oszlanak szét minden további aktus nélkül. A vádlottak szabadon bocsátása után azokat egyenkint ki fogják hallgatni, és tényállást vesznek tőlük a kiállott jogtalan szenvedések felől.

A védelem minden jogsértést szigorúan számbavesz, és erélyes intézkedést fog tenni, hogy semmi jogtalanság se maradjon megtorlás nélkül.

AZ ÍTÉLET UTÁN

(Búcsú a közvéleménytől)

[aug. 4.]

Vége van! Mire ezek a soraim megjelennek, már az öreg Scharf ott fog baktatni hazafelé az országúton. A megyeházzal átellenes börtönökre kiragasztják a cédulát, hogy »azonnal be lehet költözni«. Henter kicsinnyé lapul, »Nyíregyháza« nem lesz látható a telegramok sorai közt. . . azazhogy még lesz, de utójára.

Apródonkint nem marad aztán semmi ebből a pörből.

A Móric gyereket hazaviszi az apja, ha megy (de nem hiszem, hogy menne), az Eötvös bevert ablakait becsinálják az üveges tótok.

Sőt megeshetik, hogy a közvélemény is lecsillapszik. Mert ez a legmakacsabb. Ez vitte ezt a pört, ez ült rajta az aktákon, s ez még ráülhet az ítéletre is.

Persze, hogy a közvéleménynek semmi köze ehhez, senki sem bírta rá, hogy az orrát beleüsse az igazságszolgáltatásba, de ha neki tetszett, hogy ő magára *szignáltatta* ezt az ügyet, ki tehet arról?

Némelykor ott se úr, ahol ő van otthon, packázik vele minden ember, ahol pedig nincsen semmi jussa, egyszer csak kapa magát, s ő packázik minden emberrel.

Olyan berzenkedő, haragos lett, hogy még mi leghűbb szolgálói is csak lábujjhegyen jártunk körülötte: nem bízott már meg senkiben, csak törni-zúzni akart.

Biz én most már bevádolom, hadd legyen még valami pörlekedés, ha benne vagyunk.

Én megengedem, hogy igen kényelmetlen dolog lehetett a saktereknek ülni, a védőknek védeni, a bírácoknak ítélni, de arra leteszem a hitet, hogy mégis nekünk, újságíróknak jutott a legkellemetlenebb rész: *erről a dologról írni*.

És mégis mi sül ki a legvégén?

Az, hogy a saktereket fölmentik, a védőket megjutalmazzák, a bírácokat megdicsérik — minket meg összeszednek.

*

Hanem hát most már úgyse írunk többet erről az ügyről; elbeszélhetem epilógnak a saját szerencsétlenségemet: hogy miképp lettem én kriminalista.

Hát úgy, hogy nekem megtetszett a vidéki kirándulás eszméje: alig vártam már, hogy megszabaduljak innen a redakció igájából. Úgy fogtam fel, hogy elmegyek egy kicsit *pihenni*. Megcsalom a többit.

Így értem el Nyíregyházára. Kárörömmel gondolva a szegény kollegákra, akik most odahaza csinálják az újságot.

Csak harmad-negyed nap vettem észre, megnyúlt ábrázattal nézve az érkező lapokat, hogy »nini, nini, hiszen az egész lap színing tele van telegramokkal, és a mi leveleinkkel«.

Az irigység sápadt ördöge mérget vetett gondolataimba.

»Oh, oh! Hiszen tulajdonképp azok pihennek most, akik otthon dolgoznak.«

Ez volt az első tragikum. Az első nagy csalódás. Azután jött a többi. A kék szemek és a fekete szemek, a körmök, a lábnyomok, a vallomások, a tanúk, a doktorok... mindezek összefolytak egy rettenetes káoszba.

És mindennap leírtam hűségezen a benyomásaimat, úgy, amint éreztem, amint én gondoltam. Igaz volt-e vagy nem igaz, mit tudom én?

Kikérdeztem antiszemitát, filozemitát, dzsentrit, polgárt, parasztot, el nem zártam magam semmi benyomás elöl. Hiszen önök vehették észre a »P. Hírlap«-ban, hogy így volt.

Megdöbbenve tapasztaltam azonban, hogy ebben az ügyben senki sem tárgyilagos.

Tehát én sem lehetek az. Vettem is észre magamon olyanféle szimptomákat, hogy némelykor Zoltán Jánost néztem Deák Ferencnek, máskor Eötvös Károlyt tartom Trajtlernek. De — megvallom — voltak olyan pillanataim is, amikor azt hittem, hogy Eötvös sem tud semmit, Zoltán se, hanem én — magam értek legjobban a doktorsághoz. (Ez is az epidémiához tartozik.)

Végre eluntam gondolkozni, s hazajöttem. Itthon legelőbb felkerestem a keresztény ismerőseimet.

Azok rámrontottak dühösen.

— Hát már te is, Brutus? Te is átcsaptál a zsidókhoz?

Hebegtem valamit, s meghökkenve gondoltam rá, hogy elhibáztam valahogy, úgy lesz, bizonyosan úgy lesz, ejnye, ejnye, mégiscsak borsosabban kellett volna írnom erről az ügyről a zsidók ellen.

Kevés vártatva összejövök az utcán zsidó ismerősökkel: No, hogy fognak most nekem ezek hálálkodni.

Szemrehányólag néztek rám.

— Nem tételeztük volna fel... Oh, milyen cikkek! Nincs azokban semmi, csak a nagy antiszemitizmus.

Az öröm pírja ült ki arcomra. Kifeszített mellel haladtam tovább.

Nagy siker! *Senki sincs velem megelégedve...* Most már biztos vagyok benne, *hogy mindig az igazat írtam.*

*

És most isten önökkel, olvasóim. Kriminlista pályám be van végezve. Leteszem a tollat. Önök meg tegyék le a haragot.

[TÁVIRATOK]

Az ítélethozatal után

[aug. 4.]

Nyíregyháza, aug. 3. (Saját külön tudósítónk távirata.)
Az ítélet kihirdetése után a közönség, élénken társalogva, de különben nyugodtan és rendben hagyta el a megyeház termét.

Alig mondta ki az elnök az ítélet végszavait, még mielőtt a terjedelmes indokolást felolvasta volna, a közönség valóságos *ostrom alá fogta a táviróhivatalt*. A szélrózsa minden irányába elsürgönyözték e két szót: »Vádlottak fölmentettek«. Több mint négyszáz ily értelmű sürgöny ment el innen, egyebek közt Montefiore-nak Londonba, *Kossuthnak* Turinba stb.

Nyíregyháza, aug. 3. (Saját külön tudósítónk távirata.)
D. u. öt óra tájban a Szabolcs megyei izraeliták küldöttsége *Mandel* Pál budapesti ügyvéd vezetése alatt megjelent Heumannál, hogy az ott egybegyűlt védőknek

köszönetet szavazzon. *Mandel* beszédére *Eötvös* válaszolt. Válaszában azon meggyőződését hangsúlyozta, hogy a kiállott szenvedések, mint erre a protestánsok üldöztetésük alkalmával adtak magasztos példát, nem gyengíteni, de erősíteni fogják hazaszeretetüket.

A foglyok szabadon bocsátása

Nyíregyháza, aug. 3. (Saját külön tudóstónk távirata.)
Délután 4 órakor a védők a kir. ügyészség tagjainak kíséretében megjelentek a fogházban, hogy részt vegyenek a letartóztatottak szabadon bocsátásának hivatalos aktusában. Nagy néptömeg gyűlt össze a fogház kapuja előtt, többnyire a letartóztatottak hitsorsosai és hozzátartozói.

A fogházfelügyelő átadta mindegyiknek az elbocsátó levelet.

Friedmann és *Heumann* védők pedig pénzt osztottak ki közöttük, melyet a budapesti izraelita hitközség küldött oly célból, hogy amíg valamely becsületes kereset után láthatnak, legyen miből élniök.

Kaptak pedig: *Scharf* József, *Grosz* Márton és *Vogel* *Amsel* egyenkint ötszáz forintot, *Schwarz* Salamon, *Braun* Lipót, *Weiszstein* Lázár, *Junger* Adolf egyenkint 350 frtot; *Buxbaum* Ábrahám, *Taub* Emánuel egyenkint 250 frtot; *Braun* Ábrahám, *Lusztig* Sámuel egyenkint 200 frtot; *Smilovics*, *Hersko*, *Wollner*, *Klein* Ignác egyenkint 150 frtot.

Friedmann intette őket, hogy jó egyetértésben éljenek polgártársaikkal, ne kötődjenek senkivel és legyenek becsületes magyar emberek.

Most egyenkint beszólították a letartóztatottak nejeit. Megható volt látni az örömben zokogó embereket, amint megölelték nejeiket, s a család és az otthon felől kérdezősködtek, melynek körébe immár visszatérhetnek.

Pár perc múlva, a feltűnés elkerülése végett, egy hátsó ajtón egyenkint bocsátották ki a foglyokat nejeikkel együtt.

Móric nem akart a szülői házba visszamenni

Nyíregyháza, aug. 3. (Saját külön tudósítónk távirata.) Mihelyt a fölmentett foglyokat szabadon bocsátották, *Scharf József Eötvös* védőügyvéd kíséretében fölment a megyeházára az alispánhoz, ahol jelen volt *Miklós Gyula* tiszteletbeli főjegyző és *Gencsi Bertalan* megyebizottsági tag is.

Felhívták Móricot és az alispán lelkére beszélt, hogy térjen vissza az apai házhoz. *A fiú kezet csókolt apjának, ez pedig megcsókolta Móricot.*

»Te hibásabb vagy, mint én — úgymond az apa —, de megbocsátok neked; gyere haza!»

Móric azonban kijelentette, hogy nem tér vissza szülőihez, és emellett megmaradt akkor is, midőn Eötvös közölte vele, hogy több oldalról fényes ajánlatok érkeztek jövőjének biztosítása tekintetében.

Így báró *Hirsch* késznek nyilatkozott őt valamely nevelő intézetben kiképeztetni. Hasonló ajánlatot tett *Bischitz* Dávidné Budapestről, valamint több más vagyonos izraelita is. Valamennyien azonban ahhoz a föltételhez kötötték ajánlatukat, hogy *Móric előbb térjen vissza szülőihez, mit a fiú következetesen megtagadott.*

Az alispán erre kijelentette, hogy előterjesztést intéz a belügyminiszterhez, annak elintézéséig pedig türelemre intette az apát. Móric tehát egyelőre Henternél marad.

Mi történik Scharf Móriccal?

[aug. 5.]

Nyíregyháza, aug. 4. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.) Eötvös ma táviratilag előterjesztést intézett a belügyminiszterhez *Scharf Móric* kiadása ügyében. A belügyminisztertől délután távirati értesítés érkezett Eötvöshöz, hogy az alispán sürgönyileg utasított *Móricot* apjának átadni. *Eötvös* azonnal felkereste *Scharf Józsefet*, és vele az alispánhoz ment a megyeházára. Itt előadván a miniszter távirati értesítését, az alispán azt felelte, hogy *Móric* újabban határozottan

kijelentette, hogy *inkább kútba ugrik, semhogy visszatérjen szülőihez*. Ennek alapján úgy az alispán, mint a főispán felterjesztést intéztek a belügyminiszterhez; *újabb miniszteri intézkedésig tehát Móricot ki nem adhatja*.

Az alispán Eötvös távozása után azonnal táviratozott a belügyminiszterhez, kérvén a további intézkedés felfüggesztését, míg előterjesztése elintéztetik; egyúttal utasítást is kért arra nézve, vajon Móric vonakodása esetében *karhatalom alkalmaztassék-e*, mert botránytól lehet tartani.

Eötvös semmi szín alatt nem akarja a fiút Henternél hagyni, hanem *Flegmann* orvoshoz akarja adatni, és evégett újra a miniszterhez fordul.

A falakon falragaszok vannak, melyekben a kapitány a lakosságot csendre és a rend szigorú fentartására inti.

A TEKINTETES VÁRMEGYE

[aug. 5.]

A tekintetes vármegye! Szegény, elsoványított óriás! Azt a gyanút kenik rá, hogy már oly gyöngé ő, ki viharokkal dacolt, ki kormányokat tört össze egykor, hogy most elaggva már ablakbeverésekben virtuskodik, mint a vásott gyerkóc, és azt kenik rá, mintha mégis oly erős volna, hogy fel akarja fordítani a világot és a századokat is visszalöki, ha neki tetszik.

... Sem nem olyan gyöngé még, sem nem olyan erős már.

A dzsenti kevély címerei ott csillognak még a kastélyok homlokzatain, a cifra tarsoly még ott hánykolódik a megyei huszárok oldalán, de már nagyon megkopott az aranyozása: a nagy öblös kalamáris is ott áll még a tekintetes zöld asztalon, de megcsúfolva.

Derék vén tintatartó, melyből annyiszor kelt ki fényesen az igazság, jog, szabadelvűség. Ezek laktak benne örökösen, s harcolni jöttek, hogyha kellett. Most Eötvös azt mondja, hogy a középkor fúriái másztak elő onnan.

.. Repedj meg, öreg kalamáris, szégyenletedben!
Nem, azt már nem érdemelte meg a vármegye... Fiú
ebben a pörben megtagadta szülőjét.

Minek kellett azt kétszer megcsinálni?...

A kalodák régen eltűntek. Az utolsó ős jelvény volt a
deres. Azt is a tűzre tette. Mind elhagyogatta apránként, amit
kifogásoltak rajta. Saját maga vetette oda az ollónak haját,
melyben az ereje volt, lenyeste körmeit, amikkel karmolni
lehetett, leakasztotta buzogányát, amellyel ütni tudott.

Csakhogy ki tehet arról, ha mégis olyan, mint a sárkány,
akinek mikor az egyik fejét levágják az ólom szérún, mind-
járt kinő helyette másik? Mit tehet ő arról, hogy még meg-
van, s gyakorolja, ami a hatalmából megmaradt?

Mert maradt ám még. Mikor már azt hitték, hogy egye-
bet nem is tud parancsolni, mint legfőkébb azt, hogy itt vagy
ott »tilos a dohányzás«, akkor egyszerre még mindig szemet
kezd szűrni az ereje. Mint a gazdag ember, ha elpusztul, még
sokáig tud bizonyos fényt kifejteni a maradékokból, a vár-
megye azonképp még sokszor emeli fel fejét önérzetesen, s
mellét büszkén kitérve vagy fejét dacosan hátraszegve
kiáltja: »nem teszem«, vagy »ezt teszem«. S ez mindig meg-
rezzenti, mindig sértő szavakra ingerli azokat, akik süveget
emeltek előtte, míg divatban volt.

Pedig hálátlan dolog ez a gyalázkodás, mert bizony eljöhét
még az az idő, hogy sírva-ríva fogjuk keresni a nemes vár-
megyét, de nem találjuk meg sehol sem. Már ma is csak olyan-
forma biz az, mint a dadai hulla, hogy a kormány azt mondja
rá: »Ez a vármegye«, mi meg, akik a régít ismertük, megráz-
zuk a fejünket: »Nem a vármegye ez, uram, csak a ruha az
övé, magát a testet excellenciátok csempészték«.

De a ruha iránt is kegyelettel vagyunk. Mert még abban
is annyi reverencia vagyon, mint a giletiék ködmönében,
hogy aki azt magára húzza, nyomban okos, hatalmas és
emberséges emberré leszen.

Azért hát ne is restellkedjünk egy nyájas tekintetet
vetni azokra, akikre most vasvilla-szemekkel néznek annyian,
s akik, ha csak mai vármegye is, de mégiscsak vármegye.

A méltóságos főispán úr

Szinte furcsa, hogy nem a megye oligarcha családjai közül könyököl valamelyik a zöld asztal legközepén. Van elég zászlós nemes.

Mindenki könyv nélkül tudja a Kállay-címer köriratát: »In prosperis et asperis«; a Gencsyek címere is messze hord, a Dessewffyek itt vannak otthon. Van itt elég főispánnak való ember, azok közül, akiknek egyike a jogtalan dohánytermesztés tárgyában fölvetett jegyzőkönyvbe a következőket diktálta be:

— Írják be, kérem, hogy nem tehetem; nem fizethetek az államnak a földemért, mert az a föld nekem régebb tulajdonom, mint amilyen régi az állam.

Miért, hogy e büszke nemesek szívesen tisztelik mégis Gräfflt a megye fejének, aki pedig csak az újhajtású urakból való?

A kérdésben úgyszólván benne van a felelet. Olyanok a személyes tulajdonai, melyek mindenkinek imponálnak, de senkinek sem előlgetnek.

Jámbor, dereshajú öregúr, akinek a kibékítés a fegyvere, nem a parancsolás. A kormány rendeleit nemhogy végrehajtáná, hanem csak becsempészi, megszelídített alakban. És azért mégis nyílt, egyenes jellemű, szelíd, hallgatag.

Az egész tárgyalás alatt ott ült a »dzsentrí pad«-ban, csendesen figyelve, anélkül azonban, hogy valaha valamely véleményt nyilvánított volna.

Azt mondják, hogy az a legjobb főispán, akit nem lehet megérezni. Őt nem lehetett. Ha az ember nem tudná a főrendiház szavazó-ülésétől, hogy minden megyének egy főispánja is van, Gräfflt nem lehetett volna meglátni.

Beszélik, hogy egy titkos fölhatalmazása is volt a kormánytól, erősebb rendszabályokhoz nyúlhatni, de azt se látta senki.

Jól jellemezvén őt, azt lehet mondani, hogy mint Móric az eszlári eseményt, ő a nyíregyházai dolgokat nézte a kulcslyukon át, és nem kiáltott segítségért.

A tekintetes alispán úr

Tulajdonképpen »nagyságos«. Mert a Zoltán familia mindig négylovas familia volt Szabolcsban, s Zoltán János a negyedik Zoltán a szabolcsi viceispáni székben e században.

Érzi is ezt a negyedik voltát, s nem akar árnyéka lenni a nagyapáknak, hanem erőteljes folytatása.

Fiatalember még, szép, erőteljes. Némely lapok valóságos sárkánynak képzelik, aki saktervért reggelizik, s tanúképezdét igazgat. Soha ennél nagyobb csalódás. Olyan, akár a bárány. Egyike a legmodernebb embereknek mai műveltséggel, a természettől gazdagon megajándékozva virtusokkal, melyek a magyar nemesembert ékesítik.

Arisztokrata, de nem oligarcha. Önérzetes, de nem kevély. Erős, de nem erőszakoskodó.

Zoltán a leghívebb publikuma az eszlári ügynek. Izgalmas érdeklődéssel élte át minden hullámvásását. Antiszemitizmusát nem tagadja. Gyűlöli Eötvöst és Szeyffertet. De azért nemes ellenfél. Elismeri, ha igazuk van.

De hát mikor soha sincsen — ő szerinte — igazuk!

Csak messziről tűnik fel olyan nagy intrikánsnak, közelről azonban nevetni lehet azok állításán, akik azt híresztelik róla, hogy az antiszemitizmus szálaít ő tartja kezében.

Nem tart az a kezében semmit, kivéven a gyeplőt néha, ha négylovas fogatán kikocsizik a Sóstóra.

Eötvösüket az ingerelte fel legjobban ellene, hogy csendőroket állíttatott Groszbergné mellé, mikor Cseresné vádat emelt ellenök.

— Ahhoz nincs joga az alispánnak — szónokolt Eötvös —, hogy valakit személyes szabadságától megfosszon. . .

— Az az én dolgom — szólt halkan a vicispán, ki éppen ott ült akkor is a közönség közt.

— Azt a miniszter se teheti — fűzte kifakadását Eötvös.

— Bizony nem — dünnyögé megint az alispán.

Eötvös felcsattant.

— Sőt azt tennie a királynak sem szabad!

Az alispán idegesen csap ujjával a padra, s kevélyen odavágja:

— Hja, a királynak sok nem szabad!

Ennek az éles párbeszédnek csak az egyik fele (az, amit Lőtvös mondott) jutott be a törvényszéki jegyzőkönyvbe. Podig a másik fele az érdekesebb; mert az a régi megyei stílus.

A nemzeti várnagy úr

Henter Antal uram valóságos prototípusa a hajdani castellanusoknak.

Vidám gömbölyű alak, örökösen szeretetre méltó mosolylyal az ajka körül. A nemzeti úr lelkét nem terheli egyéb makula, csakhogy pertu pajtásságot ivott azzal a híres Barcza Danival.

Ha az nincs meg, kevélyebben verné össze most a sarkantyúját.

De annak a hét vármegyére szóló dicsősége majd hogy meg nem tántorította. Amit meg nem tenne a világ minden smukkjáért, majd megtette egy baráti parolának miatta, hogy a várat kikémeelni engedje.

Mert a várnagy úr vára a Móric gyerek. (Így módosulnak a fogalmak az őseimhez.) Azt őrizte ő becsülettel, hol fufanggal, hol óvatossággal, amint dukált.

De ki is volt téve sok ostromnak.

Egyszer az egyik védőügyvéd kezdte nagyon környékezni, hogy így, hogy úgy szeretne azzal a gyerekkel találkozni, nem valami rosszból, csakhogy legalább láthassa, tegye meg neki a várnagy úr azt a szívességet, hogy mutassa meg neki Móricot.

Addig-addig kérte, míg egyszer beleegyezett, magához invitálván az ügyvédet másnap délutánra.

Az ügyvéd megjelent, éppen ebédnél ült a várnagy a családjával:

— Tessék helyet foglalni. Gyerekek, adjatok egy tiszta poharat az ügyvéd úrnak.

Két egyforma öltözetű fiú volt a szobában.

— Tölts a bácsinak, fiacskám!

Hol az egyik töltött, hol a másik, kedélyes diskurzus fejlődött ki, mely eltartott késő uzsonnáig, míg végre egészen kifogyott a család a szobából.

— No, már most, kedves várnagy úr — szólt az ügyvéd suttogva —, remélem ura lesz a szavának; magunkra maradunk, hozassa elő azt a fiút.

Henter elnevette magát.

— Minek? Hiszen már megmutattam. Két óra hosszat töltögette itt a bort a téns úrnak.

Ilyen mokány ember a nemzetes úr, akin nem lehet kifogni. Megtestesülése a hűségnek és engedelmességnek.

— Amit nekem a vicispánom parancsol — mondá egy ízben —, azt én vakon megteszem. Még a burkus királyt is vasra veretném, ha ő rendelné, s ha én megbírnám.

De különben nem jó vele kötekedni, mert a becsületére és a karakterére nagyon kényes, azért hát én se kötekedem vele tovább.

A »hallja kend« Samu

Csodálatos hatalom az, melyből minél többet szed el egyik, annál több jut a többieknek. Ahol a viceispán nagyon hatalmas, ott még a megyei huszár is dúskál a tisztességben.

Tőle ugyan csak annyit követelnek, hogy a cifra dolmány megfeszüljön rajta, hogy a huszártempót meg tudja csinálni a bokaösszeütésben, nyalkán nyúljon a csákójához, és a két bajusza ne álljon valahogy csurgóra.

Mert hiába akkor minden okos rendelet és bölcs végzés, amit az urak csinálnak, ha a huszár gyarló, arról ítélik meg az egészét, gyarlónak hírébe jut az egész municipium.

Azért hát, hogy a vármegye az, ami, abban érdeme van Horváth Samu huszárnak is.

A hírnévből neki nem jut, újságlapok nem emlegetik, de megvan az ő állásának is a maga gyönyörűsége.

Ami jó történik a megye akaratából, azt eldicsekedti:

»No, ezt okosan csináltuk.«

Ha pedig valami visszatetsző dolog »cselekedtetik«, arra azt mondja fejkavarva:

»Aligha el nem hibázták az urak.«

Egyszóval, megélhet valahogy. Felelősége nincs, de érdeme van, dolga is van, az igaz, de dicsősége nincs.

.. Ámbátor többet ér a világ minden dicsőségénél, ha ráül a Hókára, s rozsmaringos ablakokból egész utca hosszát szép leányok nézik sóhajtozva:

»Ni, a megye megint valami sürgős dologban jár«.

*

Az idő mindennap egy kapavágást tesz a vármegye sírjához.

Nagy sír lesz az nagyon. Hány erdőnek kell majd kidőlnie utána, hogy fejfát faraghassanak hozzá?

Az íj már fel van húzva címeredben, hajlítsd le a fatönkre öreg fejed, szegény vármegye!

Vagy ne még. Korán van.

A három búzakarászából, előbb még kiszedik a magot a funerátorok, a halról pedig levakarják az ezüst pikkelyeket.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái (Borítéklapon: Mikszáth Kálmán Összegyűjtött Munkái.) 1—33. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1889—1908.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán munkái. 1—32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok. (A Jk folytása.) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= A jelen kritikai kiadás.
PH	= Pesti Hírlap
VU	= Vasárnapi Újság
M.	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban.)
KNapló	= Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelzése újra kezdődik.]
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt karcolatok kéziratai nem maradtak fenn.
E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs — nem is lehet — »Irodalom« c. rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk korábbi, 65. kötetében a jegyzetek elé fűzött »A jelen kötetben közölt karcolatokról« c. bevezető sorokban jeleztük (i. h. 227. l.), hogy Mikszáth publicisztikai írásai egységének megőrzése érdekében az 1882. november 29. és 1883. december 31. között keletkezett írásokat — a kronológiai sorrendet megtartva — jellegük szerint három egymást követő kötetbe soroltuk.

E felosztásnak megfelelően a Krk 65. kötetében jelentettük meg MK 1882. nov. 29. és 1883. márc. 29. között írott parlamenti karcolatait.

A jelen 66. kötetbe illesztettük a parlament húsvéti szünetét követő első üléstől (1883. ápr. 3.) a nyári szünetig (1883. máj. 29.) lefolytatott tárgyalásokat felidéző karcolatokat, továbbá az 1883. június 19. és 1883. augusztus 5. között lezajlott tiszaezlári »vérvádpör« nyíregyházi tárgyalásáról megjelent karcolatokat, cikkeket és táviratokat.

A korábban megjelent Krk 67. kötetébe foglaltuk az 1882. dec. 1-től 1883. dec. 31-ig írt cikkeket és tárcákat, továbbá az 1883. szept. 28. és 1883. dec. 14. között megtartott képviselőházi ülésekről szóló karcolatokat.

Tehát a Krk 65. kötete, a jelen 66. és a korábban napvilágot látott 67. kötete öleli fel Mikszáth 1882. nov. 29.—1883. dec. 31. között keletkezett publicisztikai írásait.

Szerkezetét tekintve a jelen 66. kötet az előző 65. és 67. kötet felépítését követi. A parlamenti karcolatokat a KNaplóban közzétett, a megfelelő ülés jegyzőkönyvének regesztája vezeti be, ezt követi a MK karcolatban olvasható fejtegetések és az ülésen elhangzottak összevetése, majd az egyes utalásokat a Targyi magyarázatok oldják fel. A jelen 66. kötet nagyobbik részét kitevő tiszaezlári vérvádpör végtárgyalásáról írt nagyszámú MK karcolat, cikk és távirat jegyzetapparátusának felépítése nagyjában a parlamenti karcolatok jegyzeteinek szerkezetét követi, azzal a különbséggel, hogy itt nem állt rendelkezésünkre a tárgyalásokról készített hiteles jegyzőkönyv, így a PH-ban naponként megjelenő gyorsírásos tárgyalási tudósítást tekintettük az egyes tárgyalási napokon elhangzottak szempontjából irányadónak. Minthogy a tárgyalás menete igen szerte-

ágazó volt, így két bevezető tanulmányban összegeztük a vérvád kialakulásának körülményeit és a nyomozati eljárást, egy másikban pedig MK-nak az antiszemitizmussal és a tárgyalással kapcsolatos álláspontját. E két bevezető tanulmánnyal kívántunk az olvasó számára eligazítást nyújtani a per szövevényének megértéséhez.

A jelen kötetben közzétett cikkek döntő többsége a Pesti Hírlapban jelent meg. Ebben az időben az újság felelős szerkesztője Kenedi Géza volt. A gyakori ismétlődések elkerülésére a Pesti Hírlapban megjelent karcolatok forrásmegjelölésében nem tüntettük fel minden alkalommal Kenedi Géza nevét, hanem itt, ezen a helyen jelezzük. A többi sajtóorgánumban közzétett Mikszáth-cikk esetében — a Krk kialakult gyakorlatának megfelelően — minden alkalommal közöljük a szerkesztő nevét.

Mikszáth jelen kötetbe sorolt cikkeinek többsége *A t. Házból* vagy *A tekintetes törvényszék előtt*, *A mai tárgyalás* címet viseli. A karcolatok és a hozzájuk csatlakozó jegyzetek könnyebb használata érdekében a karcolatok szövege előtt, a jobb oldalon szögletes álló betűkkel közöljük a megjelenés napját. Ezt a megjelenési dátumot a Tartalomjegyzékben is jelöljük a cikk címe után. A nyíregyházi tárgyalásról küldött írásokban maga MK is keletezéssel látta el cikkét. Az általa használt időmegjelölés azonban a megírás dátumát jelzi. *Ezt kurzív, előtt betűkkel szedettük* megkülönböztetésül az általunk adott, segédeszköznek szánt megjelenési időtől.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. április 3., 5. évf. 92. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül

Kötetben itt először.

Az országgyűlés a húsvéti szünetet megszakítva márc. 31-én rendkívüli ülést tartott, amelyen elhatározta, hogy a meggyilkolt Mailáth György országbíró, a főrendiház elnökének temetésén 8 tagú küldöttséggel képviselteti magát.

A húsvéti szünet után az első ülést ápr. 2-án tartotta az országgyűlés. *Kemény Gábor* b. közmunka- és közlekedési miniszter bejelentette, hogy törvényjavaslatot terjesztett elő a fiúmei kikötőben létesítendő kőolaj-kikötő és a békés-pusztaföldvári helyi érdekű vasút építése ügyében. *Herman Ottó* felszólalt, hogy a tridenti zsinat határozata értelmében a naptárszerkesztésben a Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe a jelen napra esik. Ezt csak megállapítja, mert különben egyetért *Göndöcs Benedek*kel, aki azt kívánta, hogy az ünnepek a minimumra redukáltassanak, és amelyek megtartatnak, vasárnapra helyeztessenek át. *Göndöcs Benedek* szavai félreértése miatt felszólalt. Ezután rátértek a napirendre: a gimnáziumi és reáliskolai törvényjavaslat részletes tárgyalására. Az első paragrafus első szakaszának vitája előtt *Trefort Agoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter szólalt fel. Statisztikai adatokat sorakoztatott fel annak alátámasztására, hogy a reáliskolák fenntartása szükséges, mert az előnyös a gyakorlati pályákra lépők számára. Változatlanul szükségtelennek tartotta, hogy a latin nyelv tanítását beiktassák a reáliskolák tantervébe, és ezzel megszüntessék a döntő különbséget a kétféle középiskola között. *Herman Ottó* újból megismételte azokat a pedagógiai és didaktikai okokat, amelyek miatt az egységes középiskola mellett szállott szikra. És ennek értelmében indítványt terjesztett elő, amely szövegében nem foglalt ugyan állást az egységes középiskola mellett, de céljait tekintve annak az igényeit fogalmazta meg. *Mészáros Nándor* a túlterheléssel kapcsolatos panaszok alapján helyesnek tartja a kétféle középiskolát, mert ezzel érvényt lehet szerezni a megnövekedett természettudományos igényeknek is anélkül, hogy fokozná a diákok tananyaggal való terhelését. *Hegeđus László* csatlakozott *Herman Ottó* javaslatához, és

részletesebben megindokolta, hogy csak az egységes középiskolával lehet az oktatás általános színvonalát emelni. *Göndöcs Benedek* egyetértett az egységes középiskolával, de ennek el nem fogadása esetére azt javasolta, hogy legalább az alsó négy osztály legyen egységes, és a felső négy osztályban váljék ketté az iskolaszervezet. Erről határozati javaslatot terjesztett be. *Jónás Ödön* az eredeti szöveg változatlan elfogadását javasolta. *Szathmáry György* előadó a módosítványok mellőzését kérte, és javasolta az 1. §. változatlan elfogadását. A többség elfogadta az 1. §-t, a módosításokat figyelmen kívül hagyta, a 2. §-t stiláris módosítással elfogadta. A 3. §-hoz, amely a tantárgyak tanításáról intézkedik, elsőnek *Gáll József* szólalt fel és javasolta, hogy a nem magyar tannyelvű iskolákról szólva itt is illesszék be a magyar nyelv és irodalom tanításának kötelező voltát. *Göndöcs Benedek* javasolta, hogy a görög nyelvet ne kötelező, hanem rendkívül tárgyként tanítsák a gimnáziumokban. *Thaly Kálmán* sajnálatát fejezte ki, hogy a paragrafushoz nem mellékeltek tantervet is, mert így nem világos, hogy mennyi időt fordítanak az irodalom és történelem tanítására. Ennek a kimutatásnak hiányában javasolta, hogy jelentősen emeljék a magyar irodalom és a történelem óraszámát, és helyezték korábbra a stúdiumok elmélyültebb oktatását. *Trefort Agoston* válaszolt *Thaly* aggályaira, de az általa feltett kérdéseket nem merítette ki. *Móricz Pál* támogatta azt a javaslatot, hogy a görög nyelvet ne kötelező tantárgyként tanítsák a gimnáziumokban. *Csiky Kálmán* hosszú felszólalásában érveket sorakoztatott fel a görög nyelv kötelező tanítása mellett, és ragaszkodott a paragrafus eredeti megfogalmazásához. (KNnapló, 1881—1894. XI. 251—273 l.)

*

A húsvét utáni első ülésen a képviselőház megkezdte a középiskolai reform részletes tárgyalását. Ez alkalommal a szónokok az első paragrafus kapcsán újból kifejtették nézetüket a gimnáziumra és reáliskolára tagolódó oktatás mellett és ellen. MK a már ismert kérdésekre nem tér ki, hanem apró érdekességeket írt meg olvasóinak. Beszámolt az országos érdeklődés középpontjában álló csángó áttelepítés első fázisáról (5 : 11—29), Baross Gábor államtitkári kinevezése hírének képviselői fogadtatásáról (6 : 26—32), csipkelődött a Péchy Tamás helyett elnökölő Kemény Jánoson (6 : 22—25). Az ülés eseményei közül csupán Herman Ottónak Göndöcsöt aposztrofáló felszólalását (7 : 5—20), Trefort miniszteri indoklását (8 : 9—16) és Mészáros Nándor beszédét említette meg, mindegyiknél egy-egy csipős megjegyzéssel fűszerezte mondanivalóját.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

5 : 9—10 még azon az ezüst rojtos fekete zászlón is, melyet a lágy szellő lenget odakünn . . . — Mailáth György országbíró, a főrendiház elnökét aznap, április 2-án temették Zavarón. E gyászünnepegy alkalmával a képviselőházat nyolc tagú küldöttség képviselte.

Lap: Sor:

- 5 : 13 *a csángókkal jött egy nagy darabon az éjjel.* — A csángók áttelepítési akciója során az első csoport — az előzetes tervekől eltérően — nemcsak férfiakat, hanem családokat ölelt fel. Április 1-én lépték át az országhatárt. Szolnokra ápr. 2-án értek, onnan hajóval utaztak Szegedre, majd Pancsovára, ahol kijelölték új lakóhelyüket. Az áttelepültek második csoportja Nyíregyházán, Debrecenen át érkezett, erre utal a karcolatban Teleki Géza idézett kijelentése.
- 6 : 2— 6 Verhovay új frizurája — MK utalása arra vonatkozhat, hogy Verhovay Polónyi Gézával vívott párbaja alkalmával megsérült, és a sérülés nyomait kívánta elrejteni az új frizurával. A párbaj okairól ld. az 1883. márc. 16. karcolat 213 : 1 sorához fűzött jegyzetünket. (Krk 65. köt. 352.)
- „ 7— 8 *a kliséket újra metszheti Polónyi Géza.* — MK e gúnyos mondattal Polónyinak Verhovayn ejtett párbajsebére utal.
- „ 22 *Kemény János elnökölt* — a Ház elnöke, Péchy Tamás a képviselőház küldöttségének tagjaként e napon részt vett Mailáth György temetésén Zavaron.
- „ 26—27 *nem innepeltek itt senkit úgy, mint az én stót szerezsemett, Baross Gábort* — Baross Gábort a közlekedésügyi miniszter államtitkárává nevezték ki, de a hivatalos lap csak ápr. 9-én közölte a hírt.
- 7 : 22—23 *Spanga, az üldözött Spanga, ott van a karzaton* — Mailáth György országbíró egyik gyilkosa, Spanga Pál szökésben volt, a rendőrség körözte.
- 8 : 18—20 *Herman Ottó . . . leül Beniczky Gyulához és tölcseért csinál a tenyeréből.* — MK e fordulattal Herman nagyot hallására utalt, amely több alkalommal gátolta a gyors vizontválaszokban.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. április 4., 5. évf. 93. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 3-i ülésén tovább folytatták a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását. Elsőnek Halász Géza szólalt fel a 3. §-hoz, amely a tantárgyak tanításáról intézkedett. Hiányolta, hogy a tantárgyak sorából kihagyták az egészségtant és az emberélettant. A görög nyelvet mint rendkívüli tantárgyat javasolta, és indítványozta, hogy a középiskolákban csak a német nyelvet tanítsák, a német irodalmat ne. Magyarázatot kért Trefort Ágostontól a királyhoz intézett német nyelvű távirataiért. Éles Henrik szintén a görög nyelv rendkívüli tantárgyként való tanítása mellett szállt síkra, majd

szóvátette, hogy a hittan tanításai ellentétben vannak a természet-tudományos oktatás tananyagával, és hozzáfűzte, vértünk-e azzal valamit, ha oly tanokat hirdetünk, melyek homlokegyenest ellenkeznek a tudománnyal? Végezetül kifogásolta, hogy tankönyvként használják Gury erkölcstanát, amely a közmorállal össze nem férő kategóriákat alkalmaz. *Trefort Ágoston* megkérdte a szónokot, hogy hol használják a tankönyvet. *Éles Henrik* közölte, hogy a tanárképző intézetekben. *Mocsáry Lajos* kifejtette, hogy azokban az iskolákban, amelyek nem magyar nyelvűek, a magyar nyelv tanításának bevezetése túlterhelné a tanulókat, határozati javaslatot terjesztett be, hogy ezekben a középiskolákban a német nyelv és irodalmat a köteles tárgyak sorából iktassák ki. *Trefort Ágoston* felszólalásában hangsúlyozta, hogy a görög nyelv rendkívül tantárgyként való tanítása sülyesztene az oktatás színvonalát. A királynak küldött említett táviratról megjegyezte, hogy azt magyar nyelven küldte el. *Kőrösi Sándor* a reál tudományok túlbecsülése ellen szólott, majd hangsúlyozta a latin, illetőleg görög nyelvnek és irodalomnak fontosságát. *Lánczy Gyula* példákkal és hivatkozásokkal alátámasztott beszédében a görög nyelv rendes tantárgyként való oktatása mellett kardoskodott. *Herman Ottó* megismételve korábbi fejtegetéseit javasolta, hogy a klasszikus nyelvek háttérbe szorítása révén fokozzák a természettudományos oktatást. *György Endre* a német nyelvet és irodalmat tartotta olyan stúdiumnak, amelynek mellőzése nem okozna didaktikai nehézséget, az ifjúság ideális eszmékre való nevelése szempontjából elengedhetetlennek tartotta a görög nyelv oktatását. *Almássy Sándor* a diákok indokolatlan túlterhelésének minősítette a görög nyelv oktatását, javasolta *Móricz Pál* módosítási indítványának elfogadását. *Dobránszky Péter* a görög kultúra fontos tanulságaira hívta fel a figyelmet, de tekintettel a középiskolások túlterheltségére, javasolta, hogy csak a gimnázium két utolsó osztályába tanítsák a görög nyelvet (KNapló, 1881—1884. XI. 274—297. l.)

*

A középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalása során — az előző napi vitához hasonlóan — újból előkerültek az alapelvek. Az ülésen a szónokok a görög nyelv tanítása, valamint óraszámra képes sorakoztattak fel további érveket és ellenérveket. MK e témához igazította karcolata stílusát: magyar szavakat görögösített, Trefort nevét is elcélldve eltorzította. A téma egyhangúságát folyósói anekdotákkal, maga teremtette párhuzamokkal próbálta változatosabbá tenni. Az ülésről szólva kiemelte Éles Henriknek a bibliai tanítástól eltérő fejtegetését (10 : 8—17), csipkelődő megjegyzéseket tett Lánczy Gyula felszólalására (11 : 32—12 : 6), majd gondos előkészítés után a nemközlés homályába borítva számolt be Herman Ottó frivol megjegyzéséről. Az utalásokról részletesebben ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 9 : 3— 4 *Hány személyre fűtessenek be* — e vendégfogadói anekdotát MK az 1884-ben megjelentetett *A nagyapa* c. elbeszélésebe is beillesztette (Krk 35. köt. 9. l.). — Azt ma már nem tudjuk eldönteni, hogy az itt közölt történet valóban Németh Alberttől származott-e, vagy csak MK tulajdonította neki e mondást.
- „ 8— 7 *mit mond Tomy az elnöki székről? Azt mondja, hogy benyújtja az Olay Lajos megbízólevelét.* — A KNApló tanúsága szerint Péchy Tamás napirend előtt az alábbiakat mondotta: »Bemutatom Baranya vármegye siklósi választókerületében megválasztott Olay Lajos képviselő megbízólevelét«. (I. h. 274. l.)
- „ 10 *sapientis pauca* — bölcsesnek kevés [szó is elég]
- „ 37—38 *mikor órá [Éles Henrikre] bízták a Hieronymi-bankett rendezését* — 1883. jan. 19-én a közlekedésügyi államtitkárságtól megváltó Hieronymi tiszteletére rendezte Éles a bankettet.
- 10 : 1— 2 *azok zavarták maliciózus közbeszólásokkal, akik akkor részt vettek az ebéden.* — A KNApló tanúsága szerint Gündöcs Benedek és Roszival István szolt közbe. (I. h. 279. l.)
- „ 10 *hét napra tette a világ teremtését* — A KNApló tanúsága szerint Éles Henrik a következőket mondotta: »Vegyük, hogyan tanítják például a hittanban — ami különben nem is odaváló — a világ teremtését. Azt mondják: isten megteremtette a világot hét nap alatt. (Közbeszólások: *Hat nap alatt! Derültség.*) GÖNDÖCS BENEDEK: Hat nap alatt teremtette, a hetedikén megszentelte. ÉLES HENRIK: Ez először is degradációja az istenségnek, mert azon mindenható istenségnek hat nap, de mondjuk, hét nap (*Zajos közbeszólások: Nem ide való!*) Nem hozom én azt fel más okból, minthogy rámutassak, hogyan tanítják a hittant.« (KNApló, i. h. 279. l.)
- „ 13—17 *Éles Henrik szavai a világ megteremtéséről* — A hittantanítás és a természettudomány ellentétének és az ebből származó pedagógiai problémák érzékeltetésére mondta Éles Henrik a következőket: »Vagy például annak sincs értelme, hogy a hittan azt tanítja, hogy az isten első nap teremtette a firmamentumot, és elkülönítette a világságot a sötétségtől. (*Derültség.*) És mindjárt rá azt tanítja, hogy a napot meg a holdat csak a 4-ik napon teremtette (*derültség*), hát honnan lett világoosság az első napon, mikor a napot meg a holdat csak a 4-ik napon teremtette?! (*Tetszés.*) GÖNDÖCS BENEDEK: Maga a teremtő volt a világoosság! (*Derültség.*) (KNApló, i. h.

Lap: Sor:

279. l.) — A világteremtésről szóló élcet Mikszáth felhasználta később *Élső találkozás a panamával* c. karcolatában (ld. Jk. 21. köt. 229—230 l.).
- 10 : 24—29 a görög idézet és magyar fordítása — MK e részben tréfát űzött az olvasóval: a görög szöveggént közreadott sorok mind magyar szavak, lényegében megfelelnek a magyar »fordítás« szavainak, csak görögös végződéseket, görögös hangtani csengést kölcsönzött a magyar szavaknak.
- 11 : 1 *híre támadt, hogy Spanga Pált elfogták.* — A PH előző és aznapi száma több esetről számol be, amely álhírnak bizonyult, és a rendőrségnek nem sikerült Spanga nyomára jutni. MK a közhangulatot tükrözi azzal, hogy még a képviselőházat is e hírek foglalkoztatták. Ennek jegyében írta a Németh Albertnek tulajdonított képtelen történetet.
- 12 : 10 *egy képviselő a rosszabbik oldalról* — MK ironikus utalása a szabadelvű pártra.
- „ 36—38 Herman Ottó »rettenetes mondata« — A KNapló tanúsága szerint Herman Ottó az alábbi — meglehetősen frivol — célzást tette: »És én nem hiszem, hogy a görög mitológiának és irodalomnak minden tekintetben nemes képző ereje van, sőt én meg tudnám és ki merném jelölni az országnak azon részét, ahol még ma is a görögöknek bizonyos igen hatalmas nyomai vannak, amennyiben különbeni tökéletes nyelvismeret mellett, egész osztályok léteznek, melyek mégis a genus tekintetében nincsenek tisztában, amennyiben tudniillik mindig a masculinumba teszik azt, ami a femininumba tartozik. (Derültség.) Tanulták pedig ezt a görög bölcsek forrásaiból, akik tudniillik az ifjúságra, melyet tanítottak, mindig közvetlen hatást igyekeztek gyakorolni.« (I. h. 289. l.)

A T. HÁZBÓL VAGY A 3-DIK § VISZONTAGSÁGAI, VAGYIS A GÖRÖGÖK ÉS A SZKÍTÁK

- M. I. *Pesti Hírlap. 1883. április 5., 5. évf. 94. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.
II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai.* Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády Testvérek. 15—19 l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, egy változtatásnál tértünk vissza a PH-beli szöveghez, mivel az ott közölt két sornyi szöveg és az ahhoz

ffüzött kotta minden bizonnyal nem a szöveggel kapcsolatos megfontolás, hanem nyomdatechnikai okok miatt nem jelenhetett meg a gyűjteményes kötetben. Az alábbiakban felsoroljuk az eltéréseket:

- Lap: Sor:
14 : 3 Annyira érezte — PH: *Őszentsége ugyanis* annyira érezte
15 : 33—34 szerencse minden — PH: szerencse *lenne* minden
16 : 6 szedte ő össze mindezeket — PH: szedte össze mindezeket
,, 8 már jó magyar zamatú — PH: már *echt* magyar *kocsis* zamatú
17 : 35—37 13 sor és a tréfás kotta kötetben nem látott napvilágot, a fenti fejtegetés alapján azonban itt, ez esetben a PH-beli közlést állítottuk helyre.

*

Az országgyűlés ápr. 4-i ülésén tovább folytatták a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását. A felszólalók e napon is a 3. paragrafusról vitáztak. Elsőnek *Vidovich György* szólalt fel. A középiskolás diákok túlterheléséről beszélt, majd kifejtette, hogy miért ellenzi a görög nyelv kötelező tanítását. A latin nyelv oktatását szükségesnek tartotta, de megemlítette, hogy sokkal módszeresebben kellene tanítani e nyelvet, mert így csak igen közepes latin tudást biztosít a középiskola. Kifogásolta a műveltséget fitogtató latin idézetek gyakori használatát. *Trefort Agoston* túlméretezetnek tartotta a görög nyelvvel való beható foglalkozást. Megítélése szerint a görög nyelv törlése a kötelező tantárgyak közül nem csökkentené a diákok túlterhelését. *Mészáros Nándor* újból előadta nézeteit a görög nyelv tanítása mellett. *Hunyady László* gr. a görög nyelv tanítását ellenezte, és kifejtette, hogy a francia nyelv tudása sokkal értékesebb lenne. *Rostaházy Kálmán* a görög nyelv tanítása mellett nyilatkozott, és erőteljesen támadta Éles Henrik előző napi beszédének a bibliára vonatkozó megjegyzéseit, majd a Gury erkölcstanából vett idézeteket téves interpretációnak tekintette. Kérte a Ház elnökét, hogy a továbbiakban az ilyen szellemű felszólalásokat utasítsa vissza. *Péchy Tamás* megjegyezte, hogy a kritizált felszólalás tudományos jellegű volt és nem a vallási dogmák fejtegetése. *Éles Henrik* személyes kérdésben felszólalva visszautasította Rostaházy »inszinuáló« megjegyzéseit a biblia tanításával kapcsolatban, Gury erkölcstanáról kijelentette, hogy az eredeti latin szöveget maga fordította és annak pontosságáért kezkeszkedik. *Tisza Kálmán* felszólalásában elmondotta, hogy maga is ellenezte a görög nyelv tanítását, azonban szakemberek meggyőzték arról, hogy a görög nyelv tanításának pedagógiai célzata is van. Óvott attól, hogy csak a gyakorlatiasság legyen az egyetlen kritérium a döntésnél. Javasolta a paragrafus eredeti formában való elfogadását. *Csanády Sándor* véleménye szerint a görög nyelv tanítása elősegíti azt, hogy csak a »gazdagok és a magas arisztokrácia utódai lépjenek a tudományos képzettség magasabb fokára«. Javasolta, hogy a görög nyelvet csak mint rendkívüli tárgyat tanítsák. *Steinacker Ödön* a görög

nyelv tanítása mellett szólott, és elfogadta Mocsáry Lajos előző nap elhangzott indítványát. A szavazás előtt *Móricz Pál* szólalt fel, észrevételeket tett a görög nyelv tanítását elfogadó szónokok érvelésére, indítványát — amely a görög nyelv nem kötelező tantárgyként való bevezetését célozta — fenntartotta. *Szathmáry György* előadó röviden foglalkozott a görög nyelv tanításával kapcsolatban elhangzott véleményekkel, kisebb módosításokkal javasolta a paragrafus elfogadását. Rövidebb felszólalások után névszerinti szavazással a többség elfogadta a görög nyelv kötelező tantárgyként való oktatását a gimnáziumokban. *Helfy Ignác* interpellációt intézett a pénzügyminiszterhez egy pénzügyi művelettel kapcsolatban és a miniszterelnökhöz egy hírek szerint Olaszországgal kötendő magyar—osztrák szövetségszerződés ügyében. (KNapló, 1881—1884. XI. 297—312 l.)

*

A görög nyelv tanítása körül kialakult vita tovább folytatódott a képviselőház ülésén. MK az előző napi karcolatának ötletét — a görögösített szavak használatát — továbbfejlesztette: a görög nyelv tanítása ellen fellépőket szkitáknak (azaz barbároknak) nevezte, míg a görög nyelv tanítása mellett kardoskodókat görögöknek. Ez a parodisztikus ötlet hatja át az egész írást, ennek rendelte alá a folyosóról származó tréfák, élcelődések közvetítését, ennek szellemében interpretálta a felszólalásokat is. Hunyady László beszédmodorát, gondolkodását éles szatírával elevenítette meg (16 : 3—13), Rostaháznak Éles Henrikkel folytatott szellemi párbajárta felhívta olvasói figyelmét (16 : 26—17 : 1), a bajvívóknak kijáró elismeréssel kommentálja Tisza Kálmán felszólalásának hatást keltő fordulatait (17 : 2—29).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 14 : 8— 9 a görög idézet — A MK által közölt görög szöveg pontos átírása: *Alloi men rhetoi te kai aneres hüpokorisztai . . .*, magyarul: *Más szónokok és ellenséges férfiak . . .*
- „ 15 »*glaukopos» Göndöcs Bence* — »fényesszemű« Göndöcs; *glaukopos Pallasz Athéné* egyik mellékneve, pontosabb magyar fordítása: »bagoly szemű«.
- „ 16 »*polütroposz» Móricz Pál* — »világot látott« Móricz, e kifejezés Odüsszeusz epitheon ornansa
- „ 24 *Salvavi animan meam* — a dixi et salvavi aniam meam latin mondás kihagyásos formája, a. m.: eleget tettem kötelességemnek, megnyugtattam lelkiismeretemet.
- 15 : 6 *a nagy Komundurosz beszédeit* — MK utalása Komundurosz görög államférfire vonatkozik, akik 1875-től több ízben volt miniszterelnök, ill. miniszter.
- „ 30 *a lilomkeblű Here leszállott* — Here v. Hera, másképp Juno, görög istennő, ő volt az istenek királynéja, Zeusz neje és húga.

- Lap: Sor:
- 15 39 *vorgänger* — német szó, am. előd.
- 16 : 7— 8 *kammerdiener* — német szó, am. komornyik.
- „ 10 *annektál* — bekebelez
- „ 12 *azzal végti mágnásosan, hogy semmi közünk ahhoz, mint mondanak erre a külföldön.* — A KNapló tanúsága szerint Hunyady László gr. igen rövid beszédet tartott. MK pontosan idézte a beszéd befejező szakaszát.
- „ 15—16 *»podosz oküsz«, a gyorslábú mamelukok* — a »podosz oküsz«, am. gyorslábú Achilles állandó jelzője az Illiászban.
- „ 24 *maralj Homér, fénydús egeddel* — idézet Arany János »Őszelt« c. verséből.
- „ : 25—31 Rostaházy támadása Éles Henrik ellen. — A KNapló szövege szerint MK híven adta vissza a felszólalás lényegét. Éles Henrik válaszáat a következőkkel fejezte be: »Hogy azonban ez abban a könyvben [ti. Gury erkölestanában] latinul csakugyan benne van: bátorkodom vállalkozni, hogy azt Rostaházy képviselő úrnak bármely perében ki fogom mutatni. Csakhogy én viszont megkövetelem tőle, hogyha majd meg fogunk győződni, hogy melyikünknek volt igazsága, ez a t. Ház előtt is nyilvánosságra jusson.« (I. h. 303. l.)
- 17 : 20 *Mucius Scaevola virtusával ért föl* — Mucius Scaevola a római őstörténet egyik híres alakja, aki a rómaiakat támadó etruszk királyt meg akarta ölni. Amikor elfogták, a vallatásnál jobbát égő tűz lángja fölé tartotta, s szisszenés nélkül tűrte karja égését.
- „ 22 *Amiért bevérték az ablakaimat* — az utalás minden valószínűség szerint az 1880-ban lezajlott kormányellenes tüntetésre vonatkozhat.
- „ 26 *Menelaosz emberei ellen* — Menelaosz a Tróját ostromló görögök egyik vezére volt.
- „ 27—28 [*Csanády Sándor*] *aztán örömet fejezte ki, hogy egy hajóban evezhet Móricz Pállal.* — A KNapló tanúsága szerint Csanády Sándor a következő szavakkal fejezte be felszólalását: »... én a magam részéről óhajtom, hogy a görög nyelv tanítása kihagyassék, mint kötelező tantárgy és csakis mint rendkívüli tantárgy tanítassék, következőleg, ami rajtam régi időtől fogva meg nem történt, megtörténik ma, hogy Móricz Pál t. képviselőtársam indítványát fogadom el. (Nagy derűtség.)« (I. h. 305. l.)

A T. HÁZBÓL, VAGYIS APPONYI GRÓF ÉS A BÁRÁNYOK

M. I. *Pesti Hírlap* 1883. április 6., 5. évf. 95. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

II. *Az apró gentry és a nép*. Harminc elbeszélés. Írta Scarron (Mik-
száth Kálmán). Bp. 1884. Révai Testvérek kiadása. 85—89. l.

A szövegről

MK a jelen karcolat szövegéből a bevezető részt elhagyta (18 : 1—19 : 14), s az Apponyi Albertről szóló történetet beleillesztette *Az apró gentry és a nép* c. kötetének »Történetek a „tisztelt folyosó”-ról« alcímű részébe. A Krk 34. kötetében e kiadásról szólva jeleztük, hogy az elbeszélésanyag gyűjtemény későbbi kiadásában már nem található meg ezt a történetet (238—239. l.). A Krk 34. kötetének sajtó alá rendezése alkalmával a jelen karcolat szövegéből kiemelt *Gróf Apponyi Albert és a bárányok* című írást nem helyeztük az elbeszélések sorába, hanem abból a megfontolásból kiindulva, hogy e történet szervesen hozzátartozik a napi *A t. Házból* karcolatciklushoz, megjelentetését a »Cikkek és karcolatok« ciklus jelen kötetére hagytuk.

A szöveg közlésénél — mivel MK semmit sem változtatott az Apponyi grófról szóló történet szövegén — nem a későbbi *Az apró gentry és a nép* 1884-es kiadásának szövegét, hanem az eredeti karcolatot közöljük. Ezt az eljárásunkat az író gyakorlata is alátámasztja. Mint már jeleztük, MK e történetet az elbeszéléskötet későbbi kiadásai során nem jelentette meg újra, feltehetően ő maga is érezte az eredeti karcolatból való kiszakítottóságát.

*

Az országgyűlés ápr. 5-i ülésén tovább folytatták a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását. Az előző nap elfogadott 3. paragrafus után a 4. paragrafus vitája következett, amely a reáliskolákban tanítandó tantárgyakról intézkedett. A vitában elsőnek *Dobránszky Péter* szólalt fel. A reáliskolákban tanulók számának csökkenéséről szólva megállapította, hogy ennek oka az lehet, hogy a reáliskolai érettségi bizonyítvány csak a műegyetemre és a természettudományi karokra való jelentkezésre jogosít, a többi más kar esetében latinból pótlólag érettségit kell tenni. Indítványozta, hogy vezessék be a reáliskolákba is a latin tanítását. *Nagy István* javasolta, hogy a gimnáziumban és a reáliskolában egyaránt heti két órában tanítsák a hittant. *Gáll József* e paragrafus tárgyalásánál is javasolta, hogy a nem magyar tanítási nyelvű reáliskolákban oktassák az »intézeti tannyelvet és irodalmának történetét«. *Göndöcs Benedek* a francia nyelv helyett a latin nyelv tanítását javasolta a reáliskolákban. *Jónás Ödön* nem értett egyet a latin nyelv bevezetésével, viszont azt javasolta, hogy az ábrázoló mértan érettségi tárgy legyen a reáliskolákban. *Herman Ottó* fel szólalásában visszautasította Szathmáry György előző napi ülésen tett egyik megjegyzését, amellyel az ő hasonlatát póriásnak minősítette.

Szemére vetette azoknak a képviselőknek, akik a görög nyelv tanításáért szálltak sikra a gimnáziumok tantervével kapcsolatban, hogy a reáliskolák tantervével miért nem hiányolják a klasszikus műveltséget. A maga részéről változatlanul fenntartotta az egységes középiskoláról vallott nézetét, és e szakasz iránt »közömbösséggel« viselkedett. *Kőrösi Sándor* helytelenítette a latin nyelv bevezetését a reáliskolákba. *Szatmáry György* válaszolt Herman Ottónak, és statisztikai számokkal bizonyította, hogy a reáliskolákból töredékszám kívánta tanulmányait a jogi és orvosi pályán folytatni, tehát felesleges a latin nyelvet bevezetni. *Trefort Ágoston* is visszautasította e módosítványt. A szavazás során a többség elfogadta az eredeti törvényszakaszt. Az 5. paragrafushoz *Mészáros Nándornak* volt kisebb és elfogadott stílusú módosítványa. A 6. §-hoz, amely a rendkívül tárgyak oktatásáról intézkedett, *Gáll Józsefnek* és *Göndöcs Benedeknek* volt észrevétele. A 7. paragrafus, amely elsősorban a nemzetiségi területek iskoláiról intézkedett, élénk vitát váltott ki. *Tamássy Béla* javasolta, hogy a nemzetiségi iskolákban a magyar nyelv és irodalomból magyar nyelven teendő érettségi vizsgálat csak 1885-től lépjen érvénybe, hogy addig legyen módjuk a tanulóknak a követelményekre felkészülni. *Helpy Ignác* csatlakozott az indítványhoz, de javasolta, hogy a magyar történelem oktatását is írják elő, és ezt is magyar nyelven adják elő. *Apponyi Albert* gr. terminológiai egységesítési célokból javasolta, hogy amennyiben felekezeti iskolákról van szó, mindig következetesen fűzzék hozzá a következőt: »és felekezeti főhatóság alatt álló«. E javaslattal a felekezeti autonómiát kívánta védelmezni a felszólaló. *Orbán Balázs* támogatta *Helpy Ignác* javaslatát, és ehhez fűzte, hogy a földrajz oktatását is célszerűnek tartaná magyar nyelvűvé tenni. Beszéde további részében éles támadást intézett a nemzetiségek és jelenlévő országgyűlési képviselők ellen. *Wolff Károly* visszautasította *Helpy* indítványát, s válaszolt *Orbán Balázs* vádjaira. Módosítványt terjesztett be, amelynek célja az volt, hogy ne csak a hitfelekezetek, hanem a törvényhatóságok, községek és egyesek által létrehozott iskolák nyelvét is az alapítók határozhassák meg. *Madarász József* ellenindítványt terjesztett be, amely elvetve a tárgyalás alatt álló paragrafust, kimondja, hogy az oktatás nyelve a középiskolákban magyar, ott, ahol a jelen időben nem az, 1887-től kell a törvénynek életbe lépnie. *Tisza Kálmán* elfogadta *Tamássy Béla* javaslatát, *Apponyi Albert*t feleslegesnek minősítette, *Madarász József* ellenindítványában a magyar sovinizmus megnyilvánulását látta, amely ellenkezik a szabadolvú állásponttal, és ez joggal válthat ki ellenállást a nemzetiségek részéről. *Zay Adolf* felszólalásában röviden reagált *Orbán Balázs* sértő megjegyzéseire, hosszabban foglalkozott *Madarász József* ellenindítványával. Módosítványt nyújtott be, amely kimondja, hogy az élő nyelveket csak az illető nyelven tanítsák, és az érettségi vizsga is azon a nyelven teendő le. Ezt vonatkoztatni kívánta a német és a francia nyelvre is »diktaikait« szempontból. *Orbán Balázs* személyes kérdésben szólalt fel. *Gáll József* visszautasította *Orbán Balázs*nak a román képviselőkkel kapcsolatban hangoztatott vádjait. *Mocsáry Lajos* elhatárolta magát *Madarász József* és *Helpy Ignác* javaslataitól, de a beterjesztett

cikkelyt sem fogadta el, mert azok a protestáns autonómiát sértik. *Almásy Sándor* a maga részéről támogatta Apponyi Albert módosítási javaslatát. (KNapló, 1881—1884. XI. 313—335.)

A képviselőház ülése a reáliskolákban tanítandó tantárgyakról. a nemzetiségi iskolákra vonatkozó intézkedéseket tartalmazó paragrafusokról tárgyalt. A fenti regesztából kitűnik, hogy mindkét paragrafus élénk vitát váltott ki, de MK karcolatában éppen csak megemlíti a nemzetiségeket érintő paragrafust, és azt megelőzően néhány tréfás utómegjegyzést fűzött a görög nyelv tanításának vitájához. Apponyi Albert felszólalásának alkalmából egy Prileszky Tádétól hallott történetet iktatott karcolatába.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 18 : 12—13 *Szeidlitz pulvereket vett be* — Szeidlitz-port hűsítő — szódavíz-szerű — ital készítésére használták.
- „ 17—18 *Wolff, Zay és Mocsáry Lajos nemzetiségiék* — MK azzal, hogy Mocsáry Lajost a nemzetiségi képviselők közé sorolta, jelezte, hogy Mocsáry elhatározta magát pártja, a függetlenségi párt nemzetiségi érdekek sértő javaslatától.
- „ 19 *conducatur sanitati!* — váljék egészségére!
- 19 : 16—17 *A pénz fölvevése elbit-e vagy a pénz fölvevése után-e?* — MK tréfás utalása a képviselői napidíj kifizetésére.
- „ 38 *Sohase lesz a »Matica« tagja Turócszentmártonban* — a Szlovenska-Matica szlovák irodalmi társulat, 1862-ben alapították, 1875-ben Zólyom vármegye akkori alispánjának erőteljes fellépésére a kormány a társaságot megszüntette.
- 21 : 26 *Urunk kezd szólni* — MK karcolataiban Tisza Kálmánt illeti e »mameluk-szemlélet« kifejező szóval.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 7., 5. évf. 96. sz. (9. l.). Névjelzés nélkül.

A szövegről

MK a képviselőházi karcolat szövegébe — a meggyilkolt ország-bíró, Mailáth György gyilkosának, a még mindig szökésben lévő Spanga Pálnak üldözéséről szóló híresztelések kapcsán — egy Eötvös Károly anekdotikus stílusát utánzó történetet illesztett *Régi urak, régi cselédek, régi rablók* címmel. 1884-ben, *Az apró gentry és a nép* című kötetének összeállításakor ezt a kis írást a „Történetek a „tisztelt folyosó”-ról» című ciklusba beillesztette. A későbbi kiadásokban is, a Jk-ban is megjelentette e paródiát. E szerzői intenciónak megfelelően a Krk 34. kötetébe — a kronológiának megfelelően — felvettük a *Régi*

urak, régi cselédek, régi rablók című rajzot, és a jegyzetek között utalva a rendeti rendeltetésére, foglalkoztunk a téma későbbi Eötvös Károly-i megfogalmazásával, továbbá a kompozíció és az összefüggések érzékeltetésére a Szövegváltozatok között teljes egészében közöltük a karcolat szövegét (KrK 34. köt. 91—93, ill. 298—302. l.). A KrK jelen »Cikkek és karcolatok« c. ciklusában azonban — a jelzett helyen való közlés ellenére — megjelentetjük *A t. Házból* c. karcolat bevezető valamint befejező részét, mivel azok szoros kapcsolatban vannak az előző és következő képviselőházi beszámolókkal. A *Régi urak, régi cselédek, régi rablók* c. rajz szövegének megjelentetésétől természetesen eltekintünk, csupán a címét közöljük a megfelelő helyen, és szögletes zárójelben felhívjuk a figyelmet a rajz szövegének Krk-beli lelőhelyére.

Az országgyűlés ápr. 7-i ülésén tovább folyt a középiskolai törvényjavaslat részletes vitája. Az előző ülésen végig nem tárgyalt 7. paragrafushoz elsőnek *Herman Ottó* szólalt fel. Beszédében kifejtette, hogy egyetért Madarász József beterjesztett határozati javaslatával, a magyar nyelvnek mint államnyelvnek való bevezetésével. Részletelesen vitába szállt a szász képviselők parlamenti és a sajtóban elhangzott megnyilatkozásaival, majd visszautasította a nemzetiségi képviselőknek és Tisza Kálmánnak megjegyzéseit, amely szerint a Madarász-féle javaslat sovínyszta. *Zay Adolf* személyes kérdésben szót kérve válaszolt Herman támadására. *Steinacker Ödön* hosszabb felszólalásban foglalkozott Herman vádjaiival. *Trefort Agoston* túlzónak találta Apponyi Albert aggodalmát, és a többi módosítással együtt mellőzését javasolta. *Apponyi Albert* fenntartotta javaslatát. *Madarász József* felszólalásában megismételte azokat a motívumokat, amelyek alapján a magyar államnyelvnek a középiskolákba való bevezetését javasolta. *Tisza Kálmán* újból visszautasította azt a vádat, hogy a kormány engedményeket tesz a nemzetiségeknek, hangsúlyozta, hogy az erőszakos intézkedések sohasem hoztak pozitív eredményt. A maga részéről is elutasította Apponyi Albert módosítási javaslatát, és a paragrafus eredeti formában való elfogadását javasolta. A szavazás alkalmával a Ház többsége Tamássy Béla módosítványát kivéve elutasította a beterjesztett ellenjavaslatokat. A 8. paragrafus, amely a tanterv megállapításáról és a tankönyvek elfogadásáról intézkedett, kisebb vitát váltott ki. *Zsilinszky Mihály* módosítványt nyújtott be, amellyel a tantervek és tankönyvek bevezetésében az egyházi főhatóságok döntő szavának biztosítását kívánta elérni. *Kiss Albert* egyetértett a beterjesztett módosítással, majd nyomatékkkal hívta fel a közoktatásügyi miniszter figyelmét a középiskolai tankönyvekre és az azokban foglalt nemzeti eszmékre. *Trefort Agoston* elfogadta a beterjesztett módosítást. *Thaly Kálmán* támogatta a javaslatot, egyetértett a tankönyvekről mondottakkal, és figyelmeztetett a tankönyvek igen magas árára. *Dobránszky Péter* kérte a minisztert, hogy a tantervek megállapításánál fokozott mértékben kérjék ki a tanárok véleményét, mert csak így lehet elkerülni a diákok túlterhelését. *Almássy Sándor* a tankönyvek sürű változtatását kifogásolta, ami nagy terhet ró a szülőkre. *Wolff Károly* a nemzetiségi iskolák tankönyv-problémáiról szolt. A szavazás

során a többség a 8. paragrafus eredeti szövegét fogadta el. A 9. paragrafus, amely a felekezeti iskolákban más felekezetekhez tartozó diákok hit- és erkölcsstani neveléséről intézkedik, szintén vitát váltott ki. *Jelenik-Almácssy István* javasolta az eredeti szöveg olyan módosítását, amely nem köti külön miniszteri jóváhagyáshoz a hitoktató kijelölését. *Thaly Kálmán* támogatta a javaslatot. *Baross Gábor* ellenezte a módosítást, mert az megítélése szerint politikai kérdés is. *Kiss Albert* érveket sorakoztatott fel, amely miatt a javaslat elfogadását kérte. *Baross Gábor* szavai félreértése miatt kért újból szót. *Pulszky Ágost* kompromisszumos indítványt terjesztett be. *Prónay Dezső* b. kifejtette az indokokat, amelyek alapján *Jelenik-Almácssy* javaslatát támogatja. *Tisza Kálmán* felszólalásában kifejtette azokat az okokat, amelyek miatt a törvényjavaslat szövegébe iktatták a szakminiszter jóváhagyását a hittantanárok személyére. *Pulszky* módosítását a maga részéről elfogadhatónak tartotta. *Lessko István* csak részben fogadta el *Pulszky* módosítását. A szavazás során a többség elvetette a *Jelenik-Almácssy* módosítását, és a 9. §-t *Pulszky Ágost* módosításával fogadta el. (KNapló, 1881—1884. XI. 336—358.)

*

Az ülés vitájáról MK szinte semmit sem írt, beszámolójában Éles Henrik és Rostaházy Kálmán szellemi párbjának folyosói visszhangjáról (22 : 1—6), a csángók betelepítésével kapcsolatban *Tisza Kálmán* titokzatos tanácskozásairól (23 : 29—24 : 20) számol be. A szónokok közül csupán *Pulszky Ágost* nevét, *Herman Ottó* és *Steinacker Ödön* szóharcát jegyezte fel.

Tárgyi magyarázatok

- 22 : 1 *Gury erkölcsstana* — A KNapló tanúsága szerint a képviselőház jelen ülésében nem esett szó Éles Henrik és Rostaházy Kálmán »vita«-járól (az incidensről MK az 1883. ápr. 5-én megjelent *A. t. Házból* c. karcolatában 16 : 25—35 számolt be), a jelen utalás csak a folyosói csipkelődésére vonatkozhat. — *Jean Pierre Gury*, francia morál-teológus »Causa conscientiae« 1864-ben megjelent munkájára vonatkozik az utalás, amely számos lelkiismereti eset megfejtését tartalmazta, gyóntatók közismert kézikönyve volt.
- „ 7 *karcolások konzorciuma* — MK utalása a párba j ügyeket intéző képviselőkre vonatkozik.
- „ 11 *hecceiszter* — olyan személy, aki másokat feltüzel valamilyen veszekedésre
- „ 22 *három kacot végeztek el* — a »kacs« szó a paragrafus jel írott és nyomtatott formájára utaló szinonima. Konkrétan a megvitatás alatt lévő törvényjavaslat 7., 8. és 9. paragrafusának elfogadására vonatkozik.
- „ 24 *Herman Ottó Steinackerral koccant össze* — A KNapló sze-

rint Herman Ottó Steinackerről a következőket mondta: »A t. képviselő úr ugyanis szerintem azon pontos szakemberek és tisztviselők közé tartozik, akikről e téren . . . szóval, akikről mondani szoktam, ha ti. egy nagy paksamétával jelennek meg a gyűléseken és mindenütt, mint Steinacker úr, hát én azt szoktam mondani, hogy az eszöket a hónuk alatt viszik. (*Élénk derülség.*)« (I. h. 340.) Steinacker Ödön felszólalásában a következőkkel adta vissza Herman Ottónak a személyeskedést: »Ha még ezen tárgyiagos részletes vitában még a paksamétámat is behozta a t. képviselő úr (*Derülség*), és azt mondta, hogy az eszemet a hónom alatt hordozom, találkozhatnék valaki, aki azt mondja, hogy a t. képviselő úr azon rendkívüli tulajdonságokat, melyeket kifejt, hosszú hajában vagy más külsőségeiben viseli. (*Derülség.*)« (I. h. 342. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 8., 5 évf. 97. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 7-i ülésén folytatták a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását. A 10. §-t észrevétel nélkül elfogadták, a 11. §-hoz, mely a diákok felsőbb osztályba lépését, ill. más iskolákba való átlépésével foglalkozott, több módosítási javaslat hangzott el. *Deutsch Lipót, Kiss Albert, Vidovich György, Berzeviczy Albert* tettek észrevételeket. A paragrafust a többség változatlanul elfogadta. A 12. §-hoz, amely a két iskolatípus valamelyikéből átiratkozó diák felvételi vizsgakötelezettségét írta elő, *Deutsch Lipót és György Endre* módosítást terjesztett elő, de ezeket a többség elvetette. A 13. §-t vita nélkül, a 14-et pedig kisebb vita után elfogadta a többség. A 15. § a magántanulók helyzetével foglalkozott. *Thaly Kálmán, Kiss Albert, Turgenyí Lajos* terjesztett elő módosítást, a többség Thaly javaslatát fogadta el. A 16. § a heti tanórák maximális számát határozta meg, a 17. § pedig egy osztály maximális létszámát. Az utóbbihoz *Kőrösi Sándor, Nagy István, Lesskó István* szólt hozzá, és módosítási javaslatuk nyomán az eredetileg 50 főben megállapított maximumot 60 főben állapították meg. A 18—21. §-okhoz jelentéktelen észrevételeket tettek a képviselők. A 22—24 §-okhoz, amelyek az érettségi vizsgálatokkal foglalkoztak, *Zeilinszky Mihály* terjesztett elő módosítási javaslatot, amelynek célja tompítani a felekezeti iskolák autonómiáját ért sérelmet. *Lükő Géza* javasolta, hogy e módosítványt nyomtassák ki, hogy a képviselők alaposabban tanulmányozhassák, és a vitát halasszák a következő ülésre. A javaslatot elfogadták. A továbbiakban kérvényeket tárgyal-

tak, majd *Szapáry Gyula* válaszolt *Helfy Ignác*nak korábban beterjesztett pénzügyi vonatkozású interpellációjára. *Latinovics Gábor* a közlekedési miniszterhez intézett interpellációt a budapest—zimonyi vasút ügyében, *Komjáthy Béla* az igazságügyminiszterhez intézett interpellációt egy párbajvétség miatt elítélt kegyelmi kérvényének elutasítása miatt. (KNapló, 1881—1884. XI. 359—382 l.)

*

A középiskolai törvényjavaslatnak ügyrendi és intézkedési paragrafusait tárgyalta a képviselőház. A regesztából is kitűnik, hogy lanyha volt a vita. De MK karcolatát úgy komponálta meg — feltehetően a megelőző napok heves vitáira emlékeztetve —, hogy azt a láttszatot keltette, mintha a képviselők heves szócsatára készültek volna, de különböző szubjektív és objektív okok miatt nem került sor felszólalásukra. A képviselőházban lezajlott vita és a MK által felvázolt nagyarányú nekikészülődés közötti ellentét a karcolat humorának forrása. Ennek jegyében panaszolja el *Helfy* a tárcában szónoki »megbukását« (a valóságban meg sem szólalt), hogy e helyzetből kimondhassa a karcolat csattanóját.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

25 : 4

quel malheur! — milyen szerencsétlenség! — MK helytelenül használta e francia (*quelle malheur*) kifejezést, mivel a *malheur* szó hímnemű, helyesen tehát *quel malheur*

„ 14

az új államtitkárral, Barossal — *Baross Gábor*t a közlekedésügyi miniszter államtitkárává nevezték ki. Erről már korábban tájékoztatták a képviselőket — erre utal MK 1883. ápr. 3. *A t. Házból* c. karcolatának 6 : 26—28 utalása is —, de a kinevezés ténye csak a következő napi, 1883. ápr. 9-i hivatalos lapban jelent meg.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 10., 5. évf. 99. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először,

Az országgyűlés ápr. 9-i ülésén *Péchy Tamás* napirend előtt bejelentette, hogy *Baross Gábor*, mivel kinevezték közlekedésügyi államtitkárnak, a fennálló törvények értelmében lemond képviselői mandátumáról. Az előző ülésen főlbeszákított középiskolai törvényjavaslat tárgyalását tovább folytatták a 22—24. § vitájával, amelyek az érettségi vizsga módozatait tartalmazta. *Hegedüs László* hosszasan fejte-

gette az intézkedés következményét, és a felekezeti autonómia érdekeinek szem előtt tartásával sem az eredeti, sem Zsilinszky Mihály javaslatát nem fogadta el. *Németh Albert* is sérelmesnek találta még a módosítást is. *Lükő Géza* újabb észrevételeket sorolt fel, amelyek miatt elutasítja a paragrafust. *Tisza Kálmán* az állami ellenőrzés szükségességét hangsúlyozta, és mint korábban, ez alkalommal is kiemelte, hogy az érettséginek biztosok útján való ellenőrzésében nem látja az egyházi autonómia megsértését. A maga részéről elfogadhatónak tartotta Zsilinszky Mihály módosítványát. *Mocsáry Lajos* hosszú beszédében foglalkozott a törvényjavaslat által körülhatárolt kormánybiztosi hatalommal, és ennek alapján leszögezte, hogy az a protestáns autonómia legnagyobbfokú megsértését jelenti. *Dobránszky Péter* támogatta Zsilinszky módosítását. *Thaly Kálmán* visszautasította Tisza Kálmán érveit, majd szenvedélyes szavakkal ecsetelte az autonómia megnyirbálásának következményeit. Péchy Tamás a beszéd közben két ízben is rendre utasította az erőteljes kifejezések miatt. *Pulszky Ágoston* visszautasította Thaly szenvedélyes és támadó hangnemét, majd hosszabban fejtegette, hogy megítélése szerint túlzottak az elhangzott aggodalmak. A közbe érkezett főrendiházi üzenet meghallgatása után *Kiss Albert* szólalt fel, ő is felsorakoztatta érveit az eredeti javaslat mellett és a módosítvány ellen. *Tisza Kálmán* felszólalásában visszautasította azokat a megjegyzéseket, amelyek szerint kétségbe vonták az ő protestantizmusát azért, mert elfogadásra javasolta a vitatott paragrafust. (KNapló, 1881—1884. XI. 382—406 1).

*

A képviselőházi vita során az állami érettségi biztosoknak a felekezeti iskolákba való kiküldése újból a középpontba állította a protestáns autonómia kérdését. MK e feszült légkört idézte fel Thaly Kálmán és Mocsáry Lajos felszólalásáról szóló megjegyzéseiben. Az autonómia feltétlen vadhajtásainak érzékeltetésére írta meg a Gündöcs Benedeknek tulajdonított allegorikus történetet is (28 : 10—29 : 2).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 26 : 3 *ha maga Tisza Kálmán . . . meg nem fenyegeti a t. Házat, hogyha ez így tart, behozza az esti üléseket is.* — A KNapló tanúsága szerint Tisza Kálmán ezen az ülési napon két ízben szólalt fel, de egyszer sem tett említést az esti ülésekről. Feltételezhető, hogy MK folyosóbeli beszélgetések alkalmával hallhatta e »fenyegetést«.
- 27 : 23—24 *ez a 22-ik §. A vörös posztó a felekezeti szemeknek.* — A PH 1883. ápr. 10. száma »Protestáns háború a magyar állam-
eszmé ellen« című, szignó nélküli vezércikkben ítélte el a protestáns autonómia nevében a középiskolai törvényjavaslatot elutasítókat.

- Lap: Sor:
- mint a történelemben Szécsi Dezső — 1330-ban Károly Róbert király havasalföldi hadjáratában Szécsi Dezső, Dénes bán fia ruhát cserélt a királlyal, és így áldozta fel életét az uralkodóért.*
- 28 2 [Thaly Kálmán] *magára vette ugyanis a Mocsáry ruháit . . .* — MK célzása feltehetően arra vonatkozik, hogy a függetlenségi párt részéről Thaly ragadtatta el leginkább magát, Mocsáry mint a pártkör elnöke mérsékeltebben fejtette ki ellenvéleményét.
- „ 6— 7 *Nem tudom én, melyik volt szebb, melyik dicsőbb, melyik nagyobb!* — Tóth Kálmán »Ki volt nagyobb? c. költeményéből vett idézet.
- „ 10— 29 *Göndöcs »mesé»-je az államról és az autonómiáról — A KNapló tanúsága szerint Göndöcs e napon nem szólalt fel. Tehát csak folyosói beszélgetésen hangozhatott el a történet. De ismerve MK kodályoskedő csipkelődéseit, valószínű, hogy e szellemes történetet az író kölcsönözte Göndöcsnek.*
- 29 : 3— 4 *hiszen az újságban is olvashattuk az okát, hogy névjegyeket hamisítanak a nevére.* — A PH 1883. ápr. 8. számában a »Rendőri hírek« között olvasható: »Göndöcs Benedek orsz. képviselő névjegyével úz visszaélést egy csaló: bemegy a boltokba és előmutatva a névjegyet, portékát vesz Göndöcs kontójára. (6. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. április 12., 5. évf. 101. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 10-i ülésén tovább folyt a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalása. A 22—24. § tárgyalásának első hozzászólója *Orbán Balázs* volt. A protestáns önkormányzat történelmi gyökereit és előzményeit fejtegette, támadta kormány iskolapolitikáját, majd az állami iskolák színvonalával szembeállította a protestáns iskolákban kialakult tanulmányi színvonalat; a paragrafusokat nem fogadta el. *Kovács Albert* a középiskolai túlterhelésről beszélt, és azt javasolta, hogy csökkentsék az érettségi tárgyak számát. *Trefort Agost* ezt a módosítást visszautasította. *Herman Ottó* felszólalásában a vitatott három paragrafust tekintette az egész törvényjavaslat sarkkövének. Kifejtette, hogy megérti azokat a képviselőket, akik az autonómia védelmében harcolnak immár tizenkét ülésnapon át, de megjegyezte, hogy a maga részéről nem felekezeti szempontok vezérlik. Az ellentétek okát a szabadelvű párt politikai irányvonalában látta. Nem fogadta el a tárgyalat paragrafusokat sem eredeti, sem

módosított formájukban. *Somssich Pál* válaszolt *Herman Ottó* politikai jellegű támadásaira, és személyeskedés címén visszautasította azokat. A következő felszólaló, *Mészáros Nándor* elállt beszédétől, majd *Helyy Ignác* következett. Megállapította, hogy a protestáns autonómia csorbítatlan fenntartása nem felekezeti, hanem politikai kérdés. Ő ebből a szempontból támadja a javaslatot. Kifogásolta, hogy az ellenzéki képviselők még a módosítást sem tekintették tárgyalási alapnak. Kifejtette, hogy Európa minden országában — a fejlődés természetes menete folytán — az államnak megvan az ellenőrzési joga az oktatás felett. Ezért a *Zsilinszky*-féle módosítást a maga részéről elfogadja. *Herman Ottó* *Helyy* magatartásáról szólva megjegyezte, hogy a kormánynak a *Zsilinszky*-féle módosítással sikerült az ellenzékot megosztani. *Tisza Kálmán* a vita lezárása előtt visszautasította a személyét és a kormány eljárását ért támadásokat, majd megállapította, hogy az államnak és a felekezeteknek egyaránt érdekük volt azoknak a konfliktusoknak a tisztázása, amelyek a főfelügyeleti jog nem körültekintő definiálásából következtek. Végül néhány apróbb megjegyzés után a többség elfogadta *Zsilinszky Mihály* módosításával a 22—24. §-okat. A 25. § — amely a gimnáziumot, ill. reáliskolát végeztek egyetemi továbbhaladásáról intézkedett — vitájában *Zay Adolf* azt javasolta, hogy azokban a városokban, ahol csak reáliskola van, vezessék be a latin nyelvet, mint rendkívüli tantárgyat, hogy módjuk legyen a diákoknak a latin nyelvből is felkészülni, ha nem a műegyetemen akarnak továbbtanulni. *Trefort Ágost* e javaslatot mint teljesen szükségtelent visszautasította. *Herman Ottó* újból felhívta a figyelmet az egységes középiskola szükségére. *Wolff Károly* támogatta *Zay Adolf* javaslatát. *Mezei Ernő* is pártolta a *Zay*-féle javaslatot. A képviselők többsége elfogadta az eredeti javaslatot, amely a korábbi paragrafusok átcsoportosítása révén nem a 25., hanem a 26. § lett. A 27. §-hoz, amely a pótvizsga módozatait szabályozta, *Roszival István* szólott hozzá. A szavazás során stiláris módosítását elfogadta a többség. (KNapló, 1881—1884. XI. 3—25.)

Az országgyűlés ápr. 11-i ülésén napirend előtt *Madarász József* a fiunei kérdés végleges rendezésével kapcsolatban intézett kérdést a Ház elnökéhez. A középiskolai törvényjavaslat vitájában a 28. §-t tárgyalták, amely a tanárok és az igazgató alkalmaztatásának módját szabályozta. Szervezési kérdésekben *Spóner Andor* és *Porubszky Jenő* szólalt fel. *Kiss Albert* *Helyy Ignác* előző elhangzott felszólalását támadta, és kifejtette a maga álláspontját a törvényjavaslat szelleméről. Elfogadta *Spóner* és *Porubszky* módosítását. *Gáll József* feleslegesnek tartotta a kiegészítéseket. *Helyy Ignác* válaszolt *Kiss Albert* személyes támadására, visszautasítva a vádaskodó hangot. Újból leszögezte, hogy az államnak elvitathatatlan joga ellenőrizni a középiskolai oktatást, a módosítást ő is elfogadta. *Thaly Kálmán* először *Kiss Albert* és *Helyy Ignác* közötti vitához szólott hozzá, a maga részéről kifejtette saját álláspontját, amelyet a vitázó felek nem interpretáltak pontosan. *Németh Albert* *Kiss Albert* álláspontját fogadta el *Helyy*vel szemben. *Hegedűs László* is visszautasította *Helyy* fejtegetéseit. *Herman Ottó* az előtte szólókhöz hasonlóan elhatárolta magát *Helyy* felfogásától.

A függetlenségi párt nyilvánosan elhangzott belső vitája után az elnök szavazásra bocsátotta a 28. §-hoz benyújtott módosításokat. A többség elvetette Spóner és Porubszky javaslatát, és helyette Berzeviczy Albertét fogadta el. A 29. §-hoz, amely a képesítéssel nem rendelkező tanárok további alkalmazásáról intézkedett, *Csiky Kálmán* és *Nagy István* terjesztett be módosításokat. A többség *Csiky Kálmán* javaslatát fogadta el. A 30. § az ideiglenes tanári alkalmazásokról rendelkezett. *Thaly Kálmán* felszólalásában javasolta, hogy az okleveles tanárjelöltek 1—3 évig csak helyettes tanári fizetéssel alkalmaztassanak. A kiegészítő javaslatot a paragrafus szavazásánál a többség elfogadta. A 31. §-t észrevétel nélkül fogadták el, a 32. § az osztályok számához arányította az alkalmazandó tanárok számát. *Csiky Kálmán* módosításában az eredeti javaslatához képest csökkenteni kívánta az arányszámot. *Trefort Ágoston* a felekezeti iskolák helyzetét figyelembe véve indokoltnak tartotta *Csiky* csökkentési javaslatát. *Turgonyi Lajos* még további tanár-létszámcsökkenést javasolt. *Kőrösi Sándor* hasonló indokok miatt a tanárok óraszámának a tervezettnél magasabban való megállapítását óhajtotta. *Hoüsy Pál* túlzónak tartotta a tanárok mellékfoglalkozásának megszorítását. *Trefort Ágoston* röviden válaszolt a felmerült javaslatokra, még *Csanády Sándor* és *György Endre* tett kisebb megjegyzést. A szavazás során a többség elfogadta *Csiky Kálmán* és *Kőrösi Sándor* módosítását. A 33. § az igazgatók élethosszig való kinevezését fogalmazta meg. A vitában az egyházi iskolák gyakorlatát kívánták a felszólalók az egyházi iskolákra érvényben tartani. E vitában felszólalt *Berzeviczy Albert*, *Kiss Albert*, *Kovács Albert*, *Hegedüs László*, *Csanády Sándor*, *György Endre*, *Jónás Ödön*, *Thaly Kálmán*, *Kőrösi Sándor*, *Polónyi Géza*, *Szilágyi Dezső*, *Éles Henrik*. A 34. § a nyugdíjazott tanár évbeszámításáról intézkedett, *Halassy Gyula* tett kiegészítő javaslatot, amelyet a többség elfogadott. A 35. § kapcsán *Csiky Kálmán* és *Kovács Albert*, *Dobránszky Péter*, *Mészáros Nándor*, *Kiss Albert*, a tanároknak folyósítandó méltányos nyugdíj megállapítását sürgették. E felszólalásokkal a vita lezárult, *Turgonyi Lajos* interpellált *Tisza Kálmán*hoz a regálék megváltásáról beígért törvényjavaslat ügyében. *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt. (KNapló, 1881—1884. XII. 25—48.)

*

A soron levő paragrafusok tárgyalása során a protestáns autonómia kérdése került újból a tárgyalások középpontjába. MK a jelen karcolatban összevontan írt az ápr. 10., és 11. ülésről, nem részletezte az egyes vitatott kérdéseket, csupán *Helfy Ignác* felszólalására és annak utórezgéseiire utalt (29 : 5—12). Karcolatába beleszötte *Zichy Jenő* elbeszélését a lakásába behatoló betörők elfűzéséről (29 : 20—30 : 11), csipós megjegyzést fűzött *Madarász József* képviselői tevékenységéhez (30 : 20—24) és *Pulszky Ferencnek* önmaga dicséretéhez (31 : 21—32).

Tárgyi magyarázatok

LAP: Sor:

- 29 : 12—13 *Formális hadjárat indult meg ellene a pártja részéről.* — A regesztából is kitűnik, Helfy Ignác ápr. 10-én elhangzott felszólalásával a függetlenségi párti képviselők többsége nem értett egyet, sorozatos felszólalásaikban nyíltan szembeálltak a protestáns autonómiai kérdésében kifejtett álláspontjával.
- „ 13—14 *Helfynek helyén van az esze. Megszokta ő már a hordárokat.* — MK itt Tisza Kálmánnak és budapesti rendőrkapitányának. Thaisz Eleknek egy 1877. évi intézkedésére utalt. Eszerint 1877. szept. végefelé az a hír kelt szárnyra, hogy Erdélyben székelyek és lengyelek közreműködésével felkelést szerveztek a törökök fegyveres támogatására. (Ekkor folyt a Balkánon és a Közel-Keleten az orosz—török háború.) A mozgalmat állítólag Klapka György irányította. Tiszák elsősorban a szélsőbal-párti Helfy Ignácot, Kossuth személyes hívét vették gyanúba, és okt. 2-től néhány napig négy, utcai hordár-ruhába öltöztetett rendőrrel figyeltették őt. (Ld. ezzel kapcsolatban MK *A székely felkelése, Helfy Ignác esete a négy hordár-ral, Si fecisti nega és Még egyszer a Helfy-est* c. apróságokat, Krk 53. köt. a Bisztray Gyulának az említett írásokhoz fűzött jegyzeteit 424—426 l.)
- 31 : 18—20 *Polónyi kapacitálta Szerb Gyurit, hogy prenumeráljon a »Nemzeti Újság»-ra, vagy ha azt sokallná, csapjon át a szélső baloldalra.* — Polónyi Géza a függetlenségi párt által 1883. márc. 20-án megindított Nemzeti Újság szerkesztője, Szerb György pedig szabadelvű párti képviselő volt.
- „ 23—24 *milyen más volt ez a Ház, míg én [Pulszky Ferenc] benne voltam!* — Az emigrációból hazatérve, a kiegyezés után Deák párti képviselő volt, a fúzió után az uralkodó párttal meghasonolva az 1881—84-es ciklusban nem volt tagja a képviselőháznak.

A T. HÁZBÓL, VAGYIS MÓRICZ PÁL MINT KÖLTŐ

M. *Pesti Hírlap.* 1883. április 13., 5. évf. 102. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 12-i ülésén napirend előtt Szapáry Gyula pénzügyminiszter két törvényjavaslatot jelentett be előzetesen a közös-ügyes tartozások fedezésére. A középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalása során a 36. §-hoz Spóner Andor terjesztett be stiláris módo-

sítást, amelyet a többség elvetett. A 37. §-t észrevétel nélküli fogadták el. A 38. §-t, amely a megelőző két paragrafushoz hasonlóan a tanárok fegyelmi vétségeinek büntetését tartalmazza, pontosabban a felekezeti iskolákra is kiterjeszti, *Dobránszky Péter* és *Hegedüs László* felszólalása után a többség változatlanul elfogadta. Jelentéktelen, javarészt stílus-észrevételek hangzottak el a 39.—49. §-ok megvitatásakor. Az 50. §, amely a felekezeti iskolákban észlelt bajok esetén az állami beavatkozást szabályozza, erőteljesebb vitát váltott ki. *Kovács Albert* a szövegben az államellenesség fogalmának pontatlan körülhatárolását taglalta, és módosítványt terjesztett be. *Gáll József* szintén az államellenesség fogalmának gondosabb definiálására nyújtott be javaslatot. *Wolff Károly* a nemzetiségek szempontjából sérelmesnek, valamint »rendőri önkény» jellegűnek tartotta e megfogalmazásokat, és az egészet kihagyásra javasolta. *Szilágyi Dezső* visszaütötte *Wolff Károly* indítványát, majd részletesebben szolt a korábban elhangzott módosítványokról, és azokhoz képest továbbiakat javasolt, amelynek célja az állami ellenőrzés hatékonyabbá tétele. *Kovács Albert* szavai félremagyarázása ellen tiltakozott. *Hegedüs László* további finomítást javasolt. A szavazás során a többség elvetette *Kovács Albert* és *Gáll József* módosítását, *Szilágyi Dezső* és *Hegedüs László* javaslatát pedig elfogadta. Az 51. § a bezárattott iskolák vagyonának kezelésével foglalkozott. *Wolff Károly* és *Zay Adolf* módosítási javaslatot tett. A szavazásnál a többség a javaslat egyik részét elfogadta. Az 52—56. §-okat kisebb észrevételek elhangzása után fogadta el a képviselőház. Az ülés végén *Tisza Kálmán* bejelentette, hogy *Helfy Ignác* interpretációjára a Ház ápr. 14-i ülésén fog válaszolni. (KNapló, 1881—1884. XII. 48—65 l.)

*

A középiskolai törvényjavaslat tárgyalása — mint ez a fenti regesztából is kiténik — néhány kérdésben váltott csak ki vitát. MK karcolatában *Móricz Pálnak*, *Tisza Kálmán* egyik odaadó hívének rovasára íz tréfát: egy PH-ban megjelentetett verses szerelmi vallomást neki tulajdonított, és e tréfa folytatásaként még egy *Szapáry Gyulát* köszöntő névnap versezetet is komponált *Móricz Pál* számlájára. A tréfa indítóoka feltehetően a PH-beli hirdetéssel kapcsolatos folyosói élceldés lehetett, ezt az ötletet bontakoztatta ki MK. Hasonló helyzetből származhatott *Péchy Tamás* csengettyűjéről szótt gyerekcsáj történet is.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 32 : 6— 8 *Parupli alatt még csak egyszer csináltak forradalmat az emberek, amióta a világhistória emlékezik.* — MK utalása 1848. március 15-ére vonatkozik, az egykorú feljegyzések szerint e nap délelőtt esett az eső.
- „ 17—18 a »Pesti Hírlap« kedd-i apróhirdetése — az alább közölt hirdetés teljes egészében megjelent a napilap 1883. ápr. 10. számában, a 8. lapon.

Lap: Sor:

- 32 : 20—21 mért bántja Bartók a »Bolond Istók«-ban Palyát. — az élel-
lapban több rajzos karikatúra látott napvilágot Móricz
Pálról.
- 33 8 *respektíve* — illetve, vagyis, azaz
„ 11 Dóczi—Csiky ügyet szellettetnek. — MK utalása ma már
megfejtethetlen, sem a Pesti Hírlap, sem a Fővárosi
Lapok nem adnak hírt semmiféle Dóczi—Csiky ügyről.
Lehet, hogy csak szóbeszéd tárgya volt ez »ügy«.
- 34 : 33 *preskribál* — előír
„ 33 *kilógus* — a *kirurgus* am. orvos görög szó népies formája.
„ 31—32 *Az ülés végén Tisza azt az ígéretet tette Helfy Nácinak, hogy
szombaton olasz politika lesz.* — Helfy Ignác 1883. ápr.
4-én interpellációt intézett Tisza Kálmánhoz az olasz
külügyminiszternek egy elhangzott nyilatkozatával
kapcsolatban, amely szerint Olaszország és az Osztrák—
Magyar Monarchia között külügyi kérdésekben szövet-
ségi szerű megállapodás jött létre.
- „ : 36—38 *Komjáthy Béla . . . szeméit merőben Paulerre szegezve,
mintha mondaná az Ebergényi István ügyben — Eber-
gényi István Vas megyei földbirtokost 1883 elején pár-
baj miatt államfogházra ítelték, és az év március havá-
ban Vácott megkezdte büntetésének letöltését.*

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 14., 5. évf. 103. sz. (9. 1.) Névjelzés
nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 13-i ülésén *Dobránszky Péter* napirend előtt személyes kérdésben felszólalt, és visszautasította *Hegedüs László*-nak az előző napi ülésen elhangzott egyik megjegyzését. A középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalásakor a 60. paragrafus kapcsán, amely a tanárképzéssel foglalkozott, többen felszólaltak. *Csiky Kálmán* a tanárvizsgáló bizottság összetételével kapcsolatban tett módosítási indítványt, *Nagy István* azt javasolta, hogy a tanárvizsgáló bizottságban foglaljanak helyet nagy gyakorlatú gimnáziumi tanárok is, hogy ezzel biztosítva legyen a tanárjelöltek vizsgáztatásakor a középiskolai kívánalom is. *Thaly Kálmán* a protestáns tanárjelöltek védelmében támogatta *Nagy István* javaslatát. *Kiss Albert* kiegészítést terjesztett be, amely továbbra is biztosítja a hitfelekezetek főiskoláin képzett tanárjelöltek képesítését szakminiszteri engedély alapján. *Orbán Balázs* felszólalásában támogatta *Kiss Albert* kiegészítő javaslatát. *Herman Ottó* szintén támogatta *Kiss Albert* kiegészítését, és kifejtette nézetét a tanárképzés fennálló gyakorlatáról, felsorakoztatva azokat a problémákat, amelyek gyors orvoslásra szorulnak. *Zay Adolf* helyeselte *Kiss Albert* kiegészítő javaslatát, megjegyyez-

te, hogy biztosra veszi annak mellőzését. Visszautasította az előtte szóló Herman Ottónak Wolff Károly személyére tett maliciozus megjegyzését. *Kovács Albert* a protestáns autonómia elleni támadást látta a törvényjavaslat eredeti megfogalmazásában, és melegen pártolta Kiss Albert módosítványát. *Hegedüs László* is támogatta Kiss Albert javaslatát. *Szabó Kálmán* elfogadta Kiss javaslatát, további módosítást nyújtott be, amely kimondja, hogy a tanárjelölnél teljes épség és egészség kívánandó meg. *Szathmáry György* előadó röviden válaszolt a módosítási indítványokra: Csiky Kálmán javaslatát pártolta, Kiss Albertét elvetendőnek, a törvény szellemével össze nem egyeztethetőnek tartotta. *Kiss Albert* a végszó jogán fenntartotta azokat az indokokat, amelyek alapján tizenhat társával együtt a javaslatot beterveztette. *Trefort Agoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter erőteljes szavakkal fejtette ki annak szükségességét, hogy a tanárképzést a két egyetemre alapozzák. Kiss Albert javaslatát időszerűtlennek tartotta. Az szavazás alkalmával a többség Csiky Kálmán módosítását elfogadta, Kiss Albertét és Szabó Kálmánét elvetette. A 61. §. vitája alkalmával *Thaly Kálmán* javasolta, hogy a tanárjelölt, függetlenül a választott szaktárgyától, köteles hallgatni magyar irodalmat és történelmet is. A szavazás alkalmával elfogadták a módosítást. A 62. §-t észrevétel nélkül elfogadták, a 63. paragrafushoz *Zay Adolf*, *Csanády Sándor* és *Szász Károly* miniszteri tanácsos szolt hozzá. A következő 64—69. paragrafusokat különösebb észrevétel nélkül fogadták el a képviselők. A 68. §.kapcsán *Thaly Kálmán* kérdésként felvetette, hogy a zágrábi egyetemeket miként kell tekinteni: hazai vagy külföldi egyetemnek. *Tisza Kálmán* szerint a közös ügyek a közoktatást nem érintik, így nem külföldi, hanem vnum magyar egyetemnek tekintendő a zágrábi egyetem. A 70. paragrafus tárgyalása során *Bacon József* a nemzetiségi iskolákban tanítani óhajtó tanárjelöltek vizsganyelvével kapcsolatban terjesztett elő módosítványt, *Bauszner Guido* további korrekciót javasolt a paragrafus szövegén, amelynek értelmében a nemzetiségi tanárjelöltek a képesítő vizsgát német nyelven tehetik le. *Tisza Kálmán* a többi nemzetiség szempontjából sérelmesnek találta a két módosítást, amely a német nyelvet helyezte előnybe, ezért az eredeti javaslat elfogadását pártolta. *Ivánka Imre* elállt bejelentett felszólalásától, *Missics János* pedig a következő nap óhajtotta megtartani beszédét. (KNapló, 1881—1884. XII. 66—86. l.)

*

A tanári képesítésről intézkedő törvényparagrafus tárgyalása megint a protestáns autonómia sérelmének vitájához vezetett. MK a vitáról csak karcolata végén írt néhány mondatot, írása középpontjában Mailáth György egyik gyilkosának, Spanga Pál elfogatása hírének kommentálásával foglalkozott. A minisztereknek és a képviselőknek tulajdonított megjegyzésekkel a politikai közhangulatot jellemezte (35 : 8—18), a képviselői körökben alig előforduló Szemző Gyulának a Spanga elfogására kiagyalt módszerével pedig a laikusok mesterdektíveskedését pellengérezte ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 35 : 4—5 *Spanga elfogatása el fogja némítani a felszólalókat* — A PH 1883. ápr. 13. száma közölte, hogy Spanga Pált, Mailáth egyik gyilkosát Pozsonyban elfogták. Elfogatása előtt öngyilkosságot kísérelt meg, de sebe nem volt veszélyes.
- 36 : 2 *Gury erkölcstana* — a Ház ápr. 4-i ülésén Éles Henrik kifogásolta Gury erkölcstanának a hazai tanintézetekben való használatát. A műről ld. az ápr. 7-i *A t. Házból* c. karcolat 22 : 1 sorához fűzött jegyzetünket.
- „ : 20 *excellál* — jeleskedik, kiténik
- „ : 20—21 [*Herman*] *igazi bagoly, aki a Minerva lábainál növekedik* — Minerva a római mitológiában kezdetben a kézművesesség istene, majd később kultusza összefolyt Athéné tiszteletével és a bölcsesség istenasszonyának tekintették.

KARCOLAT AZ ORSZÁGHÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 15., 5. évf. 104. sz. (1., 2., 3. l.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. [A napilap 5. lapjának a »Napi hírek« élén a következő szerkesztői megjegyzés olvasható: »(„A t. Ház”) cím alatt megjelenni szokott országgyűlési karcolatunkat ma a mellékletre szorult nagy tárgyhalmozás miatt rendes helyéről főlapunk tárcájába voltunk kénytelenek áttenni.«]

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 14-i ülésén tovább folytatták a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását. Elsőnek *Missics János* szólt hozzá a 70. §-hoz. Hosszú fejtegetéseket tartott a szász és a román nemzetiségek egyházi és nemzeti megmozdulásai ellen, bőséges példákkal teletűzdelve előadását. *Wenrich Vilmos* támogatta Bacon József és Bauszern Guido előző nap benyújtott módosítványát, és arra az esetre, ha azokat el nem fogadják, hasonló célzattal maga is előterjesztett egy javaslatot. A szavazás során a többség a paragrafust eredeti megfogalmazásában fogadta el. A 71. § tárgyalásakor *Györy Elek* stiláris módosítványt nyújtott be, amely pontosabban fogalmazta meg a szakminiszter felügyeleti jogát. Javaslátát Trefort Ágoston és vele a többség elfogadta. A 72. §-hoz, amely szabályozta a külföldi testületeknek a hazai oktatásba való részvételét, elsőnek *Wolff Károly* szólalt fel. Támadta a paragrafust szűkkeblűsége miatt, különösen amiatt, hogy a szerzetesi irányítás alatt álló iskolákat előnyösebb helyzetbe juttatja, mint a protestáns felekezetekhez tartozókat. Beszédében több konkrét példát is megemlített. *Tisza Kálmán* visszautasította

Wolff érvelését és különösen azt az állítást, hogy a katolikus egyház és a kormány között bármilyen előzetes megállapodás lett volna. *Osanády Sándor* személyes kérdésben szólalt fel, és utasította vissza *Tisza Kálmán*nak egyes megállapításait. *Orbán Balázs* elhatározta magát a szász képviselőktől, éleshangú kijelentéseket tett a szászok kulturális és politikai tevékenységével kapcsolatban. *Péchy Tamás* e beszédet megszakítva rendreutasította *Orbán Balázst*. *Szilágyi Dezső* módosítást nyújtott be, amely elhatározta a szerzetesrendek külföldi anyagi támogatását és hazai oktatási tevékenységét. *Trefort Agoston* javasolta a *Szilágyi Dezső* által tett módosítás elfogadását. *Ivanka Imre* a szászok külföldi kapcsolatainak megemlítésével utasította vissza *Wolff Károly* felszólalását. A szavazás alkalmával a többség elfogadta *Szilágyi Dezső* módosítását. A középiskolai törvényjavaslat utolsó, 74. §-át, amely az életbeléptetés időpontját állapítja meg, *Csiky Kálmán* módosító javaslatával fogadták el, amely szerint a törvény rendelkezései csak a következő tanévtől alkalmazhatók.

Az országgyűlés a továbbiakban kérvényeket tárgyalt, amelyek a honvédségi tényleges szolgálati idővel voltak kapcsolatban. *Polónyi Géza* felszólalásában a korszerű törvény kidolgozását sürgette. *Ráday Gedeon* gróf honvédelmi miniszter azonnal válaszolt, és visszautasította *Polónyi* megjegyzéseit. Az ülés végén *Tisza Kálmán* válaszolt *Helpy Ignác*nak az olasz kormánnyal kötött megállapodásról szóló hírekkel kapcsolatos apr. 4-én elhangzott interpellációjára. Nem erősítette meg, de nem is cáfolta *Tisza Kálmán* ezeket a híreket. (KNapló, 1881—1884. XII. 87—114.)

*

A képviselőház befejezte a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalását, a nemzetiségi érdekeket sértő egyik paragrafus még heves vitát váltott ki. Karcolata elején MK megvonta a negyven napig tartó vita mérlegét (37 : 1—38 : 4), keserűen állapította meg, hogy a demokratikus szellemmel szemben még igen erősen érvényesül a mágnás szemlélet, ezt tükrözte a törvényjavaslat előkészítése és megvitatása is. A demokratikusabb fejlődésbe vetett hite is megszólalt, de szavai mögött ott bujkált a fejlődés lassúságának fájjalása. A gondolatmenet végén, mintha csak önmagát akarná leinteni a további politikai eszmefuttatásról, újra megfogalmazta országgyűlési karcolatainak szatirikus nézőpontját. (38 : 8—10). Az ülésen felszólaló szónokok közül néhányat megemlített, néhány megjegyzést tett az előadói modorukra, majd a befejezésben maga is elbúcsúztatta a törvényjavaslatot, némi szkepszissel tekintve annak hatásosságára (41 : 3—16).

Tárgyi magyarázatok

- 37 : 6— 8 Kemény István báró esernyőjének felirata — MK az esernyő feliratának szövegét a később megjelentetett *A képviselőház madara* c., Kemény Istvánról szóló elbeszélésében is felidézte (Krk 34. köt. 196. l.).
- 38 : 19—29 *Babilon vizeinél ültünk és sirtunk, midőn Szionra gon-*

Lap: Sor:

- dolánk* — Missics e bibliai idézetet beszéde végén alkalmazta (ld. KNapló, 1881—1884. XII. 94. l.).
- 38 28—29 »*Nemzetiség, hazaszeretet azon titok, mely mindent egyesít.*« — Missics e fordulatot — több más hosszabb idézettel együtt — Széchenyi István Stádiumából merítette. De ezt jelezte is beszédében. MK interpretálásából úgy tűnik, mintha a szónoktól származna e mondás. (Ld. KNapló, i. h. 94. l.)
- „ 31—33 *Legyen a nemzeti szellem . . .* — A MK által közölt idézet a KNapló tanúsága szerint a következőképp hangzott: »*Legyer a nemzeti szellem ébredése áldásos, mint a napé, melynek első sugarait egy kiállott éjjeli vész után az életben maradtak lélekszakadva várják, s örömmel üdvözlik . . .*« (I. h. 94. l.)
- „ 38—39 *Vince . . . tele pince.* — Utalás arra a népi mondásra »*Ha fénylik Vince — tele a pince.*« A népi babona szerint, ha fényes a Vince nap (jan. 22.), akkor jó bortermésre lehet számítani.
- 39 : 1 *Olyanok, mint a »girigári« a ferbliben* — négyes kártyaállítás a ferbliben: a kis girigárhoz makk VII, zöld VIII, tők IX, vörös X kell, a nagy girigárhoz makk alsó, zöld felső, tők király és vörös disznó szükséges.
- „ 21 *Wolff ma a primást is belekeverte . . .* — A KNapló szerint Wolff Károly a következőket mondotta: »*De sokak által osztott nézet az, hogy a szerzetes rendek privilégiuma csak ára azon paktumnak, melyet a t. kormány a római katolikus episcopatussal kötött . . . Minden estre szembetűnő jelenség az, hogy az episcopatus a középiskolai törvényjavaslat ellen csak rövid idő előtt oly élesen kifejtett oppozíciójáról rögtön lemondott.*« (I. h. 98. l.)
- „ 29 *disztrahál* — elvon
- 40 : 1—2 [a szászok] *megszégyenülve, összetörve, vörösre, fehérre, zöldre válva hallgatták* — MKnál a zöld szín megemlézése tréfás utalás lehet a »zöldszász« ellenzéki irányzatra, a radikálisabb szász nemzeti mozgalom kialakulására.
- „ 3 *Virágcsokor* — pesti kisvendéglő

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap. 1883. április 17., 5. évf. 106. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 16-i ülésén a bejelentések után sor került a középiskolai törvényjavaslat harmadszori felolvasására. Az országgyűlés többsége elfogadta, és hozzájárulás végett átküldték a főrendi-

házhöz. Az ülés folytatásaként kérvényeket tárgyaltak. A békéscsabai katolikus iskolások kérvénye — amelyben a fennhatósága alá tartozó iskolák kötelező egyházi adóval való finanszírozását kérte — vitát váltott ki. A bizottság elutasította a kérelmet, és a szokásos joggyakorlat megtartását kívánta. A kérelmet támogatta *Göndöcs Benedek*, *Apponyi Albert*, *Vidovich György*, *Pulszky Ágost* és *Hegedűs László* a bizottság állásfoglalását támogatta. A vitában felszólalt *Trefort Ágoston* is, az oktatási tárca nevében támogatta a bizottság álláspontját. A szavazás alkalmával a többség elvetette a módosító javaslatokat, és a bizottság előterjesztését fogadta el. A további kérvények elintézése nem keltett vitát. Az ülés következő napirendi pontjaként a közgazdasági bizottság kikötői illetekekről szóló törvényjavaslatát tárgyalták, a képviselők néhány apróbb módosítást javasoltak a szövegen. Az ülés végén *Kemény Gábor* br. közmunka- és közlekedésügyi miniszter válaszolt *Latinovics Gábornak* a bajai vasútszárnnyonal kiépítésére vonatkozó korábban elhangzott interpellációjára. Befejezésül két újabb interpelláció hangzott el: *Ugron Ákos* a pénzügyminiszterhez intézett kérdést a fogyasztási adók kivetésekor észlelhető ellentmondásokkal kapcsolatban, majd *Füzesséry Géza* a belügyminiszternek tett fel kérdést, arra kérve választ, hogy van-e tudomása a miniszternek arról, hogy a gráci rendőrség — amely Budapesten egy tolvajbanda után nyomoz — a nyomozati listáján egy képviselő neve is megtalálható. A kérdés elhangzása után az elnök berekesztette az ülést. (KNapló, 1881—1884. XII. 115—127.)

*

Az ülés legnagyobb szenzációja *Füzesséry interpellációja* volt. MK a rövid és jelentéktelen ülésről szóló beszámolóját e váratlan leleplezésnek előkészítésére használta fel. Fokozott feszültséget éreztetett a tárgyalások egyébként lapos menetében és a folyósói beszélgetésekben, ide szötte be a csángó telepítés újabb fordulatát, végül pedig a figyelmet *Füzesséryre* fordította. Bemutatta felkészülését és meditatálását, az ülésteremben való megjelenését, majd a KNAplóban feljegyzett bevezető gondolatokat mellőzve szó szerint közölte az interpelláció gyanúsító kérdését. Az elhangzottak döbbenést keltő hatásának ecsetelése után a gyanúba kevert képviselőre, *Polónyi Gézára* irányította a figyelmet. MK az ügy további folytatására a következő ülésekről szóló beszámolóiban visszatért, és részletesen számot adott az újabb fordulatokról.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 43 : 19 *nedves puszkapor* — MK e szójátékkal arra kívánt utalni, hogy a csángók letelepítésére kijelölt hely mocsaras, lápos vidék volt.
- 44 : 6—12 *Füzesséry interpellációja* — MK a KNAplóban feljegyzett szöveget teljes hűséggel közvetítette (ld. i. h. 127. l.)

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. április 18., 5. évf. 107. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai*. Összegejtötték és kiadták Légrády testvérek. Bp., 1892. 19—23. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, az alábbiakban felsoroljuk az eltéréseket:

Lap: Sor:

45 : 1	arcod? — PH: arcod <i>Chio?</i>
46 : 4	elhagyja a <i>nátha</i> . — PH: elhagyja a <i>katarrus!</i>
47 : 17	hiszen — PH: iszen.

*

Az országgyűlés ápr. 17-i ülésén az elnöki bejelentések után *Polónyi Géza* kért szót. Felszólalásában Füzesséry Géza előző nap elhangzott interpellációját saját személyét illetően inszINUÁCIÓNAK tekintette, majd röviden összefoglalta azokat a mozzanatokat, amelyek révén kapcsolatba került a gráci ügygel. Elmondotta, hogy ügyvédként felhívták figyelmét arra, hogy Grácban a takarékpénztárban sikkasztás történt, amelyet a helyi rendőrség igyekezett eltussolni. Az értesülés megszerzése után *Polónyi* levéllel fordult a gráci takarékpénztárhoz, és az ügyben részletes információt kért. Ezzel egyidőben informálta lépéseiről *Thaisz Elek* rendőrkapitányt. Az előzmények ismertetése után leszögezte, hogy nincs semmiféle nyomozási lista, amelyen bármilyen képviselő neve szerepelne. Füzesséryről szólva *Polónyi* megjegyezte, hogy a fővárosi hírlapok előző napi számából értesülhetett, hogy cselezéseit ő (ti. *Polónyi*) magára vette, de ennek ellenére egy lépést sem tett annak érdekében, hogy a gyanúsítást vissza vonja, ennek alapján a maga részéről Füzesséryt hitvány rágalmazónak nyilvánította. E megjegyzéseért *Péchy Tamás* rendre utasította *Polónyit*, majd bejelentette, hogy a további tárgyalás lefolytatására zárt ülést rendel el. *Verhovay Gyula* még a nyilvános ülésen szót kért, és visszautasította *Polónyi* megjegyzését, amely szerint Füzesséryvel együtt alakították volna ki az interpelláció szövegét. A *KNapló* nem tartalmazza a zárt ülésen lefolyt tárgyalásokat, mivel erről a házszabályok értelmében nem készült gyorsírói jegyzőkönyv. A zárt ülés után csak *Péchy Tamás* elnöki zárszava jelent meg nyomtatásban, amelyben bejelentette, hogy a következő napi ülésen *Tisza Kálmán* belügyminiszter fog válaszolni Füzesséry interpellációjára. (*KNapló*, 1881—1884. XII. 128—131.)

*

A rövid ülésről *MK* viszonylag hosszasan írt. A parlament rossz közérzetét, a méltatlanul meghuroolt képviselő iránt érzett rokonszenvet érzékeltette, azt az elmeérgesedett helyzetet, amelyet kiharasz-

nálva Füzesséry Géza bátorságot vehetett magának, és minden bizonyíték nélkül gyanúsíthatta egyik képviselőtársát. A francia forradalom nagyjainak nevét említi MK karcolatában. De ez a névsor ebben a környezetben a szatíra eszközüvé vált: a nevekkkel azt akarta jelezni, hogy méltóság, bölcsesség, emberi nagyság jelenléte szükséges ilyen kényes esetekben. »De hát hiszen csak káprázat ez az egész . . . † — jegyzi meg rezignáltan az író. Méltatja a Ház magatartását, de szíve mélyén érzi, hogy az ilyen személyeskedő vád nem az erő, hanem a gyengeség, a kisszerűség bizonyítéka.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 45 : 7 *quadrille* — a francia négyes egyik tánclépése.
 46 : 24 *sub título* — valaminek az ürügyén
 „ 29 *A »Honk már nincsen az élők között.* — A Hon c. politikai napilapot Jókai Mór indította 1863-ban. A nyolcvanas évek elejére elvesztette népszerűségét, és 1882-ben az Ellenőr-rel egyesült. A két lap folytatása volt az ugyan-csak Jókai főszerkesztésével jelzett Nemzet c. napilap.

A ZÁRT ÜLÉSBŐL

- M. I. *Pesti Hírlap. 1883. április 18., 5. évf. 107. sz.* (9—10. l.) Névjelzés nélkül.
 II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai.* Összegyűjtötték és kiadták Légrády testvérek. Bp. 1892. 23—26. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kiadás szövegét közvetíti, az alábbiakban felsoroljuk a PH-beli első közlésen végrehajtott változtatásokat.

Lap: Sor:

- 48 : 2 odakünn? Ugye — PH odakünn, *pedig neked van tágasabb? Ugye*
 „ 4 mandátum is — PH: mandátuma is
 49 : 27 használatra elég jó Mocsáry is. — PH: használatra *úgy vagyunk Mocsáryval már, mint az olyan cipővel, amelyben már ki van nyomkodva minden lábnak a helye.*
 50 : 8 mormogta — PH: morogta

*

Az előző, ápr. 18-i *A t. Házból* karcolat regesztájában jeleztük, hogy a zárt ülésen elhangzottak — mivel arról mindenki, aki nem volt képviselő, így a gyorsírók is, ki voltak rekesztve — szövegszerűen nem

olvashatók a KNapló megfelelő helyén. Ennek következtében a tárgyalás hivatalos szövege nem áll rendelkezésünkre.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 49 : 7—8 *Sturm Albert boglyas fejét nézni.* — A célzás arra utal, hogy a zárt ülésen a gyorsírók sincsenek jelen.
- 49 : 23—24 *elzevir betűkkel* — szép metszésű betűfajta, a XVI—XVII. századi holland Elzevir nyomdász- és kiadó-család nevééről.
- 50 : 5 *preszkribálni* — előír, elrendel

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. április 19., 5. évf. 108. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés ápr. 18-i ülésén az elnöki bejelentések elhangzása után *Tisza Kálmán* mint belügyminiszter válaszolt Füzeses Géza interpellációjára. Közölte, hogy a belügyminisztériumnak hivatalos tudomása volt a gráci sikkasztásról, arról is tudott, hogy a feltételezett tettesek közül néhányan Budapesten tartózkodnak, de a körözés alatt álló egyének közül senkinek még a neve sem hasonlít bármelyik országgyűlési képviselő nevéhez. Végezetül felolvasta Polónyi Gézának a gráci takarékpénztárhoz intézett információt kórhó német nyelvű levelét. *Füzeses Géza* a Ház nyilvánossága előtt bocsánatot kért a testülettől, hogy akaratán kívül interpellációjával rossz fényt vetett a parlamentre. Hosszas fejtegetésbe bocsátkozott, és ennek során előadta, hogy bizonyos ügyekben, amikor hivatalos úton nem tud megnyugtató választ kapni, képviselői kötelességének érezte, hogy interpelláció formájában hívja fel az illetékesek figyelmét a közszájon forgó kérdésre. *Tisza Kálmán* a bocsánatkérést a maga nevében kielégítőnek tartotta, de vitatta az interpellációs jog Füzeses-féle értelmezését. Kimondotta, hogy ilyen kérdésben az interpelláció nem eljárási mód. *Péchy Tamás* levonta az ügy tanulságát, kielégítőnek tartotta Füzeses bocsánatkérését. *Eötvös Károly* elítélte Füzeses magatartását, és kérte, hogy a nyilvános bocsánatkérést külön jegyzőkönyvbe is foglalják. *Tisza Kálmán* egyetértett a javaslattal. A rövid szünet után a pénzügyi és közgazdasági bizottság nevében *Hegedűs Sándor* terjesztette elő a részletügyről szóló törvényjavaslatot, amely lényegében az értékpapírok részletvásárlását kívánta szabályozni. *Fenyvessy Ferenc* elfogadta a javaslatot, de felsorakoztatott érveivel azt kívánta hangsúlyozni, hogy nem tartja elég radikális és biztos megoldásnak. *Széchenyi Pál* gr., miniszter a felszólaló által megemlített eseteket nem tartotta aggasztónak. *Lázár Adám* csatlakozott Feny-

vessy ellenérveihez, továbbiakkal toldotta meg és a törvényjavaslatot nem támogatta még általános tárgyalási alapként sem. *Hegedüs Sándor* előadói tisztjéből elutasította az ellenérveket. A törvénytervezetet a többség elfogadta, és kezdetét vette a részletes tárgyalás. *Lázár Ádám*, *Gáll József* és *Fenyvessy Ferenc* több módosító javaslatot terjesztett elő, ezeknek vitája után a részletügyről szóló törvényjavaslatot a Ház elfogadta. *Lukács László* betervezte a zárszámadási bizottság jelentését az 1881. évi államzárszámadás vizsgálatakor tapasztaltokról. *Frölich Gusztáv* az előterjesztés kapcsán javaslatot tett a földterhermentesítési pótlék előnyösebb felhasználására. (KNapló, 1881—1884. XII. 131—150.)

*

A fenti regesztából is kitűnik, hogy a Füzeséry—Polónyi affér az ülés kisebb részét vette igénybe. De MK a közönség érdeklődését és igazságérzetét akarta kielégíteni, ezért részletesen, a hangulatot és a képviselők magatartását előtérbe állítva idézte olvasói elé a botrány parlamenti lezárását. A két érdektelen törvényjavaslatról csupán szatirikus megjegyzéseket tett.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 52 : 26 *A zárt ülés titkairól nem írok...* — MK e fordulattal ironikusan arra ólzott, hogy a zárt ülés elrendelése pusztán nagyképűség, hiszen az ott tárgyaltak is épp úgy publikussá válnak, mint a rendes ülésen elhangzóttak.
- 53 : 23 *replika, duplika* — igazságszolgáltatási műszavak: *válasz*; a peres fél válasza a keresletre.
- „ 26 *stempli* — pecsét; itt: bélyeg-illeték.
- 54 : 7 Füzeséry Géza felszólalásakor elhangzott közbekiáltások — MK a megemlített közbeszólásokat pontosan idézte, a KNapló ezeken kívül csak Eötvös Károly megjegyzését közölte még (i. h. 132—134 l.).
- „ 16—17 *amelyekről azt mondta Deák, hogy csak tisztességes emberek számára vannak csinálva.* — Deák Ferenc mondását Eötvös Károly idézte rövid felszólalásában (i. h. 135. l.).
- „ 19—20 *ez az ügy befejezettnek tekinthető idebent.* — MK pontosan idézi Tisza szavait (»célszerű lesz ez alkalommal ez ügyet, itt a Házban befejezettnek tekinteni. (élénk helyeslés)«) (i. h. 134. l.). Joggal érezhette MK a nyomatók hangszűlyből, hogy a becsületbeli ügy elkerülhetetlen.
- „ 28 *Lächerlich* — nevetséges

A T. HÁZBÓL, VAGYIS KOMJÁTHY MINT KISVIRÁG

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 20., 5. évf. 109. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 19-i ülésén megkezdte a vitát az 1881-ik évi zárszámadásokról szóló jelentésről. Az érdemi vita előtt *Komjáthy Béla* kért szót. Az előző napi függetlenségi körben folytatott tárgyalások és a sajtóban megjelent hírek miatt tért vissza a Füzesséry—Polónyi ügyre, és határozottan leszögezte, hogy Füzesséry ápr. 18-i ülésen elhangzott nyilatkozata a saját személyét illetően nem állja meg a helyét, mert Füzesséry vele nem beszélt előzőleg az interpellációról, és amikor a nyilvános bejelentés alkalmával megtudta, hogy Füzesséry fel kíván szólalni, és amikor a képviselőtől a felszólalás irányáról is értesült, minden erejét latba vetette, hogy erről Füzesséryt lebeszélje, mert nem látott semmi alapot a gyanúra. Az ülés tudomásul vette *Komjáthy* felszólalását, és megkezdődött a vita a zárszámadásokról. A vita folyamán felszólt *Madarász József*, *Prileszky Tádé*, *Orbán Balázs*, *Bochkor Károly*, *Gyórfy Pétó*, *Krisztinkovich Éde*. A vita nem érintett érdemi kérdéseket, inkább számviteli és számszaki ügyekhez fűztek megjegyzéseket a képviselők. Az ülésen befejeződött az 1881-es zárszámadás feletti vita, jóváhagyásra a főrendiház elé kerül majd. Az ülés végén *Csanády Sándor* és *Tisza Kálmán* között a következő ülés ügyrendjéről támadt kisebb vita. (KNapló, 1881—1884. XII. 151—165.)

*

Polónyi Gézát ért rágalmazás még mindig újabb fordulatokat idéz elő a képviselőházban. A karcolat bevezető részében MK a folyosói véleményeket idézi, és a helyzetet jellemezve két anekdotával fűszerezi a beszámolót. Az ülésterem egyetlen érdekessége is az ügy folyamánya: *Komjáthy Béla* is elhárította magától a Füzesséry eljárásával kapcsolatban neki tulajdonított szerepet, és ezzel ő is hozzájárult ahhoz, hogy Füzesséry erkölcsileg lehetetlen helyzetbe kerüljön. A jelentéktelen tárgyalásról MK csak utalások formájában emlékezik meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Ser:

- 55 : 4, 10 *Sikerült! Megtörtént.* — A függetlenségi kör a Füzesséry—Polónyi affér ügyében értekezletet tartott. A megbeszéléseken kitűnt, hogy Verhovay Gyula közrejátszott a vád elterjesztésében. A kör tagjai elhatározták, hogy egy manifesztumban határolják el magukat Verhovay Gyulától és napilapjától, a Függetlenségtől. (A függetlenségi kör értekezlete PH, 1883. ápr. 19.)
- „ 7 *ställung* — testtartás, állás

- Lap: Sor:
- 55 : 10 *Consummatum est!* — befejeztetett, elvégeztetett.
- 56 : 4— 5 *Kozareket akasztják* — A karcolat megjelenésének idejében Kozarek volt a hóhér, hivatalosan az ítélet végrehajtó.
- „ 7— 8 *A függetlenségi pártkör tegnapi tanácskozmánya képezi a beszélgetés tárgyát mindenfelé.* — Ld. a 55 : 4, 10 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- 56 : 37—39 Gyulai Pál verséből vett két sor — MK valószínűleg emlékezetből írta le a két sort, amely Gyulai »Szilágyi és Hajmásit c. költői beszélyében dalbetét: »Vidd el, fecske, vidd el, ! Levelemet vidd el. ! A tengeren túl is ! Egy néhány mérfölddel.
- 57 : 7 *Helyettem kis virág, tégy vallomást* — Charles Gounod »Faust c. operájának egyik szállóigévé vált dalbetéte. A III. felv. 1. jelenetében énekli az apród.
- „ 27 *infesztál* — háborgat, zaklat
- „ 34—35 *mikor Verhovayt a Majthényi golyója leterítette, ő a maga köpönyegét akkor Verhovayra borította.* — Verhovay Gyulának 1879. jan. 14-én volt párbaja Majthényi bárral, mely Verhovay sebesülésével végződött. A párba-j híres lett, mert Verhovay mellett, az Országos Kaszinó elleni tüntetéseket vont maga után. Komjáthy valószínűleg Verhovay segédéként vehetett részt az ügyben.
- 58 : 5 *folytonosan, négy ízben, ő [Prileszky] beszélt.* — MK megjegyzése nem túlzás, a KNapló szerint ezen az ülésen Prileszky Tádé valóban négy ízben szólalt fel.
- „ 6 *egyszóval parlamentet játszott egymaga.* — MK ez a konklúziója már az irónia tájaira vezetett, mint a fenti regesztából kitűnik, Prileszky Tádén kívül még öt képviselő vett részt a törvényjavaslat vitájában.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap.* 1883. április 22., 5. évf. 111. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 21-i ülésén megkezdte a vitát a közadók kezeléséről beterjesztett törvényjavaslat felett. *Hegedűs Sándor* pénzügyi bizottsági előadó ismertette azokat a negatív gyakorlati tapasztalatokat, amelyek indokolttá tették a korábban, 1876-ban ebben a tárgykörben elfogadott törvény módosítását, ill. revízióját. *Madarász József* ellenezte az 1876-os törvény egyszerű módosítását, gyökeres változtatásokat javasolt: legmegfelelőbbnek azt tartotta, hogy az adók kezelését teljes egészében bízzák rá a vármegyékre. *Prileszky Tádé* részletesen szólott az új törvényjavaslat által megoldható adó-

behajtási és ellenőrzési kérdésekről, általánosságban elfogadta a javaslatot. *Ferenczy Miklós* több ellenérvet sorakoztatott fel annak érzékeltetésére, hogy az adók ügyében csak a vármegye képes megfelelni cselekedni. Nem fogadta el a javaslatot és csatlakozott Madarász József határozati előterjesztéséhez. *Szapáry Gyula* gróf pénzügyminiszter felszólalásában hangsúlyozta, hogy az új törvényjavaslat sok korábbi hibát fog korrigálni. Madarászné vármegyével kapcsolatos javaslatát elutasította. *Orbán Balázs* erőteljes szavakkal érzékeltette a fennálló adó-kivetési és behajtási rendszer sokszorosán tapasztalt visszásságait, radikális változtatást kívánva csatlakozott Madarász József határozati javaslatához. *Mocsáry Lajos* politikai indokokkal tetézte a törvényjavaslat visszautasítását. Ő is a Madarászné javaslatához csatlakozott. *Földes Gyula* részletesen foglalkozott az új törvény előnyeiként feltüntetett cikkelvekkkel, érvrendszerével bizonygatta, hogy azok sem lesznek képesek a negatív tapasztalatok korrigálására. Ezért elutasította a tervezetet, és csatlakozott Madarász József javaslatához. — A képviselőház a továbbiakban kérvényeket tárgyalt. (KNapló, 1881—1884. XII. 165—186.)

*

A közadók kezelésével kapcsolatos törvényjavaslat tárgyalásakor a felszólaló függetlenségi párti képviselők — különböző indokok alapján ugyan — az állami kezelésben levő adórendszer ellen szólaltak fel, és javasolták a megyék jogainak helyreállítását. MK ezeket az anakronisztikus érveket meg sem említette, csupán a vita iránt megnyilvánuló közönytől szólt. Közvetve azonban véleményét nyilvánította: a kedive által megteremtett ellenzékéről szőtt történetével mondott véleményt a hazai ellenzék eszmeszegénységéről (60 : 5—25). A karcolat javarészt a folyosó történeteivel töltötte meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 58 : 19 *jobban érdekelte mindnyájukat a hevesi manifesztum.* — Heves vármegye még az 1880-as években is az egyik leginkább Kossuth-rajongó vármegye volt. Valószínűleg valamilyen Kossuthtal kapcsolatos manifesztumra utalhat MK.
- „ 20 *a második Almássy-összeesküvés!* — Almássy Pál Heves megyei birtokos volt, 1864-ben több társával (Nedeczky István, Beniczky) fegyveres összeesküvés miatt letartóztatták. MK az előbbieken említett manifesztumot ironikusan hasonló horderejűnek jelezte, mint az 1864-es összeesküvést.
- 59 : 8 *paletot* — hosszú, bő felsőkabát
- 60 : 15 *a »Próféták című operában hull a hó* — Giacomo Meyerbeer 1849-ben bemutatott, egykor nagy sikert aratott operájára, a »Próféták-ra vonatkozik MK utalása.

Lap: Sor:

61 : 7

Ott járkal egykedvűen az öreg Lázár Ádám is elmondandó beszédjét hőmpölyögtetve elméjében — A KNapló tanúsága szerint Lázár az idő előre haladása miatt a következő napra halasztotta felszólalását. (KNapló, i. h. 185.)

„ 19

te is a Füzesséry-iskola embere vagy — MK ironikus utalása Füzesséry korábbi, ápr. 17-i ülésen elhangzott, Polónyi Gézát rágalmazó felszólalására.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1883. április 24., 5. évf. 113. sz. (9.1.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 23-i ülésén tovább folytatták a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat általános tárgyalását. Elsőnek *Lázár Ádám* szólalt fel. Az adóbeszédések terén tapasztalható rendellenességekkel foglalkozott, megállapította, hogy a vita tárgyát alkotó javaslat sem tud ezeken változtatni. Csatlakozott *Madarász József* előző nap beterjesztett ellenjavaslatához. *Hegedűs Sándor*, a javaslat előadója foglalkozott a felmerült ellenvéleményekkel, részben megmagyarázta a példaként említett rendellenességeket. Ezzel a törvényjavaslat általános vitája lezárult. A szavazáskor a többség elvetette *Madarász* ellenjavaslatát. A részletes vita azonnal megkezdődött. *Földes Gyula* az 1. §. tárgyalásakor határozati javaslatot nyújtott be az adófelügyelői intézmény átalakítására. *Hegedűs Sándor* ellenezte, *Gyórfly Péter* támogatta *Földes* javaslatát. A szavazásnál a többség eredeti formájában fogadta el a paragrafust. A továbbiakban kisebb-nagyobb módosítási javaslatok hangzottak el a 2—8. paragrafusok tárgyalásakor, de a többség ezeket az ellenvetéseket figyelmen kívül hagyta, és eredeti formában fogadta el az egyes paragrafusokat. (KNapló, 1881—1884. XII. 187—202.)

*

Az ellenzékieskedésbe, látványos ellenjavaslat támogatásába torkolló általános vitát kicsinyességbe fulladó részletes vita követte. MK az előző napi karcolatban — ápr. 22. ld. e kötet 59. lapján — egy anekdota közbeiktatásával érzékeltette véleményét. A jelen karcolatban már nem is szól a képviselőház üléstermében elhangzottakról, csupán az atmoszférát, az egyhangúság és egykedvűség légkörét érzékelteti a képviselőknak a karzatra tett látogatásával, a folyosóról összeszedett apró történetekkel.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 61 : 1 *szignatúra* — kézjegy; itt: ismertetőjegy
 62 : 2 *kompakt idő* — itt: tömör, vaskos idő. Ti. ekkor fizették ki a képviselői napidíjakat.
 „ 7 *sallárium* — bér, fizetés
 „ 15—17 *Csak az imént cikkeztek sorba a lapok, hogy a képviselők és a közönség nem érdeklődik komoly ügyek, hanem csupán a botrányok iránt.* — MK utalása a PH 1883. épr. 17-i, »Botrány a parlamentben« c. vezércikkére vonatkozik.
 63 : 3— 4 *Madarász meggondolta magát, hogy ki az ördögnek beszéljen, s eláll.* — MK e megjegyzése arra vonatkozik, hogy a Ház szabályai szerint a vita lezárásakor az ellenjavaslat betérjesztőjét megillette a zárzó joga. A KNapló tanúsága szerint az elnök zárzó megtartására vonatkozó bejelentésekor közölte Madarász, hogy »Elállok«. (KNapló, i. h. 192.)
 „ 8 *fix und fertig* — tökéletesen kész
 „ 21 *persvadeál* — rábeszél, rávesz

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. április 25., 5. évf. 114. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 24-i ülésén folytatták a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. A 8. §. — mely adókivetéssel kapcsolatos felebbezések és bírósági jogköröket szabályozta — vitát váltott ki. Felszólalt *Lázár Adám, Földes Gyula, Teleszky István* pedig több módosítást nyújtott be. *Hegedüs Sándor* előadó a bizottság részéről elfogadta a módosításokat, kérte azok megszavazását. *Helfy Ignác* javasolta, hogy az ügy fontossága miatt előbb nyomtattassák ki Teleszky által átfogalmazott szöveget, hogy a képviselőknek módjuk legyen behatóan tanulmányozni a benne foglaltakat. Az elnök elfogadta *Helfy* indítványát, és a 8. §. feletti szavazást későbbi ülésre halasztotta. A képviselőház a továbbiakban a 9—41. paragrafusokat tárgyalta. Ezek nem váltottak ki jelentősebb vitát, csak néhány észrevétel, módosítási javaslat hangzott el. (KNapló, 1881—1884. XII. 202—221.)

*

A közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat részletes vitájának légkörét MK karcolata bevezetőjében találó képekkel érzékelteti (64 : 1—11), a tárgyalás iránt megnyilvánuló érdektelenséget pedig egy képviselő megjegyzésének közvetítésével indokolja (64 : 24—28). A törvényjavaslat vitájának hangulata alkalmat szolgál MK-nak, hogy véleményt mondjon, a parlamenti életéről. Kifogásolta, hogy az

oszmék összecsapása helyett a divat-hóbort színtere lett a képviselőház, nem az érvek, hanem a ruhák serkentik versengésre a képviselőket. A karcolat további részében a folyosó hangulatát, az ott elhangzó beszélgetéseket közvetíti olvasóinak. A befejező részben (67 : 10–34) pedig az ülés egyetlen érdekességéről, Teleszky Istvánnak (67 : 10–34) által sugallt módosító indítványának »műhely-titkairól« lebbenti fel a fátylat.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 64 : 30 *abszens* — hiányzó, távollevő
- 66 : 5— 6 *Kulánya vállalkozónak behoztunk közköltsegen ezer munkást* — 1883-ban ezer csángót telepítettek vissza Magyarországra az akkoriban kiszáritott aldunai réti földekre. A megnevezett vállalkozó valószínűleg a lecsapolási műveletek vezetője lehetett.
- „ 13 *Mocsáry, II. Lajos* — MK-nak ez a célzása arra vonatkozik, hogy a függetlenségi párt vezérének Kossuth Lajost tekintette, Mocsáry csupán második Lajos a pártban.
- „ 33—34 *Hiszen én egyszer arról [ti. Reviczky Károlyról] azt írtam, hogy nem létezik, mert soha sincs itt.* — MK e folyosói beszélgetésbe önmagát is beleszötte. Reviczky Károlyról mint fiktív országgyűlési képviselőről szóló tréfája az 1883. ápr. 14-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában látott napvilágot. (Ld. jelen kötet 35—36. l.)
- 67 : 10—11 *Szapáry maga csinálta ki Teleszkynek, hogy a 30-dik §-nál milyen módosítványt adjon be.* — A KNapló tanúsága szerint (i. h. 218. l.) a MK által említett 30. §-t egyetlen felszólalás nélkül fogadta el a Ház. Teleszky István módosítása a 8. §-nál hangzott el (i. h. 204—207). Vagy MK rosszul emlékezett az esetre, vagy a kikerelkedő csattanó miatt helyezte az ülés végére Teleszky felszólalását.
- „ 31 *knapp* — éppen hogy

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. április 26., 5. évf. 115. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 25-i ülésén folytatták a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat részletes vitáját. Elsőnek az előző ülésből kiemelt 8. §-nak Teleszky István által átformált szövege került teríték-re. *Horváth Lajos* minimális kiegészítést javasolt, *Olay Lajos* viszont lényegesebb pontokon kívánt módosítást. Javaslatához csatlakozott *Orbán Balázs* is. *Szapáry Gyula* gróf pénzügyminiszter kifejtette

azokat az indokokat, amelyek miatt elfogadja és elfogadásra ajánlja Teleszky módosítását és Horváth Lajos pótlását. *Györfly Pétó* is támogatta Olay javaslatát, a miniszter által támogatott Teleszky-félet nem tartotta kielégítőnek. E vitában felszólt *Teleszky István* és *Hegedűs Sándor* előadó. A szavazás során Teleszky szövegét és Horváth kiegészítését fogadta el a többség. A következő paragrafusok kisebb észrevételekre, apró módosító indítványokra adtak alkalmat a képviselőknek. Egész az 58. §-ig nem történt lényegesebb ellenvetés. Az 59. §. vitájakor *Gáll József* hosszabb felszólalásában részletes ellenvéleményét fejtette ki. Ez a paragrafus a ki nem fizetett adó fejében foganaszítható foglалás módját és körülményeit tárgyalta. Több képviselő javasolta, hogy nyomtassák ki *Gáll József* indítványát, mert élőszóban való előterjesztése nem alkalmas az érdemi vitára. Az elnök elfogadta a nyomtatásra vonatkozó indítványt, és röviden jelezte a következő ülések elé kerülő további törvényjavaslatokat. (KNapló, 1881—1884. XII. 222—241.)

*

A vita lassú hömpölygését MK a jelen karcolatban teljesen figyelmen kívül hagyta. A két Tisza-testvérrel elmékedik, csipős megjegyzést tesz a függetlenségi párt belső helyzetére, elidőzik a karzat vendége, *Helvey Laura* személyénél, a felé röppentett bókkal is csak az ülés egyhangúságát dokumentálja. A szatíraíró számára megmaradt lehetőséget is kihasználja: a megüresedett képviselői helyre bekerült *Olay Lajos* szűzbeszédét persziflálja a karcolat befejező részében. Az új képviselőre szánt néhány bekezdéssel érzékelteti, hogy igen középserű taggal gyarapodott a parlament.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 68 : 8— 9 *A miniszterek közül csak a jó Bedekovich ült ott mereven, élettelenül.* — MK-nak ez a megjegyzése a szatirikus túlzás szülötte lehet. Az ülés kezdetén kilenc miniszter jelenlétét rögzítette a KNapló, a vitában felszólt a szakminiszter, *Szapáry Gyula* és *Tisza Kálmán* is.
- 69 : 9—15 *Herman Ottó* és a függetlenségi párt — MK ezekkel az ironikus sorokkal a függetlenségi párton belüli vitákra és nézeteltérésekre utal, amelynek következménye volt *Füzesséry* támadása *Polónyi Géza* ellen. Ld. erről a korábbi ápr. 17-i karcolathoz fűzött jegyzeteinket e kötet 336. lapján.
- „ 30 *homo novus* — új ember
- 70 : 1 *Per viraime beszélt* [Olay] *a Házzal* — A KNapló szövegében nem olvasható e patetikus megszólítás. Lehet, hogy *Olay* a kinyomtatásra került szövegen javított, de az is lehet, hogy e megszólítás nem is hangzott el, csupán MK az egész beszéd hangnemét akarta e megyei szófordulattal érzékeltetni.
- „ 2 *periódus* — körmondat.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. április 27., 5. évf. 116. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 26-i ülésén napirend előtt *Ráday Gedeon* gr. honvédelmi miniszter törvényjavaslatot nyújtott be a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyamainak kibővítéséről. A továbbiakban a képviselőház folytatta a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalását. Az 58. §-sal kapcsolatban az előző nap Gáll József több módosítást nyújtott be. *Teleszky István* felszólalásában is ezzel a paragrafussal foglalkozott, és további módosítást javasolt. A képviselőház átszövegezés végett ezt a paragrafust visszautalta a pénzügyi bizottsághoz. Az ülésen megtárgyalták az 59–89. §-okat. A paragrafusok többségét minden vita és észrevétel nélkül elfogadták a képviselők, némelyikükhöz többen hozzászóltak, pontosabb, egyértelműbb megfogalmazást ajánlva a beterjesztett szöveg helyett. A parlamenti többség e módosító javaslatoknak csak kisebb részét fogadta el, a többit elvetette. (KNapló, 1881–1884. XII. 242–260.)

*

A képviselőház napirendje változatlanul arra kényszeríti MK-t, hogy ne az ülésteremben keresse a témát. Karcolatában szól a politikus napilap szerkesztőkről, a jogi bizottságból kiszivárgó hírekről, Horváth Gyula folyosói elménekedéséről. Az ülésteremben lassan lemorzsolódó paragrafusok körül zajló rövidebb-hosszabb felszólalásokat meg sem említi, de a kínálkozó alkalmat: Földes Gyula nagyfokú aktivitását nem hagyja szó nélkül. Tréfás-ironikus hangon magyarázza meg olvasóinak, hogy mi készítette a képviselőt a gyakori szereplésre (71 : 1–15). A kormány politikájával szemben tapasztalható bizalmatlanságnak is hangot adott azzal, hogy a Ludovika Akadémiával kapcsolatban készülő törvényjavaslat mögött kereste a rejtett orosz oldalát az előterjesztésnek.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

70 : 5	<i>Csernátony madarokat nevel</i> — Csernátony Lajos 1882 végéig az <i>Ellenőr</i> c. napilap szerkesztője volt, a lap egyesült a <i>Honnal</i> , és a fúzióból létrejött új napilapnak, a <i>Nemzetnek</i> Csernátony főmunkatársa lett.
„ 6	<i>Láng Lajos fiatal mamelukokat nevel</i> — Láng 1882-ben néhány hónapig a <i>Nemzet</i> szerkesztője volt, 1883 elején a tudományegyetem statisztikai tanszékének professzora lett. Ez utóbbira vonatkozik MK célzása.
„ 7	<i>Verhovayt legyömöszölték</i> — Verhovay a Függetlenség szerkesztője és kiadó tulajdonosa volt, a tisztaeszlári vérvadásban lapja vitte a legerőteljesebb antiszemita

Lap: Sor:

- agitációit. E szélsőséges hangot és alap nélküli vádaskodást még a nyíregyházi végtárgyalás előtt a fővárosi sajtó többsége visszautasította.
- 70 : 12—13 *Urvárynak az a szerencséje, hogy olyan párthoz jutott, mely hermetice el van zárva egy befőttes üvegbe.* — Urváry Lajos a Pesti Naplót szerkesztette, a lap nem hivatalosan a mérsékelt ellenzék szócsöve volt.
- „ 16—18 *A legcsodálatosabb Csávolszky Lajos... Pedig az alól a mennykő nagy lepedő alól ugrálnak elő az események nem egyszer.* — Csávolszky az Egyetértés c. napilap szerkesztője és kiadó tulajdonosa volt.
- 71 : 5 *a zsidók és keresztények közti házasságot tárgyalják.* — A vegyesházasságról szóló törvényjavaslatot a képviselőház az őszi ülészakon tárgyalta (ld. Krk 67. köt.)
- „ 35—38 Földes Gyula módosításának elfogadása. — MK bár szatirikus hangon írja le Földes javaslatainak sorsát, a 82. §-hoz fűzött javaslata valóban Szapáry személyes felszólalása után került be a javaslat szövegébe, mert Hegedüs Sándor, a bizottság előadója nem értett egyet a módosítással. (Ld. KNapló, i. h. 250—251.)
- 72 : 8 *eroberung* — hódítás, siker
- „ 9—10 [Ráday] már a második éljenzést aratja a Házban a mai *ludoviceum-javaslattal.* — A KNapló tanúsága szerint Ráday rövid előterjesztését háromszor szakította meg *»helyeslés«, »tetszés jobbfelől«, »általános helyeslés. Eljenzés.«* (I. h. 242. 1.)
- 73 : 13 *cotillon* — francia füzértánc; eredetileg népi párostánc.
- „ 22 *vizikátor* — hólyaghúzó szer (a latin vesicatoria szó torzított alakja); a gyógyászatban régenté főleg a hólyaghúzó bogarak (*vesicantia*), nevezetesen a kőrishogár zsírsavát használták erre a célra. A kőrishogár illetően hasznosításáról MK korábban *Az igazi humoristák* c. gyűjteményének (1879) *A magyar nép bogarai* c. fejezetében is megemlékezik (Krk 54. 279. 1.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1883. április 28., 5. évf. 117. sz. (9.1.) Névjelzés S—n.*

A szövegről

Az ülésről szóló parlamenti karcolat két történetből állt. Az elsőt itt közöljük, a másodikat, *A pénzügyminiszter reggelije* címűt MK rajzként önállósította. *Az apró gentry és a nép* c. kötet sajtó alá

rendezésekor úgy vélte, hogy ez az írás eléggé általános ahhoz, hogy függetlenül az ülésteremben elhangzottaktól, képet adjon a parlament légköréről. A rajzot az 1883-as év karácsonyára megjelentetett kötetnek a »Történetek a tisztelt folyosó"-ról c. ciklusába illesztette, néhány apró módosítással kiiktatva a túlzottan aktuálisnak tűnő megjegyzéseket vagy szavakat. *A pénzügyminiszter reggelije* a továbbiakban is megtartotta önállóságát, belekerült *Az apró gentry és a nép* további kötetkiadásába és innen a Jk megfelelő kötetébe.

A Krk elbeszéléskötetinek sajtó alá rendezésekor tiszteletbe tartva MK szerzői elképzelését a megfelelő helyen, a Krk 34. kötetében közzétettük a rajzot (94—95) és a hozzáfűzött jegyzetekben a Szöveg-változatok c. részben közöltük az első részt, *Plachy Tamás a mennyországban* c. karcolatot. Ennek ellenére, a jelen kötetben, de most a szöveg-részben újból megjelentetjük ezt az első részt, mivel ez tükrözi a parlamenti tárgyalás hangulatát. A második részt, *A pénzügyminiszter reggelije* címűt azonban még jegyzetben sem közöljük, hanem felhívjuk az olvasó figyelmét a Krk 34. kötetében a 304. lapon közzétett szövegváltozatokra, amelyek a stílusis csiszoláson kívül természetesenül azokat a változtatásokat is tartalmazzzák, amelyek annak idején *A t. Házból* karcolat napi aktualitását jelentették.

*

A képviselőház ápr. 27-i ülésén folytatódott a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. A 90. §-hoz, amely a végrehajtás útján meg nem téríthető adótarozásokkal kapcsolatos intézkedéseket tartalmazta, több módosítást javasoltak a képviselők. A végleges szöveg kialakításánál néhány észrevételt figyelembe vettek. Az ülés folyamán a vegyes intézkedéseket tartalmazó 91—113. §-sokkal kapcsolatban több javaslatot tettek még a képviselők, ezek nagyobb részét a többség nem fogadta el. A közadókról szóló törvényjavaslatot — néhány függőben maradt és a pénzügyi bizottsághoz újra fogalmazás végett visszaküldött paragrafus kivételével — részleteiben is elfogadta a képviselőház. Az ülés végén az elnök javaslatára meghatározták a következő ülések napirendjét. (KNapló, 1881—1884. XII. 260—277.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 73 : 1 *Földes még mindig nem nyugszik* — MK az előző, ápr. 27-i *A t. Házból* c. karcolatában ironikus hangon írt Földes Gyula sorozatos módosító javaslatairól (71 : 15—38). A jelen ülés alkalmával is két ízben tett változtatásra javaslatot Földes Gyula.
- 73 : 1— 2 *Gyórfly még mindig nem pihen.* — Gyórfly Pető a jelen ülésen nem szólalt fel, de a korábbi tárgyalások alkalmával ő is több ízben javasolt módosításokat.
- „ 3— 4 *úgy fog kelleni őket megállítani, mint a »Háromcsőrű kacsa« táncoló polgármesterét.* — Moinauy, Jules szöveg-

Lap: Sor:

- könyve alapján, Jonas, Émile zenéjével a Népszínház 1876 áprilisában mutatta be a Háromcsőrű kacsát. Felújítására — ugyancsak a Népszínházban — 1882. szept. 15-én került sor. MK megjegyzése valószínűleg a felújított darab színházi élménye vonatkozik.
- 73 : 6— 8 *mikor egyszer Csanády változatosság okáért elprüsszentette magát a 90. §-nál, lelkesen megjelenezték.* — A KNapló tanúsága szerint Csanády Sándor a 90. §. tárgyalásakor egy körmönfont mondatot bíralt meg, és javasolta szabatosabb megfogalmazását. Felszólalását »Általános helyeslést követte (i. h. 263. l.). MK mondata valószínűleg erre az epizódra céloz.
- 74 : 2— 4 *ha valami istennek tetsző dolgot akarsz csinálni, szavazz a polgári házasság ellen.* — MK az előző, ápr. 27-i *A t. Házból* c. karcolatában már jelezte, hogy a közvélemény egy része nagy ellenszenvvel kísérte a jogügyi bizottságnak a vegyesházasságról szóló törvényjavaslatot előkészítő munkáját (71 : 3—11). A jelen karcolatban Szent Péternek tulajdonított megjegyzés ezeknek az ellenvéleményeknek tendenciáját jelzi.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap.* 1883. április 29., 5. évf. 118. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház ápr. 28-i ülésén először megválasztották Berzeviczy Albertet a képviselőház jegyzőjének. Majd a véderő-bizottság előadója, *Tischler Vince* terjesztette be a törvényjavaslatot az V. és VI. kerületi csendőrparancsnokság felállításáról. Indoklasként megemlítette, hogy az új csendőrparancsnokság kiépítésével az egész országot átfogja majd a belső biztonsági intézmény. Mivel ez a létszám jelentős emelését jelenti, azért tartalmazza a törvénytervezet a tényleges katonai szolgálatot teljesítő honvédeknek csendőrségi állományba való áthelyezését. E törvénynek ezeket a szakaszait átmeneti jellegűnek tekintették addig az ideig, amíg a csendőrség állományát nem lehetséges önkétesekből toborozni. *Hoitsy Pál* a függetlenségi párt nevében elutasította a törvényjavaslatot. Részletesen kifejtette, hogy az állampolgári jog csorbitását látja abban, ha valakit a katonai szolgálat teljesítése után katonai behívó alapján a csendőrséghez beoszthatnak. *Orbán Balázs* a csendőrség felállításában az abszolútizmus egyik intézményének átültetését, a megyei önkormányzat további jogcsorbitását látta. *Thaly Kálmán* csatlakozva az előtte szólók fejtegetéséhez, megjegyezte, hogy a csendőrségi állomány 500 főnyi hiánya azt mutatja, hogy a magyar nép érzületével nem fér

össze a csendőrség szervezete. Megítélése szerint az az elgondolás, hogy a honvédség állományából fogják feltölteni a csendőrséget, meg fogja fosztani a honvédséget attól a megbecsüléstől, amely eddig övezte. A csendőrség magatartása és tevékenysége mindenkit a Bach-korszakra emlékeztet. *Ráday Gedeon* gr. honvédelmi miniszter felszólalásában hangsúlyozta, hogy a csendőrség megfelelő módon a régi pandúr intézménynél jobban tudja biztosítani a közbiztonságot. A honvédségtől való átirányítást átmenetinek tartotta, mivel az önként jelentkezők száma azt mutatja, hogy a csendőri poszt vonzó. *Ernuszt Kelemen* a törvényjavaslatot helyesnek és célszerűnek tartotta, a két parancsnokság felállításával az intézményt teljesen kiépítik. *Tisza Kálmán* felszólalása bevezető részében a függetlenségi párti képviselőknek a csendőrség uniformisáról mondott véleményével polemizált. Kifejtette, hogy mi teszi indokolttá a terepszín ruhát. Majd ironikus hangon a csendőrség gyűlöltségének indokolatlanságát fejtegette, kiemelte azt, hogy a közbiztonság megteremtése nemzeti érdek. Röviden szólott a megyei autonómiáról is, és azt állította, hogy a csendőrség is szolgálja az érdekét. (KNapló, 1881—1884. XII. 178—192.)

*

A két új csendőrparancsnokság felállítását célzó törvényjavaslat a függetlenségi párti képviselők támadását váltotta ki. Azért léptek sorompóba, mert csupán a megyei autonómia sérelmét látták benne, ill. a honvédségtől átvezényeltek polgári szabadságának korlátozását. Az ellenvélemények között fel sem merült az a fokozott elnyomó szerep, amely a csendőrség fő feladata volt. MK karcolatában nem mond közvetlenül véleményt a csendőrségről, de közvetve kifejezésre juttatja, hogy a vármegyei érdek kerekedett felül a felszólalók érvelésében. Ezt jelzi a karcolat bevezető mondatával, majd a Huszár Imréről szóló anekdotával (75 : 1—31), ez jut kifejezésre az erdélyi képviselők parciális szemléletéről szőtt fejtegetésben is (76 : 28—35). *Thaly Kálmán* felszólalásáról szólva már egyértelműen gúnyolja a sallangos ürességet. E körülmények mindenképpen arra mutatnak, hogy MK tartózkodott attól, hogy véleményt mondjon magáról a csendőrség intézményéről, csupán egy rövid mondattal érzékelteti véleményét: »mert bizony van elég gyenge oldala a javaslatnak; meg lehetett volna azt támadni komoly argumetumokkal is«. A karcolatba illesztett anekdota, a képviselőházi jegyzőválasztás részletes leírása, a folyosói találgatások fordulatainak közvetítése jelzi, hogy nem kívánta részletesebben kifejteni saját véleményét.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

74 : 6

Az egyik el van törődve az útiportól — A PH szerint *Tisza Kálmán* Debrecenben tartózkodott, onnan érkezett a parlament ülésére (PH, 1883. ápr. 28. 10. 1.).

- Lap Sor:
- 74 : 6— 7 *a másik el van kényeztetve az éljenzésektől.* — MK az ápr. 27-i *A t. Házból* c. karcolatában beszámolt arról, hogy a Ráday Gedeon által beterjesztett Ludovika Akadémiáról szóló törvényjavaslat a képviselők éljenzését váltotta ki (ld. e kötet 72. lapján).
- 75 : 2 *Mikor még Huszár Imre öcsém volt a jegyző* — Huszár Imre 1873—75 között volt a képviselőház egyik jegyzője.
- 77 : 5— 6 *Ő [ti. Thaly] zengte el a jelmondatul választott nótát is* — A KNapló szerint Thaly felszólalásában a következőket mondta: „... a t. előadó úr jobban tette volna, hogyha ahelyett hogy az indokoláshoz bevezetést csinál, annak mottójául oda írta volna azt a régi, országszerte ismertes katonadalt módosítva: „Már minálunk verbuválnak kötéttel, elviszik a honvédlegényt csendőrséghez erővel”.* (I. h. 285. l.)
- „ 7 *Fütyülje hát el... hogy hangzik!* — E közbekiáltást a KNapló nem jegyezte fel. Feltehető, hogy MK ezzel csak fokozni akarta iróniája erejét.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. május 1., 5. évf. 120. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai*. Összegyűjtötték és kiadták Légrády testvérek. Bp., 1892. 26—30 l. — *A csendőrség felállításása küszöbén* címmel. Az első közlés dátuma tévesen: 1883. április 3.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kiadás szövegét közvetíti. Az alábbiakban felsoroljuk az eltéréseket:

- Lap: Sor:
- 79 : 15 menni a miniszterrel — PH: menni a meiszterrel
- „ 23 volna, hogy *oly* hosszan tart, kevesebb — PH: volna, hogy *úgy* elkésik, kevesebb
- „ 29 nélkülünk — PH: minélkülünk
- 81 : 6 úr felállott, s merészen — PH: úr *kálmánkodni* akart, s merészen

*

A képviselőház ápr. 30-i ülésén átdolgozás után újra vitára bocsátották a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat 58. és 61. paragrafusát. Csupán *Orbán Balázs* szólalt fel, és kifogásolta a paragrafusok rossz magyarsággal megfogalmazott szövegét. Erdemben

nem tett kifogást. A két paragrafust a többség megszavazta. Ezután folytatni kívánták a csendőrségi törvényjavaslat tárgyalását. *Szederkényi Nándor* felszólalt és megállapította, hogy sem az előadó, sem a miniszter nincs jelen a Házban. Javasolta, hogy halasszák a vitát a következő ülésre. *Szapáry Gyula* kérte a képviselőházat, hogy öt percre függeszék fel a vitát, mert a honvédelmi miniszter egy bizottságban van tárgyaláson. *Csanády Sándor* és *Thaly Kálmán* javasolta, hogy a következő napra halasszák a további tárgyalást. *Péchy Tamás* szavazásra tette fel a javaslatot. *Tisza László* mint a véderő-bizottság elnöke bejelentette, hogy a véderő-bizottság Csiky Kálmán személyében gondoskodott helyettes előadóról, de a maga részéről elfogadhatónak tartja azt a javaslatot is, hogy a következő ülésen folytatassák a vitát. *Péchy Tamás* berekesztette az ülést, és bejelentette a következő tárgyalás napirendjét. (KNapló, 1881—1884. XII. 292—295.)

*

MK a jelen karcolatban szabadjára engedte szatirikus képzelőerejét. A fenti regesztából kitűnik, hogy a Ház vezérkara rosszul tervezte meg az ülés időtartamát. Azt hitték ugyanis, hogy a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat még meg nem tárgyalta két paragrafusa több időt vesz igénybe, így Ráday és Tischler időben megjelenhet az ülésen. De a valóságban nem alakult ki vita a két cikkely felett, és igen hamar sor került a csendőrségi törvényjavaslat további tárgyalására, a két érdekelt pedig nem érkezett meg. Ez a helyzet — mint a regesztából látható — módot adott a függetlenségi pártnak, hogy kényelmetlen helyzetbe hozza a kormányt, és rákényszerítse az ülés berekesztésére.

MK ezt a körülményt aknázza ki. Epikus hömpölygéssel írja le Tischler reggeli felébredését, felkészülését a vitára, Rádaynál tett látogatását, a miniszterre való várakozását (a feszültséget még azzal is fokozza, hogy érzékelteti Tischler szorongását), majd a két államférfi ünnepélyes elindulását és az üres parlamentbe való megérkezésükkor megnyilvánuló megdöbbenésüket. A gondosan megkomponált felsülési történet folytatásaként színesen, elevenen ábrázolja MK a kurta ülés históriáját, elmélyítve a kormány nevetséges helyzetét.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 78 : 4 *Slovenske Noviny* — Budapesten Hornyánszky Viktor kiadásában megjelent, a kormánytól szubvencionált szlovák nyelvű napilap.
- „ 6—7 *Az újságokból megolvasta, hogy Győrben két pandúrt agyonütöttek.* — A PH 1883. máj. 1. számában (5. l.) »Gyilkos cigánycsapat« című hír jelent meg: »... Győrött tegnap délután borzasztó gyilkosság híre terjedt el. Azt beszélték, hogy a szomszédos bonyi határban két megyei pandúr fekszik meggyilkolva... A vészes hír csakugyan igaznak bizonyult...«

Lap: Sor:

- 78 : 23—24 *megint pihent erőben van a két nagy szakáll* — MK célzása Földes Gyulára és Győrffy Petőre vonatkozik. Korábbi ápr. 27-i *A t. Házból* c. karcolatában is ironikus megjegyzést tett a két gyakran felszólaló szakállas képviselőre (73. l.).
- „ 33—39 szójáték Tischler névvel — a helyzetkomikum forrása az a tény, hogy a Tischler szó németül asztalost jelent.
- 79 : 20 *Most körülbelül Földes módosít...* — E megjegyzés MK csipkelődése: a korábbi üléseken Földes Gyula igen sokszor tett módosító indítványt a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat vitájában.
- 80 : 13—14 *ma Tisza el lévén foglalva a főrendieknél* — A PH tudósítása szerint Tisza a középiskolai törvényjavaslat tárgyalásánál felszólalt a felsőházban (PH, 1883. máj. 1., 11. l.).
- „ 19—20 *Győrffy Pető pedig elérte célját: a »Styx« kiadta az arcképt.* — A *Styx* c. budapesti megjelenésű, német nyelvű élelapp 1883. ápr. 29-én megjelent számában a címlapon közölte Győrffy Pető arcképt.
- „ 27—28 *Szegény jó Bedekovich, ki árván ült ott a piros széken Szapáry mellett* — A *KNapló* is csak e két miniszter jelenlétét tartja nyilván (I. h. 292.).
- „ 31 *Nincs előadó. Nincs miniszter!* — A *KNapló* is szélső balról elhangzott közbekiáltásokként tünteti fel e mondatokat (i. h. 293. l.).
- 81 : 4—18 Tisza Lajos és a pót-előadó — Csiky Kálmán nevetséges megszegyenülése MK satirikus ötletéből származott. A *KNapló* szövegéből kitérnék ugyanis, hogy Tisza László ugyan bejelentette, hogy Csiky Kálmánt bízták meg az előadó helyettesítésével, de utána rögtön hozzáfűzte, hogy ő maga is egyetért a tárgyalás elnapolásával (i. h. 294. l.). Tisza László e bejelentése csupán a kormány tekintélyét kívánta menteni, de maga sem gondolta komolyan, hogy tárgyaljanak a csendőrségi javaslatról.

A T. HÁZBÓL.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 2., 5. évf. 121. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 1-i ülésén *Ráday Gedeon* honvédelmi miniszter sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy az előző napi ülésen túl korán került sor az új csendőrparancsnokság felállítására vonatkozó törvényjavaslat tárgyalására, és nem tudott kellő időben megjelenni a parlamentben. E bejelentés után folytatódott a vita az új csendőrparancsnokság törvényjavaslata felett. *Meszlényi Lajos* elutasította a törvényjavaslatot, mivel a csendőrség létszámát a tényleges katonaiadejüket

leszolgált honvédekből kívánják kiegészíteni. *Mocsáry Lajos* is tiltakozott az ellen, hogy a kiszolgált honvédségi állományból kívánja a kormány a csendőrség hiányzó létszámát feltölteni. *Herman Ottó* felszólalásában erőteljes formában utasította vissza Tisza Kálmánnak az ápr. 28-i ülésén a csendőrség érdekében elhangzott érvelését. És tiltakozott az ellen is, hogy a csendőrség intézményének kiterjesztésével csökkenteni kívánja a kormány a megye autonómiáját. A javaslatot elutasította. *Halász Géza* is elvetette a javaslatot, és a közbiztonság állami felügyelet alá helyezésének rossz tapasztalataként a fővárosi rendőrség tevékenységére hivatkozott. *Tischler Vince* előadó visszautasította az ellenzéki képviselők érveit, és kérte a törvényjavaslat elfogadását. *Hoitsy Pál* elutasította a saját személyével kapcsolatos megjegyzéseket. *Ráday Gedeon* gr., honvédelmi miniszter a honvédségi állományból a csendőrség kötelékébe kerülők helyzetével kapcsolatos aggályokra válaszolt. Az általános vita lezárult, és azonnal megkezdődött a részletes tárgyalás. *Hoitsy Pál* az 1. §-hoz szóló hozzá. Megismételte korábbi aggodalmait az erőszakos toborzással kapcsolatban, javasolta, hogy 100 forint felpénz biztosításával tegyék vonzóvá a csendőrség intézményét. *Ráday Gedeon* gr. ezt a javaslatot veszélyes precedensnek tartotta és elutasította. A többség a szavazásnál elvetette Hoitsy javaslatát, és a §-t eredeti formájában fogadta el. A 2. § vitájakor *Ernuszt Kelemen* módosítást nyújtott be, amellyel biztosítani lehetett volna, hogy csak olyan egyéneket hívjanak be a csendőrségbe, akiket ez a szolgálat nem vonna el hivatásuktól. *Ráday Gedeon* gr. e módosítást túlzónak tartotta, azt elfogadta, hogy a házasodni szándékozók behívásától a lehetőség szerint eltekintsenek. *Thaly Kálmán* a csendőrség intézményének kiterjesztésében a nemzeti hagyományok megsértését látta, korábbi felszólalásában is ennek adott hangot, és nem a ruházat színének összeállítását kifogásolta. Támogatta *Ernuszt Kelemen* módosítását. *Szilágyi Dezső* is pártfogolta *Ernuszt* enyhítését. A szavazásnál a többség elvetette *Ernuszt Kelemen* javaslatát. A 3. § a honvédségtől a csendőrséghez átvezényelt szolgálati idejével foglalkozott. *Thaly Kálmán* és *Ernuszt Kelemen* e szolgálati idő csökkentését javasolta, a honvédelmi miniszter elfogadhatatlannak tartotta a módosítást. A többség a szavazásnál az eredeti szöveget fogadta el. A 4. és 5. §-t kisebb változtatással elfogadták. Az ülés végén *Szapáry Gyula* gr. pénzügyminiszter válaszolt *Németh Albert*nek a kápolnai dohánytermelők helyzetével kapcsolatos interpellációjára. (KNapló, 1881—1884. XII. 295—316.)

*

31

A jelen karcolatban MK röviden utal a főrendiház tárgyalásaira, ismételten ironikus hangon szól a formális tárgyalásairól (81 : 12—82 : 13). Az új csendőrpáncsnokságokról tárgyaló képviselőházi ülésről nem számol be részletesen, *Tischler* előadói válaszána visszhangjáról ír, és *Ráday Gedeon* felszólalásai merev, katonás érvelését stílus-paródiával figurazza ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 81 : 2 *mi volt ma a méltóság Házban* — MK utalása a katolikus főrendeknek a középiskolai törvénnyel kapcsolatban kifejtett fenntartásaira vonatkozik. (PH, 1883. máj. 2. 9—12 l.)
- „ 3 *Hogy Tischler híres lett* — ld. MK előző napi *A t. Házból* c. tárcáját Ráday és Tischler késői érkezéséről (77—80 l.).
- 82 : 13 *Jalláció* — csalás, hamisság
: 15—16 *Hiába állítja a közmondás, hogy sero venientibus ossa — nem igazak itt még a latin klasszikusok sem!* — A latin közmondás jelentése: a későn jövőknek csak a csont jut. MK utalása arra vonatkozik, hogy Ráday és Tischler előző napi késői érkezésének semmi következménye nem lett, zavartalanul folyt tovább a vita a csendőrségről.
- „ 17 *Ráday és Tischler dúltak ma egész nap* — a KNaplóból kitűnik, hogy a miniszter és az előadó jóformán minden felszólalásra azonnal válaszoltak, és elutasították a javaslatokat.
- „ 20—22 [Tischler] *leckéket adott a függetlenségi pártnak, mert nem erősebb emberrel rukkolt ki, hogy a vita névjé meg legyen mentve.* — MK a személyeskedő légkör jellemzésére szinte szószerint idézte Tischler felszólalásának e részét (ld. KNapló i. h. 302—303.).
- 83 : 6—17 Ráday felszólalása. — Az ülésen Ráday Gedeon öt alkalommal szólalt fel. MK szatirikus szövege nem kötbődik egyik felszólalásban elhangzott érveléshez, hanem a szemléletet, a gondolkodásmódot kívánja érzékeltetni.

A M. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 3., 5. évf. 122. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 2-i ülésén az új csendőrpáncsnokság felállításáról szóló törvényjavaslatot harmadszori felolvasásban elfogadta. *Hegedüs Sándor* a pénzügyi bizottság nevében beterjesztette a fiúmei köolajkikötő felépítésére vonatkozó törvényjavaslatot. A vitában felszólt *Orbán Balázs* és *Csanády Sándor*. Mindketten kifogásolták a Monarchia gazdasági beruházásaiban való túlzó részvételt. *Berzeviczy Albert* benyújtotta az 1880. évi közösügyi zárszámadásra vonatkozó törvényjavaslatot. Az országgyűlés vita nélkül elfogadta. *Hegedüs Sándor* a pénzügyi és igazságügyibizottság nevében előterjesztette a pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot. A vitában elsőnek *Irányi Dániel* szólalt fel. Indítványozta,

hogy a felállítandó bíróság ne csak egyenes adó és illetéki ügyekkel, hanem minden adó ügygel is foglalkozzék. *Lits Gyula* az adózó polgárok védelmét látta Irányi javaslatában, és támogatta a benne foglaltakat. *Teleszky István* indokolatlanak tartotta a bíróság hatáskörének kiterjesztését. *Helly Ignác* a törvénytervezetet félmegoldásnak tartotta, ezért Irányi szélesebb körű javaslatát támogatta. *Lázár Ádám* az évtizedes negatív tapasztalatok alapján egyetértett Irányival. *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter felszólalásában megindokolta a kormány álláspontját. Emiatt nem kívánta a szóbanforgó törvénytervezetet általános közigazgatási vitás kérdésekre kiterjeszteni. *Hegedűs Sándor* a miniszteri válasz alapján elutasította Irányi Dániel javaslatát, és kérte a benyújtott törvényjavaslat általánosságban való elfogadását. *Irányi Dániel* fenntartotta betervezett javaslatát. A szavazáskor a többség általánosságban elfogadta a pénzügyi közigazgatási bíróság felállításáról szóló törvényjavaslatot. A részletes tárgyalás alkalmával az ülés végéig a két első paragrafust tárgyalta meg a képviselőház. (KNapló, 1881—1884. XII. 317—340.)

*

A mindenütt megjelenő Szász Károly kigúnyolásával kezdi és rekeszti be MK a jelen karcolatot. Ugyanakkor egyszerre ír a képviselőház és a főrendiliáz aznapi üléséről. De egyik alkalommal sem említi az ülések témáját, csupán a tárgyalási terem hangulatát, a képviselők és a főrendek jellegzetes magatartását érzékelteti. E módszerrel jelzi a viták érdektelenségét.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 83 : 8 *klepszidra* — vízióra, itt: rosszminőségű zsebóra
- „ 11—84 : 1 *Tegnap is a kis Meszlényi beszélt, s elfelejttem megdicsérni, pedig jól beszélt.* — MK az előző napi *A t. Házból* c. karcolatában valóban nem említette Meszlényi Lajos nevét, aki az ülés elején elhangzott felszólalásában ellenezte az új csendőrpáncsnokságok felállítását. (KNapló, i. h. 296—297.) E fordulattal feltételezhetően MK kárpótolni kívánta mulasztását.
- 84 : 18 *A csángó herceg újra nyakába kanyarította a csángó tarisznyát* — MK utalása arra vonatkozik — mint erről korábbi cikkeiben is szólt —, hogy 1883-ban herceg Odescalchy Artúr intézte a csángók visszatelepítését.
- „ 25—26 *Annyi mindenféle javaslatot tárgyalnak...* — Mint a fenti regesztából kitűnt, az aznapi ülésen harmadzori felolvasásban tárgyalták az új csendőrpáncsnokságok felállításáról, a fiumei köolajkikötőről, az 1880-as közösügyes zárszámadásról és a pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatokat. MK e mondattal is érzékeltetni kívánta a szerteágazó, de formális elemeket tartalmazó napirendet.

Lap:	Sor:	
84	27	<i>konvulzió</i> — görcsös, vonagló
85 :	7—8	<i>Végefelé már úgy elfogynak a követek, hogy Péchy rimánkodni kezd, ne menjenek, maradjanak itt</i> — Ez a fordulat MK szatirikus vénájának szülötte, a KNapló nem őrizte meg a Ház elnökének ilyen jellegű felszólítását.
,,	15	<i>pluviálé</i> — díszes papi palást a misén kívüli egyéb szertartáshoz

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 5., 5. évf. 124. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 4-i ülésén tovább folytatták a pénzügyi közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat részletes vitáját. A 2. §-hoz, amely a bíróság tagjainak összetételét határozta meg, *Lázár Ádám*, *Horánszky Nándor* és *Irányi Dániel* szolt hozzá, javaslatukat a többség szavazása alkalmával elvetette. A 3. § a bírák kinevezésének módjával, ill. minősítésével foglalkozott. E paragrafus-hoz *Vuchetich István*, *Teleszky István*, *Horánszky Nándor*, *Gyórfy Pető*, *Csanády Sándor* és *Ferenczy Miklós* tett kiegészítő javaslatot. A 4. és 5. §-t vita nélkül fogadták el, a 6. 7. és 8. §-hoz kisebb módosító javaslatokat fűztek a képviselők. A 9. § a bírósághoz benyújtott fellebbezés módjával foglalkozott. *Teleszky István* és *Lázár Ádám* fűzött megjegyzéseket e cikkelyhez. A következő három paragrafust vita nélkül fogadták el, míg a 13. § élénk vitát váltott ki. A törvénynek ez a szakasza a tárgyalásra kerülő ügyek írásbeli előadását szabta meg. A felszólaló képviselők — *Teleszky István*, *Szilágyi Dezső*, *Gáll József* — e rendelkezés hátrányait fejtegették. Az ülés végéig a vita nem fejeződött be, a további vitát a következő ülésre halasztották. Az ülés végén *Dániel Gábor*, a mentelmi bizottság előadója terjesztette be a bizottság jelentését *Verhovay Gyula* és *Pázmány Dénes* párbaj-ügyében. (KNapló, 1881—1884. XII. 341—360.)

*

MK az előző napi *A t. Házból* c. karcolatában az alsó és felsőház jellegzetes figuráiról írt, és csak egy félmondatban utalt a képviselőházi tárgyalásra. A jelen karcolatban sem szól az ülésteremben elhangzottakról, hanem folyosói és közéleti hírcsemegékkel pótolja az érdektelenségbe fulladó vitát. A négy részre tagolt beszámolóban Jókai személyes varázsáról, Apponyi Albert politikai álláspontjának alakulásáról, *Wahrmann Mór* utazásával kapcsolatban terjesztett hírekről és a folyosói hangulatról tájékoztatja olvasóit.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 87 : 7 *cum gentibus* — nemzetséggel, itt: híveivel
„ 9—10 *Hja, Cegléd csak mégis Cegléd!* — MK célzása arra vonatkozik, hogy Verhovay volt Cegléd város képviselője.
„ 13—15 *Megörültem, hogy Jókai jön felénk. Talán a Magyarország és a Nagyvilág számára meglégt novelláról lesz valami híradással.* — MK 1882. dec. 1-től 1883 végéig Borostyáni Nándorral szerkesztette a folyó-iratot. (ld. Krk 67. köt. 365—369 lapokon levő jegyzetiünket.)
88 : 12 *végigklavíroz* — végigzongorál, itt: végigbeszélget
„ : 29 *karneol* — hússzínű féldrágakő
89 : 20 *híre járt, hogy Apponyi Albert meghasonlott a pártjával, alkalmasint az agrárius kérdésben.* — MK utalása valószínűleg a parlament folyosóján hallott értesülésből származhat, a PHban nem jelent meg semmiféle hír, amely Apponyi és pártja közötti nézeteltérésekről szólt volna.
90 : 11—12 *hős Wahrmann, kit a Jehova megmentett a gyilkos golyótól* — MK utalása Wahrmann és Istóczy 1882. jún. 11-én vívott pisztolypárbajára vonatkozik. (Ld. MK *A hősök sorsa* c. két hónappal korábban megjelent cikkét Krk 67. köt. 42—44., ill. 265—266 l.)
„ 17 *zsirán*s — a váltó visszafizetéséért kezességet vállaló
91 : 23 *kadencia* — összecsengő szöveg, rím
„ : 34 *prima vista* — első látásra. Valamilyen zenemű lejátszása kottából anélkül, hogy a zenész azelőtt ismerte volna.
92 : 8—9 *[Zichy Jenő] most is megvette a Huszár-féle szobrot.* — MK Huszár Vénusz és Amor c. kompozíciójára utalt, melyet Zichy vásárolt meg, s a fővárosnak ajándékozott. A szobor jelenleg a Gellért-fürdő előcsarnokában van.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. május 6., 5. évf. 125. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 5-i ülésén *Tisza Kálmán* röviden ismertette a kormány elképzelését az elkövetkező hetekben tárgyalásra kerülő törvényjavaslatokról. *Mocsáry Lajos* és *Csanády Sándor* szólott hozzá a miniszterelnöki bejelentéshez. Több ügyrendi kérdés után a képviselők folytatták a pénzügyi közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat részletes vitáját. Az előző napi ülésen megszakított 13. §-hoz szólott hozzá *Lázár Adám*, *Étes Henrik*, *Literáty Ödön*. *Hegedűs Sándor*, a pénzügyi bizottság elnöke válaszló a felszólaló képviselőknél,

és ismételten a tárgyalásra kerülő ügyek írásbeli előadásának előnyére hívta fel a figyelmet. *Teleszky István*, az igazságügyi bizottság előadója a szóbeli tárgyalási mód mellett foglalt állást. A szavazás alkalmával a többség a pénzügyi bizottság javaslatát fogadta el, az írásbeli előadás mellett döntött. A 14. § a korábbi törvények érvényességével foglalkozott. *Vidliczkay József* és *Lázár Ádám* tett észrevételeket a cikkellyel kapcsolatban. Az ülés további részében a képviselőházhoz beérkezett kérvényekről tárgyaltak. Az ülés végén *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter *Komjáthy Bélának* — a párbajvétség miatt bíróság elítéltek megkegyelmezése ügyében észlelt részrehajlás ügyében — 1883. ápr. 7-én benyújtott interpellációjára válaszolt. Az elhangzottakat *Komjáthy Béla* tudomásul vette. (KNapló, 1881—1884. XII. 361—384.)

*

A képviselőház máj. 5-i ülésének tárgyalásairól MK nem tájékoztatta olvasóit. A pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat vitája, a felsorakoztatott érvek és ellenérvek a jogász rabulisztika jellegzetességét öltötték magukra. A jelen karcolatban írónk az interpellációjára választ váró *Komjáthy Bélát* helyezi satirikus ábrázolásának középpontjába. Azt az ellentétet aknázza ki, amely *Komjáthy* korábban hangoztatott, többek előtt körvonalazott replikája és az igazságügyminiszter válaszára adott udvarias reflexiói között támadt.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 94 : 27 *aranygyapjú* — Középkori eredetű, spanyol lovagrendi kitüntetés, a rend nagymesteri méltósága házasság révén a Habsburg-családra szállt. Ausztriában fejedelmi személyek, főnemesek képzik a rend tagjait. A rend jelvénye: arany kosbor.
- „ 28 *gilt* — rendben van
- „ 37—38 [*Komjáthy*] *a párbajok ellen beszélt a viszontválaszban.* — KNapló tanúsága szerint *Komjáthy* a következőket mondotta: „...Határozottan kárhoztatom azon eljárást, hogy az utóbbi időben tápot nyújtottunk a párbajokra azért, hogy az illetők rendszerint megkegyelmeztetnek, még akkor is, mikor ezt nem kérelmezték. (I. h. 384. l.)
- 95 : 13—14 *Legérdekesebb volt Tisza liberális megjegyzése, hogy a munka nem bűn, még pünkösöd első ünnepén se.* — MK pontosan idézte *Tiszát*. Ez a kijelentés a képviselőház elkövetkező hetekben kialakítandó programjával kapcsolatban keletkezett vitában hangzott el.
- „ 17 *Magyar Állam* — Katolikus egyházpolitikai napilap, az *Idők* Tanúja folytatásaként 1868 decemberében jelent meg.

Lap: Sor:

95 18—21 *A büfébe is benéztem. Szapáry megint ott reggelizett... s még mindig reggelizik...* — MK tréfás utalása az 1883. ápr. 28-án *A t. Házból* karcolatba illesztett *A pénzügyminiszter reggelije* c. írására, amelyet később önálló rajzként *Az apró gentry és a nép* c. kötetében is közzétett (ld. Krk 34. köt. 302—304. lapon levő jegyzetünket).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 8., 5. évf. 127. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 7-i ülésén *Bethlen Ödön* gr., a közgazdasági bizottság előadója előterjesztette a Franciaországgal kötött kereskedelmi szerződés meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslatot. *Apponyi Albert* gr. felszólalása után a Ház elfogadta az előterjesztést, és folytatta a pénzügyi közigazgatási bíróságokról szóló javaslat vitáját. A 15., 16. §-t a képviselők észrevétel nélkül elfogadták, a 17. §-sal kapcsolatban, amely a fellebbezés módozataival foglalkozott, *Fenyvessy Ferenc* és *Lázár Ádám* tett észrevételeket. A 18—24. §-okat vita nélkül fogadta el a képviselőház. A 25. § élénk vitát váltott ki. A törvényjavaslatnak ez a cikkelye azokban az ügyekben, amelyek a közigazgatásra »veszélyes gátló befolyást gyakorolhatnak«, a pénzügyminiszternek biztosítja a jogot, hogy a kérdést a minisztertanács elé terjessze, és az ügyet a bíróság jogköréből kivonja. A paragrafusokban foglaltakkal szemben *Vidliczkay József*, *Lázár Ádám*, *Szilágyi Dezső* és *Teleszky István* szót emelt. A szavazásnál *Szilágyi Dezső* módosítási javaslatával fogadták el a 25. §-t. A törvényjavaslatot berekesztő 26—31. §-okat kisebb vita után a Ház elfogadta. Az ülés további részében Olaszországgal és Svájjal kötött államközi egyezményt tárgyalt a képviselőház. A szerződések szövegével kapcsolatban több részlet-észrevétel hangzott el. (K.Napló, 1881—1884. XII. 385—405.)

*

A korábbi karcolatokban kialakított módszert folytatva MK a pénzügyi közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat záró paragrafusainak tárgyalásakor sem foglalkozik érdemben a vitával. Az ülés két »eseményét« emeli ki: *Fenyvessy Ferenc* és *Péchy Tamás* házszabály vitáját és *Szilágyi Dezső* törvényikkelyt módosító javaslatának elfogadását. A karcolat további részében folyosói témáról, a harmadik egyetem elhelyezésével kapcsolatos tervekről tájékoztatja olvasóit. A döntés elhúzódsának magyarázatául analógiaként egy anekdotikus történettel rekeszti be írását.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 95 : 3—4 *Fenyvessy... vitába elegyedett az elnökével a házszabályok felett.* — A K.Napló tanúsága szerint Fenyvessy módosító javaslata elhangzása után az előadó észrevételeire azonnal reagált, és ezért Péchy Tamás rendre utasította. (I. h. 388—389)
- 96 : 5—6 *Szilágyi módosítása ejtette bámulatba a Házat. Lényeges módosítás volt, s mégis el lett fogadva.* — MK utalása Szilágyi Dezsőnek a 25. §-hoz benyújtott módosítási indítványára vonatkozik.
- „ 18—19 *Zirzen Janka egész nevelőintézete* — Zirzen Janka ekkor a polgári tanítónőképző intézet igazgatója volt.
- „ 34 *portentum* — szörnyeteg

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap. 1883. május 9., 5. évf. 128. sz. (1—2. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 8-i ülésén harmadik olvasásban elfogadták Franciaországgal, Olaszországgal és Svájcjal megkötött államközi megegyezést. *Tisza Kálmán* javaslatot tett a további tárgyalások menetére. Több képviselő az ügyrendi javaslathoz szólott hozzá. *Tischler Vince*, a honvédelmi bizottság előadója a honvédség tiszti állományának növelésére vonatkozó tervezetet terjesztett elő. *Thaly Kálmán* a honvédség létszámáról, tiszti karának problémáiról szolt, a javaslatot támogatta. *Ernusz Kelemen* aggályát fejezte ki az önkéntesek túlzott igénybevitelével kapcsolatban, de támogatta a javaslatot. *Ráday Gedeon* gr., honvédelmi miniszter válaszolt a képviselők észrevételeire, majd a szavazásnál egyhangúan elfogadták a törvényjavaslatot. A következő javaslat a Ludovica-Akadémia tisztképzési módszerének módosítására vonatkozott. *Csiky Kálmán* előadó bevezetőben részletesen ismertette az intézmény korábbi tevékenységét, majd a törvényjavaslat főbb vonásait: a tényleges állományú tisztképző tanfolyam kialakításának várható előnyös következményeit ecsetelte. *Orbán Balázs* az önálló nemzeti hadsereg felállítását szorgalmazta, a javaslatot mint e cél érdekében tett első lépést üdvözölte és elfogadta. *Nagy István* a mérsékelt ellenzék nevében támogatta a tervezetet. *Ráday Gedeon* gr., honvédelmi miniszter rövid válaszával az általános vita lezárult, és megkezdték a törvényjavaslat részletes vitáját. (K.Napló, 1881—1884. XII. 406—428.)

*

A honvédség tiszti állományának növeléséről és képzésének átszervezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyalásakor MK a nemzeti érzelmeket felkavaró vita néhány megnyilvánulására hívja fel a figyelmet. Thaly Kálmán megjegyzésével és különösen második felezőülésének hangnemével írónk nem ért egyet, és elítélőleg szól az ellenzéknek e látványos, de semmi eredményt nem hozó magatartásáról (98 : 18—25). A karcolat további részében néhány képviselőt villant olvasói elé, és a még mindig egy helyben topogó csángó-kérdéssel foglalkozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 98 : 11—12 *nekimegy ez a Thaly... Elnevezi szegényt osztráknak.* — A KNapló tanúsága szerint Thaly Kálmán az alábbi módon írta körül e fogalmat: »...a miniszter úrnak szelleme most is az, melyet sorhadbeli korában beszívt, s amelyet levetni vagy nem bír, vagy nem akar. (Úgy van! a szélsőbalon.)...« (I. h. 412. l.)
- „ 17 [Ráday] *nekibátorodik, s megvergeti a mellét, hogy ő nem osztrák.* — A KNapló tanúsága szerint Ráday a következő módon reagált Thaly megjegyzésére: »Thaly képviselő úr, hogy zamatot adjon az ő politikai állásának, nem bírván megtámadni a törvényjavaslatot, gyanúsításhoz, a személyem elleni rágalomhoz nyúlt. (Mozgás) Megvallom, hogy ezt Thaly képviselő úr részéről majdnem szivesebben veszem, mint a dicséretet. (Élénk helyeslés jobboldal.)...« (I. h. 416. l.)
- „ : 19—20 *hanem Thaly Kálmánnak ez nem elég, ő kiszakítja ezt a kifejezést, s megkékcseruzázza nyomban küldi Bécsbe.* — Viszontválaszában Thaly Kálmán a következőket mondotta: »Ami pedig a személyes kérdést illeti (Halljuk! Halljuk! a szélsőbalon), a miniszter úr azt, hogy én az ő gúnyos mosolygására bátorkodtam megjegyzést tenni, hogy ő ezzel elárulja, hogy még most sem tudta levetkőzni azon szellemet, amelyet a közöshadsereg tiszti karában elsajátított, rágalomnak nevezte. Hát t. Ház, én konstátálom azt, hogy a t. honvédelmi miniszter úr rágalomnak nevezi azt, hogy ő az osztrák hadsereg tiszti karával egyenlő szellemű volna. (Derűtség a szélsőbalon.) Én ezen kijelentésén csak örvendeni tudok, és ezen kijelentésének őszinteségét nem akarom kétségbe vonni, hanem, hogy mit fognak reá mondani Bécsben, az a t. miniszter úr dolga. (Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)« (KNapló i. h. 417. l.)
- 99 : 19 *Ráday ma magával hozta Szász Károlynak Forinyákat...* — Péchy Tamás az ülés elején bejelentette, hogy a két katonai jellegű törvényjavaslat tárgyalásakor szak-

Lap: Sor:

- 99 37 értőként résztvesz felszólalási joggal Forinyák Béla honvédtábornok. (KNapló, i. h. 407. l.)
Orestes és Pylades — az ókori hitregében Agamemnon és Klütaimnesztra fia, testvére Elektrának. Apja halála után nővére elküldte Strophos királyhoz, annak fiával Püladesszel együtt nőtt fel. Kettőjük barátsága és baráti hűsége legendás volt.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. május 10., 5. évf. 129. sz. (9—10.l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház május 9-i ülésén folytatták a Ludovica-Akadémia tisztképző módszerének módosítására vonatkozó törvényjavaslat vitáját. *Lükő Géza*, *Mocsáry Lajos* és *Ernusz Kelemen* tett stiláris módosító javaslatot, amelyet a többség a szavazásnál figyelmen kívül hagyott. A továbbiakban a képviselőház a vágvölgyi vasút esereértékéről és a budapest—újszónyi vasút építési költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalta. *Hegedűs Sándor* előadó részletesen ismertette az építkezés költségkihatását. *Apponyi Albert* gr. felszólalásában azt kifogásolta, hogy a bizottsági tárgyaláskor sem állt pontos költségvetés a képviselők rendelkezésére, *Lükő Géza* pedig azt, hogy az előterjesztés nem említi, hogy a sinszükségletet hazai gyárak fogják előállítani vagy külföldiek. *Steinacker Ödön* is nehezményezte a törvényjavaslat hevenyészett pénzügyi előkészítését. *Kemény Gábor* b. közmunka- és közlekedési miniszter felszólalásában részletesen szólt azokról az okokról, amelyek nehezítik egy vasút építésének pontos pénzügyi tervezését. A törvényjavaslatot az általános tárgyalás után kisebb észrevételekkel a képviselőház részleteiben is elfogadta. Az ülés további szakaszában a főrendiháztól visszaérkezett középiskolai törvényjavaslatot, ill. annak a főrendek által megváltoztatott szövegezését vitatták a képviselők. A főrendház néhány módosítást foganatosított, elsősorban a szerzetesi iskolák állami ellenőrzésére tett intézkedéseket enyhítették. A képviselők több észrevételt tettek a módosításokra, de a többség a szöveg visszaállítását elvetette. Az ülés végén *Göndöcs Benedek* interpellációt nyújtott be a közmunka- és közlekedési miniszterhez a postatakarék-pénztárak létesítése és olcsó hitelek érdekében. (KNapló, 1881—1884. XII. 428—442.)

*

Az eseménytelen képviselőházi ülés napirendjéről MK röviden tájékoztatja olvasóit (104 : 9—33), karcolata középpontjába az antiszemita szervezkedéseket állítja: egy Herman Ottó személyéhez fűződő anekdotával szövi írásába a szegedi ellenzékiek Verhovay

Gyulát támogató bizalmi szavazatát, a Ház folyosóján pedig hívei bizalmát kifejező emlékkönyvvel dicsekedő Szalay Imrét és baráti körét mutatja be. A karcolat utolsó harmadában a törvényszövegek magyartalan fordulataival foglalkozik.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 102 : 25—26 *ma reggel megjelent a Függetlenségben a Verhovaynak küldött bizalmi szavazat Szegedről* — A Függetlenség 1883. máj. 10-i számában megjelent nyílt levél támogatta Verhovayt és lapját az antiszemita agitációban.
- „ 32 *in floribus* — virágjában, legjobb állapotban
- 103 : 14—15 *miért zöld? Hiszen a Szalay színe a vörös!* — MK tréfás utalása arra vonatkozik, hogy Szalay híres és elismert vörösborokat termelt birtokán.
- „ 18 *manu propria* — saját kezű aláírás, kézjegy
- 104 : 3—4 *hány minisztert ölt meg a vörös könyv* — MK utalása minden bizonnyal az interpelláció bejegyzésére szolgáló vörös kötésű »könyv«-re vonatkozik. Az életet aktualizálta az a tény, hogy aznap hangzott el Göndöcs Benedek interpellációja.
- „ 22 *quodlibet* — egyveleg, mindenféle
- „ 23—24 *A kisebbik Gida beteg, tehát a »bácsi« vette kezébe a dolgot.* — A KNaplóból kitűnik, hogy a távol levő Ráday Gedeon helyett Tisza Kálmán válaszolt a kormány nevében a képviselők által felvetett kérdésekre.
- „ 35—36 *nem innen vettem [a címet], hanem a Törs Kálmán hól napi vezércikkéből. (Lásd a fölapon.)* — MK a PH aznapi számában (Tk) szignóval megjelentetett »Mumul« c. vezércikkére utalt, amely a jog, különösképp a törvényhozás nyelvezetével foglalkozott.
- 105 : 9—10 *Mert arról folyt a vita, hogy »maximumnak« mondassék-e vagy pedig »maximumul«.* — A középiskolai törvényjavaslat főrendiháztól visszaérkezett szövegével kapcsolatban Mocsáry Lajos helytelenítette az alábbi megfogalmazást: »az iskola fennállására nézve csupán maximumul«. Megjegyezte: »Ez a „mumul” nem jól hangzik (Derültség a szélsőbalon), kérem tehát e helyett e szót tétetni: „maximumnak”. (Helyeslés a szélsőbalon). . . « A szavazásnál e stílusjavaslatot elvetették. (KNapló, i. h. 437. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 11., 5. évf. 130. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 10-i ülésén harmadszori felolvasásban elfogadták a Ludovica-Akadémia tisztképző módszerének módosítására, továbbá a vágvölgyi és a budapest—újszónyi vasútra vonatkozó törvényjavaslatot. Az országgyűlés ezután megkezdte »a kincstári birtokokon levő telepítvények után járó váltásösszegek törlesztésére vonatkozó törvényjavaslat általános tárgyalását. *Hegedüs Sándor*, a pénzügyi bizottság előadója röviden ismertette a törvényjavaslat pénzügyi szándékát. *Helgy Ignác* ellenezte a javaslatot, mivel az az állami földeket vásárló telepeseket — a korábbi szerződéstől eltérően — nem az állammal, hanem pénzintézetekkel kötné össze, és a telepesek ki lennének szolgáltatva ezeknek az intézeteknek. *Apponyi Albert* gr. is a telepesek megkárosítását látta a javaslatban. *Szapáry Gyula* gr., pénzügyminiszter a deficités költségvetés szempontjából szólott a törvényjavaslat előnyös hatásáról. *Orbán Balázs* éles szavakkal ítélte el a kormány pénzügyi manőverét, és aggasztónak tartotta a pénzintézeteknek kiszolgáltatott telepesek helyzetét. *Vidliczkay József* a kormány tervezett pénzügyi lépésében a magánjog durva megsértését látta, *Horánszky Nándor* is jogi aggályokat sorakoztatott fel, és javasolta, hogy tárgyalás előtt a kérdést vizsgálja meg a jogügyi bizottság. *Gaal Jenő* adatokat sorakoztatott fel annak alátámasztására, hogy a telepesek már korábban is el voltak adósodva, és az új törvényjavaslatban foglalt eljárási mód további terheket fog rájuk róni. *Csanády Sándor* indulatos szavakkal ítélte el a közönséges kormány tevékenységét. *Péchy Tamás* e kifejezéseieért rendre utasította. Az általános vita végén *Szapáry Gyula* gr. és *Hegedüs Sándor* röviden válaszolt az ellenzéki képviselők észrevételeire, majd a név szerinti szavazás alkalmával 113 képviselő igennel, 58 nemmel szavazott. 274 képviselő pedig a szavazás alkalmával nem tartózkodott a képviselőházban. (KNapló, 1881—1884. XII. 443—462.)

*

A kormány deficit-csökkentő pénzügyi manőverét szolgáló törvényjavaslat általános tárgyalásáról MK a jelen karcolatában nem szól. Ehelyett egy, a hölgykarzaton szemlélődő nevében apokrif ellen-karcolatot komponál. Ebben az ál-frásműben felsorakoztatja mindazokat a vádakát és ellenérzéseket, amelyeket *A t. Házból* című karcolatainak megjelenése után tapasztalhatott. Ez az önleplező forma alkalmas szolgálta az írónak arra, hogy szatirikus szemléletének komponenseit összefoglalja, és a csattanóként előadott anekdotával érzékeltesse: nem az ő szemléletét kell kifogásolni, hanem a képviselői magatartás és a komolytalan érvelési módszer forrását kellene előbb megvizsgálni.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 106 : 1 *absentes* — távollévők
„ 2 *clamantes* — kiabálók, panaszkodók
107 : 2 *a nagy bajuszú székelő* — Orbán Balázusra vonatkozik a körülírás.
„ 26 *cousin* — unokaöccs
„ 38 *Csejtheyre, a mi képviselőnkre sohase gondol?* — A fiktív levélben szereplő képviselőnév természetesen az író alkotta személynév. A jelen ülészakban a szabadelvű párt soraiban foglalt helyet Csejtey Antal, lehetséges, hogy az ő nevét alakította át MK.
108 : 2—3 *egy iparkodó embert ösmerek a Házban — Zichy Jenőt.* — MK szójátékával Zichy Jenő iparpártoló tevékenységére céloz.
„ 18 *most már abból is zsandár lesz.* — MK ezzel a zárójeles megjegyzéssel a néhány nappal korábban elfogadott újabb csendőrpáncsnokság felállítására vonatkozó törvényjavaslatra kívánt célozni.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1883. május 12., 5. évf. 131. sz.* (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 11-i ülésén »a kincstári birtokokon levő telepítmények után járó váltságösszegek törlesztésére vonatkozó törvényjavaslat részletes vitája zajlott le. Az ellenzéki képviselők a 6. §-ból álló törvényjavaslat vitájakor ugyanazokat az ellenérveket sorakoztatták fel, mint az előző napon az általános tárgyaláskor. A többség az ismételt észrevételek ellenére elfogadta a törvénytervezetet, majd az ülés végén *Tisza Kálmán* javasolta, hogy a pünkösdi ünnepek után, máj. 21-én folytassák a képviselőház üléseit. (KNapló, 1881—1884. XII. 463—470.)

*

A pünkösdi szünetet megelőző rövid ülés vitájára írónk csak egy mondattal utalva tájékoztatta olvasóit (110 : 17—19). Az ülés egyetlen eseményeként Apponyi Albert felszólalásának egyik mozzanatát emeli ki, és a megadóztatott erényjutalom ürügyén jellemzi a kormány pénzügyi magatartását és egyben a kétnapos vita atmoszféráját. A karcolatba beleépfítette a szünetidőre készülődő képviselő magatartását, folyosói anekdotázását is.

Tárgyi magyarázatok

- Lap: Sor:
- 109 : 5—6 *szerető Palyácskánk (Tekintetes Móricz Pál úr) görögül fog tanulni* — MK Móricz Pálnak a középiskolai törvényjavaslat tárgyalásakor elhangzott felszólalására céloz (ápr. 5-i ülés, jelen kötet 14—15. l.).
- „ 6 *Jókai kidomborítja a lőcsei fehérasszonyt a Svábhegyen* — MK utalása arra vonatkozik, hogy ebben az időben írta Jókai Mór »A lőcsei fehérasszony« című regényét, és az ülések szünetje miatt több ideje volt az írásra.
- „ 9 *Irányi Dániel beletemetkezik Holzwarthba* — Irányi híres volt puritán magatartásáról, így nevének a csillogó és nagy forgalmú Angol királynővel való összekapcsolása a komikum forrása.
- „ 10 *Madarász József leveti az ünneplő ruháit* — a tréfás ellentét felsorolás méltó berekesztése ez a mondat, Madarász ugyanis mindig kopott viseltes ruhában jelent meg a Ház ülésein.
- „ : 19—20 *gróf Apponyi Albert egy igen jó élcet mondott.* — A vitott törvényjavaslat egyik paragrafusához szólt hozzá Apponyi, és az abban testet öltő államkincstári szemlélet jellemzésére mondotta az alábbiakat: »Nem tartozik a dologhoz, de éppen a mai lapokban oly esetre bukkan-
tam, mely magán bár a komikum jellegét viseli, de mely mégis igen jellemző a fiscalizmusra nézve nemcsak hazánkban, hanem egész Európában. A gr. Karátszonyi Guidó képviselő úr által alapított ezer forintos erénydíjat a múlt vasárnapon az arra érdemes vörösvári hajadonnak kifizették, de nem az egész 1000 forintot, hanem csak 994 forintot és néhány krajcárt, mert a többbit a kincstár adó fejébe lehúzta. (Élénk derűtség.) Én csak ezt azon fiscalizmus jellemzésére hozom fel, mely az erényt is jövedelmi adó alá vonja. (Élénk derűtség.)...« (I. h. 468. l.)
- „ 26—27 *Guidó gróffal ugyanis az történt, hogy erénydíját tegnap adták ki Vörösvárott az erényes hajadonoknak* — A Karátszonyi Guidó alapította erénydíjról írta MK korábban a metszően ironikus hangvételű *A rózsaleányok* c. karcolatát, amelyben a megfelelő szintre helyezi a gróf alapítványát (Krk 62. köt. 26—28 l. Bisztray Gyula jegyzetei 211—212. l.).
- 110 : 10 *Orbán Balázs ruháit tolvajlották el.* — Orbán Balázs köznap i öltözetként magyaros öltözetet viselt, ruhái jellegzetes szabásúak voltak, így a tolvaj igenesak nehezen értékesíthette zsákmányát.
- „ 14 *Feküdjek a saját bölcsőmben* — id. Ráday Gedeon 1868—71 között a Délvidék királyi biztosa volt, nevéhez fűződik a rablóvilág felszámolása. A vállatás hírhedt

Lap: Sor:

111 : 1 eszköze volt az ún. Ráday-bölcös. Ez szemes zabbal és alkohollal megtöltött hordó volt, ebbe állították a vádlottakat. A zab és az alkohol között létrejött bomlási folyamat sértette és égette a bőr felületét.
Guszt, hol vagy? — A megszólított Guszt minden valószínűség szerint Pulszky Ágoston volt, hogy ki szólította meg — akit Apponyi Albertnek fel kellett ismernie — ma már nem tudjuk megállapítani.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 22., 5. évf. 140. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 21-i ülésén harmadszori felolvasásban is elfogadták a kincstári birtokokon levő telepítvények után járó váltságösszegek törlesztésére vonatkozó törvényjavaslatot, majd *Dániel Gábor*, a mentelmi bizottság előadója előterjesztette a bizottság javaslatát *Simonyi Iván* mentelmi joga ügyében. A bizottság azt javasolta, hogy a mentelmi jog felfüggesztése érdekében érkezett járásbírósi átiratot, mivel az nem tartalmazza az előnyomozati iratokat, kiegészítés végett küldjék vissza az illetékes járásbíróshoz. *Lázár Ádám* nehezményezte, hogy a bizottság nem utasította el az átiratot, más esetben hasonló hiányosan felszerelt kikérési kérelmeket nem vett figyelembe. A szavazásnál a többség a mentelmi bizottság javaslatát fogadta el. *Dániel Gábor* előterjesztette *Istóczy Győző* mentelmi jogának felfüggesztését, mivel a 12 röpirat című kiadványban közölt egyik cikkében az antiszemita agitációval megsértette a sajtótörvényt. *Szalay Imre* az antiszemita propaganda védelmében szólalt fel, és azonosította magát az inkriminált cikkel. *Herman Ottó* is az antiszemita sajtó védelmében szólt, és külön kifogásolta azt az eljárást, hogy addig, amíg *Istóczy* a kormánypárthoz tartozott, addig nem léptek fel a sajtótörvény alapján antiszemita jellegű cikkei ellen, csak akkor, amikor már elhagyta a kormánypárt sorait. A szavazás alkalmával a többség elfogadta a mentelmi bizottság előterjesztését, és *Istóczy Győző* mentelmi jogát felfüggesztette. (KNapló, 1881—1884. XII. 471—479.)

*

A pünkösdi szünet után összeülő országgyűlés két mentelmi jog felfüggesztését tárgyalta. MK részletesebben tájékoztatja olvasóit a mentelmi bizottság javaslata körül kialakult vitáról, és egy anekdotával érzékelteti *Szalay Imre* tévedését.

Tárgyi magyarázatok

- Lap: Sor:
- 111 : 8—9 *Még a szegény Akadémiának is nekiestem, csupa szűkölködésből és éhségből.* — MK e mondatával a máj. 19-én megjelent *Szelid nyájaskodás a t. Akadémiával* c. cikkére utal (Krk 67. 50—53. l.).
- 112 : 3 [Simonyi Iván], *a pozsonyi hős* — MK utalása minden valószínűség szerint arra vonatkozik, hogy amikor a kormány 1882 őszén az antiszemita agitáció következtében kialakult helyzet miatt statáriumot hirdetett meg Pozsony megyében, 1882 októberében Simonyi Iván interpellált a statárium ügyében, túlzottnak tartotta a kormány intézkedését.
- „ 8 *mintha csak a moszkvai koronázásra készülne.* — MK utalása III. Sándor cár pompadús koronázására vonatkozik. Ld. még a 124 : 11—12 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- „ 9 *Melletle Rohonczy Gida ült. Gida a szélsőbalon!* — Rohonczy Gedeon 1882. okt. elején elhangzott interpellációjában élesen támadta a közmunka-minisztériumot. Tisza Kálmán vizsgálatot rendelt el, majd a parlament okt. 13-i ülésén éles hangú válaszban cáfolta Rohonczy állításait. A nyílt összecsapás után Rohonczy kilépett a szabadelvű pártból, és mint pártönkívüli vett részt a parlament munkájában. Erre vonatkozik MK ironikus célzása.
- „ 11 *híju — a tető és a mennyezet közti üres tér, azaz padlás.*
- „ 16 *A zöld könyv kötelesegeket szab rám.* — Szalay Imre *zöld könyv*-ével kapcsolatban ld. a máj. 10-i *A t. Házból* c. karcolatban frottakat, e kötet 102—104. l.
- „ 18—19 *sajtóvétségért nem volna szabad kiadni senkit, ha az nem a becsület ellen irányult.* — A KNapló szerint Szalay Imre a következőket mondotta: »... én semmi néven nevezendő sajtóügyben, hacsak a magán becsületet nem támadja meg, a képviselőt mentelmi jogától meg nem fosztanám, sem pedig a sajtóvétség elkövetőjét semmiféle kereset alá nem vonnám...« (I. h. 475. l.)
- „ 20—21 *Kossuth Lajos úgy értelmezte a sajtószabadságot, hogy meg lehet írni mindent, ami igaz...* — A KNapló szerint Szalay Imrének ez a megjegyzése a következőképp hangzott: »A legjobb sajtótörvény az lenne, amit Kossuth Lajos igen helyesen mondott e rövid szavakban: „igazat írni mindenkinek szabad”. (Felkiáltások: Deák Ferenc mondotta.) ...« (I. h. 475. l.) MK a karcolat következő soraiban erre a helyreigazító közbekiáltásra utalt.
- 113 : 34—36 Herman Ottó által felelevenített Sükey anekdota. — A KNapló tanúsága szerint a Herman Ottó által elő-

Lap: Sor:

adott anekdotában nem Nyáry Pál, hanem Ghyezy Kálmán beszéde közben jegyezte meg Sükey: »menjünk el innen, ez az ember okosan beszél, okosan beszélő emberrel pedig forradalmat csinálni nem lehet.« (I. h. 476. l.) — Sükey mondása az okos emberekről klasszikus anekdota lett. Ld. Tóth Béla: A magyar anekdotakincs III. köt. 83. l.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. május 23., 5. évf. 141. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 22-i ülésén napirend előtt *Irányi Dániel* javaslata hangzott el, amelyben felszólította a kormányt, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az áttelepült csángók gazdasági és szociális helyzetének megjavítására. Majd a főrendiház üzenetét hallgatták meg, utána *Csávossy Béla*, a gazdasági bizottság előadója ismertette előterjesztését a képviselőházi könyvtár elhelyezése ügyében. A mentelmi bizottság jelentése alapján *Mednyánszky Árpád*, *Incze József* mentelmi jogának felfüggesztését — a bizottság javaslata alapján — a képviselőház nem fogadta el, míg *Pázmándy Dénes*, *Békássy Gyula*, *Prónai Gábor* mentelmi jogának felfüggesztéséhez a képviselők vita nélkül hozzájárultak. *Verhovay Gyula* mentelmi jogát a szerkesztésben megjelenő Függetlenség kauciójának hiánya miatt indított eljárás lefolytatására függesztették fel. *Lázár Ádám* törvényellenesnek minősítette ezt az eljárást, és indítványt terjesztett elő a megkeresés elutasítása és *Verhovay* mentelmi jogának változatlan megtartása érdekében. A többség a javaslatot elvetette, és *Verhovay Gyula* mentelmi jogát felfüggesztette. *Irányi Dániel* interpellációt intézett a kereskedelmi miniszterhez az iparban dolgozók munkaidejének és egészségvédelmének rendezése érdekében. (KNapló, 1881—1884. XII. 480—486.)

*

A jelen karcolatban MK röviden jelzi az alig másfél óráig tartó ülés fontosabb eseményeit, majd a képviselők néhány szava jellemzésével érzékelteti a befejezés felé közeledő ülésszak monotonitását.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

114 : 2 *mint Csernátorny mondaná, igazi »Rovás«*. — MK utalásával a Csernátorny Lajos szerkesztette »Ellenőr« c. napilap polemikus élű rovatára, a »Rovás«-ra céltott.

Lap: Sor:

114 : 10

Mert őneki [Verhovaynak] két ügye volt. Tehát ki lehetett adni még egyszer. — Az egyik ügy Kozma Sándor főügyész megtámadása a Függetlenség egyik cikkében. A mentelmi bizottság ezt az ügyet elejtette. A másik ügy a Függetlenség kauciójának csökkentése és a hiány pótlásának elmulasztása. Ez ügyben a mentelmi bizottság jogosnak tartotta Verhovay mentelmi jogának fel függesztését.

115 : 13

valami Móricz gyerek lesz. — MK utalása Móricz Pálra vonatkozik.

„ 16

beneficium — kedvezmény, kiváltság

116 : 2

Herman sörényében most költenek a Gregarinák. — MK tréfás utalása a máj. 10-én megjelentetett A t. Házból c. karcolatának A Gregarinák c. részében fejtegetettkre céloz.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. május 26., 5. évf. 144. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 25-i ülésén napirend előtt Németh Albert szólalt fel a dunavecsei árvízvédelmi munkálatok sürgős megvalósítása érdekében. Irányi Dániel az előző nap a csángók segítségét szorgalmazó indítványát indokolta meg. Tisza Kálmán körvonalazta a kormánynak azokat az intézkedéseit, amelyekkel a betelepült csángókat támogatta, és kifejezte azt a meggyőződését, hogy a sajtó túlzó színekkel ecseteli az áttelepült csángók jelenlegi helyzetét. Irányi Dániel kielégítőnek tartotta a miniszterelnök válaszát, és indítványát visszavonta. A képviselőház a továbbiakban a főrendiháztól módosított formában visszaérkezett, a közadók kezeléséről szóló törvényjavaslat változtatott paragrafusait tárgyalta, majd kérvényeket vitattak. Kiskunhalas a kiküldött miniszteri biztos által betemettelt belvíz-levezető csatornák helyreállítása ügyében kérvénnyel fordult a képviselőházhoz. Ez a kérvény nagyobb vitát váltott ki. Mocsáry Lajos kifejtette, hogy a Kiskunhalas városa által nehezményezett eljárás Szeged árvízvédelme érdekében történt, de ezzel Kiskunhalast belvíz-veszélynek tették ki. Javasolta, hogy a szakminiszter foglalkozzék a város kérésével. Herman Ottó támogatta, Kemény Gábor közmunka- és közlekedésügyi miniszter visszautasította a kormány intézkedéseit elmarasztaló megjegyzéseket, és a Kiskunhalas városa által nehezményezett eljárást műszakilag indokoltnak tartotta. Ivánka Imre szerint is szükséges a belvíz-levezető rendszer újabb felülvizsgálata. Halász Géza is csatlakozott Mocsáry Lajos indítványához. Tisza Lajos visszautasította azokat a megjegyzéseket, amelyek arra vonatkoztak, hogy Szeged érdekében más alföldi városok rovására történt volna

valamiféle vízügyi rendezés. *Thaly Kálmán* is szükségesnek tartotta a vízvédelmi rendszer felülvizsgálatát, és *Mocsáry* ellenindítványát támogatta. A szavazásnál a többség elvetette az ellenjavaslatot. A kérvények feletti vitát megszakítva *Orbán Balázs* és *Halász Géza* interpellációjával zárult a képviselőház ülése. (KNapló, 1881—1884. XII. 487—514.)

*

Mint a fenti regesztából kitűnt, a képviselőház elhúzódo tanácskozása során több kérdéssel foglalkozott, de a tárgyalt ügyek egyike sem tarthatott igényt nagyobb érdeklődésre. MK a négy részre osztott karcolatnak csupán harmadik részében érinti a tárgyalóteremben elhangzottakat, kiemelve a csángó-indítvány vitáját és az alföldi csatornarendszer körül kialakult ellentétet. A karcolat többi részében a folyosó hangulatát mutatja be. Először a csángók helyzetéről kialakult szélsőséges álláspontokat érzékelteti, majd a második részben a szentesi vasút-kérő deputáció tárgyalásairól szatirizál, végül a negyedik részben tréfás formában írja meg, hogy az ülészek még május hónapban végetér.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 117 : 20 *Fi donc* — francia indulatszó az undorodás, nemtetszés kifejezésére
- 118 : 4 *A szentesiek vasutat akarnak.* — A napisajtóban nincs nyoma a szentesi delegáció parlamenti megjelenésének, MK valószínűleg folyosói hírt színeztet ki a következő részben.
- 120 : 12 *Nevezzen ki mindjárt vice jókedvű adakozónak.* — MK a fukarságáról híres Tisza Kálmánt ironikusan »jókedvű adakozó«-nak nevezte korábbi írásaiban. (Ld. *Pan Tisza* Krk 61, köt. 98. l. és a hozzá fűzött jegyzet 204. l.) Tehát itt ez az utalás azt jelenti, hogy a nagylelkű adakozásban Tisza Kálmán nevezze ki helyettesének Lázár Ádámot.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. május 27., 5. évf. 145. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 26-i ülésén a beérkezett kérvényeket tárgyalták. A főváros kérvénye — amelyben az osztrák—magyar bank budapesti főintézete által fizetendő községi pótdadó felhasználásáról kérte az országgyűlés állásfoglalását — élénk vitát váltott ki. *Királyi*

Pál, Helfy Ignác és Szilágyi Dezső felszólalásaikban részletesen megindokolták, hogy jogosnak ítélik a főváros igényét a községi pótadó felhasználására. *Ország Sándor* és *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter a bankot osztrák illetékességűnek tartotta, és a főváros igényét jogtalanak minősítette. A többi tárgyalásra kerülő kérvényen nem vitatkoztak. A mentelmi bizottság javaslata alapján *Bartha Miklós* képviselő mentelmi jogát felfüggesztették. A javaslat ellen *Herman Ottó* szólalt fel, a magánvádoló által megindított sajtóper alapját szolgáló cikket nem tartotta sértő szándékúnak. A szavazáskor a többség *Bartha Miklós* mentelmi jogának felfüggesztése mellett szavazott. *Széchényi Pál* gr. földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter válaszléte Irányi Dániel és Göndöcs Benedek korábban elhangzott interpellációjára. *Tisza Kálmán* Kállay János benyújtott interpellációjára adott választ. Az ülés végén a főrendiház üzeneteként felolvasták a királyi kéziratot, amelyben Szögyény-Marich Lászlót a főrendiház elnökévé, Cziráky János grófot pedig másodelnökkévé nevezte ki. (KNapló, 1881—1884. XII. 514—432.)

A kérvényeket és a mentelmi jog felfüggesztését tárgyaló meg lehetőségen érdektelen ülésről MK nem számol be részletesebben olvasóinak, csupán egy-egy utalással érinti a tárgyalás menetét, és jellemzi a felszólalók magatartását. A karcolat első részében a mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott Pantocsek Rezső politikai pálfordulásait gúnyolja.

Tárgyi magyarázatok

Lap:	Sor:	
123 :	1	<i>Péchy Tamás a vaskorona-rendet kapta.</i> — A PH híre szerint Péchy Tamás az elsőosztályú vaskoronarendet kapta (1883. máj. 27., 2. l.).
„	2—3	<i>Széchényi Pál, Széll Kálmán belső titkos tanácsosságot kaptak.</i> — A PH híre szerint Széchényi Pál és Széll Kálmán valóságos belső titkos tanácsosokká nevezettek ki. (1883. máj. 27. 2. l.)
„	3—4	<i>Szögyény megkapta a főrendi elnökséget, Cziráky a másodelnökséget.</i> — A képviselőház aznapi ülésén olvasták fel a főrendiház üzeneteként a két kinevezést.
„	5—6	<i>Szapáry Gyula megkapta a magáét Szilágyi Dezsőtől.</i> — Az osztrák—magyar bank budapesti főintézete által fizetendő községi pótadó felhasználásáról folytatott vitában Szilágyi Dezső erőteljes fordulatokkal jellemezte a pénzügyminiszter magatartását.
124 :	11—12	<i>Kisült róla [Gräfflől], hogy kompromittálva van a cári koronázásra készülő dinamit-összeesküvésben.</i> — Az 1881 márciusában merénylettel megölt II. Sándor utóda fia, III. Sándor volt. Koronázására csak 1883. máj. 28-án került sor. Ezt megelőzően hírek jelentek meg arról,

Lap: Sor:

hogy a nihilisták merényletre készülnek. (Ld. PH 1883. máj. 27. 4. l.) — Ez utóbbi híresztelésre vonatkozik MK ironikus utalása.

124 : 14—15 *Kállay ma olyan lelkes örömmel vette tudomásul a Tisza választát.* — A KNapló szövege szerint Kállay a következőket mondotta: »Nagyon örvendek azon, hogy oly helyzetben vagyok... hogy örvendetes tudomásul vehetem a t. miniszterelnök úr választát.« (I. h. 532. l.)

A T. HÁZBÓL

M. Pest i Hírlap. 1883. május 29., 5. évf. 147. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház máj. 28-i rövid, harminc perces ülésén felolvasták az ülésszakot bezáró királyi kéziratot.

TÁJÉKOZTATÓ ÖSSZEFOGLALÓ A NYÍREGYHÁZI [(TISZAESZLÁRI) PERRŐL

1882. április elsején a Szabolcs megyei Tiszaeszlár faluban nyomtalanul eltűnt Solymosi Eszter tizennégy éves parasztleányka. Eszter egy szegény, háromgyerekes özvegyasszony legkisebb gyermeke volt, alig lett tizenkét éves, amikor a család nehéz anyagi helyzete miatt cselédnek kellett állnia. Először Papp Albertnél, majd Olajos Bálintnél, végül Huri Andrásnál szolgált.

Eltűnése napján Huri Andrásné a közelgő húsvét miatt a ház meszeléséhez és festéséhez fogott. Ebből Eszternek is ki kellett vennie részét. A délelőtt folyamán gazdaasszonya elküldte festékért a község Ófalunak nevezett részébe, Kohlmayer József szatócshoz, mert — szombat lévén — a közelebb levő zsidó tulajdonban levő boltok zárva voltak. Oda és vissza Eszternek mintegy öt kilométert kellett megtennie. A boltba menet két szomszédasszony, Láneginé és Csordásné kisebb vásárlásokat bízott Solymosi Eszterre. A leány feladatának teljesítése után hazafelé igyekezett, de gazdaasszonyához, Huri Andrásnéhoz nem érkezett meg.

Huriné hiába várta Esztert. Miután a várakozásba türelmét veszítette, délután átment özvegy Solymosi Jánosnéhoz, hogy megtudja: nem ment-e haza édesanyjához Eszter. A leány azonban nem járt otthon. Solymosiné Huri Andrásnétól szerzett tudomást gyermeke eltűnéséről. Nyomban keresésére indult. De a nap végén sem került elő Eszter.

Solymosi Eszter eltűnésének napján a tiszaeszlári zsidóság nagyban készülődött a közeledő zsidó húsvét megünneplésére. A délelőtt folyamán hosszan imádkoztak a zsinagógában, majd próbaéneklés következett, mert erre a napra hirdettek pályázatot a meg-

üresedett metszői (sakter), illetve kántor állásra. E tisztségre hárman pályáztak, Schwarz Salamon, Buxbaum Ábrahám és Braun Lipót. A próbaéneklés során Schwarz kapta meg a szavazatok többségét. A versengés miatt tíz óra helyett tizenegykor ért véget az istentisztelet. A versengő csoportosan indultak haza, hogy elfogyasszák ebédjüket. A versengő saktereket a módosabb családok látták vendégül, a győztes Schwarzot Taub Emánuel hívta magához, így az ő házához a helybeliek közül többen is elmentek. A meghívottak között volt Rosenberg Herman is, aki az Ófaluban lakó Taubékhoz menve elkísértette magát cselédjével, Solymosi Zsófiával, aki a palack bort vitte, mert szombaton vallási előírások értelmében a zsidóknak tilos volt bármi súlyt is vinniök. Solymosi Zsófi, az eltűnt Eszter nővére, a későbbiek során elmondotta, hogy a Taubékhoz menet és onnan hazatérőben is találkozott hűgával, első esetben Eszter Kohlmayer boltoshoz tartott, másodszor hazatérőben volt Hurinéhoz. Az utóbbi találkozás alkalmával néhány szót váltottak egymással. Ez volt a két testvér utolsó találkozása.

Solymosi Eszter tehát 1882. április 1-én délelőtt tizenegy óra körül tűnt el. Mint már jeleztük, amikor délután anyja értesült eltűnéséről, azonnal keresésére indult, de nem találta. Másnap, április 2-án Solymosi Jánosné tovább folytatta gyermekének keresését. Bejárta a falut, mindenkit megszólított, mindenkitől érdeklődött, de senki sem akadt, aki megnyugtató felvilágosítással szolgálhatott volna. A keresés közben találkozott Scharf Józseffel, a zsidó templomszolgálóval. Szóba elegyedtek egymással, a templomszolga vigasztalta az elkeseredett asszonyt. Megnyugtatóan naiv tudálékossággal olyasvalamit mondott, hogy megkerül majd a leány, valahová elkóboroghatott; történt már ilyen eset Hajdúnánáson is, ott is elveszett egy gyerek, már a zsidókat kezdték gyanúsítani, hogy ők emésztették el, de azután csak előkerült, valahol a zombékban aludt hosszú ideig.

E beszélgetés után Solymosiné tovább folytatta a keresést, minden eredmény nélkül. Másnap, április 3-án felkereste Farkas Gábor községi bírót, és bejelentette, hogy leánya eltűnt, kérte, hogy adjon ki körözést Eszter személyére. E bejelentés és körözési kérés után néhány órával újból felkereste Farkas Gábort, és azt követelte, hogy kutattassa át a bíró a helybéli zsinagógát, mert véleménye szerint a zsidók templomukban ölték meg Esztert.

Az eddig összegzett tényekből az alábbi körülmények figyelemre méltóak: Solymosiné április 2-án délután találkozott a helybéli zsinagóga templomszolgájával, aki megnyugtatóként megemlítette neki a korábbi hajdúnánási esetet. Solymosiné meghallgatta a vigasztalást, tudomásul vette a példaként említett esetet is, de ebből nem vont le semmi következtetést, hanem tovább kereste gyermekét. Április 3-án Farkas Gábornál tett első látogatása alkalmával bejelentette Eszter eltűnését és kérte köröztetését. Még az aznap, tehát április 3-án Farkas Gábornál tett második megjelenése alkalmával már a zsinagóga átkutatását kívánta, azt hangoztatván, hogy ott emésztették el a helybéli zsidók leányát. A vérvád bírósági tárgya-

lúskor és azt követően is az a vélemény alakult ki, hogy Scharf József nyugtatásul elmondott hajdúnánási története adta meg az első indítást a helybéli zsidók gyanúsítására. Ez ma már eldönthetetlen kérdés, de annyi bizonyos, hogy Solymosiné Farkas Gábor tiszzaeszlári bírónál tett első látogatása alkalmával nem említette ezt a föltevését, csak az aznap történt második megjelenése alkalmával. Feltehető, hogy e két látogatás között eltelt időben irányították Solymosiné figyelmét a zsidókra. Hogy kivel beszélt meg az ügyet ekkor Solymosiné, az ma már nem állapítható meg.

Visszatérve Solymosi Jánosné Farkas Gábornál tett második látogatása alkalmával a zsinagóga átkutatására vonatkozó kívánságára, a tiszzaeszlári bíró nem érezte magát feljogosítottnak a kutatási parancs kiadására, és az elkeseredett anyát Jármly Jenő járási szolgabíróhoz küldte Vencsellőre. Solymosiné április 4-én beszélt Jármlyval, előadta panaszát, s ekkor már határozottan a zsidókat gyanúsította. Kérte a körözést és Farkas felhatalmazását a templom átkutatására. Jármly szolgabíró az anya gyanúját nem találta hihetőnek, ezért ígyekezett az asszonyt feltevéésének alaptalanságáról meggyőzni. Megígérte, hogy az elveszett leányt kerestetni fogja, illetve a körözést elrendeli. A hivatalos körözést ki is bocsátották, és majdnem ezzel egy időben a helyi lapok is hírt adtak Solymosi Eszter eltűnéséről. A körözésnek és az újsághírnek semmi foganatja nem lett.

A hivatalos közegekben tehát az első időszakban fel sem merült az a gondolat, hogy egy középkori előítélet alapján bárkit is gyanúsítsanak, és bárki ellen eljárást indítsanak. A környék antiszemita urai azonban mindent elkövettek, hogy ez a veszélyes tévhit egy pillanatra se kerüljön le a napirendről, ezért új taktikát választottak: tanút kell produkálni, akinek vallomása alapján megindulhat a szélesebb körű nyomozás és vizsgálat. A »vérbűnt kiagyaloí Scharf József templomszolga Samu nevű négyéves fiát akarták tanúként felhasználni. Az a képtelen hír terjedt el a faluban, hogy a Samu gyerek kijelentette: »Behívta atyus a magyar lányt a templomba és elvágta a nyakát. Solymosiné e hírrrel ismét felkereste Jármly Jenő szolgabíró, és előadta a négyéves gyermeknek tulajdonított megjegyzést. Jármly, a felkavart kedélyek megnyugtatósa céljából, levelet írt Farkasnak, megbízta, hogy az elterjedt híresztelések ügyében tartson vizsgálatot, és ennek eredményéről nyújtson be jelentést. Farkas Gábor a felhatalmazás alapján május 5-én kihallgatta Sós Andrásné, akinek állítólag Samu elbeszélte a gyilkosság részleteit. Másnap, május 6-án Jármly személyesen is kiszállt Tiszzaeszlárra, és pótkihallgatáson kifaggatta a tanúkat. A szolgabíró az elkészített jegyzőkönyvet még aznap eljuttatta a nyíregyházi királyi törvényszékhez. Így a rejtélyes eset kiderítése az ügyészség kezébe került. Május 16-án vizsgálatot rendeltek el gyermekrablás, illetve gyermekgyilkosság gyanúja miatt.

A vizsgálóbírói feladatkör ellátásával Bary Józsefet bízták meg, aki május 19-én Egressy Nagy László királyi ügyész és Péczely Kálmán törvényszéki írnok kíséretében megjelent Tiszzaeszláron. A vizsgálóbíró a községházára vitette a Scharf családot és több helybéli zsidót,

majd megkezdte kihallgatásukat. Scharf Józsefet, valamint az újonnan választott saktert, Schwarz Salamont, elkülönítették, és a községhez fogdájába zárták. Kihallgatták a négyéves Scharf Samut. A négyéves gyerek vallomása hamar meggyőzhette Baryt arról, hogy korára való tekintettel az általa elmondottak nem bizonyíthatják egy nagyszabású per megindításának alapját. Ezért figyelmét az idősebb fivére, Móricra fordította. Scharf Móric ekkor tizennégy éves volt, tehát tanúnak megfelelőnek ígérkezett.

A fiút gondos pandúr-őrizzettel Farkas Gábor bíróhoz szállították, ahol szüleitől és testvérétől elkülönítve késő éjszakáig faggatták. A fiú ez alkalommal, majd az ezt követő kihallgatásokon azt állította, hogy nem tud semmit, és Esztert sem ismeri. 1882. május 21-én zárt ajtók mögött tárgyaltak a megyei urak, majd hamarosan bekapcsolódott a kihallgatásba Recsky András, a hatalmas és hírhedt csendbiztos is. De az ő vallatásakor sem mondott többet Scharf Móric, mint a korábbiakban. A faggatás estig tartott, akkor Scharf Móricot Recsky András csendbiztos, Péczely Kálmán írnok és Bakó Ignác pandúr kíséretében kocsira ültették azzal, hogy Nyíregyházára indulnak. De nem Nyíregyházára mentek, hanem a Tiszaeszlártól öt kilométernyire fekvő Nagyfaluba, Recsky csendbiztos lakhelyére. Itt a csendbiztos nagyfalui házában Recsky és Péczely újra vallatóra fogta Móricot, és mint Péczelynek a Tiszaeszláron időző Bary Józsefhez írott levele az időpontot megőrizte: »1882. május 21-én estéli tizenegy órára« megszületett Scharf Móric »beismerő vallomása«. Ez a Péczely Kálmán által írott és Scharf Móric aláírásával ellátott jegyzőkönyv lett a további eljárás alapja.

A hírhedtté vált dokumentumot az alábbiakban teljes egészében közöljük:

»Solymosi Eszter szombat délben tizenkét óra körül édesapám hívására, midőn az Ófaluból jött haza, bejött házukba. Apám azzal hívta be, hogy a gyertyatartót vegye le az asztalról. Solymosi Eszternek, midőn apámmal a házukba bejött, kopottas, fehéres kendő volt a fején, vöröses kendő a nyakán, fehéres forma vizitke és valami — ha jól emlékszem — kékes szoknya volt rajta. Hogy a leányt Solymosi Eszternek hívták, onnan tudom, mert apám Eszternek szölitotta. A leánynak gazdaasszonya Huri Andrásné volt, mert mama megkérdezte, hogy kinél lakik. Megnevezte, hogy Huri Andrásnénál lakik. Solymosi Eszter azonban majd úgy nézett ki, mint testvére, Solymosi Zsófia. Solymosi Eszter a gyertyatartókat amint levette asztalunkról, föltette atyusom meghagyására a sifonra. Midőn a leány a székről leszállott, akkor a templomból egy koldus zsidó beküldtek a leányért, a koldus zsidó megfogta a leánynak a kezét, és kicsalta magával a templomba. Ott a templom pitvarában a magas, barna koldus zsidó a leányt megragadta és a földre terítette. Ekkor kezdett a leány jajgatni és ordítani, de ekkor hirtelen a már ott volt téglási és tarcali metszők a leányt a földön megnyomták, és a Tisza-lökről jött, jelenlegi tiszaeszlári metsző, Schwarz Salamon meg-metszette a lány nyakát, és veres cseréptányérba eresztették a vérért, s midőn a tányér tele folyt vérrrel, a vért a fazékba öntötte. E jelenetnél

nem voltam bent a templomban, hanem kívülről, a templom ajtaja kuleslyukán néztem. Apám ott nem volt, hanem bent volt házukban. Midőn a leányt bevitték a templomba, a templomajtót belülről riglivel bezárták. A templomban a fentebb említettekén kívül jelen voltak: Lusztig Sámuel, Braun Ábris, Weiszstein Lázár és Junger Ábrahám. A lányt előbb egy ingre vetkőztették, s úgy metszette meg a metsző, a lány meztláb volt. Midőn a lány már nem mozdult, a nyakát ronggyal bekötötték, úgy ismét felöltöztették. A lányt a metszők fogták, a koldus zsidó levetkőztette; midőn meghalt, ugyancsak a koldus zsidó felöltöztette. Az eset után bementem apámhoz és anyámhoz a szobánkba, és elbeszéltem nekik, hogy a lányt megölték, akkor mámi megtiltotta, hogy senkinek ne beszéljek erről.†

A jegyzőkönyv aláírása után Reacky behívatta négy cselédét, a gyereket elővezették, és a tanúk jelenlétében felolvasták az előbb elkészített vallomást, majd Reacky megkérdezte Scharf Móricot, hogy úgy volt-e. † Így volt † felelte a fiú. Ezután Bakó Ignác pandúr a készenálló kocsival Tiszaeszlárra hajtattott, magával vitte Péczely frásos üzenetét. A Tiszaeszláron virrasztó Bary József és Egressy Nagy László azonnal útnak indult, s éjféltajt megérkezett Nagyfaluba. Bary vizsgálóbíró azonnal kihallgatta Scharf Móricot, és az újonnan készített jegyzőkönyv tanúsága szerint a fiú Reacky jelenlétében megerősítette, sőt kiegészítette vallomását.

Másnap, május 22-én Scharf Móricot visszavitték Tiszaeszlárra, ismét kihallgatták, majd beszállították Nyíregyházára a törvényszékre. A következő nap, május 23-án a gyereket Korniss Ferenc törvényszéki elnök elé vezették, hogy Nagyfaluban tett vallomását hitelesítsék. Felolvasták aláírt vallomását, majd Korniss kérdésére, hogy igaz-e, ami a jegyzőkönyvben áll, Scharf Móric azt felelte: igaz. Ez a válasz tárgyi alapot biztosított az egész országot elarasztó antiszemita hecc-kampánynak.

Erre az okozati összefüggésre mutatnak az alábbi tények is. Május 19-én szállt ki Tiszaeszlárra Bary József vizsgálóbíró. Egy nappal később, május 20-án a »Magyar Állam« című klerikális lap Adamovics József tiszaeszlári római katolikus plébános tollából cikket közölt »Egy leány eltűnésének titokzatos esete« címmel. A cikkecske hemzsegett a tendenciózus célzásoktól: »Egy tizennégy éves lány, aki bevásárlást tett a faluban, a zsidó templom környékén eltűnt. Ez a tény. Ki a bűnös? Sok embert ölt már meg a folyó, divatos ma az öngyilkosság. De ilyen fiatalon, fényes nappal, távol a Tiszától, közel a zsinagógához? Csak nem gondoltok valami fanatikus zsidómerényletre? Arról a zsidók nem tehetnek, ha ez a homályba burkolt esemény egybe esik az ő húsvéti ünnepükkel, amikor véletlenül több zsidó metsző jelent meg Tiszaeszláron s időzött egész éjjel a zsinagógában... Derék honfiak, kik az emancipációért való halálból áldozatot vélték bemutatni Jehovának a kereszténnyéval... †

A plébános cikke akkor jelent meg, amikor éppen megkezdődött a nyomozás, viszont alig telt el harminchat óra Scharf Mórictól Nagyfaluban 1882. május 21-ről 22-re virradó éjszakán kieszközölt vallomás jegyzőkönyvbevétele után, amikor 1882. május 23-án

Ónody Géza tiszaezlári földbirtokos függetlenségi párti képviselő, szót kért a parlamentben. Felszólalásának első részében a pogromok elől Oroszországból Magyarországra bevándorló zsidók letelepedésének megakadályozását követelte, majd érvelését a következőkkel folytatta: »Ismételem t. Ház, hogy állítólag az izraeliták vallási szabályait tartalmazó Talmud szerint az engesztelődsi ünnepekre ártatlan keresztény leánynak a vérért kell venni. (Nagy zaj jobb felől.) T. Ház, az eset annyira komoly, hogy megérdemli a közfigyelmet. (Halljuk a szélsőbalról, Nagy zaj jobb felől.) F. évi április 1-én történt azon községben, amelyben én lakom, T.-Eszláron, hogy déli 12 órakor egy 14 éves leánygyermek ment Tiszaezlárról ezen községhez tartozó úgynevezett Újfaluba egy boltba, néhány fillérért bevásárlást tenni; midőn visszatért onnan, szemtanúk, élő emberek bizonyították, hogy látták a leányt az izraelita zsinagóga előtt elhaladni, ott eltűnt, nyoma veszett. (Nyugtalanág a szélső baloldalon. Nagy zaj a jobb oldalon.) A nép lázongani kezdett, követelték az izraelitáktól a leányt, azonban ők nem válaszoltak, hanem mindenféle kibúvó ajtót kerestek. Véletlenül kezd a borzasztó való felderülni. Ma az eset a nyíregyházi fenyítő törvényszék előtt van. Nevezetesen a leányt a t[isza]eszlári metsző becsalta a templomba, kezeit hátra kötötte, száját betömte. És tovább mi történt? Állítólag megölték, hogy vérért vegyék, s vérért az engesztelő áldozathoz szükséges pászkasütéshez az orthodox hívek között a szélrózsa minden irányában kiosszák. (Általános zaj.) Ezen tényt azon metszőnek saját gyereke beszélte el. (Közbeszólás a szélsőbalról: Schachter!) Tehát schachter, ha jobban tetszik. Vannak rá tanúk, kik a zsinagógából azon időpontban segélykiáltásokat hallottak, és ma ezen tanúk egybehangzó vallomása és a schachter gyermekének vallomása alapján foglalkozik a nyíregyházi bűnfenyítő törvényszék ez ügygel. (Egy hang: Mi történt a leánnyal?) Ki fogja deríteni a bűntető törvényszék...» (KNapló, 1881—1884. 6. köt. 11. l.)

A képviselőház következő napi ülésén Istóczy Győző, volt szabadelvű párti képviselő, az antiszemita frakció egyik vezetője és szervezője, interpellációt jelentett be. Felszólalása elején Ónody Géza előző napi felszólalásához kapcsolódva egy levélből idézett (szerzőjének nevét nem tárta fel), amely további megjegyzéseket fűzött Adamovics József tiszaezlári plébánosnak a »Magyar Állam-ban május 20-án megjelent cikkéhez, majd befejezve a vádakat halmozó levélszöveg felolvasását, a következőket mondta: »...T. Ház! Lehet, hogy itt csak egyszerű gyilkosság esete forog fenn, ember által emberen elkövetve. De nincs kizárva az a lehetőség sem, hogy itt kereszténynek mint kereszténynek zsidó mint zsidó által vallási célből való meggyilkoltatása forog szóban. (Ellentmondás bal felől.) E gyanút fokozza az a körülmény, hogy a gyilkosság a zsinagógában, közvetlenül a zsidó húsvéti ünnepek előtt, egy, a rituális ölére hivatott hitközségi sakter által lett végrehajtva. (Derültség.) Mióta a kereszténység főnnáll, a keresztény népek öntudatából soha sem tűnt el végképp a zsidók irányában az a gyanú, hogy a zsidóknak — itt persze az orthodoxok értendők — húsvéti szertartásaikhoz keresztény vére van szükségük. Fennáll pedig e népgyanú, dacára

annak, hogy a zsidók égre-földre esküdöznek, hogy ez alaptalan rágalom. . . « Fenti állításainak dokumentálására Istóczy a továbbiakban egy Rohling nevű prágai teológiai professzor »Der Thalmudjude« című antiszemita hecc-munkájából olvasott fel részleteket, amely különböző, Európában elkövetett rémtörténeteket soroztatott fel. Az elnöklő Péchy Tamás többször figyelmeztette. Előbb »a kedélyek felingerlésére vezető ilyen idézetek«-től óvta, majd amikor a figyelmeztetés ellenére tovább folytatta az idézetek felolvasását, arra figyelmeztette Istóczyt, hogy »az ilyen vád rettenetes következményeket vonhat maga után egyes helyeken«. Az elnöknek végül sikerült az interpelláció szövegére szorítania Istóczyt. Ebben a tiszaezslári ügygel kapcsolatban a belügyminiszterhez, illetőleg az igazságügyminiszterhez intézett kérdést a további szándékaikkal kapcsolatban. (KNapló, 1881—1884. 6. köt. 61—64. l.)

Tisza Kálmán belügyminiszterként azonnal válaszolt Istóczy interpellációjára. Elítélte Istóczy felszólalását, mert olyan kérdésben nyilatkozott, amelyről ellenőrizhetetlen hírei vannak csupán: »a képviselő úr maga is bevallja — mondotta Tisza —, hogy aziránt nincs tudomása, amit ő az idézetei által, mint lehető állított oda, sőt midőn maga is azt mondja, hogy az ügy még törvényeséki tárgyalás előtt van, akkor oly módon nyilatkozni, hogy a kedélyekben bizonyos rejtélyes, szerinte hitfelekezeti elvből eredő bűn iránti hit terjesztése útján oly izgalom álljon elő, melynek kimenetele azután a képviselő úr kezében nincsen: ez ismét helytelen, és ez ellen tiltakozni legalább a magam részéről kötelességemnek tartom (Helyeslés). . . « (KNapló uo. 64. l.) Tisza Kálmán a felszólalás további részében bejelentette, hogy a maga részéről megvizgáltatja az ügyet. Pauler Tivadar igazságügyminiszter csupán azt jelentette be, hogy »eddigél én erről az esetről tudomással nem bírtam«, majd közölte, hogy tájékozódni fog. (KNapló, uo. 64. l.)

Istóczy interpellációjára adott miniszteri válaszok után Irányi Dániel függetlenségi párti képviselő szólalt fel. Ő is interpellált, az antiszemita hecc-kampány miatt érzett aggodalmát fejtette ki. Kijelentette, hogy »mi lesz az eredménye a vizsgálatnak és a bíróság eljárásának, e percben még nem lehet tudni, egyet azonban, úgy hiszem, ma is lehet kimondani, és ez az, hogy az nem fog kiderülni, miszerint a zsidók, hogy bizonyos vallási szertartást megtarthassanak, keresztény vére szorulnak. Az nézetem szerint mese, melyet a közép-korban költöttek azok, akik a zsidóknak ellenségei voltak. . . Az tehát lehet, hogy ez esetben is bűn forog fenn, és e bűnt nem lehet, hogy bárki is palástolni akarja; de ismétlem: azt nem hiszem, hogy az derüljön ki, hogy Mózes vallása valamely szertartásához keresztényvért követel. Ha ma költöztek volna be a zsidók ez országba, akkor talán lehetne ily babonát, ily balvéleményt elhinni; de hiez századok és századok óta laknak közöttünk, és mondja meg akárki, hogy annyi sok bűn közt, amely zsidóra és nem zsidóra küszült, volt-e egyetlen egy az előadottakhoz hasonló eset, amely törvénytörésnek bebizonyítottatott volna? . . . « Irányi felszólalása végén az interpelláció szövegében felkérte Tisza Kálmán belügyminisztert, hogy a kialakult rendkívüli

helyzetben tegyen meg minden szükséges intézkedést a közhangulat által veszélyeztetett zsidó állampolgárok védelme érdekében (KNapló, uo. 65–66. l.). Tisza Kálmán Irányi felszólalására is azonnal válaszolt, megjegyezte, hogy a maga részéről minden intézkedést megtesz a biztonság fenntartása érdekében, és »hajlandó, hogy az izgalom maga gátoltassék meg, de a képviselő úrra [Irányira] mint igazságos emberre hivatkozhatom, hogy ez nagyon nehéz van téve, midőn az izgatás a képviselőházból veszi kiindulását. (Úgy van! jobbfelel.). . .» (KNapló, uo. 66. l.)

Ónody Géza és Istóczy Győző felszólalással kerekített interpellációi érzékeltetik, hogy szervezett akció keretében került a parlament elé a tiszaezslári parasztleány eltűnésének ügye. A parlament szöszekének nyilvánosságát és tekintélyét kívánták felhasználni az antiszemita körök a széles körű agitáció kibontakoztatására. Ennek érzékeltetésére idéztünk hosszabban a parlament 1882. május 23-i és 24-i ülésén elhangzottak ismertetésénél.

Visszatérve a kibontakozó antiszemita hecc-kampány színhelyére, Both Menyhért, a közvádoló királyi ügyész azt a büntetőjogban teljesen szokatlan indítványt tette, hogy a fiút helyezzék továbbra is felügyelet alá, a hatóságok védelme alatt »biztonságban legyen«. Felügyeletről beszéltek, de gyakorlatilag fogságról volt szó, hiszen szabad mozgásában akadályozták, ellenőrizték, sőt irányították, hogy kivel érintkezzen, kikkel álljon szóba. A törvényszék elnöke, ezt a felemás törvényellenes állapotot meg akarta szüntetni, nem szankcionálta a felügyelettel kapcsolatos javaslatot, Scharf Móricot visszaadta Bary József vizsgálóbíró intézkedési hatáskörébe. Bary 1882. június 21-iki keltezéssel végzést hozott, melynek értelmében az előzetes letartóztatást megszüntette, de úgy intézkedett, hogy a gyereket továbbra is Nyíregyházán, a fogházörök hivatalos helyiségében helyezték el, továbbá akadályozzák meg a szülőkkel, rokonokkal és a hitsorosokkal való minden találkozását. Ezt az eljárást »Közigazgatási felügyelet a tanú épségének érdekében« névvel illették. A hazai joggyakorlatban szokatlan helyzetnek Kozma Sándor főügyész 1882. augusztus végén véget akart vetni: utasította a nyíregyházi törvényszéket, hogy Scharf Móricnak el kell hagynia a fogházat. A megyei urak eleget tettek a főügyész utasításának: a börtönörök szobájából Henter Antal, a vármegye várnagya felügyelete alá helyezték. Mindez Zoltán alispán tudtával és beleegyezésével történt. Formailag most már nem a vármegye gondoskodott Scharf Móric ellátásának költségeiről, hanem az egyik megyei úr, gróf Pállfy János, havi nyolevan koronát folyósított Móric eltartási költségeire. A vármegyei »felügyelet« több mint tizenegy hónapig tartott, tehát az 1883. augusztus 4-én hozott felmentő ítéletig gondosan őrizték a vármegye urai a koronatanúnak szánt fiút. . .

A fenti körülmények biztosíthatták, hogy Scharf Móric többszörösen megismételt »beismerésre« támaszkodva az eljáró hatóságok jogcímet találhassanak a zsidók elleni hajza megindítására. Scharf Móric értékes koronatanúvá lépett elő, akire különösen ügyelni kellett. A különböző formában biztosított hermetikus elszigetelése

arra is alkalmat nyújthatott, hogy megfelelő idő és kellő lélektani eszköz álljon rendelkezésre a hamis tanúvallomás okozta esetleges lelkiismeret-furdalás elhallgattatására is.

A Scharf Mórictól Nagyfaluban szerzett vallomás már többekévesé körvonalazta személy szerint is, hogy a vád megalloktói kinek milyen szerepet szántak a rituális emberölés történetében. A nyíregyházi fogda lassan megtelt a letartóztatott gyanúsítottal: ott volt Scharf József, Schwarz Salamon (a vád szerint ő metszette el Eszter nyakát), Buxbaum Ábrahám és Braun Lipót (az 1882. április 1-i kántorpróba két vesztese), börtönbe került a vallomásban szereplő négy tiszaeaszlári illetőségű zsidó is, Lusztig Sámuel, Braun Ábrahám, Weiszstein Lázár és Junger Adolf is. Hosszú ideig eredménytelenül keresték a vallomásban név nélkül említett »koldus zsidókat«. Országos körözést adtak ki ellene. Nyíregyházán fogták el, ahol akkor éppen napszámoként dolgozott.

A »vétkesek« és »inkosok« tehát börtönbe kerültek, a beismerő vallomások kicsikarása és a hulla felderítése azonban még hiányzott a vérvád képének teljességéhez s a per anyagának összeállításához. Az elfogottak azonban váltig tagadták az emberölésben való részes-ségüket, a vizsgálóbíró kereszkérdéseinek pergőtüzében is fenntar-tották az eredetileg is alibivel bizonyított ártatlanságukat. Mint a tárgyalás jegyzőkönyvéből kiténik, makacsul állták a kínzást és vallatást. A kihallgatással egyidőben nagy erővel keresték Solymosi Eszter holttestét, a bejelentések tucatjáról derült ki, hogy hamis hírnek bizonyult.

Az eredménytelennek tűnő vizsgálatot az antiszemita hullám vezérérfiai újabb parlamenti intervencióval próbálták a holtpontról kimozdítani, illetőleg a parlament nyilvánosságát óhajtották az anti-sezemita agitációjuk és hangulatkeltésük színhelyévé tenni. Ehhez az akcióhoz tartozott az a lépésük, hogy a Szatmár megyei törvény-hatóság buzdításukra kérvénnyel fordult az országgyűléshez annak érdekében, hogy a kormány hozzon intézkedést a pogromok elől menekülő oroszországi zsidók Magyarországra való bejutásának megtiltására. A szatmári kérvényt az országgyűlés kérvényi bizottsága 1882. június 7-i ülésén terjesztette elő. A bizottság előadója, Berze-viczky Albert javasolta a kérvény elutasítását, mivel az csak tovább fokozza az országon belüli nem kívánatos állapotokat: »Azt hiszem — szögezte le a maga álláspontját — hogy minél inkább komplikál-tatik ezen tisztán államrendészeti és közgazdasági szempontból megoldandó kérdés ide nem tartozó, ezzel össze nem függő valamely hazai felekezet vagy faj ellen irányított megtámadásokkal és gyanú-sításokkal, annál inkább háramlik a magyar parlamentre — mely az ily kérdésekben mindig annyira elfogulatlan és szabadelvű maga-tartást tanúsított —, azon kötelesség, hogy annak látszatát is távol tartsa magától, mintha bármi tekintetben szolidaritásban állna azzal az áramlattal, mely azon sajnálatos vallási és fajgyűlölködést, melynek kifolyását ezen kivándorlásban is szemléljük, ide hazánkba átültetni akarja (*Élénk helyeslés jobbfelől*)...« (KNapló, 1881—84. 6. köt. 243. l.) A vitában felszólt Herman Ottó, aki aggályait fejezte ki

az esetleges nagyarányú bevándorlással szemben (uo. 243–246. l.), Tisza Kálmán visszautasította Herman érvelését és ellenjavaslatát (uo. 246–248. l.). Dobránszky Péter az emberség és a humanizmus nevében támogatta a bizottságnak a kérvénnyel kapcsolatos negatív álláspontját (uo. 248–250. l.). A vitában Ónody Géza is szót kért. Felszólalásában tényként tüntette fel az Európában és Magyarországon számontartott vérvád-történeteket. Az elnöklő Péchy Tamás többször rendreutasította, felszólalását tiltakozó közbekiáltások szakították meg (uo. 250–254. l.). Somssich Pál élesen elítélte Ónody módszerét, és a középkori hiedelmekre való hivatkozását a XIX. században élő emberhez méltatlannak tartotta. Saját hitére hivatkozva jegyezte meg: »kijelentem a t. képviselő urnak, hogy igazot beszédétől borzalommal vonulok visszat (uo. 255. l.). Tisza Kálmán határozottan elítélte Ónody felszólalását: »az a szellem, melyet idéz – mondotta felszólalásában –, az a rossz szellem a középkori vad, műveletlen, durva korszak szelleme (*Élénk helyeslés*), és e szellemet, azt hiszem, sem e Házban, sem e hazában meghonosítani nem fogják (*Élénk helyeslés*)...« (uo. 255. l.). Tisza visszautasítása nemcsak elvi síkon mozgott, hanem állást foglalt az Ónody által nem említett tiszzaeszlári ügyben is, és ennek megemlékezésével utasította el a célzatosságot, a hangulatkeltést. »A papír nagyon türelmes – mondotta –, hogy azért mert valaki egy levélben megírt valamit, az még éppoly kevésbé bizonyított tény és igaz, mint amily kevésbé van bizonyított az, hogy Tiszaeszláron a húsvéti ünnepek miatt történt gyilkosság, ha mindjárt a képviselő úr százszor fogja is állítani. (*Egy hang a szélsőbalról: A bíróság majd kideríti!*) Kideríteni a tényállást, igaz, a bíróság dolga, de azt mondani, úgy odaállítani azt már ma, ami vizsgálat alatt áll, mint bizonyított, megtörtént dolgot s azután logikai kapcsolatba hozni ezen esetet a középkori századokból felhozott eseményekkel azért, hogy hitfelekezeti elvekben gyökerező voltát bizonyítsa be egy bünténynek, ez, t. Ház, nemcsak helytelen, de az igazatnak legmegbélyegzendőbb neme (*Élénk helyeslés*)...« (uo. 255. l.) A június 7-én megkezdődött vita a következő napon, június 9-én tovább haladt. Az első szónok Istóczy Győző volt. Tovább folytatta az Ónody által megütött hangnemet. Wahrmann Mór felszólalásában visszautasította a tendenciózus állításokat, és több idézettel bizonyította, hogy az Istóczyék által állandó forrásként idézett Rohling a legutószélibb módon igazott a protestáns felekezetek ellen is. (Uo. 263–267. l.) Hentaller Lajos pártolta Herman Ottó előző nap beterjesztett javaslatát, Országh Sándor viszont a kérvényi bizottság előterjesztését fogadta el. Szalay Imre Herman javaslatához csatlakozott. Busbach Péter felszólalásában elítélte az antiszemita agitációt, tényeket sorakoztatott fel a hamis általánosítások érzékeltetésére. Irányi Dániel elhatárolta magát Herman Ottó antihumanista javaslatától, és részletesen foglalkozott az antiszemita agitáció demagóg érveivel. Megjegyezte, hogy »eddig beértük azzal, hogy Istóczy t. képviselőtársunk kifakadásaira a miniszterelnök felelt. Ma tekintve a kedélyes igaztosságát, ezt többé elégnék nem tartom, és különösen kívánatosnak tekintem, hogy oly ember, aki nem tartozik a gyanúsított, az

üldözött zsidó felekezethez, emelje fel szavát, és igyekezzék megcáfolni a vádakat, melyeket a zsidók ellen hangoztatnak. (Uo. 276. l.) Felszólalásában részletesen taglalta a zsidók magatartását, majd vallásuk törvényeiről szolt: »A zsidó vallásnak, uraim, alapja ugyanazon ótestámentum, mely a keresztény vallásnak is egyrészt alapja, másrészt történeti kútforrása; s a tízparancsolat, mely a zsidóknak is törvénye, a keresztényeknek is törvénye. (Helyeslés a jobboldalon) S ezen tízparancsolat nemcsak az ölést, gyilkosságot, hanem a lopást, csalást, más emberek vagyonának megkínzását is tiltja tekintet nélkül a származásra, tekintet nélkül a vallásfelekezetre.« (Uo. 276. l.) Röviden kifejtette véleményét a tiszzaeszlári vérváddal kapcsolatban, majd nyomatékkaal hangsúlyozta: feltételezve, hogy még bírólilag esetleg be is bizonyítják, hogy meggyilkolták »ama szerencsétlen gyermekét, még akkor is nem az fog abból következni, hogy a zsidó vallás parancsai szerint cselekedtek, hanem csupán az, hogy ördögi fanatizmusoknak ejtettek egy szerencsétlent áldozatul, amint egyéb-iránt ily eset a keresztények közt is fordult elő.« (Uo. 277. l.) Reagálva az Istóczy Győző által történelmi »tényekként« eldadtott vérvád-történetekre, figyelmeztette: »ha egősen igazságos akart volna lenni a t. képviselő úr, hozzátette volna, hogy azon időben kínvallatás divatozott, mert hiszen az csak a múlt század végén töröltetett el az 1790. törvény által; és ha megfontolta volna azt, hogy azon vallo-másokat alighanem kínvallatások csikarták ki ama szerencsétlenekből. De ha a történet könyvét a régibb időből forgatná a t. képviselő úr, akkor megtalálhatná, hogy nemcsak a zsidókat, hanem a kereszténye-keket is — az első századokban — vádolták azzal, hogy szertartásaikhoz vért használnak (Igaz!), vádolták azzal, hogy titkos összezejöveleiket egyéb bűnös és illetlen cselekedetekre is használják (Úgy van! jobb-felől); és amint azok a vádak alaptalanok és ocsmányoknak bizonyul-nak, éppoly alaptalanok, ocsmányok azok, melyeket e részben mai nap a zsidóságra rákenni akarnak (Igaz! jobbfelől)...« (uo. 277. l.) Orbán Balázs pártkérdésként fogta fel a szatmári javaslatot: elítélte Istóczy és Onody felszólalását, de a maga részéről Herman Ottó álláspontját támogatta. Mocsáry Lajos elítélte az antiszemita fel-szólalását, viszont ő is támogatta Herman Ottó javaslatát. (Itt meg kell jegyeznünk, hogy a függetlenségi párt ebben az időben két nagy frakcióra szakadt. A nagyobb csoport Mocsáry Lajost tekintette vezérének, a kisebb pedig Irányi Dánielt. Irányiék csoportjában nem volt antiszemita, Mocsáryéknál azonban annál nagyobb zavart oko-zott, hogy a volt szabadelvű párti Istóczy híveinek nagy része az ő csoportjukból került ki, így pl. Onody Géza, Békássy Gyula, Szalay Imre, Széll György. Ezek a képviselők, bár antiszemita nézeteket vallottak, továbbra is a függetlenségi párt tagjai maradtak.) A szat-mári kérvény feletti szavazás alkalmával a többség elvetette Herman Ottó ellenindítványát, és a kérvényi bizottság előterjesztését fogadta el. (K.Napló, i. h. 286—293. l.)

Az 1882. június 7-én és 9-én lezajlott parlamenti vitán össze-csapott nézetek is érzékeltették, hogy a vád kolportálói mindent megtettek annak érdekében, hogy érzelmi és hangulati elemekkel

tovább fokozták a feszültséget. Az ellenzék és kormányzó párt pedig latbavetette minden erejét, hogy a parlament tekintélyét és ezen keresztül az ország presztízsét mentse a nemzetközi közvélemény előtt.

Solymosi Eszter holttestének felkutatása tovább folyt, az álhírek és félrevezető nyomok után 1882. június 19-én értesítést kapott Bary József vizsgálóbíró, hogy a Tiszaeszlártól kb. 30 kilométer távolságban levő Tiszadada határában levő Csonkafüzes nevű part-részleten egy fiatal, női hullát fogtak ki a rutén tutajosok. Maga az esemény 18-án következett be, a Hersko Dávid kárpátaljai, szekleencei lakos vezette három tutajból álló szállítmány egyik tutajosa, név szerint Csepkanics György vette észre, hogy a sebes víz nagy gyorsasággal hajt valamit tutajja felé. Amikor közelébe ért, felismerte: egy holttest volt. Az ár a parthoz kikötött tutajhoz csapta, ekkor újból alámerült, és végül egy vízbe nyúló faágban fennakadt. Társai segítségével kiemelte a vízből a holttestet. Egy dadai legény, aki a parton tartózkodott, vállalta, hogy értesíti a hatóságot. A rutének folytatták parti tevékenységüket, de amikor estélig nem érkezett senki a községből, és a vízi halott körül irtózatossá bűz támadt, úgy határoztak, hogy eltemetik. Este tíz óra körül érkeztek meg a dadai illetékesek a kíváncsiak sokaságával együtt. A segédszolgabíró számonkérte a tutajosoktól a holttest elföldelését, és azonnal elrendelte a kihantolását. Sötétben gyertya lángjánál emelték ki a földet. Amikor a hullához értek, úgy döntöttek, hogy a gödörben hagyják a holttestet, a jelenvolt Kiss Jenő tisztiorvos így ejtette meg az első vizsgálatot. Megállapította, hogy egy fiatal leány a halott, testhossza 140 cm. körüli, haja hiányzott, fogai épek. E szemle után a sírgödört újból betemették, majd az éjszaka idejére öröket állítottak. A dadai illetékesek nagyszámú érdeklődővel együtt abban a meggyőződésben voltak, hogy a Tisza által kivetett hullában megkerült Solymosi Eszter. Ez magyarázza azt, hogy azonnal kihantoltatták a sírt, és amikor a szemle befejeződött, gondoskodtak arról, hogy a sír egy pillanatra se maradjon őrizetlenül: egy pandúr, két keresztény és két zsidó virrasztott az elásott holttest felett! Ez bizonyítja legjobban, hogy nem tartották közömbös dolognak, hogy a Tisza egy fiatal teremtetést vetett a partra.

Bary József vizsgálóbíró június 19-én délután négy óra körül érkezett meg teljes apparátussal. Kíséretében volt Miklós László, Szabolcs megye első aljegyzője, Dobos Imre szolgabíró, Székely Ferenc helyettes főügyész, Kiss Jenő tiszalöki, Trajtlér Soma nyíregyházi és Horváth László járási orvosok mint bírói szakértők. Megjelent a helyszínen Egressi Nagy László királyi alügyész, továbbá Vay György tiszalöki csendbiztos pandúrjaival. Ott voltak Eszter rokonai, ismerősei és sok-sok kíváncsi. A jegyzőkönyv szerint Vay György csendbiztos rendet teremtett embereivel; a sírtől messze eltávolították az oda gyűlt kíváncsiakat.

Az ideiglenes sírt újból megnyitatták és Baryék a holttestet úgy tették közzemlére, ahogy még senki sem látta: meztelenre vetkőztetve. Ruháját elrejtették, nehogy az ismerős ruhadarabok által bárki is befolyásolva legyen. A ruhátlanul szemlére tett hulla deformáló-

dott, arányait elvesztette, felpuffadt, haja, körme, felhámja meg-sommisült, az arc ismert vonásai eltorzultak. Nyolc családtagot, illetve közeli ismerőst bocsátottak a hullaszemlére. Az anya nem ismerte fel gyermekét, de a rokonok között és Eszter volt pajtásai közül többen bizonyos vonásokból, illetőleg jelekből Esztert vélték felismerni. Bary a halottszemléről vezetett jegyzőkönyvet senkivel sem íratta alá, tehát feltételezhető, hogy csak azt jegyezte fel a vallo-másokból, ami az ő elgondolásainak a legjobban megfelelt.

Már az első vizsgálat arra mutatott, hogy a keresett hulla fel-bukkanása megzavarta a vérvádat kovácsolók tervét, hiszen a hullán nem volt semmi olyan sebnak a nyoma, amiből a vádat bizonyítani lehetett volna. A holttest ruhátlan állapotban való szemlére tételekor már megszületett az áthidaló elmélet: a hulla nem Eszteré, a zsidók miután vérét véve megölték, tetemét gondosan elrejtették, szereztek egy hozzá hasonló alakú nő hulláját, ezt felöltötték Eszter ruháiba s belevetették a folyóba, remélve, hogy majd valahol felbukkan.

A további eljárást Bary e célnak rendelte alá. A Csonkafüzesben talált hullát a helyszíni vizsgáldás után kocsira tétette, majd rendelkezett, hogy vigyék be Tiszaeszlárra, és ott újból tegyék közszemlére. A holttest június 20-án érkezett Tiszaeszlárra, a közszemle helyéül célzatosan özvegy Bátorinénak a zainagóga tőzsomszédságában levő kertjét jelölték ki. Az illetékesek megvitatták, hogy kik tekinthetik meg másodfokon a holttestet. A megállapodás értelmében csak azokat engedték a hullához, akik életében ismerték Esztert, sőt egységes volt a vélemény, hogy zsidók semmiképpen sem vehetnek részt a szemlén. Ezekután a községi előjáróság és Solymosi Jánosné dolga volt megjelölni azokat, akik feltehetően közelebből ismerték a gyer-meket. A listára került tanúkat halottszemle céljából megidéztek Bátoriné kertjébe. E gondos előkészítés után a kiszemelt tizenhárom tanú többsége azon a véleményen volt, hogy a szemlére bocsátott hulla egy idegen nő. Többen arra hivatkoztak, hogy az eltűnt kisebb volt, mások azt hangoztatták, hogy Eszter szeme barna volt, ennek kék, megint mások a fogak különbözőségét emlegették, az arc formá-ját, a homlok alakját is másnak vélték. A szemle után a Tisza partján Trajtlér Soma, Kiss Jenő, Horváth László és Kéri Horváth Géza felboncolták a holttestet. A nyíregyházi szakértőt, aki megfelelő tapasztalatokkal rendelkezett volna, a vizsgálatból kirekesztették, mivel zsidó lévén az illetékesek megbízhatatlannak találták.

A nem törvényszéki szakértőkből összeállított boncolók a jelen-ségek és tapasztalatok megfogalmazása során több esetben nem fogal-maztak egyértelműen, így jegyzőkönyvük több ízben félreértést okozott, amit a vérvád értelmi szerzői a maguk számára igyekeztek kihasználni. A tetem korára, testi fejlettségére vonatkozó megállapításaik bizonytalanok voltak, a szőrzet hiányának észlelését fel-tűntették, de okát nem vizsgálták, nem vették figyelembe, hogy a hulla felhámja — a vízben való huzamosabb tartózkodás követke-zésében — lemállott, nem vették észre, hogy a köröm levált, s csak a körömágy maradt meg, és a körömről tett megjegyzéseik tulajdon-képpen a körömágyra vonatkoztak. A felszínes vizsgálat eredménye-

ként azt a véleményüket fejezték ki, hogy a tetem már a vízbe kerülésekor élettelen volt, halálának közvetlen oka tüdővész és májzsugorodás által okozott általános vérszegénység volt. Az elkészült jegyzőkönyv kategorikus volt, nem latolgatták a lehetőségeket, nem állítottak fel alternatívákat. Az alapos szakértelem hiánya, valamint a felületes vizsgálat szülőtte a hírhedtté vált jegyzőkönyv.

A boncoló orvos által feldarabolt hullát nem koporsóba, hanem egy keserűvíz-ládába gyömöszölték, és a falu katolikus temetőjében földelték el. A szélsőséges reakció már ekkor tisztában volt azzal, hogy a holttest alapos és beható kórbonctani vizsgálata döntő hatással lehet — és mint a továbbiak folyamán kitűnik: lett is — a vád kimenetére. Ezért iparkodtak minél hamarabb pontot tenni a csonkafüzesi hulla ügyére és mielőbb átadni az enyészetnek, hogy ez a nagyjelentőségű bizonyíték — megsemmisülése következtében — ne lehessen argentum a rágalomban kételkedők, a vérváddal tárgyi dokumentumok alapján szembeszegülők kezében.

A csonkafüzesi hulla ügyében folytatott vizsgálat gyors lezárása, az »ismeretlen« holttest hipotézisének boncolási jegyzőkönyvvel való legalizálása a Bary által vezetett vizsgálatnak új területekre, új gyanúsítottakra való kiterjesztését vonta maga után. Baryék úgy okoskodtak, hogy miután a hullát a rutének fogták ki a folyóból, nekik is szerepük lehetett az egész »bűnügyben«, valószínűleg megvesztegették őket.

Ennek megfelelően Bary nyomban kiadta a parancsot: el kell fogni a rutén tutajosokat. Június 23-án Kőtelek közelében a pandúrok elfogták a három tutaj egész személyzetét, előbb Szolnokra, majd onnan Nyíregyházára szállították őket. Június 28-tól július 1-ig valamennyit kihallgatták. A tutajosok vallomásai között Bary semmiféle ellentmondást nem tapasztalhatott, pedig azonnal elküldítették őket egymástól. Különben sem tudták volna egyeztetni mondanivalójukat, hiszen akkor még fogalmuk sem volt, hogy miért is tartóztatták le őket.

Bary nem nyugodott bele az eredménytelenségbe. A kihallgatások után kiszállt Tiszadadára, és mintegy húsz embert hallgatott ki a csonkafüzesi tetem felbukkanásának körülményeiről. A vallomásokban mindent úgy mondtak el, ahogyan történt. Ez a tutajosok vallomását erősítette és igazolta. Bary — néhány vízügyi szakember véleményére támaszkodva — kétségbe vonta, hogy a víz sodra a csonkafüzesi oldalra sodorhatta a holttestet. Az általa felkapott vélemény szerint a Tisza úgynevezett sebes árja éppen a folyó túlsó oldalán jelentkezik, a hullát tehát, amennyiben valóban a folyó hozta magával, a túlsó partra vetette volna. Bary próbát is tett: egy fenyőfa-deszkát a Csonkafüzesről északra vízre bocsátatott, és figyelte, merre sodrodik. A deszka a túlsó oldalon ért partot. E kísérletnél azonban a vizsgálóbíró figyelmen kívül hagyott olyan alapvető tényezőket, mint a két test közötti súlykülönbség, a vízállás eltérése és a szél járása közötti különbségek. De az tagadhatatlan, a kísérlet látványos volt.

A Nyíregyházán vizsgálati fogságban tartott rutének változat-

lanul kitartottak eredeti vallomásuk mellett. Így Bary arra az elhatározásra jutott, hogy a rutének közül néhányat ideiglenesen szabadlábra helyeztet, de a fő gyanúsítottakat: Herskot, Matejt és Csepkanicsot, továbbá még néhány rutént változatlanul vizsgálati fogságban tart. Azzal az indokkal, hogy a nyíregyházi börtöben már nincs hely, július 4-én a visszatartott rutének Tiszalökre, a szolgabíróság épületébe kerültek. Jogilag ez a lépés szabálytalan volt, hiszen a szolgabíró csak közigazgatási közeg volt. Bary azonban jó okkal szállította őket Tiszalökre: itt lakott ugyanis Vay György, a hírhedt csendbiztos.

A tiszalöki első kihallgatás után Csepkanics György és Matej Ignác kivételével a többi rutén gyanúsítottat visszazárástól Nyíregyházára. Július 5-én — mint a tárgyalási jegyzőkönyvből kitűnik — este Csepkanics Györgyöt különböző kínzásnak vetették alá, megvesszőzték, végül a tiltott — de a csendbiztosok által ekkor még használatos — hüvelykcsorítót is igénybe vették, Csepkanics azonban nem mondta el a megkövetelt vallomást. Az elgyötört, de meg nem tört Csepkanics után Matej Ignácot vették elő. Ő már a vallatás előkészítésétől is megrettent és kihallgatónak arra a kijelentésére, hogy Csepkanics már mindent bevallott, remegve kérdezte, hogy mit vallott társa. A kihallgatók közölték vele a közben gondosan kidolgozott hullacsempészési történetet. Matej, hogy reá váró kínzásokat elkerülje, vállalta a történetet. 1882. július 5-ről 6-ra virradó éjszaka megszületett Bary kezeirásával a hullacsempészés részletes leírását tartalmazó első jegyzőkönyv. Ennek az írásműnek az volt a lényege, hogy tutajukkal a Tiszán leereszkedve egyik pihenő helyen Hersko Dávidnak, a tutajosok sáfárának egy ismeretlen zsidó átadott egy ruhátlan női holttestet. Azt Hersko az utolsó, a Csepkanics György által kormányzott tutajhoz kötötte. Matej szándéka ellenére szemtanúja lett a tevékenységnek. Így őt Hersko megvesztegette, hallgatása fejében 56 forintot adott át neki. De amikor megérkeztek Tokajba, azt tanácsolta, hogy a pénzt ne tartsa magánál, hanem helyezze letétbe egy zsidó boltosnál. Hazafelé menve majd magához veszi a pénzt. Így tett. Tovább tutajoztak. A Tiszaeszlárral szemközt levő parton kikötöttek. Itt Hersko valakitől ruhákat kapott, ebbe ketten felöltöztették az addig ruha nélkül úsztatott holttestet. A felöltöztetés után a tetemet lazán kötözték a tutajhoz, hogy mihamarabb elszabaduljon.

Az 1882. július 6-ra virradóra megszületett jegyzőkönyvvel a hullacsempészés tanúját, illetőleg bűnrészesét már megteremtették, a »bűndöst«
kellett megpuhítani. Erdemes megemlíteni, hogy a kínzásnak alávetett és meg nem tört Csepkanicsot a továbbiakban már ki sem hallgatták: a megkomponált jegyzőkönyvben pedig, a szerzett tapasztalatok miatt, semmi lényeges szerepet nem szántak neki. A következő lépés Hersko Dávid megszólaltatása volt. A vizsgálóbíró azonnal visszarendelte Tiszalökre Hersko sáfárt. Július 6-án délben kezdődött meg újabb kihallgatása. A fennmaradt jegyzőkönyvekből kitűnik, hogy Hersko nem egyhamar adhatta be derekát: első vallomásaiban még semmit sem volt hajlandó vállalni a reá szabott szerep-

ből. Késő éjszakára azonban megszületett beismerő vallomása, amely megegyezett Matejével. Ezt az egyezést Baryék nem különösen eredeti módszerrel érték el: elővezették Matejt, akinek elő kellett adnia a hullausztatás — általunk már ismert — történetét. Így értesült Hersko mindarról, amit »elkövetett«.

A két »beismerő vallomás« birtokában Bary vizsgálóbíró nagy erővel »göngyölytette fel« az ügyet. Elfogták Smilovics Jankelt, akit azzal vádoltak, hogy ő adta át a hullát Herskonak, rajta kívül még más közreműködéssel gyanúsított személyeket is letartóztattak. Az így összeszedett gyanúsítottak a fizikai kínzások meg a lelki gyötrelmek hatása alatt vallottak, és hosszabb-rövidebb idő után vádlottakká vagy legalábbis bűnrészesekké váltak.

A rutén tutajosok Korniss törvényszéki elnök előtt is fenn-tartották a kicsikart vallomást, így ezután augusztus elején Bary elrendelte szabadlábra helyezésüket, és visszatérhettek szülőfalujukba, Szeklencébe. Hazatértük után a három rutén tutajos a szeklencei előljáráson feljelentette Bary vizsgálóbírót és társait. Az itt készült jegyzőkönyv szerint az első, tehát a nyíregyházi vallomásuk felett meg a valóságnak — ebben semmit sem ismertek el a vádaktól —, míg a későbbi »beismerések« csak az embertelen kegyetlenségek, megfélemlítések hatása alatt születtek. Hersko Dávid a máramrosszigeti királyi törvényszék vizsgálóbírója előtt is megerősítette ezt a leplezést. De — és ez jellemző volt az országban akkor kialakult helyzetre — e panaszok és vizsgálatok semmiféle befolyással sem voltak Baryék további működésére.

*

Az eddigiekben megkíséreltük röviden összefoglalni a tiszaszlári ügy nyomozati részét. Ezzel összefüggőnek tekintettük azt a két parlamenti vitát, amelyek — mint arra rámutattunk — időzítettségük folytán a közvélemény hangulati ráhatásával a koholt vádakot voltak hivatva tovább terjeszteni, és az ügyet a végkifejlet felé vezetni.

Az antiszemita pogromlovagok azonban nemcsak a parlament nyilvánosságát használták fel, hanem lapjaikban a legféltelenebb felekezettelenni izgatásba kezdtek, továbbá arra törekedtek, hogy »népi« mozgalmakkal támasszák alá a zsidókérdés »megoldására« irányuló reakciós izgatásaikat. A közvélemény formálásában a szélsőséges újságoknak csaknem szabad terük volt, hiszen a kormány tevékenységüket alig korlátozta. Tiszáék figyelme főleg arra terjedt ki, hogy a nyílt provokációknak és esetleges rombolásoknak elejét vegyék. Tisza Kálmán belügyminiszteri tisztében már az 1882. június 28-i minisztertanácsi ülésen felhatalmazást kért a veszedelmesen terjedő antiszemita nyomtatványok elközbzására.

A helyzet az országban egyre romlott, az izgatottság nőttön nőtt, a helyi atrocitások úgy elszaporodtak, hogy több vidékre — a rend fenntartása érdekében — katonaságot kellett kivezényelni. Pozsony megyében pedig még statárium kihirdetésére is sor került. Olyan atmoszféra alakult ki, hogy a közvélemény jelentős része

törvényen kívül helyezte mindazokat, akik kételkedni mertek a tiszacslári zsidók bűnösségében. A történettudomány további kutatásaitól várható, hogy gondosan feldolgozza és a tudomány eszközeivel megvizsgálja azokat a politikai, gazdasági és társadalmi okokat, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy robbanásszerűen teret kapjon az addig elszigetelt és megmosolygott antiszemita frakció. A jelen tájékoztató összefoglalónak nem feladata e jelenségek tudományos elemzése, a tények felidézésénél az a cél vezérelte, hogy megvilágítsa azokat az eszközöket, amelyek igénybevételeivel a vádhatóság a maga koncepcióját kialakította.

Az országos indulatokat felkorbácsoló híradások atmoszférájában került sor a védelem megszervezésére. A vádlottak először Heumann Ignácot, a jeles nyíregyházi ügyvédet bízták meg érdekeik képviselésével. Az antiszemita sajtó és közvélemény azonnal akcióba lépett Heumann ellen. Olyan híreket terjesztettek, hogy azért vállalta a védelem szerepét, mert maga is érdekelt az ügy eltussolásában, olyan hírek is napvilágot láttak, hogy Heumann is tagja a »maffiának«. A nyíregyházi hatóságok a védőt illető legelemibb jogoktól is elűzték, nem tekinthetett be az ügyiratokba, nem érintkezhetett azokkal, akiknek védelmét vállalta.

A dolgok ilyenét elfajulása készítette a budapesti zsidó Központi Iroda egyik vezetőjét, dr. Simon Józsefet arra, hogy 1882. június 16-án felkeresse Eötvös Károlyt, a közismert író és országos híru ügyvédet. Felkérte, utazzon le Nyíregyházára, vizsgálja meg: Scharf Móric, az úgynevezett koronatanú milyen körülmények között tette hírhedt vallomását. Eötvös Károly a megbízatást vállalta, de előzetesen felkereste Kozma Sándor királyi főügyészt, és tőle kért támogatást a Móriccal folytatandó beszélgetés biztosítására.

A nyíregyházi látogatás és Scharf Móriccal közömbös témáról folytatott rövidke beszélgetés azonnal meggyőzte Eötvös Károlyt arról, hogy egy agyonsanyargatott, megfélemlített gyermekkel áll szemben, aki nem mer saját eszével gondolkodni. Olyan magatehetetlen figurává vált, aki gondolkodás nélkül hajtja végre fogvatartói megbízásait és utasításait.

Eötvös Károly június derekán tett látogatása után bukkant fel a Tiszából a csonkafüzei holttest, és rövid néhány nap alatt az addig is felfokozott közvéleményt tovább izzította a Bary vizsgálóbíró által kolportált »hullaúsztatási« kcholmány. Ilyen körülmények között hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy Heumann Ignác egymaga képtelen lesz eredményesen ellátni a védelem tiszttét. 1882. június végén Simon József a zsidó Központi Iroda nevében újból felkereste Eötvös Károlyt és felkérte, hogy vállalja el egy ügyvédi kollégium megszervezését, valamint vezetését, amely országosan ismert jogászokat tömörítene a frontális védelem biztosítására. Eötvös — aki közismerten a Függetlenségi Párt egyik oszlopos tagja volt — vállalta a felkérést. A védelem hatékonyságának növelése érdekében ügyvédtársak után nézett. Partnereit úgy kívánta megválasztani, hogy azok személyükben és pártállásfoglalásukban az ország valamennyi parlamenti irányzatát képviseljék. Az Apponyi Albert-féle »habarékpárt«

ból Horánszky Nándort választotta ki, a másik társ a kormányzó Szabadelví Párthoz közelálló Funták Sándor lett, aki ugyancsak neves ügyvéd volt, és egyideig az ügyvédi kamara elnökének tisztét is viselte. Horánszky a per megkezdése előtt visszalépett (a védői tevékenység ugyanis a képviselői mandátumát veszélyeztette). Helyébe Eötvös a fiatal, de igen tehetséges Friedmann Bernát budapesti ügyvédet választotta. Végül a védői kollégiumot Székely Miksával egészítette ki.

A védőügyvédek munkáját a vizsgálóbíró minden rendelkezésére álló eszközökkel akadályozta. Mint a tárgyalás alkalmával többször is kitűnt, az ügy némely részletét gondosan titkolta, s csak azokat a mozzanatokat szellőztette, amelyek — a pillanatnyi helyzet szerint — a vádat látszólag igazolni.

Hozzákezdve a védelem feladatainak ellátásához, Eötvös Károly számára két tényező vált furcsává: az egyik Móric törvénytelen őrizetben tartása, a másik: a szeklecei tutajosoktól fizikai erőszakkal kisajtott vallomás. Arra a meggyőződésre jutott, hogy Bary vizsgálóbíró mindent Móricra épített, ha ő visszalép, összeomlik a vád. A világtól való elzárás a biztosíték arra, hogy módszeres megdolgozással koronatanúként szerepeljen. Eötvös megtette a szükséges lépést annak érdekében, hogy Scharf Mórictól kiszabadítsa a vármegeye kezéből, de az igazságügyminiszterhez frott beadványa teljesen eredménytelen volt. Pauler közismerten antiszemita érzelmű volt, és ő maga is kívánta a gyanúsított zsidók példás megbüntetését. A bírói függetlenség tiszteletben tartása ürügyével szabad kezet adott a nyíregyházi törvényszéknek.

A tutajosoktól kicsikart vallomás a hullausztatásról szintén felkeltette Eötvös figyelmét. Szilárdan meg volt győződve, hogy a vádlottak nem követték el a nekik tulajdonított rituális gyilkosságot, ennek következtében semmi alapja sem lehet a körülményesen kigondolt hullausztatásnak. Eötvösben kezdettől fogva az a meggyőződés munkált, hogy a Csonkafüzesben partra vetődött hullá Solymosi Eszter teteme lehet. Célul tűzte ki, hogy elemző kritika tárgyává tegye a négy orvosszakértő álláspontját.

A védelem tevékenységének kibontakozása az antiszemita erőket újabb dühödt támadásra készítette. A képviselőház 1882. október 11-i ülésén Ónody Géza interpellációt intézett az igazságügyminiszterhez, amelyben szóvá tette, hogy az ügyési teendőkkal megbízott és Nyíregyházára küldött Havas Imre hamis tanúzásra akarta rávenni az egyik fogházort. Ónody itt nem állt meg, hanem nyíltan megtámadta Kozma Sándor királyi főügyészt is. A következőket mondotta: »... az állami főügyész úr Nyíregyházán négy napig történt időzése után, midőn Tiszaeszláron megjelent s ott a vizsgálóbíróval első ízben találkozott, mindjárt ezen első találkozására alkalmával kijelentette a vizsgálóbírónak, hogy a jövőben semminemű elfogatásokhoz hozzá nem járul... Kozma Sándor főügyész úr, Farkas Gábor eszlári bíró előtt azon nézetének adott kifejezést, hogy ő nem hiszi, mintha ama pórcéányt, Solymosi Esztert, a zsidók ölték volna meg, és ugyanakkor azt állította, hogy ő tudja, hogy

az egészet 5—6 úr csinálta. Szórol szóra idéztem a főügyész úr szavait. Ha tehát a főügyész úr már akkor tudta, hogy Solymosi Eszter meggyilkolásában 5—6 úr a bűnös, ellenben a sakterek és a bűnrészességgel vádolt szövetségeseik ártatlanok: csodálatos, hogy az állami főügyész úr, ahelyett, hogy a bűnösöket megnevezte volna, hallgatásával magamagát is a bűnrészesség gyanúja alá veti (*Élénk derűtlenség és helyeslés a szélsőbaloldalon*)... » (KNapló, 1881—1884. 7. köt. 28. l.)

(Megszakítva a parlamenti felszólalás idézését, érdemes felhívni a figyelmet Onody Géza érvelési módszerére. Elvbaráti köre által kialakított vérvád érdekében a parlament nyilvánossága előtt jogtalan beavatkozással vádolta meg a korabeli jogviszonyok legmagasabb méltóságát betöltő Kozma Sándor főügyészt, majd *szó szerint idézi* — ezt maga is egyértelműen állította: »Szórol szóra idéztem a főügyész úr szavait« — azt a megnyilatkozását, amelyet Farkas Gábor eszlári bíró előtt tett. Az nyilvánvaló, hogy Farkas Gábor maga számolt be Onodynak Kozma Sándor kijelentéséről, az a Farkas Gábor, aki — mint az eddigiekből is kitűnt — tevékeny szerepet töltött be Bary mellett a vérvád történetének kikerekítésében... Ha nem egy egész országot izgalomban tartó ügyről lenne szó, akkor Onody eljárására a legtalálóbb kifejezés a vaudville-be illő magatartás lenne, ahogyan Kozma Farkasnak tett kijelentését kommentálta. Az Onodytól idézett szövegből kitűnt, hogy Kozma Sándor annak a meggyőződésének adott hangot, hogy Solymos iEsztert nem a zsidók ölték meg, hanem »az egészet 5—6 úr csinálta«. A következő mondatában Onody már azt állította, hogy Solymosi Esztert — Kozma szerint — *5—6 úr ölte meg* (»Solymosi Eszter meggyilkolásában 5—6 úr a bűnös«) és Kozma, bár tudja kik ezek, nem árulja el, tehát maga a főügyész »hallgatásával magamagát is a bűnrészesség gyanúja alá veti«. Az akkori viszonyokra jellemző, hogy senki sem utasította vissza Kozma meggyanúsítását...)

Onody az interpellációja végén feltette a kérdést Pauler Tivadar igazságügyminiszternek, hogy »tett-e intézkedést arra nézve, hogy a közvádloi tisztelettel ily módon visszaélő ügyész, Havas Imre addig is, míg az igazságszolgáltatás rendes folyamán felelősségre vonatnék, ezen bűnper ügyészi teendőinek vezetésétől felmentessék?« (I. h. 30. l.)

Közvetlenül Onody Géza után Csernátony Lajos mondotta el a belügyminiszter Tisza Kálmánhoz intézett interpellációját. Azt a kérdést tette fel, hogy megfelelő helynek tartja-e Nyíregyházát arra, hogy ott a vádlottak védelmének teljes szabadsága és az igazságszolgáltatás részrehajlatlan méltósága biztosítva legyen. Interpellációjának indokolásában Csernátony Lajos aggályainak adott kifejezést: »Bárki jött legyen vissza ama vidékről — mondotta —, és általában Szabolcs megyében minden elfogulatlan, józan, lelkiismeretes ember azt állította, hogy ott terrorizmusnak egy bizonyos nemét alkalmazzák mindenki ellen, aki nem veszi bebizonyított ténynek azt, hogy ott rituális gyilkosság történt volna. Ez tény. És bárkit küldjenek ki oda, küldjön ki oda a Ház bárminő elfogulatlan embert, sem egyik, sem másik irányhoz nem tartozót: azt fogja találni, hogy ott még mindig terrorizálni igyekeznek mindenkit, aki azon bizonyos áramlat

dictatumát nem akarja elfogadni. Ennek tulajdonítható, hogy a kir. ügyészségnek már harmadik embere van ott, és a vádaskodást úgy úzik és úgy állítják itt a Házban is, mint bebizonyított tény. Úgy adta elő Onody képviselő úr is a mai beszédében a vádat, mint amely felett nem lehet kétség, hogy ti. igaz, hogy ott hamis tanút akarnak keresni. Ahol ily érzelmek mérvadók és ily borzasztó eset, mint bebizonyított kétségtelen tény van odaállítva a nép elé, mely azt látja, hogy eltűnt onnan egy leány és nem tudja, hogy mi történt vele, és neki azt mondják, hogy nincs kétség abban, hogy a zsidók ölték meg, és nem azért, mert gonosztevők, mert gyilkosok, hanem, mert ez a vallásuk szertartása. Ez oly borzasztó dolog, hogy fel kell háborodnia a jó emberek lelkiismeretének (*Mozgás a szélsőbalon*), és az ember valóban kétkedni kezd afelett, hogy vajon átmentünk-e a francia forradalom korán és mindazon vívmányokon, melyek a civilizáció fogalmával összefüggnek.» (KNapló, i. h. 30 – 31 l.)

Az interpellációkra először Tisza Kálmán válaszolt. Az antiszemita megmozdulások miatt Pozsony megyében elrendelt statáriummal kapcsolatban megjegyezte: »... azt mondtam és azt mondom, hogy én amíg itt leszek, épp oly szigorúan és úgy fogok eljárni e kérdésben, mint most (*Élénk helyeslés a jobboldalon*). Mondtam azt is, hogyha a Ház ellenem döntene, természetesen másnak fogok helyet adni; de azt, hogy más másképp fog eljárni, nem mondtam és nem is tehetem fel. Mert nem hiszek Magyarországon oly kormányt, mely meg bírná engedni, hogy egyesek által félrevezetett tömegek, az ország akármely részének lakói vagyon- és személybiztonságát veszélyeztessék, és az országnak magának évtizedek hosszú során és nehéz időkben megtartott jó hírnevét megbélyegezzék (*Élénk helyeslés*)... Uraim! Egy lélegzet alatt szabadelvűnek, szabadságszeretőnek lenni és ugyanazon egy lélegzet alatt egy, az országban levő fajt vagy felekezetet vogelfrei-nak deklarálni, ez együtt meg nem fér (*Helyeslés jobbfelől. Nagy mozgás és zaj a szélsőbaloldalon*)...« (KNapló, i. h. 32. l.) Tisza Csernátony Lajos interpellációjára rátérve megjegyezte, hogy a szabolcsi nép hangulatát nem lehet összekeverni az izgatók által szuggertált jelenségekkel. Ezért a tárgyalást Nyíregyháza fogják megtartani, s »ha sikerülne is a nép hangulatát olyanná tenni, mely az eljárás szabadságát veszélyeztethetné: lesz gondom rá, hogy ez ne sikerüljön, mert van még hatalom, mely minden ilyen törekvést meggátolhat. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)...« (KNapló, i. h. 33 – 34 l.)

Onody interpellációjára Pauler Tivadar válaszolt. Rövid nyilatkozatában csak Havas Imre ügyész személyére vonatkozó észrevétellel tért ki, semmiféle megjegyzést nem tett Onodynak Kozma Sándor főügyészre vonatkozó gyanúsítgatására. Havas ügyőssel kapcsolatban a következőket mondotta: »Van arról tudomásom, hogy ezen ügy annak rendje szerint a kir. főügyésznek a szükséges további intézkedések végett kiadatott. Éppen ezen törvényes intézkedések kifolyásától függ minden, ami aztán még teendő, és amit és szükségesnek és célszerűnek fogok aztán tartani, amennyiben az hatáskörömhöz tartozik, azt tenni el nem mulasztandom...« (KNapló, i. h. 35. l.)

Ónody Géznak a parlament nyilvánossága előtt elhangzott, legfelső jogi fórumokat elfogultsággal vádoló interpellációja és Pauler Tivadarnak lakonikus válasza érzékelteti, hogy az antiszemita körök mindent megtettek annak érdekében, hogy tovább szítsák a közvélemény indulatait, majd újabb és újabb szenzációsnak tűnő fogással nehezítsék vagy diszkreditálják az igazságszolgáltatás munkáját.

A közélet legmagasabb fórumán folyó harcok idején Eötvös Károly tovább folytatta a védelem szervezését, és elemző kritika tárgyává tette a csonkafüzeesi hulláról kialakult orvosszakértői véleményt. Maga Eötvös beható orvosi és anatómiai ismereteket gyűjtött, kiváló szakértőkkel tanácskozott. Majd ezután nekilátott egy jogi és orvostudományi tanulmány megírásához, amelyben kimutatta az első boncolási jegyzőkönyv hiányosságait, illetőleg ellentmondásait. Ugyanakkor kifejezte azt a meggyőződését, hogy elkerülhetetlen a holttest ismételt megvizsgálása, 1882. nov. 11-én a nyíregyházi törvényszékhez fordult, és kérte a hulla exhumálását. Részletes tanulmányát az előterjesztést követő napon »A tiszadadai hulla« címmel a Pesti Hírlap 1882. nov. 12-i számában meg is jelentette.

Ez volt az első alkalom, amikor a tiszaezslári ügyben a védelem erőteljes argumentációval kívánta a közvélemény figyelmét felhívni az ellentábor érzelmekre ható tevékenységére. Valószínűleg ezzel a fellépéssel függött össze a zsidó vallású függetlenségi párti Mezei Ernőnek a képviselőház nov. 15-i ülésén Pauler Tivadarhoz intézett interpellációja a tiszaezslári ügygel kapcsolatban. Mezei öt pontban foglalta össze kérdését, azokat a mozzanatokot érintve, amelyek jogilag az egész addigi eljárásban a legkirívóbbak voltak. Az alábbi kérdéseket tette fel a miniszternek: »1. Mivel indokolja azt, hogy elnézte a nyíregyházi királyi törvényszéknek világos törvénysértését, mely szerint a tiszaezslári fontos bűnügyben vizsgáló bírour nem törvényszéki bírót, de törvényszéki aljegyzőt küldött ki? 2. Mivel indokolja elnézését a nyíregyházi kir. törvényszéknek ama másik törvénysértése irányában, hogy Scharf Móric 13 éves tanú, ki bűnrészességgel gyanúsítva nem volt, hónapokig fogva tartatott? 3. Mivel indokolja elnézését a nyíregyházi törvényszék által kiküldött vizsgáló bírónak példátlan eljárása irányában, hogy a vizsgálati iratokat és a vizsgálati titkokat egy, az antiszemita agitációnak szolgáló hírlapban közzétette, és így az igazságszolgáltatás menetét nemcsak egy társadalmi agitációnak behatása alól meg nem óvta, de éppen a felzaklatott szenvedélyeknek és a tömegek vak ösztöneinek szolgálatába adta? 4. Utasította-e az állami főügyészeget, hogy a Bary József vizsgáló bíró működéséről közzétett, a legnagyobb mértékben kompromittáló, a hivatalos becsületet mélyen érintő adatok miatt az »Egyenlőség« című hetilap ellen a sajtópert megindítsa? 5. Nem tartja-e szükségesnek, hogy mint ilyen a társadalom és állam legfőbb jogi érdekeit károsító, az igazságszolgáltatás hitelét veszélyeztető sérelemnek és mulasztásoknak jövő meggátlására a tiszaezslári bűnügy oly törvényszék kezeibe tévessék le, mely az eddigi eljárás felelőssége által nem

érintve és menten a helyi szenvedélyeknek befolyásától, az elfogulatlan igazságszolgáltatást biztosíthatja?» (KNapló, i. h. 91. l.)

Pauler Tivadar a hozzá intézett interpellációra csak jó két hét múlva válaszolt. Közben zajlott le a parlamentben november 25-én és 26-án a Heves vármegye által benyújtott kérelem feletti vita, amelyben a megye az antiszemita röpiratok elközbzése ellen tiltakozott. E két napig tartó vitában összecsaptak az ellentétes erők, az antiszemita képviselők sorra egymás után szót kértek, a függetlenségi pártiak pedig oppozíciós szempontból fogták fel a belügyminiszteri rendelkezést. (KNapló, i. h. 248–278 l.)

Ilyen előzmények után hangzott el nov. 27-én Pauler Tivadar válasza Mezei Ernő interpellációjára. Az őt kérdésre külön-külön válaszolt az igazságügyminiszter. Bary vizsgálóbírói megbízatását azzal indokolta Pauler, hogy a nyíregyházi törvényszék elnöke annyira »hitetlennek« találta az ügyet, hogy elegendőnek tartotta az aljegyző kiküldését. »Később az ügyek fordulatával, a közérdeklődés felkeltével, többé, úgy mondja [a nyíregyházi törvényszék elnöke], nem ruházhatta át másra, nemcsak hogy a vizsgálatnak szálai, melyek az illetőnek a kezében voltak, az átruházás által meg ne szakadjanak, össze ne bonyolítottassanak, hanem azért is, mert ő a legnagyobb gyanúsításoknak tette volna ki magát, hogyha a vizsgálatot később másra bízta.« (KNapló, i. h. 294. l.) Scharf Móric helyzetét is jogilag megmagyarázta: előzetes letartóztatása csak néhány napig tartott, utána nyíregyházi törvényszék megkereste »Szabolcs vármegye alispánját, hogy ezen fiúnak elhelyezéséről gondoskodjék. Addig pedig, míg az alispán nem intézkedett, a királyi ügyészek hozzájárulásával nem ugyan fogva, nem is a fogházi szabályok alkalmazása mellett, de ott a fogház udvarán azon helyiségben, hol a fogházőrök vannak elhelyezve, tartatott. Az alispán helytel nem rendelkezvén, megkereste az ügyészséget, hogy a fiú ott maradhasson, ott tartózkodhassék — amint magát kifejezte —, személybiztonsága szempontjából is. Ott maradt addig, míg a kir. főügyész kezdeményezése folytán átvette az alispán, kinek már most felügyelete alatt még jelenleg is a vármegye házában éllelmeztetik és tartatik.« (KNapló, i. h. 294. l.) A vizsgálati tényeknek a sajtóban való közlésével kapcsolatban Pauler kijelentette, hogy nem a vizsgálóbíró indiszkrécioja folytán kerültek nyilvánosságra a mozzanatok, hanem az állandóan a helyszínen levő újságírók tevékenysége miatt. A meglevő gyakorlatra hivatkozva változatlanul egyedüli célszerű megoldásnak a nyíregyházi törvényszék illetékességét tartotta. Válaszát Mezei Ernő nem tartotta kielégítőnek, és felsorakoztatta azokat a pontokat, amelyeket a miniszteri válasz elhanyagolt. (KNapló, i. h. 296–299 l.)

Mezei Ernő interpellációjával negyedik alkalommal került a képviselőház nyilvánossága elé a tiszzaeszlári ügy. Pauler Tivadar érvei érzékeltették: ahhoz, hogy a védelem szét tudja oszlatni az ügyet ellepő ködöt és homályt, még nagyon sok erőfeszítést kell tennie.

Eötvös Károlynak a nyíregyházi törvényszékhez benyújtott exhumálási előterjesztését a törvényszék elnöke elfogadta. 1882. nov. 23-án elrendelték a tetem kihantolását. A boncolásra három

neves orvosszakértő egyetemi tanárt kértek fel: Scheuthauer Gusztávot, a Rókus Kórház volt boncnokát, aki már több mint nyolc éve a budapesti egyetem kórbonctani tanszékének nyilvános rendes tanára, Mihalkovics Gézát, az Akadémia levelező tagját, a budapesti orvosi egyetem fejlődéstani tanszékének nyilvános rendes tanárát és Belky Jánost, a budapesti egyetem törvényszéki orvostani tanszékének egyetemi magántanárát.

A hulla megvizsgálására 1882. dec. 7-én került sor. A boncoláson részt vettek a védők, a közigazgatás közegei és az első szemle orvosszakértői is. Baryék a budapesti egyetemi tanárok számára a boncolás elvégzésére a leghelyetlenebb külső körülményeket nyújtották: egy faluvegi vertfalú, szalmafedelű, földpadozatú, kis ablaknyílású kamrát jelölték ki számukra.

Az orvosprofesszorok vizsgálatának eredménye több lényeges ponton eltért a Trajtlerek által végzett első boncolás eredményétől. A leglényegesebb eltérés a holttest életkorára vonatkozott: »Mind a fogak állapota, mind a csontok fejlettsége arra mutat — állapították meg jegyzőkönyvükben —, hogy a vizsgált hulla az úgynevezett ivarérlelődési időszakban volt, mely a 14-ik életévtől egészen a 16-ik, legfeljebb a 17-ik évig terjed, s némely egyéneknél egy vagy két évvel korábban, másoknál később szokott bekövetkezni. Bizonyosnak látszik, hogy 14 alul és 17 éven felül a hulla nem volt, de hogy ezen évek közül melyik illik pontosan a hullára: ez esetben határozottan ki nem mondható.« A jegyzőkönyvben részletesen rámutattak több olyan fontos jelenségre, ami a hullának a vízbefulladás által okozott halálát bizonyította. A második boncolás jegyzőkönyve nem tartotta meggyőzőnek Trajtlerek azon véleményét sem, mely szerint a tetem rendszeres szexuális életet folytatott volna.

A nyíregyházi törvényszék 1883. január 10-én kapta meg a három orvosprofesszor szakértői véleményét. A szélsőséges hecc-lapok azonnal támadásba lendültek: megvesztegetéssel, zsidóbérencséggel vádolták az egyetemi tanárokat. Korniss törvényszéki elnök elrendelte: a két vélemény közötti ellentét feloldása érdekében forduljanak egy tárgyilagos harmadik intézményhez. Pauler Tivadar igazságügy-miniszter úgy döntött, hogy a törvényszék erre kérje fel az Országos Egészségügyi Tanácsot. A Tanács szakvéleménye kerülte a határozott állásfoglalást: egyik fél álláspontja sem erősített meg, de ugyanakkor egyik állásfoglalást sem cáfolták meg. Az Országos Egészségügyi Tanács szakvéleménye tehát nem vonta kétségbe az egyetemi tanárok szakvéleményét, ezzel Baryék nem jutottak egy olyan dokumentum birtokába, amely az ő koncepciójukat bizonyította volna. Közben Korniss törvényszéki elnök megbízásából vegyi elemzésnek vetették alá Solymosi Eszter ruháit. A vizsgálat kimutatta, hogy semmiféle vérnyom nem található egyik ruhadarabon sem, ugyanakkor Eszter ruháin felhám-darabkákat és a hullaszappanosodásnak nyomait találták, ami egyértelműen arra mutatott, hogy a ruha kezdettől fogva egy több hétig vízben ázó hulláé volt.

A vérvád tarthatatlanságára vonatkozó bizonyítékok lassan összegyűltek, és ezzel szinte egyenes arányban az antiszemita sajtó

egyre elkeseredettebben szította a gyűlöletet. Tevékenységi körüket újból kiterjesztették a parlamentre. 1883. január végén sor került a »stapolcai kérvény« tárgyalására, ennek benyújtói arra hívták fel a parlamentet, hogy törölje el az izraeliták egyenjogúsítását kimondó 1867: XVII törvénycikket. A több napon át tartó heves vitában szinte összeszűsödtek mindazok az érvek, amelyek a korábban már külön is elhangzottak. E parlamenti vitát a Krk 65. kötetéhez fűzött jegyzetekben már korábban röviden összegeztem, így csak jelzem, hogy ennek anyaga az említett kötet 273—290. lapján az ezekről a vitákról szóló *A t. Házból c.* karcolatok regesztájában olvashatók.

1883 tavaszára nyilvánvaló lett, hogy az állandóan növekvő feszültségnek és a felekezeti gyűlölködésnek véget kell vetni, s a vádlottak bűnösségét vagy ártatlanságát napfényre kell hozni. Ennek érdekében a védelem a nyilvános tárgyalás kitűzését tartotta szükségesnek. Maga Eötvös két ízben fordult Pauler Tivadarhoz, és kérte a tárgyalás elrendelését. Pauler ez alkalommal is a bíróság függetlenségére hivatkozva, elutasította még a tárgyalás kitűzésének siettetését is. Ebben a magatartásban valószínűleg szerepet játszott az a körülmény is, hogy azok az antiszemita urak, akik kiagyalták a »vérbűnt«, s összetakolták a »bizonyítékokat«, akik előkészítették a tanúk »mindent elsöprő« vallomásait, maguk sem voltak tökéletesen meggyőződve ügyük sikeréről.

E végtelen időhúzás láttán a királyi főügyész, Kozma Sándor, bár meg volt arról győződve, hogy a tiszaezslári ügyben voltaképpen a védemelésnek nem volna helye — mivel a vádnak nem volt semmi tárgyi alapja, s a vádlottakat valósággal semmilyen büntett nem terheli, csupán a kicsikart vallomások szólnak ellenük —, mégis elhatározta, hogy vádat emeltet. A vád kidolgozására és annak a tárgyaláson való képviselőjére Szeiffert Edét, az akkori királyi főügyész helyettesét bízták meg. A vádindítvány 1883. április 16-ára készült el, a vég-tárgyalást az időpontok többszöri módosítása után 1883. június 19-ére tűzték ki.

A nyíregyházi tárgyalás 1883. június 19-től 1883. július 31-ig tartott. E negyvenhárom nap alatt kitűnt, hogy Scharf Móric vallomásában — amely a vád egyetlen alapja volt — több ellentmondó elem található. A törvényszék elnöke így megesketését nem engedélyezte. Tehát az a vallomás, amelyre a vizsgálóbíró a védemelést alapozta, megdőlt. Az 1883. augusztus 3-án hozott bírósági ítélet az összes vádlottat felmentette. A felmentő ítéletet a budapesti királyi ítélőtábla mint másodbíróság 1883. december 22-én megerősítette, ezt a döntést a Kúria mint legfőbb bíróság 1884. április 4-i határozatával helybenhagyta.

Itt jegyezzük meg, hogy a nyíregyházi per előzményeinek összefoglalásakor használna Eötvös Károly »A nagy per« c. munkáját (Bp., 1904. I—III. köt.), Kubinszky Judit »Az antiszemita párt megalakulása és részvétele az 1884-es választásokon« c. tanulmányát (Legújabbkori Történelmi Múzeum Évkönyvei V—VI. köt. 1966. 106—162 l.) és Hegedüs Sándor »A tiszaezslári vérvád« c. könyvecskéjét (Bp., 1966. Kossuth K.).

MIKSZÁTH KÁLMÁN MINT A NYÍREGYHÁZI PER TUDÓSÍTÓJA

Az antiszemita agitáció kibontakozása

Ahhoz, hogy megértsük Mikszáth Kálmán álláspontját a tiszai ügyben, néhány vonással fel kell vázolnunk irónk viszonyát a zsidósághoz és a kibontakozó antiszemizmushoz.

A magyar törvényhozás az 1848/49-es törekvések után a kiegyezés évében alkotta meg az 1867. XVII. törvénycikket, az úgynevezett emancipációs törvényt, amellyel biztosította, hogy az ország zsidó lakossága minden polgári és politikai jog gyakorlásában egyenlő jogokat élvezzen a többi állampolgárral. A törvénycikk biztosította számukra, hogy bekapcsolódhassanak az ország gazdasági és szellemi életébe, részt vehessenek az állami élet minden fórumán.

Alig nyolc évvel az emancipációs törvény megalkotása után 1875 áprilisában elhangzott a parlamentben Istóczy Győző interpellációja, amelyben három kérdésre kért választ: hajlandó-e a kormány olyan kiegészítést csatolni a honossági törvényhez, mely megállítaná a galíciai zsidók bevándorlását és letelepedését. Egy, a nem zsidók által indított »önvédelmi mozgalom«, mely a zsidóság ellen irányulna, milyen fogadtatásra számíthat a kormány részéről. Az emancipáció óta szerzett tapasztalatok hatására hajlandó-e a kormány felhagyni a teljes semlegesség és közömbösség politikájával. Istóczy e megnyilvánulásával zászlót bontott a magyar politikai antiszemizmus. (A mozgalom kibontakozásáról ld. részletesebben Kubinszky Judit »Az antiszemita párt megalakulása...« Legújabbkori Történelmi Múzeum Évkönyvei V–VI. köt. 1966. 110–115. l.)

Istóczy a parlament fórumán kívül más lehetőségeket is megragadott nézeteinek propagálására. Kezdetben német röpiratfordításokkal próbálkozott, majd »Jövők« címmel néhány hónapig éledgelő hetilapot indított 1878-ban. Ennek balsikere után 1880 októberében megindítja a »12 Röpirat« c. havi folyóiratot. Ez az orgánus sem közölt túl sok eredeti anyagot, többségében a hasonló német sajtótermékekből és nyilatkozatokból volt kiilló. Egy hónappal Istóczy »12 Röpirat«-nak megjelenése után Nagyváradon Laszky Armin szerkesztésében napvilágot látott az ellenlap, a »12 Ellenröpirat«. (Ld. erről részletesebben Zsoldos Jenő »Két elfelejtett Mikszáth-karcolat« c. cikkét. Évkönyv. Kiadja a Magyar Izraeliták Országos képviselete. Bp., 1970. 173–174. l.). Az ellenfolyóirat 1880 novemberében és 1881 októberében között tizenkét számban jelent meg. Kifejezett célja az volt, hogy cáfolja Istóczy állításait, valamint leleplezze a gátlástalan zsidó-gyűlölet forrásait és módszereit. A kiadványban több laikus hozzászólás is megjelent. A munkatársi gárda nagyrésze nagyváradi újságírókból alakult ki, de két számban napvilágot látott Mikszáth egy-egy írása is. Az első a *Szűnyogból elefánt* című Legifjabb Kákay Aranyos szignóval a »12 Ellenröpirat« II. számában, 1880. dec. 1-én a 27–30. lapokon, a második *Egy keresztény ember észrevételei a magyar zsidókról* címmel teljes névaláírással a »12 Ellen-

röpirat III. számában (1881. jan. 1. 5—17. l.) jelent meg. E két írással kapcsolatban Zsoldos megjegyezte, hogy »Mikszáth szinte együltében írja meg mindkét karcolatát. Az első jelzett dátum: 1880. nov. 24. A második kéziratát egy-két nap múlva továbbítja Nagyváradra, mert még az első karcolatot tartalmazó számban a következő szerkesztői üzenetet olvashatjuk: „M—th K—n úrnak Budapest. Becses küldeménye II. füzet szedésének befejezése után érkezvén: csak a III-ik füzetben fog felhasználhatni.” (1880. dec. 1. 64. l.)» (Zsoldos: i. h. 185. l.)

A *Szűnyegből elefánt* c. írás jellegzetes mikszáthi árnykép: apró mozaikokból állítja össze Istóczy arcélét és röpiratának főbb vonásait. »Mikor először híre járt — írja —, hogy az antiszemitikus folyóirat megjelenik, megvalljuk, bizonyos kíváncsi érdekeltséggel tekinthetünk eléje. Mert mint minden osztályt, mint minden szektát, úgy a zsidókat is bizony lehet osztorozni. Hittük, hogy itt olyan művel lesz dolgunk, mely a zsidók hibáit, kinövéseit fogja élesen megtámadni. S mit tapasztaltunk a „12 Röpirat”-ban? Azt, hogy egy dühtől őrjöngő vadállat gyanánt szarvaival nekimegy a vaskapunak, aminek természetes következménye az, hogy nem a kapu horpad be, hanem a vadállat feje. Annyi bambaságot, annyi ügyefogyottságot bizony nem vártunk. Polémijában nincsen él, érvelésében nincsen alap, támadásában nincs erő, irányában nincs szellem, okoskodásában nincs józanág, s abban, amit ír, nem eszme, nem meggyőződés, hanem tehetetlen düh, fanatikus, vad gyűlölet.” (I. h. 180—187. l.) Mikszáth névvel jelzett írása, az *Egy keresztény ember észrevételei a magyar zsidókról* nagyobb lélegzetű cikk, polemikus éle mellett anekdotikus történetekkel, helyzet és jellemfestő eszközökkel szól olvasóihoz. A polemikus él érzékeltetésére az alábbiakat idézzük: »Istóczy úr röpirataiban, amint az tudvalevő dolog, a zsidókkal küzd és a szintaxisal meg a grammatikával. Ő nem akar sem többet, sem kevesebbet, mint a zsidókat a föld színéről elpusztítani. A szikra, mely lelkében e szent tüzet felgyújtotta, nem valami prométheuszi eredetű, hanem szalonnapirításkor pattant el a nyárs végiről, s esze taplóját lobogásba hozta. És Istóczy tetszik önmagának ebben a szerepben. Azt hiszi, hogy ő nagy ember, mert emlegetik, azt hiszi, vezére egy nagy horderejű mozgalomnak, mert szidják. Pedig amikor emlegetik és szidják, mindig mosolyognak is hozzá. S ez a mosoly vagy gúnymosoly, vagy szánó mosoly. Mint mondjunk hát ennek a szegény nevetséges embernek a hóbortjairól? Polemizáljunk ellenük? Nem! Mire vinne ez? Akit Istóczy irkafirkái meggyőznek, az nem lehet az argumentumok embere, akit pedig hidegen hagynak, annak izetlen dolog lenne, rájuk reflektálva, még egyszer feltálatni azokat. A „vanitatum vanitas” kosara az, amibe ő behajigálja eszmehulladékait. Azok között kotorászni legalábbis kellemtelen. Ha kénytelenek is leszünk a „12 Röpirat” egy-két állítását „Ellenröpiraink”-ban szellőztetni, az csak azért történik, hogy az antiszemita mozgalom indokolatlansága Magyarországon minél eklatánsabban bebizonyuljon. (I. h. 191. l.)

Mindössze tizenöt hónap telt el, hogy Mikszáth a fenti sorokat

papírra vetette, a képviselőház ülésén elhangzott Ónody Géza felszólalása. Parlamenti beszámolójában MK erről a következőket írta: »... A pikáns részletet Ónody Géza függetlenségi párti képviselő szolgáltatta, aki egy esetet mondott el, mely szerint választókerületében egy 14 éves keresztény leánynak állítólag az ortodox zsinagógában nyoma veszett...« (Országgyűlés, PH, 1882. máj. 23. 142. sz. 9. l.) A napilap ugyanazon számában egy külön cikkecske foglalkozott az esettel. E névjelezés nélküli írásnak minden valószínűség szerint Mikszáth volt a szerzője, *A tiszaezslári kisleány* címmel, *Izgalmas történet a Házban* alcímmel látott napvilágot. »Igazán rejtélyes dolog — e jellegzetes intonációval kezdi írását —, s nagy tőke Istóczynek. Ónody képviselő mai története úgy hangzik, mintha száz évvel ezelőtt hallanók. A dajkák bohókás meséi ténnyé válva. Hát mégis megisszák a zsidók húsvétkor a keresztény gyermekek vérért? A tiszaezslári kisleány története ma közbeszéd tárgya volt a folyosókon, holnap beszélni fognak róla a lapok, hogy azután az öregasszonyok szájában legyen holtuk napjáig. A kis leányka martírrá lett, s ártatlan vére rózsákat hajt a keresztények fáján. Elkezdődik a zsidóhecc...« (PH, 1882. máj. 23. 142. sz. 3. l.)

A tiszaezslári ügynek további parlamenti fordulatairól is számot ad Mikszáth. A jún. 8-1 *Apróságok a Házból* c. karcolatában beszámolt Ónody felszólalásáról, röviden érzékelteti főbb kitételeit, majd a Ház hangulatát örökíti meg: »Zúgolódtak persze miatta. Az elnök minduntalan megőrizte a magyar parlament jó hírért, de Ónody csak folytatta, elmondva, hogy mi az a Kagal, meg hogy mit kellene tenni a muszka zsidókkal. Engedni átvonulni, s kitelepíteni Palesztinába... Nehéz volna azonban megítélni, hogy az egész tárgyalás alatt a Ház hangulata derült volt-e inkább vagy bosszús. A tárgyalásnak, fájdalom, vége még nincs. Holnap dübörög elő Istóczy az öreg pattantyúkkal.« (PH, 1882. jún. 8. 156. 9. l.) A következő napról szóló parlamenti beszámolóját pedig így kezdi: »Kínos ülése volt a Háznak. Jó hazafi nem kívánhat többet ilyet...« A továbbiakban részletesen leírja az ülést, majd jelzi azokat az eseményeket, amelyek után Istóczy tettelesen bántalmazta Wahrmannt. Az ügy a két képviselő között párbajhoz vezetett. (*Apróságok a Házból*, PH, 1882. jún. 10. 158. sz. 9. l.)

Az őszi ülésszak elején Ónody interpellált a parlamentben, s ekkor megtámadta Havasi ügyészt. Mikszáth ironikusan közvetíti Ónody szavait: »Nyugodtan beszél, de rosszul. Igazi rituális gyilkosságot követ el a grammatikán és a jogi terminus technikusokon. Ami különben, úgy látszik, nem az ő hibája, mert írásból olvassa a beszédet, s ha ott jó volna, ő is jól mondaná... Egyébiránt okosan van kigondolva a dolog. Kivüláglík belőle, hogy a zsidók be akarják záratni Baryt, a vizsgálóbíró, a keresztények pedig be akarják záratni Havast, az ügyészt. Tiszta dolog ez nagyon. (Hanem ki bíraskodnék akkor a vádlottak fölött?) Vádolja bűnrészességgel Kozmát, ki lent jártában kíváncsi volt arra, hogy miért nem ütötték agyon az ezsláriak az otáni zsidókat, s ki átnézi, hogy hamis tanúzások kieszközlésére történnek kísérletek. Interpellálja Paulert, mit szándékozik

tenni. Hiszen ha ő azt tudná... † A továbbiakban beszámol Csernátony felszólalásáról, elismeréssel szól róla, mert szembe mert szállni az antiszemita hangulatkeltéssel: »Nagy elszántággal dobja magát oda a népszerűtlenség karjaiba, s egy-két éles kardcsapást mérve ellenfelein — leül... † A karcolat végén röviden érinti Tisza Kálmán felszólalását. Mikszáth véleménye szerint Tisza az egész antiszemita agitációt a függetlenségi párt nyakába varrta. (*A tisztelt Házból*, PH, 1882. okt. 12. 281. sz. 9. l.) Részletesen beszámol Mezei Ernő egy hónappal később tartott interpellációjáról is: »Nem nagy ember — írja Mezeiről —, hanem ennél a kérdésnél a legérdekesebb szónok. Hiszen már mindenki beszélt. Amit Tisza el akart mondani, elmondta, amit pedig nem akart elmondani, elmondatta Csernátonyival. Istóczy régen kiadta a mérgét. Wahrmann is eldeklínálta, amit tudott. Ónody pedig azt is elmondta, amit nem tudott. A legfanatikusabb antiszemiták mind beszéltek... † Majd Mezei előadásmódjáról ír: »nagy hévvel beszélt, úgy szólva lázzal. Átérezte, amit mondott. Mi magyarok csak nagy nemzeti kérdésekről szólva, nagy pillanatokban tudunk ily nemes tűzbe jönni. S tudja isten, mégse lett vele komikus. Egyetlen egy közbeszólás sem zavarta meg a kis emberkét, ki egy fejlett látszott magasabbnak... † (*A Házból*, PH, 1882. nov. 16. 316. 9. l.)

Mezei interpellációja után hét hónappal került sor a nyíregyházi tárgyalásra. Többet a parlamentben Tiszaeszlárról közvetlenül nem esett szó. Közvetve azonban igen: az 1883. január végén tárgyalta »tapolcai kérvény« az emancipációt kimondó 1867. XVII. törvénycikk eltörlését kérte. Ezekről az ülésekről a Krk 65. kötetében a 83—116. lapokon található karcolatokból ismerheti meg az olvasó Mikszáth véleményét.

Mikszáth véleménye a perről

A nyíregyházi tárgyalás megkezdésekor a Fővárosi Lapokban a személyi hírek rovatban az alábbi közlemény jelent meg: »Mikszáth Kálmán elutazott Nyíregyházára, hol a nagy per tárgyalása rajzírónak is bő anyagot nyújthat... † (1883. jún. 20. 142. sz.) Természetesen a PH sokkal részletesebben tájékoztatta olvasóit a perről nyújtandó információk jellegéről: június 19-én a napi hírek élén a következőket közölték: »A tisztaeszlári bűnügyben a végtárgyalás holnap, f. hó 19-én veszi kezdetét, s ezzel a közfigyelem országgazerte e rejtélyes ügy felé fordul. Nemcsak hazánkban, de messze Magyarország határain túl is a legfeszültebb érdeklődéssel tekint a közvélemény e szenzációs pör lebonyolódása elé. A sajtóra e napokban nagy föladat vár, hogy a legrészletesebb tudósítást közölhesse a végtárgyalásról. A *Pesti Hírlap* a leghívebb tudósítást óhajtván nyújtani, a tárgyalás egész menetét *gyorstrói följegyzések után* fogja közölni. A külön e célra alakult gyorsírodának *Antalék* Károly, lapunk belmunkatársa és országgyűlési gyorsíró egyik tagja. A Pesti Hírlap szerkesztősége részéről továbbá *Mikszáth* Kálmán is Nyíregyházára utazott, hogy kitűnő tollával »A t. Házból« című karcolatokhoz hasonló rajzokat írjon a tárgyalásokról, jellemezve a nagy pör szereplőit. Kiküldött rajzolóink végre képből fogja elélni a tárgyalás színhelyét s a főbb szerepvivőket. T. olvasóink ekképp azon helyzetben lesznek,

hogy a nevezetes pör minden fázisáról, nem különben a tárgyalás külsőségeiről is a legkimerítőbben s a legjobban lesznek értesülve. (168. sz. 5. l.)

MK a jelek szerint jún. 16-án vagy 17-én érkeztetett meg Nyíregyházára, ezt tanúsítja az a tény, hogy 18-i dátummal *A tárgyalások előtt* című cikke látott napvilágot. Valószínűleg ezt az írását még postán küldhette, mert csak három nap múlva, jún. 21-én jelent meg a PH-ban. Ebben a jó riporter szemével tájékozódott a hangulatról. Azonnal észrevette, hogy Nyíregyházán »minden embernek meggyőződése van. Az egyiknek az a meggyőződése, hogy Scharfék teljesen ártatlanok, a másiknak az, hogy bűnösök. A kétely ki van zárva ott is, itt is. Itt mindenki bizonyosan tudja, amit tud. (A Krk jelen köteté 126 : 6—9. — A továbbiakban csak a lapszámot közöljük.) Cikkében képet fest a tárgyalásra való felkészülés külső jeleiről, néhány szóval jellemzi a tárgyalást vezető Korniss Ferenc törvényszéki elnök egyéniségét, konzervatív lelkületét, és mintegy a per folyamán tanúsítandó magatartására vonatkozóan jelzi a maga észrevételeit: »Igazi antik alak, még Gyürky előtti világból. Az meglehet, hogy az igazságot fel nem ismeri, hogy a szemét nem bírja jól kinyitni, az is meglehet, de nem lehet, hogy szándékosan *behunyja*, ha fölsimert. (127 : 9—12). A kiszírvárgott hírekből azt is megtudta MK, hogy Korniss elnök határozott szándéka úgy tárgyalni az ügyet, ahogy kronológikusan a vizagálat során az események kibontakoztak. Mikszáth megjegyzi, hogy ez a metódus a törvényszék elnökének abból a meggyőződéséből fakadt, hogy »minden embernek azt a benyomást kell merítenie az ügyből, amit őt (127 : 13—14). Írónk a maga részéről egyetért ezzel a szemléltető módszerrel, mert ahogyan írja: »ebben az egy esetben, midőn a kérdésnek nemcsak igazságügyi, de társadalmi érdeke is van, s az is épp oly fontos, amit mi *hallani* fogunk, vagy talán még bizonyos tekintetben fontosabb is, mint amit ők ítélni fognak, nem lehet közönyös, hogy miképp történjék a tárgyalás. „A feltálatástól sok függ!” Ezt tartják most Nyíregyházán. (127 : 20—24).

A következő nap megkezdődött a per. 1883. június 19-étől negyvenhárom napon át tartott, a július 31-i ülés után vonult vissza ítélet hirdetésre a bíróság. MK végighallgatta az összes tárgyalást, az ülésteremben elhangzottakról, a szerzett tapasztalatokról, hírekről és hírkombinációkról rövid táviratokban, cikkekből és tárcákban számolt be a PH olvasóinak. Benyomásait azonmód frissen vetette papírra, és vagy expressz postával, vagy távirati úton továbbította Budapestre. Riporterri módszeréről a peres eljárás végeztével maga számol be olvasóinak: »minden nap leírtam hűségeesen benyomásaimat, úgy, amint éreztem, amint én gondoltam. Igaz volt-e vagy nem igaz, mit tudom én? Kikérdeztem antiszemitát, filozemitát, dzsentrit, polgárt, parasztot, el nem zártam magam semmi benyomás elől. Hiszen önök vehették észre a »P. Hírlap«-ban, hogy így volt. Megdöbbenve tapasztaltam azonban, hogy ebben az ügyben senki sem tárgyilagos. Tehát én sem lehetek az. Vettem is észre magamon olyan féle szimptomákat, hogy némelykor Zoltán Jánost néztem Deák Ferencnek, máskor Eötvös Károlyt tartottam Trajtlernek. De — megvallom

— voltak olyan pillanataim is, amikor azt hittem, hogy Eötvös sem tud semmit, Zoltán se, hanem én magam értek legjobban a doktorsághoz. (Ez is az epidémiához tartozik.)» (293 : 20—35). A módszeről szóló vallomása után számol be MK írásainak visszhangjáról. Keresztény ismerősei azzal köszöntötték: »Te is átcsaptál a zsidókhoz?«, zsidó ismerősei — akiktől e megjegyzés után elismerést várt — azzal fogadták, hogy »Oh, milyen cikkek! Nincs azokban semmi, csak a nagy antiszemitizmus«. Mikszáth az ellentétes vélemények írói érzékeltetése után a következő konklúziót vonta le: »Nagy siker! *Senki sincs velem megelégedve* . . . Most már biztos vagyok benne, *hogy mindig az igazat írtam*» (294 : 12—13).

A tiszaezlári perről napról napra közzétett híreket és beszámolókat végigolvasva a mai olvasóban is felmerülhet a kérdés: mindig az igazat írta-e Mikszáth? A kérdést azonban így nem lehet feltenni. Mint ahogy nem létezik tértől és időtől elvonatkoztatott abszolút helyzet, úgy ilyen esetekben sincs és nem is lehet abszolút igazság. A tiszaezlári ügy kirobbanásának és kiterelvényesedésének vázlatos bemutatásakor érzékeltette az olvasó, hogy az ország közvéleményét felfokozott állapotba hozta a rituális gyilkossággal, a vérváddal illett tiszaezlári zsidók sorsa. A korábban látenszen meglevő, nagyobb társadalmi visszhangot nem keltő antiszemitizmus hirtelen fellángolt. Az előzőekből kitűnt, hogy a sajtó hasábjain kívül az idea megszállottai a parlamenti szövegeket is arra igyekeztek felhasználni, hogy fellöbantsák az antiszemitizmus tüzét, és amikor ez sikerült, mindent elkövettek annak érdekében, hogy további gyúanyaggal táplálják ezt a középkor máglyafényeit idéző lángot . . .

Mikszáthnak a korabeli kezdődő antiszemita agitációval kapcsolatos álláspontjának érzékeltetéséből kitűnt, hogy egész habitusa, egyéniségének alapvonása a faji elkülönítés elleni tiltakozásra készítették. Elutasította az általánosítást és az abból levont következtetéseket, mint kora liberális embere az asszimiláció mellett tört lándzsát. Az 1882 májusa után írott parlamenti karcolataiban is méltatlannak tartotta az ott hangoztatott durva antiszemita támadásokat, az irónia és a gúny vagy a szóra sem érdemesítés álláspontjára helyezkedett. A tiszaezlári perről közzétett írásait is ez a szemlélet hatotta át.

Nem tartozott azok közé, akik a vád megerősítését várták a pertől. Hitt abban, hogy a nyíregyházi tárgyalás fényt fog deríteni mindarra a sok homályra, ami az eltelt év alatt felhalmozódott. Ezt a meggyőződést nem is rejtette véka alá. Scharf Móric kihallgatásáról szólva írta le a következőket: »A vérvádban Móric vallomása az egyedüli támpont. A fiú viseletétől nemcsak sok függött, de majdnem minden attól függött.« (139 : 35—140 : 1). Mikszáth — mint ahogy a legköznapiabb publicisztikai esetben sem tudta félretenni írói látásmódját és csak hírlapíróként megírni témáját — a Nyíregyházáról küldött beszámolóiban is az emberi tevékenység belső rugóit kereste. A legnagyobb rejtély számára a tizennégy éves Scharf Móric volt. Figyelte minden mozdulatát. Megörököltette belépését: »Majdnem futva jött, sehovase nézett a világot, szemeit merőn a földre szegé»

(141 : 11—12). Fürkész szemmel kísérte a tanúk korlátjánál tanúsított magatartását: „A fiú pedig csak mindig jobban-jobban odalapul azokhoz a korlátokhoz, mintha szeretné átfúrni magát, hogy egy sorompó válasza el legalább ezektől . . . akiket gyűlöl, akiktől el van szakadva örökre» (144 : 8—15). A bíróság tárgyalásról küldött beszámoló nem alkalmas terep a pszichológiai észrevételek tárgyalására. Mégis amikor Scharf Móric a kérdések pergőtüzében állt, Mikszáth megdöbbenet medítál a lélek ismeretlen bugyrai felett: »Mert átkozott az ő élete örökre. Átkozott, ha nem beszél igazat, és átkozott, ha igazat beszél. Az ő szerepe a legszomorúbb. Hol veszi hozzá vajon az erőt vagy a gyengeséget? Hol van ezeknek a csodálatos forrása? Jó volna tudni, hogy be lehetne hányatni örökre, soha senki se merítessen ebből a forrásból ilyen erőt vagy ilyen gyengeséget. Nagy bűnök mindig voltak, amelyek megdöbbenetették az érzékeny lelkeket. Ember megölt embert gyakorta. De hogy a természet megöli önmagát valakiben, annak most itt az élő példája.» (144 : 22—31). »A kis szörnyeteg! — fúzi tovább elmélkedését Mikszáth. — Mert szörnyeteg a kis Móric, akárhogy vesszük is a dolgot. Egy anya ült mellettünk, az így szólt Onody Gézához: — Hallom, amit beszél, és látom őt, de mégsem hiszem, hogy az igaz, amit hallok és látok. Ezzel ki van mondva Móric felett az ítélet. Aláírja minden ember. Borzasztó volna a fenékvadnál is az idegenkedés, az a vérfagyasztó érzéketlenség, mellyel szülője irányában viseltetik . . . » (145 : 4—12) Scharf Móric magatartásának és vallomásának lélektani boncolása vezette Mikszáthot már két héttel a tárgyalás megkezdése után arra a következtetésre, hogy »a bűnügy első részének „omlatag alapja” a Móric vallomása, ebben a vallomásban okos ember nem hisz, lehetetlen hinnie, de két dolog bizonyos, s ez az, hogy Eszter nincs meg, s hogy Esztert a zsinagóga tájékán látta halandó emberi szem utójára. Az egész első részből nem maradt fel egyéb figyelmeztető tény. De ez a kettő legalábbis figyelemreméltó.» (186 : 27—33). Más helyütt úgy nyilatkozik Mikszáth, hogy a pör első részét Atlaszként Scharf Móric tartotta vállán, a második részét a tutajos Matej. »Ezen a két kacsalábon forgott a vár, ahogy a mesékben szokás mondani. Az pedig itt igen helyes hasonlat, mert ez a pör is nemsokára mese lesz, mióta a vár, kártyavárrá olvadt.» (197 : 20—23) Scharf Móric személye, eltorzult egyénisége a per egész ideje alatt foglalkoztatta Mikszáthot. A tárgyalás vége felé, amikor a bíróságnak arról kellett döntenie, hogy vajon megesketi-e Móricot vallomására, két hasábnyi meditációval kezdi tárcáját írónk. Csak a végkonklúzióját idézzük: » . . . És még többször gondolkodom azon, amint ott láttam megriadt tekintettel a bírói sorompókhöz tapadva ugyan van-e öneki is valami öröme úgy, mint a többi gyerekeknek? S ha van, micsoda öröm lehet az? Rejtély-e hát valóban, akit rejtélynek a természet alkotott? Vagy csak a megyei gyöngéd kezelés tette őt ilyen csodává? Oh, megye, nagy vagy, mégiscsak nagy vagy! » (253 : 22—28). Mikszáthot nem a bíróság megesketéssel kapcsolatos állásfoglalása vezette annak a feltételezésnek a megpendítésére, hogy megyei kéz is szerepet játszhatott Scharf Móric vallomástételében, már a per elején a fiút hallgatva felötlött benne ez a gondolat: »Móric

mindig ki tudott bújni, s olyan elegáns megyei stílusban, hogy vicispán lehetne vele valamelyik kisebb vármegyében. (146 : 20–23).

A perről közzétett írásokból kitűnik, hogy MK a vérvád alapkövét, Scharf Móric vallomását természetellenesnek, lélektanilag motiválhatatlannak tekintette, úgy érezte, hogy a fiú magatartásában rejlik az egész per nyitja. Érdeemes felhívni erre a figyelmet, mert a korabeli közvélemény, amelyet erősen hatása alá vont az antiszemita hecc-kampány, 1882 május végétől szüntelenül azt hallhatta — annyiszor, hogy végül el is hitte —, hogy Scharf Móric kiszabadulva a szülői felügyelet alól, önként és szabad akaratából tette meg terhelő vallomását. Ezt a közhangulatot Mikszáth a PH szerkesztőségében, a parlament falai között kiválóan érzékelhette. A nyíregyházi tárgyalás végén — a korábbi írásaiban többszörösen visszatérő megállapítását — így summázta: »... megeshetik, hogy a közvélemény is lecsillapszik. Mert ez a legmakacsabb. Ez vitte ezt a pört, ez ül rajta az aktákon, s ez még ráülhet az ítéletre is. Persze a közvéleménynek semmi köze ehhez, senki sem bírta rá, hogy az orrát beleüssé az igazságszolgáltatásba, de ha neki tetszett, hogy ő magára szignáltatta ezt az ügyet, ki tehet arról (292 : 11–17). Ezt a véleményét MK — mint jeleztem — már az első, a per megkezdése előtt irt karcolatában több formában is kifejezésre juttatta. Akkor, amikor arról szólt, hogy a városban a per vádlottaival kapcsolatban csak két ellentétes álláspont tapasztalható (126 : 6–9), ugyanez a szemlélet hatja át a sajtó szerepéről vallottakat is (128 : 25–33). Az első tapasztalatait a tárgyaláson észlelték fokozottan megerősítették. A közönség hangulatából ítélve megjegyezte: »egy bizonyos, hogy az „intelligencia” meg van győződve a sakterek bűnösségéről. (132 : 33–34). E megállapításhoz hozzáfűzte azt, hogy az utcán megkérdezett egy »jó kinézésű parasztot, hogy mi a véleménye az ügyről. A megszólított parasztembernek nem volt észrevétele, de Mikszáth faggatására kimondta, amit gondolt: »Nincs az nekünk kiszólván, teens uram. Az urak majd csak megigazítják a maguk eszivel (133 : 2–3).

A közvélemény alakulását a per egész folyamán figyelemmel kísérte Mikszáth, és szondázó észrevételeiről írásaiban beszámolt. A kedélyek hullámlása ok és okozati összefüggésben állott a tárgyalás különböző fordulataival. A tárgyalás első hete után megszólított antiszemita érzelmű dzsentri véleményét befolyásolták a teremben elhangzottak (*A hangulat* c. rész 157 : 29–158 : 16), míg *A legnagyobb antiszemita* c. karcolatában a dzsentri öregurat semmiféle tény meg nem rendítette a zsidók bűnösségéről hangoztatott véleményében (170 : 13–171 : 32). Mikszáth beszámolóiban állandóan jelezte, hogy a tárgyalás közönsége ellenérzésének, sőt felháborodásának adott hangot akkor, amikor a védők keresztkérdésekkel próbálták a valóságot kideríteni (182 : 4–7, 202 : 14–20, 205 : 14–24, 216 : 12–13, 228 : 7–10, 231 : 5–18 stb.). Jogász létére MK ismerte a keresztkérdések jogi szerepét, egyik helyen részletesen le is írta a keresztkérdések feltevésének művészetét (147 : 31–148 : 1), mégis órá is hatott a terem hangulata és egyet nem értését is jelzi a metódussal kapcsolatban. (142 : 17–23, 174 : 20–39).

A nyíregyházi pör második hete után Mikszáth *A helyzet képe* című írásában megkísérelte összefoglalni az addigi tapasztalatokat. Egy írói képpel találóan érzékelteti a helyzetet: »A sakter-pör hasonlít a felhőkhoz vagy a ködhez, amelyből kiki olyan képet lát, aminőket az ő fantáziája bír kiszínezni magának«. (185 : 12–14). Latolgatja a kibontakozás lehetőségeit, a csonkafüzesi hullával kapcsolatos ellentétes orvosi véleményeket, a hullaúsztatási történet pedig szerinte »előlvad a törvényszék előtt« (187 : 36). Ennek ellenére úgy látja, hogy azok miatt a társadalmi okok miatt, amelyek miatt a per ilyen mértékűvé duzzadt, »az ügy lemegy a napirendről, de az antiszemitizmus marad. És ez elég szomorú dolog.« (188 : 6–7). Ezt a gondolatot a cikk végén részletesebben fejtegeti: »Az antiszemitizmust teljesen kigyógyítani nem lehet. Olyan az, mint a titkos betegség, mikor már elmúlt is egy helyen, nyomban kiüt más helyen. Ez különben csak annyira tartozik a bűnügyre (mely magában véve is elég lenne szövevényeinél és tárgyánál fogva, hogy fölzgassa nagy körben az embereket), amennyiben az antiszemitizmus az a ráma, amelybe a bűnügy bele van helyezve. S talán ez a ráma is olyan ráma, amely miatt nem lehet jól kivenni a képet«. (189 : 27–36).

Mikszáth a per folyamán többször hangot adott annak a meggyőződésnek, hogy az ügy az antiszemitizmus nagy erőpróbája. A közönség magatartásából, a bemutatott, leírt alakok vélekedéséből plasztikusan bontakozik ki ez a véleménye. *Az eszlári eset két szemüvegen át* című tárcájában a vasúti kupéba összekerült zsidó X úr és antiszemita Y úr előadásában felsorakoztatja mindkét fél véleményét. Az Y úr gondolatmenete teljes egészében tükrözi a Nyíregyházán és az ország más részein kialakult antiszemita argumentációt (258–267.). *Az antiszemitizmus* c. karcolatában négy helyzetet mutat be, amelyek különböző formákban tükrözik a zsidóellenes hajsza hangulati és közérzeti hatását. Ennek az írásnak bevezető soraiban találó plaszticitással határozta meg az antiszemitizmus jellemző vonásait: »Nem oda néz, ahova vág. Az antiszemitizmus, ez a kancsal mészáros. Nem olyan fiatal ez a mi mészárosunk, amilyennek látszik. Megvan ő már régen: csak hogy azelőtt nem volt kancsal: hát nem villogott oly rémletesen a taglója«. (207 : 1–5). Az említett négy eset summázásakor is hasonló a véleménye (210 : 19–22).

Az eddigi fejtegetésekkel érzékeltetni kívántuk, hogy Mikszáth ki tudta vonni magát az alól a szellemi terror alól, amellyel a vérvád hirdetői öveztek mindazokat, akik hangot adtak fenntartásaiknak, vagy ami még több, a koncepciójukkal ellentétes nézeteket vallottak. Hogy a hatástól függetlenül tudta magát Mikszáth, arról egyértelműen tanúskodnak a perről írott beszámolói.

Összegezve: írónk teljes egyértelműséggel elutasította az antiszemita hecc-kampányt, többször és visszatérően utalt arra, hogy ez az atmoszféra tette lehetővé a pert, bizonyos fordulatoknál felhívta a figyelmet arra, hogy még a tárgyalás során is történtek olyan lépések, amelyek azt célozták, hogy a vizsgálat teremtette köd szét ne oszoljon, sőt még tovább csökkentették a tisztánlátás lehetőségét.

E visszatérően hangoztatott meggyőződése ellenére sem tudta

Mikszáth Kálmán maradéktalanul kivonni magát a nyíregyházi tárgyalás atmoszférája alól. E hatás három területen nyilvánult meg: 1. a vád alá helyezett zsidók megjelenésének és magatartásának bemutatásakor; 2. A védelem tevékenységének interpretálásakor; 3. A vármegye és közegei nyomozati és a tárgyalás folyamán tanúsított tevékenységének megítélésekor.

A per vádlottjai igen egyszerű és szegény emberek voltak. Amikor 1883 júniusának végén megjelentek a bírósági előtt, legtöbbször mögött már több mint egy éves vizsgálati fogság volt. A szigorú őrizet és anyagi helyzetük nem tette lehetővé, hogy megfelelő öltözetben, gondozott külsővel jelenjenek meg a bíróság előtt. A kihallgatás tortúrái és a börtönben töltött hónapok még érdekesebbé tették őket. Mikszáth amikor karcolataiban megeleveníti őket, közvetlen benyomásait veti papírra, azokat az érzéseket tolmácsolja, amelyeket megjelenésük belőle közvetlenül kiváltott. Pallérozatlan magatartásuk miatt tekinti őket »kemény, szemtelen fickóknak (134 : 12), és ugyane karcolatában részletesebb portrét fest Schwarz Salamonról és Buxbaum Hermanról (135 : 1–136 : 6). A koldus Wollner és Braun Lipót is hasonló megítélés alá esik (137 : –138 : 31). A külsőségekből ítél Mikszáth akkor is, amikor Lusztig Sámuel visszataszító megjelenéséről (153 : 1–154 : 35) ad számot olvasóinak. Igen érdekes, hogy a hullausztatás koronatanúja, Matej Ignác jól öltözött figurája feltűnt Mikszáthnak, és egy zárójelbe tett közbevetéssel finoman hangzott adott annak, a megérzésének, hogy a ruházat hozzátartozott a tárgyalás külső hatáskeltéséhez (281 : 4–6). A vádlottak közül MK rokonszenvént Scharf József, Móric apja nyerte el. Ebben valószínűleg szerepet játszhatott az a lélektani körülmény is, hogy megdöbbenetette az a nem mindennapi jogi helyzet, amelybe fia vallomása révén került. »Móric a vérpadra vinné apját a vádpadról» (214 : 7), fogalmazza meg egyhelyütt MK véleményét, máshol arról ír, hogy Scharf Józsefben, ha a fiát látja, hol a vádlott, hol az apa kerekedik felül (143 : 26–144 : 7).

A nyíregyházi perben a védőkre várt a legnehezebb és társadalmilag a leghálátlanabb szerep. A per előzményeiből kitűnt, hogy a vizsgálóbíró az egész eljárást Scharf Móric vallomására alapította, a vádlottakat e vallomás alapján tartóztatta le, indította meg ellenük az eljárást. Mindezekben a jogi lépésekben igen sok szubjektív mozzanat volt, és minthogy a nyomozati eljárás befejezéséig a védőknek nem volt teljes áttekintésük az ügy dokumentumairól, a bírósági tárgyalás nyilvánosságán voltak kénytelenek a védelem szempontjából az egész eljárást vizsgálat tárgyává tenni. A védelemnek ez a magatartása — mint arra már korábban utaltunk — a per hallgatóságát és azokat a köröket, amelyek vakon bízták a nyomozati eljárásban, igen kellemetlenül érte, és ezért indulataikkal a védők ellen fordultak. Arra is felhívtuk már a figyelmet, hogy Mikszáth jelezte karcolataiban a közönség negatív reagálását, és nemcsak jelezte, hanem minősítette is ezeket. Két ízben is bemutatta és jellemezte a védőket (*A védők* 161–163., 164–167.; *A nyíregyházi tárgyalásról* 242–249.). Ezekben az írásaiban Mikszáth a tőle megszokott erővel eleveníti

meg a védők egyéniségét és a perben elfoglalt helyüket. Ugyanakkor azt is megemlíti, hogy a per népszerűtlenségét vállalják, és Eötvösről külön megjegyzi: »A borsot és paprikát ő kezdte a kellőnél nagyobb mértékben vegyíteni. De a közönség, bár szeret ellene panaszkodni, ha hallatszanak is szemrehányó hangok. hogy jobb lett volna bele nem ártania magát ebbe az ügybe, használná erejét inkább a parlamentben, mégis őt hallgatja legfigyelmesebben.« (243 : 36—244 : 2).

A mikszáthi tudósítások és beszámolók szövegét végigolvasva mégis úgy tűnik, hogy a védelem tevékenységének megítélésében MK nem tudta magát teljesen függetleníteni a tárgyalóteremben uralkodó hangulattól. Érzékenyen reagál a védőügyvédek kereszt-kérdéseire: amikor Eötvös feltárja Péczely Kálmán börtönviselt múltját, Mikszáthban felülkerekedik a szájalom, és rezignáltan szól Eötvös felfogásáról: »Eötvös egy nagy kombinált húzást tett megint: elütött egy bástyát e rettenetes sakkjátékban. Csak hogy szabad-e eleven, érző emberekkel sakkozni?« (174 : 20—21). Ironikusan kommentálja, hogy Eötvösnek nem sikerült rábizonyítania Farkas Gábor eszlári bíróra a tanúk befolyásolását (241 : 19—27). Ehhez hasonló felhangok másutt is érezhetőek.

A harmadik terület, ahol Mikszáth nem tudott teljesen úrrá lenni saját érzésein, a vármegye szerepének megítélése. Ennek megvizsgálása, hogy a vád kialakításában milyen speciális szerepe volt a megyei autonómiára támaszkodó vizsgálatnak, olyan jogtudományi kérdés és feladat, amelynek megoldására nem vállalkozhatunk. De e speciális vizsgálatoktól függetlenül számos olyan mozzanata volt az eljárásnak, amely egyértelműen arra mutatott, hogy a helyi hatalom a tanúkihallgatások stb. során számos olyan közigazgatási előírásen túltette magát, amelyet a központi hatalom már akkor visszaélésnek minősített. De a fennálló viszonyok között a királyi ügyészségnek, de még a miniszternek sem volt joga a helyi törvényhozás tevékenységét felülbírálni. Úgy tűnik, hogy a tisztaeszlári per volt a megyei autonómia utolsó fegyverténye . . .

Mikszáthban ebben az időben még élnek a vármegye iránt érzett szimpátiák, de ugyanakkor érzi és tudja, hogy a vármegyében dolgozó erők sokkal maradibbak, mint a központi hatalom képviselői, hiszen szegedi tartózkodása alatt és később parlamenti tudósításaiban maga is személyesen láthatta és tapasztalhatta ezeket a jelenségeket. A per-ről küldött tudósításaiban az érzelmekben és megítélésekben ez a kettősség érvényesült. Zoltán alispánt, aki a tárgyalás minden ülésén megjelent, rokonszenves, szimpatikus embernek mutatja be (132 : 5—7), sőt egyik cikkében külön részt szentel egyéniségének, megvédi egyes lapok beállításától, amely szerint »saktervért reggelizik tejfőlével, s egész prelekiókat tart a tanúknak. Soha ennél nagyobb csalódást. (217 : 27—29). Mikszáth benne látja azt az erőt, amely még életet tudna lehelni a vármegyei szervezetbe, ha minden alispán olyan lenne, mint Zoltán János, »az emberek nem mosolyognának gúnyosan a „tekintetes vármegye” szónál« (219 : —8). Határozottsága írónk rokonszenvét vívja ki. A tárgyalás folyamán Eötvös az alispánnak egy akkor fogantatosított intézkedését kifogásolta, és megjegyezte,

olyat tenni még a királynak sem szabad. E megjegyzéshez MK a következőket fűzi: »Zoltán alispán jelen van, éppen mellettem ül; kedves és köztiszteletben álló fiatalember; hangjában, modorában a régi oligarcha alispánok ereje, hatalma lüktet, s amint dacosan megrázza arisztokratikus fejét, mintegy mondani látszik: „Hja, a királynak sok nem szabad”.« (159 : 26—30). A nagyhatalmú alispánok iránt érzett szimpátia hatja át ezt a megállapítást. Hasonlóan rokonszenvesnek mutatja be a hírhedt csendbiztost, Vay Györgyöt. A bíróság előtti megjelenését előkészíti, feljegyzi foghegyről adott válaszát, és amikor a védőkkel szemben alkalmazott megjegyzéséért Korniss elnök figyelmeztette, Mikszáth bosszús megjegyzést tesz az elnökre is (228 : 32). Egy másik helyen némi nosztalgiával szól a csendbiztosi intézményről: »A nemes vármegyére olyan nagyon rákönyökölt az idő, úgy fojtogatta, ölte, hogy a csendbiztosi intézményből is kiszorította a lélegzetet. Ezek már a legutolsó példányok. De nem ám olyan rossz emberek, amilyeneknek a német újságok befestik. Volt ám azokban szív is sokszor a kegyetlen taktika mellett. Maga Vay Gyurka se rossz ember. Kék szeméből ki-kínéz lopva a szelídség és a kedély.« (250 : 22—29).

A cikkek egyikében, másikában előbukkan a megye szelíd, szomorkás bírálata is. Így a hamis passzussal kereskedő lócsiszár története után felmerült Mikszáthban a kérdés: mit szól a nyílt üzérkedéshez a vármegye, majd az anekdotázó szabolcsi öregúr válaszával fejezi be a története: »Semmit [se szól], őcsém, az már maga is hamis lovon nyargal az örvény felé.« (223 : 14—15). Hasonló rezignációval rekeszti be Scharf Móric esküre bocsátása felett döntő tárgyalásról szóló beszámolóját is: Scharf Móriccal együtt »elmehet már maga a vármegye is« (255 : 20).

A vármegyével kapcsolatos érzelmek visszatérnek *A tekintetes vármegye* című írásában, amely a felmentő ítélet után, augusztus 5-én látott napvilágot. Ebben rövid portrét rajzol Gräffl főispánról, korábbi írásai mozaikjaiból összeállított arcképet közöl Zoltán Jánosról, sőt az arckép-csarnokból Henter Antal, a nemzeti várnagy úr sem marad ki (a róla írt egy hasámban szintén korábban közölt történetet eleve-nít fel írónk, de egyben makulátlan becsületéért is sakra száll), végül a vármegyei hierarchiának megfelelően, a megyei huszár, a »hallja kend« Samu is helyet kap. A karcolat bevezetője azonban új elemeket is tartalmaz. Érzékelteti Mikszáth gyors reagálását a megyeellenes vélemények elterjedésére: »A tekintetes vármegye! Szegény, elsoványított óriás! Azt a gyanút kenik rá, hogy már olyan gyöngye, ő, ki viharokkal dacolt, ki kormányokat tört össze egykor, hogy most elaggya már ablakverésben virtuskodik, mint a vásott gyermek, és azt kenik rá, mintha mégis oly erős volna, hogy fel akarja fordítani a világot, és századokkal is visszalöki, ha neki úgy tetszik.« (297 : 1—7). Az első mozzanat a Nyíregyházán bevett ablakokra vonatkozik, a második Eötvös nagy védőbeszédének koncepciójára. De ez utóbbit néhány sorral alább MK meg is fogalmazza: »Derék vén tintatartó, melyből annyiszor kelt ki fényesen az igazság, jog, szabadelvűség. Ezek laktak benne örökösen, s harcolni jöttek, hogyha kellett. Most Eötvös azt mondja, hogy a középkor fúriái másztak elő onnan. Repedj

mog, öreg kalamáris, szégyenletedben! Nem, azt már nem érdemelte meg a vármegye . . . Fiú ebben a pörben megtagadta szülőjét. Minek kellett azt kétszer megcsinálni? . . . » (297 : 15—298 : 4). Ez utóbbi mondattal Mikszáth egyértelműen Eötvös Károly korábbi vármegyei pályafutására utal, hiszen mindenki által ismert tény volt, hogy Eötvös 1867-től 1871-ig Veszprém megye tisztí ügyésze volt, majd egy ideig a veszprémi királyi törvényszék mellett a közbíró királyi ügyész feladatkörét töltötte be.

A korábbiakban több ízben utaltunk arra, hogy a tiszaezslári vád milyen magas hullámokat vetett, és a közvélemény széles köreibefeszítette magát az a hit, hogy a vádlottakat nem ok nélkül helyezték vizsgálati fogságba. Az eddigi fejtegetések során megkíséreltük felvázolni Mikszáth álláspontját a nyíregyházi tárgyalással kapcsolatban. Utaltunk azokra a mozzanatokra, amelyek egyértelműen arról tanúskodnak, hogy MK nem hitt a vérvádban, hogy az egész ügy mögött az antiszemita kampány céltudatos törekvését látta. Ezt a véleményét nem módosítják, hanem csupán árnyalják azok az észrevételek, amelyeket az előbbiekből MK fenntartásainak érzékeltetésére felsoroltunk.

Ezeket az észrevételeket nem kívánjuk csökkenteni, de a tények valódi megítéléséhez az is hozzátartozik, hogy a tárgyalás folyamán Mikszáth lapjában, a PH-ban megjelent vezércikkek a tárgyalás megítélésében sokkal nagyobb fenntartással éltek, sokkal kritikusabb, és tegyük hozzá, elfogultabb álláspontot helyezkedtek, mint ahogy a helyszínen, az ellentétes vélemények és meggyőződések között tartózkodó Mikszáth. Az említett vezércikkek anonim írásként jelentek meg, különböző belső munkatársak tollából származhattak. Hogy ezek az újságírók kik voltak, azt ma már megállapítani nehéz, de az bizonyos, hogy a per hat hete alatt megjelent tizenhét vezércikk a stílusjegyek alapján nem MK tollából származott.

A PH 1883. június 20-i számában napvilágot látott »A tárgyalás első napja« c. vezércikk a lap felháborodásának adott hangot Szeffert Ede vádbeszédének hangvétele és tárgyalási tónusa miatt: »Az a vádbeszéd — fejtegették —, mellyel a főügyési helyettes ma előállni jönnek látni, nem vádbeszéd. Vagy ha az: akkor a vizsgálóbíró és az eljáró bíróság ellon intézett vádbeszéd.« (jún. 20. 169. sz. 1. l.) A per alakulása szerint ingadozott a szerkesztőség véleményének hangot adó vezércikk érvelése. Egyik cikkben elítélték a tárgyalóteremben kialakuló presszionálós hangulatot (»A tüntető közönség«, PH. 1883. jún. 22. 171. sz. 1. l.), a másikkban annak a véleményünknek adtak hangot, hogy »eddig azonban minden úgy összerakódott, hogy csak aggodalommal nézhetünk a törvényszéki dráma kifejlődése elé. A dilemmából csak az ment meg mindenkit, csak az menti meg az ország reputációját, ha a sakterek bűnösnek bizonyulnak. A harc tehát nemcsak a sakterek élete miatt folyik. A játékban benne van most már Magyarország jóhírneve is.« (»A dilemma«, PH, 1883. jún. 23. 172. sz. 2. l.). Amikor a nyíregyházi törvényszéken felvetették Szeffert Ede visszahívásának szükségességét, a PH szerkesztősége felhívta a figyelmet, hogy elsőként adtak hangot annak a véleményünknek, hogy a főügyész helyettes rossz szolgálatot tett az igazságügy és a társadalmi béke érdekeinek,

midőn mindjárt a végtárgyalás megnyitása alkalmával a közvádli szerepét a védőivel cserélte föl. (»Szeyffert visszahívatása«, PH, 1883. jún. 26. 175. sz. 1. l.). Ezt az álláspontot fenntartva a negatív észrevételeket kiterjesztették Korniss Ferenc törvényszéki elnökre, aki tekintélyével befolyásolja a per menetét. (»Hibák halmazai«, PH, 1883. jún. 28. 1.) A hullacsempészes tárgyalásakor a PH szerkesztőségi cikke azt fejtegeti, hogy a vádlottak valószínűleg bűnösök (»A zűrzavar« PH, 1883. júl. 4. 183. sz. 1. l.), és az eljárás folyamán felmerülő erőszakos vallomásvétel lehetőségét is elutasítja: »Nem tehetünk róla, de mi nem bírunk megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Vogel vádjai egész mértékükben igazak lehessenek. Smilovics és Hersko is állítják, hogy kínozták őket, noha mikor elmondják, hogy miképp, kiderül, hogy az nem volt kízás.« (»A kínvallatás«, PH, 1883. júl. 6. 185. sz. 1. l.) A budapesti orvosprofesszorok szakértői meghallgatásakor a PH vezércikkírója elítélte a közönség érzelme megnyilvánulását, de még mindig úgy látta, hogy az lenne a legmegnyugtatóbb, ha kiderülne a vádlottak bűnössége: »Az eszlári pör, fájdalom, világhírűvé lett. Akármiként dül el, mireánk nem háramlik belőle se haszon, se dicsőség. Még kisebb lenne a baj, hogyha napnál világosabban kiderülne, hogy mind igaz, amit Scharf Móric, Matej Ignác vallott, s amit hinni hajlandó a nyíregyházi tárgyalások publikuma. Intenzív erővel lépne föl talán a zsidók elleni gyűlölet, de nem tartana sokáig. A bűnösök levén büntetésüket, a szenvedélyek helyét engedelmének lassanlassan ismét az engesztelődés, a türeleme, a béke s talán a felebaráti szeretet szelvidebb szellemének . . . « (»A szakértők«, PH, 1883. júl. 13. 192. sz. 1. l.)

A PH vezércikkeinek hangvételében csak akkor következett be változás, amikor Ónody Géza a tárgyalás épületében megtámadta Sezeyffert Edét. A cikk elmarasztalta a megtámadás okát (a támadó nevét le se írták), és megnyugodtak abban, hogy ez az eset nem borította fel a per menetét. A cikkben kifejtették, hogy »a közvádnak és a védőknek túrniük is kell, mennyit magas hivatásuk eklatáns sérelme nélkül eltűrhetnek.« (»A nyíregyházi tárgyalás«, PH, 1883. júl. 21. 200. sz. 1. l.) Négy nappal később, miután a bíróság elvetette Scharf Móric megesketését, az újság vezércikke a felmentés eshetőségeit boncolta. (»Vége felé«, PH, 1883. júl. 25. 204. 1. l.) Amikor pedig a főügyészhelyettes elejtette a vádat, akkor — először a per folyamán — szignált, Beksics Gusztáv névaláírással jelölt vezércikk jelent meg a PH hasábjain. Az egész címoldalt elfoglaló írásában Beksics Sezeyffert eljárásával foglalkozott, és megállapította, hogy »az erkölcsi bátorságnak oly jelét adta, melyre ily izgatott időkben csak kevesen képesek, mert csak kevesen elég bátrak a kötelességet akkor is teljesíteni, mikor az nem tapsokat, hanem vádakot és gyanúsításokat provokál.« (»Sezeyffert Edé«, PH, 1883. júl. 28. 207. sz. 1. l.) A felmentő ítélet után Törs Jenő »Roma locuta est« c. vezércikkében méltatta a bíróság döntését (PH, 1883. aug. 4. 214. 1—2. l.).

*

Az eddigi fejtegetésből kitűnt, hogy a tiszaseszlári per az egész társadalmat megbolygatta. Mikszáth magatartását nem lehet függet-

lonítani az országot eltöltő atmoszférától. Rámutattunk; MK a tárgyalás folyamán már hangoztatta, hogy a vád alapja, Scharf Móric vallomása ingatag alapokon állt. Liberális világnézete szembefordította a szélsőséges uszítással, de ugyanakkor nem tudott saját szemléletének korlátain túllépni. Ennek megnyilvánulásaira előző fejtegetéseinkben már részletesen kitértünk. Hangsúlyozni kívánjuk: nem lehet megítélni Mikszáth magatartását, ha teljesen kiszakítjuk abból a társadalmi atmoszférából, amelyben élt, és amely ítéleteit, következtetéseit meghatározta. Ezért véleményünk szerint megalapozatlan és tárgy-szerűtlen Hegedüs Sándor »Mikszáth Kálmán Nyíregyházán« (Itk, 1967. 300–303 l.) című közleménye, amelyben néhány kiragadott – általunk is említett – mozzanatra alapozza állásfoglalását: »Scarron azonban bámulatos hidegvérűséggel megvárja az ítéletet, s csak akkor hajlandó egyértelműen állást foglalni a tárgyalt kérdésben. Ennél fogva nem ő, hanem Eötvös Károly játszotta ekkor azt a szerepet, melyet a Dreyfus-perben Emil Zola vállalt magára. Ez a passzivitás semmiképpen nem írható a nagy író javára.« (I. h. 302. l.) Hegedüs Sándor nézetével kapcsolatos észrevételeinket más alkalommal kívánjuk részletesen kifejteni.

A NYÍREGYHÁZI CIKKEK, TÁVIRATOK SZERZŐSÉGÉRŐL

Az előző, »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója« c. részben közzeltük a PHban megjelent tájékoztató szövegét, amelyben tudatták olvasóinkkal, hogy a per teljes szövegét »gyorsírói följegyzések után« fogják közölni. A tájékoztató így folytatódik: »A külön e célra alakult gyorsírodának Antalik Károly, lapunk belmunkatársa és országgyűlési gyorsíró egyik tagja. A Pesti Hírlap szerkesztősége részéről továbbá Mikszáth Kálmán is Nyíregyházára utazott, hogy kitűnő tollával „A t. Házból” című karcolatokhoz hasonló rajzokat írjon a tárgyalásokról, jellemezve a nagy pör szereplőit... « (PH, 1883. jún. 19. 168. sz. 5. l.)

E közlemény szerint a PH szerkesztőségét két munkatárs: Mikszáth Kálmán és Antalik Károly képviselte. A per folyamán megjelent nyíregyházi tudósítások behatóbb tanulmányozása arra a következtetésre vezetett, hogy Antalik Károly teljes idejét lefoglalta a per gyorsíró anyagának rögzítése és Budapestre továbbítása. Hiszen naponta három–négy teljes újságlapot betöltő terjedelmű jelentek meg az egyes ülésekről készített gyorsíró jegyzőkönyvek.

A gyorsíró anyagon kívül, rendszerint »A tiszsaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatban cím nélkül vagy címmel ellátott rövid távirati tudósítások is megjelentek. Ezek a következő megjelöléssel láttak napvilágot:

1. »A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata«;
2. »A Pesti Hírlap távirati tudósítása«;
3. »A Pesti Hírlap eredeti távirata«;
4. »Saját külön tudósítónk távirata«;
5. »Saját külön tudósítónktól«;

6. »Saját tudósítónk távirata«;

7. »Saját tudósítónktól«.

E jelölésekkel közölt táviratok többségükben információkat tartalmaztak, de több esetben összefoglalták az aznapi eseményeket. A textiológiai vizsgálat arra mutatott, hogy ezek Mikszáthtól származhatnak. A feltételezést megerősítette az a körülmény, hogy az említett jelöléseken kívül a PHban közöltek további nyíregyházi tudósítást is. Ezeknél érzékeltették, hogy szerzője nem azonos a fentiekben felsorolt jelölések tulajdonosával. Visszatérő formában jelezték, hogy a másik tudósítótól származik.

Néhány példa a PH jún. 21., 170. sz. 5. lapján »Nyíregyháza, jún. 20. (A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata) A mai tárgyalás iránt rendkívüli érdeklődés nyilvánult...« kezdetű rész befejezése után következik egy másik távirat: »Nyíregyháza, jún. 20. (Másik tudósítónk távirata)« megjelöléssel. Ehhez hasonló distinkciót találhatunk a PH júl. 12. 181. sz. 4. lapon; a PH júl. 5. 185. sz. 7. lapon. A PH jún. 25. 174. sz. 4. lapon »A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata« szövegét követi egy másik, amelyet »A Pesti Hírlap másik tudósítójának távirata« megjelöléssel tettek közzé. Ehhez hasonló megkülönböztetés a PH aug. 3. és 4. számában, itt »Második külön tudósítónk távirata« jelzéssel hívták fel a figyelmet arra, hogy nem az első tudósítótól származik a hír.

A jelzett vizsgálódások arra a következtetésre vezettek, hogy a fentiekben 1—7. sorszámmal ellátott jelölések szerzője minden bizonnyal Mikszáth Kálmán volt, míg a »második tudósító« megjelölést következetesen az Antalik Károlytól származó táviratoknál alkalmazták. Ez abban az esetben, mikor mind a két tudósító küldött táviratot, akkor kétségtelen, hogy a jelzett megkülönböztetés fennállt. De az is előfordulhatott, hogy csak Antalik Károly küldött táviratos tájékoztatót, és akkor ez a megkülönböztetés feleslegessé vált. A »saját tudósító« megjelöléssel Antalik táviratát is jelölhették. Vitathatatlan — ezt általában a szövegek hangja, fordulatai általában érzékeltetik —, hogy a névtelen táviratok döntő többsége Mikszáth híradása. De néhány szintelenebb tudósítás esetében előfordulhat, hogy mégis Antalik Károlytól származik. Minthogy ennek eldöntésére nincs megbízható adatunk, nem áll rendelkezésünkre biztos fogódzó, ezeket a kétségtelenül MKTól származó táviratok sorától ma már lehetetlen elválasztani.

E megfontolások alapján az előzőekben 1—7. sorszámmal jelzett táviratok és beszámoló cikkek szövegét beillesztettük a Mikszáth Kálmántól származó írások sorába. Gyors hírt, ill. rövid információ jellegüket azonban azzal is érzékeltetni kívántuk, hogy keskenyebb tükörrel szedtük ezeket az írásokat.

A HÁTRAHAGYOTT IRATOK (HI) 1914. ÉVI KIADÁSÁRÓL

A Hátrahagyott Iratok sajtó alá rendezője, Rubinyi Mózés, kötetbe gyűjtve MK szétszórt írásait, a tisztaeszlári perről küldött tudósításokat is számbavette. A fellelt anyagot a Hi 3. kötetében

Tudós írások gyűjtőcímmel jelentette meg. A kötet alcímeként, bizonyára magyarul szándékkal a következő megjelölést alkalmazta: *Huszonegy »Előszó, beszédek, tudósítások.* Tehát mint az alcím is jelzi, ez a kötet három, különféle ciklusból áll. 1. a Singer és Wolfner kiadásában megjelentett Egyetemes Regénytár Almanachjához 1888—1910 között frott Előszókból; 2. az 1897—1904 között elmondott és nyomtatásban megjelent alkalmi beszédek szövegeiből; 3. az 1883. június—augusztus között megtartott tiszaezlári per nyíregyházi tárgyalásairól írott tudósítások válogatott gyűjteményéből.

A kötet címe tehát — mint a fentiekből is kitűnik — nem fedi a benne közölt tartalmat, hiszen az egyik ciklusba sorolt írás sem tudományos igényű fejtegetés, hanem az író — újságíró meghatározott alkalomra közölt alkotása. Az Almanach előszavak többségükben a rajzok műfajához állnak közelebb, míg a beszédek és a nyíregyházi tudósítások a publicisztikai írások körébe sorolhatók.

A Hi szerkesztési elvének megfelelően Rubinyi Mózes a kötet végén a *Jegyzetekben* közölte a keletkezésre vonatkozó tájékoztatót. Így tett a Hi 3. kötetével is, ezek az utalások a kötet 254. lapján olvashatók. De az itt közöltek csak az első két ciklushoz nyújtanak adalékokat, a nyíregyházi tudósításokhoz Rubinyi semmi jegyzetet sem fűzött. Ennek következtében nem ismerjük válogatási szándékát, nem ismerjük azokat a megfontolásokat, amelyekkel bizonyos darabokat (egyik-másik esetben kihagyással) besorolt a Hi 3. kötetébe, de nem ismerjük azokat az okokat sem, amelyek miatt néhány írást az 1917. évben közölt bibliográfiájába — mint kötetbe meg nem jelent írást — felsorolt.

Az olvasó tájékoztatására az alábbi összeállításban feltüntetjük azokat az írásokat, amelyek a Hi 3. kötetében megjelentek, a Hi adatai után közöljük a jelen kritikai kiadás lapszámait és az egyes cikkekhez kapcsolódó jegyzetek lapszámát

	Hi	Krk	
<i>Karcolatok a tárgyalási teremből</i> (kihagyással)	157—162	130—136	419
<i>A kis Móric</i> (kihagyással)	162—166	137—142	420—421
<i>Fz apa</i> (kihagyással)	166—173	143—148	420—421
<i>Egy tárgyalási nap</i> (önkéntes cím)	173—176	149—152	422—423
<i>Eötvös Károly, Funták</i> (főcím elhagyás)	177—180	161—163	425—426
<i>Székelly, Szeyffert</i> (főcím elhagyás)	180—183	164—167	427—428
<i>Valjean János, A Scharf pechje</i> (főcímelhagyás)	184—189	172—176	430—431
<i>Az, aki tárgyilagos, Ponson du</i> <i>du Terrail szövevénye, Két fül</i> <i>különböző ambitusa</i> (főcím elhagyás)	189—194	192—195	438—439
<i>Az antiszemitizmus</i>	195—199	207—210	443—444
<i>Ahogy Nyíregyházán beszélnek</i>	200—201	214—215	444—445
<i>Az elnök és a vicispán</i>	202—206	216—219	446

K	Hi	Krk	
<i>Mi a foglalkozása?</i>	206—209	220—223	447—448
<i>A nyíregyházi tárgyalási teremből</i> (a PH címét átvéve)	210—216	242—251	457—459
<i>A vármegye tanúja</i>	217—220	252—255	460—461
<i>Az eszlári eset két szemüvegen át</i>	221—233	258—267	469—463
<i>A freskók</i>	234—236	285—287	468
<i>Az ítélet után</i>	237—240	292—294	469—470
<i>A tekintetes vármegye</i>	241—248	297—303	471—472

Rubinyi a fenti ciklushoz kapcsolta a *Hogyan keletkeznek a zavarások?* c. rajzot is, amely a nyíregyházi per befejezése után, 1883. aug. 30-án látott napvilágot a PHban. A Krk sajtó alá rendezésekor ezt az írást jellegének megfelelően az »Elbeszélések« ciklusba soroltuk: Krk 34. köt. 129—132. l., a hozzá kapcsolódó jegyzet 319—320. l.

Már jeleztük, hogy Rubinyi néhány — a nyíregyházi tárgyalással kapcsolatos — írást a »Mikszáth Kálmán élete és művei« (Bp., 1917. Révai Testvérek) c. tanulmányához fűzött bibliográfiában regisztrált (118. l.). Ezek a következők:

	Krk jelen kötete
<i>Slavna sedvia</i> (sic) PH 1883. júl. 4. Az eszlári tárgyalásról. »Írta és dróton küldte Scarron«.	179—182
<i>A helyzet képe.</i> PH 1883. júl. 5. A tisztaeszlári tárgyalásról	185—189
<i>A két szemek.</i> PH 1883. júl. 10. »Nyíregyházi tárcsa« az eszlári tárgyalásról.	197—200
<i>A becsületes emberek.</i> (Nyíregyházi történet) PH, 1883. júl. 12. Az eszlári tárgyaláshoz.	Krk 34. köt. 126—128, Krk jelen kötete
<i>Ahogy Nyíregyházán beszélnek.</i> PH, 1883. júl. 14. Eszlári dolgok.	214—215
<i>Az elnök és a vicispán.</i> PH, 1883. 15. sz. (sic) »Nyíregyházi tárcsa«. Az eszlári tárgyaláshoz.	216—219
<i>A nyíregyházi tárgyalási teremből.</i> PH, 1883. júl. 22. A védőkről.	242—251
<i>A vármegye tanúja.</i> PH 1883. júl. 25. Móric koronatanúrórl.	252—255
<i>Nyíregyházi képek.</i> PH, 1883. júl. 26.	268—271
<i>A mai tárgyalás.</i> PH, 1883. júl. 31. Eötvös nyíregyházi beszédéről.	277—280
<i>Mesék a mesét-ről.</i> PH, 1883. aug. 2. Allegorikus mesék az eszlári porre vonatkozólag.	283—285

Rubinyi a bibliográfiába több olyan írást is kötetben meg nem jelentnek tekintett, amelyet ő maga közölt a Hi 3. kötetében. Ezek a következők: *Ahogy Nyíregyházán beszélnek*, *Az elnök és a vicispán*, *A vármegye tanúja*, *A nyíregyházi tárgyalási teremből*. Így tehát

Rubinyi a Hi 3. kötetében tizennyolc karcolatot jelentett meg, a bibliográfiában további hét írást vett számba. Tehát összesen *huszonöt* karcolatról tudott. A Krk jelen kötete viszont *negyvenöt* karcolatot, tehát a Rubinyi Mózes által nyilvántartottnál *hász* karcolattal többet közöl. E számot gyarapítja az eddig számon se tartott *ötvenkét* távirat is.

A TÁRGYALÁSOK ELŐTT

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 21., 5. évf. 170. sz. (9., 10. l.) A »Tárca« rovatban. »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcája« megjelöléssel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A bevezető »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója« c. összegezésben közöltük, hogy a PH jún. 19-én megjelent hírében jelezte, hogy MK fogja a lap olvasóit a perről tudósítani (403. l.) Az fró valószínűleg 16-án vagy 17-én érkezhettek Nyíregyházára, és első be-nyomásairól e jún. 18-i keltezésű írásában tájékoztatta olvasóit.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 127 : 28 *A rozsdá, mely az igazság pallosdra üllepzik* — MK az idejét múlt túlhaladottság érzékeltetésére használja a kifejezést. Ehhez hasonló alkalmazása a *Rózsaszínű rozsdá* c. elbeszélésében is előfordul: »Őnök mosolyognak ugye, hogy ezek a kiskirályok ilyenek lehettek. Rozsdás kor, mondják, rozsdás emberek, rozsdás intézmények!« (Krk 35. köt. 90 : 6—9)
- 128 : 6 *imputarem* — felróható dolog
- „ 14 *Pupák* — Funták Sándor gúnyneve. Ld. később *A nyíregyházi tárgyalásról* c. cikket 246. l.
- „ 34 *grata persona* — kedvelt személy.

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, jún. 18.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 19., 5. évf. 168. sz. (5. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata*

Kötetben itt először.

- M. *Pesti Hírlap*, 1883. június 20., 5. évf. 169. sz. (5. l.) »A tisztaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíójának távirata.*

Kötetben itt először.

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. június 21, 5. évf. 170. sz. (1., 2., 3. l.) (*Karcolatok a tárgyalási teremből*) alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.
 II. *Jk. 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások*. Bp. 1914. 157—162. l.
 [Itt jegyezzük meg, hogy Rubinyi Mózes a közléskor a karcolat befejező részét a 163 : 11 sortól elhagyta.]

A tárgyalás első napján a formaságok tisztázása után Szeffyffert Ede közzvádó előterjesztette a vádat. Röviden összefoglalta az 1882. ápr. 1., Solymosi Eszter eltűnése óta eltelt vizsgálatokat. Az eseményeket összegezve megjegyezte: »Bizonyosnak hirdettetik a szertartási gyilkosság, s a gyanúsítottak bűnösöknek kiáltatnak ki, mielőtt a bírói ítélet ellenük kimondatott volna«. Elsőnek Solymosi Jánosnét hallgatták ki, aki megismételte korábbi állításait. Utána Schwarz Salamont, Wollner Herman vádlottakat, majd Braun Lipótot hallgatták ki. A tárgyalás befejező részében Scharf Móric mint tanú állt a törvényszék elé, a vádlottak előtt megismételte korábbi, elmarasztaló vallomását. E vallomása heves szópárbajra adott alkalmat a vádlottak részéről. (PH. 1883. jún. 20. 2—5., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 134 : 4 *Redout — a mai Vigadó épületének egykorú elnevezése*
 „ 14—15 *hadd legyenek az utolsók elsőkké. — Ld. Máté evangéliuma*
 19 : 30
 132 : 26—27 *ügy, mint hajdan Deák Antal, az öccsét küldte maga helyett.*
 — Deák Ferenc 1833-ban beteg bátyja helyett lett országgyűlési követ.
 133 : 14 *vizítke — könnyű női kabát.*
 135 : 34 *dort hab ich studiert — németül a. m. ott tanultam.*

- M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 21., 5. évf. 170. sz. (5. l.) »A tisztaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás második napján Scharf Józsefet hallgatták ki, majd újból Scharf Móric tanúvallomása következett. Ezek után szembesítették Scharf Móricot apjával. A védők és a közvádó a szembesítés során megkísérelték tisztázni a fiú vallomásában levő ki nem fejtett mozzanatok. Ennek érdekében számos részletkérdést intéztek Scharf Mórichoz. (PH, 1883. jún. 21. 2–4., 9–11. l.)

[TÁVIRAT]

Nyitregyháza, jún. 21.

M. *Pesti Hírlap. 1883. június 22., 5. évf. 171. sz. (5. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovato cím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap-saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás harmadik napja Solymosi Jánosné kihallgatásával kezdődött. A leánya eltűnésének körülményeiről, az eltelt idő alatt szerzett tapasztalatairól kérdezték. A továbbiakban Huri Andrásné, Solymosi Eszter utolsó munkáltatójának vallomása következett a leány eltűnésének mozzanataival. Huri Andrásné után több tiszzaeszlári asszonyt hallgattak ki, akik április 1-én a kereskedőhöz menet megbízást adtak Solymosi Eszternek, illetve a délelőtt folyamán látták őt. A tárgyalás végén tiszzaeszlári parasztlányok következtek, akik azt állították, hogy a négy éves Scharf Samutól hallották, hogyan halt meg Solymosi Eszter. PH, 1883. jún. 22. 2–5., 9–11. l.)

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

- M. I. *Pesti Hírlap. 1883. június 22., 5. évf. 171. sz. (9., 10., 11. l.)* (*Karcolatok a tárgyalási teremből*) alcímmel. Névjelzés: *Scarron.*
 II. *Jk 35. köt. — Hí 3. köt. Tudós írások. Bp. 1914. 162–166. l.* [Itt jegyezzük meg, hogy Rubinyi Mózes a közléskor a karcolat bevezető részét, a 166 : 1–167 : 29 sorig terjedő részt elhagyta.]

A karcolatban foglaltak regesztáját ld. a korábbi *A tekintetes törvényszék előtt* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben (e kötet 419. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 138 : 13 *kek* — hetyke, pimasz
 „ 17 *adjusztíroz* — felszerel, felöltöztet
 „ 21 *Orczy kávéház* — Budapesten a mai Majakovszkij utca és Tanács körút sarkán állt a hatalmas Orczy-ház, benne zsinagóga is volt. Az épületben levő kávéházat hívták Orczy-kávéháznak, főként zsidó kereskedők fordultak meg benne.

Lap:	Sor:	
138 ; 21		<i>cercle</i> — itt: zártkörű társalgás
139 : 16		<i>non putarem</i> — valami nem sejtett, váratlanul közbejött dolog.
142 : 31		<i>evet</i> — mókus

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. I. *Pesti Hírlap. 1883. június 23., 5. évf. 172. sz. (1., 2., 3. l.) (Karcolatok a tárgyalási teremből)* alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós íráások. Bp. 1914. 166—172. l.* [Itt jegyezzük meg, hogy a karcolat megjelentésekor Rubinyi Mózes — az elhagyást vízszintes vonalakkal jelezve — nem közölte a 172 : 13 sort.]

A jelen karcolatban foglaltak a jún. 20-i tárgyalási nap eseményeihez kötődnek. Ennek rövid regesztáját a *Nyitregyháza, jún. 21.* távirathoz fűzött jegyzetünkben találhatja meg az olvasó (ld. e kötet 420 l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap:	Sor:	
143 : 17		<i>muttervicce</i> van. — a német Mutterwitz a. m. józan ész, egészséges humor magyarított alakja.
„ 27		<i>a negyedik parancsolat</i> — az Ótestamentumban az ötödik Tiszteld atyádat és anyádat” (Mózes II. 20 : 12).
145 : 32		<i>lapszus</i> — hiba, botlás
„ 34		<i>legkapciózusabb</i> — a latin <i>captiosus</i> szó a. m. furfangos, fogós magyarított formája
146 : 11		<i>nonchalance</i> — fesztelenség, nemtörődömség
147 : 10		<i>imádságos szíjak</i> — Imaszíjak (héberül: tefillin), tulajdonképpen szíjjakkal ellátott két bőrtok, amelyekben pergament-tekerccsek vannak bibliai szöveggel.
„ : 22		<i>Ilyenkor vallottak a Spangák is.</i> — MK Mailáth György országbíró gyilkosaira utal. (Ld. Krk 67. köt. 266—267. l.)

[TÁVIRAT]

Nyitregyháza, jún. 22.

M. *Pesti Hírlap. 1883. június 23., 5. évf. 172. sz. (9. l.)* »A tiszvárszlári bűnügy végtárgyalása» rovatom alatt. Névjelzésként: *Saját tudóstónktól.*

Kötetben itt először.

* A negyedik tárgyalási napon elsőnek Lengyel Istvannét és fiát, Lengyel Istvánt hallgatták ki. Majd Fekete Jánosné tanúvallomása következett. Mind hármójuktól az 1882. április 1-én, a déli időben a zsinagóga körül tapasztaltakról tettek fel kérdéseket. Az eszlári asszonyok után Adamovics József katolikus lelkész tanúvallomása hangzott el. Őt követte Solymosi János, aki arról vallott, hogy Solymosi Eszter eltűnésének éjszakáján világosság szűrődött ki az eszlári zsinagógából. Hatalovszki András, aki a Huriék melletti portán cselédeskedett, vallomásában arról szólt, hogy Huriné délután küldte be a boltba Solymosi Esztert. Néhány apró részletkérdésben tett tanúvallomás után Solymosi Gábornét hallgatták ki, különösen unokahúga, Solymosi Eszter eltűnési körülményeire vonatkozóan a feltett kérdések. (PH, 1883. jún. 23. 3—7., 9—11. 1.)

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. június 24., 5. évf. 173. sz. (1., 2. 1.) (*A Pesti Hírlap eredeti távirata*) megjelöléssel. Névjelzés: *Írta és dróton küldte: Scarron.*

II. *Jk* 35. köt. — *Hi* 3. köt. *Tudós írások*. Bp. 1914. 173—176. 1. [A karcolat megjelenési időpontjaként elírásból jún. 25-ös dátumot tüntetett fel a kiadás.]

A per ötödik napján kihallgatták Römer Jakabot és Grossberg Leót. A nekik feltett kérdésekkel a zsinagógában lezajlottakat kívánták pontosabbá tenni. Lichtmann Jakab tanú részletesen szólt korábbi kihallgatásainak módszeréről és arról, ahogy őket az illetékes fórumokon fogadták. A tárgyalás végén Szeffert bejelentette, hogy Bary József vizsgálóbíró átiratot intézett hozzá, amelyben újabb nyomok felmerüléséről tájékoztatta, és jelezte, hogy azonnal kiszáll Tiszaezslárra. Szeffert tiltakozott Bary intézkedése ellen, a védők is csatlakoztak álláspontjához. Korniss elnök elfogadta az indítványt. (PH, 1883. jún. 24. 3—5., 9—11. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

149 : 3 *aminöket Tóth Ede »Tolonca-ából ismerünk.* — Tóth Ede színművében a II. felvonás harmadik jelenetében mellékszereplőkként jelennek meg a színen »Rézi, Fáni, Háni, Máli, Kati stb.« — a szerzői utasítás szerint — »több kisvárosi zsidó kisasszony, mind ünnepiesen öltözve.
in petto — titokban

150 : 32 *Henternek (két elmésen neveztek el nyelvemsternek)*

151 : 18 — MK utalása arra vonatkozik, hogy Scharf Móric több mint egy évig Henter Antal várnagy felügyelete alatt állt, hozzátartozóitól elkülönítve.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 24., 5. évf. 173. sz. (6. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap eredeti távirata*.

Kötetben itt először.

A jelen táviratban foglaltak a jún. 22-i tárgyalási nap eseményeihez kötődnek. Ennek rövid regesztáját a jún. 24-én megjelent *A tekintetes törvényszék előtt* c. karcolat jegyzetében találja meg az olvasó (ld. e kötet 422. l.).

IDEIGLENES CELEBRITÁSOK

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 24., 5. évf. 173. sz. (9. l.) A »Tárca« rovatban. A »*Pesti Hírlap*« eredeti távirata megjelöléssel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A karcolatban foglaltak a jún. 22-i tárgyalási nap eseményeihez kapcsolódnak. Ennek rövid regesztáját a jún. 24-én megjelent *A tekintetes törvényszék előtt* c. karcolat jegyzetében található (ld. 422. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap:	Sor:	
153 :	12	<i>haute-crème</i> — a társaság színe-java, előkelő világ
154 :	16	<i>konfidencia</i> — bizalmaskodás, tolakodás
„	30	<i>faché</i> — haragos, sértődött
155 :	1	<i>komisszáros</i> — rendőrbiztos

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, jún, 24.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 25., 5. évf. 174. sz. (4. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstójának távirata*.

Kötetben itt először.

A táviratban jelzett események előzményét ld. *A tekintetes törvényszék előtt* (jún. 24.) c. karcolathoz fűzött jegyzet regesztájában (e kötet 422. lapján).

APRÓSÁGOK A TÁRGYALÁSI TEREMBŐL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 25., 5. évf. 174. sz. (9., 10. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 156 : 6 *Bary útban van!* — Friedmann Bernát a jún. 21-i tárgyalási napon felhívta a törvényszék elnökének figyelmét, hogy »naponként konstatálja azt, hogy a tanú a vizsgálóbíró mellett kénytelen elmenni«, ami befolyásolja őket a vallomásukban.
- „ 15 *békasó* — népi kifejezés: a vízben görgetés útján kerekre csiszolódott kavics
- 157 : 13 *tubus* — cső, tok; itt régi 'látcső' jelentéssel használja MK
- 158 : 16 *szignatúra* — ismertetőjegy

A TEKINTETES TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. *Pesti Hírlap. 1883. június 26., 5. évf. 175. sz. (2., 3. l.)* »A „Pesti Hírlap” eredeti távirata megjelöléssel. Névjelzés: *Karcolla és dróton küldte: Scarron.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás hatodik napján az elnök bejelentette, hogy Tisza-eszláron Bary vizsgálóbíró kihallgatta az új tanút, de többet nem tett. A tárgyalást Rosenberg Herman tanúval folytatták, akivel felidéztek az 1882. ápr. 1. nap eseményeit. A továbbiakban kihallgatták Rosenberg Hermannét is, és szembesítették velük volt cselédjüket, Solymosi Zsófit. Lichtmann Jakab tanúvallomása arra vonatkozott, hogy tett-e pénzbeli ígéretet Solymosi Jánosnának. A későbbiekben kihallgatták még Einhorn Józsefné csárdást, Wollner Hermannét, a koldus feleségét, Huri Andrást, akinél utójára szolgált Solymosi Eszter. Vármosi Julcsa tanúvallomásában — a feltett keresztkérdések és szembesítések ellenére is — azt állította, hogy 1882. ápr. 1-én egy óra után látta Solymosi Esztert. A tárgyalás délutáni szakaszában Reesky András csendlegényeit hallgatták ki, hogy tisztázzák Scharf Móric Nagyaluban történt 1882. máj. 21-i tanúvallomásának körülményeit. Bakó Ignác vallomásában részletesen szolt az éjszakai valla-tás körülményeiről. Friedmann Bernát újból szóvá tette, hogy Bary József a terem bejáratánál elfoglalt helyével befolyásolja az előtte elvonuló tanúkat. A tárgyalási nap végén Péczely Kálmán törvény-széki írnokot hallgatták ki. Az 1882. máj. 21-i kihallgatás körülmé-nyeiire vonatkozó kérdéseket tettek fel az írnoknak. (PH 1883. jún. 26. 2—5., 9—11. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 159 : 2—3 *e percben üldözi el Baryt Friedmann örökös agyarkodása.*
— MK utalása Friedmann ismételt felszólalására vonat-

Lap: Sor:

- kozott, amellyel kérte az elnöktől Bary József eltávolítását a tárgyalási terem bejáratából. (Ld. a PH jún. 26-i számában közzétett jegyzőkönyvet.)
- 155 : 19—20 *sem igen kedveznek az új előfizetési évnegyednek.* — MK tréfás utalásával arra célzott, hogy az egy helyben mozgó tárgyalás nem fokozza az olvasóközönség érdeklődését, és így a júl. 1-ével kezdődő új előfizetési évadban nem fog megnövekedni az előfizetők száma.
- „ 23—24 *Eötvös az alispán intézkedését rosszallja, hogy csendőrök őrzik Eszláron Groszbergéket . . .* — A PH jún. 26-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint Eötvös a tárgyalás legelején tette az alábbi megjegyzését: »semmiféle közigazgatási hatóságnak, sem alispánnak, sem szolgabírónak, sem miniszternek, de még a királynak sem joga egyesek személyes szabadságához hozzányúlni, s csak a bíróság van egyedül hivatva intézkedni. — MK a beszámolóban Eötvös elhangzott megjegyzése mellett utal a közelében ülő Zoltán János alispán félhangosan tett megjegyzésére. Később — az ítélőhozatal után — megjelent *A tekintetes vármegye* c. cikkében MK felidézi a megyei hatalom jelzésére ezt a jelenetet (ld. e kötet 300 : 24—37).
- 160 : 11—12 *Kisült, hogy Móric önként vallott.* — MK megjegyzése arra utal, hogy a csendbiztosok vallomása, továbbá Péczely Kálmán által előadottak szerint nem alkalmaztak fizikai kényszert annak elérésére, hogy Scharf Móric aláírja a vallomás jegyzőkönyvét.
- „ 15—18 *Scharf József közbekiáltása* — A PH jún. 26-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint MK híven adta vissza a lezajlott jelenetet.

A VÉDŐK I.

- M. I. *Pesti Hírlap. 1833. június 26., 5. évf. 175. sz. 3., 4. l.)* »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcáját megjelöléssel. Névjelzés: *Scarron.*
- II. *Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások. Bp. 1914. 177—180. l.*

MK a jelen karcolatban és az ennek folytatásaként közölt *A védők II.* című írásában a közérdeklődés előterében állók egyéniségét, magatartását és a védelemben betöltött szerepüket mutatja be.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 161 : 17 *Szeyffert visszaszerezte azt neki apródonkint.* — MK e mondatával arra célzott, hogy a királyi főügyész helyettes a vádbeszéd során kétségeinek adott kifejezést a vérváddal kapcsolatban, és ezért a tárgyalóterem közönsége, de a

Lap: Sor:

- felbolydított közvélemény is ellene fordult. A Szefffert elleni hangulatról MK későbbi cikkeiben beszámolt.
- 161 : 21—22 *Eötvösről már megírtam valahol, hogy kézzel-lábbal védi, akít véd.* — Ld. *A tárgyalások előtt* c. tárcsa 128 : 11—12 sorát.
- „ 27—28 *Eötvös adomákat komponál az antiszemiták ellen, s azokat kiröptü a jámbor újságírók közé.* — Hasonló módon jellemzi MK Eötvös magatartását *A mi Eötvös Károlyunk* c. karcolatában (PH, 1882. nov. 23. 323. sz.; Jk 36. 110—111 l.)
- 162 : 1—17 *Az 1796-os vérvád történet — A MK által közvetített Eötvös Károly anekdota valószínűleg a Pér községben 1791-ben kirobbant vérvád-esetre vonatkozik. Ld. erről részletesebben Eötvös Károly: »A nagy per« 1. köt. 34—53. lapjain olvashatókat.*
- „ 25 *[Funták] már fejedelmet is látott a vérvádon.* — MK utalása arra vonatkozott, hogy az Obrenovics Mihály szerb fejedelem meggyilkolásával vádolt Karagyorgyevics Sándort Funták Sándor védte a magyar törvényszék előtt. Karagyorgyevicsot ugyanis a szerb bíróságok távollétében fogházbüntetésre ítélték, míg a magyar törvényszék (minthogy magyar területen élt, amikor az ügyét tárgyalták) fel nem mentette, de meg sem büntette.

[TÁVIRAT]

Leleplezés Péczyel múltjából

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 27., 5. évf. 176. sz. (7. 1.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudóstúójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás hetedik napján Friedmann Bernát felszólalt és kérte, hogy a tárgyalás ideje alatt Recsky András és Scharf Móric ne érintkezhesek egymással, továbbá megismételte korábbi kérését, hogy Bary József vizsgáló ne tartózkodjék azon a területen, ahol a beidézett tanúknak el kell haladniuk. Szefffert semmisségi panaszt nyújtott be Bary vizsgálóbírói tevékenységével kapcsolatban. Ezek után tovább folytatták Péczyel Kálmán írnok kihallgatását. Eötvös Károly a tanúhoz intézett kérdést, hogy ő azonos azzal a Péczyel Kálmánnal, aki gyilkosságért fegyházbüntetést kapott, és a büntetés letöltése előtt próbaszabadságra bocsátották. Péczyel elismerte, hogy azonos a volt fegyenczel. A továbbiakban Eötvös részletes kérdéseket intézett hozzá az 1882. máj. 21-én Nagyfaluban Scharf Móric beismerő vallomásáról készített jegyzőkönyvvel kapcsolatban. E kérdéskörben Friedmann Bernát, Funták Sándor és Székely Miksa is kérdéseket intézett Péczyelhez. Ezt követően Recsky András csendbiztost hallgatták ki. A védők és az ügyész is a vallomás jegyzőkönyvének elkészítési körülményeire,

ill. Scharf Móric vállalatásának módjára vonatkozó kérdéseket tett fel. A továbbiakban Recsky szolgálait és cselédjeit hallgatták ki a nagyfalui éjszakai vállatásról. (PH, 1883. jún. 27. 3–7., 9–12. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 164 : 20 *Recskynél más név alatt szolgált* — A PH jún. 27-i számában közölt jegyzőkönyv szerint Lesko Mária a csendbiztosnál Barát Mária néven szolgált. A bíróság előtt azt vallotta, hogy Lesko az igazi neve.
- „ 21–22 Lesko Mária tanúként való szereplése — MK a jelzett körülményeket a kihallgatás anyagából merítette (Ld. PH, 1883. jún. 27.)
- „ 22–23 *Recsky kegyetlenül kinozta Móricot.* — A PH jún. 27-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Lesko Mária a következőket mondotta: »Recsky úr megrázta a fülét, s később adott neki egy pofont, aztán a pandúr egy korbáccsal megverte...«
- „ 26–27 »*Felbérelt hamis tanú*« — Lesko Máriaival való szembeállításkor Recsky András a következőket mondotta: »Határozottan semmi igaz sincs benne, egy szóval vagy ujjal Mórichoz nem nyúltam, az igaz, erre megesküszöm. Mindkettő [egy másik tanú és Lesko] hamis tanú.« (PH, 1883. jún. 27.)

A VÉDŐK II.

M. I. *Pesti Hírlap. 1883. június 28., 5. évf. 177. sz. (1., 2. l.)* »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcája« megjelöléssel. Névjelzés: Scarron.

II. *Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások. Bp. 1914. 180–183. l.*

Ld. *A védők I. c.* karcolathoz fűzött rövid megjegyzésünket.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 165 : 1–2 [Székely] *most már híresebb Székely Mózesnél is.* — MK utalása a törökök segítségével uralomra jutott Székely Mózes erdélyi fejedelemre vonatkozhat, aki 1603-ban alig két hónappal az Erdély fejedelme cím felvétele után elesett a csatában.
- „ 5 *Az antiszemiták le akarják rajzoltatni Ábrányi által.* — A Vasárnapi Újság Ábrányi Lajost és egy V–r szignós munkatársát küldte el Nyíregyházára. Ábrányi tollrajzai a VU hasábjain jelentek meg. (Ld. részletesebben *A nyíregyházi tárgyalásról* c. cikkhez fűzött jegyzetünket a 458. lapon)

- Lap: Sor:
 165 37 trémázik — remeg, fél
 166 : 2 megcáfolta azt a közmondást, hogy senki se próféta a saját patriájában. — MK arra céloz, hogy Székely Miksa nyíregyházi származású volt.
 „ 5—7 Miért veszem be a védők közé a vádlót. Miért? Hódolok a divatnak. Hiszen az egész világ erről beszél. — A tárgyalás első napján Szeffert Ede ügyész beszéde a közvéleményben mély hullámokat vetett. A PH »A tárgyalás első napja« c. vezércikkében (jún. 20.) ezzel kapcsolatban a következőket írta: »Az a vádbeszéd, mellyel a főügyész helyettes ma előállani jónak látta, nem vádbeszéd. Vagy ha az: akkor a vizsgálóbíró és az eljáró bíróság ellen intézett vádbeszéd... Szeffert Ede főügyész helyettes, kiről az állítatik, hogy a „vádhatóságot képviseli”, míg beszéde azt a benyomást teszi, hogy a vádlott feleket...« A PH következő, jún. 21-én megjelent »A dráma« c. vezércikke újból visszatér Szeffert Ede vádbeszédére: »... Szeffert helyettes államügyész beszédéről már elmondtuk a magunk véleményét. Ugyane véleményben osztozik nagy része a közönségnek. De vannak, akik nem nekünk adnak igazat, s utalnak arra a nehéz helyzetre, melyet a közvádló ez esettel szemben elfoglalni kénytelen.«
 „ : 14—15 Azt mondja Hamlet, hogy sok megfoghatatlan van a föld felett és a nap alatt. — MK szabadon idézte Shakespeare »Hamlet« c. drámája I. felv. 5. színéből Hamlet szavait.
 „ 34 ő [Szeffert] vette volna be Boszniát. — MK ironikus utalása Bosznia 1878-as okkupációjára.

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, jún. 27.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 28., 5. évf. 177. sz. (8. l.) »A tiszacszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás nyolcadik napját Scharf Józsefné kihallgatásával kezdték meg. Kikérdezték az 1882. ápr. 1-i nap eseményeiről, Móricnak a szülői házban kialakult helyzetéről, Scharf Samu, a legkisebb gyerek által hangoztatottakról. Később Scharf Móricot vezették a bíróság elé. A családi körülmények vizsgálatánál szembesítették mostohaanyjával és apjával. A tárgyalás során szó esett Móricnak a zsidó vallásról kialakult véleményéről, a megyeházán töltött hónapok életrendjéről. Szembesítették Recsky volt szolgálival. A kihallgatás végén Eötvös javasolta, hogy esatolják az iratokhoz azt az alispáni rendelkezést, amellyel Scharf Móricot Henter várnagy felügyelete alá helyezte,

továbbá javasolta, hogy orvosszakértők vizsgálják meg Móric szemét, hogy megállapíthassák, vajon nem szenved-e színvakságban. Az ülés végén Barcza Dániel, debreceni csendbiztost hallgatták ki, szembesítették Recskyvel, Scharf Móriccal és Henter várnaggyal. (PH, 1883. jún. 28. 3–5., 9–12. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 168 : 4–6 *elősmervén apja előtt, hogy azt újságolta egyszer otthon, mintha Eszter megkerült volna.* — A PH jún. 28-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint az apa és a fiú szembesítésekor Scharf József a következőket mondotta: „... Kérdeztem, hogy mi hír van otthon, mert egy hétiig oda voltam, hogy van a feleségem, gyermekem, és te nem azt beszélted, hogy vannak, hanem azt mondtad, hogy beszélik, hogy már megkerült a leány, hogy Tolcsván van. *Scharf Móric:* Igen, beszéltem. *Scharf József:* Hát ha te láttad, hogy megölték, miért nem mondtad, az nem lehetséges, mert láttam, hogy megölték. *Scharf Móric:* Azért, mert azt mondták, ne beszéljek senkinek... †
- „ 14–15 Barcza vallomása arról, hogy mit mondott neki Scharf Móric — A PH jún. 28-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Barcza a következőket mondotta: „... Ne kímélj senkit, beszélj el úgy, amint volt, az igazat. Ártatlanul se mondj senkire semmit. Úgy mondta [Móric]: „Ha az igazságot kell elmondani, én nem láttam semmit”. „Hát eddig mért mondtad, hogy láttad? Hát bántottak vagy ütöttek Recsky úrnál?” „Ütni nem ütöttek, egy párszor a fülem egy kicsit megecibálták, hanem Péczely azt mondta, hogyha azt nem mondom, hogy láttam, mikor Esztert megölték, akkor a börtönben rothadok el; ha pedig azt mondom, hogy láttam, akkor holnap hazaeresztenek”... †
- „ : 17–19 *Péczely Barczának tett nyilatkozata* — A PH jún. 28-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Barcza erről így vallott: Péczely „azt mondta, hogy Móricból ő vette ki a vallomást. Elmondta ugyanis neki, hogyha nem vall, akkor tömlöcbe jut, ahol a kutya sem veszi ki a kezéből a kenyeret, és ott fog elrothadni... †
- „ 26–27 *boldog életre való kilátás célzatával csábította* — A PH jún. 28-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Henter a következőket mondotta: „... Azt mondta Barcza, hogy mindketten nagyon boldogok lennénk, ha ezen ügy jól sülne el. (Nagy mozgás a közönség között. Elnök cseppet.) †

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 29., 5. évf. 178. sz. (5. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás kilencedik napján elsőnek Tanyi Gábort hallgatták ki, aki délután látta Solymosi Esztert; majd Feuermann Hermant, Scharf Móric volt tanítóját hallgatták ki, aki a fiú jelleméről és az 1882. ápr. 1-i eseményekről vallott. Ezt követően Recsky volt szobalánya, Mészáros Julis állt a bíróság elé. Az elnök kihallgatásra javasolta a letartóztatott zsidók egyik fogolytársát, aki arról vallott, hogy mit beszéltek a letartóztatottak a börtönben. Jármly Szabolcs megyei szolgabíró arról vallott, hogy milyen körülmények között jelentette be neki Solymosiné leánya eltűnését. Scharf Samu vallomását jegyzőkönyvből ismertették. E vallomások után a bíróság üléseit három napra felfüggesztették. (PH, 1883. jún. 29. 3—7., 9—11. l.)

NYÍREGYHÁZI APRÓSÁGOK

M. *Pesti Hírlap*. 1883. június 29., 5. évf. 178. sz. (17. l.) Rovaton kívül. Névjelzés: *Scarron*.

Kötetben itt először.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

170	: 9	protokollum — jegyzőkönyv
„	26	»zsidó« volt a kártyájában — olyan kártyalap, amely színével fölfelé van fordítva a kiosztott kártyacsomóban
„	28	blatt — kártyalap
„	28	vizi — a ferbli nevű kártyajátékban az a közösen megállapított összeg, amelyet az első játékos kiindulási tétnek betesz a bankba
171	: 31	perorál — szónokol
„	32	besszer — ferbli kártyajátékban a hívás

A TÖRVÉNYSZÉKI TEREMBŐL

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 1., 5. évf. 180. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcája« megjelöléssel. Névjelzés: *Írta: Scarron*.
II. *Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások*. Bp. 1914. 184—189. l.

Péczy Kálmán múltjára vonatkozó felderítésről MK már beszámolt a korábbi, *Leleplezés Péczy múltjából* c. távirati tudósításában (ld. jelen kötet 163—164. l. és a hozzá fűzött regesztát, ill. Tárgyi magyarázatokat). A jelen karcolat inkább az akkor elhangzottak közvetett feldolgozása. A *Scharf pechje* alfejezet pedig a tárgyalóteremben szerzett megfigyeléseken alapult, beleiktatva egy, a kihallgatáskor elhangzott mozzanatot.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 172 : 1—3 Hugo Victor »*Nyomorultak*« regényében van benne ez a jelenet. — MK célzása a regény első rész nyolcadik könyvére vonatkozik, ahol a köztisztületben álló polgármestert, Madaleine urat leleplezik mint Jean Valjean nevű volt fegyencet.
- „ 14 *penecilus* — zsebkés
- 173 : 6 *auslag* — kirakat
- „ 14 *kek* — hetyke, pimasz
- „ 26 *nonchalance* — fesztelenség, nemtörődömség
- „ 34 *fiskus* — itt: ügyész
- 175 : 2 *kvittel* — megfizet
- „ 11 *tréma* — lámpaláz
- „ 26—35 Scharf József mondása — A PH jún. 28-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a MK által leírt jelenet a következőképp hangzott el a tárgyalási teremben: »*Scharf József*: A képedről is látszik, hogy hazudol. *Elnök*: Ne bántsa a fiút. *Scharf József*: Nem bántom én, de kérem alássan, nagyon szeretném én vagy tíz percre a kezem alá venni (Derültség és mozgás a közönség körében), mindjárt meg volna az igazság. *Scharf Móric*: Nem volna az, ha egy esztendeig volnék is...«
- 176 : 8 *indorsata* — hátlapra írt szöveg; itt: döntés

[TÁVIRATOK]

Szeyffert inzultálva; A hangulat; A végtárgyalás folytatása

M. *Pesti Hírlap*, 1883. július 1., 5. évf. 180. sz. (5. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósttójának távirata.*

Kötetben itt először.

[TÁVIRAT]

Nagyregyháza, júl. 1.

M. *Pesti Hírlap*, 1883. július 2., 5. évf. 181. sz. (4. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósttójának távirata.*

Kötetben itt először.

M. *Pesti Hírlap*, 1883. július 3., 5. évf. 182. sz. (7. l.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizedik napján a Tiszadán a folyóból kifogott hullára vonatkozó kérdések tisztázásához kezdett a törvényszék. Az erre vonatkozó hivatalos ügyiratok ismertetése után kihallgatták Váradi András, dadai kerülőt, aki jelen volt a vízbe fulladt nő holttestének exhumálásánál. Utána Oláh György kerülőt hallgatták meg, aki viszont jelen volt, amikor a holttestet a vízből kiemelték. Majd Smilovics Jankelt vezették elő, akit azzal vádoltak, hogy átadott egy hullát Hersko Dávidnak elszállítás végett. A kihallgatás során kitűnt, hogy a vizsgálóbíró fenyegetésére vállalta magára a hulla átadási történetet. A keresztkérdések arra is fényt derítettek, hogy Smilovicsot olyan kihallgatásnak is alávetették, amely éjszaka történt, és nem vezettek róla jegyzőkönyvet. (PH, 1883. júl. 3. 2–5., 9–11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 178 : 28—29 *Eötvös kérdései Váradi András kerülőhöz — elriasztották a nőket a hallgatóságból.* — A PH júl. 3-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös a kifogott vízi hulláról leszedett ruhadarabok állapota után érdeklődött.
- 179 : 14—16 *Eötvöst felhőgyújtó felszólalásra készítette Bary ellen, kit a törvényszék elé kért idéztetni s addig is kizárni a közönségből.* — A PH júl. 3-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös súlyos jogi kérdésnek ítélte meg Smilovics éjszakai kihallgatásait, »hatalommal való visszaélés vétségét képi ez, ebben a konnexusban [összefüggés] pedig bűnét is képezi. Kérte Bary eltávolítását a közönség köréből és későbbi kihallgatását.
- „ 17—19 *Az elnök álláspontja Bary eltávolításáról* — A PH júl. 3-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Korniss Ferenc a következőket válaszolta Eötvös javaslatára: »Megvallom, nem ismerek sem törvényt, sem törvényes gyakorlatot, hogy valaki a hallgatóság közül kitiltassék. (Éljenezés a hallgatóság köréből) Ő hallgató, semmi egyéb. A szabályt megmondtam már előbb is, és azt is, hogy mi a kivétel. Ezen kivétel alá ő nem esik.

SLAVNA SEDRIA

M. *Pesti Hírlap*, 1883. július 4., 5. évf. 183. sz. (2., 3. l.) »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcáját megjelöléssel. Névjelzés: *Írta és dróton küldte: Scarron.*

Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. l.) kötetben még nem jelent írásként tartja számon.

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenegyedik napján Hersko Dávidot hallgatták ki elsőnek. A részletes helyzet-megállapító kérdések után Hersko bejelentette, hogy a vizsgálóbíró előtti vallomását a megfélemlítés hatása alatt tette. E nyomásra vállalta magára a Matej által előadott történetet is. A szünet után az elnök közölte, hogy orvosszakértő fogja megvizsgálni Scharf Móric szemét, hogy nem szenved-e színvakságban, ill. mindkét szeme megfelelő erősségű-e. A továbbiakban kihallgatták Matej Ignácot, aki fenntartotta utolsó vallomását. Szembesítették Hersko Dáviddal, ez alkalommal is fenntartotta Matej a bíróságon is előadott vallomását. (PH, 1883. júl. 4. 3–5., 9–11. l.)

Tárgyi magyarázatok

180 cím: *Slavna sedria* — tisztelt törvényszék

180 : 21–25 Hersko megkínzásáról — A PH júl. 4-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a kihallgatás e része a következőképp folyt le: »*Eötvös* (Herskóhoz): Fájtn e magának nagyon, mikor oldalba döfték, vagy mikor fejbe vágtnak kézzel? *Vádlott*: Fájtn, amennyiben, hogyha nem fájtn volna, meg nem ijedtem volna annyira. *Eötvös*: Hát jajgatott-e vagy ordított? *Vádlott*: Sírtam volna, de nem engedtek sírni. *Eötvös*: Hát hogy lehet megtiltani a sírást? *Vádlott*: Azt nem tudom, nem kérdeztnék tőle. (Derűltég a hallgatóság közt) . . . †

„ 27–34 Hersko és a víz-ítás — A PH júl. 4-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a kihallgatás e része a következőképp folyt le: »*Eötvös*: Hát vizet mennyit ivott? *Vádlott*: Mintegy másfél literes rumos üveggel itattak meg velem. *Elnök*: Egyszerre? *Vádlott*: Nem egyszerre. *Tolmács*: Előbb még azt tette hozzá, hogy szomjúság oltására. *Elnök*: Milyen víz volt? *Vádlott*: Tiszta fívóvíz, különben nem tudom meghatározni, mert akkor éhes is, szomjas is voltam. *Elnök*: Önként itta vagy bele töltötték? *Vádlott*: Kénytelen voltam magam inni. *Eötvös*: Ki mondta, hogy meg kell inni azt a vizet? *Vádlott*: A esend-biztos mondta, hogy kénytelen vagyok meginni, mert ha nem mondok meg mindent, majd még több vizet kell innom . . . †

Lap: Sor:

- 181 : 34—39 Eötvös felszólalása a tanú kikészítő szövetkezetről — A PH júl. 4-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös a következőket mondotta: „... itt egy tanú kikészítő szövetkezet rendszeresen működik Matejra vonatkozólag is... Alázatosan előterjesztésem az, hogy méltóztassék intézkedni — ... — a tanúk akképp kezeltesenek és a hallgatóság akképp korlátoztassék, hogy egymás közt az összeköttetés és bűnös kísérletek szabadon ne folytathassanak. (Nagy mozgás a közönség körében) *Elnök*: Mire alapítja azt a t. védő ügyvéd úr, hogy a hallgatóság összejátszik a tanúkkal? *Eötvös*: ... Én erősen meg vagyok győződve, hogy ezen tanú (Matej Ignácra mutat) a mai napon már negyedszer ellentmondásban levő, és így mindenestre hamis vallomást tett...
182 : 23 „ 38 *kontraktiroz* — keresztez, meghíúsft *Móric élelátása holnap dől el.* — Mint a jelen karcolathoz csatolt regesztából kitűnt, a törvényszék elnöke elrendelte Sohár Mórís mindkét szemének szakértői megvizsgálását.

[TÁVIRAT]

Nyiregyháza, júl. 3.

- M. *Pesti Hírlap. 1883. július. 4., 5. évf. 183. sz. (6. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A táviratban jelzett események előzményét ld. a *Slavna sedria c.* karcolatához fűzött rövid regesztában (e kötet 433. lapján).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 183 : 5 *Eötvös mai kifakadása a tanú kikészítő szövetkezetről* — Ld. a *Slavna sedria c.* karcolat 181 : 34—39 sorához fűzött jegyzetünket.
„ 8 *remonstráció* — óvás-emelés, tiltakozás

[TÁVIBATOK]

A mai tárgyalás izgalmai; A trónörökös antiszemita

- M. *Pesti Hírlap. 1883. július 5., 5. évf. 184. sz. (7. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenkettedik napján ügyrendi kérdésként a védelem újból felvetette a tanúk elkülönítésének szükségességét, majd folytatták Matej Ignác kihallgatását. Szeffert Ede, a közzvádó intézett kérdéseket Matejhez, majd az elhangzottak alapján Eötvös és Friedmann kérte a törvényszék elnökét, hogy hamis tanúzás miatt indítsanak eljárást Matej ellen. Szeffert ellenezte a javaslatot, az elnök mint tárgyalant elutasította. A továbbiakban Heumann intézett több részletkérdést Matejhez. Utána Eötvös, Funták és Friedmann kérdezték Matej Ignácot. A tárgyalás során még kihallgatták Csepkanics Juró és Hersko Dávid tutaajosokat. Majd egy tanút soron kívül meghallgattak Scharf Móric életkorának tisztázása céljából. (PH, 1883. júl. 5., 3–5., 9–11. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 183 : 5 *verve — tűz, lendület*
- „ 12—14 *Matej azt mondja, hogy nem ismer rá a »szedkára« (zsidó-asszony), aki a ruhát hozta — A PH júl. 5-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a közzvádó kérdésére Matej a következőket válaszolta: »Szeffert: Azt az asszonyt látta, ki a ruhát hozta? Tolmács: Látta, de nem akkor, mikor öltöztették, hanem előbb, de akkor már estefelé járt az idő. Szeffert: Megismerné-e? Tolmács: Akkor először látta, este. Nappal kellene jobban megnéznie, hogy megismerje...«*
- 184 : 10—20 *Vámosi Julcsa újabb megidézése — A PH júl. 5-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a következőképp zajlott le: »Elnök: ... a községi elöljáróság bejelenté Vámos Julcsa apja és anyjának azon nyilatkozatát, mely szerint Vámos Julcsa beismerte, hogy itten tett vallomása hamis. Eötvös: Én pedig jelenthetem nagyságodnak, hogy a nekem tett bejelentés szerint Vámosi Julcsát apja halálra kereste és súlyosan bántalmazta, amiért itt igaz vallomást merészelt tenni... Elnök: ... most az ülés folyama alatt küldte át az alispán Vámosi Julcsára vonatkozó átiratát, melyhez ezen három kihallgatási jegyzőkönyv van csatolva. Eötvös: Ki hallgatta ki? Elnök: A községi elöljáróság. Eötvös: Bocsánatot kérek, ez már nem igazságszolgáltatás, hogy itt a tanúk fogják egymást kihallgatni...«*
- „ 14 *szorocium — ideiglenes szövetkezés.*

A HELYZET KÉPE

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 5., 5. évf. 184. sz. (9., 10. 1.) »A tiszteszlári bűnügy végtárgyalása« főcím alatt. Saját külön tudósítónktól megjelöléssel. Névjelzés nélkül.*

Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. l.) kötetben meg nem jelent írásként tartja számon.

Kötetben itt először.

A jelen cikkhez nem fűzünk sem regesztát, sem kommentárt. »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója» c. bevezetőben jeleztük MK állásfoglalásának alakulását (ld. jelen kötet 400—414. l.). A tutajosok kihallgatásával kapcsolatban ld. a *Nyíregyháza, júl. 2.* távirathoz, a *Slavna sedria* és *A mai tárgyalás izgalmai* c. cikk jegyzetéhez fűzött rövid regesztánkat e kötet 432., 433., 435. l.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 185 : 2 *belemenni a »dolgoz közepébe» — a horatiusi »in medias res» szó szerinti, félig tréfás fordítása.*
„ 34 *Eötvös Móriban tételezi föl a szívnakságot. — MK korábbi táviratában (júl. 3. e kötet 179. l.) jelezte, hogy szakértők fogják megvizsgálni Móric szemét.*
186 : 36 *Eötvös memoranduma a dadai hulláról — Eötvös Károly egy jogi és orvostudományi cikkben mutatta ki a Tiszadada mellett kifogott hulla boncolásáról készített jegyzőkönyv hiányosságait. 1882. nov. 11-én a nyíregyházi törvényszékhez előterjesztést tett a hulla exhumálására. Ezt a munkáját »A tiszadadai hullat címmel a PH 1882. nov. 12-i számában megjelentette.*
187 : 1 *prekárius — kétes, hiányos*
187 : 28 *sanior pars — józanabb rész*
„ 33 *szaturál — telít, átítat*
189 : *az eszlári ügy maholnap be lesz fejezve (vagy tizenkét nap múlva) — A per utolsó tárgyalási napja 1883. júl. 31-én volt. A bíróság aug. 3-án mondta ki az ítéletet.*

[TÁVIRATOK]

Nyíregyháza, júl. 5.; A Móric szemei; Való avagy rossz tréfa

M. *Pesti Hírlap, 1883. július 6., 5. évf. 185. sz. (6., 7. l.) »A tiszaszlári bűnügy végtárgyalása» rovatcím alatt. Névjelzésként: A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenharmadik napján tovább folytatták a tutajosok kihallgatását. Elsőnek Vogel Anselmet fogták vallatóra, aki azzal van vádolva, hogy megvesztegette a tutajosokat. A védők kérdéseikkel tisztázni kívánták Bary vallatási eljárását. A hulla-átadással vádolt

Grosz Márton a feltett kérdéseken kívül arról beszélt, hogy elfogatásakor egy tyúkólba zárták. Klein Ignácot a hulla fuvarozásával vádolták, őt is erőszakkal vallatták. Kihallgatták Galsi Istvánt, aki a hulla vízből való kiemelésekor segédkezett. (PH, 1883. júl. 6. 2—5., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 190 : 8—10 A vádlottak megkínzásáról — A PH júl. 6-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Vogel azt vallotta, hogy Bary vizsgálóbíró a vallatások alkalmával többször ütegette, nagy mennyiségű vizet itatott vele, és éjszakára egy tyúkólba záratta. Grosz Mártont szintén egy tyúkólba zárták, együtt kellett több napot töltenie az állatokkal, majd Tiszalökről gyalog — a kihallgatókat szállító szekér előtt — be kellett gyalogolnia Nyíregyházára. Klein Ignácot nagy mennyiségű víz megítatásával akarta Vay György vallomásra kényszeríteni.
- „ 11—16 Galsi István vallomása — A MK által kiemelt részlet megtalálható a PH júl. 6-i számában közzétett jegyzőkönyvben. Eszerint Galsi a következőket vallotta: *»Elnök: Hát [a hulla] csuklójára volt kötve a kendő? Tanú: Igenis. Elnök: És vette-e észre, hogy volt valami belekötve? Tanú: Igenis, fekete festék. Elnök: Hát megnézték? Tanú: Széjjel piszkáltuk, és mindjárt tiszta fekete lett a víz, egy kis darabon...«*

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, júl. 6.

M. *Pesti Hírlap*, 1883. júl. 7., 5. évf. 186. sz. (3. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizennegyedik napján ismertették Scharf Móric szeméről a szakértői véleményt, majd tovább folytatták a dadai holttest megtalálásának körülményeiről szóló tanúk kihallgatását. Ezek során további adatok kerültek napfényre a tanúk erőszakos kihallgatásával kapcsolatosan. A tárgyalás délutáni részében a bíróság előtt állt Láposy János tiszzaeszlári református lelkész, Várkonyi Ferenc református eszlári tanító és Solymosi Jánosné. Mind hármójukat a dadai hullaagnoszkalásával kapcsolatban hallgatták ki. (PH, 1883. júl. 7. 2—6., 9—11. l.)

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 8., 5. évf. 187. sz. (6. l.) »A tiszsaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíójának távirata*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenötödik napján a dadai hulla agnoszkálására vonatkozó vallomásokot hallgatta meg a bíróság. Így kihallgatták Zoltán István segédszolgabíró, Tóth György helyettes bírót, Lefkovic Bernát bérlőt, továbbá olyan tiszsaeszlári lakosokat, akik ismerték Solymosi Esztert. (PH, 1883. júl. 8., 2–6., 9–12. l.)

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

191 : 1–2 *nagy és sokszoros ellentmondásai miatt a törvényszék esküre nem bocsátotta őket.* — A törvényszék elnöke a közvádó javaslatára a hulla-azonosítás ügyében meghallgatott tanúk megeskütését későbbi időre halasztotta. (PH, 1883. júl. 7. 6. l.)

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 8., 5. évf. 187. sz. (9., 10. l.) »A „Pesti Hírlap” eredeti tárcáját megjelöléssel. (Karcolat a tárgyalási teremből) mellékcímmel. Névjelzés: S–n.

II. *Jk* 35. köt. — *Hi* 3. köt. *Tudós írások*. Bp. 1914. 189–194. l.

A jelen karcolat a korábbi tárgyalások mozzanataiból merített konklúziókat, ill. következtetéseket tartalmazza. Így e helyütt nem fűzünk regesztát az események felidőzéséhez.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

193 : 4–5 *A részletes vallomás a hullacsempészetéről egészen váratlanul jött nekik.* — Matej vallomása után jelent meg MK *Nyíregyháza*, júl. 3. jelölésű távirata (178–179. l.) ebben érzékeltette a védők magatartását.

„ 8–9 *Sic transit gloria mundi* — Így múlik el a világ dicsősége

„ alocím *Ponson du Terrail* — MK utalásával az akkor Magyarországon is jól ismert francia regényíró érdeklődést felcsigázó műveire előz, ezzel kívánja érzékeltetni a tiszsaeszlári per váratlan fordulatait.

Lap: Sor:

195 : 9 *honni soit* — szégyen legyen. MK a *honni soit, qui mal y pense* (a.m. szégyen arra, aki rosszra gondol) francia mondásra gondolt.

[TÁVIRATOK]

A szakértők; Az öngyilkos tanú; Korniss lemond

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 9., 5. évf. 188. sz. (4., 5. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzősként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata*.

Kötetben itt először.

MK a jelen táviratokban közölt információkat a Nyíregyházán tapasztaltak és hallottak alapján juttatta el a PH szerkesztőségébe.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

196 : 27 *szankcionál* — tekintélyével megerősít
„ 29—30 *mint biztos forrásból tudom, [Korniss] el van határozva a pör befejezése után... lemondani.* — A PH júl. 11-i számában a szerkesztőség visszatért a MK által meg-táviratozott hírre, és a következő kommentárt fűzte hozzá: »... A hír első részét egyik fővárosi lap is megerősíti, ellenben az elnök lemondására vonatkozó második részt kétségbe vonja. Nehogy a cáfolatot bárki is valónak vegye, ismételnünk kell, hogy *Korniss visszavonulásának* hírét tudósítónk oly forrásból merítette, melyhez kétség nem fér. Az elnök ez idő szerint ezt a szándékot táplálja s ennek már kifejezést is adott. A cáfolat fölött ezzel egyszerűen napirendre térünk« (4. l.)

A KÉK SZEMEK

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 10., 5. évf. 189. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. (*Nyíregyházi tárca*) alcímmel. Név-jelzés: *Scarron*. Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. l.) kötetben meg nem jelent írásként tartja számon.

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenhatodik napján tovább folytatták a dadai hulla azonosítására vonatkozó tanúkihallgatásokat. A bíróság elé került Vámosi Julcsa tanú édesanyja, aki leánya korábbi vallomását támadta meg, és hamis tanúzással vádolta meg saját leányát. A tár-

gyalási napon további, a perben felmerülő kérdésekre, így a pászka liszt őrlésének módjára, Scharf Móric életkorára vonatkozó adatokat szolgáltató tanúkat hallgattak ki. A meghallgatott tanúk közül Hatalovszki András arról vallott, hogy Henter befolyásolta az általa észlelt elmondásában. Cseres Andrásné a hullacsempézettel kapcsolatos vallott, a szembeállítás során állításai nem igazolódtak be, saját férje is másként adta elő az általa kifejtetteket. A törvényszék eltekintett Cseresné megesketésétől. (PH, 1883. júl. 10. 2–7., 9–11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 197 : 13–14 *aztán hadd húzná ki Ónody Géza* — MK ironikus személyes célzásával a helyzet bonyolultságára utalt. A vérvád pör bevezetőjében jeleztük, hogy Ónody Géza mint helyi birtokos és mint az országgyűlés antiszemita frakciójának aktív politikusa személyes kapcsolatait és presztízsét latba vetve nagymértékben elősegítette az antiszemita hecckampány kiterjedését.
- „ 14 *applikál* — alkalmaz
- „ 27–28 *apelláta fórum* — fellebbviteli bíróság
- „ 28–29 *Hába csódi ide Eötvös Scheuthauer, Virchow uraimékat.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Eötvös Károly a tiszadada hullá exhumálása után nemcsak Scheuthauer és professzor társai véleményére támaszkodott, hanem magán úton Virchow szakkvéleményét is kikérte.
- 198 : 22 *eo ipso* — természetesen
- 199 : 2–26 Szakolczai Julcsa vallomása — A PH júl. 8-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Szakolczai Julcsa a következőképp vallott: »Én azt mondom, meg nem tudtam nézni, mert én megijedtem tőle. Csak körül futottam, hogy hamarabb szabaduljak. Hát én arra mondtam, hogy megvan Solymosi Eszter. *Elnök*: Hát azt mondták a faluban, hogy megvan Solymosi Eszter; és kimentél és rámondtad? *Tanú*: Igen. *Elnök*: Anélkül, hogy megvizsgáltad volna? *Tanú*: Néztem én akkor is, de reszkettem, nem tudtam mit csinálni, hát rámondtam . . . De nem tudtam megnézni, mert rám vicsorította a fogát. Hát nem tudtam jól megnézni. (Nagy derűtség a közönség között.) . . . †
- 199 : 27–38 Juhász Andrásné vallomása — A PH júl. 8-i számában közzétett jegyzőkönyvben jelent meg Juhászné vallomása, a MK által jelzett naiv, gazdag képzelőőre valló előadási modorban.

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 11., 5. évf. 190. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája» rovatban. (Karcolat a tárgyalási teremből) megjelöléssel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenhetedik napján ismét tovább folytatták a hulla agnoszkálására beidézett tanúk kihallgatását. Elsőnek Zurányi Kálmán gyógyszerész állt a bíróság elé, aki részt vett az első hullaszemlén. Az elnök, a köztudó és a védők igen sok részletkérdést tettek fel a tanúnak. Scheuthauer, a meghívott orvosszakértő is több kérdést intézett a gyógyszerészhez. Mikor Horváth Géza tanú kihallgatását a törvényszék megkezdte, Gruden Ernő bíró rosszul lett, és ezért az elnök az aznapi tárgyalást berekesztette. (PH, 1883. júl. 11. 3–4., 9–12. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

201 : 21–202 : 31 Zurányi vallomásának főbb állításai — A MK által jelzett momentumok megtalálhatók a PH, júl. 11-i számában közzétett jegyzőkönyvben (9–10. l.)
202 : 9 *metamorfózis* — átalakulás; itt: átváltozás

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 12., 5. évf. 191. sz. (2. l.) »A tiszaseszlári bűnügy végtárgyalása» rovatcím alatt. Névjelzésként: *Saját külön tudósítónktól*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizennyolcadik napján az elnök bejelentette, hogy Grunden bíró felépülése egyelőre várható nem lévén, helyét Fehér Barna pótbíró foglalja el. Horváth Géza orvoshallgató, aki résztvett a hullaszemlén, vallomásában ismételten annak a véleményének adott kifejezést, hogy a talált hulla nem Solymosi Eszteré. Az ügyész és védők által feltett kérdések a felvett jegyzőkönyv ellentmondó megállapításaira és Horváth dilettáns megállapításaira, ill. szakszerűtlen közbeavatkozására vonatkoztak. Scheuthauer szakértő megállapította, hogy a dada hulla volt az első, amelyet Horváth Géza megvizsgált addigi orvosi pályafutásán, majd néhány szakkérdésre kitérve, a tanú tájékozatlanságát érzékeltette. Szűcs János tanú segédkezett a hulla megtisztításában, vallomása megerősítette Zurányi és Szakolczai Julcsa korábbi állításait. Szűcs János fenntartotta vallomását, amikor Solymosi Gábornéval szembesítették. (PH, 1883. júl. 12. 2–6., 9–12. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 204 : 20—21 [*Fehér Barna*] *álnév alatt verseket is szokott írni a fődrosi lapokba.* — A közkeletű irodalmi kézikönyvek, álnévlexikonok nem őrizték meg Fehér Barna nevét, sem irodalmi tevékenységét. De neve nem szerepel a Szabolcs megye történetét megörökítő megye-monográfiában sem. Így ma már nem tudjuk megállapítani, hogy irodalmi tevékenysége oly csekély értékű volt, hogy az idő rostáján kihullott, vagy MK tévedését mutatja az állítás.
- 205 : 1—21 Scheuthaeuer és Horváth szóharca — A PH júl. 12-i számában közzétett jegyzőkönyv tanúsága szerint Scheuthauer több súlyos szakmai hibát talált Horváth Géza megállapításaiban. Hangneme valóban a vizsgáztató professzor magatartása volt. A MK által a 205 : 14—19 sorban jelzett incidenst a közzétett jegyzőkönyv a következőképp őrizte meg: »*Scheuthauer*: De ez a dologhoz tartozik, amennyiben ki akarom mutatni, hogyha valamihez nyúlunk, amiről még tudomásunk nem lehet, az ilyennek hibás leírása megbocsátható és így ennek kiemelése csak a vádlottak javára történik. (Nagy mozgás a szakértői padon és a közönség körében) *Tanú* [Horváth]: Én nem vagyok vádlott! *Scheuthauer*: Nem, hanem még lehet! (Nagy zaj a közönség körében, a szakértői padról pedig néhányan felállnak és tiltakoznak.) *Friedmann*: Csak tudományos szempontból érthette, nem pedig kriminalisztikai szempontból. *Scheuthauer*: Nekem jogom van a dolgot felvilágosítani, itt tévedésről van szó, és tévedés által is zavarba jöhet egy dolog. *Elnök*: Kérem a tanár urat, majd ha fel lesz hívva a szakértői vélemények bemondására, akkor tessék a netáni tévedéseket igazolni, addig pedig tessék nézetét magának megtartani.«
- 205 : 2 *auctoritás* — tekintély
„ 7 *rigorózum* — egyetemi szigorlat
„ 13 *examinál* — vizsgáztat.

[TÁVIRATOK]

Nyiregyháza, júl. 11.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 12., 5. évf. 191. sz. (7. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzősként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíjójának távirata.*

Kötetben itt először.

A jelen négy távirat a megelőző *A mai tárgyalás* címen megjelent beszámolót egészíti ki a legfrissebb és különböző forrásokból merített információkkal. Az eseményeket a cikkhez fűzött rövid regesztában (441. l.) összegeztük, ezeknek ismétlését feleslegesnek tartjuk.

A BECSÜLETES EMBEREK

- M. I. Pesti Hírlap. 1883. július 12., 5. évf. 191. sz.** (9–10. l.) a tárcarovatban. Alcím: *Nyíregyházi történet*. Névjelzés: *Scarron*.
- II. Az apró gentry és a nép.** Harmino kis elbeszélés. Írta *Scarron* (Mikszáth Kálmán). Bp. 1884. Révai Testvérek kiadása. 18–21 l.
- III. a) Az apró gentry és a nép.** Második bővített kiadás. Bp. 1889. Révai Testvérek kiadása *MKm 2. köt.* 18–22. l.
- b) [3. kiad.] 1893
- c) [4. kiad.] 1897
- d) [5. kiad.] 1901
- e) [6. kiad.] 1903
- f) [7. kiad.] 1908
- IV. Jk 29. köt. 1910. Apró vázlatok és rajzok. I. köt.** 10–13. l.

Mint a fenti megjelenés felsorolásából kitűnik, MK e karcolata kötetben is napvilágot látott. A jelen PH-beli közlés címe a kötet kiadásokban *Az egyetlen gazember* címre módosult. A rajz szövege a Krk 34. kötetében jelent meg 126–128. lapokon, a hozzá fűzött jegyzetekben, a *Szövegváltozatok* részben az olvasó megtalálhatja azokat a szövegrészleteket, amelyeket MK a kötetbe illesztés alkalmával a PH-beli első változathoz elhagyott vagy módosított (Krk 34. köt. 317–318. l.).

AZ ANTISZEMITIZMUS

- M. I. Pesti Hírlap. 1883. július 13., 5. évf. 192. sz.** (1., 2. l.) „Pesti Hírlap” eredeti tárcája megjelöléssel. Névjelzés nélkül.
- II. Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások.** Bp. 1914. 195–199. l.

MK a jelen karcolat bevezetőjében (207 : 1–4) és berekesztő soraiban (210 : 17–22) határozott hangon ítéletet mond az antiszemitizmus felett. Állításának és konklúziójának alátámasztására előadott négy történet világosan érzékelteti az írónak a zsidó kérdésben a liberalizmus talajáról fakadó véleményét: a fokozott asszimilációban látja a probléma biztos megoldását. Az antiszemitizmus pedig ezt a tendenciát, ezt a folyamatot nehezítette.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

- 207 : 16— *paflagonia* — ókori tartomány Kis-Ázsiában. Az ország egyik fele termékeny volt, a másik része kopár természetlen vidék volt. MK jelen szóhasználatában a kopár, természetlen, elhanyagoltság kifejezésére szolgál.
- 208 : 15—16 *a hatalmas Czincz bácsi* — MK az Alföld egyik híres korteszvezérére utalt.
- „ 37 *prelekcio* — felolvasás

[TÁVIBATOK]

Hogyan halt meg Eszter?; A mai tárgyalás

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 13., 5. évf. 192. sz. (5. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudóstírójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás tizenkilencedik napján elsőként Kiss Jenő orvost hallgatták ki, aki előzetes hullavizsgálati jegyzőkönyvet vett fel a vízből kiemelt holttestről. A tárgyaláson felolvasták ezt az okiratot és az 1882 decemberében készült törvényszéki jegyzőkönyvet, amelyet az exhumálás után készítettek. A szünet után Belky János szakértőt hallgatták ki, az elnök és védők több részletkérdésben tájékoztak. (PH, 1883. júl. 13. 3–5., 9–10. l.)

Meddig tart még a tárgyalás?

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 13., 5. évf. 192. sz. (6. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A P. H. eredeti távirata.*

Kötetben itt először.

E távirat a tárgyalás várható befejeződésével kapcsolatos kombinációkat tartalmazza, a helyi hangulat szerint jelzi az ügyész és a védők magatartását.

KORNISS FERENC VAGY: HOGY VÁG A BAJUSZ?

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 13., 5. évf. 192. sz. (9. l.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

MK az öt részre tagolt rövid kirokijában a törvényszék elnökének, Korniss Ferencnek bajusza »vágását«-nak bemutatásával, a három hete tartó per fordulatait érzékelteti. Az öt fordulópont: Móric szereplése, Péczely Kálmán múltjának lelepleződése, a dadai hullában Solymosi Esztert felismerő Szakoleczai Julcsának vallomása, a tutajos Matej Ignácnak a hullacsempészt támogató vallomása és az orvosszakértők törvényszék előtti szereplése.

AHOGY NYÍREGYHÁZÁN BESZÉLNEK

M. I. *Pesti Hírlap. 1883. július 14., 5. évf. 193. sz. (1. l.)* »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. *Karcolat* alcímmel. Névjelzés: *S–n.*
II. *Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós íráások. Bp: 1914. 200–201. l.*

A MK által említett nyelvi fordulatok közül az elsőt, Scharf Móricot megfenyegető kitétel, Péczely Kálmán alkalmazta, a másodikat Huri András.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:
214 : 2 *koktum* — keverék

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 14., 5. évf. 193. sz. (7. l.) »A tiszsaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszadik napján elsőnek Miháلكovics Géza orvosszakértőt hallgatták ki, az elnök, a védők és a közvádó olyan kérdéseket tettek fel a szakértőnek, amellyel a dadai hullán található elváltozások a vízi hullák sajátosságából következhetnek. Hasonló, speciális körbonctani vizsgálat körébe vágó kérdéseket tettek fel Scheuthauer Gusztáv orvosprofesszornak is. A két szakértővel ellentétben dr. Trajtler Samu, annak ellenére, hogy az általuk felvett jegyzőkönyv több hiányt mutat, fenntartotta az ott kifejtett álláspontját. (PH, 1883. júl. 14. 2–7., 9–10. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:
215 : 9 *iniciatíva* — kezdeményezés
„ 11 *gravitál* — hajlik, törekszik
„ 21–22 *Nagy tudománnyal s szinte kétséget kizáró hangon bizonyítja, hogy a hulla halála megfulladás által következett be.* — A PH júl. 14-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Scheuthauer a következőket mondotta: »... ha ezelőtt valószínűnek mondtam a vízbefullási halált, akkor még több joggal mondom ma, hogy hiszem, hogy ez egy vízbe fúlt egyén hullája...«
216 : 4 *rigorozum* — egyetemi szigorlat
„ 9–10 *Csak azt nem, amit a homlokvarratra mondott.* — Trajtler Samu tanúvallomását a PH júl. 15-i számában közzétett jegyzőkönyv tartalmazza. A korábbi vallomáshoz képest a MK által pontosan közvetített mozzanat elenyésző jelentőségű.

AZ ELNÖK ÉS A VICISPÁN

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 15., 5. évf. 194. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája» rovatban. (*Nyíregyházi tárcá*) megjelöléssel. Névjelzés: *S-n*.

II. *Jk 35. köt.* — *Hi 3. köt. Tudós írások*. Bp. 1914. 202—205. l.

MK a jelen karcolatában Korniss Ferenc törvényszéki elnök és Zoltán János Szabolcs megyei alispán alakját idézi a PH olvasói elé. A törvényszéki elnökről rajzolt képében több olyan mozzanat található, amellyel érzékelteti indulatait (216 : 4, 217 : 17—20). Az így kialakult kép összhangban van *A tárgyalások előtt* c. cikkben róla írottakkal. (Jelen kötet 127. l.)

Zoltán János alispánról elmondottak MK-nak a vármegyéhez fűződő rokonszenvét tükrözik. Szemléletének e vonásairól ld. a »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója» c. fejezetben kifejtetteket (jelen kötet 410—412. l.). Az alispánról szóló portré egyes elemei később újból felmerülnek *A tekintetes vármegye* c. karcolatban. Az egyezések kimutatását ld. a jelzett íráshoz fűzött jegyzetekben (471. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

216 :	1	<i>árkus</i> — papír-ív
„	3	<i>Grévy is elnök</i> — Grévy Jules ebben az időben Franciaország köztársasági elnöke volt.
„	9	<i>pondus</i> — súly
217 :	30	<i>prelekcio</i> — felolvasás
„	33	<i>Sáron rózsái</i> — A bibliai Énekek énekéből való kép (2 : 1). Palesztina egyik termékeny síkságának nevét a szép zsidó nők megjelölésére használták.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 15., 5. évf. 194. sz. (6. l.) »A tiszacsalári bűnügy végtárgyalása» rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonegyedik napján dr. Horváth Lászlót, a dadai hullá boncolásában résztvett orvost hallgatták ki, aki fenntartotta a jegyzőkönyvben rögzített állásfoglalását. Dr. Kiss Jenő is ragaszkodott a korábban kialakított álláspontjához. (PH, 1883. júl. 15. 2—6., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 219 : 4—5 *a centimétert egyre eltéveszti a milliméterrel.* — A PH 1883. júl. 15-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a dadaí hulla talpbőrének vastagságáról szólva a következő párbeszéd zajlott le Horváth dr. és Eötvös között: »*Horváth*: A bőrnek vastagságát 3 vagy 4 centiméterre tehettem. *Eötvös*: Tévedni méltóztatik, mert 3—4 centiméternyi bőre elefántnak sincs. *Horváth*: Bocsánatot kérek, mondom, ezekben az új méretekből nem vagyok jártas, millimétert akartam mondani centiméter helyett...«
- „ 20—22 *Friedmann kérdése* — A PH júl. 15-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a MK által említett kérdés a tárgyalás során elhangzott.
- „ 23—24 *meglesz Eszláron a helyszíni szemle, s olyan formás, mint régebben is sürgönyöztem, hogy Móricot is kiviszik.* — A MK által jelzett korábbi sürgöny júl. 3-án jelent meg (ld. 179 : 27—30.).

[TÁVIRATOK]

Bary elégtételt kér; A rejtélyes palack

- M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 15., 5. évf. 194. sz. (6. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap sajtó tudóstójának távirata.*

Kötetben itt először.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

- 220 6—14 *A rejtélyes palack* — Az első hírt MK *Való avagy rosez tréfa* c. táviratában közölte júl. 6-án, ld. e kötet 190—191 lapján.

MI A FOGLALKOZÁSA?

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 17., 5. évf. 196. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. (*Nyíregyházi tárcá*) alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Jk* 35. köt. — *Hi* 3. köt. *Tudós írások*. Bp. 1914. 206—209. l.

MK jelen névvel jelzett írása nem tudósítás, hanem a nyíregyházi tárgyalás anyagába illesztett karcolat. A PH megfelelő számaiban közzétett jegyzőkönyvek egyikében sem találunk olyan tanút, akire a jelen anekdotikus történet ráillene. Ezt az is alátámasztja, hogy MK rendelkezett annyi jogi ismerettel, hogy e történetet csak egy fiktív

személlyel kapcsolatban adhatta elő, mert ha ez egy tanúk sorában szereplő személlyel lett volna kapcsolatos, akkor a történetnek az íráson kívül a bíróság előtt is lehetett volna csattanója: a tanúból vádlott lehetett volna.

Tárgyi magyarázatok

- Lap: Sor:
 222 : 18 *pakszus* — a *passzus* (a. m. az eladásra kerülő állatról kitöltött bizonyítvány) elferdített szóalakja.
 „ 28 *szuszék* — keményfából (régbben sárral tapasztott vesszőfonadékból) készült, rendszerint négy lábon álló nagy láda.
 223 : 14—15 *már maga [a vármegye] is hamis lovon nyargal az örvény felé.* — MK ezzel a csattanóval a vármegyével kapcsolatos nosztalgikus véleményének adott kifejezést.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 17., 5. évf. 196. sz. (7. l.)* »A tisztaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonkettedik napján a máramarosszigeti törvényszéki tisztviselők vallottak a ruszin tutajosokkal készített jegyzőkönyv elkészülésének körülményeiről. A bíróság kihallgatta Mihály Gábor aljárásbíró, Szaplóczay József jegyzőt, majd a tárgyalás folyamán szembesítették Matej Ignácot a máramarosszigeti tisztségviselőkkel. Matej korábbi vallomását fenntartotta. Kihallgatták még a tutajosokat foglalkoztató fakereskedőket is. (PH, 1883. júl. 17. 2—7., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázat

- Lap: Sor:
 224 : 1—6 *Eötvös felszólalása* — A PH júl. 17-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös a következőket mondotta: »A nagyságos elnök úrhoz kérdést bátorkodom intézni, hogy Cseppkanics Juro Máramarosszigeten történt kihallgatása, mely oldalról vétetett érdemileg vagy alakilag kétségbe, talán a kir. ügyészség vagy más által? *Elnök:* Nem vonatott kétségbe, de miután ő is jelen volt, a dolog felvilágosítása végett hallgatták ki. *Eötvös:* Akkor ez a kikérdeztetés nincs a helyén; a jegyzőkönyv erre nézve valónak tekintendő a törvény szerint, az senki által kétségbe nem vonható és így kihallgatásnak nincs helye. *Elnök:* Ez nézet.»

[TÁVIRAT]

Mi várható még?

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 17., 5. évf. 196. sz. (7. 1.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *P. H. eredeti távirata*.

Kötetben itt először.

MK a jelen táviratban a PH olvasóit kívánta tájékoztatni a helyi tapasztalatok alapján a tárgyalás további menetéről és az ítélethirdetés várható időpontjáról. Érdemi kérdésekben szemmeláthatóan nem kívánt nyilatkozni.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

224 : 14 *reasszumál* — röviden összefoglal

HELYI SZEMLE AZ ESZLÁRI ZSINAGÓGA PITVARÁBAN

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 18., 5. évf. 197. sz. (4. 1.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap távirati tudósítása*.

Kötetben is először.

A tárgyalás huszonharmadik napjának színhelye a tiszaezslári zsinagóga pitvarában, ill. belső területén zajlott le. A Scharf Móric által a beismerő vallomásban előadottak szerint rekonstruálták a személyek elhelyezkedését. Az áldozatot egy pokróc helyettesítette. A kihallgatást az elnök és az ügyész folytatta le, a védők lényegtelen kiegészítő és ellenőrző kérdéseket tettek fel Scharf Mórionak. (PH, 1883. júl. 18. 4—5. 1.)

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. *Pesti Hírlap*, 1883. július 19., 5. évf. 198. sz. (1., 2. 1.) »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. (*Karcolat a tárgyalási teremből*) alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonnegyedik napján Matej Ignácot szembesítették Róka Sándor csendlegénnyel. Annak vallomásából kitűnt, hogy Csepkanicsot Vay György utasítására veréssel kényszerítették vallomásra. Matej viszont verés nélkül vallott. E vallomás után Matejhez a közvádoló és Eötvös több, a kihallgatás körülményébe vonatkozó kér-

dést intézett. A továbbiakban a bíróság megkezdte a tanúként megidézett Vay György volt csendbiztos kihallgatását. Ennek fő témája a Vay által vezetett tanúvallatás módszereire vonatkozott. A szembesítések során Hersko Dávid, Vogel Anselm és Klein Ignác azt vallották, hogy Vay György utasítására különböző fizikai erőszakkal bírták őket vallomástételre. Karancsay József fogházort is kihallgatták a fizikai erőszak alkalmazásáról. (PH, 1883. júl. 19. 2–7., 9–11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap:	Sor:	
226 :	2	<i>medium</i> — közép; itt a bíróság tanúkihallgatásra fenn tartott helye.
„	3	<i>komisszáros</i> — itt: csendbiztos
„	5	<i>formálter</i> — forma szerint
227 :	18	» <i>kinzó gyűszű</i> « — A PH júl. 19-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös a következő kérdést intézte Vay Györgyhez: »Egyik tanú említett egy gyűszűt, mellyel valamely vádlott hüvelykujja összeszorított. Milyen eszköz ez? Hogyan néz ki? Tanú [Vay]: Nem ismerem . . .«
228 :	5	<i>effronteria</i> — arcátlanság, szemtelenség.
„	5–6	<i>Klein . . . hazugnak deklarálja Vayt</i> — A PH júl. 19-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint MK pontosan idézte fel a helyzetet.
„	18	<i>Az elnök rendreutasítja a közönséget . . .</i> A PH júl. 19-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Korniss több ízben nyugalomra, ill. a nemtetszés nyilvánítástól való tartózkodásra hívta fel a tárgyalóterem közönségét.
„	21–24	Vay korábbi kínzásairól — A PH júl. 19-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Eötvös a következőket kérdezte: » <i>Eötvös</i> : Előbb a közvádló kérdésére méltóztatott mondani, hogy tudomása van arról, hogy más alkalommal állítólag elkövetett kínzás miatt most vizsgálat folyik kegyed ellen. Nem lenne szíves megmondani, mely ügy miatt? <i>Tanú</i> [Vay]: Tessék megkeresni, én nem tudom. <i>Eötvös</i> : A vád alá helyezés kihirdettetett? <i>Elnök</i> : Nincs kihirdetve. <i>Tanú</i> : Tessék megkeresni, ha oly nagy szükség van reá ügyvéd úrnak. <i>Eötvös</i> : Nincs rá szükségem, kérdésem sincs több, de a t. székhez intézek előterjesztést az iránt, hogy Vay György úr volt csendbiztos, jelenleg magánzó ellen hivataloskodásában állítólag elkövetett visszaélésekért hány följelentés tételt, hány vizsgálat tartatott, hány marasztaló ítélet és vádalahelyezési határozat hozatott. Az erre vonatkozó iratokat a kir. ügyészség által megszerezni és ezen ügy vizsgáló irataihoz csatolni kérem . . .
„	33–36	Heumann és Vay szóharca — A PH júl. 19-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a következőképp zajlott

le: »*Heumann*: Azt tetszett mondani előbb, hogy csak annyit mondtam Matejnek lengyelül, hogy valld be, mert minden tudva van. Jól értettem? Így tetszett mondani? *Vay*: Azt mondtam neki: valld be az igazat, ugyis tudva van minden. *Heumann*: Mi alapon? *Vay* (közbevág): Semmi alapon. *Heumann*: Tessék bevárni a kérdést. Mi alapon mondhatta, hogy tudva van minden? Hisz ő volt az első, akinek kihallgatásával kezdődött a hullacsempészeti vizsgálat? *Vay*: Kérem, mikor ki szoktunk valakit hallgatni, azt szoktuk mondani, hogy nézz ide, fiam, valld be, hiszen már ugyis tudom. *Heumann*: Tehát ezzel a csel fogással élnek? *Vay*: Mint az ügyvéd urak, éppen úgy (Élénk tetszés a közönség körében). *Elnök*: (Vayhoz): Kérem, már megint! *Heumann*: Csel fogás általánosságban az, ha ilyen kérdés intéztetik jobb tudomás ellenére, azt csel fogásnak nevezik. Ez különben törvény szerint tiltva van...»

228 : 37—229 : 19 Vay vádja Heumann ellen — A PH júl. 19-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a következő formában zajlott le: »*Vay*: Kérem, ne menjünk ilyen vitatkozásba, mert igen sokat tudnék mondani ezen dologban. *Heumann*: Mit? *Tanú* [Vay]: Az ügyvéd úrra vonatkozólag. *Heumann*: Mit? *Tanú*: Erről a hullacsempészetről. *Heumann*: Nagyságos elnök úr! Ezt nem tűrhetem, és ezen gyanúsító kifejezés folytán bátorkodom nagyságodat egész tisztelettel felkérni, méltóztassék tanú úrtól megkérdezni, mit tud az én személyemre vonatkozólag elmondani ez ügyben? *Elnök* (tanúhoz): Ez kötelességévé vált, miután a gyanúsítást kifejezte, vagy kirukkolni a gyanúsító okkal, vagy pedig ha nem volt oka, meg fogom dorgálni. *Tanú*: Kérem, én csak a közvélemény nyelvén mondtam. *Elnök*: Ön nem csinálja a közvéleményt, és arra nincs jogosítva, hogy annak itt hangot adjon. A törvényszék előtt közvélemény nincs, csak ami előtte ténynek bizonyul. *Tanú*: Az igaz, de... *Elnök*: Tessék leülni és nem vitatkozni...»

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 20., 5. évf. 199. sz. (3. l.) »A tiszacsalári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. A *Pesti Hírlap távirati tudósítása* megjelöléssel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonötödik napján Róka Sándor csendlegényt hallgatták ki a kínzásokkal kapcsolatban. Vay Györggyel és Karancsnyval való szembesítéskor tagadták állításait. Vay György ellen

vallott Kazimir volt csendlegény is. Mozga Péter és Bakó Ignác Vay György mellett vallott. (PH, 1883. júl. 20. 3–7., 9–11. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 229 : 5 *inszcenroz* — megrendez
- „ 6—9 *Eötvös megjegyzése* — A PH júl. 20-i számában megjelentetett jegyzőkönyv szerint Eötvös egy hosszabb fejtegetésbe ágyazva a következőket mondotta: »... különös tekintettel arra, hogy itt Nyíregyházán mind a két táborhoz tartozó — most már ekként kell nyilatkoznom — tanúk oly egyének által kísértettek és experimentáltak, akik őket vallomásuktól, jobb tudomásukból kizavarni és tendenciózus vallomásra bírni törekedtek...« (10. 1.)
- 230 : 9—12 *Eötvös Kakóczy múltjáról* — A PH júl. 20-i számában közzétett jegyzőkönyv pontosan tartalmazza Eötvös észrevételeit.
- „ 16 *[Rókát] őrzik, etetik, mint egy pókot Nyíregyházán* — A PH júl. 20-i számában megjelentetett jegyzőkönyv szerint Kazimir József mondotta el az elnök kérdésére azt, amit MK Róka személyével kapcsolatban leírt. Valószínűleg pontatlan információ alapján.
- „ 23—29 *Kazimir és Vay szembesítése* — A PH júl. 20-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint az éles szóharc a következőképp hangzott el: »*Elnök*: Kérem, Vay úr! Tetszett hallani, hogy azt állítja Kazimir, hogy elrendelte, miképp ezt a Csepkanics Jurát levetkőztetvén, hozzon be vesszőt, s verette talpán, valamint később hüvelykujját gyűszűbe tétette, igaz-e ez? *Vay*: Nem igaz. Én Kazimir Józsefet időközben elcsaptam; egész vádaskodását, hogy kínoztam volna, vagy rendeletet adtam volna ily dologra, nem igaz. *Tanú* [Kazimir]: Esküszöm az élő istenre, hogy igaz. *Vay*: Még december elején bocsájtottam el. *Tanú*: Nem bocsátott el, hanem magam mentem el, mert agyon akart lőni...«
- „ 34—38 *Bakó és Róka szembesítése* — A PH júl. 20-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Róka a következőt mondotta Bakónak: »... azt hallottam, megverték a zsidó fiút, azt mondja erre: nem bántottuk, csak fülénél fogva emeltük fel. *Tanú* [Bakó]: Hazudik. *Róka*: Igaz. *Elnök*: Várjon, míg fel lesz szólítva! *Róka*: Mondom, ezután köszöntem, azt mondtam, hazamegyek, Szentmihályra igyekeztem. *Elnök* (Bakóhoz): Most feleljen. *Tanú*: Nem igaz, mert én azt mondtam, hogy nem bántottuk egy ujjal sem. Amikor azt mondta, hogy jól megfizettek, ha úgy beszél, hogy ütötték, azt feleltem, nekem nem

Lap: Sor:

- kell semmi fizetés. *Elnök*: Hol mondta azt a fizetésről? *Tanú*: Kint a talyigánál odahitt, hogyha úgy fogsz beszélni, jól meg fognak fizetni. *Elnök*: Nem hallotta azt senki, mikor azt mondta? *Tanú*: Nem hallotta. *Róka*: Nem tudok egy szót sem erről, hogyan mondhattam volna ezt neki? *Tanú*: Azt maga tudja, hogy hogyan mondhatta, de az igaz, arra esküt is teszek . . .
- 231 : 1—4 Eötvös megjegyzése Mozga vallomásáról — A PH júl. 20-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint MK az elhangzottaknak megfelelően adta vissza a fordulatot.
- „ 7—11 Szeffert indítványa Ónody kihallgatására — A későbbi inzultust — Id. a következő *Ónody támadása Szeffert ellen* c. táviratot — kiváltó indítvány — a PH júl. 20-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint — a következőképp hangzott: »*Szeffert*: Ezen kihallgatás alatt egy új és felfogásom szerint lényeges körülmény merült fel. *Tanú* ti. azt állítja, hogy T.-Eszláron a dadai hulla oda szállítása után, még annak felboncolása előtt azon hír terjedt el a faluban, hogy az egy feleslt életű nőnek a hullája. Én ezen hírt magában elég fontosnak tartom, és különösen szükségesnek tartom azt, hogy annak forrása kideríthessék. Hivatkozás történt különösen Ónody Géza orsz. gyűl. képviselő úrra, mint aki ilyen nyilatkozatot tett volna, ennél fogva tisztelettel indítványozom, méltóztassék a tek. törvényszék Ónody Géza képviselő urat ide tanúképpen megidéznit.
- 231 : 34 *denique* — szóval, tehát

[TÁVIRATOK]

Ónody támadása Szeffert ellen

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 20., 5. évf. 199. sz. (6. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatom alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 232 : 8—9 *amiért hogy őt* [Ónodyt] — *mint indítványából kitetszik — minden áron gyanúba akarja keverni.* — Az előzményeket ld. az előző *A mai tárgyalás* c. karcolat 231 : 7—11 sorához fűzött jegyzetünkben.
- „ 19 [Eötvös] *felszólalása az ülés végére maradt.* — A PH júl. 20-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint Eötvös a Szeffert közvédlőt ért megtámadásról a következőket mondota: » . . . Mielőtt a törvényszéki ülés feloszlattat-

Lap: Sor:
232 : 19

nék, egy előterjesztést vagyok bátor tenni. Nevezetesen mély megdöbbenéssel értesültem arról, hogy ez ügyben az igazságszolgáltatás egyik hivatalos közege, a kir. főügyészi közváltó ellen egy, a hallgatóság között jelen volt egyén által, kinek a ngos elnök úr adott jegyet az itt jelenlétre, itt a trvszék helyiségeiben, valamint az utcán is a büntető törvényekbe ütköző és súlyos beszámítású merénylet követtetett el... haladéktalan megbüntetésére, s a megbüntetés elérhetése végett szükséges vizsgálat teljesítésére felhívom, s egyúttal kijelentem, hogyha ebben rögtön és haladéktalanul intézkedés nem történik, a védelem a maga hivatalos eljárását rögtön és haladéktalanul felfüggeszti s magasabb helyen fog orvoslást keresni. (Nagy mozgás a közönség körében.) ...

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, július 19.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 20., 5. évf. 199. sz. (7. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstójának távirata*.

Kötetben itt először.

A távirat 233 : 1—9 sorában olvashatók előzményét ld. a korábbi *A mai tárgyalás* 231 : 7—11 sorokhoz fűzött jegyzetünkben, továbbá az *Ónody támadása Szeyffert ellen* c. táviratban.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap*. 1883. július 21., 5. évf. 200. sz. (2. l.) »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap távirati tudósítása*.

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonhatodik napján a tutajosok kihallgatásának lefolytatásáról vallottak a beidéztet tanúk. Vámosi Julcsát, aki korábban arról vallott, hogy 1882. ápr. 1-én délután látta Solymosi Esztert, apja, Vámosi József hamis tanúzással vádolta. Ez ügyben több tanút és ellentanút hallgatott meg a törvényszék. (PH, 1883. júl. 21. 3—7., 9—10. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

233 : 4 *Szüle saját gyermekét vádolja azzal [ti. hamis tanúzással]* — MK utalása Vámosi József azznap elhangzott tanúvallomására vonatkozik.

- Lap: Sor:
- 233 : 5—6 *az emberek maguk járulnak a bíróság elé bevallani, hogy hamisan esküdtek.* — MK utalása Hatalovszki aznap elhangzott vallomására vonatkozik. Ld. PH júl. 21.
- 234 : 7—13 Szeffertnek nyújtott elégtétel — A PH júl. 21. száma Az ügy elintézése címmel hírt ad az Ónody-főle támadás Korniss Ferenc által való lezárásáról.
- „ 14—30 Az Ónody—Szeffert affér lezárása — A PH júl. 21-i számában »Szeffert jelentése Kozmához« c. hír (1—2 l.) a következőkről tudósít: »Szeffert még a tegnapi tárgyalás alatt távirati jelentést tett Kozma Sándor kir. főügyésznek, s a bántalommal szemben védelmet kért. A kir. főügyész haladéktalanul utasította a főügyész helyettét, hogy mihelyt a tárgyalás szabadsága veszélyeztetik, vagy személyének biztonsága újból megátámadtatik, a tárgyalást azonnal, haladéktalanul hagyja abba, s térjen vissza a fővárosba; egyúttal személye biztonságára vonatkozóan teljhatalmat adott neki a nyíregyházi királyi ügyészség fogházori személyzetének fegyverhasználatára. A királyi főügyészség mindezen intézkedése, úgy az igazságügyminiszter, mint a belügyminiszter és miniszterelnök tudtával történtek.«
- 235 : 1—14 Hatalovszki és Eötvös közötti párbeszéd — A MK által közölt szöveg teljes egészében megfelel a PH júl. 21-i számában megjelentetett jegyzőkönyvvel. (11. l.)
- „ 35—39 Kakóczy Károly tanúként való kihallgatása — A PH júl. 21-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a törvényszék elnöke a vádló és a védelem határozott negatív álláspontja ellenére megidézte Kakóczy Károlyt tanúnak.

[TÁVIRAT]

Nyíregyháza, júl. 20.

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 21., 5. évf. 200. sz. (7. l.)* »A tiszacsizári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A távirati tudósítást csatlakozik az ugyancsak júl. 21-i számban megjelent *A mai tárgyalás* c. cikk tartalmához, bizonyos vonatkozásban tovább árnyalva az ott összefoglaltakat.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

237 : 1 *Az eszlári legújabb ügy* — Ld. MK előző napi táviratában jelzett, a zsinagóga feltöréséről szóló hírt (e kötet 233. lapján).

A TEK. TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT

M. Pesti Hírlap. 1883. július 22., 5. évf. 201. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája» rovatban. (*Nyíregyházi képek*) alcímmel. A »Pesti Hírlap» eredeti tárcája megjelöléssel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az erre vonatkozó tárgyalási regesztát ld. a következő, *A mai tárgyalás* c. cikkhez fűzött jegyzetünknel.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 237 : 1—2 *Az enyingi bíró óta, akit Vas Gereben Köntös Mihály név alatt örökített meg.* — Köntös Mihály alakját Vas Gereben 1857-ben megjelent és nagy népszerűsége szert tevő *A nemzet napszámossai* c. regényében formálta meg.
- „ 9 *magisztratuális fiskus* — vármegyei tiszti ügyész.
- „ 12 *providencia* — előrelátás, gondoskodás
- „ 15 *stalpas kecske* — egyik nyíregyházi zsidó szabó gúnyneve. Alakjáról és gondolkozásáról MK a korábbi *Az antiszemítizmus* c. cikkében írt (ld. e kötet 208. l.).
- 238 : 9 *pietas* — kegyelet, tisztelet
- „ 11—16 Farkas Gábor magatartása — A MK által jellemzett magatartást a PH júl. 22-i számában közzétett jegyzőkönyv is érzékelteti: »*Eőtvs*: Ha egyik tanú a másikat kihallgathatja, akkor rendesen meg is taníthatja a maga tudományára. *Tanú*: Én nem tanítottam. *Eőtvs*: A törvény ezért szigorúan tiltja és senkinek, miniszterelnöknek, törvényszéki elnöknek meg nem engedi, hogy aki tanú egy ügyben, abban bíró is legyen, vagy hogy így kihallgatási jegyzőkönyvet vegyen fel. *Tanú*: Méltóztassék megengedni, sokkal óvatosabban jártam el, mintsem hogy egy szót is intéztem volna valakihez.»
- „ 36—239 : 9 Farkas Gábor komasága — A PH júl. 22-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint a rokonság kérdését *Eőtvs* a következőképp fogalmazta meg: »*Eőtvs*: Igen láttam, de feltűnt, hogy sok rokona van önnek azon tanúk közt, akik Eszternek a zsidók általi meggyilkoltasáról tudnak szólni. *Tanú* [Farkas]: Igen, van, de nem sok. *Eőtvs*: Sós András, a kis Sós leány, azután a sógora, Láncki meg nem tudom, én ki. *Tanú*: Nem sógorom nekem Láncki, de legyen bárki sógorom, testvérem vagy akárki, én sokkal óvatosabban jártam el, hogysem én valakit utasítottam volna vallomástételre; nincs olyan tanú, aki ezt be tudná bizonyítani, akár atyámfia vagy akárki.
- 239 : 10—11 *Aesop jelenetének látszott, amint farkas és bárány disputálnak, ki zavarta fel a patakot?* — MK a híres görög fabu-

Lap: Sor:

- laírnak A farkas és a bárány c. történetére utal, amelyben a patak felsőbb részénél álló farkas azzal vádolta meg az alsóbb parton álló bárányt, hogy zavarossá tette ivóvizét.
- 239 : 35 *Mikor a hős Stefeziusnak a múlt napokban meggyűltek feje fölött a felhők* — Ld. MK júl. 8-án megjelent táviratát Stefezius nyíregyházi kiutasításáról (e kötet 192. l.).
- 240 : 2 *per sub* — állatin igazgatási kifejezés: suba alatt, titokban.
- „ 23 *frekvencia* — itt: gyülekezet.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 22., 5. évf. 201. sz. (2—3. l.)* »A tiszteszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzőként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonhetedik napján a tárgyalás megkezdése előtt felolvasták Gräffl főispánnak Szeyffert Edéhez intézett átiratát, amelyben közölte, hogy megfelelő törvényes védelemmel kívánja biztosítani minden további atrocitástól. A hullaaгноszkálásra vonatkozóan több tanút ismételten kihallgattak, köztük a család tagjait és Huri Andrásné, majd Farkas Gábor, az eszlári bíró tanúvallomása következett. A tárgyalás végén Róth Borbála bábát hallgatták ki. (PH, 1883. júl. 22. 3—7., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 241 : 19—27 Farkas Gábor válasza Eötvösnek — A PH júl. 22-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint Farkas a következőket mondotta: »... Nekem meg volt mondva, hogy minden dolgot jelentsek be. *Eötvös*: Ki mondta azt? *Tanú*: A vizsgálóbíró úr. *Eötvös*: Kémszolgálatot tett ott, vagy mit tett abban a dologban? *Tanú* (önérettel): Kémszolgálatot nem tettem, méltóztassék megengedni...«
- 242 : 1—7 Róth Borbála vallomásából kiemelt részek — A PH júl. 22-i számában megjelentetett jegyzőkönyvben a MK által idézettek szó szerint megtalálhatók. (6. l.)

A NYÍREGYHÁZI TÁRGYALÁSRÓL

- M. I. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1883. július 22., 30. évf. 29. sz. (473—476. l.) Névjelzés: *M—th K—n.*
- II. *Pesti Hírlap. 1883. július 22., 5. évf. 201. sz. (9., 10., 11. l.)*

A »Tárca« rovatban. *A nyíregyházi tárgyalási teremből* címmel, (Még egyszer a védőkről) alcímmel. Névjelzés: *M—th K—n.*
III. Jk 35. köt. — Hi 3. köt. Tudós írások. Bp. 1914. 210—216. l.

A szövegről

A VU-beli és a PHban közzétett szöveg azonos megjelenési dátumot mutat, a két szöveg összevetése azt jelzi, hogy a VU szövege terjedelmesebb. Ezért az itt megjelent közlést választottuk alap-szövegül, a PH közlését pedig másodközlésként kezeljük, az eltéréseket a szövegváltozatok között vesszük számba. A Jk a PH szövegét követi.

De mielőtt a változatokat bemutatnánk, néhány szót kívánunk szólni a VUban a nyíregyházi perről közzétett írásokról. A képes hetilap Ábrányi Lajost bízta meg az illusztrációs anyag elkészítésével, V—r szignójú munkatársát pedig a szöveges beszámolóok megírásával. A nyíregyházi tárgyalások megkezdésétől MK jelen cikkének közléséig az alábbi közlemények jelentek meg a pörről: A tiszaezslári bűnpör (VU, 25. sz. 406—408 l.); Nyíregyháza (VU, 25. sz. 408—409 l.); V—r: Nyíregyháza múltjából (VU, 26. sz. 419—420 l.) A tiszaezslári pör alakjaiból (VU, 26. sz. 425—426 l.); V—r: Karcolatok Nyíregyházáról (VU, 26. sz. 426—427 l.); V—r: Nyíregyházáról (VU, 27. sz. 441—442 l.); Az ezslári dráma személyei (VU, 27. sz. 442. l.); V—r: Karcolatok Nyíregyházáról (VU, 27. sz. 442—443 l.); V—r: Tiszaezslár (VU, 28. sz. 457—458 l.); V—r: Karcolatok Nyíregyházáról (VU, 28. sz. 458—459 l.).

A fentiekben említett tények magyarázzák, hogy MK jelen cikke bevezetőjében arra hivatkozott, hogy *»elvonult előttünk a „Vasárnapi Újság”-ban az egész pör, a vádlottak, az eljáró bíróság . . .«*. De ez teszi érthetővé azt az eljárást is, hogy a VU számára írott beszámolóba több, korábban a PH hasábjain megjelent cikkének egyik-másik fordulatát is átvette önmagától. Így a jelen cikk 243 : 2—10 sorokban foglaltak a PHban július 5-én megjelent *A helyzet képe* c. írása 186 : 38—187 : 8 sorában már olvasható; a jelen cikk 245 : 19—25 sorokban található megjegyzéseket a PH június 26-i számában napvilágot látott *A védők* c. írásának 162 : 25—35 soraiban már megfogalmazta; a jelen cikkben Székely Miksáról írottak gondolatilag összecsengenek a PH június 28-i számában *A védőkről* rajzolt Székely portréval; a jelen írás 249 : 1—11 sorában Scharf József mondását eleveníti fel, ezt ugyan-csak korábban megírta *A védők* c. sorozatban (a jelen kötet 167 : 10—14). Végezetül a jelen cikk *Vay Gyurka* c. része a PH július 19-i számában közölt *A tek. törvényszék előtt* c. cikk *Vay Gyurka* című szakaszához áll értelemszerűleg közel.

Szövegváltozatok

Lap: Sor:

242 : 1—10 A PH-beli közlésből kimaradt.

243 : 3—10 A PH-beli közlésből kimaradt.

Lap: Sor:

- 245 19—30 A PH-beli közlésből **kimaradt**.
246 a lapalji jegyzet első mondata: Funtákról még a következő adalékot *vesszük egyik* ifjúkori *tró* ismerőjétől — (PH:) Funtákról még a következő adalékot *veszi a V Ű. egyik* ifjúkori ismerőjétől.
247 35 -tól a végéig (251 4) terjedő részt a PH elhagyta.

Tárgyi magyarázatok

- 242 20 *a dadai hulláról írt memorandum* — ld. *A helyzet képe* c. karcolat 186 : 36 sorához fűzött jegyzetünket.
244 31 *marciális* — *harcias*
33 *Karagyorgyevics-per* — ld. *A védők I. c.* karcolat 162 : 25 sorához fűzött jegyzetünket.
246 34 *auktoritás* — tekintély
4—5 *mint a cigány volt, ki almát ment lopni egy kertbe, és zsákot is vitt magával.* — A cigányadomához hasonló történetet Naszreddin Hodzsa elbeszéléskör is megőrzött (ld. Hodzsa Nasreddin. Ed. A Wesselski. I. Weimar, 1921. 7. No. 7.).
249 9 *parupli* — esernyő

[TÁVIRAT]

Nyitregyháza, júl. 22.

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 23., 5. évf. 202. sz. (4. l.)* »A tiszacszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 24., 5. évf. 203. sz. (5. l.)* »A tiszacszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonnyolcadik napján elsőnek Zoltán János alispán átíratát olvasták fel, amelyben közölte, hogy Scharf Móric továbbra is a közigazgatás felügyelete alatt marad. Eötvös és a többi védő észrevételeket fűztek az alispáni átíratához. Kakóczy Károly, akinek kihallgatását Vay György kérte, csak a fogházban elhangzott beszélgetésekről tudott számot adni, rabtársai közül Smilovicot ismerte fel. A tárgyalás végén kihallgatták Buchta Amáliát, az eszlári bábát Scharf Móric születési időpontjának tisztázására. (PH, 1883. júl. 23., 4—5., 9—11. l.)

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

- 251 17—18 *a Tisza sodrára vonatkozó vizpróba gyarlóságát* — Eötvös felszólalásában a Tisza sodrának vizagálatával kapcsolat-

ban tett észrevételeket, pontatlannak és nem eléggé körültekintőnek minősítette azt a vizsgálati módot, amellyel a víz mozgását megállapították.

[TÁVIRAT]

Scharf Móric a közigazgatás kezén

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 24., 5. évf. 203. sz. (5. 1.)* »A tiszzaeszlári bűnügy végtárgyalását rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstírójának távirata*. Kötetben itt először.

A tárgyalás lebonyolódásával kapcsolatban ld. az előző *A mai tárgyalás* c. távirat jegyzetéhez fűzött rövid regesztánkat (e kötet 459. l.)

A VÁRMEGYE TANÚJA

M. I. *Pesti Hírlap. 1883. július 25., 5. évf. 204. sz. (1., 2. 1.)* »A „Pesti Hírlap” tárcája» rovatban. (*Nyíregyházi tárcsa*) alcímmel. Névjelzés: *S—n*.

II. *Jk 35. köt. — Hí 3. köt. Tudós íráások. Bp., 1914. 217—220. l.*

A bírósági tárgyalásról ld. a következő *A mai tárgyalás* c. beszámoló jegyzetében közzétett rövid regesztánkat (e kötet 461. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

253 : 4 *corpus delicti* — bűntárgy, bűnjel

254 : 19—22 Szeffert indítvány — A PH júl. 25-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint a közzéadó a következőket mondotta: »... minthogy ő itt a tekintetes törvényszék előtt nemcsak meggyalázta atyját, hanem vallását is megtagadta, s az imádság jelvényéből csúfot űzött, löstrágnak mondván azt, akképp a vallási és erkölcsi érzet hiányának kétségtelen jeleit adta.«

„ 22—24 Friedmann Bernát indoklása — A PH júl. 25-i számában megjelentetett jegyzőkönyv szerint e gondolatot a védő a következőképp fogalmazta meg: »...Vagy erkölcsi mély süllyedés, vagy az erkölcsi érzék teljes hiánya, vagy a kényszer benyomása közt kell választanunk. Válassza a tek. törvényszék akár az egyiket, akár a másikat, de a fiú egyik esetben sem bír azon minősítéssel, hogy itt istenre hivatkozhassek és esküt tegyen...«

254 : 25 *Éőtívös a vármegye tanúját»-nak nevezi Móricot* — ld. ezzel kapcsolatban a 337 : 14—20 sorhoz fűzött jegyzetünket.

„ 27—29 Funták álláspontja — A PH júl. 25-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Funták a következőkkel érvelt: »... Családapák vagyunk itt; méltóztassék meg-

Lap: Sor:

- gondolni, hogy számos gyermek fogja hallani ezen esküt, és azok keblében oly érzések fognak támadni, melyek fellazítják szülőik iránti szeretetüket . . . †
- 255 : 9—10 *Kihirdették az végzést. Móricot nem bocsátották tanúságtételre az isten elé.* — Ld. ezzel kapcsolatban a 256 :32—257 : 11 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- „ 16—20 az e sorok fordulatát a tárgyalásról a PH júl. 25-i számában közzétett jegyzőkönyv nem őrizte meg.

A MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 25., 5. évf. 204. sz. (6. l.)* »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudóstíójának távirata.* Kötetben itt először.

A tárgyalás huszonkilencedik napján különböző okiratokat, írásban tett bejelentéseket olvastak fel, majd a korábban megtartott eszlári helyszíni szemle jegyzőkönyvének kapcsolatos észrevételeket vitatták meg. A továbbiakban a bíróság megvizsgálta a vádlottak korábbi magatartásáról kiadott községi erkölcsi bizonyítványokat. A szünet után Scharf Móric jelenlétében a bíróság előtt vita zajlott le arról, hogy a fiú megeskethető-e vallomására. A közvádoló életkora, vallásának megtagadása, vallomásában lévő ellentmondó elemek miatt nem javasolta megeskethetését. Friedmann Bernát Scharf Móric erkölcsi érzésének hiányára hivatkozott, míg Eötvös Károly azt hangsúlyozta, hogy azzal, hogy a vármegye tartotta felügyelete alatt nem rendelkezett teljes személyes szabadsággal. A törvényszék visszavonult tanácskozássra, és másfél órai vita után úgy döntött, hogy nem bocsátja Scharf Móric vallomását esküre. (PH, 1883. júl. 25. 3—6. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 256 : 3—4 *Eötvös . . . vármegye tanújának nevezvén Móricot.* — A PH júl. 25-i számában megjelentetett jegyzőkönyv szerint Eötvös a következőképp érvelt: » . . . én e tanút a vármegye tanújának nevezem, akár nevezném ennek, akár nem, e név fel fog maradni hosszú időközön keresztül. Védbeszédemben lesz alkalmam, illetőleg alkalmunk közelebb nyilatkozni arról, hogy miért nevezzük őt annak. E tanú, ki teljes személyes szabadsággal nem rendelkezik, aki nem jöhet, mehet szabadon, ahova neki tetszik, akihez nem jöhetnek és mehetnek szabadon, s akivel nem beszélhetnek szabadon mindazok, akiknek tetszik, aki rokonaitól el van zárva, akitől hitfelekezetének papja és tanítója távol tartatnak, . . . aki szabadon nem áll itt, aki ide van vezetve, aki csak addig látszik

Lap: Sor:

- szabadnak, míg a törvényszék falain belül van, de azonkívül a vármegyének közigazgatásilag őrzött tanúja; esküre nem bocsátható vagy csak ex libertate, vagy semmiképp sem.»
- 256 : 5—8 Az elnök reagálása Eötvös megállapítására. — A PH júl. 25-i számában közzétett jegyzőkönyv szerint Korniss a következőkkel utasította vissza Eötvös álláspontját: »... Mindenek előtt azonban Eötvös Károly úr azon kijelentését, mintha Scharf Móric ezen vármegyéé lenne, s ilyen vallomásra talán a vármegye egyik-másik közegeinek hozzájárulásával kikészítették volna, mint általában vissza kell utasítanom; s midőn ezt tennem egyúttal kifejezést adok afölötti sajnálkozásomnak, hogy épp e teremben lett hangoztatva, melyet Szabolcs megye adott át nekünk használatra.»
- „ 32—257 : 11 A törvényszék álláspontja Scharf Móric esküre nem bocsátásáról — A PH júl. 25-i számában megjelentetett jegyzőkönyv szerint Korniss Ferenc a következőkkel indokolta a törvényszék döntését: »... Habár törvény szerint nem kívántatik ugyan, hogy a tanú valamely vallásfelekezethez tartozzék, és esküre bocsátása attól feltételeztessék, Scharf Móric mindazonáltal esküre mégsem bocsátatik, mert a bíróság előtt az ő törvényes vallása, atyja és hitsorsosai irányában gyűlöletének, megvetésének oly erős bizonyítékát adá, mely különben is éretlen kora mellett erkölcsi és vallási érzése, s ezzel együtt vallomásának elfogulatlan volta iránt komoly aggodalmat kelt. De nem volt tanú esküre bocsátható azért sem, mert tanú a vizsgálóbíró, a királyi törvényszék, ismét a vizsgálóbíró előtt, majd a végtárgyalás és helyszíni szemle folyamában tett vallomásában több lényegesnek mutakozó körülményre nézve, nevezetesen 1. Solymosi Eszternek házukba, ki által lett behívása; 2. az állítólag kezébe lévő kendőnek színe és 3. az állítólagos tett elkövetésekor Solymosi Eszter testének fekvése és a vele történtek mikéntje iránt többszörös ellentmondásban, a kendő tekintetében pedig a bebizonyított tények által megcáfolva van.»

AZ ESZLÁRI ESET KÉT SZEMÜVEGEN ÁT

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 25., 5. évf. 204. sz. (9., 10., 11. l.) Rovaton kívül. (*Kinek van igaza?*) alcímmel. Névjelzés nélkül.
- II. *Jk* 35. köt. — *Hi* 3. köt. *Tudós írások*. Bp., 1914. 221—233. l.

MK a jelen karcolatában a vasúti kupé semlegességét biztosító területén elhangzó — valószínűleg fiktív — beszélgetésben összegzi

a két szemben álló tábor álláspontjának hajlíthatatlanságát. A két pólust az X. filozemita úr és az Y. antiszemita úr előadása jelképezte. MK véleményének összegezéséről ld. Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítóját c. bevezetés fejtegetéseit (403—414 l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap:	Sor:	
258 :	2	<i>extremitás</i> — véglet, szélsőség
„	3—4	<i>Már meg is irtam egyszer. Az Európában ékezknek a filozemíták, a Brennerben az antiszemíták.</i> — MK a június 29-én a <i>Nyíregyházi apróságok</i> címen megjelent írásában e megoszlást így jelezte: A kuglizó antiszemita gyűlhely és a Brenner fogadó. Az Európa a szemítáké . . . (e kötet 170. l.).
„	8	<i>megint helyreállna az egy akol és egy kocsmát</i> — MK itt az <i>egy akol egy pástort</i> evangéliumi helyet parodizálja (ld. János evang. 10 : 16).
259 :	21	<i>szenográfia</i> — gyorsírás
263 :	10	<i>pars pro toto</i> — rész az egész helyett
„	2	<i>mappa</i> itt: irat
265 :	1	<i>elementum</i> — elem
266 :	3	<i>vi coacta</i> — erőnek hatására
„	20	<i>juksz</i> — csíny, tréfa

NYÍREGYHÁZI KÉPEK

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. július 26., 5. évf. 205. sz. (1., 2., 3. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcáját rovatban. Névjelzés: S—n. Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. l.) kötetben meg nem jelent írásként tartja számon. A karcolat három történetből áll: I. *Hogy foggy Eötvös?*; II. *Ad vocem vármegye*; III. *Az apró fűvek*. Az utóbbi történetet MK 1883 végén, *Az apró gentry és a nép* c. kötetének sajtó alá rendezésekor a ciklusból kiemelte, és a készülő kötet »Egyéb történetiák» c. ciklusába illesztette. Így *Az apró fűvek* több kötetkiadást is megért, az első két történetet kötetben itt közöljük először.

Az *apró fűvek* kötetkiadása:

- II. *Az apró gentry és a nép*. Harminc kis elbeszélés. Írta Scarron (Mikszáth Kálmán). Bp. 1884. Révai Testvérek kiadása 166—168. l.
- III. a) *Az apró gentry és a nép*. Második bővített kiadás. Bp. Révai Testvérek kiad. *MKm* 2. köt. 177—179. l.
- b) [3. kiad.] 1893.
- c) [4. kiad.] 1897.

d) [5. kiad.] 1901.

e) [6. kiad.] 1903.

f) [7. kiad.] 1908.

IV. Jk 29. köt. 1910. *Apró vázlatok és rajzok. I. köt. 136—138. 1.*

Az apró füvek szövegéről

A Krk 34. kötetének sajtó alá rendezése alkalmával a jelen *Nyíregyházi képek* karcolat-ciklusból kiemelt harmadik részt nem helyeztük az elbeszélések sorába, hanem abból a megfontolásból kiindulva, hogy e történet szervesen hozzátartozik a nyíregyházi perről közzétett beszámolókhöz, e harmadik történet megjelentetését a »Cikkek és karcolatok« ciklus jelen kötetére hagytuk.

A szöveg közlésénél — a textológiai elveknek megfelelően — Az *apró füvek* kötetben megjelentetett szövegét vettük alapul. A PH 1883. évi első változata után *Az apró gentry és a nép* című kötet (1884) sajtó alá rendezésekor MK módosított a karcolat szövegén. A Róvaféle gyűjteményes kiadás alkalmából (1889) az író nem változtatott az első kötet-közlés szövegén. A Jk-ban feltehetően figyelmetlenségből származó szövegváltozatot találhatunk, ezeket a szövegváltozatok között felsoroljuk. Az 1889. évi kiadás szövegét vettük alapul.

Szövegváltozatok

Lap: Sor:

270 : 12	Egyszer, az eszlári eset tárgyalása idejében Nyíregyházán kimentem (PH: Egyszer kimentem)
271 : 8—9	Ha az egész magyar nemzet haragszik (PH: Ha egész Magyarország haragszik)
„ 19	újságokba . . . Ez az a nagy (PH: újságokba . . . sem pedig azzal, hogy miképp vág a Korniss bajusza. Ez az a nagy)
„ 26	szememből (Jk: szemeimből)
„ 27—28	növekvő vihar; gallyaik ropogtak és koronáik fázékonyan csapódtak össze. (PH: növekvő vihar, ropogtak a gallyak és hajladoztak.)
„ 29	száraz (PH: szálak)

MK három történetében Eötvös Károly személyével foglalkozik. Az első, a *Hogy fogy Eötvös?* című minden valószínűség szerint egy Eötvös Károlytól hallott anekdota. Erre utal a csattanó (269 : 20—21) kifejezetten önironikus megfogalmazása. A második rész, az *Ad vocem vármegye* egy közismert Deák Ferenc adomának a nyíregyházi tárgyalásra alkalmazott változata. A csattanó itt MK rezignáltságát érzékelteti (270 : 8—11). Végül a harmadik történet, *Az apró füvek* egy Eötvössel folytatott beszélgetést közvetít. A négy szemközti beszélgetésben a védelem vezetője fejti ki koncepcióját a perről, és jelzi azt a véle-

ményét, hogy az ügyben a dzsentrinek nagy volt a szerepe. Ennek érzékeltetésére természeti képet említ. A történet MK által kihelyezett csattanója Eötvös Károly fejtegetését igazolja (271 : 26—31). A közvélemény, a hangadók döntő szerepét írónk is visszatérően hangoztatta, ld. erről »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója« c. fejtegetésünket (407—408. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 268 : 18 *szuperál* — sikerül, beválik
 269 : 9 *minap azzal nyit be az Európába.* — MK korábbi cikkeiben már jelezte, hogy a nyíregyházi Európa étteremben gyűltek össze a per filozemita résztvevői. (ld. 170., 258. l.)
 „alcím *ad vocem* — a szóhoz kapcsolódva
 270 : 27—28 *majoritás a minoritás ellen.* — a többség a kisebbség ellen.
 „ 35 *burkusok és hannoverek* — burkusoknak a korabeli szóhasználatban a poroszokat nevezték, míg hannovereknek a német birodalom északnyugati részében lakókat, akik Hannover fővárossal 1866-ig önálló királyságban éltek, azután porosz tartománnyá váltak.
 271 : 13 *proletár elem* — itt a kor szóhasználatára szerint: elszegényedett.

[TÁVIRATOK]

Nyíregyháza, júl. 25.

- M. *Pesti Hírlap.* 1883. július 26., 5. évf. 205. sz. (5. l.) »Táviratok« rovatban. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

[TÁVIRATOK]

Mit fog beszélni a közvádoló; A bűnper következményei

- M. *Pesti Hírlap.* 1883. július 27., 5. évf. 206. sz. (5. l.) »A tiszazszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

E rövid híradásokban MK a legfrisebb értesülésekről adott számot, jelezve a tárgyalás további kilátásait, közli a közvádoló beszédé-

vel kapcsolatos híreket, és a hamis tanúzások miatt kilátásba helyezett eljárásokról is tájékoztat.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 272 : 11 *incidens* — itt: egybeesés
273 : 2 *mikor két hírlaptrót fogtak gyanúba, hogy el akarják tüntetni Móricot.* — Ld. a jún. 22-én megjelent táviratot a jelen kötet 137. lapján.

A MAI TÁRGYALÁS

M. Pesti Hírlap. 1883. július 28., 5. évf. 207. sz. (9. l.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. *A Pesti Hírlap távirati tudósítása* megjelölése. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Regeszta helyett jelezzük, hogy Szeffy Ede beszédének teljes szövege megjelent a PH júl. 28-i számában a 9–11. lapon, Szalay Károly magánvádló beszédét a 11–12., majd a 3–5. lapon, Funták Sándor védő beszéde pedig 5–7. lapokon látott napvilágot.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 274 : 38–39 *Őrök rébusz marad, hogy kit éljenzett, a rendreutasított Szalayt-e vagy a rendreutasító elnököt?* — A PH júl. 28-i számában megjelent jegyzőkönyv szerint Korniss a következőkkel szaktotta meg Szalay beszédét: »Az ügyvéd úr nagyon eltért a tárgytól; szavai részint vallásfelekezet elleni gyűlöletet involváltnak, részint pedig rituális gyilkosságot akarnak bizonyítani. Én úgy az előbbit, mint az utóbbit meg nem engedhetem. (Éljenzés a közönség köréből.) Ha a közönség végig akarja hallgatni a tárgyalást, felkérem, hogy csendesen legyen, mert különben kénytelen leszek a termet kiüríttetni.«

- 275 : 5 *effektus* — siker, hatás
„ 8 *forsz* — erős oldala, ügyessége

A MAI TÁRGYALÁS

M. Pesti Hírlap. 1883. július 29., 5. évf. 208. sz. (1., 2. l.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját tudósítójának távirata.*

Kötetben itt először.

Regeszta helyett jelezzük, hogy Friedmann Bernát védő beszéde a PH, júl. 29-i számának 9—15. lapján, Székely Miksa védő beszéde a 2—5. lapokon, Heumann Ignác védőbeszéde at 5—8. lapon kapott helyet.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 275 : 11 *remarque* — megjegyzés
277 : 2—3 *mint a »Háromszöri kacsat polgármesterét, már meg nem állíhatta...* — Ld. a jelen kötet 73 : 3—4 sorához fűzött jegyzetünket a 350—351. lapon.

A. MAI TÁRGYALÁS

M. *Pesti Hírlap. 1883. július 31., 5. évf. 210. sz. (1. 1.)* Rovaton kívül, a lap első oldalán. Névjelzéseként: *Saját tudóstónk távirata.* Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. 1.) kötetben meg nem jelent írásként tartja számon.

Kötetben itt először.

Regeszta helyett felhívjuk a figyelmet, hogy Eötvös Károly védőbeszédét a PH júl. 31. száma a 9—18. lapon közölte.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 278 : 8—9 *rektifikál* — helyreigazít
„ 31 *sztenográfus* — gyorsíró
279 : 13 *processzus* — bírósági eljárás
„ 35—36 *a dadaí memorandum* — ld. *A helyzet képe* c. karcolat 186 : 36 sorához fűzött jegyzetünket a 436. lapon.
280 : 10 *aperçu* — észrevétel

AZ UTOLSÓ NAP

M. *Pesti Hírlap. 1883. augusztus 1., 5. évf. 211. sz. (1., 2. 1.)* »A tisztaeszlári bűnügy végtárgyalása« rovatcím alatt. Névjelzéseként: *Saját tudóstónk távirata.*

Kötetben itt először.

Regeszta helyett utalunk arra, hogy Szalay Károly válaszbeszéde a PH aug. 1-i számában a 9—12., majd a 2—4. lapon jelent meg, Eötvös Károlynak a védelem részéről elhangzó viszontválasza a 4—6. lapon látott napvilágot. A 6. lapon jelent meg Heumann Ignác és Funták Sándor rövid nyilatkozata is.

MESEK A »MESEK«-RŐL

- M. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 2., 5. évf. 212. sz. (1., 2. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. Névjelzés nélkül.
Rubinyi Mózes Mikszáth bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp., 1917. 118. l.) kötetben meg nem jelent írásként tartja számon.

Kötetben itt először.

A nyíregyházi tárgyalás végső periódusában, az ítélethozatal előtt MK a *Mesék a mesékről* gyűjtő cím alatt közölte négy allegorikus történetét, amellyel a műfajnak megfelelő formában az egész tárgyalás menetével kapcsolatos szkepszisének adott hangot. A négy történet elé illesztett korántsem allegorikus, hanem igen konkrét cím csupa olyan kérdésre utalt, amely a per folyamán többször foglalkoztatta írókat. A *közvélemény* magatartása, a *védelem* tevékenysége, a tárgyalóteremben a védőkkel szemben megnyilvánuló *ellenszenv* és végül a hamis tanúzás, amit a negyedik történet előtt MK *A fejeelmi vizsgálat* címmel illett.

A FRESKÓK

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 3., 5. évf. 213. sz. (1. l.) »A „Pesti Hírlap” tárcája« rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Jk* 35. köt. — *Hv*. 3. köt. *Tudós írások* Bp., 1914. 234—236. l.

MK ezt az anekdotikus történetet a tiszaezslári pör nyíregyházi tárgyalásairól küldött beszámolóí idején írta, személyesen tapasztalt élményről számolva be. A történetben szereplő ibrányi templomot 1510-ben építették gótikus stílusban.

A MK-tól előadott történetet a sajtó kétkedve fogadta. A PH 1883. aug. 5-i számában, a hírvonatban az alábbi közlemény jelent meg:

„(Az ibrányi templomról) hozott kis cikkünket, hogy ti. annak több százados freskóit bemeszeltette az odavaló református lelkész, hihetetlennek tartja egyik laptársunk. Elég bosszantó dolog biz az, de dacára annak, hogy a lap vonal alatti részében közöltük, mégis egészen igaz nem úgynevezett 'biztos forrásból' merített hír, de *személyes* meggyőződés után írhatjuk. Lónyay Menyhért gróf maga is felette megbotránkzott az eset fölött, s Ipolyi sürgetésére nem rég kérdezősködött jószágai intézőjétől, nem lehetne-e a meszet valahogy levakarni?”

A kis közleménynek a szövegen átütő személyes stílus-fordulatai miatt nem lehetetlen, hogy MK megfogalmazása.

[TÁVIRATOK]

Az ítélethirdetés előt.

- M. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 3., 5. évf. 213. sz. (4. l.) »A tiszaezslári bűnügy végtárgyalása« rovatóim alatt. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap sajtó tudósítójának távirata*.

Kötetben itt először.

A jelen távirati tudósításban MK az ítélet kihirdetése előtt tapasztalható közhangulatról, a kiszivárgott kombinációkról tájékoztatta a PH olvasóit. De e beszámolóban hírt ad arról is, hogy az antiszemita körök nem tudnak belenyugodni a várható ítéletbe.

Az ítélet kihirdetése

M. *Pesti Hírlap. 1883. augusztus 3. 5. évf.* Rendkívüli kiadás. (1. 1.)

Rovaton kívül. Névjelzésként: *Saját külön tudósítónk távirata.*

A rendkívüli kiadásban megjelentetett szöveg — a szedés teljes megtartásával — változatlanul megjelent a PH augusztus 4., 214. számában a 9. lapon.

Kötetben itt először.

A törvényszék elnöke által felolvasott felmentő ítélet és annak indoklása a PH aug. 3-i rendkívüli számában az 1—3. lapon olvasható. Ezt az anyagot újra közli a PH aug. 4-i száma 9—11. és megjelentette az indoklásnak a rendkívüli kiadásból kimaradt részét is 2—4. lapon.

Tárgyi magyarázat

Lap: Sor:

289 : 22

A lapok tegnapi kalandos hírei — MK az előző napi táviratában (ld. e kötet 288. lapján) röviden utalt e hírekre.

Az ítélet kihirdetése után; Tüntetés Eötvös ellen

M. *Pesti Hírlap. 1883. augusztus 3., 5. évf.* Rendkívüli kiadás. (1. 1.)

Rovaton kívül. Névjelzésként: *Saját külön tudósítónk távirata.*

A rendkívüli kiadásban megjelentetett szöveg — a szedés teljes megtartásával — változatlanul megjelent a PH augusztus 4., 214. számában a 11. lapon.

Kötetben itt először.

A jelen táviratok *Az ítélet kihirdetése* c. gyűjtőcím alatt megjelent előző három távirat folytatása, tartalmazza a felmentő ítélet indoklásának körülményeit, továbbá az ítélet kihirdetése után kialakult helyzetet.

AZ ÍTÉLET UTÁN

M. I. *Pesti Hírlap. 1883. augusztus 4., 5. évf. 214. sz.* (1., 2. 1.) »A „Pesti Hírlap” tárcaját rovatban. (Búcsú a közvéleménytől) alcímmel. Névjelzés: *Scarron.*

II. *Jk. 35. köt. — Hí 3. köt. Tudós írások. Bp., 1914. 237—240, 1.*

MK jelen cikkében a közel hat hetes tárgyalás után szubjektív hangú írásban búcsúzik a közönségtől. Mint a karcolat alcímében is utal rá, ez a búcsú nem is annyira a közönségnek, mint inkább a közvéleménynek szól. A bevezető »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója« c. összefoglalásban részletesen kifejtettük, hogy MK többször és visszatérően vallotta azt a meggyőződést, hogy a lefolytatott perre leginkább a közvélemény nyomta rá a bélyegét. Ezt a gondolatát cikkei sokaságában vagy utalás formájában, vagy részletesebb argumentációjával ki is fejtette. A jelen cikkében, a felmentő ítélet után, mintegy summázatát és egyben illusztrációját is adja ennek a véleményének. E vélemény hangsúlyozása után következik szubjektív vallomása a riporteri feladat nehézségéről (292 : 20—32), definiálja újságírói módszerét (293 : 20—26), némi önróniával szól saját perspektíva tévesztéseiről (293 : 29—35), végül újból visszatér a közvélemény hangulatára és az ellentétes érvelésekből vonja le a konklúziót.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 292 : 8 *Móric gyereket hazaviszi az apja, ha megy (de nem hiszem, hogy menne)* — MK utalása, a cikk megírásával egy napon megjelent *Móric nem akar a szülői házba visszatérni* táviratban közöltekre vonatkozik. Az aug. 4-i táviratban *Mi történik Scharf Móriccal?* már arról számol be, hogy Eötvös Károly Tiszához küldött távirata alapján — némi huzavona után — átadták a fiút szüleinek.
- „ 9 *az Eötvös bevert ablakait becsinálják az üveges tótok.* — Ld. erről a korábbi *Tüntetés Eötvös ellen* c. táviratban közölteket.
- 193 : 35 *epidémia* — járvány

[TÁVIRATOK]

*Az ítélelhezatal után; A foglyok szabadon bocsátása;
Móric nem akar a szülői házba visszatérni.*

M. *Pesti Hírlap. 1883. augusztus 4., 5. évf. 214. sz. (4., 5. l.) »A tiszai eszlári bűnügy végtárgyalása«* rovatcím alatt. Névjelzőként: *Saját külön tudósítónk távirata.*

Kötetben itt először.

A három aug. 3-i dátummal feladott, de csak az aug. 4-i számban megjelentetett távirat, a felmentő ítélet utáni helyzetről ad számot.

Mi történik Scharf Móriccál?

M. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 5., 5. évf. 215. sz. (5. l.) Rovaton kívül. Névjelzésként: *A Pesti Hírlap saját külön tudósítójának távirata*

Kötetben itt először.

A jelen távirat volt az utolsó, melyet MK nyíregyházi tudósítóként küldött a PH szerkesztőségének. Valószínűleg aug. 4-én már ő is elhagyta a várost. Scharf Móric ügye végül aug. 6-án lezárult: a fiú visszatért szüleihez és azokkal együtt felutazott Budapestre.

A TEKINTETES VÁRMEGYE

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 5., 5. évf. 215. sz. (1., 2., 3. l.)
A „Pesti Hírlap” tárcat rovatban. Névjelzés: *Mikszáth Kálmán*
II. *Vasárnapi Újság*. (Szerk.: Nagy Miklós.) 1882. augusztus 5.,
30. évf. 31. sz. (505–506. l.) Névjelzés: *Mikszáth Kálmán*.
III. *Jk* 35. köt. — *Hi* 3. köt. *Tudós írások*. Bp., 1914. 241–248. l.

A szövegről

A PH és a VU egy napon közölte a karcolatot. A két szöveg teljesen megegyezik, így a jelen Krk a PHban megjelent szöveget közli.

A bevezető „Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója” c. összefoglalásban jeleztük, hogy írónk a tárgyalások folyamán többször hangot adott annak a véleményének, hogy azok a feltételezések, amelyek Eötvös Károly részéről a megyével kapcsolatban utalás formájában vagy ténymegállapításként elhangzottak, inkább amolyan ügyvédi fogás. MK ezt a véleményét a közzétett karcolatokban is kifejezte, bár tett olyan utalásokat is, amelyek a megyei urak negatív szerepére vonatkoztak.

A jelen karcolatában MK összegzi korábbi, a megye védelmében elhangzott megállapításait és közvetlenül a tárgyalás befejezése után egyik-másik megjegyzésének éle Eötvös Károly ellen irányult. Az itt kifejtett gondolatok némelyike korábbi nyíregyházáról küldött beszámolójából került ebbe az írásba. Ezeket itt jelezzük. Zoltán Jánost bemutatása során a 300 : 6–21 sorokban olvashatók majdnem szóveszterűen megegyeznek *Az elnök* és a *vicispán* róla szóló részével (217 : 27–218 : 28), az Eötvös Károllyal folytatott „szópárbaj” utalásszerűen megtalálható *A tekintetes törvényszék előtt* c. karcolat 159 : 22–30 sorában. Henter Antalról szóló részben a Scharf Móricot látni akaró védőügyvéd történetét (301 : 21–36) már a tárgyalás elején megírta MK *A tekintetes törvényszék előtt* c. karcolat 140 : 22–141:7 sorában, itt a látogató ügyvéd Funták Sándor volt. Az alispán parancsára vonatkozó megjegyzése (302 : 9–11) pedig szintén *Az elnök és a vicispán* c. karcolatában felmerült (218 : 17–19).

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 297 : 4 *már ablakbeverésekben virtuskodik* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a felemelő ítélet után Nyíregyházán beverték Eötvös Károly ablakait. De több ehhez hasonló atrocitás is volt. Ezért a sajtó a megyei hatóságokat tette felelőssé.
- „ 17—18 *Eötvös azt mondja, hogy a középkor fúriái másztak elő onnan [a vármegyei tintatartóból]* — Eötvös Károly a per folyamán többször utalt a megye által folytatott vizsgálat szabálytalanságaira, a védőbeszédében részletesen kifejtette e kérdésben a véleményét.
- 298 : 2—3 *Fiú ebben a perben megtagadta szülőjét. Minek kellett azt kétszer megcsinálni?* — Az egyik fiú Scharf Móric volt, a másik Eötvös Károly, aki a perben a Szabolcs megyei hatóságok tevékenységét bírálta. Közismert, hogy Eötvös közéleti pályáját Veszprém megyében kezdte, így ő képletesen annak szülőtte.
- „ 7—8 *Saját maga vetett oda az ollónak haját, melyben az ereje volt* — A bibliai Sámsonról kölcsönzött kép (Bírák Könyve 16 : 17).
- „ : 26—30 *A megye és a dadai hulla összevetése* — MK ezzel az argumentációval a kormány központi hatalmat megteremtő törekvését bírálja, és védelmezi a megyei autonómiát.
- „ 32 *annyi reverencia vagyon, mint a giletiek ködmönében* — E szólást sem a közel egykorú, sem a későbbi gyűjtemények nem örökölték meg, így nem tudjuk pontosan felderíteni, hogy e szóval mit kívánt MK kifejezésre juttatni.
- 299 : 5 *In prosperis et asperis* — kedvező és nehéz helyzetekben.
- „ 30 *Beszélik, hogy egy titkos fölhatalmazás is volt a kormánytól* — MK júl. 11-i keltű táviratában számolt be arról, hogy »Gräffl főispán zsebében titkos felhatalmazás van a kormánytól, melyet ha a szükség kívánná, fölbonthat... (206. l.)
- 301 : 6 *castellanus* — várnagy
- „ 15 *smuk* — ékszer
- 303 : 13 *funerátor* — temetkezési vállalkozó
- „ 13 *A három búzakalász... a hal* — MK célzása Szabolcs vármegye címerére vonatkozik.

KÉPEK JEGYZÉKE

- I. *Tiszaeszlár és környéke* (térkép) (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 473. l.)
- II. *A nyitregyházi tárgyalási teremből* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 1., 30. évf. 26. sz. 421. l.)
- III. *Scharf Móric* (fénykép után). (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 405. l.); *Scharf József* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 407. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Scharf Józsefné* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 1., 30. évf. 26. sz. 425. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza).
- IV. *Zoltán János, Szabolcs megye alispánja* (Vasárnapi Újság, 1883. aug. 5., 30. évf. 31. sz. 505. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Henter Antal Szabolcs vármegye várnagya* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 1., 30. évf. 26. sz. 426. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Recskly András csendbíztos* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 1., 30. évf. 26. sz. 426. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Vay György volt csendbíztos* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 475. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza).
- V. *Gruđen Ernő, szavazóbíró* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 405. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Korniss Ferenc, a nyitregyházi kir. törvényszék elnöke* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 405. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Bary József vizsgálóbíró* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 405. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Farkas Gábor, tiszaezlári bíró* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 29., 30. évf. 30. sz. 491. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza).
- VI. *Funták Sándor védő* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 474. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Eötvös Károly, a védelem vezetője* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 473. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Heumann Ignác védő* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 474. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Friedmann Bernát védő* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 22., 30. évf. 29. sz. 474. l.).
- VII. *A hullacsempészéssel vádlottak: Hersko Dávid, Vogel Anselm és Smilovics Jankel tutajások* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 408. l. Ábrányi Lajos eredeti rajzai).
- VIII. *Dr. Scheuthauer Gusztáv orvosszakértő* (Vasárnapi Újság, 1883. júl. 15., 30. évf. 28. sz. 459. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *özvegy Solymosi Jánosné, Solymosi Eszter anyja* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 405. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza); *Wollner Herman, a koldus* (Vasárnapi Újság, 1883. jún. 24., 30. évf. 25. sz. 407. l. Ábrányi Lajos eredeti rajza).

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák a mikszáthi írásokat. A feltüntetett adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő méltóságot, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlítt, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Ugyanígy mellőztük a tiszzaeszlári per fordulataiban eligazítást nyújtó négy összegző fejtegetésben — »Tájékoztató összefoglaló a nyíregyházi (tiszzaeszlári) perről«, »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója«, »A nyíregyházi cikkek, táviratok szerzőségéről« és »A Hátrahagyott Íratok (Hi) 1914. évi kiadásáról« c. összefoglalásokban — felmerülő nevek névmutatónkba való felvételét. — Az álló számok a karcolatban, a kurzív számok a jegyzetben való előfordulásra utalnak.

Ábrányi Lajos — (1849—1901) festőművész, főleg arcképeket festett. A Vasárnapi Újság számára rajzokat készített a tiszzaeszlári per alakjairól. Kötetünk képmellékletei az ő alkotásai. — 165, 427, 458

Adamovics József, tiszzaeszlári katolikus lelkész. — 422

Almássy Pál — (1818—1882) Habsburg-ellenes politikus, nagybirtokos. 1864-ben szervezkedni kezdett Magyarország függetlenségének helyreállítása érdekében. Árulás folytán letartóztatták. — 58, 343

Almássy Sándor — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a Függetlenségi Párt egyik szervezője. — 103, 104, 312, 320, 321

Andrássy Gyula, gróf — (1823—1890) államférfi. 1867 után az első miniszterelnök s egyben honvédelmi miniszter, 1871—79 között a Monarchia külügyminisztere. Lemondása után visszavonult az aktív politikai tevékenységtől. — 8, 85, 80, 194

Andrássy Manó, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, az 1881-1884-es országgyűlésen a Gömör és Kishont vármegye roznói kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. — 03, 76

Andrássy Tivadár, gróf — (1857—1905) 1881-től a tótkoterebesi kerület képviselője, 1890—1896 között a képviselőház alelnöke. — 65, 99

- Apponyi Albert**, gróf — (1846—1933) 1872-től különböző pártok képviselője, az 1880-as évek elején az egyesült ellenzék egyik vezére, az 1881—84-es ciklusban Jászberény választotta meg mérsékelt ellenzéki programmal, 1891-től a Nemzeti Párt vezére. — 18, 19, 20, 21, 23, 41, 61, 89, 109, 111, 318, 319, 320, 321, 336, 359, 360, 362, 365, 367, 368, 369, 370
- Arany János** — (1817—1882). — 73, 317
- Bacon József** — Az 1882—84-es ciklusban a Nagyküküllő megye közhalmi kerületének szabadelvű képviselője. — 332, 333
- Bakó Ignác**, Vay György alkalmazottja. — 230, 424, 452
- Balogh János**, szentesi városatyja. — 118
- Bánffy Béla**, gróf — (1831—1888) 1876-tól tagja a képviselőháznak, az 1881—84-es ciklusban, a Kolozs megyei gyalui kerület szabadelvű párti képviselője, 1884-től a Ház alelnöke. — 43, 65, 100
- Bánhidy Béla**, báró — (1836—1890) országgyűlési képviselő, publicista. — 122
- Barcza Dániel**, debreceni csendbiztos. — 155, 166, 168, 202, 226, 227, 249, 301, 429
- Baross Gábor** — (1848—1892) államférfi, az 1881—84-es ciklusban a Trencsén megyei illavai kerület szabadelvű párti képviselője, bizottsági elnök, majd 1883-tól a közlekedésügyi minisztérium államtitkára, 1886 végétől közlekedésügyi miniszter. — 6, 25, 27, 74, 310, 311, 322, 324
- Bartha Miklós** — (1847—1905) az 1881—84-es ciklusban a szilágyosmlyói kerület függetlenségi párti képviselője, a kolozsvári Ellenzék szerkesztője. — 76, 77, 123, 375
- Bartók Lajos** — (1851—1902) költő, drámaíró, a Bolond Istók c. élclap szerkesztője, függetlenségi párti képviselő. — 32, 331
- Bary József** — (1858—1915) bíró. 1882-ben mint a nyíregyházi törvényszék aljegyzője vizsgálóbíró volt a tiszaezslári bűnperben. A per befejezése után más vidéki városokban szolgált. — 132, 149, 150, 151, 152, 153, 156, 159, 160, 179, 190, 194, 196, 220, 224, 244, 265, 273, 422, 424, 425, 426, 432, 436, 437, 447
- Batholomeidesz**, nyíregyházi evangélikus lelkész. — 291
- Bátori Jánosné**, tiszaezslári lakos. — 233
- Bauszner Gvido** — (1839—1917) 1872 óta tagja volt az országgyűlésnek, az 1881—84-es ciklusban a Nagyküküllő megyei szentágotai kerület szabadelvű párti képviselője, majd később az 1880-as évek végén Fogaras vármegye főispánja. — 332, 333
- Bedekovich Kálmán** — (1818—1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlovén-dalmát minisztere. — 52, 68, 80, 104, 115, 347, 355
- Békássy Gyula**, függetlenségi párti képviselő. — 114, 372
- Bekács Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőség kollégája a Pesti Hírlapnál. — 258
- Belky János** — (1851—1892) orvos, egyetemi tanár, igazságügyi szakértő. 1883—92 között a kolozsvári egyetemen tanár, s a törvényszéki orvos-

- tani intézet igazgatója. A tisz-
eszlári bűnperben mint felkért
igazságügyi szakértő szerepelt.
A perben felmerült kérdésekről
jelentős tanulmányt írt. —
211, 444
- Benczy Gyula*, nyíregyházi ci-
gányprímás. — 258
- Beniczky Gyula* — az 1881—84-es
ciklusban a Nógrád megyei
füleki kerület szabadelvű párti
képviselője. — 8, 40, 311
- Beöthy Algeon* (»Aldzait») —
(1839—1900) több mint húsz
évig képviselő, kedélyes ter-
mészete révén a Szabadelvű
Párt legnépszerűbb tagja volt.
— 245
- Beöthy Zsolt* — (1848—1922)
irodalomtörténész. 1882-től
egyetemi tanár. — 208
- Bernát Gazsi* — (1810—1873) író,
újságíró. Vidám hangú, enyhe
szatírájú tárcaformáit freskó-
képeknek nevezte, tréfáit, öt-
leteit »gazsiadák»-nak nevez-
ték. — 88
- Berzeviczy Albert* — (1853—1936)
1881-től Eperjes szabadelvű
párti képviselője, a közoktatás-
ügyi bizottság elnöke. —
55, 66, 75, 76, 110, 323, 328,
351, 357
- Bethlen Gábor*, gróf — (1837—
1897) Küküllő vármegye fő-
ispánja, az »Erdélyrészi Ma-
gyar Közművelődési Egylet»
(EMKE) elnöke, főrendiházi
tag. — 182
- Bethlen Ödön* — (1852—??) 1882-
től a bethleni kerület szabad-
elvű párti országgyűlési kép-
viselője. Kapitányi rangban
hosszabb ideig szolgált a keres-
kedelmi tengerészetnél. — 362
- Biasini Domokos* — (1856—??)
jogász, 1881-től Oláhfalva sza-
badelvű párti képviselője. —
12, 66
- Bischitz Dávidné*, budapesti la-
kos. — 296
- Bismarck, Otto von*, herceg —
(1815—1898) német államférfi
és diplomata. — 69, 76, 126
- Büttő István* — (1822—1903)
1874—75-ben az utolsó Deák-
párti kormány miniszterel-
nöke. — 110
- Bochkor Károly* — (1847—1919)
jogász, egyetemi tanár. 1881-
ben képviselő. — 341
- Bornemissza Adám* — (1837—??)
1863-ban mint a magyar légió
ezredese részt vett a lengyel
szabadságharcban. Elfogták,
de az orosz cártól 1865-ben
kegyelmet kapott. Gazdálkod-
ni kezdett. 1881-ben a Sáros
megyei bártfai kerületben
képviselővé választották. —
100
- Borostyáni Nándor* — (1848—
1902) újságíró, szerkesztő. —
360
- Bölcöny József* — (1850—1930)
költő, 1881—1884 között a
Szilágy megyei diósdadi kerü-
let függetlenségi párti képvi-
selője, 1887-től a kolozsvári
Nemzeti Színház intendánsa. —
41, 47
- Braun Ábrahám* — (1845—??)
tiszzaeszlári napszámos. — 129,
130
- Braun Lipót* — (1855—??) Udvar
község saktere. — 138, 149,
282, 295, 419
- Brezovay tanár* — 22
- Brüll*, nyíregyházi fogadós. —
230
- Buchta [Amália] Siegfriedné*,
tiszzaeszlári bába. — 251, 459
- Buxbaum Herman* — (1856—??)
ibrányi tanító. — 131, 135,
138, 148, 158, 295
- Cicero, Marcus Tullius* — (i. e.
106—43). — 70

- Csabai József*, tanú a nyíregyházi perben. — 169
- Csanády Sándor* — (1814—1892) földbirtokos, az 1881—84-es ciklusban Félégyháza függetlenségi párti képviselője. Alig volt a Háznak olyan ülése, amelyről hiányzott volna. Pontosságáért elnevezték a »Ház órájá«-nak. Gyakran felszólalt és erős kifejezésekkel támadta az »átkos közösgye«-et. — 17, 27, 73, 112, 125, 315, 317, 323, 332, 334, 341, 351, 354, 357, 359, 360, 367
- Csávolszky Lajos* — (1841—1909) publicista, az Egyetértés szerkesztője, 1875-től 1890-ig a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei Mezőtúr függetlenségi párti képviselője. — 70, 349
- Csepkanics Juro*, tutajos. — 223, 273, 435, 448, 449, 452
- Cseres Andrásné*, tiszaezlári parasztasszony. — 151, 153, 156, 159, 183, 233, 300, 440
- Csermátony Lajos* — (1823—1901) publicista, a Hon, majd az Ellenőr és azután a Nemzet munkatársa, szabadelvű párti képviselő, Tisza Kálmán egyik bizalmas embere, az 1881—84-es ciklusban Fiume képviselője volt. — 14, 70, 75, 114, 348, 372
- Csikó Gergely* — (1842—1891). — 33, 331
- Csikó Kálmán* — (1843—1905) jogász, egyetemi tanár, 1881—1884-ben Sepsiszentgyörgy szabadelvű párti képviselője. — 81, 310, 328, 331, 334, 354, 355, 363
- Cziráký János*, gróf — (1818—1884) a főrendiház másodelnöke, tárnokmester. Nagy buzgalmat fejtett ki a katolikus vallással összefüggésben álló ügyekben, a Szent István Társulat elnöke volt haláláig. — 85, 86, 123, 375
- Dániel Gábor* — (1824—1903) az Udvarhely megyei oklándi kerület szabadelvű párti képviselője (1881—1887), a mentelmi bizottság előadója. Majd Udvarhely megye főispánja. — 114, 359, 370
- Danton, Georges Jacques* — (1759—1794). — 47
- Deák Antal* — (1789—1842) Deák Ferenc bátyja. Zala vármegye alispánja és országgyűlési követje. Jó barátságban volt Vörösmartyval és Kisfaludy Sándorral. — 132, 419
- Deák Farkas* — (1832—1888) író, történetíró, az MTA tagja. — 238
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 26, 31, 54, 69, 92, 112, 244, 268, 269, 293, 329, 340, 371, 419, 464
- Démoszthenész*, Demosthenes — (i. e. 384—322) — 63
- Deutsch Lipót* — az 1881—84-es ciklusban a Baranya megyei mohácsi kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 323
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közgazdász, statisztikus, 1881—1887 között a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője volt. — 25, 26, 27, 38, 40, 45, 312, 313, 321, 325, 328, 330, 331
- Dóczi Lajos* — (1845—1919) író, műfordító. — 33, 331
- Duka Ferenc* — az 1881—84-es ciklusban a Borsod megyei mezőkeresztesi kerület függetlenségi párti képviselője. — 91
- Éber Nándor* — (1825—1886) hírlapíró, politikus, az 1881

- 84-es ciklusban Szék szabadelvű párti képviselője. — 64, 111
- Ebergényi István*, országgyűlési képviselő. — 34, 331
- Edelsheim-Gyulay Lipót*, báró — (1823—1893) cs. és kir. lovasági tábornok. — 8
- Egressy Nagy László*, a nyíregyházi törvényszék vizsgálóbírója. — 273
- Einhorn Józsefné*, csárdás. — 424
- Elek Gusztáv* — huszártiszt, a nyíregyházi 15. honvéd lovaszázad parancsnoka. 1882 novemberében szabadságot állományba került. — 132
- Éles Henrik* — az 1881—84-es ciklusban a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei jákóhalmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 9, 10, 14, 16, 22, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 322, 328, 333, 360
- Enyedi (Eisenstädler) Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője. Előbb az egyesült ellenzék híve, majd függetlenség párti programmal 1884—1888 között képviselő. — 116
- Éötvös Károly* — (1842—1916) ügyvéd, író, hírlapíró, a Függetlenségi Párt politikusa. 1872—1876 között Deák-párti programmal országgyűlési képviselő. 1877-től mint ellenzéki vezér ismét szerepet vállalt a közéletben. A reformkori liberalizmus híve volt. Az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. 1883-ban a tiszaezlári per védőügyvédje. Ezzel a perrel neve túljutott az ország határán. — 23, 43, 49, 76, 77, 87, 115, 128, 131, 138, 142, 146, 148, 150, 151, 156, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 193, 196, 197, 198, 201, 202, 203, 210, 212, 215, 216, 218, 219, 220, 224, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 251, 254, 256, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 277, 278, 279, 280, 282, 288, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 300, 301, 320, 321, 339, 340, 425, 426, 428, 432, 433, 434, 435, 436, 440, 447, 448, 449, 450, 452, 453, 459, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 470, 471, 472
- Ernusz Kelemen* — (1832—1917) országgyűlési képviselő. Deák-párti képviselőként lépett fel, majd a Szabadelvű Párt híve lett, a boszniai okkupáció idején a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. Az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei felsőőri kerületet képviselte. — 352, 356, 363, 365
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től országgyűlési képviselő. — 7
- Farkas Gábor*, tiszaezlári bíró. — 151, 198, 237, 238, 239, 241, 456, 457
- Fehér Barna*, nyíregyházi pót-bíró. — 204, 217, 223, 271, 272, 441, 442
- Fekete Jánosné*, tiszaezlári tanú. — 148, 422
- Fekete Zsigmond* — (1847—1914) vízépítő mérnök, műszaki tanácsos, 1881—1884 között a Hunyad megyei körösbányai kerület országgyűlési képviselője. Vízszabályozási szakem-

- berként működött, több tudományos munkát írt e témakörből. — 115
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület képviselője, először a mérsékelt ellenzék, majd a szabadelvű párt tagja lett. — 48, 55, 65, 86, 91, 95, 125, 339, 340, 362, 363
- Ferenczy Miklós* — (1838—??) ügyvéd, 1881-től Torda függetlenségi párti képviselője. — 58, 343, 359
- Ferenc József, I.* — (1830—1916). — 143
- Feuermann Herman, Scharf Móric* volt tanítója. — 430
- Flegmann Sándor*, nyiregyházi törvényszéki orvos. — 179, 196, 297
- Forinyák Béla* — (1837—??) cs. és kir. altábornagy. 1882-ben csoportfőnök a minisztériumban. — 99, 364, 365
- Földes Gyula* — (1829—??) ügyvéd, 1881—1883 között a Pozsony megyei Dunaszerdahely függetlenségi párti képviselője. — 71, 72, 73, 79, 343, 344, 345, 348, 349, 350, 355
- Friedmann Bernát* — (1843—1925) ügyvéd, jogi író. Mint védő részt vett tiszzaeszlári perben. — 143, 149, 151, 156, 159, 165, 169, 184, 219, 224, 228, 244, 254, 256, 272, 275, 276, 282, 295, 424, 426, 435, 447, 460, 461, 467
- Frölich Gusztáv*, országgyűlési képviselő. — 340
- Funták Sándor* — a nyiregyházi per egyik védője. — 128, 138, 140, 141, 151, 154, 156, 162, 163, 165, 169, 180, 186, 205, 217, 224, 236, 244, 245, 246, 247, 254, 275, 276, 282, 418, 426, 435, 460, 466, 467, 471
- Futtaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró. 1875 decemberében a kormány felhivatalos közlönyeként megindította a Budapesti Correspondenz c. magyar és német nyelvű politikai könyvomatost, melynek szerkesztője és tulajdonosa volt. — 42, 48, 128, 138
- Füzesséry Géza* — (1831—??) jogi doktor, ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Bereg megyei tiszaháti kerület függetlenségi párti képviselője. — 43, 50, 51, 53, 56, 57, 61, 94, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 344, 347
- Gáll József* — (1839—1912) a hétszemélyes tábla, majd a semmisítő szék bírója, 1881-ben a rékási kerület szabadelvű párti képviselőjévé választotta. — 310, 318, 319, 327, 330, 340, 347, 348, 359
- Galsi István*, napszámos. — 190, 437
- Gencsi Bertalan*, Szabolcs megyei megyebizottsági tag. — 296
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) ügyvéd, liberális politikus, 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezetője, 1874-ben pénzügyminiszter, a füzio egyik előkészítője, 1879-ig a képviselőház elnöke volt. — 75, 372
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881—1887 között városa pártonkívüli képviselője, az Országos Méhészeti Egyesület alapítója és 1883—1888 között elnöke. — 7, 10, 11, 14, 18, 28, 29, 42, 45, 63, 74, 84, 91, 309, 310, 313, 316, 318, 319, 325, 326, 336, 365, 366, 375
- Gräfft József*, Szabolcs megye főispánja. — 124, 206, 239, 290, 375, 457, 472

- Grévy, Jules* — (1807—1891) a III. francia köztársaság elnöke. — 216, 446
- Gromon Dezsd* — (1838—1912) politikus, főispán, 1884-től honvédelmi államtitkár. Az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője. — 46, 90, 109
- Grosz Márton* — (1838—?) tisztaeszlári bérlő. — 190, 295, 437
- Groszberg Leó*, tisztaeszlári kereskedő. — 151, 159, 160, 422, 425
- Groszberg Leóné*, tisztaeszlári lakos, a kereskedő felesége. — 151, 153, 156, 159, 160, 183, 300
- Gruden Ernő* — (1814—?) jogász, 1871-től nyíregyházi kir. törvénytörvényszék bírója. — 159, 186, 203, 204, 441
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, az MTA lev. tagja, 1878-tól tagja a képviselőháznak, az 1881—84-es ciklusban a Zólyom megyei szilácsi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, a közigazgatás államosításának egyik harcosa. — 125
- Gury, Jean Pierre* — (1801—1866) francia morál-teológus, a jezsuita rend tagja. Főműve az 1850-ben megjelentetett *Compendium theologiae moralis*, amelyet a probabilizmusra alapozott. — 22, 36, 312, 315, 317, 322, 333
- Günther Antal* — (1847—1920) újságíró. 1871-től 1884-ig a Pesti Napló munkatársa. 1907—1909 igazságügyminiszter. — 150, 165
- Győrffy Pető*, országgyűlési képviselő. — 72, 73, 80, 341, 344, 347, 350, 355, 359
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, 1878-tól az országgyűlés tagja, az 1881—84-es ciklusban az Ugocsa megyei halmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 39, 65, 312, 323, 328
- Győry Elek* — (1841—1902) jogtudós, az 1881—84-es ciklusban a Békés megyei orosházi kerület függetlenségi párti képviselője, az evangélikus egyház ügyeinek egyik intézője. — 333
- Gyulai Pál* — (1826—1909). — 24, 33, 56, 342
- Gyürky Ábrahám*, gróf — (1836—1901) kamarás. 1872-től 1891-ig Nógrád megye főispánja. — 127
- Hadik-Barkóczy*, nyíregyházi katonatiszt. — 232
- Halassy Gyula* — (1833—1898) országgyűlési képviselő. 1869-ben Deák-párti programmal lépett fel, majd szabadelvű párti képviselő lett. Az 1881—84-es ciklusban Besztercebányát képviselte. — 328
- Halász Géza* — (1806—1888) orvos, az MTA lev. tagja, több tudományos mű szerzője és szerkesztője. Az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei ráckevei kerület függetlenségi párti képviselője. — 8, 9, 47, 311, 356, 373, 374
- Hatalovszki András*, tisztaeszlári tanú. — 234, 235, 236, 273, 422, 440, 455
- Hazafi Veray János* — (?1846—1905) vándor népköltő, az 1880-as évek elején bukkant fel. Állandóan rögtönzött versekben beszélt, fűzfapoéta volt, tolakodó módon házalt verseivel. — 70, 74
- Haymald Lajos* — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, az MTA tiszteleti tagja, felsőházi tag. — 85, 86, 104

- Hegedüs László* — (1814—1884) református lelkész, író, az MTA lev. tagja, az országgyűlésnek több alkalommal tagja volt, az 1881—84-es ciklusban a Zemplén megyei ólitzkai kerület függetlenségi párti képviselője. — 22, 309, 324, 327, 328, 330, 331, 332, 336
- Hegedüs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a Ház pénzügyi bizottságának elnöke. — 55, 58, 62, 63, 67, 70, 73, 104, 118, 339, 340, 342, 344, 345, 347, 357, 358, 360, 365, 367
- Helyi Ignác* — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a Függetlenségi Párt egyik vezető egyénisége, 1871—72-ben a Magyar Újság szerkesztője, 1878-ban Debrecen, 1881-ben Szentgotthárd függetlenségi párti képviselője. Kossuth iratainak sajtó alá rendezője. — 17, 18, 26, 29, 34, 88, 316, 319, 324, 327, 329, 330, 331, 334, 345, 358, 367, 375
- Helvey Laura* — (1852—1931) színésznő, 1871-től a Nemzeti Színház tagja. 1885-ben feleségül ment Úrváry Lajos publicistához. — 69, 347
- Hentaller Lajos* — (1852—1912) publicista, a Pest megyei Fülöp szállás függetlenségi párti képviselője, az Egyetértés, a Magyar Újság munkatársa, a függetlenségi harc történetének köréből jelentek meg később munkái. — 103
- Henter Antal*, Szabolcs vármegye várnagya. — 147, 151, 168, 202, 218, 225, 226, 252, 253, 259, 272, 292, 296, 297, 301, 302, 422, 428, 429, 440, 471
- Herman Ottó* — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged egyik kerületének függetlenség párti képviselője. 1876—1879-ben jelent meg Magyarország pókfaunája című három kötetes munkája. 1883-ban egyik alapítója volt az állatvédő egyesületnek. — 7, 8, 12, 14, 16, 22, 25, 26, 34, 36, 45, 53, 55, 67, 68, 87, 91, 92, 96, 97, 101, 102, 113, 114, 116, 119, 309, 310, 311, 312, 314, 318, 319, 321, 322, 323, 326, 327, 331, 332, 333, 347, 356, 365, 370, 371, 373, 375
- Hersko Dávid* — (1835—?) szeklecei tutajos sáfar. — 154, 178, 179, 180, 181, 187, 228, 235, 241, 251, 265, 295, 432, 433, 435, 450
- Heumann Ignác*, nyíregyházi ügyvéd, a per egyik védője. — 138, 151, 163, 165, 179, 181, 224, 228, 229, 236, 247, 251, 265, 272, 274, 276, 277, 278, 282, 294, 295, 435, 450, 451, 467
- Hieronymi Károly* — (1836—1911) mérnök, politikus. Vasútfejlesztési és pénzügyi ügyekkel foglalkozott, 1875-től szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei zombolyai kerületet képviselte. — 9, 313
- Hoitsy Pál* — (1850—1927) csillagász, publicista, a gyomai választókerület függetlenségi párti képviselője, 1880—1889 között az Egyetértés főmunkatársa, több csillagászati tárgyú mű szerzője. — 24, 42, 61, 76, 82, 83, 99, 107, 328, 351, 356
- Horánszky Nándor* — (1838—1902) ügyvéd, politikus, a bal-közép, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, a közgazdasági problémák miatt kivált a pártból, és csatlakozott a közjogi

- alapon álló ellenzékhez, 1881-től Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. — 244, 359, 367
- Horvát Boldizsár* — (1822—1898) jogtudós, az MTA tagja, 1867—1871-ig igazságügyminiszterként jelentős liberális reformokat kezdeményezett az igazságszolgáltatásban. Lemondása után visszavonult az aktív politikai élettől. Az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei szombathelyi kerület pártonkívüli képviselője. — 39, 164
- Horváth Géza*, Szabolcs megyei orvos. — 129, 202, 203, 204, 205, 206, 441, 442
- Horváth Gyula* — (1845—1897) publicista, 1875—1891-ig szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Kis-küüllő vármegyei balavásári kerületet képviselte. 1876-tól 1881-ig a Ház jegyzője, a szege-di árvíz idején és a helyreállítás során tevékeny szerepet vállalt. — 40, 72, 92, 93, 100, 107, 116, 118, 348
- Horváth Lajos* — (1824—1911) jogász és politikus, 1872-től Miskolc város előbb szabadelvű, majd a boszniai okkupáció után a Nemzeti Párt képviselője a parlamentben. Az 1881—84-es ciklusban Miskolc pártonkívüli képviselője volt. Az igazságügyi és közigazgatási bizottság tagja volt. — 346, 347
- Horváth László*, Szabolcs megyei orvos. — 219, 446, 447
- Hugo, Victor* — (1802—1885). — 172, 431
- Hunyady László*, gróf — (1826—1898) 1872—1887 között többször volt országgyűlési képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Bars megyei lévai kerületben választották meg szabadelvű programmal, majd a főrendiház tagja. — 15, 16, 315, 316, 317
- Huri András*, tiszzaeszlári lakos. — 159, 214, 424, 445
- Huri Andrásné*, tiszzaeszlári lakos, nála szolgált mint cseléd Solymosi Eszter. — 130, 137, 158, 210, 234, 261, 420, 422, 457
- Huszár Adolf* — (1843—1885) szobrász, a kiegyezés utáni korszak legkeresettebb művésze, a Mintarajziskola szobrászati tanszékének vezetője volt. — 92, 360
- Huszár Imre* — (1838—1916) író, műfordító, hírlapíró, politikus. 1869-től fogva három cikluson át képviselő. 1880-tól hosszabb ideig Párizsban élt. — 75, 352, 353
- Incze József*, országgyűlési képviselő. — 114, 372
- Ipolyi Arnold* — (1823—1886) püspök, az MTA tagja, széles körű művészettörténeti, régészeti és történelmi kutatásokat folytatott. — 86, 286, 468
- Irányi Dániel* — (1822—1892) a szabadságharcban vállalt szerepe miatt emigrációban élt. 1868-ban beválasztották a parlamentbe, és haláláig tagja maradt. Az 1881—84-es ciklusban Békést képviselte. A Függetlenségi Párt egyik megalapítója és elnöke. — 12, 13, 14, 66, 109, 114, 118, 244, 357, 358, 359, 369, 372, 373, 375
- Isaak Dezső* — (1836—??) jogász, megyei tisztségviselő, 1881-től a fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 5
- Istóczy Győző* — (1842—1915) 1872-től képviselő, előbb Deák-párti, majd szabadelvű, de

- 1875-ben elmondott beszédében megindította az antiszemita mozgalmat. 1882-ben kilépett a szabadelvű pártból, és megalapította a rövid életű antiszemita pártot. — 91, 112, 113, 132, 360, 370
- Ivánka Imre* — (1818—1896) 1861-től 1892-ig országgyűlési képviselő, előbb a Határozati Párthoz, majd Tisza Kálmánhoz csatlakozott. Az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei dunapataji kerület szabadelvű párti képviselője. — 332, 334, 373
- Iványi*, tiszalöki gyógyszerész. — 129
- Jankovich Miklós* — Pest megyei földbirtokos, országgyűlési képviselő, 1879—1880-ban a Szegedet újjáépítő bizottság tanácsosa volt. — 40
- Jármay Jenő*, tiszadadi szolgabíró. — 129, 152, 160, 169, 430
- Jelenik-Almásy István* — az 1881—84-es ciklusban a Sáros megyei zborói kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 322
- Jókai Mór* — (1825—1904) az 1881—84-es ciklusban a Háromszék megyei illyefalvi kerület szabadelvű párti képviselője. — 16, 24, 43, 73, 87, 88, 90, 92, 100, 109, 116, 123, 208, 265, 338, 359, 360, 369
- Jónás Ödön* — (1851—1933) mérnök, műegyetemi tanár, 1881-ben a Máramaros vármegye vissói kerületének képviselője lett. — 71, 310, 318, 328
- Józsa*, kállói orvos. — 182
- Juhász Anrásné*, tiszaezlári lakos, a per egyik tanúja. — 199, 440
- Juhász*, Szabolcs megyei csendőr. — 125
- Junger Adolf* — (1822—??) tiszaezlári lakos, volt községi pénzkezelő. — 289, 295
- Kakóczy Károly*, tanú a nyíregyházi perben. — 230, 235, 241, 251, 452, 455, 459
- Kállay János* — (??—1886) országgyűlési képviselő, a Szabolcs megyei nagykállói kerületet képviselte több cikluson át, így 1881—84-ben is. — 87, 109, 115, 123, 124, 132, 375, 376
- Kállay Ödön* — (1815—1879) 1868-tól a negyvennyolcas, majd a Függetlenségi Párt képviselője, a szegedi árvíz idején a mentési munkák egyik kormánybiztosa volt. — 62
- Kálnoky Gusztáv*, gróf — (1832—1898) diplomata, 1881—1895 között a Monarchia közös külügyminisztere. — 104
- Karancsay József*, nyíregyházi fogházőr. — 129, 229, 450, 451
- Karátsonyi Guido*, gróf — (1817—1885) cs. és kir. kamarás, az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei szentgyörgyi kerület szabadelvű párti képviselője, majd főrendiházi tag, leginkább nagyhírű alapítványai révén tette nevét ismertté. — 46, 109, 369
- Kármán Lajos* — (1833—??) ügyvéd, 1881—1884 között a Bács-Bodrog megyei Újverbász szabadelvű párti képviselője. — 35, 88, 90
- Károlyi Sándor*, gróf — (1831—1916) az országos gazdasági egyeslet munkájában vett részt, az 1881-es képviselőválasztáson Szilágy megye tiszai kerületében választották meg szabadelvű programmal. 1884-ben a Mérsékelt Ellenzék tagja lett,

- majd 1891-ben a Nemzeti Párt egyik alapítója. — 40, 92
- Kazimir József*, Recsky Endre volt csendlegénye, a nyíregyházi per tanúja. — 230, 452
- Kemény Gábor*, báró — (1830—1888) politikus, az MTA tiszteleti tagja, 1878—1882 földművelésügyi miniszter, 1881—84-es ciklusban a főváros ferencvárosi és kőbányai kerületének szabadelvű párti képviselője, 1882—1886 között közmunka- és közlekedésügyi miniszter volt. Tevékenységéhez több mezőgazdasági létesítmény alapítása és kiállítás szervezése fűződik. — 10, 47, 81, 107, 309, 336, 365, 373
- Kemény István*, báró — (1811—1881) 1848—1849-ben főispán Alsó-Fehér vármegyében, az 1860—1870-es években a képviselőház tagja volt. — 37, 334
- Kemény János*, báró — (1825—1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Kolozs megyei gyalú kerületben, a Ház alelnöke. Kemény Zsigmond testvéröccse, a Kisfaludy Társaság egyik alapító tagja. — 6, 7, 47, 59, 310, 311
- Kende Péter* — (1841—??) szerkesztette az Ungvári Közlönyt. 1878-tól országgyűlési képviselő. 1879-től alispán volt Ung vármegyében. — 195
- Kerekréthy*, nyíregyházi rendőrkapitány. — 240, 291
- Kerner*, mármaroszigeti segédjegyző. — 223
- Királyi Pál* — (1821—1892) publicista, politikus, 1869-től Deák-párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a főváros belvárosi kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője, később a Nemzeti Párt elnöke. — 123, 374
- Kisfaludy Atala* — (1836—1911) költőnő, a Petőfi-társaság tagja. Szalay Károly ügyvéd felesége. — 274
- Kiss Albert* — (1838—??) református lelkész, 1878-tól Bihar megye székelyhídi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 39, 182, 321, 322, 323, 325, 327, 328, 331, 332
- Kiss János* — (1857—1930) katolikus egyházi író, 1882-től a csanádi papnevelő tanulmányi felügyelője és tanára, 1889-től a Szent István Társulat igazgatója. — 38
- Kiss Jenő dr.*, Szabolcs megyei járási orvos. — 211, 219, 444, 446
- Klein Ignác* — (1851—??) tiszacslári napszámos. — 152, 190, 228, 295, 437, 450
- Kohlmayer József*, tiszacslári szatócs. — 137, 211
- Komjáthy Béla* — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től függetlenségi párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei kunszentmártoni kerületben választották meg. — 5, 22, 24, 25, 34, 54, 55, 57, 93, 94, 95, 100, 103, 107, 109, 116, 324, 331, 341, 342, 361
- Korniss Ferenc* — (1835—??) a nyíregyházi kir. törvényszök elnöke 1875-től 1884-ig. A tiszacslári bűnperben a tárgyalás elnöke volt. Majd lemondott hivataláról és gazdálkodni kezdett. — 127, 131, 134, 177, 178, 180, 190, 204, 212, 274, 280, 290, 422, 432, 439, 444, 446, 450, 455, 462, 464, 466
- Kossuth Lajos* — (1802—1894). — 31, 112, 113, 171, 294, 329, 343, 346, 371
- Kovács László*, visontai — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, gazdasági egyesületek szerve-

- zője, 1867-től az országgyűlés tagja, az 1881–84-es ciklusban a Sopron megyei eszterházi kerület szabadelvű párti képviselője, a képviselőház ház-nagya. — 48, 61
- Kovács Albert** — (1838–1904) református teológiai tanár, egyházi író, az 1881–84-es ciklusban a Maros-Torda megyei marosvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, később a Nemzeti Párt alelnöke. — 326, 328, 330, 332
- Kovács Zsigmond** — (1820–1887) 1869-től 1877-ig pécsi, majd veszprémi püspök, a Religio o. katolikus lap munkatársa. — 91
- Közma Sándor** — (1825–1897) az állami ügyészség felállítása után az első főügyész (1872–1896). Fellépett a börtönügy megjavítása érdekében és a csendőri kínzások megszüntetéséért. — 206, 234, 260, 280, 373, 455
- Kőrösi Sándor** — (1824–1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság tagja. — 7, 312, 319, 323, 328
- Krajcsik Ferenc**, országgyűlési képviselő. — 131
- Krisztinkovich Ede** — (1830–1900) ügyvéd, folyamszabályozási szakember, 1881-ben a Győr megyei győrszigeti választókerület képviselővé választotta függetlenségi programmal. — 30, 341
- Krúdy Gyula**, nyíregyházi ügyvéd. Krúdy Gyula író apja. — 155
- Kürthy Emil** — (1848–1920) író, hírlapíró, a Pesti Hírlap megindulásakor annak tárcarovátát vezette, majd a Pesti Napló munkatársa lett. A Magyar Ifjúság szerkesztője volt, MK a lap főmunkatársa. Több vígjátékot írt, és sokat fordított. — 69
- Kürthy Emőlé** — (1857–1914) Szemere Bertalan leánya, több angol és francia regény fordítója, a Háztartás c. lap alapítója és szerkesztője. — 60
- Lajos**, XIV. — (1638–1715) francia király. — 121
- Lánczi Gáborné**, tiszzaeszlári parasztasszony. — 456
- Lánczy Gyula** — (1850–1911) 1881–1884 között a Szatmár megyei nagybányai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, majd pártönkivüli. Az 1880-as évek derekától visszavonult a politikai életből, é. tudományos téren működött. — 11, 12, 63, 312
- Láng Lajos** — (1849–1918) statisztikus, politikus. 1881–1884 között a pápai kerület szabadelvű párti képviselője, az Ellenőr, majd a Nemzet szerkesztője, 1883-tól a tudományegyetem statisztikai tanszékének tanára. — 59, 70, 348
- Láposy János**, tiszzaeszlári református lelkész. — 437
- László Mihály** — (1849–1932) novellaíró, a Vasárnapi Újság segédszerkesztője, 1883–1884-ben Somssich Pállal és Odessalchy Artúrral a bukovinai csángók betelepítését kezdeményezte. — 42, 116, 117, 118
- Latinovics Gábor** — (1825–1897) választott püspök, Baja szabadelvű párti képviselője. — 324, 336
- Lázár Ádám** — (1821–1891) ügyvéd, 1869-től haláláig a marosvásárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője.

- 61, 63, 96, 116, 119, 120, 121, 124, 339, 340, 344, 345, 358, 359, 360, 361, 362, 370, 372, 374
- Lázár Lajos** — az 1881—84-es ciklusban Hunyad megye dobrai kerületének szabadelvű párti képviselője. — 116
- Lázár, nyiregyházi ügyész.** — 256
- Leskovicz Bernát, bérlő.** — 438
- Lengyel István, tiszaezslári lakos, a per tanúja.** — 422
- Lengyel Istvánné, tiszaezslári lakos, a per tanúja.** — 148, 422
- Lenhossék József** — (1818—1888) anatómus, egyetemi tanár, az MTA tagja. — 138
- Lesko Mária, Recsky Endre volt eselédje.** — 164, 427
- Lesskó István** — (1838—??) katolikus pap, 1878-tól a Sáros megyei héthársi kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 24, 322, 323
- Lichtmann Jakab, tiszaezslári lakos, a per tanúja.** — 149, 152, 422, 424
- Lichtmann Mórné, tiszaezslári lakos, a per tanúja.** — 149
- Literaty Ödön** — (1847—1887) ügyvéd, 1881-től szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Bereg megyei kászonyi kerületben választották meg szabadelvű programmal. Pisztolypárbaiban kapott sebébe belehalt. — 360
- Lits Gyula** — (1846—??) jogász, 1881-től a Fehér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 65, 69, 125, 358
- Lonkay Antal** — (1827—1888) hírlapíró, több katolikus napilap alapítója, illetőleg szerkesztője (1860: Idők Tanúja, amely 1870-től Magyar Állam címen jelent meg). A Szent István Társulat tudományos és irodalmi osztályának tagja volt. — 90
- Lónyay Menyhért, gróf** — (1822—1884) politikus és publicista. 1870—1872 között közös pénzügyminiszter, miniszterelnök és egyúttal honvédelmi miniszter. 1861-től az MTA alelnöke, 1871-től elnöke. — 112, 232, 286, 468.
- Lőki János, gépészmérnök (valószínűleg kitalált név).** — 190, 220
- Löwenthalné, tiszaezslári lakos, a per tanúja.** — 236
- Lukács Béla** — (1847—1901) az 1881—84-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja, egy ideig a Közvélemény c. politikai lapot is szerkesztette. 1886-ban a MÁV igazgatója. — 59, 61
- Lukács László** — (1850—1932) 1878-tól az országgyűlés tagja, az 1881—84-es ciklusban az Alsó-Fehér megyei magyarigeni választókerület szabadelvű párti képviselője. A pénzügyminisztériumban államtitkár, 1895—1905 között pénzügyminiszter. — 340
- Lusztig Sámuel** — (1842—??) tiszaezslári kereskedő. — 153, 154, 295
- Lükő Géza** — (1822—1893) ügyvéd, a szabadságharc idején egyik szabadsapat tisztje, 1873-tól 1887-ig a Torna megyei görgői kerület függetlenségi párti képviselője. — 323, 325, 365
- Madarász Jenő** — (1845—??) országgyűlési képviselő, 1875—1884 között a szegvári kerület függetlenségi párti képviselője,

- 1884—1892 között az ócsai kerületet képviselte. — 22, 34, 99, 103
- Madarász József** — (1814—1915) ügyvéd, országgyűlési képviselő, 1868-tól a Negyvennyolcas Párt, 1874-től a Függetlenségi Párt egyik vezetője volt, az 1881—84-es ciklusban a Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte. — 30, 40, 50, 63, 70, 71, 72, 80, 84, 99, 109, 157, 319, 321, 327, 328, 341, 342, 343, 344, 345, 369
- Magyar János** — az 1881—84-es ciklusban a Veszprém megye enyingi kerületének szabad-
elví párti képviselője. — 90, 91
- Máiláth György** — (1818—1883) kir. főtárnokmester, majd országbíró, a kir. Kúria és a főrendiház elnöke. 1883. márc. 29-én rablógyilkosság áldozata lett. — 23, 29, 309, 310, 311, 320, 332, 333, 421
- Majoros István** — (??—1889) zentai ügyvéd, 1869—1881 között a zentai kerület függetlenségi párti képviselője. 1881-ben kisebbségben maradt, és a fővárosban élt visszavonultan. — 62
- Majthényi László**, báró — (1820—1908) a szabadságharc idején a császári seregekkel működött együtt, Hont megye es. kir. megyefőnöke volt, 1867—1890 között főispánja. — 57, 342
- Mandel Pál**, budapesti ügyvéd. — 294, 295
- Marat, Jean Paul** — (1743—1793). — 47
- Maszák Hugó** — ld. Szegedy-Maszák Hugó
- Matej Ignác**, szeklencei tutajos, a nyíregyházi per egyik tanúja. — 181, 182, 183, 193, 194, 197, 213, 217, 223, 227, 228, 231, 243, 247, 256, 263, 265, 273, 433, 434, 435, 438, 444, 448, 449, 451
- Mátyás király** — (1443—1490). — 82
- Mednyánszky Árpád** — függetlenségi párti képviselő; az 1879 őszén Eötvös Károly és Verhovay Gyula között lezajlott párbajban Eötvös párbajsegédje. — 114, 372
- Meggyery István** — (1859—??) jogász, jogi író, 1881-ben közszolgálatba lépett, törvénytudó bíró lett, s 1887-ben Balassagyarmaton kir. alügyész névezték ki. Már 1876-ban kezdett írni. — 182
- Mészáros Julia**, Recsky volt szobalánya. — 169, 430
- Mészáros Nándor** — (1837—1889) szegedi tankerületi főigazgató, Szende Béla halála után (1882. aug.) Szeged város I. kerületének országgyűlési képviselője, 1884-től a pécsi tankerület főigazgatója. — 6, 7, 8, 15, 25, 40, 96, 119, 309, 310, 315, 319, 327, 328
- Meszlényi Lajos** — (1852—1901) függetlenségi párti képviselő, 1881—1892 között a Fejér megyei bodajki kerület választotta meg képviselőjévé. — 65, 68, 83, 125, 355, 358
- Mezei Ernő** — (1851—1932) publicista, az Ellenőr, majd az Egyetértés főmunkatársa, 1881-ben a miskolci választókerület függetlenségi párti képviselője. Politikai cikkeken kívül tárcákat, útleírásokat is írt. — 53, 94, 327
- Mihalkovics Géza** — (1844—1899) anatómus, az MTA tagja, 1881—1889-ben a tájanatómiai és szövettani tanszéken egyetemi tanár. — 216, 445
- Mihályi Gábor**, mármaroszigeti aljárásbíró. — 223, 448

- Miklós Gyula*, Szabolcs megye tiszteletbeli jegyzője. — 296
- Miklós László*, Szabolcs megyei főjegyző. — 196
- Mirabeau, Honoré-Gabriel Riqueti* — (1749—1791). — 47
- Missics János* — (??—1884) ügyvéd, országgyűlési képviselő. 1861—1868 között a lippai kerületet képviselte. 1870—1875 között ügyvéd Temesvárott, 1875—1884 Temesvár szabadelvű párti képviselője. — 36, 38, 332, 333, 335
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) politikus, 1861—1892 között országgyűlési képviselő, 1874-ben alapító elnöke a Függetlenségi Pártnak, az 1881—84-es ciklusban Halas függetlenségi párti képviselője. A nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt 1887-ben kizárták a Függetlenségi Pártból. — 11, 18, 27, 28, 29, 39, 58, 66, 68, 119, 312, 316, 319, 320, 325, 326, 338, 343, 346, 356, 360, 365, 366, 373, 374
- Móricz Pál* — (1826—1903) földbirtokos, ügyvéd, szabadelvű párti képviselője. Tisza Kálmán személyes híve. 1870-től a debreceni egyházmegye segédgondnoka. 1881—84-es ciklusban Szarvas szabadelvű párti képviselője. — 9, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 25, 32, 33, 34, 45, 63, 65, 109, 115, 144, 155, 310, 312, 316, 317, 330, 331, 369, 373
- Mozga Péter*, Recsky volt kertésze. — 230, 231, 452, 453
- Munkácsy Mihály* — (1844—1900). — 138
- Nagy Ferenc* — (1827—?) ügyvéd, 1872-től a Baranya megyei szalántai kerület függetlenségi párti képviselője. — 30
- Nagy György*, Szathmáry — (1845—1898) MTA lev. tag, művelődéspolitikus. Előbb hírlapíró, ezután főorvosiiskolai tőrténelemtanár. 1881—1890 között országgyűlési képviselő. 1890-től haláláig kultuszminisztériumi tanácsos. A népoktatásügyet intézte. — 42, 117
- Nagy Imre* — (1849—1893) színész, 1870-től a Nemzeti Színház drámai színésze, 1880-tól rendező. A Színiakadémia tanára. — 15
- Nagy István*, felsőbüki — (1848—?) 1878—1896 között a Sopron megyei lövői kerület párttonkívvüli, majd mérsékelt ellenzéki képviselője, 1897-től a főrendiház hivatalának titkára. — 318, 323, 328, 331, 363
- Nagy Lajos király*, I. Lajos — (1326—1382). — 286
- Nagy László*, a nyíregyházi törvénytörvényes államügyész. — 177
- Nagy Sándor, Alexandrosz* — (i. e. 356—323) ókori hadvezér és államférfi, Makedónia királya. — 61
- Návay Imre*, Csanád megye főjegyzője. — 182
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a Pester Lloyd szerkesztőségének belső tagja, esszéket és tanulmányokat írt, 1884-től országgyűlési képviselő. — 33
- Németh Albert* — (1820—1887) ügyvéd, politikus. Előbb Heves megye, majd Hódmezővásárhely szélső baloldali képviselője. Az emigrációban őlt Kosuthot többször meglátogatta. — 8, 9, 11, 50, 82, 98, 114, 119, 120, 121, 124, 313, 314, 325, 327, 356, 373
- Nyáry Pál* — (1806—1871) poli-

- tikus, 1848-ban Pest vármegye alispánja. Öngyilkos lett. — 113, 372
- Odescalchy Artúr*, herceg, írói nevén Szerémi, a vörös herceg — (1837—1926) 1881-től függetlenségi párti programmal a Zala megyei Tapolca képviselője volt, több történelmi tanulmány szerzője. A bukovinai székelyek hazatelepítési akcióját ő vezette. 1886-ban ismét országgyűlési képviselő pártok kívüli programmal. — 18, 24, 42, 84, 358
- Odescalchy Gyula*, herceg — (1828—1896) az 1881—84-es ciklusban a Nyitra megyei nagytapolcásányi kerület szabadelvű párti képviselője, később a főrendiház tagja. — 34, 36, 123
- Oláh György*, tiszadadai kerülő. — 273, 432
- Olay Lajos* — (1844—??) ügyvéd, 1883-tól függetlenségi párti képviselő a siklósi kerületben. — 9, 69, 70, 313, 346, 347
- Ónódy Géza* — (1848—??) az 1881—84-es ciklusban a Hajdú megyei Nánás függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselője. A tiszaezslári esetet ő vitte a parlament elé. — 132, 145, 148, 162, 177, 197, 212, 221, 231, 232, 233, 234, 236, 440, 453, 455
- Orbán Balázs* — (1830—1890) ismert etnográfiai író, az MTA 1887-ben lev. tagjává választotta. Az 1881—84-es ciklusban a székelyudvarhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 39, 58, 68, 103, 110, 319, 326, 331, 334, 341, 343, 346, 351, 353, 357, 363, 367, 368, 369, 374
- Országh Sándor* — (1836—1902) az 1881—84-es ciklusban a főváros óbudai kerületének szabadelvű párti képviselője. — 123, 375
- Pantocsek Rezső* — (1830—??) vegyész, 1881-től a Pozsony megyei nagyszombati kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője — 121, 122, 375
- Pauler Tivadar* — (1816—1886) jogtudós. 1878-tól haláláig igazságügyminiszter. Az 1881—84-es ciklusban a főváros budavári kerületének szabadelvű párti képviselője. Az MTA rendes tagja, 1883-tól másodelnöke. — 34, 35, 48, 49, 50, 52, 93, 94, 234, 331, 361
- Pázmándy Dénes* — (1848—1936) politikus, 1878-tól képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei Körmend függetlenség párti képviselője. — 112, 114, 359, 372
- Péchy Tamás* — (1829—1897) politikus, az 1881—84-es ciklusban az Abaúj megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880—87 között a képviselőház elnöke. — 6, 9, 21, 26, 33, 46, 59, 63, 81, 85, 89, 95, 110, 120, 123, 124, 310, 311, 313, 315, 324, 325, 330, 334, 337, 339, 354, 359, 362, 363, 367, 375
- Péczely Kálmán*, a nyíregyházi törvényszék írnoka, Scharf Móric vallomásának jegyzőkönyvvezetője. — 129, 163, 164, 168, 169, 174, 178, 213, 230, 243, 424, 425, 426, 429, 431, 444, 445
- Pejacsevics Tivadar*, gróf — (1855—1928) horvát képviselő, majd Verőce vármegye főispánja. — 62
- Plachy Tamás* — (1821—??)

- ügyvéd, 1869-től balközépi, majd szabadelvű párti képviselője a Nógrád megyei sziraki kerületnek. — 73, 74
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881-től Szolnok függetlenségi párti képviselője, a Nemzeti Újság szerkesztője. Jelentős szerepe volt a polgári házasság stb. törvény vitájában. — 6, 31, 44, 46, 47, 53, 54, 56, 60, 311, 328, 329, 334, 336, 337, 339, 340, 341, 344, 347
- Ponson du Terrail, Pierre Alexis* — (1829—1871) francia regényíró. — 193, 438
- Porubszky Jenő* — (1855—?) jogász, 1881-től az Árva megyei bobrói választókerület szabadelvű párti képviselője. — 327, 328
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) országgyűlési képviselő. 1869-től haláláig (az 1887—1892-es ülésszakot kivéve) Nagyszombat szabadelvű párti képviselője. — 5, 19, 23, 42, 43, 53, 60, 68, 84, 105, 110, 115, 124, 320, 341, 342
- Prónay Dezső*, báró — (1848—1940) a dunántúli evangélikus egyházkerület főgondnoka, 1882-től a gyöngyöspatai választókerület ellenzéki képviselője volt. — 50, 61, 322
- Prónay Gábor*, báró — (1856—?) az 1881—84-es ciklusban Pest megye váci kerületének függetlenségi párti képviselője. — 17, 18, 45, 76, 99, 107, 114, 372
- Pulszky Ágost* — (1846—1901) jogfilozófus, politikus, 1872—1887 között mint szabadelvű, rövid ideig mint mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselő vett részt a politikai életben, 1875—1894 között a jogfilozófia tanára volt a budapesti egyetemen. Az 1881—84-es ciklusban a Nógrád megyei Szécsény mérsékelt ollonzéki képviselője. — 23, 25, 31, 41, 65, 72, 92, 112, 123, 322, 325, 336, 370
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, a reformkori politikai élet egyik kiemelkedő alakja. A szabadságharcot követő évtizedekben emigrációban élt, 1866-ban tért haza, több ciklusban Deák-párti képviselő volt, 1869-től 1894-ig a Nemzeti Múzeum igazgatója. — 31, 261, 328, 329
- Ráday Gedeon*, gróf — (1841—1883) 1882-től haláláig honvédelmi miniszter, 1881-ben Zentán választották képviselővé. — 72, 74, 78, 80, 82, 83, 98, 99, 104, 250, 334, 348, 349, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 363, 364, 366
- Ráday Gedeon* — (1829—1901) földbirtokos, jogi tanulmányokat végzett, 1869-ben az alsó-tiszai vidék közbiztonságának királyi biztosa volt az ún. sbetyárság felszámolására. Megbízását 1871 végén visszavonták. 1872-től országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszteri tanácsos 1893-ig. — 109, 369
- Raffaello Santi* — (1483—1520). — 76
- Rákóczi Ferenc* — (1676—1735). — 98
- Rakovszky István* — (1847—1910) jogász, 1878-tól a ráckevei, 1881-től a Turóc vármegyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, az országgyűlésben a pénzügyi bizottság elnöke, a Ház jegyzője, 1893-tól az állami számvéveszék elnöke. — 83, 91
- Recsky Endre*, Szabolcs vármegye

- csendbiztosa, a tiszaezslári vizsgálat egyik nyomozati vezetője. — 129, 160, 163, 164, 168, 169, 173, 193, 226, 227, 249, 424, 426, 427, 428, 429, 430
- Reviczky Károly* — az 1881–84-es ciklusban az Esztergom megyei köbölkúti kerület függetlenségi párti képviselője. — 35, 36, 66, 69, 346
- Robespierre, Maximilien-François-Marie-Isidor de* — (1758–1794). — 47
- Rohonczy Gedeon* — (1852–??) országgyűlési képviselő, 1878-tól tagja a parlamentnek, 1879-ben a szegedi árvíz alkalmával helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, az 1881–84-es ciklusban a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 70, 105, 112, 371
- Róka Sándor*, Szabolcs megyei csendlegény. — 230, 449, 451, 452, 453
- Rómer Ferenc Flóris* — (1815–1889) archeológus, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1877-ben nagyváradi kannonoknak neveztek ki. — 64, 285
- Rónay János* — (1837–??) jogász, az 1881–84-es ciklusban a Torontál megyei nagyszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 117
- Rosenberg Herman*, tiszaezslári lakos. — 424
- Rosenberg Hermáné*, tiszaezslári lakos. — 424
- Rostaházy Kálmán* — (1836–??) róm. katolikus áldozó pap, krisztinavárosi plébános, az 1881–84-es ciklusban a Komárom megyei tatái kerület szabadelvű párti képviselője. — 15, 16, 22, 75, 95, 315, 316, 317, 322
- Roszival István* — (1844–??) esztergomi apátkanonok, 1881–1892 között a Pozsony megyei stomfai választókerület nemzetiségű párti képviselője és a közoktatásügyi bizottság tagja. — 11, 313, 327
- Róth Borbála*, mármaroszigeti bába. — 241, 457
- Römer Jakab*, tiszaezslári lakos, a per egyik tanúja. — 422
- Rudnay Sándor*, Vukovits Sebő igazságügyminiszter külföldre szöktetésében működött közre. — 246
- Rudolf trónörökös* — (1858–1889) Ferenc József egyetlen fia, tisztázatlan körülmények között vetett véget életének. — 184
- Russu Gusztáv* — (1841–??) 1876-tól a nyíregyházi kir. törvénytörvényszék bírójája. — 186, 217
- Samassa József* — (1828–1912) egri érsek. Deák Ferenc pártjának képviselőjeként került a parlamentbe. 1873-ban lett érsek. — 61
- Scharf József* — (1842–??) oipész, a tiszaezslári zsinagóga templomszolgája. — 130, 134, 138, 139, 142, 143, 144, 146, 147, 151, 158, 160, 167, 175, 176, 200, 203, 221, 224, 225, 226, 249, 252, 254, 255, 256, 264, 275, 281, 295, 296, 420, 425, 429, 431, 458
- Scharf Józsefné*, Scharf József felesége, Scharf Móric mostohaanyja. — 428
- Scharf Móric* — (1868–193?) Scharf József fia, a tiszaezslári vérvád-peret koronatanúja. — 128, 130, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 151, 153, 160, 164, 167, 168, 169, 172, 175, 177,

- 179, 182, 185, 186, 190, 192, 193, 197, 201, 203, 213, 214, 218, 219, 224, 225, 226, 227, 231, 246, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 261, 264, 272, 273, 275, 281, 288, 292, 296, 297, 299, 301, 419, 420, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 433, 434, 435, 436, 437, 440, 444, 445, 447, 449, 459, 460, 461, 462, 466, 470, 471, 472
- Scharf Samu* — (1878—??)
Scharf József kisebbik gyermeke. — 146, 420, 428, 430
- Scheuthauer Gusztáv* — (1832—1894) patológus. 1874—1894 között egyetemi tanár a budapesti egyetemen és a kórbonctani intézet igazgatója. A tiszaezlári bűnperben a védelem szakértőinek egyike. — 182, 196, 197, 201, 202, 204, 205, 206, 213, 215, 219, 440, 441, 442, 445
- Schossberger Henrik*, földbirtokos. — 103
- Schwarz Salamon* — (1845—??) tiszaezlári sakter. — 129, 134, 135, 141, 151, 221, 224, 289, 295, 419
- Scitovszky János* — (1850—1903) országgyűlési képviselő, 1878—1884 között a Csongrádi választókerület mérsékelt ellenzéki képviselője, 1884—1895 között Nógrád megye alispánja volt. — 55
- Sima Ferenc* — (1853—1904) újságíró. 1876-tól több mint húsz évig a Szentesi Lap szerkesztője s a Csongrád vármegyei ellenzék vezére. Később képviselő is volt. — 118
- Simonyi Iván* — (1836—1904) hírlapíró, 1878—1887 között függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselő. Az 1881—84-es ciklusban a Moson megyei magyaróvári kerületben választották meg. — 112, 370, 371
- Smilovics Jankel* — (1839—??) vajnági napszámos. — 132, 178, 179, 181, 187, 190, 193, 194, 243, 247, 251, 266, 281, 282, 295, 432, 459
- Solymosi Élek* — (1847—1914) színész. A budapesti Népszínháznak volt a tagja 1875—1904 között. — 69
- Solymosi Eszter* — (1808—1882) tiszaezlári cselédlány. Az ő eltűnése váltotta ki a vórvád gyanúját. — 134, 141, 148, 151, 169, 171, 184, 186, 187, 188, 190, 191, 197, 198, 199, 200, 203, 204, 206, 210, 211, 214, 215, 233, 234, 235, 241, 245, 246, 251, 257, 261, 263, 264, 266, 274, 279, 419, 420, 422, 424, 429, 430, 433, 440, 441, 444, 454, 456, 462
- Solymosi Gáborné*, tiszaezlári lakos, Solymosi Jánosné sógor-nője. — 206, 422, 441
- Solymosi János*, tiszaezlári lakos, Solymosi Eszter bátyja. — 149, 422
- Solymosi Jánosné*, tiszaezlári lakos, Solymosi Eszter ódeanyja. — 129, 133, 154, 158, 199, 200, 201, 203, 214, 224, 241, 264, 265, 275, 419, 420, 424, 430, 437
- Solymosi Zsófia*, tiszaezlári lakos, Solymosi Eszter nővére. — 134, 137, 158, 235, 424
- Somssich Pál*, gróf — (1811—1888) politikus, 1869-től képviselő, 1869—1872 között a képviselőház elnöke, részt vett a Deák-párt és a balközép fúziójának előkészítésében, de a fúzió után elhagyta a szabadelvű pártot, képviselő maradt, és a mérsékelt ellenzékhez tartozott, az 1881—84-es ciklusban a Somogy megyei csurgói

- kerületet képviselte, 1887-ben a főrendiház tagja lett. — 24, 42, 46, 100, 327
- Sós András*, tiszaezslári lakos, a nyíregyházi per egyik tanúja. — 456
- Sós Andrásné*, tiszaezslári lakos, a nyíregyházi per egyik tanúja. — 233
- Spanga Pál*, Mailáth országbíró egyik gyilkosa. — 7, 11, 23, 36, 36, 40, 147, 311, 314, 320, 332, 333, 421
- Splényi Ödön*, báró — (1842—1910) katonatiszt, 1876-ban mint százados nyugdíjba ment, a főrendiház tagja. — 85
- Spóner Andor* — (1843—1917) megyei árvaszerzői elnök, országgyűlési képviselő. 1878—1883 között a Szepes megyei késmárki kerület mérésélt elzéki, majd 1887-től a szepeszombati kerület képviselője, 1883—1887 között Szepes vármegye árvaszerzői elnöke. — 327, 328, 329
- Steinacker Ödön* — (1839—??) mérnök. A stuttgarti műegyetem elvégzése után külföldön élt, 1867-ben hazajött. 1875-ben, majd 1881—1892-ben a besztercei, végül a brassói kerület szász nemzetiség párti képviselője. Szaklapokban írt, és szerkesztette az *Industrie-Zeitung für Ungarn*-t. — 22, 53, 84, 315, 321, 322, 323, 365
- Sturm Albert* — (1851—1909) újságíró, a Pester Lloyd munkatársaként a parlamenti rovatot vezette, több magyar irodalmi alkotást németre fordított. — 49, 339
- Sükei Károly*, Sükey — (1824—1854) újságíró, költő, a pesti márciusi fiatalok egyik vezére, 1847-ben az Életképek körül tömörülő írókhoz csatlakozott.
- A szabadságharc idején honvéd, később Perczel Mór hadsegéde. 1850-től több lap munkatársa. Versekét írt, és klasszikusokat fordított. — 113, 114, 246, 371, 372
- Szabó Endre*—képviselő, az 1881—84-es ciklusban az Ung megyei nagykaposi kerület függetlenségi párti képviselője. — 99, 125
- Szabó Kálmán*, országgyűlési képviselő. — 30, 36, 332
- Szokolczai Julcsa*, tiszaezslári lakos, Solymosi Esztor barátjánője, a per egyik tanúja. — 199, 213, 410, 441, 444
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875—1896 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti országgyűlési képviselője volt, a parlamentben főleg szőlészeti és borászati kérdésekben szöfalt fel. — 64, 103, 104, 112, 113, 124, 132, 274, 366, 370, 371
- Szalay Károly* — (1833—??) a kaposvári törvényszéken jegyző és vizsgálóbíró volt, lapot is szerkesztett. 1861-ben ügyvéd lett. A tiszaezslári bűnper alkalmával özv. Solymosiné képviselőjében jelent meg mint vádló. 1884-ben a csurgói kerület antiszemita programmal képviselővé választotta. — 132, 158, 203, 224, 272, 274, 281, 282, 288, 466, 467
- Szana Tamás* — (1844—1908) esztéta, művészettörténész, kritikus, 1879—1882 között a Petőfi Társaság lapjának, a Koszortúnak szerkesztője volt. Kritikáiban a századvég ellenzéki szellemű irodalmát támogatta. — 114
- Szapáry Antal*, gróf — (1802—

- 1883) a főrendiház tagja, belső titkos tanácsos, magyar kir. főajtónállómester. — 86
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) 1878—1887 között pénzügyminiszter, az 1881—84-es ciklusban a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei törökszentmiklósi kerületben választották meg képviselőnek. 1890—1892 között miniszterelnök, a kormány által kidolgozott egyházpolitikai törvényjavaslatokat túl liberálisnak találta, és kilépett a Szabadelvű Pártból. — 34, 49, 52, 58, 62, 67, 71, 72, 80, 95, 112, 120, 123, 324, 329, 330, 343, 346, 347, 349, 354, 355, 356, 358, 362, 367, 375
- Szapáry István*, gróf — (1829—1902) 1873—1891 között Pest megye főispánja. 1883-tól belső titkos tanácsos. — 62
- Szaplonczay József*, máramarosszigeti jegyző. — 448
- Szarvas Gábor* — (1832—1895) nyelvész, az MTA tagja, a Magyar Nyelvőr alapítója és első szerkesztője, folyóiratában fellépett az erőszakos nyelvújítás jelenségei ellen. — 105
- Szász Károly* — (1829—1905) költő, műfordító, az MTA tagja, 1867-től a Vallás és Közoktatási Minisztérium tanácsosa. — 8, 9, 10, 26, 31, 83, 84, 86, 99, 181, 332, 358, 364
- Szathmáry György* — (1845—1898) az 1881—84-es ciklusban a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke, 1890-től miniszteri tanácsos. — 6, 25, 40, 70, 76, 310, 316, 318, 319, 332
- P. Szathmáry Károly* — (1831—1891) író, szerkesztő, 1869—1878 között országgyűlési képviselő, azután az Országgyűlési Napló szerkesztője lett. — 31, 47, 108
- Széchenyi István*, gróf — (1791—1860). — 99
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy vármegye marcali kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője, 1882-ben belépett a Szabadelvű Pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter lett. 1880-ben mentették fel a miniszteri teendők végzése alól. — 123, 339, 375
- Szécsen Antal*, gróf — (1819—1896) a főrendiház tagja, diplomata, 1836-tól az Akadémia tagja. Konzervatív politikus. 1860—61-ben tárcanélküli miniszter. A politikán kívül történetírással is foglalkozott. — 104
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) történész, 1878—1896 között Eger függetlenségi párti országgyűlési képviselője. — 354
- Szegedy-Maszácz Hugó* — (1831—1916) újságíró, festő, műkritikus, a Képzőművészeti Tanács jegyzője 1870—1888 között, országgyűlési gyorsíró, 1808-tól a főrendiház és a delegáció naplóvezetője. A Magyar Távirati Iroda egyik megalapítója. — 49, 54
- Székely Elek*, országgyűlési képviselő, a kérvényügyi bizottság elnöke. — 76
- Székely Ferenc* — (1842—1921) 1871-től debreceni főügyész-helyettes. A Magyarországi Rabsegélyező Egyesület alapítója 1874-ben. 1910—1913 között igazságügyminiszter. — 278
- Székely Miksa*, nyíregyházi származású, fővárosi ügyvéd, a

- perben a védelmet képviselte. — 164, 165, 181, 224, 247, 248, 264, 272, 276, 426, 427, 428, 453, 467
- Székely Mózes* — (1550 körül—1603) Erdély fejedelme. — 165, 427
- Széll György* — az 1881—84-es ciklusban Makó függetlenségi párti képviselője. — 119
- Széll Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1867-től képviselő, 1875—1878 között pénzügyminiszter, 1881-től a Jelzálog-hitelbank és a Leszámítoló bank igazgatósági elnöke lett, az 1881—84-es ciklusban Pozsony második kerületének pártönkívüli képviselője, 1899—1903 között miniszterelnök. — 25, 73, 111, 116, 123, 375
- Szemző Gyula* — a Bács megyei gazdasági egyesület elnöke, 1878-tól képviselő, 1881-től a Bács megyei kernyajai kerület, 1884-től az apatini kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 35, 36, 332
- Szerb György* — (1850—??) ügyvéd, 1876-tól a Krassó-Szörény vármegyei nagyszőlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 31, 329
- Szeyffert Ede* — (1831—1907) királyi főügyészhelyettes, a nyíregyházi per vádlója. — 136, 151, 152, 155, 161, 164, 166, 167, 169, 176, 178, 181, 184, 186, 196, 197, 202, 206, 213, 216, 218, 219, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 239, 243, 254, 255, 256, 260, 272, 273, 274, 276, 300, 419, 422, 425, 426, 428, 435, 453, 455, 457, 460, 466
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) politikus, 1871-től Deák-párti országgyűlési képviselő, a fúzió után a Szabadelvű Párt tagja, 1877-ben kivált a pártból és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik vezére lett. Az 1881—84-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerülete választotta meg mérsékelt ellenzéki programmal képviselőnek. — 23, 25, 46, 50, 54, 68, 96, 100, 123, 328, 330, 334, 356, 359, 362, 363, 375
- Szilágyi Ferenc* — (1797—1876) tanár, történész, újságíró, az MTA lev. tagja. 1841—1848-ig a Múlt és Jelen c. kormánypárti lap szerkesztője. 1849 novemberétől a Magyar Hírlap, majd 1852-től a Budapesti Hírlap szerkesztője volt. — 246
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus, 1865-től a Nógrád megyei balassagyarmati kerület képviselője, 1887-ben a főrendiház élethossziglani tagjává nevezte ki a király. A képviselőház alelnöke és titkos tanácsos. — 12, 25, 45, 90, 125
- Szögyény-Marich László* — (1806—1893) a főrendiház tagja, 1883—1885 között a főrendiház elnöke. — 85, 123, 375
- Sztupa György* — (1812—1884) gyógyszerész, országgyűlési képviselő. Mint rendőrkapitány részt vett a szabadságharcban. 1875—1878 között a fehértemplomi kerület országgyűlési képviselője mérsékelt ellenzéki programmal. — 115, 122
- Szűcs János*, tiszaezlári lakos, a nyíregyházi per egyik tanúja. — 204, 206, 441
- Tacitus, Publius Cornelius* — (kb. 55—117). — 114
- Tallán Béla* — (1851—1921) Torontál megyei földbirtokos,

- országgyűlési képviselő, 1880-tól a megye főispánja. 1886-ban Somogy, 1892-ben Békés és Csongrád megyékbe nevezték ki főispánnak. — 116, 117, 118
- Tamássy Béla* — 1881—1883 között Szeben megye szászsebesi kerületének képviselője, 1883 márciusától a nagykanizsai törvényszék elnökévé neveztek ki, mandátumáról lemondott. — 319, 321
- Tanyi Gábor*, tiszzaeszlári lakos, a nyiregyházi per egyik tanúja. — 169, 214, 430
- Taub Emánuel* — (1854—?) Polgár község saktere. — 153
- Teleki Géza*, gróf — (1844—1913) 1875-től az országgyűlés munkájában részt vett, az 1881—84-es ciklusban a Szatmár megyei nagysomkúti kerület szabadelvű párti képviselője, a képviselőház háznyaga. — 5, 14, 15, 311
- Teleszky István* — (1836—1899) ügyvéd, 1874—1888-ig a nagyvárad kerület szabadelvű párti képviselője, 1888—1892 között igazságügyi államtitkár. — 67, 345, 346, 347, 348, 358, 359, 361, 362
- Thaisz Elek* — (1820—1892) rendőrfőkapitány. Önkényeskedésein kívül panamáit tették hírhedtté. — 11, 22, 35, 329, 337
- Thallóczy Lajos* — (1854—1916) történész, levéltáros, az MTA tagja. — 24
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történetirő, az MTA tagja, 1878-tól haláláig függetlenségi párti országgyűlési képviselő — 27, 28, 29, 39, 77, 98, 99, 310, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 331, 332, 351, 352, 353, 354, 356, 363, 364, 374
- Thiers, Louis Adolph* — (1797—1877) francia polgári államférfi, történetirő. Ő irányította a párizsi kommun leverését. 1871-ben a harmadik köztársaság elnöke. 1873-ban lemondott. A francia forradalomról és a napóleoni korszakról írt történelmi munkákat. — 113, 119
- Tibád Antal* — (1843—1902) 1873-tól az országgyűlés tagja, az 1881—84-es ciklusban az Udvarhely megyei udvarhelyi kerület szabadelvű párti képviselője, 1881—1889 között az országgyűlés jegyzője, 1894-ben az egyházpolitikai javaslatok miatt kilépett a Szabadelvű Pártból és a Nemzeti Párthoz csatlakozott. — 92, 124
- Timár Julcsa* (valószínűleg kitalált név). — 220
- Tischler Vince* — ügyvéd, 1878-tól az Abaúj vármegye szepesi kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője, 1881-től e kerületben újra megválasztották szabadelvű párti programmal, a véderő bizottság előadója volt. — 38, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 351, 354, 355, 356, 357, 363
- Tisza István* — (1861—1918) Tisza Kálmán fia. — 109
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) az 1881—84-es ciklusban Nagyvárad képviselője, miniszterelnök. — 7, 10, 17, 23, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 42, 44, 50, 51, 52, 53, 54, 58, 59, 62, 68, 73, 74, 80, 92, 95, 103, 109, 110, 112, 115, 118, 120, 123, 124, 131, 155, 204, 218, 219, 234, 315, 316, 319, 320, 321, 322, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 339, 340, 341, 347, 352,

- 355, 356, 360, 361, 363, 366, 368, 371, 373, 374, 375, 376, 470
- Tisza Lajos* — (1833—1898) országgyűlési képviselő, az 1879-es szegedi árvíz alkalmával a kormány királyi biztosaként működött, majd az újrépítést irányította. 1883-ban szegedi elnökvvel a király grófi rangra emelte. Az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei dicsőszentmártoni kerület képviselője. — 62, 68, 119, 373
- Tisza László* — (1829—1902) Tisza Kálmán bátyja. Közgazdasági tanulmányokat folytatott a szabadságharc bukása után. 1866-tól képviselő. Mint az Országos Földhitelintézet igazgatóságának tagja 1879-ben kinos helyzetbe került a pénzügyben kirotbant botrányban. — 81, 83, 354, 355
- Tóth Béla* — (1857—1907) író, újságíró. A Függetlenség, a Budapesti Hírlap és a Pesti Hírlap munkatársa. Értékes a magyar szólások, anekdoták gyűjtésében kifejtett tevékenysége. — 137
- Tóth Ede* — (1844—1876) népszínműíró. — 149, 422
- Tóth György*, tiszaezslári helyettes bíró. — 438
- Törs Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró, 1881-től függetlenségi párti képviselő, a képviselőház jegyzője. MK barátja volt. — 17, 19, 104, 118, 366
- Trajtler Samu*, orvos, nyíregyházi katonatiszt. — 205, 215, 216, 279, 293, 445
- Trefort Agoston* — (1817—1888) közigazdász, centralista politikus, az 1861-es országgyűlésen Deák-párti képviselőként lépett fel, az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei zalaeger-szei kerület szabadelvű párti képviselője. 1872-től haláláig kultuszminiszter. 1885-ben az MTA elnökévé választották. — 8, 9, 17, 24, 26, 30, 31, 36, 40, 41, 67, 85, 97, 98, 104, 309, 310, 311, 312, 315, 319, 321, 326, 327, 328, 332, 333, 334, 336
- Turgonyi Lajos* — az 1881—84-es ciklusban a Tolna megyei pincehelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 31, 323, 328
- Ugron Ákos* — (1849—??) az 1881—84-es ciklusban Kézdivásárhely függetlenségi párti képviselője. — 336
- Ugron Gábor* — (1847—1911) publicista, 1872-ben balközép programmal Udvarhelyszék képviselőjévé választották, a fúzió után a Függetlenségi Párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan vett részt a párt parlamenti csatározásaiban. — 43, 61, 66, 76, 77
- Urbanovszky Ernő* — (1826—??) 1865-től 1901-ig szabadelvű képviselő. — 113, 124
- Urváry Lajos* — (1842—1890) hírlapíró, 1873—1887-ig a Pesti Napló szerkesztője, 1872-től országgyűlési tag, az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei csáktornyai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 70, 349
- Ürményi Miksa* — Ürményi József alnádor fia. 1861-ben a Sopron megyei kismartonai kerület országgyűlési képviselője volt. — 105
- Vámosi József*, tiszaezslári lakos, Vámosi Julcsa apja. — 454
- Vámosi Józsefné*, Vámosi Julcsa anyja. — 214, 236, 263, 439
- Vámosi Julcsa*, tiszaezslári lakos, a nyíregyházi per tanúja.

- 184, 235, 236, 273, 424, 435, 454
- Váradi András*, tiszadadai kerülő. — 178, 432
- Varga Katalin*, tiszaezslári lakos, a nyíregyházi per tanúja. — 148
- Várkonyi Ferenc*, eszlári református tanító. — 437
- Vas Gereben*, családi neve *Radankovics*, *Radákovics József* — (1823—1868) az 1850—60-as évek népszerű írója. — 237, 456
- Vass Pál* — (1854—??) Szeged főjegyzője. — 96, 97
- Vay György*, volt Szabolcs megyei esendbiztos. — 129, 190, 194, 195, 226, 227, 228, 229, 230, 249, 250, 251, 273, 437, 449, 450, 451, 452, 453, 459
- Verhovay Gyula* — (1848—1906) hírlapíró és politikus, a Függetlenség szerkesztője, 1878—1887 között Cegléd függetlenségi párti képviselője, az antiszemita mozgalom egyik irányítója. — 6, 16, 34, 35, 56, 57, 63, 70, 87, 88, 94, 95, 102, 103, 113, 114, 132, 311, 337, 341, 342, 348, 359, 360, 365, 366, 372, 373
- Vidlickay József* — (1819—1890) ügyvéd. Szabolcs megye jegyzője, 1869-től csekély megszakítással országgyűlési képviselő volt előbb balközép, majd függetlenségi programmal, az 1881—84-es ciklusban Nyíregyházát képviselte. — 361, 362, 367
- Vidovich György* — (1833—1904) kanonok-plébános, az 1881—84-es ciklusban a Bihar megyei hosszúpályi kerület függetlenségi párti képviselője. — 15, 315, 323, 336
- Virchow, Rudolf* — (1821—1902) német patológus, egyetemi tanár. Kidolgozta a sejtökörtan elméletét, amely a maga korában pozitív szerepet töltött be. — 197, 440
- Visy Imre* — (1852—1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd a Neizet szorkosztályotestese, később főszorkosztály, 1884-től szabadelvű párti képviselő. — 88
- Viszolyi Gusztáv* — (1822—??) jogász, alispán, 1872-től előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Tolnamegyei kölesdi kerületben. — 121
- Vogel Anselm* — (1832—??) főhéregyházai tutajos. — 160, 190, 221, 228, 251, 295, 436, 437, 450
- Vuchetich István* — (1836—1894) zágrábi kanonok, 1869-től a zombolyai kerület országgyűlési képviselője. — 359
- Vukovics Sebő* — (1811—1872) 1849-ben Szemere kormányában igazságügyminiszter. — 246
- Wahrmann Mór* — (1832—1892) kereskedő, 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületének Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselője. — 22, 54, 90, 91, 103, 359, 360
- Weisz Julián* — (1858—1944) temesvári újságíró. — 137
- Weiszstein Háni*, tiszaezslári lakos. — 236
- Weiszstein Lázár* — (1824—??) tiszaezslári bérlő. — 295
- Wenrich Vilmos* — (1822—1805) ügyvéd, 1881—1887 között a Nagykovácslyi megyei seregvári kerület országgyűlési képviselője szabadelvű párti programmal, később a Szász Néppárt-hoz csatlakozott. — 38, 39, 333
- Wolff Károly* — (1849—??) jogi doktor, hírlapíró, 1881—1887-

- ig Szeben város képviselője, 1874—1885-ig a Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt szerkesztője. — 18, 39, 319, 320, 321, 327, 330, 332, 333, 334, 335
- Wollner Herman* — (1846—??) koldus, napszámos. — 131, 134, 137, 138, 152, 160, 295, 419
- Wollner Hermanné*, a koldus felesége. — 424
- Zarándi*, Stefezius álnéven író antiszemita újságíró. — 176, 178, 192, 239, 240, 457
- Zay Adolf* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től országgyűlési képviselő, előbb a szászsebesi, majd a vidombáki, 1881-től a brassói kerületet képviselte. — 18, 36, 319, 320, 321, 327, 330, 331
- Zichy Géza*, gróf — (1849—1924) zongoraművész, író, zeneszerző, később az MTA tagja. Félkezű zongorajátékával nagy sikereket aratott. — 182, 184
- Zichy Jenő*, gróf — (1837—1906) földbirtokos, közgazdász, ügyvéd. 1865-től országgyűlési képviselő, 1870-ig Deák-párti, 1870 után pártontkízüli, az 1881—84-es ciklusban Székesfehérvár pártontkízüli képviselője. — 29, 30, 92, 108, 328, 360, 368
- Zirzen Janka* — (1824—1904) pedagógus, a magyar nőnevelés és tanítóképzés egyik jelentős képviselője. Szülőházában egy kis leánynevelő intézetet nyitott, de ebbe anyagilag belebukott. 1866-ban Pestre költözött és részt vett a nőnevelés szervezésében. 1869-től a budai tanítóképző intézet, később az Erzsébet Nőiskola igazgatója. — 96, 363
- Zoltán István*, ifjú, segédszolga-bíró. — 129, 438
- Zoltán János*, Szabolcs megyei alispán. — 132, 152, 157, 159, 217, 218, 219, 293, 300, 425, 446, 459, 471
- Zurányi Kálmán*, gyógyszerész. — 201, 202, 204, 206, 441
- Zselenszky Mihály* — (1838—1925) tanár, országgyűlési képviselő, az MTA lev. tagja. — 321, 323, 325, 327

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzőtre utal)

PARLAMENTI KARCOLATOK

A t. Házból (ápr. 3.)	5	309
A t. Házból (ápr. 4.)	0	311
A t. Házból vagy a 3-dik § viszontagságai, vagyis a görögök és a szkiták (ápr. 5.)	14	314
A t. Házból, vagyis Apponyi gróf és a bárányok (ápr. 6.) ..	18	318
A t. Házból (ápr. 7.)	21	320
A t. Házból (ápr. 8.)	24	323
A t. Házból (ápr. 10.)	26	324
A t. Házból (ápr. 12.)	29	320
A t. Házból, vagyis Mórícz Pál mint költő (ápr. 13.) ...	32	329
A t. Házból (ápr. 14.)	35	331
Karcolat az országházból (ápr. 15.)	37	333
A t. Házból (ápr. 17.)	41	335
A t. Házból (ápr. 18.)	45	337
A zárt ülésből (ápr. 18.)	48	338
A t. Házból (ápr. 19.)	51	339
A t. Házból, vagyis Komjáthy mint kisvirág (ápr. 20.) ...	55	341
A t. Házból (ápr. 22.)	58	342
A t. Házból (ápr. 24.)	61	344
A t. Házból (ápr. 25.)	64	345
A t. Házból (ápr. 26.)	68	346
A t. Házból (ápr. 27.)	70	348
A t. Házból (ápr. 28.)	73	349
A t. Házból (ápr. 29.)	74	351
A t. Házból (máj. 1.)	77	353
A t. Házból (máj. 2.)	81	355
A m. Házból (máj. 3.)	83	357
A t. Házból (máj. 5.)	87	359
A t. Házból (máj. 6.)	93	360
A t. Házból (máj. 8.)	95	362
A t. Házból (máj. 9.)	98	363
A t. Házból (máj. 10.)	101	365
A t. Házból (máj. 11.)	106	367
A t. Házból (máj. 12.)	109	368
A t. Házból (máj. 22.)	111	370
A t. Házból (máj. 23.)	114	372
A t. Házból (máj. 26.)	116	373

A t. Házból (máj. 27.).....	121	374
A t. Házból (máj. 29.)	124	376

TÁRCÁK, CIKKEK, TÁVIRATOK A NYÍREGYHÁZI TÁRGYALÁSRÓL

A tárgyalások előtt (jún. 21.)	126	418
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 18.</i> (jún. 19.)	129	418
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 19.</i> (jún. 20.)	129	419
A tekintetes törvényszék előtt (jún. 21.)	130	419
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 20.</i> (jún. 21.)	136	419
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 21.</i> (jún. 22.)	137	420
A tekintetes törvényszék előtt (jún. 22.)	137	420
A tekintetes törvényszék előtt (jún. 23.)	143	421
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 22.</i> (jún. 23.)	148	421
A tekintetes törvényszék előtt (jún. 24.)	149	422
[Táviratok] Nyíregyháza, <i>jún. 23.</i> (jún. 24.)	152	423
Ideiglenes celebritások (jún. 24.)	153	423
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 24.</i> (jún. 25.)	155	423
Apróságok a tárgyalási teremből (jún. 25.)	156	423
A tekintetes törvényszék előtt (jún. 26.)	158	424
A védők I. (jún. 26.)	161	425
[Távirat] Leleplezés Péczely múltjából (jún. 27.)	163	426
A védők II. (jún. 28.)	164	427
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 27.</i> (jún. 28.)	167	428
[Távirat] Nyíregyháza, <i>jún. 28.</i> (jún. 29.)	169	430
Nyíregyházi apróságok (jún. 29.)	170	430
A törvényszéki teremből (júl. 1.)	172	430
[Táviratok] Szefffert inzultálva; A hangulat; A végtár- gyalás folytatása (júl. 1.)	176	431
[Távirat] Nyíregyháza, <i>júl. 1.</i> (júl. 2.)	178	431
[Távirat] Nyíregyháza, <i>júl. 2.</i> (júl. 3.)	178	432
Slavna sedria (júl. 4.)	179	433
[Távirat] Nyíregyháza, <i>júl. 3.</i> (júl. 4.)	183	434
[Táviratok] A mai tárgyalás izgalmai; A trónörökös anti- szemita (júl. 5.)	183	434
A helyzet képe (júl. 5.)	185	435
[Táviratok] Nyíregyháza, <i>júl. 5.</i> ; A Móric szemei; Való vagy rossz tréfa (júl. 6.)	190	436
[Távirat] Nyíregyháza, <i>júl. 6.</i> (júl. 7.)	191	437
[Távirat] Nyíregyháza, <i>júl. 7.</i> (júl. 8.)	191	438
A tek. törvényszék előtt (júl. 8.)	192	438
[Táviratok] A szakértők; Az öngyilkos tanú; Korniss le- mond (júl. 9.)	195	439
A kék szemek (júl. 10.)	197	439
A tek. törvényszék előtt (júl. 11.)	200	441
A mai tárgyalás (júl. 12.)	203	441
[Táviratok] Nyíregyháza, <i>júl. 11.</i> (júl. 12.)	206	442
A becsületes emberek (júl. 12.)	—	443

Az antiszemizmus (júl. 13.)	207	443
[Táviratok] Hogyan halt meg Eszter?; A mai tárgyalás (júl. 13.); Meddig tart még a tárgyalás? (júl. 13.)	210	444
Korniss Ferenc vagy: Hogy vág a bajusz? (júl. 13.)	212	444
Ahogy Nyíregyházán beszélnek (júl. 14.)	214	444
A mai tárgyalás (júl. 14.)	215	445
Az elnök és a vicispán (júl. 15.)	218	446
A mai tárgyalás (júl. 15.)	219	446
[Táviratok] Bary elégtételt kér; A rejtélyes palack (júl. 15.)	220	447
Mi a foglalkozása? (júl. 17.)	220	447
A mai tárgyalás (júl. 17.)	223	448
[Távirat] Mi várható még? (júl. 17.)	224	449
Helyi szemle az eszlári zsinagóga pitvarában (júl. 18.)	225	449
A tek. törvényszék előtt (júl. 19.)	226	449
A mai tárgyalás (júl. 20.)	229	451
[Táviratok] Ónody támadása Szeyffert ellen (júl. 20.); Nyíregyháza, júl. 19. (júl. 20.)	232	453
A mai tárgyalás (júl. 21.)	233	454
[Távirat] Nyíregyháza, júl. 20. (júl. 21.)	236	455
A tek. törvényszék előtt (júl. 22.)	237	456
A mai tárgyalás (júl. 22.)	241	457
A nyíregyházi tárgyalásról (júl. 22.)	242	457
[Távirat] Nyíregyháza, júl. 22. (júl. 23.)	251	459
A mai tárgyalás (júl. 24.)	251	459
[Távirat] Scharf Móric a közigazgatás kezén (júl. 24.)	252	460
A »vármegye tanúja« (júl. 25.)	252	460
A mai tárgyalás (júl. 25.)	255	461
Az eszlári eset két szemüvegen át (júl. 25.)	258	462
Nyíregyházi képek (júl. 26.)	268	463
[Táviratok] Nyíregyháza, júl. 25. (júl. 26.); Mit fog beszélni a közvádoló?; Nyíregyháza, júl. 26.; A bűnper következményei (júl. 27.)	271	465
A mai tárgyalás (júl. 28.)	273	466
A mai tárgyalás (júl. 29.)	275	466
A mai tárgyalás (júl. 31.)	277	467
Az utolsó nap (aug. 1.)	280	467
Mesék a »mesét-ről« (aug. 2.)	283	468
A freskók (aug. 3.)	285	468
[Táviratok] Az ítélethirdetés előtt (aug. 3.); Az ítélet kihirdetése (aug. 3.); Nyíregyháza, aug. 3.; Az ítélet kihirdetése után; Tüntetés Eötvös ellen (aug. 3.)	287	468
Az ítélet után (aug. 4.)	292	469
[Táviratok] Az ítélethozatal után; A foglyok szabadon bocsátása; Móric nem akar a szülői házba visszatérni (aug. 4.); Mi történt Scharf Móriccal? (aug. 5.)	294	470
A tekintetes vármegye (aug. 5.)	297	471
Rövidítések		306

Bevezetés a jegyzetekhez	307
Tájékoztató összefoglaló a nyíregyházi (tiszaezslári) perről	376
Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója	400
A nyíregyházi cikkek, táviratok szerzőségéről	414
A Hátrahagyott Iratok (Hi) 1914. évi kiadásáról	415
Képek jegyzéke	473
Névmutató	475

56474

Apr 25 — 19